SKOLER OG DEGNE

I VENDSYSSEL

SKOLER OG DEGNE
I VENDSYSSEL

INDTIL 1814

BIDRAG TIL SKOLENS UDVIKLINGS- OG PERSONALHISTORIE

Af P. M. Rørsig

I

HJØRRING
EXPRES-TRYKKERIET (OLUF JØRGENSEN)
1933—44

Økonomisk Hjælp til dette Arbejde er ydet mig af Undervisningsministeriet, Den Raben-Levetzau'ske Fond og Den grevelige Hjelmstierne-Rosencrone'ske Stiftelse, hvorfor herved bringes min ærbødigste Tak.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Horns Herred.

Vennebjerg Herred.

Dronninglund Herred.

Børglum Herred.

Siden Reformationen har der været ansat Degne ved alle Kirker. De skulde være Studenter for at kunne synge Messen paa Latin sammen med Præsten. Men dette Krav maatte der mange Steder ses bort fra, og Degnene kom derfor ogsaa til at udgaa fra andre end de studeredes Kredse.

Foruden den egentlige Kirketjeneste skulde de undervise Ungdommen i Børnelærdom, hvilket foregik imellem, at der ringedes 1. og 2. Gang til Gudstjenesten.

Efter 1. Ringning lød der 15—16 Klemt, og saa vidste man, at der kaldtes paa Børnene fra 5—17 Aar, der saa satte sig i de øverste Stole, og Degnen gik ned mellem dem, katekiserede og lærte dem Skriftsteder og Salmer udenad.

Til Børn, der havde hjemme i Byer længere fra Kirken, skulde Degnen komme en Gang om Maaneden, en Søndag Eftermiddag, naar det var dejligt Solskin, og Børnene kunde komme fra Huse, selvsagt en tarvelig Lærdom og i Virkeligheden ikke nogen reel Skoleundervisning.

Det kan derfor ikke overraske, at Chr. IV 26. Juni 1626 lod udgaa Brev om, at han havde erfaret »stor Grovhed blandt Landsbyernes Ungdom udi deres Saligheds Børnelærdom«, og der henstilledes til Provsterne at have Indseende med, hvorledes Degnene røgtede deres Kald og tillige at arbejde for Oprettelse af et ordnet Skolevæsen.

Forud havde der været Skole i Vadum, men nu fulgte Tise 1626, Ø. Brønderslev og Hallund 1630, ved samme Tid ogsaa V. Brønderslev, Horsens 1632 og V. Hassing 1646 o.s.v. Horns Herred havde dog ingen Skoler, før efter Aar 1700. Men efter at Chr. VI 1736 havde anordnet Konfirmation, blev der for Alvor Røre om Skolehold paa Landet.

Degnenes Søndagsundervisning havde ofte været lidt bevendt, og for at Børnene kunde blive konfirmeret, fordredes nu, at de skulde være i Besiddelse af et vist Minimum af Religionskundskaber, et Mindstemaal, mange døjede med at naa. Det hændte f. Eks., at nogle ikke blev konfirmeret før efter 20 Aars Alderen. I Tornby var saaledes flere 21 Aar, inden de paany fik Lov til at afgive Daabsløftet.

For at bøde herpaa kom Loven af 23. Jan. 1739, Danmarks første Skolelov, og saa holdtes Møder i alle Sogne, mellem Sognepræst, største Lodsejer og menige Grander. Der drøftedes Betingelser, Beliggenhed o. s. v., og der affattedes Mandtal, og i Løbet af 1740erne fik nu saa godt som hver Kirkeby sin egen Skole. 1742 var dog kun Omgangsskole, med skiftende Lokale i Byens forskellige Gaarde, i Raabjærg, Asdal, Maarup, Lyngby, Sejlstrup, Karup, Hellum, Sulsted og Skræm.

I adskillige Landsbyer var der økonomiske Vanskeligheder ved Skolernes Rejsning og Udstyrelse, og senere kneb det med at finde en egnet Person til Skolehold. Hans Løn blev sat til 10 Rdlr. aarlig, men ofte var Beboerne uvillige til at svare de paalignede Skolepenge, saa Lønnen blev i mange Tilfælde mindre.

Med Hensyn til Herreder og Sogne følges Ordenen i Trap. Annekssogne følger dog Hovedsognet, selv om der derved sker Brud paa Herredssamhøret.

Hovedkilderne har været at søge i Pakkerne 405—408 og 411—413b i Aalborg Bispearkiv, Landsarkivet. En Del af Stoffet derfra, særlig Provst Mummes Indberetninger om Vennebjærg Herred og Indberetningerne fra Aar 1800 er uddraget af Førstelærer S. Chr. Sortfeldt, Skjoldborg, og Lærerinde Frk. Elisabeth Sortfeldt, Ugilt.

Gode Bidrag, Henvisninger og anden Hjælp er ogsaa givet mig af Postmester C. Klitgaard, Hjøring, Redaktør Anton Jakobsen, Sæby, Statsrevisor J. S. Vanggaard, Vandstedlund, cand. phil. P. K. Hofmansen, København, Overlærer Kr. Værnfelt, Aalborg, og Assistent i Magistraten, H. Riis Larsen, Charlottenlund.

Desuden er alle Kirkebøger gennemgaaede indtil ca. 1850. Herfra og fra Skifteprotokollerne stammer Hovedparten af de personelle Oplysninger. Ligeledes er Folketællingerne fra 1787 og 1801 eftersete.

Og derudover hidrører en Mængde spredt Stof fra højst forskellige Kilder.

Stednavneudvalgets Navneformer er benyttet.

Rettelser, Tilføjelser og Register følger med andet Bind.

Siden Reformationen har der været ansat Degne ved alle Kirker. De skulde være Studenter for at kunne synge Messen paa Latin sammen med Præsten. Men dette Krav maatte der mange Steder heroppe ses bort fra, og Degnene kom derfor ogsaa til at udgaa fra andre end de studeredes Kreds.

Foruden den egentlige Kirketjeneste har de skullet undervise Landsbyungdommen i Børnelærdom, hvilket foregik imellem, at der ringedes 1. og 2. Gang inden Gudstjenesten.

Efter 1. Ringning lød der 15—16 Klemt, og saa vidste man, at nu kaldtes der til Børneundervisning. Til Børn henregnedes ogsaa 16—17aarige.

Ungdommen satte sig da i de øverste Stole, og Degnen gik ned mellem dem og katekiserede og lærte dem Skriftsteder og Salmer udenad.

Men det var kun Børnene fra Kirkebyen, som samledes paa den Maade. Til Børn, der havde hjemme i Byer længere fra Kirken, skulde Degnen komme en Gang om Maaneden, en Søndag Eftermiddag, naar det var dejligt Solskin, og Børnene kunde komme fra Huse.

Det var selvsagt en fattig Undervisning til Trods for, at den blev givet af studerede Personer, og i Virkeligheden ikke nogen reel Skoleundervisning.

Det kan derfor ikke overraske, at Christian IV 26. Juni 1626 lod udgaa Kongebrev om, at han havde erfaret »stor Grovhed blands Landsbyernes Ungdom

udi deres Saligheds Børnelærdom«, og der henstilledes til Provsterne at have Indseende med, hvorledes Degnene røgtede deres Kald og tillige at arbejde for Oprettelse af et ordnet Skolevæsen.

Fra dette Tidspunkt begynder saa Skolehusene at rejse sig. Saaledes har der været Skole i Tise fra 1626, i Øster Brønderslev fra ca. 1630, Horsens 1632, Vester Brønderslev 1634, Hallund 1636 og Vester Hassing 1646 o. s. v.

Smaat gik det imidlertid. Horns Herred havde saaledes ingen Skoler, før Aar 1700 var passeret. Men efter at Chr. VI 1736 havde anordnet Konfirmationen blev der for Alvor Røre om Skolehold paa Landet.

Degnenes Søndagsundervisning havde været lidt bevendt, mange Steder vel nærmest værdiløs. Og for at Børnene kunde blive konfirmerede, fordredes der nu, at de skulde være i Besiddelse af et vist Minimum af Religionskundskab. Mange døjede med under de givne Forhold at naa dette Mindstemaal. Gang paa Gang blev unge Mennesker vist bort fra Konfirmationsholdet, fordi de ikke endnu efter Præstens Skøn besad den nødvendige Lærdom til Salighed. Det hændte t. Eks., at nogle ikke blev konfirmerede før efter 20 Aars Alderen. I Tornby Sogn var saaledes flere 21 Aar, inden de fik Lov til paany at afgive Daabsløftet.

For at bøde paa disse uheldige Tilstande kom saa Forordningen om Skoler paa Landet af 23. Januar 1739, Danmarks første Skolelov. Nu holdtes Møder i alle Sogne, mellem Sognepræst, største Lodsejer og menige Grander. Der drøftedes Betingelser for en Skoles Oprettelse, dens Beliggenhed o. s. v., og der affattedes Mandtal.

I Løbet af 1740erne og de nærmest følgende Aar

fik nu saa godt som hver Kirkeby sin egen Skole. Dog var der 1742 kun Omgangsskoler, med skiftende Lokale i Byens forskellige Gaarde, i Raabjærg, Asdal, Maarup, Lyngby, Sejlstrup, Karup, Hellum, Sulsted og Skræm Sogne.

I adskillige Landsbyer var der økonomiske Vanskeligheder ved Skolernes Rejsning og Udstyrelse, og senere kneb det med at finde en egnet Person til at holde Skole.

Skoleholderens Løn blev sat til 10 Rdl. aarlig, men ofte var Beboerne uvillige til at svare de paalignede Skolepenge, saa Lønnen blev i mange Tilfælde mindre.

Baade med Hensyn til Herreder og Sogne følges den Orden, der kendes fra Trap: Danmark. Annekssogne, som f. Eks. Ugerby, Lendum og Hallund, vil dog blive henførte til det Hovedsogn, de 1814 hørte sammen med, selv om der derved sker Brud paa Herredssamhøret.

Hovedkilderne til Stoffet har været at søge i Pakkerne 405—8 og 411—13 b i Aalborg Bispearkiv (Landsarkivet i Viborg). Deraf er den sidste Serie gennemgaaet af Førstelærer S. C. Sortfeldt, Skjoldborg, og Lærerinde, Frk. Elisabeth Sortfeldt, Ugilt. Fra førstnævnte Haand stammer alle de fortrinlige Afskrifter af Indberetningen fra Provst Lorens G. Mumme, Aasted, der synes at have været en utrættelig Organisator heroppe i vor Folkeskoles første officielle Afsnit i 1740erne. Disse Afskrifter har Lærer Sortfeldt beredvillig stillet til min Raadighed. Beretningerne om Skolernes Tilstand ved Aar 1800 er dels udarbejdet paa Grundlag af Uddrag, foretaget af Frk. Sortfeldt, dels supplerende Uddrag, foretagne af mig selv.

Gode Bidrag og Henvisninger er ogsaa givet mig

af Postmester C. Klitgaard, Hjøring, og Redaktør Anton Jakobsen, Sæby.

Desuden er alle Kirkebøger gennemgaaede fra Tiden, hvor de begynder, og indtil ca. 1850. Herfra og fra Skifteprotokollerne stammer Hovedparten af de personelle Oplysninger. Ligeledes er Folketællingerne for 1787 og 1801 eftersete for alle Sognes Vedkommende.

Og derudover hidrører, som Fodnoterne vil vise, en Mængde spredt Stof fra højst forskellige Kilder.

Stednavneudvalgets Navneformer er benyttet.

Horns Herred.

Raabjærg.

Degnebolig, Skolehus og Lønforhold m. m.

Raabjærg Sogn havde intet Degneboel 1553, og Degnen fik ikke 2 Skilling af hver Mand.[1]) Her faar man at betænke, om Jacob[2]) saa synes, hedder det i en Indberetning fra nævnte Aar.

Heller ikke 1571 havde Degnen nogen Tjenestebolig. Hans Rente (d. v. s. Indkomst) skulde være 2 Skill. af hver Mand i Sognet.[3])

Der gik hundrede Aar, og der kom stadig ikke nogen Bolig til Degnen. Men 1688 paalagde Biskoppen Kirkeværgerne at tilvejebringe en saadan.[4]) Der blev dog intet Byggeri denne Gang, uvist af hvilken Grund, men Degnen fik indtil videre Kirkens Smørskyld i Stedet, d. v. s. en aarlig Ydelse paa 3 Dlr. 1½ Mk. af en Eng, Kyllesbæk kaldet.

Degnekaldets Indkomster var 1690 følgende:

Korntiende fra 12 Beboere »bedrager sig« til 1 Td. Rug. Kvægtienden nyder Aalborg Hospital. Offeret paa de 3 store Højtider er 3 Sldlr., og Gadehusmændene yder 4 Dlr. i Paaskerente.[5]) Degnen klager:

»Jeg har lidet at leve af, og det bliver aarlig mindre, formedelst Sandflugten, saa jeg nødes til at tjene andre for Brødet, naar jeg ikke i Kirken skal opvarte«.

---

1) D. H. Wulff: Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie, S. 105.

2) Hermed menes sikkert Jacob Brockenhus, som 1552—55 var Lensmand paa Aalborghus.

3) Wulff: Anf. Sted.

4) Raabjærg Kirkes Regnskabsbog, 1608—1758.

5) Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. St. Hist., S. 121.

Ligeledes anfører han Mangelen af Degnebolig. Stadig maa Degnen saa leje sig ind. Men 1709 stilles 20 Sldlr. til Raadighed for Degnen til at bygge Hus for. Det skete imidlertid ikke, da der intet sikkert Sted kunde findes til at sætte Huset paa. Den Fare, der truede Degnens Hjem, var Sandflugten. Det fine, hvirvlende Sand havde endogsaa truet Kirken. Det var gaaet over Kirkegaardsdiget og havde lagt sig i Driver op mod Vaabenhuset, saa dette maatte flyttes.

Endelig 1718 fandt man en egnet Plads, hvor Degnen i nogenlunde Tryghed kunde rejse en Vaaning, nemlig sydøst for Kirken paa Præstegaardens Mark.

Med denne Boligs Opførelse bortfaldt den midlertidigt bevilgede Smørskyld.

Denne første Degnebolig maa have været skrøbelig, thi 1735 rejses atter Hus til Degnen i Forbindelse med Skolestue. Hidtil havde Sognet ogsaa savnet en saadan.

Det er Sognepræsten og Kirkeværgerne som i Forening rejser Degnebolig og Skolebygning her. I Kirkens Regnskabsbog findes en specificeret Opgørelse over, hvad der i den Anledning blev bekostet og forbrugt. Og da der kun findes saa faa fyldige Regnskaber af lignende Art, gengives den her:

Regning og Opskrift paa, hvis der er købt og bekostet paa Degne- og Skolehuset:

	Rdlr.	Mark	Skill.
Eg til 16 Stolper	2	4	„
12 Udskudsstolper	1	3	„
½ Tylvt Remtræer	1	„	12
8 Træer til Bjælker	2	„	„
2 Tylvter Spær	2	„	„
1 — — til Løsholter	1	„	„
12 Vogne at føre det fra Stranden . .	1	3	„
6 Tylvter Lægter	1	3	„
2 Vogne dertil	„	3	8
At overføre	13	5	4

	Rdlr.	Mark	Skill.
Overført	13	5	4
5 Tylvter Deler	5	„	„
2 — Fjæl til tvende Panelsenge	2	„	„
1 — — til at klæde Dørindgange med og andre Steder	„	3	„
5 Vogne fra Fladstrand	1	2	12
1/2 Tylvt smaa Træer til tvende Skelvægge	„	3	„
1/2 — Smaastolper til Dørstolper	„	3	„
Vognleje deraf	„	1	8
12 Læs Tag à 4 Mk.	8	„	„
Tømmermanden for 8 Binding at opsætte, paa egen Kost	6	4	„
Snedkeren for at lægge Loftet	1	1	8
— — 6 Døre og 2 Senge	1	2	„
Tækkeren for Huset at tække	2	„	„
Til den, som syede	1	„	„
For 20 Læs Ler at hente i Tværsted	2	3	„
6 smaa Stolper til Stave i Ud- og Skelvægge	1	3	„
2 Vogne at hente det i Højen	„	3	„
Murmesteren for en Skorsten at opmure indtil over Loftet[1]	1	„	„
1 Karm med Vinduer i den vestre Stue	„	5	„
1 — øverst i den anden Stue	„	4	„
2 andre Karme med 3 Vinduer i hver, som blev købt i Hjøring og havde været i Brug tilforn	1	„	„
Smeden for Hængsler og Kroge til 5 hele og 2 halve Døre	1	1	„
For en Laas til den vestre Stuedør	„	1	8
1 langt Egebord	1	„	„
1 lukket Bænk ved Enden af Bordet	„	1	8
Nok for Simer til Tækningen	„	3	„
20 Spiger til at slaa Sparrerne fast til Rimmerne med	„	1	4
20 mindre do. til at slaa Sværglægten fast med	„	„	10
300 Lægtesøm	1	„	„
	56	4	14

Raabjærg, den 2. November 1736.

Niels Mygind.

[1]) Bygningen har altsaa været et Lyrehus.

Saa var der altsaa baade Degnebolig og Skolelokale i Raabjærg, opført i Bindingsværk med Lerklining. Men dermed har ikke alt været saare godt. Thi efter faa Aars Forløb stod den nye Bygning øde. Aarsagen hertil angives at være, at den blev ødelagt af Sandflugt og Vand.

Sognepræsten havde udlagt Bekostningen ved Bygningens Opførelse. Men først efter, at der var forløbet en halv Snes Aar fik han sit Udlæg refunderet og endda med stort Kurstab, idet han i Stedet for 56 Rdlr. 4 Mk. 14 Sk. kun fik 33 Rdlr. 2 Mk. Og for at erholde denne Sum, skulde han endda lade Bygningen forsvarlig istandsætte, da den »har staaet nogle Aar øde«.

Provst Mathias de Hemmer, Skagen, skrev om denne Sag:

Som baade Degnen og Degnekaldet er af elendig Tilstand, og det er umulig paa nogen anden Slags Maade at faa en Degnebolig og opfylde kgl. Maj.s Ordre, med mindre forbemeldte Hus vorder indkøbt«, saa indstillede Provsten til Stiftsøvrigheden, at Huset erhvervedes til de godt og vel 33 Rdlr. Han ansaa Bygningen for bekvem til baade Degnebolig og Skolehus.

Stiftsøvrigheden godkendte godt nok denne Ordning, og Niels Jørgensen Mygind fik endelig 1745 udbetalt Vurderingssummen + 42 Rdlr., som han efterhaanden havde faaet tilgode ved Kirken, ialt 75 Rdlr.[1]) Det vil sige, det var Konen, der kvitterede. Hr. Niels holdt sig vist, saa vidt det var gørligt, helst passiv.[2])

Nogen lang Levetid synes Skolen af 1735 ikke at have faaet, thi 1760 er Degnen Omgangsskoleholder i Aalbæk og Klitten. Og Aar 1800 har Raa-

[1]) Kirkens Regnskabsbog, Anm. til Regnskabsaarene 1743—45.
[2]) Wiberg II S. 566.

bjærg Sogn ingen fast Skole, men Undervisningen besørgedes af 6 Omgangsskoleholdere.

Præsten skriver:

Ingen Skole, hvormeget det end var at ønske. Der burde være to. Heller ingen Degnebolig, hvilket synes meget besynderligt, naar det Hus, Degnen har indkøbt og bebor, staar paa Præstegaardens Grund og alt, hvad han til dette sit Hus haver af Ager og Eng, som for en betydelig Del underholder ham.

Maatte Mulighederne af faste Skoler blive til Virkelighed, var vel intet vissere, end at endmere bekvemme og duelige Personer til Arbejdet i dette vigtige Fag kunde erholdes«.

Omgangsskoleholdernes Løn paa denne Tid varierede fra 2—4 Rdl. for hver Vinter.

Først fra 1828 har Raabjærg Sogn en fast Skole igen, nemlig i Klitlund, hvortil Kirkesangeren ved Raabjærg Kirke var knyttet.[1]

Degne.

Laust Degn. Hans Pige begravedes 4. S. i Adv. 1653.

Christen Olesen, c.1670—85. Derefter Degn for Mosbjærg-Hørmested 1685—1701.

Søren Olesen, 1685—1721. Det var ham, der 1690 indberettede om Degnekaldet og meddelte, at han kun havde lidt at leve af, og at Forholdene blev værre Aar for Aar, grundet paa den tiltagende Sandflugt, der truede med at lægge hele Sognet øde. Derfor maatte han som nævnt gaa omkring som Daglejer, naar ikke Kirketjenesten lagde Beslag paa ham. Det var i hans Tid, der var Røre om Sognets første Degnebolig.

2. S. i Fasten 1662 ægtede han Kirsten Madsdatter i Raabjærg.

[1]) Jydske Samlinger 1. III, S. 103, hvor A. P. Gaardboe skildrer Skolevæsenets Tilstand i Sognet i Tiden op mod 1870.

Christen Simonsen Damsgaard, 1721—55. Han maatte, ligesom Forgængeren, for at faa sit Levebrød tjene uden Sognet, dermed menes maaske paa Havet. Der var almindelig Nød i dette mere og mere sandhærgede Sogn. Baade Forældre og Børn gik omkring og tiggede, da Fiskeriet havde slaaet fejl i 3 Aar, hedder det i en Indberetning fra 1727. 1740 havde han ikke aarlig 20 Sldlr. i Løn. Altsaa et ringe Kald. Og naar Provsten kaldte ham »elendig«, sigtedes der sikkert til hans økonomiske Forhold. Disse var i alt Fald ikke gode, for 1732 var han indstævnet for resterende Degnerente.

Skønt der 1735 var blevet bygget Skole til ham, stod Huset snart øde og forfaldt, og han vandrede 1742 rundt som Omgangsskoleholder i det spredt bebyggede Sogn. 1751 holdt han og en Søn Skole i Forening, antagelig Sønnen Christen Christensen Damsgaard, døbt Allehelgensdag 1729.

Damsgaard var skikkelig og flittig og hans Kirke- og Skoletjeneste ulastelig, selv om dette kun naaedes ved Tilsyn og Paamindelser fra Præsten.[1])

Chr. S. Damsgaard, der begr. 1. S. e. Paaske 1755, 65 Aar, ægtede 25. S. e. Tr. 1728 Margrethe Christensdatter af Gaardbo, begr. 2. S. f. Faste 1775, 68 Aar 2 Mdr.

Michel Pedersen Terp, 1755—68. Denne Degn kaldedes hertil 31. Marts 1755. Han levede upaaklagelig, baade som Menneske, Degn og Skoleholder.[2]) Ved Siden af Kirkens Arbejde holdt han Omgangsskole i Aalbæk og Klitten. 1768 forflyttedes han til Tværsted, se der.

Baltzer Antoniussen Sneebang, 1768—1804. Døbt 30. Juni 1741 i Albæk, S. af Degnen An-

---

1) Vends. Aarb. III, S. 6 (1919).

2) Sammesteds.

tonius S. og dennes første Hustru Apollone Jacobsd., og død Raabjærg 31. Jan. 1822, 80 Aar.

Det var midt i Vinteren 1768, at han fik Embedet, og 14. Juni s. A viedes han i Albæk Kirke til Marie Jørgensd. Frøeberg, D. af Skytte paa Ellinggaard Jørgen Andreas Alexandersen F. og Johanne Poulsd.; sidstnævnte, der 2. G. ægtede Skytte Johan Knabbe, Ellinggaard, døde i Raabjærg Degnebolig 23. Novbr. 1778.[1])

B. Sneebang skal sikkert 1800 regnes med til Raabjærgs 6 Omgangsskoleholdere.

Børn: 1. Apollone Sneebang, døbt Raabjærg 25. S. e. Tr. 1772, død stds. 12. April 1826, g. m. Eftermanden. 2. Sara Marie Sneebang, døbt Raabjærg 26. S. e. Tr. 1777.

Søren Nielsen, 1804—55. Født i Vester Tværsted, døbt 3. S. i Adv. 1770, S. af Niels Andersen og Maren Andersd., død i Klitlund 1855, 85 Aar.

Han begyndte som Skoleholder i Fødesognet, men flyttede efter sit Giftermaal med Sneebangs Datter hen og hjalp Svigerfaderen i Kirke og Skole. I en Bemærkning til Folketællingen af 1801 hedder det nemlig om Søren Nielsen, at han »er til god og vigtig Hjælp for den skrøbelige Degn i Kirken. Til at lære i Skolen besidder han megen Duelighed og Bekvemhed«.

Det var ikke alene som Pædagog, at Søren Nielsen var anset; han nød ogsaa Ry paa Egnen som »klog Mand«, der kunde vise igen, opklare Tyverier og slaa et Øje ud paa Tyven o. s. v.[2])

Hans Nabo, Dommer-Niels, havde en Gang

[1]) Jydske Efterretninger $^{8}/_{1779}$.
[2]) Jydske Samlinger 2 I S. 52—54; jfr. »Vends. Tid.« Nr. 73, 74 og 81 1917, hvor hans Klogmandsvirksomhed er gjort til Genstand for novellistisk Behandling.

mistet sin Skovøkse. Han beklagede sig til Degnen, der spurgte, om han havde nogen mistænkt? Ja, det var nok Chren Lyng.

Der maatte Degnen saa hen. Han tog Cyprianus i Lommen og en tyk Kirkebog under Armen. Den lagde han paa Chren Lyngs Bord, bladede frem og tilbage i den og mumlede noget for sig selv, efter at han havde bragt Tyveriet paa Tale.

»— Do kan wal intj tenk dæ te, hvem der haa taa Ywsen? For do haar wal sajtens intj siel taa denj?«

— Nej, nej, det havde Chren Lyng da paa ingen Maade.

«— Ja, do ved jo nok, a ka si, hvem Tyven er. De' ka jan kom te aa kost e Yw, men de' wil a helst wæ fri for«.

Sluttelig bemærkede Degnen, at nu kunde Sagen jo staa hen et Par Dage. Men saa lang Henstand behøvedes ikke, for nu gik Chr. Lyng til Bekendelse, og Øksen leveredes tilbage næste Nat.

Degnen fik dobbelt Salær, 1/2 Bjergelod af hver af Parterne.

Søren Nielsen havde altid en Skælm bag Øret, siger Traditionen. En Gang var Biskoppen paa Visitats. Det var i Pastor Vinds Tid 1790—1810. Han havde saa mange Hunde, og dem var Biskoppen bange for. Degnen skulde da passe paa, at de ikke slap ud, før Bispen var vel af Gaarde, og han ekspederede dem ind i Bagerovnen. Herfra kunde deres Hylen og Gøen vel ikke saa let høres.

Men Søren Degn var en Kommersbroder. Lige i det den biskoppelige Karet satte sig i Bevægelse, aabnede han, maaske med et hidsende Tilraab, Ovnsdøren, og ud for Hundekomplottet, der styrtede, som om de var slupne ud af en Sæk, efter Vognen med Hs. Højærværdighed, som til sin store Forskrækkelse og Angst pludselig saa sig omringet af glubske og halsende Forfølgere.

I Folkemunde lyder det, at denne Biskop ikke

mere viste sig i Raabjærg Præstegaard i Pastor Vinds Tid.[1])

Ogsaa fra den følgende Præst, M. Mathiesen, (1820—47) er der en Historie.

Han var berømt for sin stærke Røst og sine lange Prædikener og var iøvrigt noget original i sit Væsen. Den første Gang, han prædikede, raabte han saa forskrækkelig højt. Da Gudstjenesten var forbi, spurgte han Degnen: »— Talte jeg højt nok?«

»— Ja, men kunde De have talt noget højere, kunde det ikke have skadet«.

Næste Søndag talte Præsten endnu højere og spurgte atter: »— Var det nu højt nok?«

»— Ja, se, nu gaar det nok, Hr. Pastor«.

Søren Nielsen virkede sammen med fire Præster. Det hedder, at han til Tider katekiserede med Konfirmanderne i Stedet for Præsten, maaske under en Vakance. En gengivet Prøve paa hans Katekisation lader røbe, at han bandede drøjt i sine Religionstimer.[2])

Inden sin Død hædredes den gamle Degn med Dannebrogskorset.

Gift I 17. Septbr. 1797, Raabjærg, med Apollone Sneebang, se Side 15. Gift II 7. Oktbr. 1828, Raabjærg, med Pige Karen Sørensd. (21 Aar gl.), der overlevede ham.

Børn af første Ægteskab, døbte Raabjærg: 1. Peder Christian Nielsen, 13. Maj 1799. Tog 1829 Eksamen fra Snedsted og blev 1832 Lærer i Sønder Harreslev. 2. Jens Jacob Nielsen, 29. Juni 1801. Gift 15. Oktbr. 1827 i Raabjærg med Pige Ane Sørensd., tjenende i Præstegaarden, før hjemme i Sørig.

Skoleholdere.

Det er vanskeligt at holde Rede paa de mange og

---

1) Jydske Saml. 1, III, S. 111.

2) E. Tang Kristensen: Det jydske Almuesliv Tb. II, Afd. 6, S. 239.

ofte hyppigt skiftende Omgangsskoleholdere. Naar der var 6, der lejedes paa ny for hver Vinter, vil det selvsagt næsten være ugørligt at opstille komplette Rækker.

Ikke altid nævnes det, hvor de var bosiddende, men de har været at træffe i Klitlund, hvor Degnene mest havde deres Skoleomraade. Rannerød, Aalbæk, Skiveren, Raabjærg, Hvidemose og »sønder i Sognet«.

Skoleholder Niels Christensen, gift med Anna Cathrine Ejlersdatter, havde Børnene Søren og Jens til Daab 1714 og 1717 i Raabjærg. 1737 virkede Søren Larsen ved »den søndre Skole«, antagelig paa Omgang.

Christen Mortensen, 1745, lærte og levede opbyggeligt.[1])

1748 varede Niels Nielsen flittigt sit Embede »sønder i Sognet«. Han var i 1756 afløst af Christen Jensen Marmes, der ogsaa havde et godt Vidnesbyrd.[2]) Dette kunde derimod ikke siges om en Skolemester, som 1751 blev af..t formedelst Drukkenskab.

Rasmus Jørgensen, Skoleholder i Klitlund, viedes 22. S. e. T. 1769 til Anne Christensd. af Aalbæk. (Kbg.)

Skoleholder Jens Christian Nielsen, fra Aalbæk trolovedes 27. Decbr. 1785 i Raabjærg m. Pige Birthe Christensd. fra Skiveren.

De 6 Omgangsskolemestre, der betjente Sognet Aar 1800, nævnes alle ved Navn og med Alder, men ikke Stedet, hvor de havde deres Virke.

Det var Christen Jensen, 33 Aar; Jens Nielsen, 23 Aar; Niels Mikkelsen, 28 Aar;

---

1) Vends. Aarb. III, S. 8. (1919).

2) Anf. St.

Søren Nielsen, 30 Aar; Kristen Andersen, 24 Aar; og Mads Kristensen, 30 Aar.

Pastor Vind, giver dem følgende summariske Skudsmaal:

Dueligheden er forskellig, men enhver af dem lærer efter bedst muligste Evne og med Troskab og Flid.

Christen Pedersen Brøndlund, f. 1775, entlediget Dragon ved det Randerske Regiment som Landkorps, var 1801 Omgangsskoleholder i Klitlund Skoledistrikt. (Ft.)

Tværsted

Degnebolig, Skolehus og Lønforhold.

I Tværsted var Degnebolig allerede 1553, og Degnen opgiver 1571, at hans Udsæd var 4 Skp. Rug, Byg og Havre, og der avledes 5 Læs Hø. Han klager over at Sand havde mesten Parten lagt Jorden øde til samme Boel.[1])

Om dette Kald oplyses 1690, at Kornindkomsten var 4 Tdr. Rug. Han nød ingen Kvægtiende, men havde vel tilforn haft Halvdelen med Aalborg Kloster af Kongens Part, hvilken Borgmester paa Skagen, Feder Hansen,[2]) for nogle Aar siden »haver os fravendt«, skriver den indberettende Degn.

I Offer var tidligere faldet 7 Mark om Højtidsdage, men nu næppe 6 Mark, formedelst mange af Sognefolket er forarmede.

St. Hans Rente: 8 smaa Oste; Julerente: 6 Brød og 6 halve Gæs; Paaskerente: 6 Kager. (ɔ. Brød.)

---

1) Wulff: St. Bidr. til Vendelbo St. S. 106.

2) Feder Hansen Høyer. Om denne lidet sympatiske og meget stridslystne Person kan henvises til C. Klitgaard: Skagen Bys Historie.

En ringe Degnebolig, lyder det, med nogle faa Stykker Jord til, som ligger ved Husene, saa og 3 Sandblokke, som ligger ved Klitten, samt et lille Stykke Eng i Sørig.

Ildebrændsel havde Degnen sammen med Bymændene, men det var vagt.

Kaldets Udgifter til Hjørring Latinskole, var 1 Td. Rug og 2 Tdr. Byg.[1])

1727 var der ingen officiel Skoleholder i Sognet uden Degnen og dem, som Bønderne antog paa egen Bekostning. Det var kun den mindste Part af Børnene, der holdtes til Lære.

Men 1742 havde Sognet faaet en Skole i Forbindelse med Degneboligen.

1761 stiftede Jens Brøndlund til N. Elkjær et Legat paa 1000 Rdl., af hvis Renter, 50 Rdl., Halvdelen skulde anvendes til Skolevæsenet. Sognedegnen i Tversted skulde særlig nyde 10 Rdl. »imod, at Skoleholdet af hannem forsvarlig holdtes og besørgedes«. 15 Rdl. anvendtes til fattige Skolebørn af Sognet og Godset, til deres Klæder og Føde i den Tid, de søgte Skolen.[2])

Ved Degnen Michel Terps Tiltræden 1768 opgives Indtægterne at være:

Visse og uvisse efter nøjeste Beregning 50 Rdl. 3 Mk., hvorfra gaar de efter kgl. Forordn. af Kaldet gaaende Skatter og Pension til Aalborg Katedralskole ialt 5 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.[3])

Aar 1800 var Degneskolen tilbygget Tværsted Degnebolig og bestod af 4 Fag med 4 Par Vinduer, Borde, Bænke og en Kakkelovn, hvis forreste Del

---

[1]) Wulff: St. Bidr. til Aalb. S. 126.

[2]) Hofmans Fundationer IX, Appendix S. 79.

[3]) Jydske Samlinger 1. V S. 156.

var en Jernplade. Den var i nogenlunde skikkelig Stand. Der var 40 Børn.

I Vester Tværsted havde været Skolestue, ibygget et andet Hus, paa 2 Fag med 2 Par Vinduer, seks nye Borde, Bænke o. s. v., men var 1797 blevet ødelagt ved en Brand. Der lejedes en skikkelig, passabel og duelig Bondekarl, der efter November vilde fortjene sit Brød ved Skolearbejdet, der varede 16—20 Uger. 20-24 Børn. Løn 5 Rdl.

Østerboerne og Klitboerne havde Omgangsskole 10—14 Uger for 10—12 Børn. Løn 3 Rdl.

Den sidste Degn, Peder Andel Brandt, (1811—40), fik 1824 en ny Skolebygning at virke i. Den var paa 10 Fag, og Overslaget ved dens Opførelse lød paa 600 Rdl. Sedler.

Degne.

Otto Christensen, (c. 1670—84), var Degn fra c. 1670 og antagelig til ca. 1684. Ellers haves ingen Oplysninger om ham. Kirkebogen begynder først 1685.

Thomas Olesen, 1684—1721, underskrev hos Biskoppen 16. April 1688. »Sidder paa fjerde Aar« findes vedføjet i Edsbogen. Altsaa har han tiltraadt Embedet 1684—85. Han var gift, da han havde Børn til Daab i Tværsted Kirke, men Hustruens Navn kendes ikke. Hans Begravelse fandt Sted 3. April 1721. Ingen Aldersangivelse.

Thomas Nielsen Berg, 1721—28, var foruden Degn i Tværsted tillige residerende Kapellan for de 3 Menigheder Tværsted, Bindslev og Ugerby. Han var født i Tisted 15. Juni 1692, Søn af Avlsbruger Niels Thomsen og Johanne Christensen. Student Tisted Skole 1713. Kandidat 1715. Degn og Kapellan her 1721.

Efter sin syvaarige Virksomhed her, hvorom der

intet særligt foreligger, kaldedes han 1728 til Sognepræst for N. Nissum, hvor han virkede til sin Død 29. April 1743.

Pastor Berg betegnes som en dygtig og nidkær Præst. Biskop Brorson, der visiterede hos ham i N. Nissum 1742, skriver, at han prædikede »ret skikkelig«. Ungdommen svarede upaaklagelig, og Menigheden syntes og begærlig efter at høre Ordet.[1])

Th. Berg var g. m. Anne Marie Jensd. Gjessing, født i Aalborg 4. Febr. 1684, død i N. Nissum 23. Febr. 1754 og D. af Jens Sørensen G., Kapellan i Aalborg 1668—88, Sognepræst i Tværsted 1688—1713, og Margrethe Lauridsd. Hun havde tidligere været g. m. Hans Hansen Rostrup, Sognepræst i Agersborg 1703—19. Der var ingen Børn[2]).

Johan Madsen Dahl, 1729—54, kaldedes iflg. kgl. Dispensation af 27. Septbr. 1729. Han var døbt 5. S. i F. 1704 i Mygdal og Søn af Mads Janssøn (Søn af Jan Madsen i Skarndal) og Maren Christensd., der viedes i Mygdal 15. S. e. Tr. 1698. Degnen har sikkert taget Navnet Dahl efter Gaarden Skarndal. Død 1754.

J. M. Dahl havde 1739 i nogle Aar været noget »liber« i sit Levned og betegnes 1745 som »ringe« og truedes med en Substitut, dersom han ikke forbedrede sig. Saa strammede han sig lidt op, men han kunde atter forfalde dybt »til Ladhed, hvis ikke Præsten saa des flittigere til med hannem«.[3]) Da Biskop Brorson 1753 for 5. Gang visiterede i Pastoratet i Dahls Tid, siges, at han var blevet gammel — dog

[1]) Visitatsindberetning til General Kirkeinspektions Kollegiet. (Rigsarkivet).

[2]) Om Pastor Ths. Berg henvises iøvrigt til Lærer Johan C. Sulkjær: Nørre Nissum Sogn, II Del, der ventes udgivet 1935.

[3]) Vends. Aarb. III S. 9 (1919),

kun 49 Aar — og havde Christen Jensen Marmes til Hjælp.

Paa Dahls Livsførelse var der ellers intet at klage. Han holdt ingen Tjenestefolk, og hans Indkomster var ringe, saa at han 1743 kun formaaede at svare halv Kopskat.

Gift 13. Jan. 1731 med Kirsten Frandsdatter, der overlevede ham og døde 3. April 1771, 80 Aar. Hun var muligvis en Degnedatter fra Ugerby. Ingen Livsarvinger.

Johan Madsen Dahls Arvinger var 1754:

I. Moderen, der da levede som Enke i Mygdal.

II. Søskende: 1. Christen Madsen, døbt Mygdal 6. S. e. Tr. 1707; boede 1754 i Christiania; begravet Raabjærg 19. S. e. Tr. 1775, 71 Aar gl., han kaldtes da Skomager.

2. Niels Madsen, døbt 24. S. e. Tr. 1709. Bortrejst fra Landet og intet hørt om ham i 24 Aar.

3. Frands Madsen, døbt 11. S. e. Tr. 1714, Tingmand. Boede i Mygdal.

4. Anne Madsd., døbt . . . ., g. m. Jens Stephensen, 1754 Enke i Mygdal.

5. Karen Madsd., døbt 15. S. e. Tr. 1701, g. m. Christen Andersen (Worm) i Stabæk, Ugerby.

6. Maren Madsd., døbt 13. S. e. Tr. 1711, ugift 1754.

Der blev ca. 27 Rdl. til Deling mellem Arvingerne.

Johan Herman Broderi Boysen 1754—68, S. af Broder Boysen og Christine Bendixd. Plesner, der 2. G. ægtede Degnen Joachim Frølich i Bindslev.

Ved det sidste Giftermaals Indgaaelse lovede Hr. Kapellan Schafte[1]) for en Sum af 20 Rdl. at over-

[1]) Niels Schafte, Student Nakskov 1736, pers. Kap. Hjørring 1748—56, død som Skibspræst paa »Neptunus« 1758. (C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 322.)

tage Stifsønnen, Johan Herman Boysens Information, indtil han blev Student. Det blev han privat 1752 og var da 20 Aar. I Tværsted passede han sin Kirke og Skole godt og førte et uangribeligt Liv. 1760 synes han ogsaa at have fungeret ved Ugerby Kirke. Han døde 6. Jan. 1768, kun godt 35 Aar gammel.

Boysen var g. m. Anne Pedersd. De havde ingen Børn. Ved Skiftet efter ham nævnes en Halvbroder, Poul Frølich, der var fuldmyndig, og som indtil Michaeli 1767 havde været hos Kobbersmed Kjærulf. Aalborg,[1]) men hans Opholdssted kendtes ikke nu. Han mødte heller ikke inden Skiftets Slutning. Boet gav et Overskud paa 33 Rdl.

Michel Pedersen Terp, 1768—95, havde virket i Raabjærg fra 1755. G. I i Raabjærg Helligtrekongersdag 1757 m. Anne Jensd. Grøn, døbt Tværsted 1. Febr. 1723, død 9. Oktbr. 1775, 52 Aar 8 Mdr., D. af Jens Steffensen og Anne Larsd. Sidstnævnte døde i Tværsted Degnebolig 25. Aug. 1774, 84 Aar.

G. II i Tværsted 3. Novbr. 1776 m. Johanne Marie Jensd. Kjærgaard. Hun var døbt i Vennebjærg 22. Oktbr. 1753, Datter af Sognedegn i Skallerup Jens Laursen (Kjærgaard) og Margrethe Hansd. Kjærgaard.

Terp havde 6 Børn (4 + 2), hvoraf kun 2 naaede voksen Alder:

1. Peder Christian Michelsen Terp, døbt Raabjærg Michaeli 1757, konf. stds. 1774, Skoleholder i Hvorup 1795, Degn der 1810.

2. Anna Michelsd. Terp, døbt Raabjærg ..., g. 8. Aug. 1786 med Sr. Hans Søbye, der havde

[1]) Jens Kjærulf, jfr. C. Klitgaard: Kjærulfske Studier S. 59.

været Ridefoged paa Boller og N. Elkjær. Senere boede han i Sæby.

Michel Terp var forholdsvis velsitueret. I sine Stuer havde han 3 Bilæggere og et 24 Timers Slagværk i Futteral (ɔ: Kasse). Hans Bo gav et Overskud paa ca. 290 Rdlr.

Broder Christian Brandt 1796—1811. Han var født ca. 1750, S. af Degnen Zakarias Brandt i Elling og Karen Laursd., havde 1777—90 været Degn paa Hirsholmene, 1790—96 i Agersborg og kom altsaa hertil 1796. Aar 1800 betegnes han med Henblik paa Skolen som »ganske skikkelig, men med et skrøbeligt Helbred«, hvorfor han havde en egnet Bondekarl til at læse for Børnene.

Et Par Aar efter, at han var kommet over til det lille Embede paa Hirsholmene, blev han 10. Decbr. 1779 viet til Maren Frandsd., f. 27. Jan. 1751 paa Hirsholmene, D. af Frants Wigelsen og Anne Marie Christensd.

Herovre fødtes deres 6 første Børn.

1. Thomas, døbt 26. Febr. 1780. 2. Wigel Holm, døbt 9. Maj 1781. 3. Peder Andel, døbt 10. Novbr. 1782, efterfulgte Faderen i Tværsted. 4. Zakarias, døbt 13. Decbr. 1784. 5. Carolina, døbt 25. Juli 1786. 6. Karen, døbt 12. Febr. 1788, og 7. Antonette Broderi, der døbtes i Agersborg 16. Juli 1791.

Broder Chr. Brandt døde 1811, begr. 22. Decbr., 60 Aar gl.

Peder Andel Brandt 1811—40. Søn af foregaaende, f. paa Hirsholmene, døbt 10. Novbr. 1782. Han opholdt sig 1801 hjemme i Tværsted og var antagelig Medhjælper hos Faderen. Han kaldes i alt Fald Skolelærer, da han 2. Paaskedag 1810 i Tværsted ægtede Pigen Maren Hansd. af Ugerby.

Det er at formode, at han har været svagelig ligesom Faderen, thi 1834 har han en Substitut, Søren Christian Laursen,[1]) og 1838 er Christen Larsen Lund,[2]) konstitueret Kirkesanger og Lærer i Tværsted. P. A. Brandt synes helt at have frasagt sig Kirketjenesten og kun befattet sig med Skolearbejde, idet han døde 27. April 1847 som Lærer ved Raabjærg Sogns søndre Skole, hvor han vist havde haft Virke siden 1840,[3]) og hvor der vel kun var et mindre Antal Børn at arbejde med.

Om Brandt gaar der nogle Sagn, der bl. a. beretter, at han en Gang mødte i Kirken med en »Perial«, og da han skulde læse i Kordøren, gik han istaa og sagde flere Gange grædende: Kommer nok! Kommer nok! Men det blev alligevel ikke til mere.

En Gang sad han i et lille Kammer ved Siden af Skolestuen og drak sammen med en Svirekammerat, der slog i Bordet, saa det gik i Stykker, hvorefter Stumperne blev kastet ud i Køkkenet til Degnekonen af den voldsomme Gæst.[4])

Maaske kan slige Optrin have været Aarsagen til, at P. A. Brandt kvitterede sin Stilling som Kirkesanger og søgte sig en anden Virkeplads.

---

[1]) Død 1838, 35 Aar gl. Han havde 31. Oktbr. 1834 ægtet Maren Jensd. af Ø. Tværsted, D. af Jens Larsen Winther.

[2]) Født 1817, S. af Gdr. Lars Bertelsen i Asdal. Dim. fra Snedsted Sem. 1836. Lærer Rubjærg 1839—41, i Bjergby 1841—47, død sidstnævnte Aar. G. i Bindslev 10. April 1839 med Jomfru Cathrine Charlotte Albertsen paa Stensbæk, hvor Lund havde været Huslærer.

[3]) Under 20. Oktbr. 1840 kaldes nemlig Jens Christian Knudsen til Lærer og Kirkesanger i Tværsted. Han var født i Astrup 1812, dim. Snedsted 1833, 1838 Lærer i Rubjærg, entlediget 1877, død 1893. G. med Nicoline Nielsen, født 1816, død 1893.

[4]) Evald Tang Kristensen: Det jydske Almuesliv II, 6. Afdeling, S. 159.

Skoleholdere.

Det lød 1727, at det kun var den mindste Part af Sognets Børn, som fik Undervisning, og der træffes ogsaa senere kun faa Skoleholdere i Tværsted Sogn.

1721—24 var Christen Skolemester her. Han har maaske været en Slags Substitut hos Thomas Berg, der jo var baade Kapellan og Degn og vel ikke havde megen Tid til Raadighed for Skolen.

Gift med Johanne Christensd. Et Par Børn døbtes i disse Aar; de døde begge som smaa.

I 1750erne træffes Christen Jensen Marmes.[1])

Den senere bekendte Raabjærg-Degn, Søren Nielsen, begyndte sin Skolegerning her hen mod Aarhundredets Slutning.

Ved Aar 1800 hjælper en 20aarig Bondekarl, Christen Pedersen, Degnen i Skolen med at undervise Distriktets 40 Børn, og der er Omgangsskoleholder i baade Øster og Vester Tværsted. Deres Navne nævnes ikke.

Ugerby-Bindslev.

Disse 2 Sogne havde Degneboliger fra Reformationstiden og frem efter, skrives der 1553, men 1571 staar, at Degnen har Degneboel i Ugerby. Han kunde da saa 1 Td. Byg og avle 2 Læs Hø. Den aarlige Løn var 7 Tdr. Byg.[2])

I Indberetning af 1690 siger Degnen, at Korntiende havde været 9 Tdr. Byg, men nu, formedelst at en Del af Godset stod øde, kunde han ikke nyde nær 8 Tdr.

Konge-Kvægtienden, hvilken han havde haft Halvparten af med Aalborg Kloster, havde Borg-

1) Vends. Aarb. III, S. 9 (1919).
2) Wulff: Vendelbo Stift, S. 107.

mester Feder Hansen[1]) paa Skagen nogle Aar forud fravendt ham, og fra denne Tid havde Degnen ikke maattet have den i Forpagtning.

Offer paa Højtidsdage 9 Mk., St. Hansrente 12 smaa Oste, Julerente 10 Brød og 10 halve Gæs, Paaskerente 10 Kager.

Henimod 1690 havde i Ugerby været en ringe Degnebolig, der havde staaet øde, men nu var opbygget.

Der hørte 2 Stykker Jord til, hvori kunde saas 4 Skp. Korn. Begge Stykkerne laa ved Degneboligens Huse.

I Bindslev Sogn var en Anneksdegnebolig, som var et eneste bart Hus, hvori boede en Mand, der gik med Kongens og Biskoppens Breve, som kom fra eller skulde til Aalborg.

Embedet svarede Pension paa 1 Td. Rug og 3 Tdr. Byg til Hjøring Latinskole.

Desuden gav den daværende Degn til sin gamle Faders Ophold 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg efter Provstens og Præstens oprettede Kontrakt.[2])

Der indberettedes 1737, at i Ugerby Sogn var ingen duelig Person til Skoleholder, men det lille Havsogn havde dog 1742 faaet en Skole. Maaske er det den, der staar omtrent Aarhundredet ud. 1800 er en nyopført Skolestue ibygget Degneboligen ved Kirken. Den var paa 2 Fag med 2 Par Vinduer. I Stuen stod Borde og Bænke og en Kakkelovn, hvis Forside var en Jernplade. Langsiderne har vel saa bestaaet af Murværk eller Kakkelpotter. 40—50 Børn.

Den sidste »Degneskole« her blev nedrevet 1843 og en ny Bygning rejst, efter Overslaget for 543½ Rdlr. Dele af denne staar vist endnu.

---

[1]) Feder Hansen Høyer, se S. 9, Note 2.

[2]) Wulff: Aalborg Stift, S. 127.

Ved Aar 1725 flyttede Degnen fra Ugerby til Bindslev, og 1727 siges, at der i N. Bindslev ikke er andre Skoleholdere end Degnen. 1737 er heller ikke her nogen duelig Person, og Degnen holdt vist kun Omgangsskole, men 1742 nævnes en fast Degneskole.

Aar 1800 var Degneskole og Degnebolig sammenbyggede ved Kirken. Skolen bestod af 3 store Fag og tillige 1 Fag til Ildsted. Stolperne var af Eg, men det øvrige Tømmer af »Fur«. Stuen havde behørige Borde, Bænke, Vinduer og en Jernkakkelovn. Bygningen trængte til Reparation.

Som Løn for Skolearbejdet ydedes 6 Rdl. fra Stensbæk og udbetaltes 5 Sldlr. af Kirkens Lysepenge.[1])

Degne. A. Ugerby.

Christen Jensen, 16..—1688, var Degn her 1664. Han var Søn af Jens Andersen, Borger i Hjøring, og begravedes 20. Apr. 1695, 84 Aar gl. Else Christensd., som begr. fra Degneboligen 4. Maj 1667, var rimeligvis hans Enke. Se Eftermanden.

Frands Christensen, 1688-1705, Formandens Søn. Begravedes 11. Aug. 1705, 50 Aar 4 Mdr. Han var gift, men Hustruens Navn kendes ikke. De havde bl. a. følgende Børn:

1. Anders Frandsen, Degn her. 2. Ingeborg Frandsd., f. c. 1682, begr. 12. Novbr. 1711, 29 Aar 2 Mdr. gl. 3. Maren, f. c. 1685, begr. 22. Novbr. 1700, 15 Aar gl. 4. Ane, døbt 19. Marts 1690. 5. Natanael, døbt 22. Oktbr. 1696.

---

[1]) Naar Folk vilde have Alterlysene tændt ved Brudevielse, betaltes en Afgift her for til Kirken; disse Penge kaldtes Lysepenge og optoges som særlig Post i Kirkeregnskaberne.

Anders Frandsen, 1705—29, Søn af Formanden. Var den sidste Degn, som boede i Ugerby. Maaske er han flyttet til Bindslev, eller mulig en Stedfortræder har ordnet Tjenesten for ham der. Hans Død er ikke konstateret, da Ugerby Kirkebog har nogle Lakuner 1728—40. 1729 overtog en anden Kaldet.

Gift 5. S. e. H. 3 Kong. 1710 m. Cathrine Pedersd. af Ugerby. Børn, døbte i Ugerby: 1. Frands, 5. Oktbr. 1710. 2. Jens, 13. Decbr. 1713. 3. Maren, 3. April 1715. 4. Margrethe, 1. Aug. 1717. 5. Peder, 12. Marts 1719, begr. 29. Juni 1726, 7 Aar, og 6. Kathrine, 28. Decbr. 1721.

Aar 1798 fik Ugerby igen boende Degn ved Kirken. Se Skoleholdere S. 35.

B. Bindslev.

Niels Lauridsen Dahlin, 1729—33, Søn af Præsten Laurids Nielsen Dahlin i Vraa og Kirsten Axelsd. Bjørn. Student fra Aalborg 1701. Samme Aars 17. Novbr. Hører ved Hjøring Latinskole.[1]) Han har ikke afsat Spor i Ugerby eller Bindslev Kirkebøger.

Jens Jensen Winther, 1733—40, Søn af Præsten Jens Sørensen Winther, Mygind, Aarhus Stift, og Margrethe Bruun. Han blev begr. i Bindslev 7. Novbr. 1740.

Om hans Virksomhed hed det: Msr. Jens Winther »er hel vel habil til Dansk Skoleholder, om han ikkun maatte vorde tillagt saa megen Husrum, at han kunde holde Skole, som hidindtil har manglet her. Han har kun haft et Rum og Værelse for sig selv og Hustru, end mindre Lejlighed til at holde Skole i«.[2])

---

[1]) Personalhistorisk Tidsskrift 9, III, S. 101.

[2]) Skolemandtal 1739, Landsarkivet, Viborg.

Han var ellers i alle Forhold upaaklagelig.

Gift i Sindal 3. Aug. 1735 med Sophie Catrine Bruun, død før 1792, D. af Provst Bertel Frandsen B., Sindal, og Margrethe Hedvig Hagedorn. Børn døbt i Bindslev: 1. Jens Jensen Winther, døbt 2. S. f. F. 1737. Han boede nogle Aar i Hjøring, men var 1797 Sætteskoleholder i Nørlev.[1]) 2. Frantz, døbt 16. Marts, begr. 7. Novbr. 1740.

Joachim Frølich, 1741—51. Hans Herkomst kendes ikke. Student fra Nakskov 1729, da 20 Aar gl. Der var intet at klage paa denne Degns Livsførelse, og i Henseende til hans Skolevirksomhed fik han et udmærket Skudsmaal.[2])

Gift I m. Christine Bendixdtr. Plesner, Enke efter Broder Boysen, se Side 23, II m. Johanne Rasmusdatter Holst, D. af Kbmd. i Aalborg Rasmus Christensen H. og Margrethe Kyng.[3])

I sidste Ægteskab var Sønnen Poul Frølich, f. ca. 1742, se S. 24. Desuden var en Stedsøn fra den første Hustrus første Ægteskab: Johan Herman Broderi Boysen, Degn Tværsted, se S. 23 Frølichs Bo gav 80 Rdl. til Deling.

Knud Olufsen Ramme, 1751—78, var født c. 1715 og privat Student fra Aalborg 1741. Var 1746 Skoleholder i Hillerslev i Thy.[4]) 1750 blev han Klokker i Hjøring. Ved Tiltrædelsen her var han ugift, men trolovet, da han 20. April 1757 klagede til Stiftamtmanden over ikke at have Stolestade i Kirken til sin tilkommende Hustru.[5])

---

[1]) Hjøring Bys Tingbog $^{21}/_{3}$ 1797.

[2]) Vends. Aarb. III, S. 9 (1919).

[3]) Jvf. C. Klitgaard: Skagen Bys Historie, S. 510.

[4]) Thisted Amts Aarbog 1920, S. 136.

[5]) C. Klitgaard: Hjøring Bys Historie, S. 336.

Samme Aar blev han Degn i Bindslev-Ugerby, og dermed bortfaldt jo hans Krav om Stolestade.

Han passede baade sin Kirke og Skole godt og førte et uangribeligt Liv,[1]) efter Vidnesbyrdene fra Biskop Brorson 1753—60.

Men senere er der kommet en Kurre paa Traaden i Forholdet til Sognepræsten, hvilket fremgaar af følgende udaterede Afbigt og Forpligt:

Den ulovlige og meget uforsvarlige samt usømmelige Compartement og Forhold i Ord og Gerninger, som jeg imod min Præst og Sjælesørger af Uforstand og utidig Fremfusenhed under Gæstebudet i Tolstrup for samtlige Gæster udviste — afbeder jeg og forsikrer tillige allerærbødigst for Gud og denne Guds Menighed, at hverken slig eller anden Slags Usømmelighed af mig mod min Præst herefter mere skal haves, ses eller udvises. Knud Ramme.[2])

Sct. Kathrine Kirkes Regnskab viser, at Klokkeren blev viet 12. Maj 1751. Hans Hustru hed: Mette Marie Andersdatter Kolding. Børn:

1. Oluf Jansen Knudsen Ramme, døbt Bindslev 16. S. e. Tr. 1754; lærte Snedkerhaandværket, boede ved Tøskelhøj i Sindal Sogn og døde der, begr. 2. Novbr. 1813, 62 Aar. Gift 7. Septbr. 1777 i Torslev m. Karen Jensd., Stuepige i Torslev Præstegaard.

2. Ane Kirstine Ramme, gift 10. Decbr. 1779 i Mygdal Kirke med Murmester Sr. Christian Poulsen Mygdal af Kobbersholt Skovhus.

Knud Ramme døde 1778, begr. 9. Oktbr. 66 Aar.

Christian Høyer, 1778—98, var antagelig den Christianus Høyer, der 1748 blev Student fra Aalborg Skole, 24 Aar gl. Degn her 1778, død 1. Decbr. 1798, 65 Aar gl. Gift med Charlotte Amalie Mundt. Børn:

---

[1]) Vends. Aarb. III, S. 9 (1919).

[2]) Aalborg Bispearkiv, Capsa 6, Loc. 7, Fasc. 5, Landsarkivet, Viborg.

1. Nicolaus Frederich Høyer, f. c. 1763, død 1828, Organist i Nykøbing, Mors.[1])

2. Margrethe Caroline Høyer, f...., g. 18. Decbr. 1794 i Sct. Kathrine Kirke i Ribe m. Mathias Lyhne, Præst i Malt-Gørding.[2])

3. Marie Cathrine Høyer, f. c. 1773; hjemme hos Moderen 1798.

4. Christiane Frederiche Høyer f. c. 1776; ogsaa i Hjemmet 1798.

5. Bertel Høyer, døbt Bindslev Marts 1781, var 1798 og 1801 i Lære hos Guldsmed Christian Henrik Kjærulf Bræmer, Fladstrand.

Lars Sørensen Holmen, 1798—1846, f. c. 1763, Søn af Søren Svendsen af Vester Tronsmark i Bindslev og død 23. April 1846, 82 Aar gl.

I sin Ungdom, forinden Ansættelsen her, brugte han Murskeen.

I Indberetning Aar 1800 siges, at han er særdeles vel oplagt til Skolehold, har gode Evner og er duelig og flittig.

En senere Slægtning skrev om ham:

Lars Sørensen Holmen tog Navn efter den Gaard, hvorpaa han fik sin Opdragelse og kom 1798 til Brød i sin Fødeby som Skolelærer og en Herrens Sanger.

Dette Embede forestod han med en Iver og Dygtighed, der med Rette gjorde ham elsket og agtet af den hele Menighed. Han var aabenbart et lyst Hoved, der under heldige Omstændigheder vilde have kunnet bringe det vidt.

Endskønt han aldrig havde været længere borte fra sit afsides Hjem end Aalborg, skrev han med en smuk fast Haand en fast flydende Stil, som forraadte Lethed i at finde betegnende Udtryk og en sundt-

---

1) Chr. Villads Christensen: Nykøbing 1299—1899, S. 253.

2) Wiberg II, S. 373.

tænkende Aand, der havde Lyst og Gave til en god Skæmt.

Som Ungdomsleder maa han have været særdeles flink. Derom haves et stærkt Vidnesbyrd i den klare Forstandighed og simple Hjertelighed, der gaar gennem hans ene Datters, Christianes smukke og i et rent Sprog skrevne Breve.[1])

Lars Holmen ægtede 28. Oktbr. 1799 i Tværsted Sara Christine Christensd. Bastholm, døbt i Hune 8. Aug. 1773, død Bindslev 10. Novbr. 1822, D. af Christen Nielsen Bastholm, Blokhus, og dennes anden Hustru Birte Jespersdatter.[2]) Børn, døbt Bindslev:

1. Else Johanne Porsine, f. 13. Aug. 1800, g. 30. Novbr. 1828 med Frederik Jensen, tjenende paa Stensbæk.

2. Severine Christine, døbt 16. Febr. 1803, død 9. Jan. 1834.

3. Christiane Frederikke Snell, døbt 22. Oktbr. 1806, gift 26. Febr. 1833 m. .... Jonathansen, opholdende sig i Bindslev Degnebolig.

Skoleholdere.

A. Ugerby.

Der var Skole i Ugerby 1742. Skoleholderen var antagelig Friederich Friederichsen, der omtales rosende af Biskoppen 1745—60[3]), og som tjente i Skolen til sin Død 1795, begr. 14. Maj, 73 Aar gl. Han var altsaa Jubellærer. Da hans Enke døde kaldtes han »constitueret Skoleholder«. G. m. Anna Laursdatter. Begr. 13. Febr. 1804, 75 Aar. Søn:

Jens Friederichsen, døbt Ugerby 9. Aug. 1767. Efterfulgte Faderen som Skoleholder og kal-

[1]) Th. Overskou: Af mit Liv og min Tid I, S. 1—2.
[2]) Vends. Aarb. IX, S. 252 (1932).
[3]) Vends. Aarb. III, S. 10 (1919).

dedes 1798 til ogsaa at være Degn ved Ugerby Kirke. 1800 betegnedes han som »meget duelig og vel skikket til sit Embede«. I sine sidste Aar havde han vist Hjælpelærer og forlod antagelig først Kaldet 1842, da Soraneren Herman Whitte kaldedes hertil.[1])

Gift 4. S. i Adv. 1796 med Maren Hansd. af Ugerby, som døde der 20. Maj 1837, 61 Aar.

De havde følgende Børn, døbt i Ugerby: 1. Birgitte, 8. Decbr. 1798. 2. Anna Marie, 14. Aug. 1799. 3. Friederich, 3. Febr. 1803. 4. Hans Frederik, 24. Juli 1804. 5. Maren, 10. Jan. 1809, gift i Ugerby 26. Decbr. 1835 med Gaardejer og Fiskeribestyrer Christen Hansen Krogh fra Skagen.[2])

B. Bindslev.

1727 var her ikke andre Skoleholdere end Degnen, og fra 1742 nævnes en Degneskole. I de følgende Aartier er der vist ikke andet Skolehold, end hvad Degnene forrettede. Dog træffes 1787 en 41-aarig ugift Skoleholder Jens Jensen, med Ophold i Degneboligen.

Samtidig med Lars Holmen virker, formentlig i Nr. Bindslev, Peder Christian Neist, Degnesøn fra Elling, født 1795, forflyttet til Læsø 1835.

Gift I 25. Novbr. 1814 med Kirstine Marie Schultz, født 25. Marts 1789, død 25. Aug. 1830. Gift II 24. Febr. 1832 i Bindslev m. Mette Ane Marie Madsdatter Lychegaard.

Børn: 1. Mette Margrethe, f. 5. Febr. 1819.

---

[1]) I »Cimbriske Iagttager« $^{35}/_{1830}$ findes et rædsomt Digt af Skolelærer C. J. Frederiksen i Ugerby, helliget Kong Fred. VI.

[2]) Vends. Aarb. IX S. 254 (1932), hvor Brudens Fader kaldes Skolelærer Jensen; det skal jo være Jens Frederiksen.

2. Janus Mattheus, f. 24. Jan. 1821. 3. Hans Madsen, f. 12. Aug. 1835. 4. Madsine Bolette Kirstine Marie, f. 20. Aug. 1836.

Mosbjærg-Hørmested.

I Indberetningen 1553 oplyses, at Herligheden af Degnebolet i Mosbjærg laa til Sejlstrup, og at Degnen fik et Pund Byg (ɔ: 2 Tdr.) deraf. Paa dette Tidspunkt boede Mosbjærg-Degnen i Sindal.

1571 opgives, at der i Degnebolets Jord kunde saas 2 Tdr. Rug, 10 Skp. Byg og 1 Td. Havre. Høavl 9 Læs. Hans Rente var 6 Tdr. Korn.[1])

Degnen opgav 1690, at han havde et lidet Degneboel, som stod for 7 Skp. 2 Fdk. Hk. Dertil kunde saas 8 Skp. Rug og 6 Skpr. Byg. Jorden var som andre Steder i Byen skarp og sandig. Kornrenten udgjorde 5 Tdr. Rug.

Offeret til hver Højtid, tilforn 10 Mk., var 1 Rdl., Paaskerente 3 Mk., St. Hansrente 2 Mk. og Julerente 3 Mk.[2])

Den kendte Proprietær Ejler Ejlersen Holm til Eskjær og Høgholt stiftede 1704 et Legat paa 500 Rdlr. for Mosbjærg og Hørmested Sogne. Af Renten deraf skulde aarlig 20 Rdl. udbetales til »Skolers og Ungdommens Undervisning udi Læsning og Skrivning udi Mosbjærg og Hørmested med 10 Rdlr. til hver Skoleholder«.[3]) 1737 var der ingen duelig Skoleholder.

1768 stiftede Præsten Thomas Kjærsgaard, Mosbjærg, et Legat paa 50 Rdlr., hvis Renter skulde uddeles til 4 fattige Skolebørn, henholdsvis i Mosbjærg og Hørmested.[4])

---

[1]) Wulff: Vendelbo Stift, S. 109.

[2]) Wulff: Aalborg Stift, S. 116.

[3]) Hofman: Fundationer IV, S. 347 f.

[4]) Hofman: Fundationer XI, S. 578.

Ved 1770-Tallet nævnes flere Gange «Skolehuset« i Mosbjærg.

Skolen i Mosbjærg var 1800 i »brugbar Stand«. Lønnen var 10 Rdlr. + Ejler Holms Legat. Ved Udskiftningen tildeltes Embedet 3 Tdr. Sædeland af bedste Jord til Græsning og desuden fornødne Tørv. 36—46 Børn. Her som i Vogn og Hørmested undervistes i Kristendom, Skrivning og Regning.

Til Vogn hørte de faa Steder paa Kæret. »Intet Skolehus og ingen bestandig Skoleholder«. I Løn gaves: Lysepenge af Mosbjærg Kirke 3 Rdlr. 2 Mk.

Hørmested Sogn fik Skole 1739, opbygt paa Bekostning af Justitsraad Jespersen[1]) til Høgholt, »i søndre Side af Hørmested Kirkegaardsdige«. Bygningen var paa 6 Fag; det indvendige Tømmer af Eg, ellers Fyr. De 3 Fag anvendtes til Skolestue, Resten til Skolemesterens Stue, Køkken, Skorsten og Ovn. Der var 6 Karme Vinduer, og Køkkenet og et Kammer havde hvert et lidet Vindue. Det var 1746 »aldeles forsvarlig, dog 16 Ruder vilde indsættes af nye«.

Aar 1800 var Skolehuset maadelig, og der var da ingen Skoleholder. Lønnen var 17 Rdlr. 5 Mk. 2 Sk. heri medregnet det Holmske Legat. Rug og Byg tilsammen $3^1/_2$ Td. Ingen Græsning, men fornøden Tørv. 30—40 Børn.

Degne.

Niels Thomsen var Degn her 1639, da han og to Søstre, Anna og Johanne, sidstnævnte gift med Jens Ibsen i Mosbjærg, muligt Bartskjær Jens Ibsen, der nævnes her 1670, skødede salig Thomas

[1]) Jesper Jespersen ejede Hvidstedgaard 1696—1732, Høgholt 1706—46, Nibstrup 1711—44 og Sejlstrup 1719—46. Begr. 18. Marts 1746, 73 Aar.

Nielsens halve Gaard i Hjøring, næst vesten St. Olai Kirke til Søren Nielsen i Hjøring.[1])

Niels Pedersen 1650[2]) og 1664.[3])

Christen Olufsen 1685—1701. Havde 7 Aar forud været Degn i Raabjærg.

Enevold Christensen, antagelig Formandens Søn.

Biskop Jens Bircherod, Aalborg, begynder sin Dagbog for 1701 med følgende Notater:

Den 1. Januar: Fra Eiler Eilersen Holm, proprietario til Eskjær og Høgholt, bekom jeg Skrivelse, dateret 30. December, formeldendes, at han (efter det sig tilhørende jus patronatus) haver kaldet og beskikket en Person, ved Navn Enevold Christensen, til at være Degn i Mosbjærg og Hørmested Sogne.

Den 2. Januar: Efter Prædiken overhørte jeg den mig tilskikkede Person paa mit Kammer, men som jeg befandt ham ganske grov og vankundig udi, hvis han burde at vide, skrev jeg tilbage med hannem til Seign. Eiler Holm, at jeg hannem ingenlunde kunde approbere eller antage, men at han fik at præsentere mig en anden, som til det vacerende Degnekald mere dygtig kunde befindes.[4])

Oluf Axelsen Kliim 1701—48.

20. Apr. 1701 noterer Biskop Bircherod:

Confirmerede og stadfæstede jeg Oluf Axelsen, efter foregaaende Overhøring, til at være Degn i Mosbjærg og Hørmested Sogne, efter at loci Patronatus Eiler Eilersen Holm havde for nogle Dage givet hannem sit Vocationsbrev til bemeldte Embede, som nu paa 4 Maaneders Tid havde staaet vacant.[5])

---

[1]) Hjøring Tbg. 1639, fol. 45 b og 1670 fol. 87 b.

[2]) Jerslev Herreds Tbg. 18/1 1655.

[3]) Børglum Herreds Tbg. 11/9 1666.

[4]) Uddrag af Bircherods Dagbøger 1658—1708, ved Molbech, S. 384.

[5]) Personalhistorisk Tidsskrift 9. III, S. 96.

Endnu en Gang maa Biskoppen gøre et Notat i sin Dagbog angaaende en Uregelmæssighed fra Mosbjærg Degnekald. Han skriver 1702:

Den 31. August: Degnen i Mosbjerg, Oluf Axelsen, hvis Hustru var i disse Dage kommet mange Uger for tidlig efter Brylluppet i Barselseng. forkyndte jeg en Suspension ab officio indtil videre og forbød hannem sig med Sangen i Kirken at befatte.[1])

Skønt Biskop Broder Brorson 2 Gange besøgte Mosbjærg i Oluf Kliims Virketid, nævnes han dog slet ikke i denne Biskops Visitatsindberetninger.

O. A. Kliim begr. 16. Maj 1748, 70 Aar ÷ 2 Mdr.[2]) Gift med Anna Marie Sørensd. Worm, begr. 5. Juli 1768 i Mosbjærg, 94 Aar 7 Mdr. 6 Dage.

I deres Bo fandtes en Del Sølv, Messing, Kobber og Tin. Det gav Overskud 26 Rdlr. Børn: 1. Marie Olufsd. Kliim, f. c. 1702, g. m. Skrædder Mads Sørensen, Malund, Hørmested. 2. Kirsten Olufsd. Kliim, f. c. 1704, død 1761, g. m. Jens Neesgaard fra Haurkrogen, V. Hassing S. 3. Axel Olufsen Kliim, f. c. 1707, gik 1723 i Hjøring Latinskole og var da af Degnen Søren Nykøbing beskyldt for at have taget Haandgreb af Ligkister i St. Katrine Kirke.[3]) Student fra Aalborg 1727, var 1748 i København, død 1764 i Mosbjærg Degnebolig, begr. 22. Marts. I hans Bo fandtes flere Apotekerskrin, saa det synes, som om han har studeret Medicin. 4. Severin Olufsen Kliim, f. c. 1710; efterfulgte Faderen som Degn. 5. Urban Olufsen Kliim, f. c. 1713; var 1748 Sergent ved Oberst Langes Kom-

---

[1]) Dagbogen S. 411.

[2]) En Søster til ham, Anne Axelsdatter Kliim, var g. m. Bedemand Eskild Poulsen, Hjøring (C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 371.)

[3]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 369.

pagni, 1764 i Fladstrand Fæstning, død 11. Marts 1770, 57 Aar, som Underofficer reformé. 6. Petra Kirstine Kliim, f. c. 1715, begr. 13. Jan. 1791, 78 Aar gl. G. m. Degnen Hans Galskyt, Aasted.

Severin Olufsen Kliim, 1748—88, f. c. 1710, død 2. Decbr. 1788, Søn af Forgængeren. S. O. Kliim skildres af Biskop Brorson som en ordentlig og pligtopfyldende Mand. Om Vinteren brugte han Hjælp til Skolearbejdet,[1]) saaledes Peder Skjærum (1756) og Thomas Andrup, der var ham adjungeret fra 1783 og blev hans Efterfølger.

G. 6. Decbr. 1742 i Mosbjærg med Malene Pedersd. Wibe fra Momtoft, død 1783, begr. 24. Aug., 87 Aar 2 Mdr. 1 Dag. Ingen Børn. En Broder til hende, Thomas Wibe, boede 1789 i Norge.[2])

Malene Wibe var Enke efter Degnen i Aasted, Rasmus Jensen Galskyt, død 1740.

Thomas Christensen Andrup, 1788—90, var døbt i Sæby 10. April 1743, begr. Mosbjærg 19. April 1790. Han var Søn af »vellærde, hæderlige Studiosus«, senere Degn i Dronninglund Christen Thomsen Andrup og Hustru Cathrine Elisabeth Rothenburg.

Th. Andrup begyndte sin Skolegerning hos Faderen i Ørsø i en af Prinsesse Sophie Hedevigs Skoler og virkede der, indtil han kom til Mosbjærg-Hørmested som Medhjælper hos Severin Kliim. I denne Periode kaldes han Gaardbeboer og Skoleholder i Hørmested.

G. m. Else Margrethe Jensd. Mariager, begr. Mosbjærg 5. Maj 1790, 47 Aar. Hendes Moder døde hos dem i Hørmested, begr. 4. Juli 1785, 77 Aar.

Børn: 1. Kathrine Elisabeth Andrup, døbt

---

[1]) Vends. Aarb. III, S. 11 (1919).

[2]) Jydske Efterretninger $^{5}/_{1789}$.

Dronninglund 29. Jan. 1775, død 1818 i Odense, g. 1798 m. Isaach Jørgen Grundtvig, Handelsfaktor paa Island.[1]) 2. Brodera Kathrine Andrup, døbt Dronninglund 22. Jan. 1779. 3. Jens Christian Mariager Andrup, døbt Dronninglund 25. Aug. 1782; kgl. Agent i Odense (1834).[2]) 4. Christiane Marie Andrup, døbt Hørmested 16. Maj 1785. 5. Christen Andrup, døbt Mosbjærg 1. Juni 1788, begr. stds. 4. Maj 1790.

Da baade Forældrene og et Barn døde i Løbet af en Maanedstid, har det formentlig været af en smitsom Sygdom.

Niels Calmer, 1790—1831. Denne Mand er en af de Degne i Vendsyssel, som har opnaaet størst Berømmelse. Han anerkendes som en god Sanger og Skoleholder, men naar Begejstring, Beundring og Taknemmelighed slog ham i Møde, mens han levede, og lød, da han var død, saa var det hans filantropiske og uegennyttige Virksomhed som Folkekirurg, der skaffede ham Hyldest fra vide Kredse. Sjældne Evner har han besiddet, og helt fra Aalborg søgte syge til Mosbjærg Degnebolig. Han fik i Maj 1808 kgl. Bevilling til at praktisere, men Bevillingens Ekspedition har ikke kunnet findes i Sundhedsstyrelsens eller Danske Kancellis Arkiv.

En anset Slægt Calmer, der antagelig har Navn efter en tidligere Gaard Kalmer i Elling Sogn, har i henimod et Par Hundrede Aar været at træffe her i Vendsyssel, hovedsagelig paa Frederikshavnsegnen, hvor det synes, at Gaarden Bækmaden i Aasted Sogn har været Stamsædet for Slægten, der omgikkes Egnens Herremænd og Præster.

---

1) Patriciske Slægter II, S. 154 f.

2) Stds.

Fra denne ret fremtrædende Vendelboæt er det sandsynligt, at Niels Calmer skriver sin Herkomst, men det har ikke været muligt at føje ham ind i Stamrækken.

N. Calmer var 43 Aar, da han 1790 kaldedes hertil. Hvor han tidligere har opholdt sig, er ikke oplyst. Fra 1812 var han kun Degn i Mosbjærg.

Da Calmers senere Livsskæbne er udførlig omtalt i nærværende Aarbog V, S. 119—32 (1923), skal denne ikke gentages. Kun anføres, hvad der siden dá yderligere er fundet om ham.

Den veltjente Degn døde 6. Februar 1831 i en Alder af 83 Aar, og nogle Dage efter bragte »Aalborg Stiftstidende« følgende Mindeartikel[1]):

Tanker

i Anledning af Oldingen Niels Calmers Død.

Saa gik du til Hvile, du gode gamle. Længe siden kunde vel du have været træt af at arbejde, men du var utrættelig til din sidste Stund. Er du end ikke længere blandt os, længe, længe skal dit Minde leve. Fra Slægt til Slægt skal der fortælles om din utrættelige Flid, din Redelighed og Uegennyttighed, fortælles om de mange herlige Gerninger, du ved Guds Bistand udførte. Ikke forgæves skal du have gaaet de mange Trin for de hellige, de skrøbelige, og elendige, du tjente. Ikke forgæves skal du have arbejdet saa ofte uden Løn. Hvor mange tænker ikke i denne Stund med stille Vemod og inderlig Tak paa dig, velsigner dit Minde og føler dybt Tabet af dig.

Hædret af din Konge, elsket og agtet af dine Medborgere, vil du længe savnes og vanskelig erstattes. Men du er kaldet bort til en bedre Løn, og sødt hviler du fra dit Arbejde.

Den 19/2 1831. ...m...

---

1) Efter Meddelelse fra Redaktør Anton Jakobsen, Grønnegaarden, Sæby.

Den 26. Septbr. og følgende Dage samme Aar blev der holdt Auktion over Calmers Efterladenskaber, hvoriblandt Sølvsager, Bøger, Skilderier, Ind- og Udbo, saaledes en rødmalet Kane, 2 Køer o. s. v.

Niels Calmer havde 2. Juli 1791 indgaaet Ægteskab i Elling Kirke med Ida Marie Wirenfeldt, D. af Jacob Severin W. og Mette Thomasd. Thodberg, der boede paa Gaarden Skoven i Elling Sogn, en Afbyggergaard fra Lerbæk, tiendefri og egnet for en Familie udenfor Bondestanden. Hun døde 27. Maj 1821. Børn:

1. David Christian Severin Calmer, døbt Mosbjærg 17. Oktbr. 1794, Student Aalborg 1815, Cand. jur. 1819 med bedste Karakter, Kopist i Generalitetet. Død København 17. Maj 1828. Gift, 1 Søn.

2. Jacob Severin Calmer, døbt Mosbjærg 18. Jan. 1797, Skipper i Frederikshavn. Død før 1838. Dannebrogsmand. G. Frederikshavn 21. April 1832 med Jomfru Maren Ydegaard,[1]) der 2. Gang 27. April 1838 ægtede Skibskaptain Hans Frederik Hunnerup af Frederikshavn.

Det er formentlig den længstlevende Søn, der har lagt en Gravsten af graaagtig Sandsten over Forældrenes Grave paa Mosbjærg Kirkegaard, lige syd for Kormuren. Dens øverste højre Hjørne med noget af Indskriften er afstødt. Den korte Inskription lyder saaledes:

Her (under hviler)
Niels C(almer),
Født den 7. Nove(mber 1747),
Død den 6. Februar (1831),
Sognedegn i 41 Aar til
Mosbjærg og Hørmested,

---

[1]) Hun stammede fra en Skipperslægt af dette Navn i Strandby, Elling Sogn.

og Hustru
Ida Marie Wirenfeldt,
Født den 7. Juli 1757,
Død den 27. Maj 1821.
De retfærdiges Sjæle er i Guds Haand.
Visdommens Bog III 1.

Niels Calmer døde efter en arbejdsrig Livsdag. Aviser i andre Landsdele omtalte ham og fremhævede, at han havde været til Hjælp og Velsignelse for Hundreder af Medmennesker.

Efter hans Død søgte i alt Fald et Par af dem, der havde haft Forbindelse med ham, at fortsætte hans Lægevirksomhed.[1])

Skoleholdere.

A. Mosbjærg Sogn.

Da Ejler Holm 1704 lagde Grunden til Sognets Skolevæsen, var Hans Hansen Skoleholder i Mosbjærg, og 1737 underviste Lars Hansen i Lychen »i Nødsfald«, 1756 hjælper Peder Skærum Degnen, men ellers besørger denne vist i Perioder selv Undervisningen. P. Skærum lærte Børnene til Fornøjelse og levede kristelig.[2])

I Vogn var Omgangsskolemester. Nicolaj Jensen fik 1748 godt Vidnesbyrd, og det samme gjaldt Jens Christensen 1760. Den 8. Decbr. 1793 begr. Skoleholderen Jens Nielsen i Vogn, 49 Aar. Efterfølgeren var Christen Christensen. Han havde tidligere (1787) været Hyrde hos Degnen og vel samtidig der faaet Begyndelsesgrundene i Lærergerning. G. m. Kirsten Sophie Jacobsdatter. Deres Barn, Inger Marie, døbtes 17. April 1796.

---

1) Se Vends. Aarb. VII, S. 313 ff (1928).
2) Vends. Aarb. III, S. 11 (1919).

B. Hørmested Sogn.

1727 var Laurids Christensen Skolemester, og Skoleholder Laurids Hansen var 1740 Forlover, maaske er han den unævnte Skolemester, der 1745 betegnes som »dygtig«. Christen Christensen Dybro, som virkede 1748, fik den Ros, at han var »en meget nyttig og opbyggelig Skolemester«. Noget lignende sagdes 1760 om Christen Laursen.[1]) Han har rimeligvis kunnet samle Børnene i en Skole.

Fra 1770ernes Begyndelse og indtil c. 1782 er Christen Jensen Skoleholder her. Hans Kone, Ane Sørensdatter, begr. 16. Marts 1773, 30 Aar 4 Mdr. Derefter ægtede han Maren Nielsdatter. Han forlod imidlertid Katederet og blev Snedker Resten af sit Liv.

Omtrent Aar 1783 kommer Ths. Andrup som Skoleholder og Medhjælper for Degnen og efterfølger 1788 denne, se foran. Fra 1790—97 træffes Jens Neist. Han blev da Degn i Elling, se der.

Aar 1800 var Embedet vakant. 1805—10 er Niels Laursen Skoleholder. Han var g. m. Marie Jensdatter. Flere Børn, bl. a. Kirstine, døbt 24. Novbr. 1805, og Jens Lassen, døbt 26. Aug. 1810.

1812 kaldes Søren Jensen Gaarestrup til Degn og Skoleholder for Hørmested Sogn, død som entlediget Skolelærer 20. Septbr. 1828, 62 Aar.

I en Omtale af Flaaning af Heste og Kalve skriver Forfatteren, Lærer A. Gaardboe, Tislum:

»Som et talende Vidnesbyrd om Lærernes usle Kaar i Datiden kan anføres, at i Aarene omkring 1820 fungerede Sognets Skolelærermadame, Madam Silke Søren, som Kalvekone paa mange Gaarde i Hørmested.[2])

[1]) Vends. Aarb. III, S. 12 (1919).

[2]) Anton Gaardboe: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel, S. 78.

»Madam Silke Søren« var Gaarestrups Hustru, Ane Ovesdatter, der døde som Enke i »Havehuset« i Hørmested 19. Oktbr. 1830, 67 Aar gl.

Elling-Tolne.

Der var 1553 intet Degneboel i Elling eller Tolne, og ingen af Stederne »fangede« (ɔ: fik) Degnen sin gamle Degnerente. I Tolne sagdes, at Præsten brugte en Ager, der havde været Degneboel. Der var i Elling 7 Stykker Jord, hvoraf Degnen fik 8 Sk. Af sin Bolig, der var et Gadehus, gav han Kronen 9 Sk. aarlig.

Da der 1571 indberettedes, havde Degnen i Elling faaet Degneboel, og hans Rente opgaves til 6 Tdr. Byg, 20 Gæs og 100 Brød.[1])

Oplysningerne i Indberetning af 1690 er meget magre. Der meddeles, at Korntienden andrager 6 Tdr. Rug og Byg. Offeret til hver Højtid var 1 Rdl. St. Hans Rente 3 Mk., Paaskerente 3 Mk.

Da var Degneboelet i Elling forsvundet, men, skrev Degnen, »er mig for nogle Aar siden tilladt at bygge et lidet Hus paa Kirkens Jord, som er meget sandig, og de faa Agre dertil, ikkun 3—4, er fast ubrugelige«.[2])

En Indberetning af 1727 meddeler, at der da ingen Skoleholder var i Elling. De, som formaaede det, holdt deres Børn i Skole hos Degnen nogle Uger før og efter Jul, og 1737 fandtes ingen i Sognet egnet til Skoleholder. Men 1742 er der en Degneskole i Elling By, som søgtes af Børnene fra Sortkjær, Frøkjær, Vindervad, Elling, Engen og Lerbæk Mølle. Elling Skole var 1800 i brugbar Stand. Degnens Løn som Skoleholder var 10 Rdl. 50 Børn.

---

[1]) Wulff: Vendelbo Stift, S. 110 f.

[2]) Wulff: Aalborg Stift, S. 128.

Strandby havde 1737 »en forsvarlig Skoleholder« og en Skole 1742. Til denne søgte Børnene fra Nørtved, Skjeltved og en Del af Bratten.[1]) Der siges ikke noget om dens Tilstand ved Aar 1800.

I Jerup var endnu ingen fast Skole 1800. Byen laa dette Aar under Udskiftning. Og det var at ønske, bemærkede Præsten, at en fast Skole nu kunde blive. En omløbende Lærer havde kun haft 3 Rdlr. for at undervise 50—60 Børn en Vinter.

En Skole i Dvergetved omtales 1700, og den samlede fra c. 1742 alle Børnene fra Tolne Sogn. Skolen var 1800 »brugbar«. Lønnen var 16 Rdlr., og ved Udskiftningen tillagdes Embedet Jord til 2 Køer og fornødent Tørveskær.

Degne.

Da Elling ældste Kirkebog først begynder 1758, haves kun faa personelle Oplysninger om de første Degne og Skoleholdere her.

Jens Pedersen (Fix), c. 1677—1717. Han indberettede ganske kort om Kaldet 1690, og han nævnes i Skagen Tingbog 1701, Side 110. To af hans Sønner blev Degne, henholdsvis i Elling og paa Hirsholmene.

Hans Hustrus Navn kendes ikke.

Peder Jensen Fix, 1717—43. Formandens Søn, død Elling 1. Aug. 1743. Gik 1696 og 1702—4 i Sæby Latinskole. 1718 kaldes han af Lerbæk, da han er Fadder i Bækmaden i Aasted. Han har velsagtens haft en Skriverstilling ved Gaarden. Det var ham, der i 1720erne læste lidt med Sognets Ungdom nogle Uger før og efter Jul. Da Biskop Brorson 1738 var i Elling Kirke havde Peder Fix »hidtil intet bestilt«, og Aaret efter hedder det: Degnen er noget

[1]) Vends. Aarb. III, S. 8, Noten (1919).

aldrendes og derhos ikke stærk af Helbred. Derfor maa han have en duelig Assistent, om en saadan kan faas.[1]) Der var 30 Børn. 1740 havde han dog forbedret sig og blev »flittig og ustraffelig«.[2])

Fix var 4 Gange gift: I Anne Cathrine Hjorth, død c. 1727, 4 Børn. II Ane Pedersd. Maarup, død c. 1733, 1 Barn. III 3. Oktbr. 1738 i Mosbjærg med Mette Sørensd. Worm,[3]) død i Decbr. 1738. Der skulde have været holdt Skifte efter hende 30. Dagen, 19. Januar 1739, men paa Grund af »indfaldende forskrækkeligt Vejrlig og andre imellem kommende vigtigere Forretninger«, blev Skiftet først afholdt 12. Febr. 1 Barn. IV Karen Laursdatter, der ægtede Eftermanden. 1 Barn.

De 7 Børn, af hvilke 6 overlevede Faderen, var: 1. Sophie Fix, f. c. 1719; fik 1758 udbetalt sin fædrene og mødrene Arv formedelst Fattigdom og slette Omstændigheder.[4]) 2. Johanne Cathrine Fix, f. c. 1723, levede 1788. 3. Jens Mathias Fix, f. c. 1725. 4. Claus Fix, f. c. 1726, opholdt sig 1750 paa Voergaard. 5. Peder Fix, f. c. 1732. 6. Iver Lassen Fix, f. ca. 1736, død før 1743. 7. Palle Fix, f. c. 1740, Kordegn i Sæby 1773, Degn Tolstrup-Stenum 1774. Se der.

Zakarias Hansen Brandt, 1743—73, var 1743 Skoleholder i Fladstrand og kaldes »en flittig Mand«.[5]) I Elling faar han Skudsmaal som en god Degn og flittig Skoleholder.[6]) Hans Moder begrave-

1) Skolemandtal 1739.
2) Vends. Aarb. III, S. 7 (1919).
3) Hun havde en Broder Jens Sørensen Worm, som var Forvalter paa Selsøgaard ved Roskilde Fjord og en Søster, Johanne Sørensdatter Worm, der boede i Aalborg.
4) Horns Herreds gejstlige Justitsprotokol 1758, Side 129.
5) Vends. Aarb. IV, S. 202 (1922).
6) Smstds. III, S. 7 (1919).

des i Elling 21. Febr. 1764, 77 Aar 2 Mdr. Han selv 26. Marts 1773, 51 Aar.

Zak. Brandts Hustru, Karen Laursdatter, der var Enke efter Formanden, blev begravet 22. Februar 1788, 75 Aar.

Ved hans Død var følgende levende Børn: 1. Ellen. 2. Hans. 3. Laurids. 4. Broder Christian, død som Degn i Tversted, se S. 25. 5. Birgitte og 6. Anne Marie. Der var 39½ Rdlr. til Deling.

Poul Nielsen Fogh, 1773—75, var født 18. Septbr. 1730 i Storring, Søn af Skrædder Niels Fogh og Marie Poulsdatter. Student Aalborg 1752, cand. theol. 1755 $^{16}/_{12}$, ordineret 1766 $^{31}/_{3}$.

Fra 31. Januar 1766 personel Kapellan hos Pastor Mumme i Aasted og fra 14. April 1769 træffes han i Elling. Kaldes 1773 »af Strandby« og har vel boet der. Blev 1775 Præst i Frøslev-Mollerup og 1785 i Flade-Draaby, begge Steder paa Mors. Død 11. Juli 1791.[1])

Gift I 14. Juni 1763 i Sindal med Hyppolite Christiansdatter Kjærulf. D. af Præsten der; døbt Sindal 2. Febr. 1744, begr. 8. Marts 1771 i Elling

II med Anne Marie Rasmusd. Holm, Enke efter Skipper Christen Thomsen Erling, begravet i Elling 19. Oktbr. 1772, 54 Aar. Hun, der var født c. 1751, døde 10. Januar 1784.

III 5. Novbr. 1789 i Nykøbing M. med Anne Kleistrup Thorbull, Præstedatter fra Nykøbing. Død 22. April 1807. Børn:

1. Christian Henrik Fogh, døbt Sindal 8.

---

[1]) Wiberg I, S. 370, II, S. 707, og C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 136. Det er en Fejltagelse, naar Wiberg anfører, at Poul Fogh var gift 4 Gange. Den angivne anden Hustru maa udgaa.

Septbr. 1763, opholdt sig 1791 i Skive og var 1798—1808 Degn i Vejerslev paa Mors.[1])

2. Kirstine Marie Fogh, døbt Sindal 10. Novbr. 1765, død i Viborg 5. Marts 1835, gift i Flade paa M. 20. Novbr. 1787 med Gravers Mathias Thorbull, da Kapellan paa Für, Præst Ørum ved Horsens 1794, Kobberup 1800—1817.

3. Anna Lucia Fogh, f. c. 1767. Død af Blodgang og begravet paa Hirsholmene 24. Septbr. 1773.

4. Niels Poulsen Fogh, døbt Aasted 17. April 1768, opholdt sig 1791 i Skive.

5. Frederica Wirenfeldt Fogh, døbt Elling 29. Novbr. 1769, død paa Fur 15. Maj 1846, gift m. Niels Christian Amtrup, Degn Vorde-Fiskebæk-Romlund 1798-1802.

Ægedius Elling, 1776—97, Søn af Præsten i Skallerup Christen Jensen Elling og Rebecca Ruth, født 28. Juli 1738, Student privat København 1765. Opholdt sig 1771—74 i Ugilt Præstegaard. Blev Degn i Sæby 1774 og forflyttedes hertil 1776. 17. Maj 1775 gift i Sæby med Cathrine Marie Schytz, f. c. 1754. Ved denne Lejlighed skrev Skoleholder Thøger Jensen Møller af Bolle nogle »Gratulationsstrofer«. De indeholder intet slægtshistorisk.

Børn: 1. Christen Elling, døbt Elling 29. Juli 1776, Skomager. 2. Lars Elling, døbt Elling 29. Juli 1776, Hattemager. 3. Gyda, f. ca. 1776. 4. Rebecca Cathrine, døbt Elling 28. Jan. 1781. 5. Unævnt, døbt af ham selv, begravet 5. Novbr. 1786, 14 Dage gl. 6. Petrine Stjerne, døbt 9. Decbr. 1787, begravet 31. Oktbr. 1789, 2 Aar. 7. Peder Stjerne, døbt 21. Novbr. 1790.

I hans Tjeneste var 1 Karl, 2 Piger og 1 Hyrde.

---

[1]) Hist. Aarb. for Thisted Amt 1928, S. 392.

Jens Pedersen Neist, 1797—1830, var fra 1790 Skoleholder i Hørmested. I Elling Sogn, hvor hans Skolehold var upaaklagelig, kaldes han Degn og Gaardmand og boede i Lohmandshave, der havde været et Slags Enkesæde for fornemme Folk. Død 15. Januar 1830, 67 Aar gl.

Gift med Christiane Christensdatter, f. o. 1766, Datter af Christen Jensen, Memhave, Volstrup Sogn, og N. N., der døde hos Datteren i Elling 1806, 80 Aar.

Flere Børn, men de fleste døde som smaa, Sønnen Peder Christian Neist, døbt Hørmested 31. Aug. 1794, blev 1834 Lærer i N. Bindslev, men forflyttedes Aaret efter til Læsø. Han var gift I med Kirstine Marie Schultz. II med Mette Ane Marie Madsdatter Lychegaard. Flere Børn.

Skoleholdere.

A. Elling Sogn.

Ved Kirken samlede Degnen Børn til sin Skole, men desforuden har der været Skolehold i Strandby, Jerup og Holmen.

1742 var Christen Marqvardsen Skoleholder i Strandby. Han stod 10. Decbr. 1747 offentlig Skrifte i Aasted Kirke for begangen Letfærdighed med Enken Margrethe Thorsdatter. Blev saa afsat ved gejstlig Ret, hvorefter han gjorde sig usynlig i Skolekredsen.[1])

Efterfølgeren var Axel Jensen, tidligere Omgangsskoleholder i Jerup. Hans Færd var ulastelig.[2]) Han var gift, og Enken begr. 14. Juli 1784, 74 Aar.

1778 nævnes »Skolemesteren«, men intet

[1]) Aasted Kirkebog og Vennebjerg Herreds gejstl. Justitspr. 22/2 1748.

[2]) Vends. Aarb. III, S. 8 (1919).

Navn. Det maa være Peder Andersen, begr. 16. Marts 1801, 76 Aar gl., Skoleholder i Strandby 28 Aar og i Holmen 6 Aar.

Omkom i et stort Snefog, idet han gik vild fra Bannerslund til sit Hjem, og blev fundet næsten død ved Christen Mosens paa Heden, hvorpaa han efter $1^1/_2$ Times Forløb døde.[1])

Aaret forud før sin Død fik han det Skudsmaal, at han vel var gammel, men meget paapassende i sit Embede.

Denne 76aarige Skolemand afløstes af Jeppe Christensen, der 1786 var ugift Skoleholder i Bangsbostrand.

Han var gift I i Elling 21. Juli 1804 m. Maren Jacobsdatter, død i Barselseng 3. Decbr. 1808. Gift II i Elling 7. Decbr. 1811 m. Else Pedersdatter. Der var mange Børn i de to Ægteskaber, men kun faa blev voksne.

Efter Axel Jensen fulgte i Jerup fra 1748 Jens Olsen, der ogsaa fik smuk Omtale.

Den 5. Juli 1810 viedes i Elling Peder Jacobsen Holst af Jerup Skole og Anne Pedersdatter. Han var født i Skagen og utvivlsomt Søn af Borger Jacob Michelsen og dennes første Hustru Birthe Thomesdatter Høyer.[2]) I saa Fald blev han døbt 28. Decbr. 1785 og kaldes da Peder Pikker. 5 Børn.

B. Tolne Sogn.

Fastelavnssøndag 1657 stod Laurids Skolemesters Kone Fadder i Tolne, og 13. S. e. Tr. 1700

---

1) Elling Kirkebog.

2) Iflg. Kongebrev ægtede Jacob Michelsen II i Lendum 27. Marts 1789 Margrete Thomasdatter Thodberg paa Lengsholm.

viedes Niels Christensen og Anne Cathrine Hejlesdatter. De boede »udi Dvergetveds Skolehus« og nævnes flere Gange i Aarene efter.

1748 var Christen Michelsen en »ulastelig«[1]) Skoleholder, efter hvem Anders Jensen fulgte. Han var g. I m. Ane Johanne Jensdatter, begravet Tolne 26. Maj 1771, 43 Aar. II 23. Novbr. 1771 med Ane Andersdatter[2]) fra Stenshede i Volstrup. Den gamle Anders Skolemester blev begravet 10. April 1802, 72 Aar. Han har vist ikke fungeret i sin sidste Tid, for 1791 nævnes Jens Pedersen Palmer,[3]) senere i Hellevad, og 1800 Peter Lorenz Fix som Skoleholdere. Den sidste var »43 Aar, ej Seminarist, men kunde nok forrette sit Embede«. Forflyttedes Aaret efter til Hirsholmene, se der.

Fra 1802—26 var Lars Jensen Skolemester i Dvergetved. Gift med Else Pedersdatter. Nogle Børn døbtes i Tiden 1802—09.

Aasted-Skærum.

I Aasted var Degneboel 1553, men Degnen beklagede sig over, at han ikke fik den Rente, som plejede at udgives.

Ogsaa Skærum Sogn havde et Degneboel. »Her skal være en Ager borte fra samme Boel, som ligger til »Østrup« i Skærum«, skrev Præsten.

1571 hed det, at Degnen havde 2 Degneboel. Til det i Aasted Sogn kunde han saa 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Hans Rente var 5 Tdr. Rug, 4 Lam, 15 Gæs og 180 Brød. Af Boelet i Skærum svarede

---

1) Vends. Aarb. III, S. 8 (1919).

2) Hendes Moder, Karen Andersdatter, boede hos dem 1787 (Ft.).

3) Jonstrup Stat. Nr. 250.

han $^1/_2$ Løb Smør, og Indkomsterne var 4 Tdr. Byg, 2 Lam, 7 Gæs og 42 Brød.[1])

Til Degnekaldet hørte 1690 i Aasted kun en liden Bolig af 5 Skp. Htk., der tilhørte kgl. Maj., og hvortil kunde saas 8 Skp. Rug og 6 Skp. Byg, men det havde ingen Engbjerring. Der var næppe Græsning til en Ko i Marken og paa Fælleden, og det var vage og sandige Lyngtørv, som gravedes i Fælleden. Kornindkomst: 4 Tdr. Rug. Paaske, St. Hans- og Julerenter $6^1/_2$ Mk. Kvægtienden, kgl. Maj.s Anpart, annammer Hospitalets Forstander i Aalborg.

I Skærum Sogn havde Degnen et lidet Hus paa 3 Skp. Hk. i Vester Skærum By, ogsaa kgl. Maj. tilhørende, hvortil kunde saas 3 Skp. Rug, 6 Skp. Byg og 1 Td. Havre gl. Vendelbomaal. Jorden fik ej Hvile formedelst Mangel paa Jord. Et lidet Skifte Engbjerring, hvorpaa kunde avles $^1/_2$ Kvak[2]) Hø. Ingen Fædrift. Vage Sandtørv og Lyng udi Fælleden. Degnen svarede 3 Mk. i Huspenge. Kornindkomsten: 3 Tdr. Byg. Paaske-, St. Hans- og Julerente $7^1/_2$ Mk. Kvægtienden, kgl. Maj.s Anpart, annammede Præsten efter kgl. Benaadning. Offer af begge Sognene paa de 3 store Højtidsdage 6 Mk.

Det uvisse var ganske lidet i disse Tider. Degnen havde sig højlig at besvære, at han af mange ej kunde bekomme sit Korn, men en Del restede for 3, somme for 4 Aar, saasom de var øde og ganske forarmede.

Pension til Sæby Latinskole 2 Tdr. Rug og 1 Td. Byg.[3])

I Aasted Sogn spores Skolegang fra 1655, og 1695 henlægger Kommandør Otto Arenfeldt

[1]) Wulff: Vendelbo Stift, S. 114—15.

[2]) Kvak er en lille Dynge Hø. Kalkars Ordbog II, S. 667.

[3]) Wulff: Aalborg Stift, S. 107 f.

til Knivholt, Bangsbo m. v. en aarlig Afgift af 2 Huse i Aasted By paa 10 Rdlr. til Vedligeholdelse af hans Gravsted i Aasted Kirke, men hvad der blev tilovers fra dette Formaal, skulde anvendes til fattige Børns Skolegang i Aasted Degnebolig.[1])

Fra 1703 omtales flere Gange i Kirkebogen Skolegaarden i Faurholt, og den 3. Novbr. 1727 afholdtes Skifte i Skolehuset i Aasted,[2]) vel dette, der 1742 i fornyet Skikkelse kaldtes Degneskolen.

Fra 1738 foreligger Forslag om 3 Skoler i Sognet, hver paa 5 Fag, de 3 Fag til Skolestue, 1 til Kammer for Skoleholderen og 1 til Køkken, det sidste $^1/_2$ Gang bredere end de andre. Muret Skorsten af brændte eller ubrændte Sten var ikke absolut nødvendig.

Hver af Skolerne havde Jernbilægger og 2 Borde paa Pæle; Aasted havde 6 og Skærum 3 Bænke, ogsaa paa Pæle og altsaa faste og uflyttelige; Riberholt havde 2 Bænke og 2 Forsætter.

Ved Fuglsang Mølle stod der (1738) et gammelt, forfaldent Skolehus paa 4 Fag. Det maatte nedbrydes og Tømmeret anvendes ved en af de nye Skoler.

Skolen i Aasted By laa i »vestre Side af Degnens Overgaard«. Gulvet var 1744 for fugtigt. Det var godt og fornødent, om det kunde blive lagt med Sten. Loftet var noget utæt, saa Varmen forsvandt.

Før 1735 var stiftet »Godvillig Guds Børns Gave», en Sum paa 100 Rdlr., hvis Renter skulde anvendes »til Skolemestrenes Løns Forbedring i Aasted og Skærum Sogne«.[3])

Det anonyme Legat maa være funderet af Provst Christoffer Gertsen Mumme, som var Præst

[1]) Hofman: Fundationer IV, S. 345.
[2]) Vennebjerg Herreds gejstlige Skpr. 1720—76, S. 37 ff.
[3]) Hofman: Fundationer IV, S. 345 f.

her 1705—35, og derefter Biskop i Aalborg, død 1737. Det betegnes af den nærmeste Eftertid som »Det Mumme'ske Legat«.

I Præstens Indberetning Aar 1800 hedder det: Skolehuset, som staar tæt ved Degneboligen, er gammel og maadelig og bestaar af 5 smaa Fag til baade Skolestue og Tørverum, men altfor lidet til samme Distrikts Børn og ligger desuden saa dybt, at der idelig er Vand i Stuen om Vinteren. Der var 36 Børn.

Antagelig har den fugtige Skole ligget i den nuværende Skolehave, lige op mod Vejen.

Skolelønnen androg 8 Rdlr. + 1 Rdlr. 4 Mk., der var 1/3 af Mummes Legat.

I Sommeren 1742 blev paabegyndt en Skole i Riberholt Fællig, men 1743 vidste Provst Mumme ikke, hvad han skulde finde paa, at Skolehuset ved Riberholt, som Lerbæks Ejer har begyndt at opbygge efter Skolebeslutteisen, en Gang kunde blive i Stand og færdigt, at Skole der, som Stedet med Rette er, kan holdes.

Provsten havde tit paamindet Hr. Sørensen[1]) derom, men uden Frugt, og han vilde nødig gøre Angivelse derom, men fik vel paa det sidste om ikke til næstkommende Foraar — altsaa 1744 — sker bedre Alvor med dets Forfærdigelse end hidtil.

Nu er Skolen med nogen Ulejlighed holdt hos en Bonde i Nærværelsen (ɔ: Nærheden) i 2 Aar. Det lader sig vel ikke til Gavns gøre i flere Vintre, tilføjede Provsten.

Mod Slutningen af 1744 var Skolen dog rejst. Den var paa 6 Fag med alt Træværk af Fyr. Det faste Inventar bestod til at begynde med af 1 Bord og 2 Bænke. Der var Fjæl over Vinduerne for at af-

1) Niels Sørensen Wirenfeldt til Lerbæk.

lede Vandskyl og Diger om Huset af Hensyn til Kreaturerne.

Oprindelig var der ingen Jord til denne Skole. Men paa Anmodning af Sognepræsten gav Niels Sørensen (Wirenfeldt) til Lerbæk 1761 en Have til Huset. Den daværende Skoleholder, Peder Jensen Bach, ønskede yderligere Jord, saa han kunde føde og græsse 1 Ko eller 2 og nogle Faar, og tillige 30 Læs Tørv eller Jord til at skære dem paa, thi han havde intet til Ilden og intet til Ko, som hans Børn kunde nyde Mælken af.

Ved Riberholt Skole var Skolemateriellet 1764: 4 Bibler, 4 Nye Testamenter, 5 Salmebøger, 6 Evangeliebøger, 6 Mummes: Spørgsmaal, 6 Pontoppidans do., 6 Katekismer og 3 A. B. C.'r.

Lignende Undervisningsmateriale fandtes ved Pastoratets 2 andre Skoler.

Aar 1800 hed det: Skolehuset ligger paa Heden ved Riberholt og er i god Stand. Det bestaar af 6 Fag Hus til Skolestue, Værelse og Køkken samt tvende saakaldte Tasker mod Enderne af Huset til Tørv. Lønnen var her 16 Rdlr. + Det Mummeske Legat. 80 Børn.

Skærum havde 1742 sin Skole ved Kirken. Den var god og forsvarlig, undtagen, at Skorstenspiben over Taget var forfalden. En Kakkelovn af Tegl vilde ryge. Derfor ventedes en Jernbilægger 1744. I Skolemesterens Kammer var heller ingen Kakkel. Og der fandtes hverken Skab eller Hylde, hvorpaa der kunde lægges en Bog. Selve Skolehuset var kommet til at hælde i Sydøst. Det var 1800 middelmaadigt og bestod da af 5 Fag. 3 Fag deraf anvendtes til Skolestue, 1 til Skoleholderen, 1 til Skorsten og 1 saakaldt Taske til Tørv. Løn som i Riberholt. Ellers hverken Korn eller Græs, alene 30 Læs Tørv til Skolen. 50 Børn.

Degne.

Rasmus Jørgensen var Degn her 1655, begravet 4. Oktober 1664. Gift m. Anne Jensdatter, begr. 24. August 1681 og kaldes da den gamle Degneenke. Af deres Børn kendes:

1. Palle Rasmussen, f. 1644, død 26. Juni 1688. Han var Ridefoged paa Hammelmose 1668—70, paa Bangsbo 1673 og boede fra 1677—88 paa Ulstedlund, hvor han var Forpagter. Hans Død skyldtes et Fald med en Hest 1686. Gift 1677 med Helvig Munk, død c. 1684, efter hvem deres Efterkommere antog Navnet Munk.[1])

2. Johanne Rasmusdatter, gift med Eftermanden.

3. Agathe Rasmusdatter, f. c. 1649, død Ulstedlund, begr. 25. Februar 1686, ugift.

4. Maren Rasmusdatter af Lunden, begr. Ulsted 15. Marts 1730, 77 Aar, er maaske ogsaa Degnedatter fra Aasted.

Jens Christensen Aasted, 1664—1709, født c. 1642, begr. Aasted 16. Juli 1719, 77 Aar, Søn af Præsten i Aasted Christen Madsen Aalborg og Margrethe Thomasdatter Galskyt.[2])

Jens C. Aasted indsendte 1690 Beretning om Embedet. 1706 anfører Biskop Bircherod, at han og nogle andre Degne i Vendsyssel havde beklaget sig over den Uskel, de var udsatte for, ved at deres Degneboliger fremfor andre i Stiftet var indførte i Landmilitsens Protokol, hvilket bevirkede, at de næppe kunde faa en Karl eller Dreng i Tjeneste af Frygt for, at de skulde blive indrullerede som Sol-

---

[1]) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 41 f.

[2]) C. Klitgaard: Slægten Galskyt fra Hammer. Personalh. Tidsskr. 6. IV, S. 167 ff.

dater. Biskoppen gjorde Forsøg paa at befri de betrængte Degne for den paaklagede Besværing.[1])

Jens Aasted afstod 1709 Kaldet til sin Søn Rasmus og levede Resten af sit Liv i Skolegaarden i Faurholt.

Gift Aasted I 17. Novbr. 1667 med Johanne Rasmusdatter, begr. 29. Decbr. 1682. Formandens Datter. Gift II med Maren Madsdatter, begr. 9. Maj 1725, 70 Aar gl. I disse Ægteskaber var der følgende Børn, der alle antog Navnet Galschyt:

1. Christen Jensen Galschyt, døbt 27. Decbr. 1668, var 1729 Skoleholder i Vraa i Torslev Sogn.[2])

2. Margrete Jensd. Galschyt, døbt 14. Decbr. 1670. Fadder i Aasted Kirke 1702.

3. Anne Jensd. Galschyt, døbt 16. Novbr. 1673, begr. 15. April 1703, 30 Aar gl., kaldes da af Skolegaarden i Faurholt.

4. Johanne Jensd. Galschyt, døbt 10. Sept. 1676, begr. 23. Juni 1677.

5. Mette Jensd. Galschyt, døbt 24. April 1678.

6. Rasmus Jensen Galschyt, døbt 6. Juli 1681, efterfulgte Faderen i Degneembedet.

7. Mads Jensen Galschyt, døbt 21. Decbr. 1704, begr. 8. Marts 1705.

8. Maren Jensd. Galschyt, døbt 20. April 1706, begr. 18. Juli 1706.

9. Johanne Jensd. Galschyt, døbt 16. April 1710.

Rasmus Jensen Galschyt, 1709—40, Formandens Søn, døbt 6. Juli 1681, begr. 29. April 1740. Han synes at have været ret velstillet. I alt Fald stiftede han et Legat for Sognets fattige, og 1739 døde

---

[1]) Bircherod: Dagbog, S. 487.

[2]) Vennebjerg Herreds gejstl. Justitspr., S. 111.

hans Domestique (ɔ: Tjener) Løjtnant Christian Ziegler,[1]) der træffes i Degneboligen fra 1725. R. Galschyt var 1732 paa Bispens Vegne Aktor i en Provsteretssag i Aasted Kirke.[2])

Gift I med Margrethe Hansd. Norman, D. af Kaptajn Hans Petersen N. til Gerumgaard og første Hustru. Hun døde i Barselseng efter Tvillingfødsel, begr. 18. Jan. 1716, 28 Aar 11 Mdr. 3 Uger. Gift II 9. Oktbr. 1716 i Aasted med Malene Pedersd. Wibe (gift II i Mosbjerg, se Side 40). Børn døbt Aasted: 1. Hans Galschyt, døbt 9. Febr. 1716. Degn her. 2. Dødfødt Barn, begr. 18. Jan. 1716 sammen med Moderen. 3. Peter Galschyt, 23. Juni 1718, begr. 4. Juli s. A. 4. Helvig Galschyt, 4. Marts 1722, begr. 26. Decbr. s. A. 5. Jens Galschyt, 16. Marts 1724, begr. Aalborg Bud. 10. Oktbr. 1744. Latinskoleelev.

Hans Rasmussen Galschyt, 1740—81, Formandens Søn, døbt 9. Febr. 1716, begr. 20. Juni 1781.

27. April 1743 indberetter Provst Mumme:

»Galschyt hos mig befandt jeg forgangen Aar saaledes, at han skulde ved idelige Paamindelser holdes i det gode. Hans Skolehold har han dette Aar forestaaet noget flittigere end 1741, fordi nogen Efterladenhed opdagedes af mig først i 1742 Aars Begyndelse og opvakte mig til nøjere Opsigt og ide-

---

[1]) Christian Z. var født i Schwaben o. 1664, blev 1689 Fændrik i Dronningens Livregiment, Sekondløjtnant 1690, Premierløjtnant 1702, saaret og fanget i Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710, Premierløjtnant i Aarhusstiftske nat. Inf. Reg. 1713. Afsked 1721. Begr. 13. Juli 1739, 75 Aar gl. Gift med Anne Rosina. (Efter Hirsch: Danske og norske Officerer.) Deres eneste Datter, Margrethe Dorothea Ziegler, var g. m. Forpagter paa Lengsholm, Otto Jensen. De boede 1727 paa Krogen i Aasted.

[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 369.

ligere Advarsler, som han kristeligt modtager og dog gør noget alvorligt efter. Gud bevare ham fra den skadelige Magelighed!

Han er dog en god Lærer og Kristen og uskyldig i Levnet tillige».

Og den 28. Decbr. s. A. skriver Provsten:

»Min Degn lader sig raade, lever ædruelig og uforargerlig og arbejder ikke saa ilde efter hans Maade.

Give Gud, at han anlægger samme sit Arbejde mere for Guds og Sjælenes end for min Skyld!»[1])

Biskop Brorson, der 1741 betegnede Ungdommen der som »flittigst undervist i det hele Stift«, kalder ham »et godt Menneske«, der varede flittigt paa sit Embede i Kirken og Skolen, et Vidnesbyrd, der jo ikke helt falder sammen med Provstens. 1764 havde han hos sig en Substitut, Otto Christensen, som holdt Skole »til Fornøjelse«.[2])

Hans Galschyt var gift I med Karen Larsdatter, død 6. April 1750, 29 Aar.

Gift II 1. Decbr. 1750 i Mosbjærg med Peiter Kirstine Olufsd. Kliim, døbt Mosbjærg 6. Decbr. 1716, begr. 13. Januar 1791, 78 Aar, D. af Degnen Oluf Axelsen Kliim og Anne Marie Sørensd. Worm. Børn døbte Aasted:

1. Rasmus Hansen Galschyt, 11. Jan. 1742, begr. 4. Januar 1749.

2. Unævnt, døbt 22. Marts 1743, begr. 3. Maj s. A.

3. Margrethe Galschyt, 4. Novbr. 1744, konf. Aasted 1758, tjente 1781 i København og død der 23. April 1801, 57 Aar gl. Vist gift Bjørn.

4. Jens Hansen Galschyt, 20. Febr. 1746, begr. 3. April s. A.

---

[1]) Beretning om Degne og Skoleholdere, Aalborg Bispearkiv, Pakke 413 a, Landsarkivet, Viborg.

[2]) Vends. Aarb. IV, S. 200 (1922).

5. Rasmus Hansen Galschyt, 22. August 1751. Boede 1779 og 84 i Anneksdegneboligen i Skærum. Gift I med Mette Pedersdatter, begr. 13. Juni 1782, 38 Aar. Gift II 15. Novbr. 1782 i Skærum med Cathrine Sørensdatter, begr. 5. Jan. 1783, 35 Aar. Gift III 29. April 1783 i Skærum m. Maren Christensdatter af Fuglsang Mølle. Børn døbte Skærum: a. Cathrine Rasmusd. Galschyt, 15. August 1779. b. Kirsten Rasmusd. Galschyt, 22. Febr. 1784.

6. Cathrine Hansd. Galschyt, 21. Apr. 1754, begr. Aasted 2. Septbr. 1771.

7. Ole Severin Hansen Galschyt, 6. Juli 1757. Underofficer ved det falsterske Infanteriregiment, var 1781 indkvarteret i Aalborg.

Hans Galschyts Dødsbo udviste Underskud 11½ Rdlr.

Poul Poulsen, 1781—94, Søn af Præsten Peder Poulsen, Ingstrup, og Sophie Cathrine Juul, født der 1750.[1]) Student Aalborg 1771. Død 2. April 1794, 43 Aar 25 Uger. Han havde været syg en Tid forud for sin Død, da Skoleholderen i Skærum fik 1 Mk. 8 Sk. for at forrette Degnetjenesten under hans Svaghed. Boet var insolvent.

G. m. Maren Nielsd. Find, D. af Skoleholder Niels Christensen Find i Serreslev. De havde følgende Børn, alle døbte i Aasted: 1. Peder Poulsen, 24. Marts 1784, begr. 1789. 2. Nicoline Marie Pouldatter, 30. Septbr. 1787. 3. Elisabet Marie Poulsdatter, 29. Oktbr. 1791. 4. Petrine Pouline Poulsdatter, 12. Januar 1794.

Ove Jesper Haugaard, 1794—1808. Antagelig af Haugaard-Slægten fra Aaby Sogn.

---

[1]) C. Klitgaard: Hvetbo Herred II, S. 88.

Født c. 1743, Student Aalborg 1765, begr. Aasted 31. Marts 1808, 62 Aar. Han betegnes som »studeret, mangler kun Embedseksamen. Til at undervise Børn har han den Duelighed, der udfordres«.[1])

G. Sindal 8. Juli 1795 med Mette Nielsdatter Kraghede af Præstegaarden, der efter Degnens Død boede i Overskoven. Ingen Børn.

Mette Kraghede, der var født c. 1760, ægtede II 8. August 1810 i Aasted Jens Frederiksen Schmidt, som 1791—1827 var Fuldmægtig og Forvalter ved Nibstrup og i sine senere Aar boede i Stubdrup, Ø. Brønderslev Sogn.

Marcus Zeuthen, 1808—22. Det maa antages, at han er Søn af Skoleholder i Dorf, senere Degn i Ulsted Levi Madsen og Diteriche Marie Zeuthen, og i saa Fald den Marcus Christian, der 21. Septbr. 1742 inddøbtes i Dorf Skole. Altsaa har han taget Moderens Efternavn.

1783 Borger og Handelsmand i Sæby og Degn sammesteds 1799–1808, død Aasted 9. Marts 1822, 79 Aar. Han sang kun i Aasted Kirke.

G. I med . . . .? II i Sæby 18. Decbr. 1783 med Jomfru Martha Margrethe Severin, f. paa Læsø 1750, død Aasted 28. Maj 1826, 76 Aar, D. af Degnen Otto Severin og Birgitte Marie Nielsd. Kirckemoe. Børn: 1. Otto Severin Zeuthen, f. Sæby 9. Novbr. 1784. Efterfulgte 1822 Faderen i Embedet, død Hjørring 17. Decbr. 1856. G. i Aasted 10. Maj 1821 med Birgitte Marie Christensdatter, da i Aasted Præstegaard, f. i Ugilt, død Aasted 20. Juni 1848, 59 Aar. 4 Børn. 2. Birgitte Marie Zeuthen, f. c. 1786, begr. Aasted 24. Februar 1811.

[1]) Indberetning 1800.

Skoleholdere.

A. Aasted.

Skolemester Mandrup Christoffersen var 1655 Fadder i Mejling.

Muligvis har Degnen Jens Christensen Aasted, da han 1709 afstod Degnekaldet og flyttede til Skolegaarden, fra den Tid udelukkende helliget sig Skolearbejdet.

I Aasted By boede 1732 Skoleholderske Ane Marie Dahlin, der da vidnede i en gejstlig Retssag. Den foregaaende Vinter havde hun, medens hun underviste i Skisby i St. Olai Sogn, haft et Sammenstød vedrørende Undervisningen med Degnen Søren Madsen Nykøbing.[1])

A. M. Dahlin var født c. 1699 og Datter af Niels .... og Ingeborg Knudsd. Dahl, der døde i Skolehuset i Aasted 1727. »Lærerinden«, som havde plejet Moderen paa hendes sidste Dage, gav 1736 et Hus paa Præstegaardens Grund »til de fattiges Tarv og Bedste, med hvad hun bliver til Sinds til gudelig Brug der at efterlade«.[2]) Begr. Aasted 29. April 1759, 60 Aar[3].) 1764 har Degnen Otto Chri-

---

1) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 370.

2) Hofman: Fundationer XI, S. 572.

3) Ved Skiftet efter Moderen 1727 havde Ane Marie Dahlin følgende Søskende i Live: 1. Niels Nielsen Dahlin. Købmand i Christiania. 2. Hans Nielsen Dahlin. 3. Knud Nielsen Dahlin, København. 4. Peder Nielsen Dahlin. 5. Anna Nielsdatter Dahlin, død 1733, gift I med Selvejer Jens Jensen, Langholt i Skæve Sogn. død 1715, gift II s. A. i Skæve med Tobias Boysen, Præstesøn fra Jerslev, der endnu 1720 boede paa Langholt, men 1727 i Vidstrup Anneksgaard, død der 1732. 6. Johanne Nielsdatter Dahlin, g. med Svend Tømmermand paa Holmen i København, 7. Dorthe Marie Nielsd. Dahlin, g. med Rasmus Simonsen Høeg i kgl. Maj. Tjeneste ved Fyrværket i Kbhvn. (Vennebjerg Herreds gejstl. Skpr. 1720—76 pg 37.).

stensen som Substitut, s. S. 61. 1767 nævnes følgende Skolemænd: Anders Nielsen af Aasted, Christen Andersen, Fylleledet, og Lars Madsen af Frakholt. De to sidste var vel nok Omgangs.

B. Riberholt.

Provst Mummes Legat (før 1735) betænker 3 Skoleholdere. Den ene maa bo i Riberholt. Hans Navn nævnes ikke.

Den første Skoleholder, der kendes, er Mogens Conradsen Dyrskjøt, af den berømte Dyrskjøt-Slægt. Han boede i sin Fædrenegaard Ravnshøj og fik 1743 af Provst Mumme, der var hans Sognepræst, følgende Skudsmaal:

»En god Kristen af et stille, uskyldigt Væsen, velbegavet og Gud og Børnene hengiven, retsindig og flittig«. Provsten takker Gud for ham, da han gør god Frugt og Guds Navn evig Ære. Men Provsten klager over, at Skoleholderne ikke fik deres Løn før halvandet Aar efter, at de havde arbejdet paa egen Bekostning. »Det har jeg (ɔ: Provst Mumme) baade venlig, submis (ɔ: ærbødig) og alvorlig mindet om, men man gør intet alvorligt derved«.

Fra samme Haand hed det 1749: Mogens Dyrskjøt, Riberholt, er værdig til et Degnekald, endog han ikke synger vel. Biskop Brorson vidner: »Han er den bedste Skoleholder i Herredet og fortjener megen Ros for sit Embede og Levnedsforhold«.[1])

Om Mogens Dyrskjøts øvrige Forhold kan henvises til Chr. Petresch-Christensens Artikel i nærværende Aarbøger VI, S. 138 (1925).

1. Marts 1759 var Peder Jensen Bach Skoleholder. Han havde god Lykke til de unges For-

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 200 (1922).

fremmelse i sit Skoleembede og god Berømmelse for sit Levnet. Begr. 16. Novbr. 1767.

Gift i Aasted 1. Oktbr. 1760 med Maren Stephansdatter. Børn: 1. Jens Christian Petersen, døbt Aasted 25. Oktbr. 1761. Ved Faderens Død opholdt han sig hos Christian Trankjær i Hørby og tog 1794 Borgerskab i Sæby som Urmager. 2. Stephan Christian Petersen, f. 1762. 3. Mette Marie Petersen, f. 1764.

Efter Bachs Død nævnes 1767 Brødrene Peder og Mogens Conradsen Dyrskjøt som Skoleholdere i Ravnshøje. Antagelig har de fungeret indtil 1770, da Lerbæks Ejer kaldede Christen Svendsen. Aar 1800 havde denne i nogle og tredive Aar øvet sig i at undervise Børn og var blevet en god Skoleholder, flittig i sit Kald og ustraffelig i sit Forhold. Begr. 7. Febr. 1808, 77 Aar.

Gift I med ....? II i Aasted 4. Novbr. 1796 m. Ane Pedersdatter af Neder Buje. Han efterfulgtes af Jørgen Madsen Windvad, døbt 5. August 1771 i Elling, død 16. Januar 1848 i Meiling, Søn af Mads Jensen og Maren Christensdatter i Vindevadet, Elling Sogn. Han holdt Skole fra 1808–46.

G. m. Maren Andersdatter, død 12. Januar 1844, 80 Aar. Flere Børn.

C. Skærum.

Den 21. Januar 1703 er »Danske Skolemester«, Anders Sørensen, Fadder i »Rulleren« (Skærum Kbg.).

I Skolen, »ved Kirken«, bor 1742 Laurits Olsen, der omtales meget rosende af Provst Mumme og betegnes som en dygtig og samvittighedsfuld Lærer. Han er næsten et Mønster ligesom Mogens Dyrskjøt i Riberholt og Peder Dyrskjøt i Hjøring.

Ogsaa for L. Olsen kneb det med at faa Lønnen, og allerede 1743 var han ked af Stillingen, men lod sig af Provsten overtale til at blive. 1749 havde han kvitteret Skoleholdet, der saa varetoges af Christen Jensen, som døde det følgende Aar, begr. 18. Oktbr., 50 Aar. Han var Søn af Jens Larsen paa Bakken i V. Skærum og var gift 2 Gange, sidste Gang med Maren Christensdatter. I hvert af Ægteskaberne var et Barn: Jens Christian, f. o. 1740, og Mette Christine, f. 1. Maj 1748.

1759 Jens Mortensen, »en sand Christen og god Skoleholder«.[1]) Han indberettede 1765, men nævnes ikke 1767, da Jens Jensen af Bakken, Jens og Christen Christensen af Dybro og Sophie Nielsdatter Trygdrup gav sig af med Skolehold.

Eskild Andersen »af Skolehuset«, begr. 16. Juni 1771, 66 Aar. Hans Datter, Maren Eskildsdatter, døde Juli 1771, 19 Aar.

Rasmus Jessesen, kaldet af Høgholts Ejer, var født 1749, ikke Seminarist, men skikkelig og god til at undervise Børn og flittig i sit Embede.[2]) Han havde været her fra omkring 1800, og ved Degnen Haugaards Død 1808 fik han dennes Tjeneste i Skærum Kirke og kaldes fra nu af tillige Kirkesanger. Hans Død er ikke fundet i Skærum Kirkebog, men han var her vist til 1822, da Christen Pedersen Schytte kom hertil.

Gift 4. Oktbr. 1794 i Skærum med Johanne Abrahamsdatter, da tjenende Christen Ledet i V. Skærum.

De havde følgende Børn til Daab i Skærum: 1. Jens Martin, 25. Oktbr. 1795. 2. Abraham,

---

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 200 (1922).

[2]) Indberetning 1800.

4. Februar 1798. 3. Anne Marie, 13. Juli 1800. 4. Gjertrud, 24. Maj 1803. 5. Mette Cathrine, 9. Oktbr. 1805. 6. Christiane, 30. Jan. 1809. 7. Christian, 19. April 1810. 6. Christen, 6. Maj 1814.

Flade-Fladstrand-Gerum.

Oplysningerne om disse Sogne er sparsomme i Indberetning af 1555, idet denne kun meddeler: Der er Degnerente til samme Sogn, d. v. s. Gerum, der indtil 1555 hørte under Aasted. Nogen Degn i Flade omtales ikke.

Men 1571 bor Degnen i Flade og har der et Boel, hvortil kan saas 4 Skp. Rug og 4 Skp. Byg. Paa Degneboelet i Gerum er Udsæden 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Degnens øvrige Indkomster bestod af 8 Tdr. Rug, 6 Lam, 30 Gæs og 90 Brød.[1])

1690 hedder det: Degnen har i Flade en liden Bolig som et Gadehus, kg. Maj. tilhørende, og som er nogenledes ved Magt. Udsæden: 6 Skp. Rug, 4 Skp. Byg og 4 Skp Havre Vendelbomaal (ɔ: 12 Skp. pr. Td.). Boelet havde 2 Skp. Hk. Kornindkomme: 3 Tdr. Rug $1/_2$ Td. Byg.

For Julerente fik Degnen efter gammel vedtagen Skik 1 Td. Rug. Paaske- og St. Hans Rente, i Penge anslagen, 6 Mk.

Ved Fladstrand bor Fiskere, af hvem, naar Gud sender dem noget, kan bekommes 400 Flyndere.

Kvægtiende, kgl. Maj.s Anpart, annammer Hospitalets Forstander i Aalborg.

Degnens Indkomst af Gerum Sogn: 2 Tdr. Rug, 4 Skp. Byg Vendelbomaal. Paaske-, St. Hans- og Julerente 5 Mk. Med Kvægtienden forholder det sig som i Flade. Offer paa de 3 store Højtidsdage 3

1) Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St., S. 116 f.

Sldlr. (à 4 Mk.). Det andet uvisse er ikke meget i denne Tid. Mister af øde og forarmede i begge Sogne 1 Td. Rug.

Pension til Sæby Latinskole $1^1/_2$ Td. Rug og $1^1/_2$ Td. Byg.[1])

F l a d e havde 1742 en Degneskole, der laa ved Kirken. Den var 1744 i forsvarlig Stand, kun en Skorsten fattedes at opsætte, thi ellers var det farligt at gøre paa Ilden for Vesten-Vejr, saaledes da Ildingen (ɔ: Brændsel) maa ligge tæt ved Ilden.

Det kneb ved denne Tid Skoleholderne, ligesom i Aasted og Skærum, at faa deres Løn. Provst M u m m e bemærkede hertil: »Dette giver Læreren nogen hvorvel ikke ikke gudelig Kedsommelighed«. Saa var der en Omgangsskole for Gaardene i Sognets Udkanter.

1759 approberedes en »Skoleindretning«, hvorefter Skoleholderen skulde nyde 16 Rdlr. aarlig hos Bønderne. Det var vistnok en Forbedring. Men adskillig bedre blev det, da C h r i s t e n J e n s e n M ø e n b o e[2]) tog fat paa at forbedre Skolevæsenet ved at rejse ny Skole og betænke Skoleholderne rundelig.

---

[1]) Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. St., S. 99.

[2]) C h r. J. M ø e n b o e var født Gandrup 20. Marts 1698, død paa Knivholt 11. Januar 1770. Han var i 1720erne Ridefoged til Birkelse og boede da paa Hjermeslevgaard. 1743 i er han Forpagter af Bannerslund og svarede der 10 Rdlr. Formueskat. Han boede her endnu 1748 og var da ogsaa Forpagter af Knivholt, som han købte 1753 og ejede til sin Død. Møenboe havde ved sin Dygtighed selv erhvervet sig Formue, og han var en Mand, der havde Syn for Almueundervisningens Betydning. Ialt udsatte han 5500 Rdlr. i Legater. Gift med E l l e n M a r i e O l e s d a t t e r, f. 1718, d. 1788, Præstedatter fra Grundfør. Ingen Børn. Hun ægtede 2. G. Kaptajn P e t e r L e t h, der døde 1792 som Kommandant for Hals og Fladstrand Skanser.

1761 stiftede han og Hustru et Legat paa 1000 Rdlr., af hvis Renter, 40 Rdlr., de 30 Rdlr. skulde tildeles Skoleholderen i Flade, der skulde være »et ædrueligt og skikkeligt Menneske, som forstod og med Flid og Vilje Vinter og Sommer — d. v. s. fra Mikkelsdag til 1. Maj — lærte og underviste Børnene og Ungdommen i Skolen«. »Og for at Skoleholderen stedse af yderste Flid skulde stræbe for Ungdommens Undervisning, nød han af hver i hans Skoledistrikt, der blev konfirmeret, 1 Mk.«

Men da der ventelig vilde blive flere Børn i Skolen, end Skoleholderen med Nytte kunde forestaa, saa nød den bedste til at læse af de i Skolen gaaende Børn for at hjælpe Skolemesteren med de øvrige Børns Undervisning 2 Rdl. 4 Mk.

Det er vel en begyndende Form for Læreruddannelsen, der her træffes.

Desuden skulde Bønderne levere Tørv baade til Skoleholderens eget og til Skolens Brug, til Gengæld skulde de saa være fri for nogle paalagte Smaaydelser fra Ordningen 1759, bestaaende af nogle Skilling ved Børns Indmeldelse og et Ekstragebyr, hvis de skulde lære Regning og Skrivning. Endelig tillagdes Skoleholderen 2 Stykker Jord i Flade Bys »Nye Mark« og fri Drift i Byens Fælled til 1 Ko og 4 Faar.[1])

Skoleholdernes Pengeløn var nu fra 1761 Legatets 30 Rdlr. + de oprindelige 16 Rdlr., som Knivholts Bønder skulde afgive. Men disse var ikke villige til at yde slige Skolepenge. Derfor legerede C. Møenboe 4. Januar 1770 yderligere 500 Rdlr., saa Renterne af det samlede Skolelegat nu kom til at andrage 50 Rdlr. aarlig.

---

[1]) Hofman: Fundationer IX, Supplement, S. 75 ff.

Men saa indskærpes det ogsaa, at saa maatte Skoleholderen heller ikke kræve noget af Børnene ved Indmeldelsen eller senere for at lære dem at regne og skrive, for at ikke saadanne Udgifter skulde være en Hindring for Skolegangen.

Som et Kuriosum kan nævnes, at Skoleholderen i Flade skulde oppebære 4—8 Sk. af de Forældre, der ikke lod deres Børn gaa i Skole. Det var altsaa en Slags Mulktering for Skoleforsømmelse.

Endvidere bestemtes i Fundatsen af 1770, at der i Flade og Gerum Kirker Fastelavns Søndag og Mikkelsdag af Kirkeværgen eller af en af Præstens Medhjælpere skulde ombæres Skolens Tavle. De derved indkommende Penge skulde lægges i Skolens Blok.

Endelig havde C. Møenboe bekostet en Blok til Flade Kirke, hvori der ofredes ved Daab, Vielse og Begravelse. Blokken tømtes hver Mikkelsdag, og de indkomne Penge anvendtes til Bøger for fattige Børn ved Flade og Bangsbo Skoler.[1])

Flade Skolehus i Flade By bestod Aar 1800 af 8 Fag med Lervægge og Straatag. Gulvet var lagt med smaa Kampesten. Den tilhørende Jordlod var til 2 Tdr. Udsæd, og der leveredes 50 Læs Sandtørv til Skolestuen. Skolelønnen bestod i ovennævnte Møenboeske Legat paa 50 Rdlr. I Distriktet var 70 Børn. Fra 1770 var Flade Skoleholderembede det bedst lønnede i Horns Herred og sikkert blandt de allerbedste i hele Vendsyssel.

Som ovenfor nævnt skulde Bangsbo, d. v. s. Bangsbostrand Skole fra 1770 have Del i, hvad der lagdes i en af Møenboes Blokke i Flade Kirke. Skolehuset var paa 6 Fag Bindingsværk, med

---

1) Hofman: Fundationer XI, S. 573 ff.

murede Vægge i vestre og søndre Side, Resten Lervægge samt med Straatag. Løn 10 Rdlr. 60 Børn, der undervistes i Kristendom, Læsning og Regning.

I Fladstrand var Skolehold 1683, og 1690 fik den lille Fiskerby en tarvelig Skole ad privat Vej. Tolderen[1]) der i Byen lod nemlig opføre et Hus paa 6 Fag, deraf 4 til Skolestue og 2 til Ildsted og Kammer for Skoleholderen.

Af Tavlepengene i Kirken betaltes Skolens Vedligeholdelse og 6 Rdlr. til Skoleholderen for 8 fattige Børns Undervisning. Mange Forældre holdt dog Børnene fra Skolen, fordi de ikke havde Raad til at betale Skolepenge, eller de brugte Børnene til Medhjælp ved Fiskeriet, saa at Præsten i en Indberetning maatte oplyse, at medens der var 30 Børn i Skolen, gik 50 andre og 33 Soldaterbørn hen uden Undervisning.[2])

Skolen nævnes 1742 og laa da »ved Kirken«, og 1738 klagede »den rette Skolemester«[3]) over, at en Tambur, Hans Post, som »foruden Kongens Penge, han ugentlig havde, kunde et godt Haandværk, havde antaget en Del Børn til Undervisning, fordi han havde faaet Indpas under en Vakance i Lærerembedet. Tamburen havde tidligere faaet et Forbud af Herskabet paa Knivholt, under hvilket han var Fæster. Det frugtede imidlertid ikke, hvorfor Klagen gik til Biskoppen, støttet af Provst og Præst.

[1]) Den 18. Febr. 1684 begr. Tolderen Christian Pedersen Abul. Det maa være Efterfølgeren, Peter Visberg, der bygger Fladstrands første Skole. Han var ogsaa medvirkende til, at Kapellet rejstes.

[2]) Joachim Larsen: Den danske Folkeskoles Historie 1536—1784, S. 122.

[3]) D. v. s. Knud Larsen Næsborg, som var her 1732 og døde 1741.

Aar 1800 bestod Fladstrand Skole af 6 Fag Bindingsværk. Sydsiden og begge Ender af Skolehuset havde murede Vægge og Resten Lervægge, altsaa efter Tidens Forhold solidt. Og indvendig var det saa luksuriøst udstyret, at Skolestuen havde Fjællegulv.

Annekssognet Gerum havde 1742 kun to Omgangsskoler. Ved 1800 bestod Skolehuset af 5 Fag. Det havde Lervægge, Straatag og Kampestensgulv. Til Skolen var »en liden Have«. Der leveredes 25 Læs Sandtørv til Skolestuens Varme.

Degne.

Laurits Andersen, –1651. Efter hans Død vilde Rektoren i Sæby[1]) ansætte en Discipel fra Skolen som Degn, altsaa en Løbedegn. Men Hans Dyre til Knivholt og Christen Skeel til Bangsbo vilde have en Sædedegn, d. v. s. en i Sognet fast bosiddende Degn, nemlig »nærværende Person, Niels Ebbesen, som vi med mange menige Sognemænds Samtykke kaldet haver«.[2])

Niels Ebbesen, 1651—98. Antagelig var han fra Egnen og Broder til Christen Ebbesen, der samtidig var Degn paa Hirsholmene.[3]) Mærkværdig nok underskrev han først Edsformularen hos Biskoppen 27. Jan. 1685. Han havde da været i Embedet i 33 Aar. Aarsagen kan have været Gnidninger ved hans Ansættelse.

13. Juli 1698 var Biskop Bircherod paa Visitats

1) Claus Nielsen, Rektor 1642—1655.

2) Aalborg Bispearkiv, Cap. B, Loc. 7, Fasc. 3, Nr. 1. Landsarkivet, Viborg.

3) 1653, 27. Juli, tog han Tingsvidner ved Sæby Byting angaaende, at Kirkeværgen i Flade, Christen Jensen Savmand, havde pryglet ham, fordi de var blevet uenige om Vin og Brød til Kirken.

i Flade og skrev følgende ikke rosende Ord i sin Dagbog:

»Catechumenos[1]) hel slette og vankundige, hvilket jeg mestendels maatte tilskrive gamle og affældige Degns Efterladenhed i deres grundige Information.[2])

Derfor gav ogsaa Biskoppen en anden, til hvem Degnen vilde afstaa Embedet, Tilsagn derpaa, saafremt han fandtes dygtig nok dertil. Det var sikkert Degnens nedennævnte Svigersøn.

G. m. Anne Justesdatter, begr. 18. Juli 1708, 82 Aar. Af deres Børn kendes 2 Døtre: 1. Karen Nielsdatter, g. m. Kjeld Pedersen Paludan, Degn Ugilt-Taars. Se der. 2. Maren Nielsdatter. begr. 18. April 1735, g. m. Eftermanden.

Niels Olufsen Graae, 1698—1727, var maaske Broder til Vejer og Maaler i Aalborg, David Olufsen Graae.[3])

Det hedder om N. O. Graae, da han døde 1735, begr. 15. Febr., 64 Aar 10 Mdr., at han havde været Degn til disse tre Menigheder i 37 Aar. Da hans Efterfølgers Kaldsbrev regnes fra 1727, maa Kaldelsen have været med Løfte om Tiltrædelse ved Forgængerens Død.

G. m. Maren Nielsdatter, begr. 18. April 1735, 75 Aar. I dette Ægteskab var der, saa vidt det har kunnet erfares, kun to Børn: 1. Oluf Nielsen Graae, der blev Overtoldbetjent i Bergen. 2. Maren Nielsd. Graae, døbt Flade 16. Aug. 1699, g. m. Eftermanden.

Jens Christensen Høymarch, 1727—48,

---

1) Den halvvoksne Ungdom, der var til Overhøring paa Kirkegulvet.

2) J. Bircherod: Dagbog 1658—1708, S. 351.

3) A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, S. 252.

født i Hjøring c. 1700, Søn af Avlsbruger Christen Bertelsen og Anne Jensdatter. Student Hjøring 1726, Degn her Aaret efter, vel nok som Medhjælper hos Svigerfaderen. Død 3. Marts 1748.

Biskop Brorson, der visiterede i Flade 1738, mente, at Degnen Jens Høymarch »blev god«.[1]) Men Provst Mumme, der boede ham paa nærmere Hold, var ikke i denne Henseende Optimist. Han havde 1742 maattet advare ham, »da han var i slemt Rygte for Drik«. Godt nok havde Degnen lovet »mindst Solen til Maanen«, men var derefter faldet tilbage i Skarnet. Provsten havde selv set ham i beskænket Tilstand.

Og 1743 skrev Provsten, at Høymarch kunde være en god Degn, dersom han tog med Ungdommen saa flittig Møje, som han havde lovet, endog der var tre Kirker at opvarte, og hvis han holdt sig fra stærk Drik, hvorudi Mumme i dette Aar havde 2 Gange befundet ham meget umaadelig. Men, tilføjedes der, han kan baade taale og takke for Advarsler og Paamindelser.

Ved Slutningen af 1743 sporede Provsten, at et Tilhold, der var givet Degnen i Efterhøst, allerede da »havde nogen Frugt«. Og 1744 vidnede Biskoppen, at nu var J. Høymarch naaet til at leve upaaklagelig.

G. 3. Decbr. 1727 i Flade med Maren Nielsd. Graae. De havde følgende Børn til Daab i Flade: 1. David Høymarch, 12. Septbr. 1728. 2. Niels Christian Høymarch, 1729, var 1748 i Frederikshald. 3. Anne Høymarch, 4. Maj 1731, begr. 12. Marts 1732. 4. Jens Wang Høymarch, 4. Januar 1733. 5. Christen Høymarch, 20. Juli

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 201 (1922).

1735, var 1787 Skomager og boede da i Fylleledet, Flade, g. m. Ane Christensdatter. 7 Børn. 6. Bertel Høymarch, 9. Januar 1737, begr. 14. Februar s. A. 7. Anna Høymarch, Aug. 1738, begr. 12. April 1758. 8. Cathrine Marie Høymarch, Marts 1740, død 20. Februar 1787, g. m. Degnen i Vennebjerg Hans Larsen Kjærgaard.

Ved Skiftet efter Høymarch blev der 115 Rdlr. Deling mellem Enken og Børnene.

Christen Pedersen Mørch, 1748—77, Student fra Aalborg 1741, var muligvis Søn af Degnen paa Jegindø Peder Pedersen Mørch og Maren Jørgensdatter. Han havde fra 1743—48 været Degn i Skjoldborg, hvor han havde ægtet den foregaaende Degn, Laurits Eriksen Holms Enke[1]).

Christen Mørch skrev i Edsbogen 12. April 1748, og allerede 6. Juni s. A. havde han biskoppeligt Besøg. Han mødte, hedder det, med fast Haab om at blive opbyggelig i sit Embede og ustraffelig i sit Levnet. Sin Gerning passede han da ogsaa godt nok, men var alligevel 1751 »noget stiv i Sindet og uforstandig«. Dog holdt Sognepræsten ham i »Orden og Skik«. 1756 og 59 var Frugterne af hans Arbejde tilfredsstillende, men 1764 havde han været efterladende med Ungdommens Undervisning, hvorfor han blev formanet.[2])

C. Mørch døde 11. Maj 1777, 63 Aar, begr. i Korskirken i Flade. G. I Dorthe Pedersdatter Toftegaard, død 26. Juli 1762, 55 Aar, »da en Art hidsig Feber grasserede«. II 15. Novbr. 1763 i Flade med Johanne Hansd. Meiling, død 16. Maj 1769, 35 Aar. Ved hendes Død var Boets Værd

1) Historisk Aarb. f. Thisted Amt 1909, S. 26.

2) Vends. Aarb. IV, S. 202 (1922).

100 Rdlr. III 6. Februar 1770 i Flade m. Johanne Jensd. Helmich, død Hjøring 1808 (D. af Degnen Jens Thomsen H. og Margrethe Nicolajsdatter.[1])

Børn: Mette Mørch, døbt Skjoldborg 16. April 1745, g. 1764 i Flade med Enkemand Søren Pedersen Holm, Fladstrand (g. I med Margrethe Hansdatter Meiling, død 1763). 2. Lorents Peter. 3. Peter Ulrich, døbt Flade 4. Marts 1750, begr. i Korskirken 16. Septbr. 1765. 4. Hans Christian, døbt 1764, død s. A. 5. Peter, 1766. 6. Dorthe Marie, 20. Septbr. 1767. 7. Jens Peter, f. 19. Septbr. 1770. 8. Johanne Cathrine, 1772. 9. Marie, 1773. 10. Karen, 24. Decbr. 1775. 11. Christian, f. Januar 1778, efter Faderens Død.

Jens Jørgen Hopp, 1777—88, Søn af Rektor Thomas Hopp, Aalborg, og døbt der 17. Septbr. 1733, død Flade 2. Novbr. 1814, 82 Aar. »Han havde resigneret og var hos sin Søn i Degnebolet«.

J. J. Hopp boede 1762—70 som Købmand i Skagen og var 1768 Kirkeværge. 55 Aar gammel fik han saa Degnekaldet ved de tre Kirker, som han betjente en halv Snes Aar og saa overlod Gerningen til Sønnen.

G. m. Byfogeddatteren Maren Jacobsd. Picher, døbt Skagen 23. Decbr. 1722, begr. Flade 1789, 66 Aar 10 Mdr. Der var 2 Børn i Ægteskabet: 1. Thomas Hopp, der efterfulgte Faderen som Degn. 2. Jacob Hopp, f. 1761, som ved Moderens Død 1789 conditionerede hos Hr. Dessen, constitueret Sorenskriver i Grevskabet Jarlsberg. Et af hans Breve er dateret Narverød i Slaugens Annex under Sems Præstegaard. Han tog 1794 juridisk Eksamen og blev Prokurator. Død i Norge 1818.

[1]) Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 337.

Der var i Boet efter J. J. Hopp og Hustru en Del Guld og Sølv, som Guldsmed Bertel Stausholm vurderede. Der blev c. 64 Rdlr. til hver af Sønnerne.

Thomas Hopp, 1788—1821, Formandens Søn, f. c. 1757, død Flade 18. Maj 1821, 64 Aar. »Degn og tillige Skoleholder for en Del af Flade Sogn, boede i Flade Degnebolig«. (Kbg.)

Gift 25. Septbr. 1789 i Sindal med Cathrine Knudsd. Hee,[1]) D. af Degnen i Søndbjerg i Thy, Knud Christensen Hee[2]) og Rebecca Voetmann, f. 1752, død i Lille Vangen i Flade 29. Juni 1823, 72 Aar. »Hendes Død var som hendes Liv, from og rolig Hengivenhed i Guds Vilje«. (Kbg.)

Ingen Børn, men de havde antaget en Plejedatter.

Skoleholdere.

A. Flade.

Foruden Degnene kendes der ikke mange Skoleholdere i Flade. 1756 var Budwig Omgangsskolemester, men kun »nogenledes passabel«, og der ønskedes en Afløser. Denne blev Jens Christensen Schioldborg, der var »god og duelig«,[3]) men døde allerede 5. Februar 1765, 42 Aar. Han var gift med Maren Madsdatter. En Søn Christen, født c. 1762. Boet havde et Plus paa 11 Rdlr.

Den næste, der kendes, er Jens Nielsen Dam, der sammen med sin Søster blev myrdet Natten

---

[1]) Hist. Aarbog for Thisted Amt 1918, S. 74.

[2]) Knud Hee, der var Student fra Aalborg 1723 og Degn 1737—53, tog 1766 Borgerskab i Nykøbing M., hvor han vilde ernære sig ved Øl- og Brændevinssalg. (Nykøbing Tbg., Bl. 176 og 626 b.)

[3]) Vends. Aarb. IV, S. 203 (1922).

10. og 11. Decbr. 1797, hvilken blodige Begivenhed tidligere er udførlig omtalt.[1])

Efterfølgeren blev Lars Hansen Karup, død 8. April 1853, 86 Aar. Var 1800 »duelig«. Gift Elling 1. Novbr. 1799 med Birgitte Sørensdatter, Søster til Lars Sørensen Holmen, Degn Bindslev, se S. 33. Flere Børn. 2 Sønner blev ansete Købmænd i Frederikshavn.

B. Fladstrand.

Her havde Christen Strandby, Skolemester, 1684 en Søn Mads til Daab.

Saa kendes ingen før Erik Mikkelsen Heegen, f. c. 1699, Student fra Aalborg 1719. Han maa være afgaaet i Begyndelsen af 1730erne, for 1732 var der en anden, og 1734 kaldes Erik Heegen til Skoleholder i Hjøring, men kasseredes, inden han tiltraadte, da man kom under Vejr med, at han havde været nærgaaende over for Kirkeblokken i Fladstrand. Var 1735–40 dansk Skoleholder i Sæby og 1740–61 Degn i Lødderup-Elsø paa Mors. Her havde han en Affære med Sognepræsten Jens Halse, hvem han beskyldte for ved et Bryllup i Nykøbing at have været saa fuld som en »Allik« og sunget uanstændige Viser.[2]) Død 7. Marts 1761, 61 Aar.

G. m. Ane Kirstine Pedersdatter.

Den tredie, Knud Larsen Næsborg, træffes Aar 1732. Det var under ham, at der klagedes over Tamburen, som gik ham i Næringen.

I den Anledning skrev Sognepræsten om Næs-

---

[1]) Vends. Aarb. II, S. 271 ff (1918), jvf. A. Gaardboe: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel, S. 15. Ogsaa omtalt i Urban Hansen: Norden Limfjorden, S. 66, uden at der fremkommer noget egentlig nyt.

[2]) Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 313, og Thisted Amts hist. Aarb. 1927, S. 266 f.

borg, at han havde én svag Kone, mange smaa Børn og liden Subsistence, og han havde intet andet at nære sig af end Skoletjenesten. Provst Mumme tilføjede, at Næsborg efter Tjenesten i Fladstrand Kirke forrettede Katekisation.

Næsborg døde 11. Maj 1741. G. m. Rebecca Christensdatter. Børn døbte Fladstrand: 1. Gjertrud, 31. August 1732. 2. Anna Marie, 17. Januar 1734. 3. Maren, 4. Juni 1736. 4. Laurits, 4. April 1740, begr. 12. Febr. 1741.

Andreas Krag var 1741 Huslærer hos Jens Møller paa Bangsbo. Her havde han været forlovet med Mette Rasmusdatter fra Albæk, der 1742 udlagde ham som Barnefader. Som Skoleholder i Fladstrand begyndte han »opbyggeligt«,[1]) men 1751 var det galt fat med ham. Han havde sine Lyder, og Biskop Brorson »frygtede for, at det ej varede længe, før han vilde blive afsat«. Faren drev dog over, og Krag bevarede Embedet til sin Død 2. April 1763, 60 Aar gl.

Gift 15. Novbr. 1743, Flade, med Anna Ibsdatter, født i Hjøring, begr. Fladstrand 4. Maj 1778, 66 Aar.

Børn: Maren, f. c. 1745. Henrik Wrede, f. c. 1751.

Jens Christensen Ajstrup varetager derefter Skoleholdet til 1795. Økonomisk sad han smaat i det. Han døde 21. April 1795, 74 Aar. G. m. Birgitte Nielsdatter, f. c. 1726, død 1797. Børn: 1. Bagge Jørgen Jensen og 2. Asseline Jensdatter.

Peder Lassen Thrane, 1798—1805, var

---

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 203 (1922).

kun 20 Aar, da han kom hertil. »Duelig» (1800). Forvalter Rønnovsholm 1805—07, Degn Bjergby 1808. Se der.

G. Fladstrand 20. April 1799 med Jomfru Christiane Rold.

Jens Pedersen Høyrup, 1805—09. Derefter Degn St. Hans-St. Olaj. Se der.

G. med Christiane Thrane.

Laurits Skræm, 1810—24, var antagelig fra Fladstrand. Han maa ikke have følt sig tiltalt af den nye Købstadordning af 1818, for 1824 byttede han Embede med Mads Svenningsen Torp ved Vrensted Byskole. Medens han var sidstnævnte Sted lavede han Stueure.

C. Bangsbostrand.

Her havde Erik Væver 1764 Berømmelse som en god og duelig Skoleholder. Hans Undervisningsmateriale var 1 Bibel, 1 Ny Testament, 4 Katekismus og 4 Forklaringer til samme og 3 A. B. C. Desuden fandtes i Skolestuen 1 langt Bord og 3 lange Bænke og en Jern-Bilægger.

Anders Rasmussen Smidt, f. c. 1761, Søn af Skoleholderen i Mygdal Rasmus Andersen Smidt og Kirsten Jensdatter. Var Skoleholder her i Firserne, men o. 1800 Murmester og havde da afstaaet Embedet til sin nedennævnte Svoger.

Gift i Flade 1. Decbr. 1781 m. Helle Olesdatter. Børn døbt Flade: 1. Sidsel, 1787. 2. Christian, 19. Novbr. 1794. 3. Helle, 27. Novbr. 1796 og 4. Ole, 16. Novbr. 1800.

Christen Jørgensen Kiel, f. c. 1764. Han kaldes 1787 af Høyrup (Horne S.) og opholdt sig 1788 i Mygdal Skole, hvor han antagelig har beskæftiget sig med Skolehold. Var 1800 »duelig«.

Han fik senere Embede paa Læsø, antagelig 1822, da Hans Chr. Brochmann kaldedes hertil.

G. 7. Decbr. 1787 i Mygdal med Marie Rasmusdatter Smidt, Søster til ovennævnte A. R. Smidt.

D. Gerum.

De to Omgangsskoleholdere, der nævnes 1742, var Jørgen Larsen og Christen Andersen. Førstnævnte havde Provst Mumme kendt i lang Tid som en redelig Kristen, en velbegavet og god Skoleholder. Af Børnenes Præstationer ved en Visitats havde han erfaret Begyndelsen til god Frugt.

Om Chr. Andersen, som i et Aar havde holdt Skole, maatte Provsten sige, at han ikke var med de bedste, de sletteste kunde han dog heller ikke sættes iblandt. Uden Opbyggelse blev hans Skolehold ikke, om han var sig selv lig. Dette vilde Provsten med Gudshjælp gøre sig Flid for at erfare, naar han ved første Lejlighed besøgte Skolen.

En fast Skole nævnes 1764. Den var repareret dette Aar, saa den maa have staaet i en Aarrække. Som hørende til Skolestuen opgives: 1 Bord, 2 Bænke, 4 Vinduer og en Jernkakkelovn. Skoleholder: Niels Christensen Møller.

Mads Larsen Møller træffes fra c. 1780. Begr. 22. Maj 1796, 68 Aar.

G. m. Kirsten Jensdatter, begr. 20. Septbr. 1795, 48 Aar. Børn: Jens, f. 1778, Laurs, f. 1780 og Ole 1787.

Jens Andersen Felden, 1797—1820, ejede 1801 et jordløst Hus med en liden Have. Han var født c. 1757, Søn af Anders Jørgensen og Sidsel Henriksdatter, der døde som Enke i Gerum Skole, begr. 26. Maj 1799, 77 Aar.

J. A. Felden, der var »nogenledes duelig«, maa have resigneret 1820, da Søren Chr. Thisted kaldes til Lærer i Gerum.

Gift i Aasted 9. Novbr. 1797 med Anne Margrethe Thomasdatter af Aasted Mølle.

Hirsholmene.

Degnekaldet her er sikkert oprettet omkring 1640, da Øerne fik egen Kirke. Tidligere hørte Holmene under Elling Præstekald.

Indberetningen fra 1690 over Degnens Indkomster er ganske kort: Af hvert Par Folk, som bygger og bor paa Landet,[1]) 12 Sk., af ledige Folk, som tjener paa Landet, en Karlsperson 5 Sk. og en Kvindeperson 4 Sk.[2])

Skoleundervisning fandt Sted allerede 1628, da Fjenden under »Kejserkrigen« fangede Skolemesteren paa Hirsholmene, som aabenbarede, at en dansk Spion opholdt sig i Vendsyssel for at rejse Bønderne til Opstand ved Pinsetide dette Aar (1628), da de danske samtidig vilde gøre Landgang.[3])

1741 blev der holdt flittigt Skole.

I en Indberetning til Herredsprovsten, dat. Sæby 12. Oktbr. 1744, skriver C. Pedersen[4]) om Hirsholmenes Degnekald:

»Degnebolig er ikke paa Landet, men den, som begynder Sangen i Kirken og kaldes Degn, har haft sit Hus i Fæste inden Aaret 1731, da jeg forundte forrige Degn, sal. Chr. Fix, Huset fri for Udgifter, saalænge han var Degn og derved forholdt

[1]) ɔ: Paa Ølandet, jfr. Øland og Gjølland.
[2]) Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. Stifts Hist., S. 130.
[3]) Jydske Samlinger 4. II, S. 244.
[4]) Sr. Claus Pedersen (Holst) opholdt sig 1722 og 1724 paa Knivholt, var 1731 Borger og Handelsmand i Sæby og samtidig Ejer af Hirsholmene, som han altsaa besad endnu 1744.

sig skikkelig. Samme Rettigheder har jeg efterladt itzige (ɔ: nutidige) Degn paa lige Maade.

Hr. Provsten kan deraf erfare, at jeg, som ikke ejer Kirken, der er opbygt og vedligeholdes af Øens Beboere, eller har den ringeste Indkomst af den, ej heller kan komme til at reparere det Hus, mig tilhørende, hvoraf jeg ved Kontrakt har eftergivet mine Rettigheder til Huspenge.

Jeg ved ej heller rettere, end at Degnen holder jo Huset i nogenledes god Stand, saa at han dermed behjælper sig«.

Det var dog ikke nok med, at Øens Ejer sørgede for Husly til Degnen. Der maatte ogsaa en Forbedring af Lønnen til, og i den Henseende udarbejdedes 1755 en Ordning for at bedre paa Degnekaldets Indkomster.

I stærk forkortet Form lyder det opsatte Aktstykke:

Da Degnen paa Hirsholmene har saa lidet et Levebrød, at han ikke dermed om Aaret kan udkomme, formedelst her paa Stedet findes saa fattige Folk, at de ikke kan betale Skoleløn for deres Børns Skolegang, men samme ofte derfor forsømmes, saa har Kirkeværgerne og den ganske Menighed, efter Sognepræstens Forestilling, tilstaaet og samtykt at give Degnen aarlig præcis hver Sankt Hansdag 4 Rdlr. af de fattiges Blok, saalænge derudi saa mange Penge findes, og i Mangel deraf af Kirkens Blok, og det saa længe, en Skilling er i Blokken, og der er Degn paa Hirsholmene.

Herfor skal Degnen hvert Aar undervise 4 fattige Børn, som af Præsten henvises til Skolegang, uden nogen Betaling, ligesom disse Børn ogsaa er fri for at levere Ildebrændsel til Skolens Varme.

Skoleholdet skal ske for samtlige Øens Børn i det af os (ɔ: Kirkeværgerne) nyt opbygte Skole- og Degnehus, hvortil Ejeren, ædle Msr. Peder Krage-

lund[1]) af Sæby, har skænket Jord og Plads med Kaalhave, og som uden aarlig Afgift skal være Degnen og Skoleholderen paa Hirsholmene tilhørende til evig Tid.

Desuden nyder han som hidtil aarlig 20 store saakaldte »Præste-Flynder« og 1 Mark danske af hver Mand. Begge Dele ved St. Hans bæres til ham i hans Hus. De, som ikke bruger Fiskeredskab. betaler 1 Mark danske. Endvidere betales 2 Skilling ugentlig af hvert Barn, som søger Skolen.

I Offer skal han de 3 Højtider have 8 Sk. af hver Mand for sig og sin Kone. Kirkegangskoner giver 2 Mk. og Konfirmander 2 Mk. Tillige er han berettiget til Vederlag for Sang over døde og Skrivning af Testamenter.

Endelig har han af alle Bjergelodder, som deles, en halv Lod, uden at han selv arbejder med. Er han aktiv ved Bjergningen, faar han en hel Lod.

Kirkeværgerne skal sørge for, at Lønnen indgaar, og sammen med disse skal Degnen holde Bog over, hvad der indkommer i Kirkens og de fattiges Blokke.

Præsten, Kirkeværgerne og Øens Beboere ønskede, at denne Indretning kunde vedblive til Tidens og Verdens Ende.[2])

Det opsatte Dokument er underskrevet af:

Valentin Würtzel,[3])
Sognepræst.

Christen Thomsen[4]) og Peder Pedersen,
Kirkeværger.

---

[1]) Boede endnu 1758 i Sæby. Han døde paa Lerbæk 1781, 46 Aar gl.

[2]) Hofmans Fundationer XI Appendix, S. 62—66.

[3]) Valentin Jensen Würtzel, Præst her 1751—55, Græse-Sigerslev 1755—83, død 1786. Før han kom til Hirsholmene, havde han i 8 Aar været Skoleholder paa Sjælland (Wbg. I 486). Dette forklarer maaske, at han henstiller til Holmboerne at lønne deres Degn og Skoleholder, saa der kunde leves deraf.

[4]) Sr. Christen Thomsen Mallie træffes paa Holmen 1747

Ved Aar 1800 var Degnebolig og Skole ganske forfalden og aldeles ubeboelig om Vinteren. Lønnen da 1 Mk. af hver Fæster og 2 Sk. ugentlig af hvert Barn, som kommer i Skolen, saa og 4 Rdlr. aarlig af Fattigblokken for 4 fattige Børns Undervisning. Pengelønnen androg paa den Maade 20 Rdlr. om Aaret. Desuden ydedes aarlig 20 tørre Flyndere af hver Fisker. Endelig nævnes følgende pudsige Ydelse: »En Tørv skulde vel ogsaa hvert Barn tage med sig i Skole om Vinteren, men ikke sjældent udeblev den«. Paa den Tid var der 10—12 Børn.

Degne.

Det lille Degneembede har sikkert ikke været særlig eftertragtet. Der er ingen af de Degne, der kendes, som fik nogen lang Anciennitet paa Holmene. Mærkværdigt er det, at ikke nær alle har indskrevet deres Navne i Biskoppens Edsprotokol. Hurtigt har de fulgt efter hinanden, og dette Herredets mindste Sogn har den længste Degnerække.

Christen Ebbesen var her 1666. Han indberetter 1690 kortelig om Kaldet. Maaske er han den første selvstændige Degn. Hans Broder, Niels Ebbesen, var Degn i Flade (S. 73). G. 2. S. e. Paaske 1666 i Skagen med Anne Bertelsdatter.

Jacob Christensen nævnes som værende her før 1711, muligvis Søn af Formanden. Han begr. 4. Febr. 1738, 80 Aar. Hans Hustru 12. April 1731.

Om Forholdet mellem Præst og Degn i hans Tid skrives der:

---

og dør der som Kromand 30. Jan. 1789, 68 Aar. Gift 1. Gang med . . . . 2. Gang 30. Marts 1787 paa Lindet med Jomfru Marie Kirstine Skov fra Ugiltgaard, der 2. G. 31. Oktbr. 1789 ægtede Ole Baadsmand, død 1792, og som ejede Halvdelen af Øerne, og 3. G. 11. Oktbr. 1793 med Christen Olesen.

»Hr. Holst[1]) havde i alt Fald i den første Tid Vanskeligheder med Sognedegnen Jacob Christensen, som han havde arvet efter den foregaaende Præst, og med hvem han skulde trækkes næsten hele sin Levetid, da Degnen først døde 4. Febr. 1738«.[2])

Om de Vanskeligheder, der sigtes til, kan oplyses: Den 4. April 1714 blev Hr. Niels,[1]) Sognepræst for Hirsholmene, og Degnen der, Jacob Christensen, forligte i Skagens Kirke, hvor deres Proces var for Provsteret. Jacob Christensen lovede herefter at bevise sin Sognepræst tilbørlig og hørsommelig Lydighed, baade i og uden Kirken, og ligesom andre af Stedets Beboere at yde Præsten sin tilbørlige Fisketiende.[3])

Den første Del af ovenanførte Citat angaaende Præstens Genvordigheder er altsaa rigtignok, men naar der staar. at N. Holst maatte døje med den vrangvillige Degn til 1738 er dette ukorrekt. Jacob Christensen vedblev ikke at være Degn.

Christen Jensen Fix, Degnesøn fra Elling, begr. 27. Juli 1731.

I Skiftet efter ham er indført et Brev, der viser, at Præsten da har været befriet fra sin forannævnte besværlige Arbejdsfælle. Brevet, der er fra afdødes Broder og dateret Elling 26. Jan. 1732, lyder saaledes:

Til Msr. Mads Schytte, Fladstrand!

Som mig er foresagt, at førstkommende Mandag skal holdes Auktion paa Hirsholmene efter min salig Broder Christen Jensen, da falder min kærlige Begjæring til Msr., at han vil ubesværget møde for mig samme Tid der at efterse saa vidt mig kan tilkomme paa de umyndige Børns Vegne.

Gud hjælpe de fattige Børn!

---

[1]) Niels Mikkelsen Holst, Præst paa Hirsholmene 1711—44.

[2]) Jydske Samlinger 4. IV, S. 190.

[3]) Horns Herreds gejstlige Justitsprotokol.

Broder kan vel paa mine Vegne takke 1000 Gange den gode, ærlige Hr. Niels Holst for hans store Høflighed imod Enken.

Jeg frygter mig og mine, thi jeg er ganske slet i mit Hoved og Tænder, tør derfor ikke give mig paa Vandet.

Hvad Broder gør, er jeg igen en skyldig Broder og Tjener. Peder Jensen.

Efter dette Brev at dømme har den gamle Præst staaet paa god Fod med den afdøde Degn og hans Familie.

Ved sin Død sad Fix i stor Gæld, saa det var ikke saa underligt, at Broderen talte om »de fattige Børn«.

Chr. Fix var gift med Birgitte Christensdatter. 2 Børn: Jens, f. 21. Maj 1729 og Kirsten, f. 12. Maj 1731.

Den 2. Marts 1754 begravedes den gamle Degneenke Johanne Christensdatter, 70 Aar. Denne er maaske Chr. Fixes Enke, der jo kan have heddet Johanne Birgitte.

Christen Pedersen var her 1737, da det hedder om ham: »Lever i slet Tilstand og har ingen aparte Løn«.

Christen Kræmer. Student Aalborg 1728. Nævnes her 25. April 1739, holdt 1741 flittigt Skole, havde 1748 Fejl og Forseelser baade i Levnet og Embedssager, men lovede at forbedre sig. Økonomisk set var han fattig. Død 19. Aug. 1753, 55 Aar.

G. — maaske 2. G. — paa Hirsholmene. 1. Novbr. 1745 med Maren Olufsdatter. En Søn Ole, f. 8. Marts 1747.

Anders Momtoft, 1753—54, underskrev Eden hos Biskoppen 29. Oktober 1753, men døde allerede 24. Februar 1754, 28 Aar 2 Mdr.

Søren Christensen Kajholm, 1754—69, død 10. Decbr. 1769, 69½ Aar gl.

Er muligvis Søn af Christen Jensen, der 1700 var Fæster af Kajholm i Rubjærg S., og som 27. Oktbr. s. A. ægtede Maren Christensdatter af Langholt i Skæve, og maaske den Søren Christensen, der 1735 nævnes i Kajholm.[1])

I hans Dødsbo var Indgælden lig Udgælden.

G. m. Cathrine Ottesdatter. Ved Kajholms Død 1769 nævnes følgende Børn: 1. Otto Sørensen, f. c. 1729. Sadelmager i London. 2. Dorthe Sørensdatter, f. c. 1738. Tjente paa Gl. Vraa. 3. Christen Sørensen, f. c. 1740. Hattemagersvend i Norge.

Jørgen Peter Rommedahl, c. 1770—76, f. i Hjøring 14. Oktbr. 1750, S. af Klokker Johan Rommedahl og dennes anden Hustru Else Katrine Jørgensdatter Lund.[2])

Rommedahl træffes som Degn for Holmene 7. Maj 1770, da han paa Provstens Vegne holder Skifte efter Præsten Peder Stenum.[3]) I Øernes Kirkebog har han ikke afsat Spor. Mulig har han her ovre været optaget af Selvstudium, da han 25. Aug. 1787 bestod jur. Eksamen og autoriseredes 16. Novbr. s. A. til Prokurator for Nørrejylland.

13. Juni 1786 tog han Borgerskab i Aalborg som Værtshusholder. Borgerskabsbrevet kasseredes 13. Januar 1797 med Forbehold af Byens Skatter til 1796 Aars Udgang.[4]) 1791—96 var hans Bopæl Vejgaard ved Aalborg.

Den 16. Decbr. 1796 blev hans Bestalling af 16. Novbr. 1787 udslettet af Protokollen, da han ikke agtede at paatage sig flere Sager ved Retten. Han

[1]) S. C. Sortfeldt: Rubjerg Sogn, S. 33 og 35.
[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 335 f.
[3]) Horns Herreds gejstl. Skpr. 1716—73, Pg. 379 b.
[4]) Aalborg Borgerskabsprotokol.

synes dog at have fortsat, thi 22. Juni 1804 stadfæstede Højesteret en Dom afsagt 7. Sepbr. 1799 ved Nibe Byting, hvor Prokurator Rommedahl tilkendtes at erstatte Hovedcitanten i Sagen den ved et unyttigt ført Tingsvidne forvoldte Bekostning skadesløs.[1])

Aarsagen til, at han omtrent samtidig opsiger sit Borgerskab og deponerer sin Bestalling, har antagelig været, at han dette Aar, 1796, køber det saakaldte Myhlenberg Gods, d. v. s. Jordegods, Vandmølle og Kroholds Privilegium, Skov, Jagt og anden Herlighed i Rold Sogn for 15,500 Rdlr.[2]) Han kaldes da Prokurator og boede paa »Weygaard«. Sælgeren var Søren Hillerup, Oksholm.[3])

Det samme Gods + et Par Steder i Rebild afhændede Rommedahl igen 1801 til Kmhr. Baron Rosenkrantz til Villestrup. Købesummen var 23,000 Rdlr.,[4]) altsaa en pæn Avance.

1800—1801 var han Medejer af Herregaarden Hessel i Louns Sogn.[5])

Den 29. August 1800 udnævntes han til Byfoged i Kalundborg og fra 11. Septbr. 1801 tillige til Borgmester sammesteds.

Dermed vendte hans økonomiske Interesser sig naturligt mod Øst, og 1801 købte han Sejerø, som han atter 1805 afhændede til Beboerne.[6]) I Kalundborg var Rommedahl foruden Byfoged og Borgmester i 5 Aar Forligskommissær og i 2 Aar Landvæsenskommissær med Kammerraadsrang.

---

1) Efter Meddelelse fra Arkivar i Generaldirektoratet for Postvæsenet, H. Hjorth-Nielsen, København.

2) Meddelt af Fotograf J. Nørgaard, Aars.

3) Landstingets Skøde- og Panteprotokol 1796, fol. 565 b.

4) » » » » Nr. 52, fol. 395.

5) Trap 4. V, S. 757.

6) Stds. 4. II, S. 546.

Men Rommedahl følte sig ikke tilfreds i Kalundborg, hvor han havde haft forskellige Ubehageligheder, »som ikke kunde møde ham ethvert andet Sted«, og han vilde gerne, skriver han 1807 i sin Ansøgning om Byfogedembedet i Hobro, ende sit Liv i Jylland, hvor hans Hustru og Børn efter hans Død vilde kunne vente Hjælp af Venner, og hvor han i 22 Aar havde været Over- og Underretsprokurator.

Amtmand, Baron Adeler, som anbefalede Ansøgningen, omtaler Rommedahl som en oplyst og virksom Mand, der med Iver opfylder sine Pligter og er til megen Nytte.

Andragendet blev bevilget, og Rommedahl var Byfoged i Hobro fra 1807 til sin Død 1820. Tillige var han Herredsfoged og Skriver i Rinds-Gislum Herreder og 1807—13 konst. Birkedommer og Skriver ved Lerkenfeldt Birk. Han døde i Aalborg 13. Jan. 1820, 70 Aar (Vor Frue Kbg.). Skiftet i Aalborg. Rommedahl var 2 G. gift. I 1778 m. Jomfru Apellone Degnsøe. II 1790 m. Enken Margrethe Kirstine Nørbech, f. Lange, død Hobro 27. Septbr. 1831, 68 Aar. Hun havde tidligere været i Ægteskab med Student Niels Christensen Nørbech, Kbhv. Børn, der naaede voksen Alder:

1. Helene Cathrine Rommedahl, døbt Vor Frue Aalborg 10. Oktbr. 1781, g. m. Chr. Nørbeck, Købmand i Aalborg.

2. Anna Margrethe Rommedahl, f. 6. Marts 1783, død 18. Juni 1855. G. m. Landvæsenskommissær, Propr. Iver Kjærulf, Gunderupgaard i Strandby Sogn, Slet Herred.[1])

Broder Christian Brandt, 1777—90. Forfl. til Agersborg 1790, til Tværsted 1796. Se S. 25.

[1]) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 383.

Bendix Nielsen Hammer, 1790—94, var født c. 1719 og Student fra Aalborg 1739. Han var en urolig Degn, der Tid efter anden betjente 5 Embeder, det ringeste til sidst. Hans Karriere er ellers: Vicedegn i Rær-Hansted-Viksø 1747, Degn Drastrup-Skallerup paa Mors 1755, Kollerup-Skræm 1762, Agersborg 1774 og endelig Hirsholmene 1790.[1])

Biskop Brorson gav ham 1759 et meget godt Lov for hans Degne- og Skoletjeneste.

G. I 1748 m. Mademoiselle Anna Christiane Sandholt, død 13. April 1749, D. af Skrædder Ebbe Poulsen og Hustru Kirsten Poulsdatter, Aalborg. II 1749 med Jomfru Kirsten Pedersd. Skibsted, død 1757, 40 Aar.[2]) Ved Skiftet efter hende var der et Underskud paa c. 58 Rdlr. III med Kirsten Poulsdatter, død Agersborg 1781. Børn: 1. Kirsten, født og død 1749. 2. Poul, f. c. 1760 og 3. Niels, f. c. 1763.

Den ofte skiftende og 3 Gange gifte Degn døde som ensom Enkemand 11. Oktbr. 1794.

Johan Christoffer Schreiler, 1794—95. Maaske skal hans Navn staves Schreiber. Han maa kun have virket nogle faa Maaneder, da han døde 18. Februar 1795, 62 Aar gammel, »efter hans eget Sigende«. Ellers haves ingen Oplysninger om ham.

Peder Christensen Hesselbæk, 1795—98. Forflyttet til Skagen 1798 og til Harreslev-Rakkeby-Sejlstrup 1809. Se der.

---

1) Jvf. Historisk Aarbog for Thisted Amt 1913, S. 43, 1914, S. 39 og 1926, S. 146.

2) Hun havde da 2 Søstre, Maren Pedersd. Skibsted, der opholdt sig i København, og Ida Pedersd. Skibsted i Nykøbing, Mors.

Christen Pedersen Grønlund, 1798–1800, var født i Aasted 27. Juni 1768 og Søn af Smeden Peder Grønlund.

Han havde tidligere holdt Skole saavel privat som offentlig og læste, skrev og regnede vel og syntes godt skikket til at undervise.

Grønlund forflyttedes 1800 til Vang og 1807 til Sennels, begge Steder i Thy.[1]) Han døde 9. Februar 1856, 87½ Aar.

G. 21. Novbr. 1800 i Hjøring med Kirstine Nielsdatter, som da opholdt sig i Sct. Cathrine Præstegaard. Hun døde 1853.

To Sønner blev Lærere: 1. Andreas Grønlund, f. i Sennels 1809, Lærer i Hunstrup 1834–77. Død 1881. 2. Jensenius Grønlund, f. Sennels 28. Oktbr. 1816, Lærer i Faderens Embede 1856–80. Død 1888.

Peiter Chr. Lorentzen Fix, 1801, var maaske Søn af Skytte paa Baggesvogn, Lorentz Fix. Ved Aar 1800 var han Skoleholder i Tolne. Han flyttede vist snart fra Holmene og er antagelig den Peder Fix, der 1822 boede i Nørre Stensig i Skærum, og hvis Hustru, Marie Jensdatter, da døde 15. Febr., 71 Aar.

Morten Jensen, der havde været Degn og Skolelærer paa Hirsholmene, døde hos sin Familie i Gadholt 8. Juni 1816. (Understed Kbg.)

Mads Justesen, død 16. April 1844 af Brystbetændelse, 56 Aar. Han opgav 9. Marts 1823 sit Bo til Skifterettens Behandling.

G. m. Kirsten Thomasdatter, der døde som Enke 22. Juni 1856, 84 Aar, af Alderdomssvaghed. Flere Børn.

---

[1]) Hist. Aarb. for Thisted Amt 1912, S. 30.

Vennebjærg Herred.

St. Hans-St. Olaj.

I Indberetningen af 1553 nævnedes intet om Degnens Forhold, men 1571, at der i St. Olaj ikke fandtes noget Degneboel. Degnerenten udgjorde 9 Tdr. Rug, 47 Tdr. Byg og 12 Tdr. Havre; Penge: 12 Mk. 4 Sk.; 1 Gaas, 2 Høns, 20 »Hellegies«, 6 Pund Ost, 20 Snese Æg og 3 Lam.[1])

Fra 1690 haves en udførlig Indberetning saalydende:

»Jeg underskrevne, fordum Vicerektor i Hjøring Skole, formedelst Skolens Aftagelse, egen Alderdom og Armod, maatte nødes til at affektere Degneembedet til St. Hans-St. Olaj Sogne.

Indkomsten deraf efter Loven, som er $^1/_3$ med Sognepræsen, kan endnu paa de 2 Aars Tid, jeg har været ved samme Bestilling, ikke i nogen Maade erlanges, endog jeg den hos Rettens Midler ej har forsømt at søge.

Af disse Sogne plejede udi forrige Aaringer at gives Kornrente 15 Tdr. Byg, hvilke nu ikke kan bekommes fuldkommelig; thi for en kort Tid siden er nedbrudt en liden By, kaldet V a n d s t e d, og bygget en Herregaard derpaa. Dertilmed er der og andet øde Gods her i Sognene, som Proprietærerne selv lader dyrke, og giver dog intet til Degnen, hverken Korn eller andet, som plejer at gaa deraf. Pensionen gives alligevel fuldkommelig til Skolen, den femte Part efter Loven, saa Degnen til sin Løn bekommer $9^1/_2$ Tdr. Byg.

---

1) Wulff: Vendelboe Stift S. 118 f. Bygindtægten kan næppe være rigtig, skal maaske være 17.

Paaskekage, Æg og Ost til St. Hansdag ydes ej efter Vægten, men gives efter enhvers Vilje og Evne, nu større, nu mindre, kan sættes til 14 Mk.

Kvægtienden oppebærer velb. Fru Hippolita Hahne til Fuglsig og med hende Sognepræsten.

Offer paa de 3 aarlige Fester er ringe, fordi den største Del gaar Degnen forbi efter Sædvane, thi tilforn sang her i Kirkerne 2 Pusiller[1]) af Skolen, til hvilke intet ofredes. Dog er her nogle, som ofrer Degnen her 1 Sk., ganske faa 2. Offeret paa de 3 Festdage kan beløbe sig til 3 Sldlr. Det uvisse Offer er ikke meget. En Barselkvinde kan ofre 1 Sk. eller 2, den Kvinde, der følger hende, 1 Sk., de andre efterfølgende aldeles intet. Med et Barn til Daaben 3—4 Sk., med Brudefolk 8—12 Sk.

Degnebolig har her ingen været af i Arilds Tid, ej heller er Degnen endnu forsynet med nogen Væring efter Loven, og fordi disse to Landsbykirker ligger straks ved Hjøring, men Byerne, som hører til dem, langt fra, da maa jeg bo her i Købstaden udi et brøstfældigt Hus, som er Børnegods, under Konsumtion, Kopskat, Grundskat, Baadsmandsskat og tage mod Indkvartering og andre Kontributioner lige med Borgerskabet og har ingen Brug eller Næring enten i eller uden Byen med Avling, Græsning og Tørvegravning eller nogen anden Bjerring, men maa købe paa Gaden, hvad jeg behøver til min Næring, saa at mine Vilkaar og Levnedsmidler er meget ringe.

Er derfor allerunderd. bedende alle og enhver retsindig og miskundelig kristen Øvrighed, at de for Guds Æres Skyld vilde lade sig min haarde Tilstand gaa til Hjertet og forhjælpe, at jeg maatte forsynes med en liden Bolig, at jeg, da jeg skal forblive her i Byen, dog maatte forskaanes for de Skatter, der angaar Borgerskabet alene, betænkende, at jeg fattige, vel bedagede Mand har fortæret mine Ungdoms Aar i intet andet end honestis studiis[2]), hvilke jeg, frikendt fra Akademiet, har anvendt paa Ungdommens

---

1) Drenge, altsaa Elever i Latinskolen; Otto Kalkar: Ordbog III S. 530.

2) Hæderlige Studier.

Opdragelse in honestis literis et moribus[1]) udi 36 samfulde Aar.

Den naadige og barmhjertige Gud vil dem selv, dydige Børn og andre paarørende, for saadan Miskundheds Gerning med al Velsignelse, Naade og Hjælp igen rigelig belønne.

Vigeant et valeant deo triuni commendati.[2])

Madtz Christensen Broust.[3])

Hvornaar der blev opført Degnebolig vides ikke, 1735 boede Degnen endnu i Hjøring,[4]) men 1742 havde St. Olaj en Degneskole, der laa »ved Højen« mellem Skisby og Vellingshøj paa den bare Hede i Fællig uden nogen Slags Tillæg, kun en Kaalhave, som ikke kunde indhegnes uden Lodsejerens Minde. Der manglede Vand paa Stedet og fandtes kun Jord til 2 Skp. Bygsæd og endda først efter nogle Aars Forløb.

I Vestenden af Huset var indrettet Skolestue, 3 Fag, med 8 Vinduer, som sad for nedrige for Kreaturernes Skyld, som dennem i denne Fridrift og Fællig kunde beskadige. Væggene uforsvarlige, for tynde, aabne og af alt for leret Materiale, og af Menage (ɔ: i Stedet) for at bruge Skyggefjæle beklædes her og der med Enebærris, som mer fordærver, naar det regner, at Væggene kan ikke tørres.

En Pottekakkelovn, som er en Del bruden og udygtig, befindes. Gulv og Loft er ogsaa til Skolehold ubrugelig. Det første saa ujævnt, ja, ganske uskikkeligt, at man har derved Benbrud at befrygte. Det andet vil omlægges og tilnagles. Døren uden Ramme og utæt.

---

1) I hæderlige boglige Sysler og Sæder.

2) Jeg ønsker Dem Styrke og Sundhed, idet jeg befaler Dem i den treenige Guds Varetægt.

3) Wulff: Aalborg Stift S. 102 f.

4) Vends. Aarb. I S. 143 (1915).

I en anden Beretning hed det, at Skole og Degnebolig var beliggende ved Skisby Høje, vesten og norden for nogle Gadebygninger. Og 1744 anføres om Degneskolens Bygning, at Skolen var paa $3^1/_2$ Fag og i forsvarlig Stand. Den havde 5 Ruder, der altid var udsatte for større Skade af Kreaturerne, som jævnlig støder til paa den vilde Mark, saa længe fornøden Dige ej opføres til Beskærmelse derom.

Aar 1800 siges, at Skolen er bygget til Vestenden af Degneboligen. Om dens Tilstand nævnes intet.

Gjurup Distrikt havde 1800 ingen Skolebygning, men Omgangsskole. Lønnen 4 Sldr. 14 Børn. I Krustrup og Gaarestrup heller intet Skolehus, men Skoleholderen gik paa Omgang. 6 Sldr. 20 Børn.

1745 hed det om St. Hans Sogn: I Bagterp skal vel et Gadehus være henlagt til Skole, men intet Bogstav derom. Dog kom der vist snart fast Skole her. Den bestod 1800 af 4 Fag.

Degne.

Paa Grund af deres umiddelbar nære Beliggenhed ved Hjøring Latinskole var St. Hans-St. Olaj Kirker selvskrevne til at have Løbedegne derfra, en Ordning, der jo ogsaa bekræftes af Mads Brousts Bemærkninger foran S. 96. Muligvis er han den første Sædedegn, skønt han havde Bopæl udensogns. I alt Fald kendes ingen før ham.

Mads Christensen Broust, 1688—98, født c. 1624, Student Aalborg 1654. Da Universitetet dette Aar var lukket paa Grund af Pest, afbrød han Studierne, kom til Skolevæsenet og blev Vicerektor i Hjøring.

Ud over hvad han selv har indberettet 1690, kan meddeles følgende om hans noget urolige Liv:[1])

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 99 f, 251, 305 f og 311.

Den 25. Novbr. 1673 var han indstævnet af Viceborgmester Søren Bering for uhøflige Ord og Gerninger i Borgmesterens Hus sidste Mortensaften. Mads Broust skød sig ind under gejstlig Ret, men Bering førte Vidner om, at Broust kom med Børnene for at synge. Ole Pedersen Juel meddelte ved denne Lejlighed Degnen, at Syngepengene skulde blive sendt den følgende Dag.

Senere paa Aftenen var Vicerektoren kommet tilbage til Borgmesteren og Ole Juel, der sad og »druk en Pibe sammen«, og slog stærkt paa Døren. Bering fjernede sig da, medens en Pige lukkede op, og Mads Broust og Skoledisciplene kom løbende og sang.

En halv Snes Gange blev de bedt om at holde inde med deres Syngen, thi Borgmesteren havde Sorg, men Degnen tog intet Hensyn til Henstillingen. Tværtimod skraalede han »Faltera paa grassatvis« og truede med en stor Kæp Disciplene til at stemme i med. Og først efter at der var serveret 3 Halvkander Øl, fik Koret Lov til at gaa.

Sluttelig kom Borgmesteren og Konrektoren i Skænderi. Den sidste slog Knæp for Modpartens Næse, gik derpaa ud i Døren og raabte »paa Hundsfot«, et meget slemt Skjældsord i hine Tider, og man gik ud fra, at han dermed sigtede til Borgmester Bering.

Noget stridbar maa han have været, thi han havde ogsaa en Affære med sin Sognepræst, om hvem han sendte en Klage til Biskoppen.

G. før 5. Marts 1672 m. Tove Jespersdatter (D. af Byfoged Jesper Christensen, Hjøring, og Maren Nielsdatter) g. I med Købmand Niels Jensen Riber og II 1660 m. Borgmester Jørgen Nielsen Muus.

Mads Broust blev begravet 30. Juli 1698, 73 2/3

Aar gl. Efter hans Død flyttede Enken fra Byen sammen med en Datter af 2. Ægteskab Mariche Jørgensdatter Muus, der var g. I Hjøring 26. Oktober 1698 med Herman Drøes og II i Sæby 7. Juli 1702 med Oluf Nielsen Fuur. Tillige havde Tove Jespersdatter Sønnerne Niels Jørgensen Muus, Rektor i Sæby, Jesper Jørgensen Muus, Hjøring, og Jørgen Jørgensen Muus, Degn Tornby; se der.

Corfits Ernst Mavors, 1698—1707. Det blev atter en trænet Latinskolemand, der fik St. Hans—St. Olaj Degnekald, nemlig Rektor og Kapellan i Hjøring Corfits Ernst Mavors.

Den 21. Juli 1698 visiterede Biskop Bircherod i Latinskolen. Nogle Dage efter døde Mads Brovst, og Corfits Mavors rejste da straks efter Biskoppen for at udvirke, at han kunde faa det ledigblevne Embede. Bispen skriver derom i sin Dagbog:

»... Mavors kom til mig i Ingstrup Præstegaard og gav mig til Kende, at den gamle Degn til St. Hans og St. Olufs Kirker, Mads Broust, var nu ved Døden afgangen og bad, jeg da vilde for hans Bestillings Ringheds Skyld bevilge hannem samme Degnekalds Intrader at nyde, naar han Sangen i Kirkerne og hvad videre ved Kaldet kunde forefalde ved en dygtig Person lod betjene. Jeg lovede dette udi videre Deliberation (ɔ: under Overvejelse) at tage«.[1])

Biskoppens Afgørelse faldt ud til Andragerens Favør, og i et Tiaar havde Sognene nu en Degn, der sikkert sjældent saas i Kirkerne.

Mavors var født i Kjølhede, Bøvling Sogn, 21. Juni 1664 og S. af Johan Ernst M., der havde været Ridefoged over Bøvling og Skanderborg Amter og senere Hofkøkkeninspektør.

---

[1]) Personalhistorisk Tidsskrift, 9 II S. 172.

Han var i Hjøring 1690, og 1696 blev han Rektor. Skolen var imidlertid i en Nedgangsperiode, og for at bøde paa dalende Indkomster var det, han søgte Degneembedet mod at holde Medhjælpere til at udføre Degnens Funktioner.

Corfits Mavors, der døde 9. August 1707, var g. m. Diana Thomasd. Holst. 5 Børn, hvoraf 2 Sønner blev voksne: 1. Johan Ernst Mavors, f. Hjøring 8. Juli 1690, Student Aalborg 1711, Kandidat 1716, Kapellan Nibe 1721, res. Kapellan ved St. Mortens Kirke i Randers, død 1734. 2. Thomas Mavors, døbt Hjøring 28. Oktbr. 1688, blev Discipel i Hjøring Latinskole og var 1721 i Udlandet; vist død som Byfoged i Horsens 1744.

Degnens Enke ægtede II 6. Febr. 1709 i Hjøring Købmand Jens Christensen Karlby, ingen Børn.[1])

Søren Madsen Nykøbing, 1707—33. Under 15. November 1707 skrev Biskop Bircherod i sin Dagbog:

»Constituerede og beskikkede jeg Søren Madsen Nykøbing, Studiosum, efter foregaaende Overhørelse og juramenti Aflæggelse, til St. Hans og St. Olufs Degnekald ved Hjøring. Thi vel havde jeg paa nogle Aars Tid med dette Diaconat og dets Indkomster beneficeret og aflagt den forrige Kapellan Hr. Corfitz Ernst, men eragtede det nu bekvemmeligst og tjenligst, at en ret og vis Degn der til anordnedes«.[2])

S. M. Nykøbing, der antagelig var Morsingbo, havde gaaet i Viborg Domskole. Han var en forsoren Kumpan, der hele sit Liv igennem havde Stridigheder med sine Medborgere og Tiltale hængende over Hovedet. 2 Aar efter Ankomsten hertil havde

---

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 329 f.
[2]) Personalhistorisk Tidsskrift, 9. IV S. 167.

han paa et Krosted i Hjøring en Batalje med Præsten P o u l F r i i s fra Rubjerg, der endte med, at et Par Karle trak Degnen i Haaret bort fra Arenaen. Angaaende denne Skærmydsel skrives følgende:

»Aar 1709 deltog Poul Friis i et vældigt Slagsmaal paa en Beværtning i Hjøring, og ved den Lejlighed slog han Hovedet halvt i Stykker paa Degnen Søren Madsen Nykøbing. Under et Drikkegilde var Præsten og Degnen kommet op at skændes, hvorpaa Friis greb en firkantet Jernildpande og raabte til Degnen:

»Djævlen besætte mig, om denne ikke skal gaa udi din Pande, hvis du taler et Ord mere!«

Degnen var dog ikke mere forknyt, end at han straks skæbede ad Velærværdigheden og raabte: »Slug du en Lort!« Ved denne uhøviske Tiltale blev Friis saa forbitret, at han greb et Ølkrus og kastede det i Hovedet paa Kontraparten. Kruset gik i Stumper og Stykker, og Degnen fik 2 store Blessurer (ɔ: Saar), som det siden kostede 8 Rdl. at faa lægt.

Affæren kom noget efter Biskoppen for Øre. Han befalede, at Slagsbrødrene burde straffes strengt og suspenderes. Hs. Højærværdighed misbilligede, at Præsten i Hjøring havde tiet med Sagen. En biskoppelig Skrivelse ender saaledes:

»De skammelige Ord, den Satans Forbitrelse og snart morderiske Tanke, som paa denne Tid, da hver maa kaldes til Andagt, Kærlighed, Bodfærdighed og holde sig fra verdslige og vellystige og mere for skændige Kompagnier, bør at revses hos de verdslige . . .«[1])

En Nat 1721 var der Ild i Søren Nykøbings Hus, efter Rygtet paasat. »Formedels Nattens store Søvne« døjede man med at faa Degnefolkene vækkede. En Pige slukkede dog den begyndende Brand med en Spand Vand.

---

[1]) S. C. Sortfeldt: Rubjerg Sogn, S. 59, og Vends. Aarb. III, S. 200 ff (1920).

Som nævnt S. 39 havde Nykøbing beskyldt en Degnesøn fra Mosbjerg for at have taget Haandgreb fra Ligkister i St. Katrine Kirke. Da Sagen kom for Retten, undskyldte han sig med, at det var sagt i Hastighed.

Foruden at være kolerisk, var Degnen forfalden til Drik og en Voldsmand over for sin Hustru. 1725 var han tiltalt for den ukristelige Behandling med Hug og Slag, hun havde været Genstand for. Flere vidnede, at han pryglede hende ubarmhjertigt. En Nat havde han slaaet hende med en Stol, saa Folk, der ilede til, maatte bære hende bevidstløs bort. Ligeledes havde han trakteret hende med »Hug, Slag og Blameren« og villet myrde hende med en Kniv.

I den paafølgende Retssag lovede Nykøbing Bod og Bedring og haabede, at han havde en fornuftig Kone, som vilde lade Tiltalen falde. Det gjorde hun ogsaa godt nok og forlangte heller ikke Skilsmisse, men flyttede fra den Tid fra ham.

Et Tingsvidne af Hjøring Byting af 16. Juni 1730 bekræftede, at S. Nykøbings sal. Hustru Kirsten Nielsdatter havde været højlig beføjet at søge Husværelse hos Niels Bertelsen. Derfor blev denne tilstaaet 13 Mark i Husleje, for hvilke der udlagdes ham af Auktionsvarerne i hendes Dødsbo 1 Jerngryde og 1 Vaffeljern, som var vurderet til 14 Mk.[1])

Ogsaa i anden Henseende vakte han Anstød. Gang paa Gang maatte han afgive Reverser om Bod og Forbedring, ganske at »abdonnere sig fra Brændevin«, gaa sømmelig klædt og passe sit Embede. Men lige meget hjalp det. 1732 blev han anklaget for gejstlig Ret for forargeligt Levned. Og da hans

[1]) Decision i Vennebjerg Herreds gejstlige Skifteprotokol, 1716-76, Bl. 35.

brødefulde Fortid trævledes op, var der, skriver C. Klitgaard, mange mørke Pletter.

Han hævdede selv, at han, efter i 2—3 Aar at have afholdt sig fra Brændevin, derover var geraaden i en stor Sygdom.

Med Pigen Ane Marie Dahlin (se S. 64), der 1731 havde holdt Skole i Skisby, havde han haft et Sammenstød ang. Undervisningen.

Hans Skolehold var daarlig, han holdt ikke fornøden Orden og fulgte ikke sine Instrukser. Han havde beholdt en Del af Tavlepengene, dog kun som et Laan, hævdede han, da han laa syg af en hidsig Feber og med en brækket Arm.

Kirkens Sølvoblatæske havde han pantsat for 4 Rdlr., men Panthaverne leverede den straks tilbage til Præsten. Han havde besøgt Værtshuse om Søndagen og under Prædiken og ofte mødt beruset i Kirken, saa han ikke kunde Bønnen ret.

Ved Siden af disse mange Anklager fik han dog godt Skudsmaal fra en Kreds af sine Sognefolk, men var nu gammel og noget affældig. Tillige blev vidnet, at han prædikede godt, naar han førte Ordet for Præsten, og trods sin Fattigdom havde han holdt mange fattige Børn i Skole for egne Penge. Altsaa var der ogsaa gode Træk at fremdrage hos den uværdige Degn.

Men Provsteretsdommen lød:

Bør fra sit Embede at være afsat!

Efter Afsættelsen blev Nykøbing Bedemand i Hjøring, men døde efter et Par Maaneders Forløb i Vinteren 1733.

G. c. 1711 med Kirsten Nielsdatter Børglum, død 1728, D. af Niels Poulsen Børglum til Overklit og Maren Knudsdatter. Kirsten Børglum havde tidligere været i Ægteskab med

Poul Eskildsen, der døde som Sagfører i Hjøring, og med hvem hun havde Sønnen Eskild Poulsen. f. c. 1684, død 1760, Skomager, Kirkeværge og Bedemand. Inden sin Død tog Kirsten en kristelig Afsked med den brutale Ægtemand og tilgav ham hans begangne Forseelser.

I hendes sidste Ægteskab var der ingen Børn.[1])

Niels Mikkelsen Steenstrup, 1733—64, var den første af Degnene, der boede ude i Sognene, nemlig i »Højene«.

Han var født c. 1699 og Søn af Præsten Michel Frandsen Vogelius, Øsløs, og Magdalene Nielsdatter Steenstrup. Det er altsaa Moderens Slægtsnavn han fører videre. Han døde 17. Jan. 1764 efter 5—6 Dages Sygdom, 65 Aar, og 22. Jan. blev kastet Jord paa og prædiket over ham.

I Steenstrups Tid — vist 1742 — blev opført en Degneskole ved Højene. Forud derfor var Ungdommen maadelig undervist. Degnens Helbred var ikke godt, og Undervisningen maatte flere Gange afbrydes paa Grund af hans Svaghed. 1741 tales om »liden Helbred«.

Provst Mumme visiterede 1743, men da var Degnen mærkværdigvis ikke hjemme og hans Hustrus Broder[2]) var Stedfortræder. Udover dette var der ikke noget at udsætte paa Degnens Forhold. Han var 1748 »meget elendig syg«, saa han ikke kunde passe sine Forretninger, men havde substitueret en

---

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 368 ff.

[2]) Hans Navn nævnes ikke. Degnekonen havde to Brødre, Søren og Christian Georg. Det er antagelig førstnævnte, som døbtes i Vrejlev 9. April 1714, og vist den Søren Jensen, der senere blev Skoleholder i Vejby og Degn i Rubjærg.

Studiosus Peder Bech,[1]) der baade lærte og levede vel. 1749 bemærkede Provsten, at det havde hos ham og flere givet remarque (ɔ: Anledning til Eftertanke), at Steenstrup drog bort, just da hans Kone gik høj frugtsommelig.

1753 var han kommet til Kræfter efter sin lange Svaghed, saa han selv kunde bestride baade Kirke og Skole, og han virkede siden »aktivt« og ulasteligt.

Steenstrup holdt hverken Tjenestefolk eller Heste, men kunde dog 1743 svare fuld Kopskat, saa han har været nogenlunde stillet. 1731 fik han 50 Rdl. i Fædrenearv.

G. Vrejlev 24. Febr. 1734 m. Catrine Marie Jensdatter Torp i Guldager, D. af Degnen Jens Sørensen T. og Dorte Rasmusd. Bønstrup.

Børn: 1. Michel Nielsen Steenstrup, f. c. 1734, død 27. Maj 1818, 89 Aar gl. Skoleholder Gjurup, Rønnebjerg og Sterup. Se Jerslev Sogn.

2. Dorthea Nielsd. Steenstrup, f. 1741, konfirmeret 1755.

3. Magdalene Nielsdatter Steenstrup, f. c. 1750.

4. Jens Torp Steenstrup, f. c. 1754, begr. Sæby 13. Decbr. 1774. Skrædderdreng.

5. Johan Reimer Steenstrup, døbt St. Olaj 15. Aug. 1756.

Mathias Thestrup, 1764—67, havde 1761—64 været Degn i Klim og forflyttedes $^{24}/_{11}$ 1767 til Ingstrup. Se der. Solgte 1766 et Hus i Hjøring til Bertel Mouridsen Børglum.[2])

Christian Christensen Smidt, 1767–75. Døbt Sindal 21. Juli 1720, begr. St. Olaj 26. Febr.

[1]) Født c. 1722, privat Student Aalborg 1746.

[2]) Hjøring Tgb. $^{8}/_{3}$ 1766.

1775, $54^1/_2$ Aar, Søn af Christian Smed og Ane Jensdatter. Skoleholder i Astrup 1748, hvor han da kaldes Christian Christensen Sindal, og i Linderum i Ugilt Sogn 1755—67. G. i Astrup 30. Septbr. 1759 m. Sophie Simonsdatter Astrup, der II 8. Maj 1776 ægtede Købmand, Ungkarl Frederik Simonsen Holst i Hjøring (St. Olaj Kbg.).

Mads Olufsen Wodskov, 1775—1809, var 1800 meget rørig, uagtet han møjsommelig i over 24 Aar havde holdt Skole paa dette Sted. Ikke Seminarist, men duelig og vindskibelig, regnede og skrev vel og katekiserede upaaklagelig. Hans samlede Løn var 70—80 Rdlr., deraf 6 som Skoleholder, 44 Børn. Maaske havde han fra 1800 Hjælpelærer.

Han døde 1818, da Kreditorerne i hans Stervbo indkaldtes.

Mads Wodskov var ulykkelig i sit Ægteskab med Katrine Pedersdatter Lerche, med hvem han levede et uforligeligt og forargeligt Samliv. De var blevet gift c. 1775, og 1786 29. Maj holdtes Provsteret i Hjøring Skole. I Ægteskabet havde da været 6 Børn, hvoraf 3 endnu levede.

Wodskov anklagede Konen for Ødselhed, hun havde lavet en Gæld paa nogle hundrede Rigsdaler og afhændet noget af deres Fællesbos Løsøre, og han havde i Aviserne ladet kundgøre, at ingen maatte betro hende noget.

Hun mishandlede ham ogsaa ilde med Hug, Slag, Banden og Spytten. Til Gengæld sagde hun, at Manden irriterede hende og ogsaa nogle Gange havde slaaet hende.

De mødte Vidner udtalte sig alle i Degnens Fa-

vør, og Hustruen idømtes til at hensættes i Viborg Tugthus i 2 Maaneder til fortjent Revselse og forventende Forbedring i Fremtiden.

Men Degnen var ikke selv helt uden Skyld i de daarlige Forhold. Derfor skulde han bøde 1 Rdl. til Sognets fattige og betale Sagens Omkostninger med 12 Dlr. samt betale Hustruens Rejse til og fra Tugthuset. Til hans Paastand om Skilsmisse tog Retten intet Hensyn.

Børn døbt St. Olaj: 1. Anne Kirstine Wodskov, 29. Decbr. 1776, begr. 9. Juli 1779. 2½ Aar.

2. Oluf Wodskov, fremstillet 26. Decbr. 1778, begr. 8. Jan. 1792, 13 Aar.

3. Anna Kirstine Wodskov, 9. Juni 1780; g. m. Christian Henrik Sand. De boede 1808 i »Højene«.

4. Anne Marie Wodskov, 27. Febr. 1782, begr. 24. April 1785, 3½ Aar.

5. Karen Marie Wodskov, 12. April 1784, begr. 13. Juni 1784.

6. Niels Egeskov Wodskov, 5. April 1785, konfirmeret 1801.

7. Peder Wodskov, 10. Septbr. 1787, Skagen 1812 og 14, død Hjøring 1829, Kompagnikirurg[1]), sindssyg.[2])

8. Anna Elisabet Wodskov, 17. Febr. 1790.

Jens Pedersen Høyrup, 1809—30.

Fra 1799 Skoleholder i Fladstrand; død 23. Marts 1830. Bevilling til uskiftet Bo. Hans fineste Seng, en Himmelseng, staar nu paa »Vendsyssels historiske Museum« i Hjøring.

---

[1]) K. Carøe: Det kgl. kirurgiske Akademis Matrikel 1785—1838, Side 166.

[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 365 f og Skagen Bys Hist., S. 481.

G. Ugilt 2. Novbr. 1805 m. Jomfru Christiane Jensdatter Thrane paa Egebjerg, se Sindal.

Børn: 1. Maren Høyrup, hjemmedøbt Fladstrand 18. Jan. 1807, g. m. Murermester Frederik Jensen, Hjøring.

2. Jens Peter Høyrup, hjemmedøbt Fladstrand 6. Marts 1809, Gaardmand Vangen Skisby, g. m. Birgitte Hansdatter. Dette Ægtepar har flere Efterkommere boende i Hjøring.

3. Mette Marie Høyrup, hjd. St. Olaj 19. Febr. 1811.

4. Christine Høyrup, døbt Olaj 18. Juli 1813.

5. Mouritz Christian Høyrup, døbt Olaj 31. Oktbr. 1814, Købmand Hjøring, senere Høglund i Hørmested.

6. Katrine Høyrup, f. . ... d. . ., g. m. Husmand Eskild Iversen, Tirup, død 14. Oktbr. 1870, 69 Aar.

7. Thomas Christian Høyrup, f. 12. Juli 1817, Gaardmand i Krustrup, død i Hjøring.

8. Hans Christian Høyrup, f. 18. Decbr. 1819, død. 21. Juli 1888, Købmand og Bankdirektør Hjøring, boende paa Torvet,[1]) g. m. Maren Marie Bidstrup, f. 2. April 1826, død 11. Jan. 1917. Ingen Børn.

9. Antoinette Høyrup, f. 29. Septbr. 1822, død 3. Decbr. 1898, g. med Niels Jørgensen, f. 29. Septbr. 1821, død 28. Marts 1885. En Datter g. m. Gaardmand Jens Bech, Vellingshøj, f. 21. Novbr. 1847, død 12. Oktbr. 1922.

Skoleholdere.

A. St. Olaj Sogn.

I dette Sogn var det Degnene, der holdt Skole, kun i enkelte Perioder ved Hjælp af en Substitut.

---

[1]) Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 191.

Aar 1800 nævnes dog Niels Jensen som Skoleholder ved Højen, med jævn Kundskab og jævne Læregaver. Han var 32 Aar, ugift og ansat ved Paasketid 1799. Hans Seng stod i Skolestuen.

I Vinteren 1731 holdt Ane Marie Dahlin Skole i Skisby. Se Side 64.

B. St. Hans Sogn.

Hovedskolen i dette Sogn laa i Bagterp og nævnes 1742. Af Skoleholdere var Christen Hansen 1737 »virkelig tjenlig«, Niels Dam 1753 ulastelig i sit Embede, og 1756 fik Peter Nielsen godt Vidnesbyrd for Lærdom og Levned. Det er muligt, at han er identisk med Poul Nielsen Hald (1753—76), der 1753 var Landsoldat under Major Qveccius' Kompagni og tillige Skoleholder i Bagterp. Han fik en rosende Omtale 1760. Død 1776, begr. 20. Okt., 52 Aar.

G. 27. Okt. 1754 i St. Hans med Johanne Christensdatter af Jonstrup. Ingen Børn blev voksne.

Jens Christensen Møller, 1780—1814, var født c. 1743, død 6. November 1814, 71 Aar. 1775 i Hjøring. Trods sine 57 Aar var Jens Møller Aar 1800 dog munter og glad i sin Skoletjeneste. Han var ikke Seminarist, men Murmester, dog alligevel holdt flittig Skole i dette Distrikt i 20 Aar og tilforn i 9 Aar paa andre Steder. Han skriver, regner og katekiserer ret skikkeligt. Løn $12^1/_2$ Rdl.

G. med Kirsten eller Maren Poulsdatter, begr. 17. Marts 1811, 63 Aar.

Børn: 1.—2. begge begr. 9. Jan. 1780, henholdsvis $4^1/_4$ og $2^1/_2$ Aar gl., døde af Børnekopper. 3. Kirstine, døbt St. Hans 26. Decbr. 1780. 4. Kirsten, døbt 26. April 1782. 5. Søren, døbt 5. Decbr. 1784, Lærer

i Jonstrup. 6. Christen, døbt 17. Septbr. 1787, begr. 29. Maj 1794, 7 Aar. 7. Anne. døbt 6. Jan. 1789.

Efter ham fulgte Søren Pedersen Sommer, død 25. Septbr. 1824, 46 Aar. Hans Enke, Ellen Sommer, døde 7. Februar 1848, 64 Aar.

I Jonstrup var Søren Jensen Møller, døbt St. Olaj 5. Decbr. 1784, Søn af Skoleholder Jens Christensen M., Skoleholder fra c. 1814.

G. I med Sophie Christensdatter, død. 24 Novbr. 1826, 45 Aar. 4 Børn. G. II St. Hans 3. Juli 1827 med Magnild Olesdatter fra Jonstrup, født c. 1800, død 11. Aug. 1833, 32 Aar. G. III St. Olaj 1833 med Catrine Larsdatter hos Moderen i Skisby.

Krustrup og Gaarestrup havde endnu 1800 ingen Skole, men Omgangsskoleholder. Af saadanne træffes Jes Jesson 1760 med rosende Omtale, Jens Jensen 1797 (den samme?) og 1800 Mogens Christensen, der havde et »skikkeligt Skudsmaal« og fik 6 Sldl. for at undervise 20 Børn. Senere mangeaarig Lærer i Vidstrup.

I Gjurup var heller ingen fast Skole. 1756 havde den unge Michel Steenstrup godt Vidnesbyrd for Lærdom og Levned. Han var 1760 afløst af Christen Christensen. 1800 var der 14 Børn og Lønnen 4 Sldlr.

Ugilt-Taars.

Degnebolig, Skolehus og Lønforhold.

Der nævnes ikke udtrykkeligt noget Degneboel i Ugilt 1553, kun at Degnen ikke fik sin tilbørlige Rente af Sognet, men antagelig har han boet her. I Taars havde han et Boel, men ingen Rente.

1571 havde Degnen 2 Degneboel, altsaa et i hvert Sogn. Paa hver af dem kunde saas 1 Td. Rug og 1 Td.

Byg. Indkomsterne var da 18 Tdr. Byg, 16 Lam, 20 Gæs og 120 Brød.[1])

1637 svarede Degneembedet i Ugilt-Taars 4 Rdl. til Hjøring Latinskole og 3 Tdr. Kornafgift til Høreren ved samme Skole.[2])

I Indberetningen af 1690 hed det: Degnen har et lidet, ringe Boel i Ugilt, som af Arilds Tid har været ham tillagt, takseret i den nye Matrikel for 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Dertil kan saas 4 Skp. af Vaarrug, Byg og Havre. Hans Kornindkomst skulde være 4½ Td., men han havde de sidste Par Aar næppe faaet 3 Tdr. Paaske- og St. Hansrente 7 Mk. Kgl. Maj.s Anpart af Kvægtienden annammer Hospitalets Forstander i Aalborg.

For Taars Sogn var af gammel Tid et lidet Degneboel eller Gadehus i Taars By, takseret i ny Matr. for 3 Skp. 2 Alb. Hartk. Udsæden: 4 Skp. Rug, 3 Skp. Byg og 6 Skp. Havre.

Kornindkomsten: 6 Tdr. Byg. Paaske-, St. Hans- og Julerente 5½ Mk. Kvægtienden som Ugilt. Offer af begge Sogne paa de 3 højtidelige Fester 5½ Sldlr. De uvisse Indtægter beløb sig ikke til mange Mk.

Degnen krympede sig meget over, at han af en stor Del af Sognene ej kunde bekomme hverken Smaarente eller Kornrente efter gammel Sædvane, langt mindre kgl. Maj.s benaadede Forbedring, saasom mange var endog meget forarmede og en Del slet øde eller gaar om Brødet for hver Mands Dør.[3])

1743 opgav Degnen følgende om Embedets Bygninger og Jord:

Der er 3 Huse, Salshus, hvoraf en Del er Skole, Lade til mit Korn og Fæhus. Hverken Ager eller

---

[1]) Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St., S. 119—21.
[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 299.
[3]) Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. St.s Hist., S. 94 f.

Eng. Men jeg bruger 7 Agre, som jeg skatter af som andre Fæstebønder, beliggende ved Degneboligen. Hartkorn: 2 Skp. 1 Fdk. Desuden en Anneksdegnebolig, beliggende noget fra Taars Kirke, henlagt til gudeligt Brug, og som nu er Skolehus.

I Ugilt By var Skole 1742 paa 2 Fag, udvendig af Eg. Den behøvede 1744 1 Tylt Fjæl til Loft, 1 Tylt Lægter og 3 Læs Tag til Østsiden. Aar 1800 bestod Skolen, som laa tæt ved Kirken, kun af »2 Fag og en Taske«. Der hørte da 34 Børn til Distriktet. For deres Undervisning var Lønnen blot 1 Rdl. Først 1832 kom en mere tidssvarende Skole.

Linderum havde ligeledes Skole 1742, da Distriktet fik en dygtig Skoleholder, der trak Børn til sin Skole fra andre Distrikter. 1800 var Børnetallet 80. Lønnen 6 Rdl. + et Legat.

Det hed sig om den 1744:

10 Fag af Fur, Eg og Bøg. 7 Fag til Stuer og Køkken og 3 til Foder og Ko. Der var Kaalgaard rundt omkring Huset, men ellers intet Tillæg.

Skolehuset, som i mange Aar havde været brugt til Skole, kunde vel ikke staa aldeles for et fuldt Syn, men var dog i brugbar Stand og fattedes, saa vidt kunde skønnes, 1 Bjælke, 4 Tylt Lægter og 6 Læs Tag paa nørre Side. Desuden Fodtræer, Stolper og 2 Løsholte.

Endelig en Omgangsskoleholder for de afsides liggende Steder.

Taars Sogn havde 1742 en Skole ved Taars By. Skolejorden bestod 1800 af 5 Tdr. Ld. Indkomsterne var 3 Tdr. Rug, 4½ Td. Byg og Hø og Halm. Penge 13 Rdl. 2 Mk. samt Kyndes Legat. Der var 120 Børn.

Ogsaa Sæsing havde Skole 1742. Den var 1800 brøstfældig. Løn 10 Rdl. + Legat. 50 Børn.

Sydligst i Sognet var 1742 Omgangsskolehold i Svenstrup, men før 1768 var her af Christoffer

Jerboe til Aas og Hustru Ingeborg Brandt rejst en grundmuret og teglhængt Skole paa 7 Fag. 1800 opgaves tillige at være en Lade paa 4 Fag med lerklinede Vægge. I det ydre var dette Skolehus altsaa forud for de fleste andre Landsbyskoler paa denne Tid. Det stod til 1844, da en ny Skolebygning rejstes. Lønnen var 1800 15 Rdl. og Kyndes Legat. I Distriktet fandtes 56 Børn.

Begge Sognes Skoler blev gentagne Gange betænkte med Legater. 1759 stiftede Anne Marie Riber til Hvidstedgaard og Mølgaard et Legat paa 400 Rdl., af hvis Renter Læreren i Taars skulde have 15 Rdl. aarlig. Men Fru Anne Riber annullerede selv Legatet ved Testamente af 1. Febr. 1766.[1])

Ovennævnte Christoffer Jerboe og Hustru funderede 1768 et Legat paa 300 Rdl., hvis Renter fordeltes med 10 Rdl. til Læreren i Svenstrup og 5 Rdl. til Skolens og Inventariets Vedligeholdelse.

Det oftnævnte Kyndes Legat stiftedes 1774 med 3000 Rdl., hvis Renter skulde deles i tre lige Dele mellem Skoleholderne, fattige Børn og andre fattige. Skoleholderne i de to Sogne skulde have lige meget hver, dog skulde Skoleholderen i Sæsing have dobbelt Portion af Hensyn til hans ringe Indkomster. Degneskolen i Ugilt fik derimod intet.[2])

Hans Pedersen Kynde havde i 5 Aar opholdt sig i Ugilt Præstegaard. Han var cand. theol. og havde af og til prædiket i Kirkerne. Han havde elsket Menigheden og den ham. For at hans store Kærlighedsbevisninger mod disse Menigheder skulde være uforglemmelige for Eftertiden ophængtes et Epitafium til hans Minde i Ugilt Kirke.

---

1) Hofmans Fundationer IX S. 71 og XI S. 571.

2) Hofmans Fundationer XI S. 535.

Degne.

Oluf Pedersen c. 1670—83.
Han var den første, der skrev i Biskoppens Edsbog.

Rasmus Sørensen, 1683—93, betegnedes som »hæderlige og højagtbare Mand«.[1]) Han døde 1693.

Ved Skiftet fremviste Enken, hvad den sal. Mand havde efterladt sig. Hun mente ikke, han havde Arvinger i Live. Efter Landstingskaldelse mødte heller ingen. Boet indeholdt bl. a. 2 Køer, 2 Faar og 1 Svin. Der blev 4 Sldlr.s Overskud.[2])

G. m. Ane Lauridsdatter. Ingen Børn.

Kjeld Øsløs Pedersen (Paludan), 1692-1734, Søn af Præsten Peder Kjeldsen Nors eller Paludan, Øsløs, og Maren Michelsdatter Sandbech.

I hans Tid lød det efter en Bispevisitats i Ugilt Kirke 1. Septbr. 1702:

En svar tynd Forsamling fik man her at se. Ingen af de i Landmilitsen indrullerede Karle, ja, neppelig den Tredjedel af Sognets Ungdom kom til Stede, saa at jeg med en haard Tale maatte give min Misfornøjelse over saadan deres Ulydighed og Forsømmelse til Kende.[3])

G. i Flade 14. Oktbr. 1693 med Degnedatteren Karen Nielsdatter, der som Enke boede hos nedennævnte Søn og begr. Hellevad 2. Maj 1739.

En Søn Peder Kjeldsen Paludan var Præst i Harreslev 1723—33 og i Hellevad, Hellum og Ørum 1733—70. Han ombyggede Bredkjær Præstegaard og ejede tillige Roeslund i Hellevad Sogn. Et Manu-

[1]) Børglum Herreds Tingbog 11/3 1684.
[2]) Aalborg Bispearkiv, Pakke IV Nr. 34.
[3]) Bircherods Dagbog, S. 413.

skript fra hans Haand om Aalborg Stifts Gejstlighed giver adskillige originale Oplysninger om Personer, Kirker og Præstegaarde. Det opbevares i kgl. Bibliotek. En stor Ligsten af norsk Marmor har dækket over hans Grav i Hellum Kirkes Kor. Nu er den rejst op mod Kormuren.

Andreas Peter Nors, 1734—66, født Lemvig 1705, død Ugilt 20. Aug. 1766, 61 Aar, Søn af Laurs Lyche og Valborg Marie Pedersdatter Paludan. Stud. Viborg 1730. Han havde været Substitut hos Formanden, der var hans Morbroder.

Det var jævnlig galt med Nors. Allerede 1738 skrev Biskop Brorson, at han havde et ondt Ord, men lovede Forbedring. Blev dog 1740 efter Klage fra Sognepræsten Just Schandorff stillet for Provsteret, der afholdtes i Ugilt Kirke.

Nors erklærede straks, at han ikke anede, hvad Sagen mod ham angik, og androg om at faa Byfoged Simon Jacobsen Meyer, Sæby, til Forsvarer, hvilket bevilgedes. Præsten Frands Vogelius, Understed, beskikkedes som Aktor. For Provst Mumme, Aasted, mødte Prokurator Bertel Poulsen Børglum, Hjøring.

Forsvareren gjorde gældende, at Nors intet hellere ønskede end Fred, og for at vise dette var det, at han førte nogle Vidner som Bevis for N.s Uskyldighed og Levemaade. Nors havde ikke Klagemaal mod nogen, heller ikke mod sin Sognepræst Just Schandorff.

Denne replicerede straks, at han ikke kunde fritage Degnen for Øvrighedens Tiltale, ej heller for hans egen, siden Sagen alt var anordnet for baade Provst og Biskop.

Det første Vidne var Simon Olufsen af Stendal, Taars, der tilspurgtes, om Degnen havde ført et skikkeligt Liv og Levned uden Forargelse, Drukkenskab eller andre Laster? Simon Olufsen vidste intet ufordelagtigt om Degnens Levned.

Et Brev fra Præsten til Provsten blev oplæst. Det oplyste, at skønt Nors ved sidste Visitats havde lovet dem begge, at han efterdags vilde leve ædruelig og uforargerlig, befandtes han dog 13. Jan. sidst (1740), da han var til Maaneds Bededag, saa besværet, at han ikke kunde forrette sit Embede, der maatte besørges af en Student her i Præstegaarden, Hans Møller.[1]) Nors kom slet ikke med til Taars Kirke. Men efter at Præsten var kommet fra Annexet til Ugilt, og Student Møller havde begyndt Sangen, kom Degnen omsider og udførte saa Resten af sin Tjeneste.

En Christen Jensen havde arbejdet for Degnen, der havde skænket et Glas Brændevin for sin Arbejder, som ikke havde set Degnen drikke noget.

Skoleholder Jens Hansen Hjorthede, Linderum, havde ikke set, men nok hørt lige fra Nors kom, at denne kunde træffes drukken.

Degnen Hans Broust, Torslev-Lendum, vidnede skriftligt, at Nors en Aften ved Mikkelsdagstider 1736 var kommet ganske beskænket til Torslev Degnebolig og da af Drukkenskab saaledes tilredt, at han af den Aarsag med mange Eder og Bander samt blottet Gevær i Haanden snart hele Natten igennem beviste sig ganske urolig, forargelig og hans Embede uanstændig.

Der forelaa Erklæringer fra Erik Arenfeldt til

[1]) Antagelig den Hans Thomsen Møller, der 1755 blev Præst i Hundstrup-Østerild og død der 28. Juni 1770, just som han stod i Gaarden og talte med sin Karl. Han betegnes som en nidkær Præst. Wiberg I 697.

Tidemandsholm, Forpagter Niels Bastholm paa Hvidstedgaard og Studiosus Jens Nyegaard paa Boller. Alle til Fordel for Degnen.

Ogsaa fra A. P. Nors var der en Revers, et Vidnesbyrd fra 1736, dateret Bredkjær 4. Febr. og underskrevet af Jacob Brøndlund, Allerup, og Jakob Pedersen Bruun.

Selv om Sognepræsten havde rejst Sagen ønskede han dog ikke nogen haard Dom over Nors, der tilbød at give en Mulkt paa 10 Rdl., et Tilbud, der antagelig er blevet antaget, i alt Fald fik Degnen Lov til at sidde i Embedet til sin Død.

1753 skrev Biskoppen: Degnen Anders Peiter Nors er ingen Ros værd, ved jævnlig Ave holdes han fra Vane og Lyst til for megen Drik. »Bedre Ros fortjener han ikke« 1756. Fra 1753 var hans Skole blevet passet af »en skikkelig Person, som lærte Børnene vel«. 1760 hed denne Hjælper Niels Aaes, der var »tro og flittig«, antagelig ham, der 1756 kaldtes Niels Larsen.[1]

A. P. Nors's Gravsten ligger endnu paa Ugilt Kirkegaard tæt opad Nordmuren under en bredkronet Sørgeask. Den har følgende Inskription:

Herunder hviler
forrige Sognedeign for
Ugilt og Taars Menigheder
Sal. Andreas P. Nors,
fød i Lemvig 1705,
gift med sin efterladte Enke
Else Margrethe Jacobsdatter,
Aar 1740
og død i 1766 den 20. August
i sit Embeds 32.,
i sit Ægteskabs 26.,
i sit Alders 61. Aar.

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 192 (1922).

G. 1740 m. Else Margrethe Jacobsdatter, døbt Sæby 20. Maj 1711, død Jelstrup 1777 (g. II i Ugilt 19. April 1771 med Laurids Thura, Præst Jelstrup), Datter af Jacob Pedersen Møller og Hustru Johanne Pedersdatter. Ingen Børn. Ægteparret havde Bevilling til at sidde i uskiftet Bo, men hvis den længstlevende giftede sig paa ny, skulde der udbetales 10 Sldlr. til den afdødes Arvinger.[1])

Christen Nielsen Frøstrup, 1766—84, havde været Medhjælper hos Nors, død 26. Novbr. 1784, 45 Aar.

G. $^{26}/_{1}$ 1768 med Ane Marie Christensdatter, salig Christen Pedersens Datter i Kirkedal, Lønstrup, der døde paa Kettrupgaard 20. Marts 1809. Vielsen fandt Sted hjemme i Huset hos hendes Stiffader Peder Andersen Wrensted i Lønstrup. De havde følgende Børn til Daab i Ugilt:

1. Valborg Marie, 23. Oktbr. 1768, begr. 23. Marts 1780.

2. Ane, 1. April 1770, død 12. Jan. 1848; tjente ved Faderens Død paa Hvilshøjgaard, g. I m. Skudehandler Jens Svendsen Bondrup i Blokhus. G. II 1799 med Mathias Wagaard Yde til Kettrupgaard, død 17. August 1801. G. III 18. Jan. 1805 med Jesper Bartholin Sommer, død 27. April 1831, Ejer af Kjettrupgaard.[2])

3. Niels Christian Frøstrup, 20. April 1772, opholdt sig 1785 hos Guldsmed Jens Kjeldsen Sommerfeldt i Aalborg. Død som Husmand i Grønhøj, hvor hans Efterkommere endnu bor.

---

[1]) Vennebjerg Herreds gejstl. Justitspr. $^{7}/_{4}$ 1740, fol. 169.
[2]) C. Klitgaard: Hvetbo Herred II, S. 52 ff.

4. Maren Barmer, 31. Maj 1773, begr. 8. Marts 1780, 7½ Aar.

5. Broder Brorson Frøstrup, 26. Decbr. 1774. Advokat i Arendal.[1])

6. Unavngivet Barn, begr. 21. Jan. 1776.

Boet gav et Underskud paa 1 Rdl. 4 Mk. 11½ Sk.

Anders Christensen, 1785—1830, død 7. Juni 1830, 81 Aar. Han havde før 1785 været Ridefoged og Fuldmægtig paa Hvidstedgaard. For sin Skoleholdertjeneste fik han kun 6 Rdl.

Der fortælles, at Præst og Degn i hans Tid skiftedes til at køre til Taars. En Gang, de var blevet uenige, kørte Præsten fra Christensen. Da denne opdagede Snyderiet, satte han ridende efter og kom først til Taars. Næste Søndag kørte Degnen uden at tage sin overordnede med, og da denne ikke kunde ride, maatte han befordre sig paa apostolsk Vis.

G. I i Ugilt 19. Oktbr. 1785 med Birgitte Severin paa Ugiltgaard, Degnedatter fra Læsø, begr. Ugilt 4. Juni 1806, 57 Aar. II i Ugilt 22. Oktbr. 1813 med Pige Ane Sørensdatter fra Egebjerg, død i Lilleheden i Ugilt Sogn 23. Maj 1854, D. af Søren Christensen, Dokkedal, Mou Sogn. Børn døbte Ugilt:

1. Anne Kirchmoe, 3. Decbr. 1786; 2. Birgitte Marie 1. Aug. 1788; Christen Severin 21. Januar 1790, begr. 1795 15/2, 5 Aar. 4. Birgitte Severin 2. Aug. 1815.

Skoleholdere.

En af de Skoler i Vendsyssel, hvoraf der for 2 Hundrede Aar siden gik Ry, var Linderum. I en Snes Aar virkede Jens Hansen Hjorthede, om

---

[1]) Han og hans Efterkommere har spillet en betydelig Rolle indenfor Arendals Borgerskab.

hvem Præsten 1737 indberettede, at han var »af capasite«, ellers vides intet om ham ud over hans Familieforhold. Begr. Nytaarsdag 1742, 39 Aar.

G. med Magdalene Villumsdatter (Datter af Villum Hansen i Linderum Mølle). Børn døbte Ugilt: 1. Anna 29. Novbr. 1724. 2. Thomas 3. Decbr. 1730. 3. Ingeborg 15. April 1733. 4. Villum 17. April 1735. 5. Christiane 14. Jan. 1742.

I et Par Aar træffes Christen Find i Linderum. Han rejste til Mygdal og forflyttedes herfra til Hvorup ved Paasketide 1754. Fra Ugilt faar han følgende Skudsmaal 1743:

Skolemesteren i Linderum, som er didkommen i denne Vinter, synes saa vidt Provst Mumme kunde skønne, at være en sand Kristen, at intendere (ɔ: være interesseret i) i Guds og Børnenes Tjeneste, er velbegavet og velerfaren til Skolehold og har af alle særdeles godt Vidnesbyrd for alvorlig Flid med Børnene.

Han har begyndt at holde Bøn hellige Eftermiddage, som Provsten ikke havde hørt andet end opbyggeligt om.

Og fra følgende Vinter:

Christen Find er mig (Provsten) bekendt greben af Gud, uskyldig i Levnet, yndet af de gode og holder opbyggelige hellige Eftermiddagsforsamlinger, og ved sin Flid drager han flere til sin Skole end dertil er henlagte.

Den følgende Skoleholder, Magnus Langebech, nævnes ved Bispevisitatser 1745—53 og roses for Dygtighed og Flid.[1]) 1755 blev han Degn i Ulsted. Se der.

Han efterfulgtes af Christian Christensen, der 1760 var »skikkelig og flittig«. 1767 Degn St. Hans, se S. 106.

---

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 192 (1922).

Fra 1769 træffes Jacob Andersen Sørup, der begravedes 9. Marts 1786, 48 Aar.

G. med Inger Dorthea Frederiksdatter From, der døde som Almisselem i Linderum Krogaard 23. Maj 1817, 77 Aar. Børn døbte Ugilt:

Dorthea, f. c. 1767. 2. Andreas 4. Juni 1769. 3. Frederik Christian 1. April 1771. 4. Mette Marie 30. Jan. 1774. 5. Else Marie 25. Juni 1775. 6. Hans Kynder, begr. 16. Oktbr. 1777. 7. Hans Christian, begr. 4. Juni 1780, 8 Dage. 8. Hans Bøje 24. April 1785.

Ved Skiftet efter Jacob Sørup var »i Behold« 12 Dlr. 3 Mk. 6 Sk.

Christen Pedersen Horne, der fulgte efter, og for hvem afgaaedes Enke styrede Hus, havde Aar 1800 i Løn 16 Rdl. + et Legat. Han kunde »godt læse, skrive og regne«. Chr. Horne døde 1811 hos sit Søskendebarn, Jesper Jensen i Saxtrup, hvor han en Tid tilbragte et Sygdomsleje.

Efter hans Død kendes ingen før 28. Decbr. 1814, da Jens Christensen Mejlund kaldedes. Han døde 17. April 1836 70 Aar gl.

G. med Katrine Pedersdatter, død i Ugilthus 10. Marts 1851, 68 Aar, D. af Peder Jensen i Poulstrup. De havde en Datter Rakel Jensdatter. Boet udgjorde 62 Rdl. 1 Mk. 12 Sk.

Lørslev-Hvidsted Skole besørgedes 1800 af en Husmand Niels Christensen, der havde fæstet et Hus med 2 Skp. 2 Alb. Hartk. Han var 50 Aar og kunde undervise i Kristendom, læse, skrive og regne. Ingen Løn uden en Td. Korn og Student Kyndes Legat, skønt 44 Børn søgte hans Skole. Han havde tidligere været ansat ved Sæsing Skole (1787).

Den 27. Marts 1777 begr., 70 Aar gl., Christen

Andersen, der forhen havde været Skoleholder i Højbjerg i Ugilt (Flade Kbg.).

Taars havde Skole 1742, ved hvilken Jacob Barabant[1]) nævnes 1745—60. Han boede i 1720erne i Hjøring og var 1725 Ridefoged paa Villerup. I Taars var han i Begyndelsen dygtig og flittig, men 1748 var der klaget over ham, dog uden Grund viste det sig. 1760 holdt han en skikkelig Karl, Anders Jensen, for sig i Skolen.[2]) Denne Hjælper blev vist Barabants Afløser og efterfulgtes igen af en Søn Anders Andersen, f. ca. 1753, der har været forholdsvis velstillet, idet han 1800 kunde laane Selvejer i Hesselholt Laurs Laursen 200 Rdl.

G. med Ane Pedersdatter. Børn: Anders f. ca. 1780. Maren 1782. Anne 1787. Hans Chr. 1790. Else 1795. Anders 1800.

I Sæsing træffes Søren Havrdal 1745, og 1748—60 Jens Poulstrup. Sidstnævnte var kun »nogenledes«. Omkring Aar 1800 sled Christen Christensen med et halvt Hundrede Børn, hvorfor hans Løn var 10 Rdl. + Kyndes Legat. G. 28. Decbr. 1800 i Hørby med Karen Laursdatter af Ropperheden.

I Svenstrup Skole med det røde Tegltag var Anders Nielsen Skoleholder gennem mange Aar, maaske fra den første Skole rejstes. Ligesom sine to Kolleger i Sognet underviste han godt i de elementære Fag.

G. I m. Johanne Emmersdatter, begr. 12. April 1779, 45 Aar. II Maren Christensdatter

---

[1]) Han var maaske Broder til Byfoged Anders Paulins Hustru i Hjøring, Charlotte Amalie Barabant (død 1718) og til Guldsmed Isak Barabant i Nibe. En Poul Isaksen Barabant tog 21. Decbr. 1735 Borgerskab i Mariager. (Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 272).

[2]) Vends. Aarb. IV, S. 192 (1922).

f. c. 1755. Børn: Kirsten f. c. 1772. Maren f. c. 1774.

Da Proprietær Rasmus Udbye 1801 afhændede Hovedgaarden Aas til sin Søn, Fred. Chr. Udbye, stillede Skødet følgende Betingelser:

Køberen modtager Svenstrup Skole i den Stand, den nu forefindes, uden Regres for mulige Mangler.

Anders Møller, som alt i nogle Aar har søgt at gøre sig duelig til et Skoleholderembede, og som nu er antaget til Substitut for sin Svigerfader, Anders Nielsen, Skoleholder i Svenstrup, er givet Løfte om bemeldte Skoleholderembede ved den gamle Skoleholders Frasigelse eller Dødsfald, naar han dertil gør sig duelig, og vedkommende Præst anser ham tjenlig, hvilket Køberen bepligtiges til at opfylde.

Den 74aarige Jens Pedersen var 1800 Skoleholder i Graum.

G. med Maren Olesdatter, f. c. 1737.

Sindal-Astrup.

Degnen for de to Sogne, der blev sammenlagte til et Pastorat 1555, boede i Sindal.

Om Degneboelet i Sindal hed det 1571: Kan saas 6 Skp. Rug, 1 Td. Byg og 6 Skp. Havre. Degnens Rente af begge Sogne var 3 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg samt 10 Lam og Kid (ɔ: Gedelam).[1]

Ogsaa i Astrup havde været Degneboel, for 1630 klagede Degnen over, at det var kommet til Bøgsted, og at han intet Vederlag fik derfor. Han ønskede saa i Stedet nogle Stykker Kirkejord i Sindal, men fik dem ikke.

De to Ejerinder af Baggesvogn, Søstrene Anne

[1]) Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St., S. 122.

og Birgitte Kruse, stiftede 1. Maj 1669 et Hospital ved Sindal Kirke for Sognets fattige.

Under Punkt 7 i Fundatsen bestemtes, at naar nogen kom ind i Hospitalet, da skulde deres Gods af Degnen registreres.

Og Punkt 3 lød:

»Degnen skal hver Morgen, naar ikke Prædiken falder, og ellers hver Aften, forføje sig ind i Hospitalet, og der holde en andægtig Morgen- og Aftenbøn med en liden Salme, som Præsten hannem ordinerer. Derfor oppebærer han aarlig 3 Dlr. Myndt«.[1])

Indberetningen af 1690 oplyser: »Degnens Indkomst har tilforn været 8 Tdr. Korn, Rug og Byg, men nu formedelst er en Del øde Steder og en Del Uformuenhed kan det ikke nær bekommes. Kvægtiende nydes ikke, men er lagt til Aalborg Hospital. Tilforn nød Degnen det halve af Kongens Part. Offer 6 Sldlr. Paaske og St. Hans Rente 6 Sldlr.

Degnen bebor et frit Degneboel, som af Arilds Tid har været Kongens. Det bestaar af 2 Huse, et Rolingshus og et andet, som baade er Lade og Fæhus, og en liden Kaalhave norden for Rollingen og et lidet Stykke Jord vesten for samme Have og til Vejen. Dets Takst er 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk.

Af Baggesvogn skulde aarlig haves $^1/_2$ Td. Byg, men intet faaet i 17 Aar, og af Bøgsted 1 Td. Græsning og Ildingsbjerring med Sindal Bymænd i Fælleden. Pension til Hjøring Skole 2 Tdr. Rug og 1 Td. Byg«.

Der var 1727 Skole i Sindal; Skoleholderens Løn 10 Rdlr. for en Vinter.

Ved denne Tid blev Sindal Skole betænkt paa følgende Maade:

Sr. Anders Kjær paa Børglum Kloster givet 200 Rdlr., hvorpaa er ingen Fundationer, men Kapi-

---

1) Hofman: Fundationer IV, S. 362 f.

2) Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. St., S. 113.

talen er udsat paa Rente, der er tillagt Skoleholderen i Sindal.[1])

Denne Stiftelse er uden Datering, og der findes ingen Fundats bevaret. Muligvis stammer den fra Tiden 1. Maj 1727—1. Maj 1728, da Anders Kjær[2]) var Forpagter paa Baggesvogn, vistnok den eneste Tilknytning, Giveren havde til Sindal Sogn. Maaske har han midlertidig, da Fundatsen oprettedes, opholdt sig hos Broderen Frederik Kjær (Kjærskjold) paa Børglum Kloster.

I Provst Bertel Bruuns Tid 1702—42) var Menigheden »vankundig og dum«[3]), og for at faa raadet Bod herpaa maatte Kirkeejeren, Justitsraad Braëm, Baggesvogn, 1741 »gøre Anstalt til med Skolehold at komme Provsten til Hjælp«. Der blev ogsaa det følgende Aar rejst en Degneskole og antaget en ny Degn, hvorefter Forholdene snart rettede sig. Etatsraad Braëm »havde nøje Indseende med, at Børnene søgte Undervisning«, og 1753 var der »en dejlig Forandring.«[3])

Ved den nye Degns Tiltrædelse 1742 faas en Del Oplysninger om Embedet. Han skrev 1. Aug. 1743, at Degneboelet laa tvende Bøsseskud fra Kirken. Da han kom dertil stod det ganske øde, saa han delvis maatte lade det opbygge og istandsætte, og det uden nogen Assistance af Formanden, skønt han endnu levede, og som altsaa ikke havde afleveret det i forsvarlig Stand. Der kunde fødes 2 Bæster, 3 Køer og nogle Faar.

---

1) Hofman: Fundationer IV, S. 366.

2) Anders Christensen Kjær var født i Guldbæk, Ø. Hornum Sogn, 22. April 1669 og Søn af Christen Andersen Kjær og Maren Sørensdatter Buus. I 18 Aar var han i Tjeneste hos Amtsforvalter Klein, Aalborg. Derpaa tilbragte han Resten af sit Liv som Forpagter af større Gaarde i Vendsyssel. Fra denne Periode af hans Liv kan anføres følgende Data: Dronninglund 1700—09; Birkelse og Rævkjærgaard 1709—15; Dronninglund 1715—21; Eskjær 1721—27; Baggesvogn 1727—28; Dronninglund 1728—29. Han begravedes i Dronninglund 19. Jan. 1729.

3) Vends. Aarb. III, S. 19 (1919).

30. Juli 1744 skrives:

»Rollingen er 6 Fag, opbygt af den nye Degn, Thrane. Derfor nu i ganske forsvarlig Stand, undtagen Køkken og Bryggershuset, som endnu er maadeligt, men det skulde senere blive bragt i Stand. Lade, Stald og Fæhus var ganske reparerede dette Aar.

Udenfor Rollingen en Have og ellers Ager og Eng, samt fælles Tørveskær og fælles Drift til alle Kreaturerne. Der avles 10 Læs Hø«.

Den nye Degn ændrede straks Besætningen til 3 Bæster, 2 Køer og 6 Faar.

Degnen var fri for Landgilde og alle Besværinger.

Kornindkomst: 14 Tdr. 5 Skp. Byg og 6 Tdr. 5 Skp. Rug. Offer de 3 Højtider 23--24 Rdl. Accidentser 6 Rdl. 3 Mk. 4 Sk.

Den aarlige samlede Indtægt summeredes op til ca. 54 Rdlr.

Hen i 1780erne var Skolehuset i Sindal saa brøstfældigt, at det ikke længere var beboeligt. Derfor kom der Befaling fra Stiftsøvrigheden til Justitsraad Gleerup, Baggesvogn, om at sørge for, at en ny Skolebygning blev opført. Dette skete i Sommeren 1787. Der rejstes da et Skolehus, hvorom Provsten erklærede, at det »unægteligt var bygget med en saadan Smag og Styrke, at der kun fandtes faa som dette blandt Landets Skoler«.

Derfor kunde Indberetningen 1800 ogsaa melde:

«Skolen stod omtrent nyopført. Pengelønnen var da 72 Rdlr.; intet Korn og ingen Græsning, men nød Tiende og havde Avl til 2 Bæster og 4 Køer. Købte Tørv til Husbrug. men Sognet skaffede Brændsel til Skolen. Desuden 12 Rdlr. af Anders Kjærs Legat fra Baggesvogn«.

Skolebygningen stod til 1847.

Fjelsted havde 1742 Omgangsskole og beholdt vist den Form til 1841, da Astrup gamle Skole ned-

brødes og flyttedes hertil for at bruges som Vinterskole. 1857 var den kassabel, og en ny rejstes for c. 1213 Rdlr.

For Astrup Sogns Vedkommende spores Skolehold fra 1705, og 27. Maj 1717 stiftede Anne Jørgensdatter Hald, sal. Peder Jensens til Bøgsted, et Legat paa 1000 Rdl., af hvis Renter Skoleholderen i Astrup hver Paaske i rede Penge skulde have 5 Rdlr., »hvilke han til Belønning, for de arme og nødtrængende Børns Undervisning, nyder saa længe han flittigen og upaaklageligen gør sin Flid med Børnene i al Gudfrygtigheds og Skikkeligheds Øvelse, saa og lever selv ædruelig, sømmelig og ustraffelig, tilmed og findes omhyggelig til at føre med sig sin anbetroede Ungdom i en Forsamling til Guds Hus baade om Onsdagen, naar Prædiken holdes, og ellers om Søndagen og andre hellige Dage med allerstørste Flid lade dem høre Guds Ord og i anden Gudelighed at øves«.

Det siges 1727, at Skoleholderen erholdt «Bøgsted Almisse«, 5 Rdlr., til Løn og desuden »noget lidet af de velhavende Bønder«.

1742 omtaltes en Skole i Astrup By, men 1745 havde det »ingen ret Skik med Skoleholdet der«, og der havde været tilsvarende uheldige Forhold som i Sindal, men i Astrup bedredes de ikke saa hurtigt.

Skolen betegnedes 1800 som »skikkelig holdt«. Den stod til 1841, da en ny opførtes, efter Overslag for 382 Rdlr. Sammen med Legatet fra Bøgsted var Lønnen 1800 12 Rdlr. Intet Korn. Sognet leverede Tørv til Skolen, der søgtes af 50 Børn.

Degne.

Lars Skriver, ca. 1550—70, boede paa Gaarden Aasen og lejede Degneboelet bort. Han eftergav Bønderne nogle Ydelser, »Gaas og Brød«, fordi han paa anden Maade havde Fordele. Senere blev der

Strid om denne Ordning. Til at begynde med sang han rimeligvis i Mosbjerg Kirke og maaske ogsaa i Hørmested.[1])

Han var ogsaa Herredsskriver ved Horns Herredsting og nævnes i et Par Adkomstbreve fra 1559 og 1569.[2])

Steffen Degn vidnede Aar 1600 paa Herredstinget.

Jens Jensen, c. 1610—40, klagede 1630 over, at de Indkomster, som Lars Skriver havde gjort Akkord over, nu gik fra Embedet, og at et Engskifte var taget derfra. Ligeledes beklagede han sig over, at Degneboelet i Astrup var kommet til Bøgsted, uden at Degnen fik noget til Vederlag derfor. Han androg om nogle Stykker Kirkejord i Sindal, men fik dem ikke. 1636 talte han sin egen og nogle Kollegers Sag paa Tinge angaaende $^{1}/_{6}$ af Kvægtiende, en Indtægt, som Degnene daarligt kunde undvære, og formentlig med Held, thi 1673 hørte i alt Fald den omstridte Part til Embedet.

Morten Andersen var Degn i Sindal 1641 og 42, da han nævnes i Tingsvidner. Efterfølgeren er sikkert hans Søn.

Laurids Mortensen, c. 1673—1716, død sidstnævnte Aar, 62 Aar gammel, var formentlig Søn af Formanden. Han fik 1673 af Sindal: Rug og Byg $2^{1}/_{2}$ Tdr.; af Astrup: Byg $5^{1}/_{2}$ Tdr.; Kvægtiende 4 Lam eller flere eller færre, ellers intet »uden det Adelspersoner mig paa en Højtidsdag vil forære.«

---

1) C. M. Rømer: Sindal Sogns Historie, S. 403.

2) Jydske Samlinger 2. II S. 390 f.

Den forholdsvis store Bygafgift for Astrup har mulig været Erstatning for den foran nævnte tabte Jordlod.[1])

Ligesom flere andre Degne klagede han 1706 over, at Sindal Degnebolig var indført i Landmilitsens Protokol, se Side 58.

Under 15. Marts 1708 skriver Biskop Birche-rod:

»Indkom fra Degnen i Sindal et billigt Klagemaal over hans ubillige Fornærmelse af de kongelige Debuterede ved Landmilitsens Session, idet at de ikke aleneste havde for nogle Aar siden lagt og incorporeret hans Degnebolig i Soldater-Lægdet (dog, denne abus (Misbrug) var end flere Steder begaaet), men havde endog nylig constitueret ham til Lægdsmand for Lægdet.[2])

Ved Landmilitsens Session i Aalborg følgende 26. April fik Biskoppen denne Uregelmæssighed rettet og Degnens Navn udslettet af Lægdsseddelen.[3])

G. 18. Oktbr. 1674 i Aasen med Maren Niels-datter, begr. i Sindal Kirke 27. Decbr. 1723, 75 Aar 3 Mdr. 5 Uger 3 Dg., D. af Niels Erichsen der († 1668.[4])

Johan Hansen Mumme, 1716—41,

f. c. 1691, død Sindal 1752, Student Aalborg 1716. Han er altsaa gaaet lige fra Skolebænken til Degnestolen. Med Aarene gik det tilbage med hans Flid. Ved Visitatsen 1738 ventede Biskop Brorson sig noget mere Frugt af Mumme, men 1741 var han ringe.[5]) Snart efter gik han af og levede Resten af

---

1) Naar ikke andet er anført, stammer Oplysningerne om disse første Degne fra C. M. Rømer: Sindal Sogns Historie.

2) Bircherods Dagbog ved Molbech, S. 530.

3) Sstds. S. 531, Noten.

4) Jydske Samlinger 1. V, S. 90.

5) Vends. Aarb. III, S. 18 (1919).

sit Liv i et Hus i Sindal By, hvor han døde 1752,[1]) begr. 28. Juli, 61 Aar. G. 1. G. 1. Oktbr. 1716 i »Præstens Hus« i Ugilt med Mademoiselle Maren Christensdatter Friis[2]) af Præstegaarden, død Sindal 19. Novbr. 1732. 1 Barn.

2. G. 2. Juli 1734 i Sindal med Rebecca Nielsdatter Bagge, begr. 21. Marts 1751, 49 Aar. D. af Købmand Niels Poulsen Bagge, Hjøring, og Katrine Johansdatter Wiltmann.[3])

Søn: Porse Jacob Mumme, døbt Sindal 29. Aug. 1717, begr. 24. April 1725, 7 Aar 7 Mdr. 3 Uger 3 Dage.

Peder Jensen Thrane, 1742—74.

Student Aalborg 1738. Da han kom til Embedet, saa det som nævnt ikke godt ud. Alt var forfaldent, og han maatte for sin egen Regning sætte baade Bolig og Udhuse i Stand.

Fik af Biskop Brorson det Vidnesbyrd, at han varede med Flid paa sit Embede og fortjente megen Berømmelse, baade som Degn og Skoleholder.

G. 1. G. med Maren Lauridsd. Thura, døbt Hjøring 17. Jan. 1710, begr. Sindal 1. Febr. 1768, 58 Aar gl., D. af Købmand i Hjøring Laurits Jensen Thura og Ingeborg Larsdatter.[4])

Ved hendes Død var der i Degneboligen en Østerstue, en Dagligstue og et Kammer. Foruden Bohavet

---

[1]) En Margrete Dorthea Mumme, der blev begr. Sindal 29. April 1728, 41 Aar 5 Mdr. 2 Uger, var maaske hans Søster.

[2]) Hun havde en Søster Helvig Christensdatter Friis, der førend den ulykkelige Ildebrand (1728) opholdt sig i København, nu (1732) kendtes hendes Opholdssted ikke. (Horns Herreds g. Skpr. 1716—73, Bl. 103 b.)

[3]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 264.

[4]) Stds., S. 138 f.

nævnedes 10 Skeer, 1 Bæger, 1 Tummel (ɔ: mindre Bæger), 4 Theskeer, 1 Sukkertang, alt af Sølv, og et Krus med Sølvlaag. Besætningen bestod af 3 Heste, 4 Køer, 3 Faar og 3 Grise. Boets Overskud var 156 Rdlr.

Peder Thrane trolovedes atter 2. Jan. 1769 med Maren Laursdatter. Hun var Datter af mangeaarig Ladefoged paa Baggesvogn, senere Fæster af Ulstedbo, Laurs Abrahamsen og Bodil Andersdatter. Denne Forbindelse var imidlertid ikke efter Marens Hovede, men Forældrene tog ingen Hensyn til hendes Vægring, og Trolovelsen blev deklareret. Herover følte den vordende Brud sig helt ulykkelig, og begge Parter, Degnen og Familien i Ulstedbo, kom da til at indse, at en Annullering af Trolovelsen var nødvendig. Denne skete 20. Septbr. 1769 ved en saakaldt Tamperret i Aalborg, der særlig tog sig af ægteskabelige Sager, og som erklærede Ægteskabsløftet for ophævet.[1])

Saa levede Thrane videre som Enkemand. Men efter 5 Aars Forløb fandt han sig en ny Maren, en i Alder mere jævnbyrdig, nemlig Maren Andersdatter[2]), med hvem han viedes i Sejlstrup 14. September 1770. Hun døde 26. April 1790, 75 Aar. Han selv fulgte efter 5. Juni s. A., 72 Aar.

Børn døbte Sindal: 1. Jens Lassen Thrane, 5. Marts 1743, begr. 19. Marts s. A. 2. Kirstine Thrane, 7. Aug. 1744, fik 1779, da hun var bleven gift, udbetalt sin mødrene Arv paa ca. 26. Rdl.; gift

---

1) Tamperretsprotokollen for Aalborg Stift, Landsarkivet, Viborg.

2) Hendes Søskende var: 1. Christen Andersen, der for over 40 Aar siden var rejst til Norge, gift og bosat der, 1 S. og 1. D.; 2) Frants Andersen, der samtidig var rejst til København, og 3. Jens Andersen, som havde efterladt sig flere Børn paa Egnen (1790).

Sindal 26. Maj 1778 med Jens Hansen fra Tislum. 3. Jens Pedersen Thrane, 14. Marts 1751, efterfulgte Faderen i Embedet. 4. Laurits Thrane, 26. Juli 1753, begr. 8. Aug. 1754.

Jens Pedersen Thrane, 1774—1812, døbt Sindal 14. Marts 1751, begr. 27. Marts 1812, 62 Aar. Søn af Formanden i Embedet.

Ligesom Faderen fik han rosende Omtale ved Visitatserne. Han har været en energisk Mand. Det ses saaledes, at han modtog unge Mennesker fra Egnens Herre- og Præstegaarde til Privatundervisning, og han forberedte Bøndersønner til Lærergerning. 1800: »god Lærer«. Og han berømmedes som Ordensmand.

G. Sindal 11. August 1774 med Maren Christensdatter fra Sindal. Børn døbte der:

1. Peder Lassen Thrane, 8. Marts 1775. Skoleholder Fladstrand 1799—1805, Forvalter Rønnovsholm 1805—07, søgte atter til Fladstrand, og kaldedes 1808 til Degn for Bjærgby-Mygdal. Se der.

2. Christian Thrane, 31. August 1776, 1796—1801 Købmandskarl hos Agent Mads Rostock Bang, Fladstrand, 1801—03 Købmand der, 1804—08 dels Forvalter paa, dels Ejer af Egebjerg i Ugilt Sogn, 1808—18 Købmand og Gæstgiver i Fladstrand og boede i det store gule Hus paa Nordsiden af Torvet. Fallerede og var derefter Skolelærer i Frederikshavn.

G. I 11. Decbr. 1801 hjemme i Huset i Fladstrand med Else Anne Margrethe Lassen (Enke e. Anders Peter Brønnum til Høgholt), separerede; 2 Børn. Hun døde Frhvn. 3. Februar 1833, 52 Aar. G. II 2. Marts 1829 i Frhvn. med Martha Marie Halvorsdatter (g. II 9. Juni 1835 med Skorstensfejer Henrik Horn, stds.).

3. Maren Thrane, 27. Novbr. 1778, død 20. Maj 1844, Husjomfru paa Knivholt 1802–03. G. Flade 4. Novbr. 1803 med Niels Anthony til Lindet (g. I med Anna Haarup, f. 1762, † 1803), død 9. Maj 1818, 55 Aar. Efter Mandens Død boede Enken i Eskerhøjen i Aasted. 7 Børn.

4. Christian Thrane, 13. August 1780, g. Ugilt 7. Novbr. 1805 med Jens Pedersen Høyrup, Skoleholder Fladstrand, senere Degn St. Hans-St. Olaj. Se S. 81 og 108.

5. Ane Cathrine Thrane, 30. Juli 1782, hjemme 1801, g. i Sindal 7. Oktbr. 1806 med Møllebygger, Ejer af Bastholm Mølle Lars Pedersen, senere boende i Brønderslev og sidst i Nysted i Alstrup som Fisker og Jæger. Inden 1812 var de »fraskilt Bord og Seng«. Søn: Jens Peder Larsen, døbt Vrejlev 27. Februar 1807, død i Nysted, Alstrup. Sognefoged.

6. Christen Thrane, 4. April 1784, 1812 Landsoldat ved det 3. jydske Regiment. Guldsmed i Fladstrand og Sæby, boede vist Tid efter anden i begge Byer. Solgte Forretningen og gav sig til at være gaaende Post mellem de to Byer. Druknede en Vinter c. 1841 i Sulbæk paa en Posttur (i »Postens Høl«).

G. med Maren Christensdatter. 3 Sønner. Det var i hendes Madskab, at Degnen Martin Dietz fra Vrensted blev grebet under det berømmelige Oprør i Sæby 1818.[1])

7. Anne Marie Thrane, 21. Novbr. 1786, begravet 24. Marts 1788, $1^3/_4$ Aar.

8. Jacob Thrane, 16. Novbr. 1788, var 1801 og 1812 hjemme.

[1]) Jvf. Goldschmidt: Dagbog, S. 131, Anton Jakobsen: Sæby Købstad, S. 65, og Vends. Aarb. II 116, 123 ff.

G. 28. Decbr. 1813 i Sindal med Inger Jacobsdatter fra Ulstedbo i Sindal, som han var Fæster af fra 1813—47, købte derefter Sindallund, som atter gik i Arv til en Søn Jens Jacobsen Thrane. Fra denne og Jacob Thranes andre Børn nedstammer en talrig Efterslægt.

9. Lars Thrane, 16. Novbr. 1788, begr. 27. Juli 1794, 5¾ Aar. Tvillingbroder til Nr. 8.

10. Dødfødt Drengebarn, begr. 4. Novbr. 1792.

11. Niels Lassen Thrane, 13. August 1794; var 1812 i Snedkerlære i Skisby ved Hjøring, Karetmager, Nørregade, Hjøring. G. med Malene

Lars Wadum Rømer, 1812—46,

født 23. Novbr. 1771 i Hygum, død 15. Febr. 1746, 74 Aar, Søn af Præsten Hans Larsen R. og Elisabet Laursdatter Wadum, og udgaaet fra en vidtudbredt Præsteslægt. Student Aalborg 1792, 1798 teologisk Kandidat med første Karakter. Han skal have deltaget i Københavns Forsvar mod Englænderne 1801 og der have taget Skade paa sit Syn. Efter endte Studeringer var han i nogle Aar Huslærer paa Overgaard ved Mariager, i Mosbjerg Præstegaard og paa Baggesvogn. Da han var kommet til Sindal fik han Tilbud om Præstekald, men afslog det. Ved hans Tiltrædelse gik Astrup fra.

L. W. Rømer var en Dygtighed. Skolekommissionen fandt sig meget fornøjet og tilfreds med samtlige Børns Flid og Fremgang. Rømers virksomme Flid for deres Aands Dannelse og Oplysning var umiskendelig.

Der var det bedste Forhold mellem Rømer og Sognepræsten Pastor Smith. Om Søndagen fulgtes de ad til Astrup Kirke, idet Præsten naturligvis gav

Befordring. En Gang kom denne imidlertid i Tanker om, at nu skulde Degnen køre hver anden Gang. Dette var ikke efter Rømers Hovede; men han sagde ikke stort dertil. Han gik hjem, fik sine Heste solgt og købte et Par Stude i Stedet; men da han bød Præsten sit Studeforspand, betakkede denne sig. Sagtens har de begge taget det som en god Spøg. Men i en Aarrække derefter benyttedes Stude som Trækkraft ved Degnelodden.[1])

G. 24. Marts 1812 i Hellevad med Karen Iversdatter af Bredkjær Præstegaard, født i Vogn 1783, død 19. Januar 1870. Børn født i Sindal:

1. Hansine Elisabeth Rømer, 3. April 1814, Skolebestyrerinde i Hjøring. 2. Christian Bastian Wagner Rømer, f. 27. Maj 1819, død stds. 3. April 1888. Blev Faderens Efterfølger. G. 1848 med Louise Smith, Præstedatter Sindal. 3. Niels Wadum Rømer, f. 10. Maj 1823, død i Volstrup 28. Februar 1895. Gaardmand, g. med Anna Cathrine Bang, f. i Ingstrup 8. Juni 1835, død Hjøring 22. Februar 1915. 4. Anna Rømer, f. 1830, g. m. Niels Juel, Toldinspektør paa Bornholm.

Skoleholdere.

A. Sindal.

I Sindal Sogn træffes kun faa Skoleholdere. Under den »ringe« Degn, Johan Mumme, holder Sr. Joachim Bergen 1724 Skole. Han havde tidligere været Degn i Vrejlev 1695—1712. Derefter var han i en Aarrække Møller og forsøgte sig saa som Skoleholder. Se videre under Vrejlev-Hæstrup.

1738 hjælper Niels Thøgersen den vage Degn med Skolearbejdet. Saa kom 1742 de energiske Thraner, der selv kunde overkomme Arbejdet i saavel Kirke som Skole.

---

[1]) C. M. Rømer: Sindal Sogns Historie, S. 412.

En Michel Skoleholder, der nævnes som Fadder 1766 og 73 i Sindal og Astrup, var formentlig Omgangsskoleholder i Fjelsted.

B. Astrup.

Den 18. Januar 1705 begr. Thomas Skolemesters Barn Jens, 2 Aar 10 Mdr.

Om Skolevæsenet her hed det ellers 1745, at det ikke rigtig havde Skik. 1748 havde man dog faaet en Skoleholder Christian Christensen Sindal. Han fik da Ros lig med Degnen. Inden 1755 var han flyttet til Linderum, men kom 30. Septbr. 1759 tilbage og hentede sig en Hustru Sophie Simonsdatter af Astrup. Derefter Degn St. Hans-St. Olaj 1767. Se S. 106 f.

Derefter fulgte Christen Thomsen Biering, som ogsaa roses (1756); gift Hjøring 31. Juli 1755 med Maren Nielsdatter, og havde 14. Decbr. 1755 en Søn Thomas til Daab. 1759 Degn i Nors-Tved (Thy).

Niels Nielsen, Skolemester, var her 1760 og ægtede 11. Oktbr. 1761 Inger Nielsdatter fra Sønderskov.

1767 hed det: Peder Pedersen har i nogle Aar holdt Skole, og han bliver ved dermed. Han nyder af Fru Bugge til Bøgsted 5 Rdlr. aarlig.

Jørgen Jensen, f. c. 1741, var Husmand og Skoleholder og boede ved »Højen«. G. med Anne Nielsdatter. Han nævnes fra 1775, og 1. Febr. 1789 døbtes Jørgen Skoleholders uægte Barn Niels. Saa var hans Skolehold maaske forbi.

En kortere Tid ved Aar 1800 fungerede Lars Jacobsen. Han var 24 Aar gammel, velbegavet og nidkær for Ungdommens Oplysning, Søn af Jacob Villumsen og Else Laursdatter fra Ulstedbo. Han fratraadte Aaret efter, rejste til Blaagaard Seminarium og tog Lærereksamen.

Mod Slutningen af 1801 kom Jens Jørgensen, der 1812 tillige blev Kirkesanger og varetog Gerningen i Skole og Kirke, til den kendte Lærer og Politiker Christian Casper Møller 1837 flyttede ind i Astrup Skole. Derefter levede J. Jørgensen som Pensionist og døde 22. Oktbr. 1855 i Grimmeshaugehus.

Gift Sindal 1. Oktbr. 1802 med Ane Marie Albertsdatter, Heden, død 21. Februar 1844 paa Tirup Hede, 80½ Aar gl.

Bjærgby-Mygdal.

»Der er Degneboel«, hed det kort og godt 1553. Og 1571: »Sognedegnen haver Degneboel i Bjærgby. Han kan saa 3 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg og avle 14 Læs Hø«. Hans Indkomst var 9 Tdr Byg.[1])

Degnelønnen var 1690 steget til 10 Tdr. Byg, og Mogens Skeel til Fusingø og Odden havde paalagt Bønderne at give Degnen 2 Tdr. Rug for Pensionens Skyld. Men denne Ekstra-Indkomst fik han ikke fuldkommen. Kvægtiende fik han ikke videre, end hvad han købte af Hospitalsforstanderen i Aalborg. Offer til de 3 Højtider 9 Mk. St. Hans-Rente skulde være en liden Ost af hver Gaard, men somme Aaringer kom der kun ganske faa. Paaskerente skulde være 1 Kage og ½ Snes Æg af hver Gaard, men forgangen Aar restede mange og syntes at blive værre.

»Et lidet Degneboel hører Kongen til, hvoraf ringes Morgen og Aften. Dets Takst er: 1 Td. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb.«

Pension i forrige Tider til Hjøring Skole 3 Tdr. Byg, nu (1690) 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg.[2])

Skolegangen begyndte forholdsvis sent her.

---

1) Wulff: Vendelbo Stift, S. 123.
2) Wulff: Aalborg Stift, S. 117 f.

1727 holdtes i Bjærgby kun Skole en Tid efter Jul, hvorfor Skolemesteren lønnedes med 4 Rdlr. fra Odden.

Men 1743 var der blevet bygget en bekvem Skole paa 6 Fag i Forbindelse med Degneboligen. Denne bestod af Rolling, Lade, et lidet Vognskjul, Fæhus og Stald til den Del Kreaturer, der kunde fødes paa Stedet, nemlig 2 Bæster, 3 Køer og 10 Faar. Nu var alt i forsvarlig Stand. Saadan havde det ikke været, for 1737 var Degneboligens Huse meget slette, saa der straks maatte opføres Lade og de andre Bygninger repareres med Tømmer og Tag.

Denne Degneskole stod til 1843, da en ny Skolebygning, 26 Alen lang og 12 Alen bred, blev udbudt i Licitation. Overslaget lød paa 620 Rdl. Denne solide, grundmurede Skole, der maa have været et Mønster for sin Tid, staar endnu.

En Omgangsskolemester besørgede 1742 Undervisningen for Snevre, Ørnbøll og Hvirrekær. Først 1818 fik Snevre en fast Skole, formentlig den, der stod til Ombygningen 1918.

Præsten Niels Hansen Gram indberettede 1690:

»Hr. Mogens Scheel til Fusingø har i nogle Aar givet en Skoleholder i Mygdal 10 Rdlr. aarlig for at lære fattige Børn«.[1])

Der træffes atter Vidnesbyrd om Skolehold 1727, men vist kun Omgangs. Skolemesteren nød da stadig »Mogens Scheels Almisse« paa 10 Rdl. Velsagtens er her rejst Skole samtidig med Bjærgby.

Hans Wissing til Odden gav ved Testamente af 1760 1000 Rdl. til 5 % staaende som 1. Prioritet i Odden Hovedgaard. Af denne Kapitals Rente skulde hver St. Hansdag betales Skoleholderen i Mygdal 10

---

[1]) Wulff: Aalborg Stift, S. 117.

Rdl. og Omgangsskoleholderen i Snevre 4 Rdl. og endelig skulde 5 fattige Skolebørn hver have 4 Rdl. aarlig. Denne sidste Post af Gaven gaar nu i Kommunens Kasse.[1])

Ved Gavebrev af 6. Aug. 1803 stiftede Pors Munch Bastholm til Odden et andet Legat paa 1000 Rdl., hvis Renter, 40 Rdl., skulde tilfalde Skolelæreren og Kirkesangeren i Mygdal.[2])

Degne.

Laurs Jensen, —1623—, overværede nævnte Aar sammen med Præsten et Forhør over en Heks, der sad fængslet paa Odden.[3])

Bertel Pedersen, —1705, var Degn her 1663, da han stævnede en Tjenestepige for Udeblivelse.[4])

Han, der 1704 ejede et Hus i Hjøring, døde 1705, efter at han havde været syg 8 Dage og 1 Nat, 68 Aar, jordet 10. Maj.

Gift med Margrethe Henriksdatter, som døde Aaret efter ham, 70 Aar, efter at hun længe havde været syg; begr. 22. Septbr.

Af deres Børn kendes: 1. Peder Bertelsen, død 1702 som Degn i Lendum. 2. Laurids Bertelsen, Degn Lendum 1702—5. Derefter her.

Om Bertel Pedersen og Hustru samt et Barnebarn minder en Ligsten i Bjærgby Kirkes Kor med følgende Inskription:

---

1) Hofman: Fundationer XI, S. 587.

2) Hiort-Lorenzen og Salicath: Repertorium over Legater V, S. 113.

3) Vends. Aarb. I, S. 60 (1915).

4) Hjøring Tingbog $^{27}/_{11}$ 1663.

Jeg eder sørgelig
Med Graad lod fare hen.
Men I skal give mig
Med Fryd af Gud igen.

Herunder hviler
den hæderlig og velagte Mand,
nu salig Bertel Pedersen,
fordum Sognedegn for Bjergby og Mygdal
Menigheder, som døde 1705, gammel 68 Aar,
saa og hans kjære Hustru,
ærlig og gudfrygtig Dannekvinde,
nu salig Margrethe Henriksdatter,
som døde 1706, ligeledes deres Sønne-
datter, den ærlig og gudfrygtige lille Pige,
nu sal. Margrethe Lauridsdatter,
som døde 1711. A: 8 Aar. Deres Sjæle Gud
lade opstaae paa den yderste Dag.

Opkast dog ej vort Hvilested,
Fordi vi ere døde.
Men lad os sove ind i Fred,
Til vi vor Jesum møde.

Gravmindet er en blaaagtig Sandsten, hvis fire Hjørner prydes af Evangeliesymbolerne.

Laurids Bertelsen, 1705—32, var Student fra Odense 1697 og kaldedes 1702, ved sin Broders Død, til Degn i Lendum, se der, men da Faderen døde 1705, vendte han tilbage til Bjærgby.

Den 23. Decbr. 1705 havde Laurids Bertelsen Gæster fra Skagen og Tornby. Det var altsaa lige op mod Jul, men denne Højtids Nærhed hindrede ikke Vært og Gæster i at opføre sig støjende og upassende. Det blev et Julebesøg med højt Kortspil, Snyderi, Drik og Slagsmaal. Gildet sluttede først Juleaftensdag og endte med, at en af Gæsterne, Albert Nielsen Birch fra Skagen, listede bort uden at sige Farvel.

Næste Akt foregik for Horns Herreds gejstlige Ret noget over et Aar efter i Skagens Kirke, efter at der først havde været optaget Forhør ved Herredstinget. Man vilde have Degnen straffet, saadan hed det, fordi han skulde have forledt den umyndige Albert Birch til »Dobbel, Drik, Slagsmaal og andet«. L. Bertelsen protesterede og fremlagde en Erklæring fra samtlige Sognemænd i Bjærgby og Mygdal, der betegnede Degnen som en gudfrygtig, flittig, kysk, ædru og forligelig Mand og fremhævede hans Flid i at oplære Ungdommen. Fra den anden Side hævdedes, at Degnen baade paa Odden og i sit eget Hus foruden mange andre Gange havde narret Birch for Penge ved Spil og Drik. Degnens Venner hævdede, at Albert var en vidtløftig og voldsom Natur.

Provsteretten kom til det Resultat, at der lige op mod Jul havde været stor Gudsfortørnelse i Laurids Degns Hus, Uskikkelighed og Forargelse med Banden og Sværgen, Klamren og Skælden m. m., hvilken Uordentlighed Degnen havde været Deltager i og derved været med til at forlede Birch.

Derfor burde Laurids Bertelsen betale en Bøde paa 3 Rdl. til Stiftets fattige Præsteenker, sig selv til Straf og andre til Eksempel.[1])

L. Bertelsen blev meget benyttet som Prokurator og optraadte bl. a. som Biskop Thestrups Stedfortræder i Sagen mod Præsten Peder Jacob Hvid i Horne og synes at have været en hel dreven Jurist.[2])

Økonomisk set har han sikkert været velstillet. Sammen med Aalborg Latinskole, Aalborg Hospital og Landfogden paa Læsø Niels Sørensen Wirenfeldt var han Panthaver i Hoved-

1) Vends. Aarb. V, S. 88—96 (1923).
2) Vends. Aarb. III, S. 502.

gaarden Ormholt, et Forhold, der afvikledes 1733 efter hans Død.[1]) Og det maa have været ham, der har ladet bekoste den svære Sten over Forældrene i Bjærgby Kirke.

Laurids Bertelsen døde 1732 og blev jordet 18. Januar i en Alder af 55 Aar 5 Uger og 6 Dage.

Gift i Sindal 27. Juni 1708 med Johanne Christensdatter paa Baggesvogn.

De havde vist kun 1 Barn, nemlig Margrethe Lauridsdatter, døbt Bjærgby 11. Februar 1709, begravet 15. Januar 1717, 8 Aar gl., død af Børnekopper.

Jacobus Faber, 1732—35,

var fra ca. 1713 dansk Skoleholder og Klokker i Lemvig[2]) og i en Alder af tæt ved det halve Hundrede, da han kom til Bjærgby, hvor han kom til at virke i 3 Aar. Død 7. Juni 1735 i sin Alders 51. Aar.

Gift I i Lemvig 8. Septbr. 1718 med Anne Marie Mortensdatter Handbjerg (D. af M. Madsen H. og Maren Nielsdatter, født i Lemvig 4. Juli 1697, død stds., uforløst i Barselseng 1719.

Gift II 1719 med Pernille Wandborg (Præstedatter fra Vejrum ved Holstebro), f. 1694, begr. Lemvig 30. Oktober 1760.

Madam Petronelle (Pernille), salig Jacob Fabers, en fattig Degneenke uden Pension, ernærede sig 1743 i Lemvig ved sin Spinderok (Skattemandtal).

Børn: 1. Peder, født c. 1720; 2. Jens, f. c. 1721; 3. Hans, f. c. 1723; 4. Cathrine Marie, f. c. 1731.

Ved Skiftet blev 62 Rdlr. til Deling. Datteren blev hos Moderen, medens Laurs Wandborg til Kabbel[3]) i Ringkøbing Amt tog sig af Sønnerne.[4])

---

[1]) Jyske Samlinger, 3. III, S. 502.

[2]) Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie II, S. 648, hvor Jacob Faber fejlagtig opføres som Degn i Lemvig 1732—40.

[3]) Trap: Danmark, 4. VIII, S. 75.

[4]) Horns Herreds gejstl. Skpr. 1716—73, pag. 125.

Frederik Leopold Wilhelm von Hausen, 1737–60, var af gammel sachsisk Adel.[1]) Faderen, Leutnant Johan Wilhelm von Hausen, opholdt sig 1715–16 i Serreslev og blev begr. i Skinderup Kirke 22. Decbr. 1733; Moderen, Else Axelsdatter Bjørn, var Præstedatter fra Børglum. Hun døde 19. Februar 1741, 63 Aar, og blev begr. ved Siden af sin Ægtefælle.

Den halvadelige Degn var duelig og eksemplarisk i enhver Henseende. Han har rimeligvis været svagelig og var 1760 »Livs ad Ende«,[2]) hvilket vel vil sige, at han tilsyneladende hastede mod Graven, og samme Aar fik han beskikket Anders Faber til Medhjælper ved Degne- og Skoletjenesten, med den Bestemmelse, at denne skulde have Embedet efter Hausens Død, hvilken dog først indtraf efter 18 Aars Forløb.

Hausen svarede 1743 fuld Kopskat og holdt baade Karl og Pige. Hans Bo gav et Par Dalers Underskud.

Han døde 4. Marts 1778, 72 Aar.

Gift med Cathrine Margrethe Pontzenhagen, begr. 10 S. e. Tr. 1784, 80 Aar.

Ved Skiftet efter Degnen var til Stede hans Søster Magdalene Concordia von Hausen, der begravedes 1. April 1778, 50 Aar, 3 Uger efter Broderen.

Anders Hansen Faber, 1760–80, overlevede kun sin Forgænger i 2 Aar, idet han døde allerede 12. Januar 1780, 50 Aar. Student Aalborg 1751. Han var Søn af Præsten Hans Sørensen Faber i Harreslev og Helvig Dorothea Andersdatter Nyegaard. Ogsaa Faber maa have været sygelig, da Efterfølgeren var kaldet inden hans Død.

---

1) Personalhistorisk Tidsskrift, I. VI, S. 196.

2) Vends. Aarb. III, S. 20 (1919).

Straks efter hans Ankomst næredes der ellers gode Forhaabninger til hans Fremtid.[1])

Boet efter ham var ret omstændeligt og gav et Overskud paa godt 342 Rdl. Hans Moder boede hos ham og havde vel styret Hus for ham siden Hustruens Død.

Gift i Harreslev 1. April 1761 med Jomfru Anne Marie Hansdatter Mejling,[2]) D. af Hans Mejling paa Mejlinggaard, Aasted, død 1763 efter en haard og streng Barselsmerte, 35 Aar, begr. 18. November. Børn: 1. Christine Faber, f. 1762. 2. Hans Faber, døbt 18. Novbr. 1763, fulgte paa sin Daabsdag Moderen til Graven; vist Degn Torslev-Svenstrup 1789.

Gregers Riiber, 1780—1808.

Han var født 1746, Student Aalborg 1769, kaldet 1779 af Pors Munch til Odden og betegnedes 1800 som »stud. phil. og vel oplagt til Skolehold«. Forholdsvis sent blev han gift og logerede i mange Aar forinden i Præstegaarden. Hans Dødsaar er antagelig 1808. Ved denne Tid findes der Huller i Bjærgby Kirkebog, og den bringer intet om hans Dødsfald.

Gift med Anne Christine Aslachsen, f. c. 1760. Under 13. Novbr. 1806 fik de Bevilling til uskiftet Bo.

Peder Lassen Thrane, 1808—41.

Degnesøn fra Sindal, se der. Skoleholder Fladstrand 1798-1805, se S. 80; Forvalter Rønnovsholm 1805-07. Død 22. Juli 1841. 67 Aar.

Gift Fladstrand 20. April 1799 med Christiane

[1]) Vends. Aarb. III, S. 20 (1919).

[2]) Hendes 2 Brødre Thomas og Niels opholdt sig 1780 begge i eller ved Viborg. Førstnævnte var i Tjeneste hos Landstingshører H. Arctander og blev senere Kæmner i Viborg.

Rold, født Aalborg 1774, død Bjærgby 30. Novbr. 1846 af Alderdomssvaghed, D. af Skræddermester Jacob Rold og Ane Larsdatter.

Børn: 1. Jacob Roed Thrane, døbt Fladstrand 29. Septbr. 1799, død som Indsidder paa Vandsted Mark, St. Hans Sogn, 27. Juli 1858. Gift Bjærgby 4. Decbr. 1832 med Enke Else Larsdatter af Snevre, der overlevede ham. 2. Mariane Thrane, døbt Fladstrand 22. August 1802; gift Bjærgby 1825 med Ungkarl Lars Pedersen i Snevre. 3. Henricha Thrane, døbt Fladstrand 22. August 1802, gift Bjærgby 8. Oktober 1830 med Enkemand Anders Thomsen Høyen. 4. Jens Thrane, døbt Vrejlev 26. Juli 1807.

Skoleholdere.

A. Bjærgby Sogn.

I 1720rne var Skolehold i Bjærgby efter Jul. Fastelavnssøndag 1730 stod forhenv. Skoleholder i Bjærgby Peder Christensen aabenbar Skrifte i Bjærgby Kirke for Alterens Sakramentes Forsømmelse. Han blev dog taget til Naade igen og virkede i mange Aar efter, medens den skrøbelige Frederich Hausen betjente Kirken. Da Anders Faber 1760 kom til Bjærgby som Substitut tog denne sig af Skolen.

Omgangsskolemestrenes Navne i Snevre kendes ikke, heller ikke, hvem der flyttede ind i den nye Skole 1818, med mindre det skulde være Peder Nielsen Gjøderum, som 1827 fik Kaldsbrev paa Lærerembedet her. Han kan godt i nogle Aar have været konstitueret.

B. Mygdal Sogn.

Af de Skolemestre, der nød »Almissen« fra Fusingø kendes ingen før Christen Nielsen (1713), og 17. S. e. Tr. 1726 begravedes Niels Lauridsen,

forhen Skolemester, død i sin Alders 45 Aar. 20. S. e. Tr. 1729 begravedes Niels Christensen, forhen Skolemester i Mygdal, kun 23 Aar.

Den følgende blev Jens Nielsen Krag, om hvem det 1737 hed, at han havde »ingen aparte Løn«. 1745 og 48 var han »ulastelig«, men blev 1753 efter Præstens og Sognefolkets Klagemaal befunden unyttig til Skolehold for Børnene. Derfor blev han, siden han efter Advarsel og Formaning af Provsten ingen Forbedring havde vist, afsat fra sit Skoleembede.

En Vinters Tid holder saa Christen Find Skole. Han havde tidligere haft Ansættelse i Linderum, hvorfra han fik udmærket Skudsmaal, se S. 121, og forflyttedes 1754 til Hvorup.[1])

Msr. Rasmus Andersen Smidt, der nævnes som Fadder i Skarndal 2. S. e. F. 1752, har rimeligvis taget fat efter Find. Han var »en god Mand i sit Skoleembede saa vel som i Levnedsforhold«.[2]) Han døde 1. Juni 1772, paa hvilket Tidspunkt Enken og alle Børnene var sengeliggende.

Gift med Kirsten Poulsdatter (ikke Jensdatter som anført S. 81), død 16. Septbr. 1810, ca. 80 Aar.

Af deres Børn kendes: 1. Anne Kirstine Rasmusd. Smidt, f. c. 1759, gift med Christen Jensen i Sdr. Bindslev. 2. Anders Rasmussen Smidt, f. c. 1761, Skoleholder i Bangsbostrand, senere Murmester sammesteds. Se S. 81. 3. Johanne Rasmusdatter Smidt, f. c. 1762, gift 23. S. e. Tr. 1783 med Niels Nielsen i »Skolen«, senere boende i Jennet i Raabjærg Sogn. 4. Poul Rasmussen (Smidt), f. Mygdal 25. Januar 1763, død

[1]) Fra Himmerland og Kjær Herred, III, S. 415 (1920).
[2]) Vends. Aarb. III, S. 21 (1919).

Memhave i Volstrup 31. Marts 1833. Var 1792–94 Ridefoged paa Voergaard, 1794—1819 Fuldmægtig og Forvalter over Sæbygaard og Ottestrup og i en lang Aarrække Forligelseskommissær. Han kaldte sig kun Poul Rasmussen. Stiftede flere Legater dels til Skolevæsenet, dels for fattige trængende i Volstrup Sogn. Ligsten over ham paa Volstrup Kirkegaard. Gift Sæby ifølge Kongebrev 7. Juli 1799 med Inger Johanne Mejer, begr. Sæby 4. April 1801, 25½ Aar, død i Barselseng, D. af Købmand Henrik Ditlev Mejer, Sæby. 5. Inger Rasmusdatter Smidt, døbt Mygdal 12. S. e. T. 1765. 6. Marie Rasmusd. Smidt, døbt Mygdal 7. S. e. Tr. 1766, g. Mygdal 17. Decbr. 1887 med Chr. Jørgensen Kiel, Skoleholder Bangsbostand. Se S. 81 og under Læsø. 7. Anne Rasmusd. Smidt, døbt 7. S. e. Tr. 1767, gift med Niels Christensen.

Kirsten Poulsdatter ægtede II i Mygdal 27. Oktbr. 1774 Peder Larsen Rosendorf, som videreførte Skoleholdet i Mygdal og døde 12. Decbr. 1830, 93 Aar, som Degn — fra 1808 — og Skoleholder »vel ½ Hundrede Aar, her og andetsteds«. 1800 hed det om ham: »Er opvokset ved Skoleholderi hans meste Levetid og ej uskikket til at undervise Børnene«. Rosendorf giftede sig ogsaa igen 26. Juli 1811 i Mygdal med Pigen Maren Jensdatter Jacobsen. I ingen af hans Ægteskaber var der Børn.

Antagelig har Rosendorf passet sin Gerning til 1826, da Laurits Larsen Høyen kom hertil. Denne, der var Lærersøn fra Hæstrup, døde 1840. Han var gift med Else Christensdatter fra Gødgaard i Mygdal.

Horne-Asdal.

Degnebolig, Skolehus og Lønforhold.

Der var i 1553 et Degneboel i Horne, hvoraf der svaredes 1 Pd. (2 Td.) Korn til Asdal. Bolet »toges til Asdal, efter Skipper Klemen er kommen ind« og blev vel snarest tilbagetaget af Givernes Arvinger i H. t. Chr. IIIs Haandfæstning 1536. (Gaver for Sjælemesse).

1571 berettedes, at man havde Degn af Hjøring Skole, d. v. s. Løbedegn derfra, og at der intet Degneboel var. Degnerenten var da 7 Tdr. Korn.[1])

Men 1690 var der Sædedegn. Da var Kornindkomsten dalet til 4 Tdr. Byg. Offeret androg 2 Sldlr., hvilken Sum ikke kunde svare til Familie- og Kopskatten. Paaske- og St. Hansrente var forleden Aar 3 Mk. 8 Sk., men det Aar, der indberettedes, syntes kun halvt saa meget at ville indgaa, eftersom Størstedelen af Sognefolkene hverken havde at æde eller saa. Ingen Degnebolig, og der penseredes til Hjøring Skole med $1^1/_2$ Td. Rug.[2])

Først ret sent blev der Skole i Horne Sogn. 1727 underviste Degnen vist de unge paa Omgang. 1738 rejstes en ny Degnebolig paa 9 Fag med Skorsten, Bagerovn, Maltkølle, Vinduer, Kammer, Køkken, Brønd og Kaalhave, og i Horne By blev der 1741 paa Degnehusets Grund bygget en Degneskole med Skorsten og mod Nord en Have, indelukket med Stendiger, for hele Sognet, undtagen Højrup, som havde Frihed til at antage en Omgangsskolemester.[3])

I Mindelighed gav Gaardfolkene et Stykke Jord af Byens Drift og Fællig, 50 × 44 Favne, ej af nogen Værd. Stenene derpaa var utallige og gjorde den ubrugelig. Desuden var der overalt fyldt med Rust og rødt Grus, og dertil kom, at Stykket tidligere var overgravet til Dige- og Foldtørv.

---

1) Wulff: Vendelbo St. S. 124. 2) Wulff: Aalborg St., S. 118.
3) Vends. Aarb. III, S. 17 (1919)

Aar 1795 lod Søren Hillerup til Asdal Horne og Terpet Byers Skole nedbryde. Den var da ganske brøstfældig. Og i Overværelse af Provst Schierup og Sognepræsten Hr. Plesner blev afhandlet og aftalt, at Skolen herefter skulde holdes i Degneboligens Storstue. Samme Degnebolig var bygget med Straatag og Lervægge og nogenlunde istandsat. Det var formentlig dette kombinerede Degne- og Skolehus, der 1820 kaldtes den gamle Skolebygning og da solgtes til Nedbrydning. Den bestod af 11 Fag, dels Grundmur, dels Bindingsværk. 2 i den staaende Bilæggerovne kunde medfølge.

I Højrup var Omgangsskole fra 1727 og fremefter.

Asdal Sogn havde 1760 2 Omgangsskoleholdere, og denne Ordning varede ved til omkring Aar 1800. Da var der nemlig endnu ingen Skolebygning. Egentlig skulde der være Omgangsskole, men Skolemesteren samlede Børnene i sit eget tilkøbte Hus, der bar det flotte Navn Charlottenborg.

Degne.

Morten Olufsen Tvilling, 1674—1708, var Degn her paa 15. Aar, inden han aflagde Eden hos Biskoppen 16. Marts 1688. Han var Søn af Kapellan og Rektor i Hjøring Oluf Jensen Aarhus og Birgitte Pedersdatter[1]). Han var død før 22. Marts 1708.[2])

Sammen med sine Søskende solgte han 1670 et Hus i Hjøring til Borgmester Mikkel Madsen Vendelbo.[3]) 1689 skænkede han $^1/_2$ Fjerding Jord til St. Katrine Kirke i Hjøring,[4]) og endelig 1694 solgte han en anden Fjerding Jord til Kirken.[5])

[1]) Hjøring Tingbog $^{26}/_4$ 1691 (Meddelt af C. Klitgaard).

[2]) Personalhist. Tidsskr. 9. VI, S. 169.

[3]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 218, 328.

[4]) Hofmans Fundationer IV, S. 344.

[5]) Vends. Aarb. II, S. 218 (1918).

G. m. Helle Christensdatter, D. af Præsten i Horne Christen Christensen Sæby og Elisabeth Olufsdatter.[1])

Anders Jensen Møller, 1708—37, kaldet 22. Marts 1708, bgr. 28. Juni 1737 i hans Alders 59. Aar. Han indgav 1714 en »Begrædelsis Bog« til Fordel for den anklagede Sognepræst Peder Jacob Hvid,[2]) men dette Bønbrev fik ingen Betydning for Præsten.

»Stedet, han bor paa, nyder han fri for Hoveri og Landgilde«. Det var af HK 1—1—2—2. Hustruen fæstede det efter hans Død.

Anders Møller holdt Skole for Horne Sogn og en Del af Asdal. Jens Nielsen i Højrup tog sig af den øvrige Del.

Gift, men Hustruens Navn vides ikke. Af hans Børn kendes 3 Døtre: Johanne, konfirmeret 1734, Karen, der var Fadder i Horne Degnebolig 1754—56, og Apellone, g. m. den senere, uheldige Degn Johan Bech.

Japetus Jylbye (Jeppe Jølby), 1737—39.

Han var Student fra Aalborg 1719, havde 1726—37 været Degn i Flade-Draaby paa Mors,[3]) og blev bgr. i Horne 28. Juni 1739 i sit 44. Aar.

Johannes Hansen Bech, 1739—80, var født 1714 og Student fra Aalborg 1736. Hans Afstamning kendes ikke. Malle Hansdatter Bech, der 6. S. e. Tr. 1753 i Horne viedes til Morten Lauritsen Møller, var sandsynligvis hans Søster, vel den samme som Bertha Malene Bech, som 1754 var Fadder hos ham.

---

[1]) Sæby Tingbog $^{11}/_{11}$ 1690.
[2]) Vends. Aarb. III, S. 83, 88 (1919).
[3]) Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1925, S. 102.

I sine første Aar i Horne-Asdal var han »til Opbyggelse og Forfremmelse for de unge særdeles« (1741). Det gik fremdeles godt 1745 og 1753, men 1757 hed det:

»Degnen Johan Bech er genstridig og fortrædelig, hvilket kommer af, at han med Mellemrum er noget urigtig i Hovedet, som hidrører fra, at en Pige, han friede til, ikke vilde ægte ham. Man bærer dog over med ham i Haab om Forbedring«.[1])

Hans Tilstand gik dog ikke i den ønskede Retning. Han maatte afgive en Erklæring, hvori han erkendte at have været ulydig mod Præst og Provst og opført sig forargelig i Kirken o. s. v. Han angrede, gjorde Afbigt og lovede at udrede 6 Rdl. 4 Mk. i Bøde til Stiftets fattige Præsteenker.

Der blev dog ikke Ro. Den daværende Præst Hr. Mølmark døde 1764. Indtil da var Striden stadig standende, og 1761 kom Forholdet for Provsteret, der holdtes i Raabjærg Degnebolig.[2]) Ved denne Lejlighed oplystes det, at Stævningen, som i den Anledning skulde forkyndes for Degnen, blev revet i Stykker af ham, og at han slog til Stævningsmændene med et Trug.

I Kirken vilde Bech ikke altid synge, og naar han endelig sang, valgte han selv Salmeteksterne uden Hensyn til Præsten, men naar han var i Aande til at stemme op, var hans Sang noget, der havde Klem. Forfatteren Camillo Bruun, der var Redaktør i Hjøring 1844—69, har ude i Horne hørt følgende fortælle:

»Da Præsten Hr. Mikkel[3]) jordfæstedes paa Horne Kirkegaard, sang Degnen af Rørelse saa højt,

---

[1]) Vends. Aarb. III, S. 12 ff. (1919).

[2]) Udførlig omtalt i Vends. Aarb. III, S. 13—16 (1919).

[3]) Michael Frederiksen von Haven, Præst i Horne-Asdal 1732—51.

at Bønderne kunde «følge med« fra »Knagen«, skønt Afstanden dertil endda var en god Fjerdingvej fra Kirken.[1])

Saadan var de to Menigheder altsaa aflagte med Forsanger i den Bechske Periode — naar da ellers den rette Stemning var inde.

Under Prædikenen sad han og »brumlede«, saa Menigheden ikke kunde høre Forkyndelsen. Ved Bryllupper og Begravelser gjorde han ogsaa Knuder. Bad Præsten ham om at skaffe noget til Veje, kunde han svare: Gaa selv! Han vilde ikke være Præstens Dreng. Saaledes ikke bringe Brød og Vin samt Kalk og Disk til Kirken. I dette Tilfælde undskyldte han sig med, at han var bange for Præstens Hund.

Skønt Degnen ikke mødte for den Raabjærg Ret, tog denne dog lempeligt Hensyn til ham og hans abnorme Sindstilstand. Han fik nemlig beskikket en Medhjælper. Vilde han ikke finde sig i denne Ordning, skulde han forlade Embedet.

I Horne Kirkebog 1732—1814 findes nogle mystiske Tilførsler, der vist maa betragtes som Spor af de Rivninger, som fandt Sted mellem Præst og Degn. F. Eks.:

»1759

2. Sdg. eft. H. 3 Kgr. begr. Jens Stenbecks Hustru Karen. Over hende blev holdt Ligtale.. Manden gjorde selv Testamente, da Degnen ikke vilde lade sig anord.«

Og ligeledes:

»1760

16. Sdg. eft. Trin. blev Jens Munchs Hustru, Anne Pedersdatter, bgr. med Ligtale. Hun havde været syg i 2 Aar. NB: Degn: Især i Asdal, da Mog.

---

[1]) Hjørring Amtstidende 1869.

Bryllup. NB. Hans Trusler i Paahør af Christen i Mosen, Simon Frie og Thom. Kat.«

De to Eksempler, der tillige kan være Prøver paa Datidens Kirkebogsførelse, henviser sikkert til kirkelige Handlinger, ved hvilke Degnen har været trodsig, udfordrende eller uforskammet overfor Sognepræst og Menighed.

At Enkemanden selv maa gøre Testamente, vil sige, at han selv maatte udarbejde den afdødes Livshistorie, der blev læst op ved Jordefærden, naar der holdtes Ligtale. Dette Arbejde besørgedes sædvanligvis af Degnene, ligesom de senere skrev Gravskrifter.

I sin første Kærlighed havde Bech altsaa lidt Skuffelse. Men han havde dog senere Held med sig og viedes 8. S. e. Trin. 1753 til Apellone Andersdatter Møller, Degnedatter herfra. Hun bgr. 24. Sept. 1771. 41 Aar.

Børn: Ide, dbt. 5. S. e. Tr. 1754, tjente 1781 paa Hjedsbækgaard i Himmerland, og Hans, dbt. S. ml. Nyt. og H. 3 Kgr. 1756, var 1781 hjemme.

Johs. H. Bech døde 11. April 1780, 67 Aar. Der holdtes ingen Ligtale ved hans Begravelse. Han stod jo ikke paa saa god en Fod med sin nærmeste Foresatte.

Saadan en stakkels sindsforvirret Degn maatte Horne og Asdal Sogne altsaa drages med i en hel Menneskealder.

Christen Pedersen Lendum, 1781—94.

Han var født ca. 1712, bgr. Horne 31. Okt. 1794, 82 Aar. Maaske er han Søn af Degnen Peder Bertelsen i Lendum.

Chr. Lendum var 1744 Landsoldat og havde derefter med Held befattet sig med Skolehold ved

Højrup Skole fra ca. 1745, indtil han 1781 flyttede ind i Degnestolen. I en Periode omkring Aar 1755 forsøgte han sig dog som Omgangsskolemester i Asdal. Han karakteriseredes som den dygtigste af sine Kolleger i Pastoratet, »en meget dygtig Skoleholder«. Hans Flid og Duelighed lønnedes jo saa ogsaa med et Degnekald.

G. I 3. S. e. H. 3 Kgr. 1745 i Vidstrup m. Mette Jensdatter, bgr. 3. Okt. 1764, 71 Aar, uden Ligtale.

II 8. Jan. 1765 i Horne m. Malle Weinkauf, bgr. 24. Sept. 1771.

III 27. Apr. 1774 i Asdal m. Karen Pedersdatter, bgr. 18. Aug. 1775, 37 Aar, g. I m. Niels Pedersen.

IV 17. Apr. 1776 i Asdal m. Maren Larsdatter.

Chr. Lendum havde ingen Børn i sine 4 Ægteskaber udover et dødfødt Barn med Malle Weinkauf. Hans 3. Hustru havde fra sit første Ægteskab en Datter Margrete Nielsdatter, f. c. 1759, som ved Moderens død opholdt sig hos Jens Jacobsen i Agersund.

Lars Nielsen Møller, 1795–1828,

født c. 1757, død 1828.

G. I 6. Okt. 1785 i Asdal m. Maren Jørgensd., f. c. 1739, død 2. Marts 1817. Hun havde været g. 3 Gange før, bl. a. 21. S. e. Trin. 1779 m. Hans Weinkauf paa Heden (død 1785), med hvem hun havde Børnene Mette Christine, dbt. 2. Adv. 1780, og Johan Christoffer, dbt. 1. S. e. Trin. 1784 (Asdal Kbg.)

Ved Skiftet efter hende var der 1122 Rdl. til Deling.

II Ane Kirstine Jørgensd., død 1836, g. 2. m. Lars Christensen i Bukkenes. Børn: Niels Christian Larsen Møller, f. c. 1819.

Da den anden Hustru døde 1836, var der intet at arve.

Omgangsskoleholderne havde Tid efter anden forskellige Omraader at virke i.

Oluf Christensen saaledes i Højrup fra 1727. 1. S. e. H. 3 Kgr. 1759 bgr. Oluf Skolemesters gamle Hustru, Johanne Jensdatter, og han selv, »den gamle Oluf Skolemester«, førtes til Jorden 1. S. i Fasten s. A. uden Ligtale. De var viede i Bjærgby 2. Paaskedag 1727. Hun havde tjent Degnen der.

Han efterfulgtes af Chr. P. Lendum, senere Degn, hvorefter Peder Eskildsen traadte til. Han var g. m. Maren Jepsdatter. Børn: Eskild f. c. 1781, og Christen f. c. 1785. Jens Nielsen, »Skolelærer i Højrup«, død 21. Aug. 1814, 51 Aar.

Af de Substituter, der tilforordnedes Degnen fra c. 1757, kendes Peder Eskildsen og Mads Weinkauf,[1] der døde 21. Okt. 1778, 38 Aar, og da kaldes »Skoleholder i Horne«. G. m. Anne Hansd. Winther. Børn: Hans, død i Tværsted 1789, og Christian.

I Asdal Sogn fandtes ikke faste Skoler før efter Aar 1800. 1748 træffes Peder Christensen som

[1]) Slægten Weinkauf, der særlig forekommer i Sognene nord for Hjøring, stammede oprindelig fra Byen Kreuznach i preussisk Rheinland, nu et berømt Badested.

Stamfaderen her til Lands, Johan Christoffer Weinkauf. der nævnes i Asdal Kbg. fra 1739, var Strandrider ved Asdal Gods. Da han kom hertil, var han Kalvinist, men efter Eksamination i Asdal Kirke af Sognepræsten von Haven (1732—51) og Provst de Hemmer fra Skagen (1721—53), blev han indlemmet i den lutherske Kirke.

Strandrider Weinkauf blev bgr. 4. Onsdag i Fasten 1754, 78 Aar, og der holdtes Ligtale over ham. Han var g. m. Anne Kirstine Bruun, bgr. 9. Aug. 1770, 68 Aar.

Omgangsskolemester. Han var »kun maadelig, men ved flittigt Tilsyn dog til Nytte«.[1])

Da Biskoppen visiterede 1760, var der 2 Omgangsmestre, nemlig Christen Smed og Iver Jensen. Førstnævnte er sikkert den Christen Christensen, »Skoleholder i Skovsgaard«, der bgr. 15. S. e. Trin. 1774, 46 Aar, uden Ligtale.

Saa kendes ingen inden Lars Mortensen i Charlottenborg. Han var født 1749 og døde 1819. Egentlig skulde han som foran nævnt være gaaet paa Omgang, men benyttede i Stedet for sin egen Stue til Undervisningen.

G. m. Kirsten Jørgensd. Børn: Maren, f. c. 1803, Gjertrud, f. c 1808, Morten, f. c. 1811, Johanne, f. c. 1813 og Maren, f. c. 1817.

Hans Bo gav et Overskud paa c. 70 Rdl.

Tornby-Vidstrup.

Sognepræsten oplyste 1553, at der intet Degneboel var i Tornby og klagede samtidig over, at et Boel i Vidstrup var taget fra Præstegaarden og lagt til Sejlstrup. Det sagdes at være ret Degneboel. Præsten havde bedt Biskoppen om at forsvare Boelet for Embedet, men Højærværdigheden lagde det tværtimod til Sejlstrup Len. Det svarede 2 Pd. Smør og 1 Pd. Byg.[2])

Om denne Sag oplyser et Kongebrev af 27. Maj 1552 følgende:

»Til Kristoffer Gøye![3])

Da Helle Andersen og Jens Bertelsen, Kirkeværger til Øster Vidstrup Kirke, har berettet, at der for nogen Tid siden har været Trætte imellem

[1]) Vends. Aarb. III, S. 16 (1919).
[2]) Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo Stifts Hist., S. 125.
[3]) Lensmand paa Sejlstrup 1544—60.

Sognepræsten og Sognedegnen ved denne Kirke om et Degneboel, og at Biskop Stygge imidlertid har taget det til sig og lagt det til Sejlstrup, hvortil det endnu ligger, befales det ham at lade Boelet følge Sognedegnen, saa at han kan have sit Ophold der og gøre Sognefolket tilbørlig Opvartning.«[1])

Det ser ikke ud til, at man har taget den kongelige Henstilling til Følge, for 1571 hed det:

»Degnen haver intet Degneboel, men gaar til Skole i Hjøring. Hans Rente er 4½ Td. Han beklager, at en Del af denne Indkomst forholdes ham af nogle Sognemænd.«[2])

Paa dette Tidspunkt havde Tornby-Vidstrup altsaa Løbedegn, og saadan var Forholdet mange Aar efter.[3])

Men 1690 var der fastboende Degn, der indberettede:

Offer paa de 3 hellige Fester, hver Dag: Af Tornby Sogn 3 Mk., af Vidstrup Sogn 1 Mk. 8 Sk. Paaske- og St. Hans Rente 2 Sldlr. 1 Mk. Bekom i Aar 9 Tdr. Byg. Svarer aarlig til Hjøring Skole 2 Tdr. Byg og 1 Td. Rug.

Degnebolig var her ingen af, før jeg kom, men jeg maatte det første Aar leje et Kammer til mig selv og en Stue til Ungdommen (altsaa til Skolestue).

Jeg[4]) lod derfor 1688 opbygge et nyt Hus paa egen Bekostning norden Bækken ved Sdr. Tornby paa fællig Jord og er samme Hus 12 Bindinger langt og 3 Bindinger bredt. Det blev vurderet for 48 Sldlr., som jeg endnu sidder i Gæld for. Til samme Hus

---

[1]) Kancelliets Brevbøger 1551—55, S. 160.

[2]) Wulff: Vendelbo Stifts Hist., S. 126.

[3]) C. M. Rømer: Sindal Sogns Historie, S. 405.

[4]) ɔ: Jørgen Jørgensen Muus.

er ganske intet Jord, ikke en Muld enten Ager, Eng eller noget andet.[1])

I Anledning af denne første Degneboligs Rejsning skrev Biskoppen 12. Decbr. 1687:

Til Degnebolig ses ikke andet Raad, end at Kirken faar at reparere og forbedre nogenlunde det forfaldne Skolehus, som Degnen plejer at bo i. Saa faar man se til, om man kan faa nogen lidet Tillæg af Jord dertil, eller om der kunde købes et lidet Værsted for billig Pris. Det var ønskelig, at Sognefolkene vilde give nogen Tilskud dertil, og at Vidstrup Kirke vilde afstaa Anders Lauridsens Boel i Skisby, som Kirken havde Herligheden til.

Sognebeboerne var godt nok villige til at yde Tilskud, og der lovedes Bidrag fra Kirkerne til det nye Skolehus, og straks derefter blev der taget fat paa Forberedelserne til Opførelsen. Da Bygningen stod færdig, havde den baade Ovn, Kølle og andet.

Det kneb dog for Degnen med at faa de Penge ind, der var stillet i Udsigt. Han meddeler Biskoppen, at Regningen lød paa 57 Sldlr. Og hertil kom endda Kørsel af Ler og de »mange Penger«, hvorfor der var købt Øl til Kline-Kvinderne. Og havde han ikke selv gjort det største og tungeste Arbejde, da havde Huset endnu næppe været færdigt — 2 Aar efter.

Det hjalp. Faa Dage senere anviste Biskoppen 30 Sldlr. til Jørgen Muus.[2])

Den næste Indberetning skriver sig fra Muus's Efterfølger[3]) og er dat. 17. Aug. 1743. Den lyder:

Anno 1687, da min salig Formand Jørg. Muus blev kaldet, var der aldeles hverken Degnebolig eller Hus, men han maatte leje sig Værelse omtrent 2 Aars Tid.

---

[1]) Wulff: Aalborg Stift, S. 119 f.

[2]) Vor Ungdom 1925, S. 48—50.

[3]) Christian Ludvig Bønsdorph.

Anno 1689 blev af ganske Lodsejere udlagt en liden Grønningsplads paa Tornby Bys fælles Gade og tilskudt 20 Rdlr. af Tornby Kirke og 10 Rdlr. af Vidstrup Kirke, hvorfor opsattes et skikkeligt Hus.

En Tid lang derefter, da hans Familie blev en Del talrigere, og Kornpriserne steg, syntes han ej at kunne ernære sig og sine af Degnekaldet. Men saa antog han et Boel paa 2 Td. Hk. af Odden Gods i Tornby Sogn i Fæste, hvilket Fæstemaal bestod i noget over 10 Aar.

Degnehuset blev da overdraget den daværende Kirkepatron Sr. Knud Hansen Hopp[1]) til brugelig Nytte, og under hvis Administration det nedfaldt og blev ganske øde.

Omtrent 1726 eller 27 opførte Jørgen Muus et lidet Hus af 6 smaa Bindinger paa fornævnte Degnegrund, hvilket jeg, da jeg 1734 blev kaldet, forefandt i en særdeles brøstfældig Tilstand. Ringe Markjord.

Lige Vesten for Degnens Hus paa samme Grund blev Skolehuset opbygget 1741 og derfor igen mig tillagt en liden Kaalhaveplads af Grandfællig.

C. L. Bønsdorph.

Samme indberettede atter 30. Juli 1744 saaledes:

Det gamle brøstfældige Stuehus, som laa paa Byens Gade, omtrent 160 Favne nordlig for Kirken, er af Kirkens Patron Sr. Niels Kjær til Kjærsgaard for en Maanedstid siden nedbrudt og iflg. kgl. Maj.s allern. Reskript af 7. Juni 1743 paa det gamle Degnehus' Grund forsvarlig opbygt og bestaar nu som tilforn af 6 Fag, og videre Bygning forlanger jeg ikke.

Der er god Kaalhauge. Ingen Avling, og hverken Stald, Lade eller Fæhus er fornøden.

Degnens Faar gaar uden nogens Fortrydelse med Byens Faarehjord.

Tørveskær besværlig samt hel bekostelig, saavel for Degnen som for det hele Sogn.

Indtægt: 12 Tdr. Byg; hver Offerdag 6-8 Rdlr. Accidenser 8-9 Rdlr. Smaarente 4 Rdlr.

1) Til Kærsgaard.

Den 24. April 1759 stiftede Karen de Hemmer[1]) af Kjærsgaard et Legat paa 1000 Sldlr. til 4 %, hvis Renter skulde uddeles paa forskellig Maade til Skolens Bedste i de to Sogne.

Der udvalgtes 4 fattige, skikkelige Drenge- eller Pigebørn fra 5-16 Aar, hvoraf forældreløse havde Fortrinsret for dem, der havde Forældre i Live. Præsten foretog Udvælgelsen.

Hvert Barn nød ugentlig 1 Mk. til Underholdning i den Tid, de søgte Skolen, fra Mortensdag til næste Foraar, eller fra Bønderne ophørte med og begyndte Pløjningen, den Tid, Bønderbørn almindeligst søgte Skolen om Vinteren, d. v. s. 20 Uger, og hvert Barn fik saaledes 20 Mk. eller 5 Sldlr., der udbetaltes enten hver Uge eller for en Maaned ad Gangen til Forældre eller Plejeforældre af Præsten i Degnens og Medhjælpernes Overværelse.

Børn, der en Gang var antagne, beholdt Hjælpen, indtil de blev konfirmerede, som forhaabedes at kunne ske, inden deres 16. Aar fyldtes.

Forsømte et antaget Barn modvillig Skolen 2 Dage i 1 Uge, nød det ej Penge den Uge, medens disse saa skulde gives til et andet fattigt og flittigt Barn. Var Barnet svagt og af den Grund udeblevet, fik det alligevel sine Ugepenge.

Desuden skulde de 4 Børn være forbundet til ogsaa flittigt at søge Kirken Prædikedagene.

Hver Mikkelsdag udbetaltes Degnen i Sdr. Tornby, Skoleholderen i Vidstrup og Omgangsskoleholderen i Nørre Tornby 4 Sldlr. Sidstnævnte omvandrende Skolemester syntes »højfornøden formedelst Beboernes lange Fralæggelse fra Sognets Hovedskole«.

---

[1]) Enke efter Niels Kjær til Kjærsgaard.

Degnen og Skoleholderne modtog disse Penge til Opmuntring af desto større Flid og Opbyggelighed for Ungdommens saa nødvendige, som Gud velbehagelige Undervisning i deres Kristendom, samt Skrivning og Regning.

Til Gengæld maatte de »ej tage nogen Skillings Betaling af Kjærsgaards Gods' fattige Børn«. Handledes derimod, uddeltes de 4 Sldlr. til fattige Skolebørn.

Endelig skulde 3 Sldlr. anvendes til Indkøb af A. B. C.'r, Cathechismi Spørgsmaal og Salmebøger.

De resterende af Legatrentens 40 Sldlr. ydedes til Sognets fattige.[1])

Degneskolen bestod 1800 af 7 Fag, deraf 4 til Skolestue og 3 til Frammers og Indgang til Ildsted. Den havde Lervægge og Straatag og var i maadelig Stand.

Denne maadelige Skole stod til 1833, da der rejstes en ny, hvis Overslagssum var paa 666 Rdlr.

Lønnen var 4 Rdlr. 4 Mk., Lysepenge 3 Rdlr. 2 Mk., af Madam Kjærs Legatrente 2 Rdlr. 4 Mk., ialt 10 Rdlr. 4 Mk.

Korn og Græs var der intet af til Skolen, men til Degneembedet 17 Læs Mosetørv og 10 Læs Hedetørv; »ej gode«.

50 Børn, »saa ongefær at regne«. Ingen af dem havde over en Fjerdingvej til Skole.

Der lærtes Christendom, Skriftlæsning og Skrivning og nogen Regning for de Børn, der havde lært deres Christendom og blev ved at søge Skolen.

I Vidstrup Sogn holdtes 1727 mestendels Skole et Par Maaneder efter Jul. Fra Ordningen 1739 kom der fastere Forhold med dygtige Skoleholdere.

Skolen bestod 1745 af 6 Fag med godt Fyrretømmer, deraf 3 til Skolestue, som var rummelig

1) Hofman: Fundationer IX, Appendix S. 60 f.

nok til Sognets Ungdom. De øvrige 3 Fag var indrettet for Skoleholderen med Værelse, Ildsted, Bagerovn og et Rum til at lægge Tørv udi. Huset var i god og forsvarlig Stand, og intet fattedes ved det.

Degne.

I et Par Hundrede Aar efter Reformationen havde Tornby-Vidstrup Løbedegne. Af disse kendes Anders Eriksen, der 1648 var udlagt som Barnefader.[1])

Den første Sædedegn er formentlig

Casper Christoffersen, —1687.

Han, der ikke havde nogen Degnebolig, men boede til Leje, var her 1674.[2]) Han begravedes 30. Maj 1687, og »hans ganske Alder var 58 Aar« (Kbg.).

Ved hans Død takseredes Indboet til 5 Mk. 3 Sk., 16 Bøger til 2 Mk. 12 Sk. I Stalden stod 1 gammel Ko, hvis Værdi ansloges til 1 Rdlr. 2 Mk., 7 Faar a 3 Mk. 2 Sk. og 3 Lam a 3 Sk. Stykket. Der blev et Par Dalers Overskud, hvorfor Enken, hvis Navn ikke kendes, fik udlagt den gamle Ko og alle Bøgerne.

Jørgen Jørgensen Muus, 1687—1734.

Denne var Søn af Borgmester Jørgen Nielsen Muus og Tove Jespersdatter og født i Hjøring i Novbr. 1664. Begr. Tornby 8. Oktbr. 1734, »efter at han havde forestaaet Degneembedet i 47 Aar« (Kbg.)

Der mødte, som det fremgaar af foranstaaende, Muus adskillige Bryderier, inden han fik sig en brugelig Bolig i Forbindelse med en lille Skolestue.[3])

---

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 327.
[2]) Vennebjærg Herreds Tingbog nævnte Aar, Bl. 185.
[3]) Se herom P. Christensen: Vends. Aarb. IX, S. 139 ff (1931).

Ved Opførelsen heraf maatte han selv tage fat ved den tunge Ende. Det kunde se ud, som om han har været Haandlanger.

Da hans Familie voksede stærkt, fæstede han en lille Bondegaard, og paa Ugens Søgnedage har han sikkert gaaet bag Plov og Bæst som Bønder i Almindelighed.

G. I med Gjertrud Sørensdatter, begr. 2. Decbr. 1728, 68 Aar 8 Mdr. 2 Dage.

II 31. Juli 1729 med Ide Jensd. Husbond (Enke efter Niels Pedersen i Ejstrup, begr. Palmesøndag 1729, 88 Aar gl.[1]) Han var 1688 Fæster af »Ejdrupgaard«,[2]) (Hartkorn: 6-7-3-1), som da hørte under Asdal), Præstedatter fra Tolstrup, døbt 20. Juni 1675, begr. Tornby 13. Marts 1740, 64 Aar 9 Mdr. 2 Uger 2 Dage. Børn døbte i Tornby:

1. Jesper Jørgensen Muus, døbt 24. S. e. Tr. 1689. Boede 1731 i Tornby. Var 22. S. e. Tr. 1734 udlagt som Barnefader af Maren Lauridsdatter (Tornby Kbg.). Han opholdt sig da i Hjøring, hvor han døde 1758.

2. Jørgen Jørgensen Muus, døbt 13. April 1691. Boede 1731—34 i Hjøring som Skomager.

3. Mette Jørgensdatter Muus, 15. S. e. Tr. 1692, gift 4. S. e. Tr. 1712 med Niels Nielsen, N. Tornby.

4. Christian Jørgensen Muus, døbt 17. S. e. Tr. 1694. Begr. 2. Juledag 1751. »Paa sin Vej fra Hjøring Vejrmølle kom han i Vidstrup Vase og døde der« (Kbg.). Gift I 30. Juli 1719 i Tornby med Karen Nielsdatter af Storgaard. Se Side 169.

---

1) Deres Barn, Inger Catrine, døbtes i Tornby 11. S. e. Tr. 1718,

2) Nuværende Store Ejstrup.

II 22. Oktbr. 1724 i Tornby med Johanne Jensdatter af Sdr. Tornby, begr. 16. Aug. 1733, 33 Aar 7 Mdr. (5 Børn; en af dem, Else Katr., blev gift med Degnen Lønsmann).

III 2. S. e. Tr. 1734 i Tornby med Barbara Nielsdatter. 4 Børn.

5. Lave Jørgensen Muus, døbt 10. Maj 1695; stod 1722 aabenbar Skrifte i Tornby Kirke for Lejermaal med Kirsten Jensdatter. Ægtede 3. Pinsedag s. A. Helle Lauridsdatter. 6 Børn.

6. Tove Jørgensdatter Muus, døbt 2. S. e. Tr. 1698. Hendes Opholdssted kendtes ikke med Sikkerhed 1731; maaske var hun paa Sjælland.

7. Mads Jørgensen Muus, døbt 1700, begr. i Tornby 5. Marts 1777, 76 Aar 5 Mdr.; »velagte og velfornemme Mand«. Gift 19. S. e. Tr. 1730 med Mette Madsdatter af Nørby. 2 Børn.

8. Inger Kirstine Jørgensdatter Muus, døbt 12. S. e. Tr. 1706. Opholdt sig 1731 hos Broderen i Hjøring og døde der 1775, begr. 19. Decbr. i de fattiges Jord.

9. Anne Marie Jørgensdatter Muus, gift I før 1731 med Søren Nielsen i N. Tornby. II i Tornby 19. Januar 1746 med Jørgen Laursen Bruun.

Christian Ludvig Bønsdorph, 1734—77, var født paa Odden, døbt Mygdal Sexagesima 1707, Søn af Forpagter Claus Svendsen B. og Mette Pedersd. Kjærulf. Han var opkaldt efter Christian Ludvig von Plessen til Odden, og det forlyder, at denne lod ham holde til Bogen. 1722 blev han privat Student, altsaa i en Alder af kun 15 Aar.

1726 betegnes han og Hustru som Bønderfolk i Rubjærg Sogn og boende paa Gaarden Alstrup.[1]) Her

[1]) S. Chr. Sortfeldt: Rubjerg Sogn, S. 29.

har han formentig boet nogle Aar. 1734 har han Tvillingbørn til Daab i Maarup og har vel da boet i Lønstrup, maaske som Skoleholder.

Om Bønsdorphs første Aar i Tornby vides intet udover, hvad foran S. 159 f er anført. Biskop Brorson kaldte ham 1741 »flittig«,[1]) men Provst Mumme skrev et Par Aar senere, at Bønsdorph vel holdt Skole, men hans tiltagende Fedme forekom Provsten noget mistænkeligt, ligesom han ogsaa privat »havde Videnskab« om, at Bønsdorph i Vinteren 1743—44 havde opponeret sig uærbødig mod sin Præst, et Forhold, som sidstnævnte dog efter Provstens Raad ved kærlig og hemmelig Paamindelse og Overbevisning fik draget i Lave.

Samme Bønsdorph saa jeg, skriver Provst Mumme, en Gang med en Snitser (ↄ: Kæfert) fra en Begravelse, Provsten tog deraf Anledning til en Advarsel og hørte saa ogsaa senere bedre Vidne af Sognepræsten om ham.

Helt godt blev det aldrig med C. L. Bønsdorph. Kun gennem Paamindelser blev han hjulpet til Flid og Ædruelighed. Hans Skolehold var vel 1748 »til nogen, men ej fornøjelig Nytte«. Derfor vankede der alvorlige Henstillinger. 1753 næredes Frygt for, at han lønligen besværede sig med Drik. Til Trods for, at der 1757 klagedes over, at Børnene forsømte Skolen, svarede Ungdommen dog til Fornøjelse ved en Bispevisitats, et sidste Vidnesbyrd om Bønsdorph, der altsaa faldt ud til hans Fordel.

Chr. Ludv. Bønsdorph begr. 4. S. i Adv. 1777. Han havde været Degn i Tornby i 43 Aar og blev begravet paa den samme Søndag, som han efter Sigende blev indsat til at være Degn, og var ungefær 71 Aar (Kbg.).

[1]) Vends. Aarb. III, S. 17 f (1919).

Han skal have været en kraftig Personlighed, der havde let ved at gøre sig gældende.[1])

Gift I efter Bevilling af 7. Juni 1726 med Elisabeth Kirstine Kjeldsd. Bruun, f. 1693, død 1756, D. af Ridefoged paa Kjølskegaard Kjeld Ottesen B. og Ane Pedersd. Kjærulf; hun skal have været en ypperlig Kvinde. Gift II i Tornby 7. August 1757 med Mette Nielsdatter af Vidstrup, begr. 28. Februar 1770, 60 Aar gl. G. III i Tornby Christi Himmelfartsdag 1771 med Inger Olufsdatter, D. af Oluf Thomsen, Horne. Børn:

1. Claus Christian Bønsdorph, født og døbt 22. Oktbr. 1730, antagelig i Alstrup i Rubjærg, konf. i Tornby 1748; Skoleholder i Lønstrup og senere Degn i Jelstrup, se der.

2. Anne Margrethe Bønsdorph, døbt Maarup Nytaarsdag 1734; begravet 6. S. e. Paaske 1740, 6 Aar 5 Mdr.

3. Mette Bønsdorph, døbt Maarup Nytaarsdag 1734; begravet 2. Januar 1734.

4. Mette Lisbeth Bønsdorph, døbt Tornby 24. Maj 1736, opdraget paa Odden, konf. Tornby 1755, 1756 Husjomfru i Horne Præstegaard.[2]) G. I 31. Oktbr. 1765 med Birkefoged ved Gaardbo Birk Christen Stephensen Høyer, der boede i Horne Møllegaard. G. II i Asdal 1. S. i Adv. 1775 med Peder Christensen Nørgaard i Horne Vejrmølle.

5. Kjeld Christian Bønsdorph, døbt Tornby 5. S. e. Paaske 1740; konf. 1759; tog 8. Juli 1774 Borgerskab i Aalborg som Tømrermester.

6. Mette Marie Bønsdorph, døbt Tornby 20. Oktbr. 1771; begravet 9. Februar 1772, 14 Uger.

---

[1]) Angaaende Bønsdorphs økonomiske og andre Forhold kan henvises til Vends. Aarb. IX, S. 131—38 (1931).

[2]) Vends. Aarb. IX, S. 136 ff (1931).

Samuel Mathias Møller, $^{9}/_{1}$ 1778—$^{28}/_{10}$ 1778. Han er muligvis Student fra Slagelse 1748. Kaldes 1. August 1762 »fra Stensbæk«, »havde ellers en Del Aar rejst her i Landet paa Professionen som Maler«.[1]) Om hans Død og Jordfæstelse har Kbg. følgende:

Alle Helgensdag 1778 begr. hæderlig og velfornemme Sr. Samuel Møller, der blev indsat til Degn for disse Menigheder sidstleden 1. S. e. Tr., den 22. Juni, og døde 28. Oktbr. ungefær 60 Aar gl.

Gift 13. Novbr. 1772 i Tornby med Enkekone Karen Andersdatter af Vidstrup (gift I med Mads ...), begravet 2. Marts 1774, 51 Aar. Efter at Degnen var blevet Enkemand styrede Ellen Christensd. Ravn Huset for ham. Hun oplyste ved Samuel Møllers Død, at han skulde være født i Lübeck. Ingen Børn. Fra første Ægteskab havde Hustruen en Søn, Thomas Madsen, der 2. Marts 1774 gav Stiffaderen Afkald for Arv.

Christen Nielsen Lønsmand, 1778—1802, hører til en Slægt, der aabenbart har sin Rod i Tornby Sogn, fra et lille Fæstehus under Kjærsgaard Gods, kaldet Løn, nævnt bl. a. 10. Oktbr. 1686 i Tornby Kbg.[2])

Chr. N. Lønsmand, døbt Tornby 28. Februar 1734, S. af Niels Pedersen Lønsmand og Anna Christensdatter, skal have været en Mand med mange gode personlige Egenskaber, redelig og retskaffen som faa. 1760 tjente han Degnen (Bønsdorph) og har maaske hjulpet ham med Undervisningen. Han var Skoleholder i mange Aar, inden han blev Degn. Ved hans Død ses det, at han øko-

[1]) Jyske Efterretninger Nr. 51 1778.

[2]) Om Slægten se Vends. Aarb. XI, S. 139 (1935).

For en Mængde Oplysninger om denne Slægt skylder jeg Lærer P. Christensen, Tornby, Tak, ligesom ogsaa for adskillige andre Meddelelser om Skoleforholdene i Pastoratet.

nomisk set har siddet i smaa Kaar. I Skolen lærte han Børnene vel. Død i November 1803.

Gift i Tornby 21. Februar 1761 med Else Christiansd. Muus af Storgaard, D. af Degnesønnen Christian Muus, se Side 164. Børn:

1. Anna Lønsmand, døbt 27. April 1760. Hjemme hos Moderen 1787.

2. Johanne Lønsmand, døbt ..., begravet 5. S. e. Paaske 1763, 7 Mdr.

3. Christian Lønsmand, begr. Vidstrup 29. Januar 1773, 9 Aar.

4. Lisbet Christine Lønsmand, døbt 12. August 1766, gift med Peder Andersen Bruun, der 1790 kompromiteredes ved »Hvedeskibet« og flere Aar sad i Tugthuset.[1]) Imens tjente hun i Skagen Præstegaard.

5. Poul Dahl Lønsmand, døbt 14. Juni 1772, begravet 7. Februar 1773.

6. Kirsten Mygind Lønsmand, døbt 14. Juni 1772, begravet 7. Februar 1773.

7. Niels Chr. Lønsmand, døbt 30. Oktbr. 1774, død 8. Juni 1832, Sognedegn her.

8. Johan Lønsmand, døbt 24. Maj 1777.

9. Christiane Lønsmand, døbt 10. Oktbr. 1780, var hjemme 1787 og 1803.[2])

Niels Christian Lønsmand, 1802–32.

Formandens Søn. Han havde holdt Skole inden Faderens Død. »Kan nok lære Børnene i deres Kristendom« (1800). Han mødte 12. Juni 1805 i et Dødsbo paa Skifteforvalterens Vegne, saa han synes at have givet sig lidt af med Prokuratorvirksomhed. Død 8. Juni 1832.

---

1) Vends. Aarb. Vl, S. 269 (1926). 2) Stds. XI, S. 149 (1935).

Gift I med Mariane Iversdatter, f. . . ., død før 1814. II med Maren Nielsdatter, født ca. 1764, død i Vidstrup 3. Novbr. 1843, begr. Tornby. Børn:

1. Ellen Kirstine Lønsmand, døbt Tornby 23. Jan. 1803, død af Tyfus i Mygdal 16. Jan. 1866, hvorhen hun var flyttet med en gift Søn. Gift 13. Novbr. 1832 med Jesper Jensen, senere Sognefoged i Vidstrup. Dbmd.

2. Christen Nielsen Lønsmand, døbt 29. April 1804, død Bjergby 21. Maj 1860, Ejer af Bakken i Nørre Tornby til 1865, da han flyttede til Gaarden Krattet i Bjergby. Han var tillige Smed.

3. Iver Lønsmand, døbt 29. Oktbr. 1806, død Mygdal 19. Oktbr. 1883. Boede til 1853 i Vidstrup, men flyttede saa til Skarndal i Mygdal.

Gift I 3. Oktbr. 1828 med Mette Marie Madsdatter, f. 1804, død 1849. II. 13. April 1852 med Maren Nielsdatter fra Mygdal, f. 1822, d. 1882.

4. Else Cathrine Lønsmand, døbt 14. Decbr, 1809, død Vidstrup 20. Februar 1878, gift 17. Novbr. 1837 med Gaardmand Thomas Nielsen.

5. Christian Peter Lønsmand, døbt 22. Maj 1811, død Vidstrup 6. Juni 1891. Han var en efter sin Tid meget dygtig Landmand og tillige Sognefoged, Lægdsmand og Medlem af Sogneforstanderskabet. Gift med Ane Cathrine Nielsdatter.

Skoleholdere.

I Nørre Tornby var vist kun Omgangsskoleholdere, og i Sdr. Tornby holdt Degnen Skole, maaske i Perioder assisteret af en Substitut. 16. S. e. Tr. 1/21 begravedes Peder Jensen, Skolemester hos Sr. Knud Hansen (Hopp) i Østergaard, 74 Aar 3 Mdr. Han synes altsaa at have været Privatlærer.

Den første Skoleholder, der kendes i Vidstrup, er Christen Pedersen Bjerregaard, som kom dertil i Vinteren 1742 og da havde godt Vidnesbyrd af Præsten for Flid og Bemøjelse. Ved Juletid 1743 var Provst Mumme i Sognet. Han kunde dog ikke erfare, at Anstrengelserne havde strakt sig til synderlig andet end inden og uden Læsning, men Bjerregaard syntes iøvrigt at være et godt og kristeligt Menneske og en Skoleholder, der ikke var blandt dette Herreds slettest begavede.

Senere vidnede Provsten: Jeg haaber, han vil blive bedre; han har godt Vidnesbyrd af sin Præst, er af et stille Væsen, lader sig gerne sige og lever ulasteligt. 1745 blev han Degn i Harreslev; se der.

Efterfølgeren blev Niels Thomsen, som træffes fra 1745—71. Sognepræsten var tilfreds med ham, Provsten »befandt, at han havde lært vel for sine Børn«, og Biskop Brorson omtalte ham stadig rosende »saavel for Undervisning som for Livsførelse«.[1])

Han døde 8. Marts 1771, 66 Aar. Lille Overskud. Gift med Tove Marie Jensdatter (Enke efter Claus ...., med hvem hun havde Sønnen Jens Clausen i S. Harreslev). Hun døde 18. Maj 1765, 71 Aar 3 Mdr. Børn:

1. Maren Margrethe Nielsdatter, gift m. Gartner paa Jørgensminde ved Knabstrup Frederik Carl Prevot.

2. Ane Nielsdatter, gift med Jens Christensen, Borger i Hjøring.

3. Søren Nielsen, f. 1742, d. 1752 i Vidstrup.

Fra 1771—78 var Christen Nielsen Lønsmand Skoleholder, han kaldes undertiden Chri-

[1]) Vends. Aarb. III, S. 8 (1919).

sten Nielsen Mygdal, hvilket tyder paa, at han forud har opholdt sig i Mygdal Sogn. Et Par Gange optræder han paa Skifteforvalterens Vegne. 1778 avancerede han til Degn. Se S. 168.

Christen Pedersen 1779—1811, var 1800 en god Skoleholder. Han skødede $^{29}/_{11}$ 1779 et Hus i Hjøring til Jens Pedersen Kragdal. Død 21. Januar 1811, 68 Aar. Gift med Karen Hansdatter, død 26. Novbr. 1820.

Han efterfulgtes af sin Søn Mogens Christensen (Vidstrup), f. 1780, der 1800 var Skoleholder for Krustrup og Gaarestrup (se Side 111), og som betjente Vidstrup Skole 1811—46. Ved Siden af Skolens Kakkelovn havde han staaende en Kasse med Sand, hvori Børnene skrev Tal og Bogstaver.

Aar 1828 var der kun 11 Svingplove i Hjøring Amt. Heraf ejede Mogens Christensen den ene, en amerikansk Model, som han havde faaet overladt af Det kongelige Landhusholdningsselskab.[1])

Med denne Plov fik Mogens Skolemester 1834 Landhusholdningsselskabets Præmie for Pløjning ved en Konkurrence, der nævnte Aar 26. Septbr. fandt Sted paa Fuglsig Mark.

Mogens Vidstrup, som han almindeligvis kaldtes, døde 25. Marts 1846.

Fra 1840 havde han haft Christen Nielsen Krøgholt fra Mygdal til Hjælpelærer.

Gift med Ane Michelsdatter, død Vidstrup 29. Oktbr. 1870 88 Aar gl. (gift II med Sognefoged Thomas Jakobsen, Vidstrup, der stammede fra Skisby).[2])

---

1) Brinck Seidelin: Hjøring Amt, S. 142.

2) Meddelt af Lærer P. Christensen, Tornby.

Skallerup-Vennebjærg.

Der var 1553 Degnebolig i Skallerup, men 1571 var Degnen en Discipel fra Hjøring Skole, altsaa en Løbedegn, der havde 2½ Td. Byg, 10 Gæs og 60 Brød for sin Tjeneste.[1])

Ogsaa i Vennebjærg havde været Degnebolig, men Mester Henrik Gerckens, Provst[2]) til Børglum, havde tillagt sig denne. Klemmebrevet af 1555 bestemte imidlertid, at den skulde udlægges til Degnebolig igen.[3]) Dette er antagelig ogsaa sket, da der 1571 opgaves, at Degnen kunde saa 1 Td. af hver af Sædarterne Rug, Byg og Havre. Hans Rente var 6 Tdr. Korn, 20 Gæs og 120 Brød.[1])

Senere blev der Løbedegn ved begge Kirker, og 1637 nød Høreren ved Hjøring Latinskole Degnerenten af Skallerup-Vennebjærg.[4])

Da der indberettedes 1690, bemærkedes, at Kaldet tilforn havde været betjent af en Skoleperson fra Hjøring Skole.

Nu var Indtægterne fastlagt til 14 Tdr. 6 Skp. Byg; Offer til de 3 Højtider 6 Sldlr. 3 Mk.; St. Hans Rente 2 Sldlr.; Paaskerente 1 Sldlr. 2 Mk.

Degneboligen i Vennebjærg var ej fri, men skattede halvt, og der penseredes med 1 Td. Rug og 2 Tdr. Byg til Hjøring Skole.

I Marken kunde saas 1 Td. 3 Skp. Rug, 1 Td. Byg

---

1) Wulf: Stat. Bidrag til Vendelbo St., S. 126.
2) Var Ammaniensis hos Biskop Styge Krumpen og blev efter Reformationen benaadet med Volstrup Sognekald og tilhørende Annekser Torslev og Hørby. Han maatte ikke selv befatte sig med Præsteembedet, men var Regnskabsprovst i Vendelbo Provsti. Død 1569. (Se jydske Saml. 4. VI 446.)
3) H. F. Rørdam: Danske Kirkelove I S. 442.
4) C. Klitgaard: Hjørring, S. 299.

og $1^1/_2$ Td. Havre. Intet Hø og ingen Ilding eller Tørvebjergning og tilmed ringe Uddrift.[1])

I Foraaret 1743 var Degneboligen i saa slet Tilstand, at den da tiltrædende Degn (Jens Laursen Kjærgaard) maatte med stor Bekostning lade Rollingen reparere baade ud- og indvendig og Laden opbygge af ny.

Han klagede da over, at »Værelset« i vestre Ende af Rollingshuset var frataget Degnen og henlagt til Skolestue. Men da de øvrige Stuer var faa og smaa, kunde dette Stykke paa ingen Maade undværes fra Degneboligen, men var til højst fornøden Brug.

Angaaende dette Spørgsmaal forelaa et Brev fra Chr. Fr. Levetzau til Stiftsøvrigheden, dat. St. Restrup 29. April 1744. Deri anførtes, at Krigskommissær Ducke[2]) ved Skolens Indretning havde betjent sig af Degneboligen, i mulig Tanke, at hans Svoger (ɔ: Erik Friis), som var Degn, med den øvrige Del af Bygningen kunde være tjent.

Men da der nu var blevet tvende Degne, eragtetedes de vel at have Degneboligen fornøden. Derfor fandt C. F. Levetzau, som havde betalt en Andel til Skolehusets Opbyggelse,[3]) det billigt, at afg. Krigskommissær Duckes Arvinger, som største Lodsejer tilholdtes at give Degneboligen, med hvis Bygning der til Skolehusets Forbedrelse var fratagen. Allermest da Degneboligen, før denne Forandring skete, var i forsvarlig Stand.

Denne Henstilling synes dog ikke at være taget til Følge, for 30. Juli 1744 skrev Degnen, at Degneboligen var paa 9 Fag, men deraf havde han til eget

[1]) Wulf: Stat. Bidr. til Aalb. Stift, S. 109.
[2]) Jens Ducke, Ejer af Villerup 1733—43.
[3]) Som Ejer af Overklit under Stamhuset Restrup.

Brug ikkuns 5 Fag, hvor han, Hustru og Hushold var for knap logeret. De øvrige 4 Fag var Skolestue.

Videre skrev Degnen: Lade, Stald og Kohus, som er sammenbygget og bestaaende af 7 Fag, er for et Aars Tid siden, da jeg kom hertil, af nyt mesten opbygt. De 5 Fag har jeg ogsaa ladet reparere. I Skolen regner det gennem Loftet, som er forraadnet og ikke tjenlig til Brug; ogsaa Tømmeret er skrøbeligt.

Jorden til Degneembedet var den Gang af Hartkorn 1-1-1-1 og givet fra Villerup, men Degnen svarede de kgl. Skatter. Den var delt i smaa og store Agre. Der kunde fødes et Bæst, 2 Køer og 4-5 Faar. 3-4 Læs Enghø; ingen Tørv og ingen Drift. En liden Have fandtes.

Indtægt: $1^1/_2$ Td. Rug og 19 Tdr. Byg. Offeret de 3 Højtider 8-9 Rdl. Accidenser ungefær 3-5 Rdlr.

Disse Indkomster maatte J. L. Kjærgaard altsaa dele med den fratrædende Formand, der havde afstaaet Embedet; se senere.

I disse Skolens Barndomsdage kneb det ofte haardt med at skaffe Penge til saavel Lokaler som Lønninger. Enkelte Steder var det blevet tilladt Kirkeejerne at spare paa Alterlysene til Fordel for Skolen, og andre Steder bragtes andre Forslag frem, alle tagende Sigte paa Almueungdommens Undervisning.

Ovennævnte J. Ducke ejede en gammel Vest med Guldbrokade, men Brugen af samme var forbudt ved Lov. Han ansøgte da Kancelliet om Tilladelse til at bruge og opslide den ulovlige Vest mod at betale en aarlig Afgift paa 4 Rdlr. til Skole- eller Fattigkassen.

Samtidig gjorde Ducke opmærksom paa, at der kunde skaffes Midler, hvis det blev tilladt at møde med mere end 5 Faddere ved Barnedaab. De overskydende skulde saa ofre til Skolens Blok.[1])

---

[1]) Vor Ungdom 1926, S. 390.

Om Krigskommissærens Ønske og Forslag blev imødekommet, vides ikke, mulig døde han, inden der resolveredes i Sagen.

Aar 1800 betegnedes Vennebjærg Skolestue som »et tilbygget Værelse«. Lønnen var 18 Rdlr. og 15 Læs Tørv; 28—32 Børn.

Først 1834 rejstes en grundmuret Skolebygning i Vennebjærg By, der efter Overslag skulde koste 680 Rdlr.

I Nørre Harreslev var Omgangsskole 1742, og denne Skoleform bestod endnu Aar 1800, da Skolemesteren lønnedes med 8 Rdlr. af Degnen. Han gik ugentlig omkring fra Mand til Mand i Distriktet fra Mikkelsdag til Paaske og underviste 18—24 Børn.

Noget efter Mikkelsdag 1644 lejedes en Skolestue for Vinteren i Sønderlev med Ild og Varme for 10 Mark, hvilke menige Grander skulde betale.[1])

For Skallerup Sogn var der 1745 en Skole i Nørum paa 8 Fag med Fyrretømmer, de tre til Skole, 2 til en liden Stue og Køkken og 3 til et Par Køer og Foder.

Huset var opbygget af Skoleholderen selv for nogle Aar siden paa Præstens Grund. Da det stod nyopført blev det betegnet som det bedste Skolehus i Herredet. Nogle Aar senere kunde Skolen vel ikke staa for et fuldt Syn, men var dog i brugbar Stand.

Aar 1800 holdt Skoleholderen endnu Skole i sit eget Hus, hvortil der var Jord af Hartkorn 3 Skp. 1 Fdk. Løn 15 Rdlr. og 17 Læs Tørv. 36—40 Børn.

En ny Skole i Skallerup rejstes i Sommeren 1818.

---

1) Hjøring Tingbog, fol. 111, 1647.

Degne. A. Vennebjærg.

Niels Thomsen, 1653.

Hører i Hjøring, var 17. Januar 1653 Degn for Vennebjærg Sogn og stævnedes da for Degnerente.[1])

Laurids Mouridsen, 1688—98.

Han var sikkert Vendelbo, da hans Slægtninge saa godt som alle opholdt sig i Nordvestvendsyssel.

Efter en Visitats nogle Maaneder før L. Mouridsens Død skrev Biskoppen:

»De fleste blandt Ungdommen fandt jeg meget grove og vankundige udi det, som de til Salighed burde at vide«.[2])

Dette Vidnesbyrd kunde tyde paa, at Degnen har været svagelig og ikke har kunnet tage sig tilstrækkelig af Undervisningen.

Gift med Ane Pedersdatter; ingen Børn.

Albert Andersen Sæby, 1698—1722.

Ved Siden af sin Degnevirksomhed optræder han ofte som Sagfører.[3])

Begr. 22. Juni 1722, »56 Aar 1 Md. 6 Dage, Degn 23 Aar 6 Mdr. 8 Dage«. (Kbg.) Hans Bo gav et Overskud paa 91 Rdlr. Det var forholdsvis velforsynet. Ved Auktionen solgtes 8 Sølvskeer til 11 Rdlr. 1 Mk. 6 Sk., 2 Sølvbægere til 4 Rdlr. 1 Mk. 9 Sk., 1 liden Sølvske til 1 Rdlr. 1 Mk. 13 Sk. Desuden Kobber, Tin, Messing, Glas og Stentøj. I Stalden stod 3 Heste, 2 Køer, 4 Faar, 1 to Aars Galt og 3 et Aars do.

Gift Vrejlev 23. S. e. Tr. 1676 med Karen Olufsd. Braesen, begr. 5. Maj 1758, 85 Aar og nogle Dage. Hendes Laugværge var Johan Frederik Wiltmann, Hjøring. Børn:

1) Vennebjærg Herreds Tingbog.
2) Bircherods Dagbog, S. 352.
3) Se f. Eks. Hjøring Tbg. 8/9 1705.

1. Anders Albertsen Sæby, f. c. 1697, tjente 1722 paa Sjælland.

2. Laurids Albertsen Sæby, f. c. 1708.

Rasmus Jensen Bruun, 1722—30.

Student fra Aalborg 1709, kaldes 1721 af Skallerup, hvor han maaske har befattet sig med Skolehold, men 1722 af Villerup. Han optræder flere Gange som Fuldmægtig for Oberst Bernhard Henrik von der Lippe paa Villerup.[1]) Hans Herkomst er ukendt, dog antagelig Vendelbo. Af hans 3 Søstre var Anne gift med Søren Hansen i Mayen i Vennebjærg, Johanne med Jens Knudsen i Gaarestrup og Kirsten med Søren Hansen i Tolstrup.[2])

Bruun begravedes 11. Maj 1730, 43 Aar. Hans Bo, hvori bl. a. 30 Bøger, havde et Overskud paa 38 Rdlr.

Gift Skallerup 6. Novbr. 1726 med Anne Cathrine Arendsd. Frit af Skallerup. Børn: Ingeborg Rasmusd. Bruun, døbt Skallerup 29. Juli 1728, død lille. Ingen Livsarvinger.

Janus Benedicto Franchland, 1730—37.

Født o. 1698, død i Maj 1737. Student Aalborg 1721. En Søster til ham var gift med en Guldsmed i Kragerø. I hans Skifte nævnes 3 Søskendebørn: Dorthea Margrethe Bertelsd. Wolck,[3]) gift med Præsten Erich Dahlin i Storvorde, Jens Nielsen, Borger i Nibe, der 1737 havde stor Forretning og mange smaa Børn, og Hans Bertelsen boende i Slotsgade i Aalborg 1737, »men ikke aldeles lykkelig«, d. v. s. havde ingen god Forretning.

Boet gav 37 Rdlr. i Overskud. Degnen havde

---

[1]) Se bl. a. Børglum Herreds Tgb. $^{15}/_{3}$ 1725.

[2]) Vennebjærg Herreds gejstl. Skpr. 1716—76, Bl. 32 b, 35 og 78 b.

[3]) Vist Sønnedatter af Bogbinder B. Wolck i Aalborg, † 1677, og Margrete Evertsdatter, begge Tyskere. (Personalh. Tidsskr. 6. VI 242.)

mange Bøger, latinske, tyske, hollandske og engelske samt nogle Ligprædikener. Hans Besætning bestod af 2 Malkekøer. Efterfølgeren var til Stede og erklærede sig tilfreds med Husenes Tilstand.

Gift med Magdalene Emmichsdatter. Søn: Bendix Jansen Franchland, døbt Vennebjærg 16. Marts 1732.

Erik Friis, 1738—43.

Død 30. Januar 1763, 68 Aar gl. Han er muligvis den Ericus Samuelis Friisius, der 1721 blev Student fra Ebeltoft. Hans Alder opgives da til 20 Aar, hvilket dog ikke stemmer med Angivelsen ved hans Død. Han kaldes 1737 »en gammel Attestatus«, da han foresloges ansat som Skoleholder i Nors i Thy, fordi den derværende Degn »ikke var vel seendes«.[1])

Ved Tiltrædelsen her kaldes han hæderlig og vellærde og opholdt sig da paa Villerup. I Skiftet efter ham oplyses, at han havde haft en Søster Mette, som forhen skulde være gift i Holland, men med hvem, og om hun havde efterladt sig Børn, vidste ingen Besked.

E. Friis kørte imidlertid hurtig fast eller gjorde sig umulig i Kirke og Skole. Efter en Bispevisitats 15. Juni 1741 skrev Biskoppen, at Friis havde været »liderlig,[2]) men lovede Forbedring«.[3])

Og 27. April 1743 skrev Provst Mumme:

Friis i Vennebjærg bærer nu stærkt Rygte for Drik. Hans slette Økonomi overvælder ham med skammelig Armod, som forvolder ham Foragt hos Menigheden.

I hans Skole var jeg en Gang i Vinter ved Lej-

---

1) Thisted Amts Aarbog 1912, S. 23.
2) ɔ: Drikfældig.
3) Vends. Aarb. IV. S. 193 (1922).

lighed og fandt den ringe (ɔ: faatallige) skolesøgende Ungdom slet undervist efter Alders Maade og Degnen ubekvem til at indprente Børnene Kristendommens Sans. Derfor havde Degnen ogsaa dirigeret en Dreng til at forestaa Børnenes Læsning.

Inden Aarets Udgang kvitterede han Embedet, og naar han overhovedet havde faaet det, maa Grunden hertil søges i hans Familieskab med Herskabet paa Villerup.

Da han fratraadte, maa der være oprettet en Kontrakt med Eftermanden, der maatte afgive Halvdelen af Embedets Indtægter til ham, og han havde saaledes en halv Snes Tdr. Korn + 6—7 Rdlr. at leve af.

Gift i Skallerup 18. April 1738 med Jomfru Kirstine Dorothea Ducke, D. af Jens Ducke (se S. 174). Ingen Børn. Hun gift II med Claus Christian Bønsdorph, Skoleholder i Lønstrup, senere Degn i Jelstrup. Se der.

Jens Laursen (Kjærgaard), 1743—72.

Var antagelig fra Egnen, hvor han havde en Del Slægt boende. En Broder Lars Larsen tjente 1747 i Nordre Mølle og en Søster Karen Larsdatter opholdt sig 1745 i Ormholt Mølle. Det er Hustruens Slægtsnavn, han pryder sig med.

Han betegnes 1743 som hæderlig og velagtbar og omtales kort efter sin Tiltrædelse saaledes af Provst Mumme:

Den unge Degn i Vennebjærg opfører sig i og uden Embedet skikkelig og synes at blive god, dog har han med min og Præstens Tilladelse en Dreng [til] at læse for sig, men under sin Direktion og Ansvar, mest fordi Skole maatte holdes i Aar i en Stue i Byen, eftersom den i Degneboligen af Krigskommissær Ducke til Skole indrettede Stue ved Vinterens Begyndelse var paa Tømmer, Tag og Ler saa forfalden, at Børnene ikke der kunde have den tilbørlige Ly og Varme i den, foruden at Degnen for Resten

er med Værelse saa knap indkneben, at hans Boskab ikke kan rummes, og bemeldte afgaaede Hr. Ducke, som højeste Lodsejer, ikke vilde lade Skolestuen med andet reparere end Ler, som endog først var klasket paa Væggen min Visitatsdag, den 6. Novbr. sidst (ɔ: 1744).

1749 skrev Provsten, at Jens Kjærgaard var blandt de 3 flittigste Skoleholdere i Herredet. Han var »gudelig tillige og imellem Stunder anfægtet«.

Og Biskoppen vidnede, at Kjærgaard var en flittig Skolemester for Ungdommen i Vennebjærg Sogn, og paa hans Livsførelse var der intet at udsætte.[1])

Han døde 23. Juli 1772, 57 Aar. Til Deling efter ham var der 108 Rdlr., som deltes mellem Enken og 6 Børn.

Gift Vennebjærg 23. Oktbr. 1743 med Mademoiselle Margrethe Hansd. Kjærgaard, født c. 1719, opholdt sig 1743 paa Tidemandsholm, død 18. Marts 1795, D. af Præsten Hans Jørgensen Kjærgaard, Haverslev-Bejstrup, og Ida Andersdatter Toustrup. Børn døbte Vennebjærg:

1. Hans Jensen Kjærgaard, 2. Aug. 1744; efterfulgte Faderen.

2. Ide Johanne Kjærgaard, 27. Decbr. 1745; gift (vist II) med Jens Erichsen Ejersted, Købmand i Hjøring.

3. Laurits J. Kjærgaard, 9. Juli 1744; begr. 2. Marts 1749.

4. Anne Lucie Kjærgaard, 12. Marts 1749; død 1756, begr. 13. Septbr.

5. Edel Kristine Kjærgaard, 2. Febr. 1753, gift med Skoleholder Thomas Pedersen, Rakkeby, se der.

6. Johanne Marie Kjærgaard, 22. Oktbr.

---

[1]) Vends. Aarb. IV S. 193 (1922).

1755; gift Tversted 3. Novbr. 1776 med Degnen Michel Pedersen Terp, se S. 14 og 24.

7. Jens Kjærgaard, 12. Decbr. 1758. Selvejergaardmand i Vennebjærg, gift med Maren Pedersdatter.

8. Anne Lucie Kjærgaard, 1. Oktbr. 1760; tjente 1787 i Øster Kornum Præstegaard, gift med Peder Pedersen i Vennebjærg Degnebolig.

Hans Jensen Kjærgaard, 1772—1810.

Søn af Formanden, se foran. Begr. 15. Maj 1810. »Han forrettede det anfortroede Embede i 37 Aar og døde i sin Alders 66 Aar« (Vennebjærg Kbg.).

Det hed om ham 1800: »Han har god Kristendomskundskab, skriver smukt og regner godt« (Sognepræsten).

Hans Kjærgaard, der 1787 var blevet Enkemand, stod 6. Juni 1792 for Provsteret i Anledning af Lejermaal med sin Tjenestepige. Han tilbød at ægte denne, naar han saa maatte beholde Kaldet, men dette afsloges, og Dommen kom til at lyde: Skal afholde sig fra Degne- og Skoleembede i 2 Aar, men nyde $^1/_3$ af Indkomsterne, betale Lejermaalsbøde 12 Rdlr., til Kaldets fattige 2 Rdlr. og Sagens Omkostninger med 10 Rdlr.

Traditionen i Familien siger, at han ikke var afholdt indenfor dennes Kreds. Saa vidt mulig undgik man ham ved festlige Lejligheder.

Gift I i Harreslev 21. Novbr. 1775 med Jomfru Cathrine Marie Høymark, Degnedatter fra Flade, se S. 76.

II i Vennebjærg 14. Oktbr. 1796 med Pige Inger Henriksdatter Rinchow af Skallerup Præstegaard, født i Hjøring c. 1751, død sammesteds 1. Maj 1836, 85 Aar. Datter af Stykkusk Henrich Rinchow

og Maren Christensdatter. Som Enke nød hun aarlig 10 Rdlr. i Pension.

Hans Kjærgaards Bo var stærkt beheftet med Gæld.

Slægten Kjærgaard har siden haft mange Efterkommere her i Vendsyssel, blandt hvilke kan nævnes den i sin Tid kendte Vækkelsesprædikant Inger Dal.

Hans Sørensen Wejbye, 1810—32.

Han var født 1759 i Vejby, hvor Faderen Søren Jensen var Skoleholder, senere Degn i Rubjærg; fra 1795, efter Faderens Død, til 1810 var han Degn i Rubjærg-Maarup. Han var kun Degn ved Vennebjærg Kirke. Død 1832, 73 Aar.

Gift Rubjærg 20. Oktbr. 1798 med Maren Kirstine Svendsdatter af Alstrup i Rubjærg Sogn. Børn døbt Rubjærg:

1. Severine, 17. Decbr. 1799. 2. Karen Marie 2. Juni 1802. 3. Else, 13. Maj 1805. 4. Johanne 28. Juni 1808, død 18. April 1809. 5. Søren, 1. Septbr. 1810.

Degne. B. Skallerup.

Svend Madsen Gaarestrup, 1811—57, havde været Skoleholder i Nørum i 5 Aar, inden han ved Adskillelsen af Degnetjenesten fik Skallerup Kirke at betjene og fortsatte fra 1814 som Lærer. Han skrev en smuk og tydelig Haand.

Født den 21. Decbr. 1789. Død 11. Oktbr. 1857, $67^3/_4$ Aar gl., »efter i 51 Aar at have været Skolelærer i Sognet der«.[1])

1835 var Lærer Gaarestrup og en Enke, Else Jensdatter, tiltalte, den første for uden Nødvendighed at have forrettet en Hjemmedaab, den anden

[1]) Samleren, Nr. 7 1857—58.

for at have foranstaltet denne Daab. Ved Vennebjærg Herreds Ret var de tildømt hver at betale 10 Rdlr. til Hjøring Amts Kasse. Ved Overretten blev de frifundet.

Gift I med Ane Olesdatter. II c. 1838 med Ane Kirstine Madsdatter, født i Jernved ved Ribe 13. Aug. 1788, død i Skallerup 27. Februar 1873. 8 Børn: bl. a. Karen Margrete Gaarestrup, født 13. August 1812. Mads Christian Gaarestrup, f. ..., død 22. Januar 1857, Rebslager i Løkken.

Skoleholdere. A. Vennebjærg.

Her har vist ikke været andre faste Skoleholdere end Degnen.

I Nørre Harreslev vandrede Svend Andersen 1737 fra Gaard til Gaard og havde godt Skudsmaal.

Denne Ordning stod endnu ved Magt 1800, da Skoleholderen fremdeles skiftede »Skolestue« for hver Uge fra Mikkelsdag til Paaske. Det var den 40aarige(?) Jens Jensen Winther (se S. 31), som havde anstændig Kristendomskundskab og regnede og skrev skikkeligt. Han lønnedes af Degnen med 8 Rdlr. for en Vinters Skolearbejde. 18—24 Børn.

B. Skallerup.

Niels Pedersen var Skolemester i Sønderlev 1644; se S. 176.

I Nørum stod i 1740erne Herredets bedste Skolehus. Her virkede inden Skolens Vægge Jens Christensen, som 1737 havde Præstens Vidnesbyrd til god Forbedring og senere for Flid i Undervisning og Skikkelighed i Levned, og Provst Mumme fandt, at hans Børn »ikke var lastværdige efter Alders Maade«, og endelig betegnede Biskop Brorson ham som en flittig, skikkelig og ædruelig Mand.[1])

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 195 (1922).

Jens Christensen døde 1768, begr. 28. Januar, 67 Aar 5 Mdr. Gift med Maren Nielsdatter; Børn døbte Skallerup: 1. Mette 17. Marts 1743; 2. Oluf 27. Febr. 1746; 3. Kiersten 8. August 1751; 4. Maren 24. Juni 1754.

Hans Virksomhed overtoges af Oluf Christensen Kobroe, der beboede sit eget Hus, af Hartkorn 3 Skp. 1 Fdk., og holdt Skole der. Han var født c. 1741 og havde ikke nogen særlig Læreruddannelse, men brugte Murskeen om Sommeren, ellers vilde det være ham med Kone og Børn umuligt af Skolelønnen at have nødtørftigt Udkomme. Han havde grundigt Kristendomskundskab samt skrev og regnede godt. Lønnen androg 15 Rdlr. og 17 Læs Tørv. Der var 36–40 Børn.

Oluf Kobroe begr. 27. Maj 1810, 70 Aar gl. »Han havde betjent sit Embede i 41 Aar« (Kbg.).

Gift I med Marie Christensdatter, begr. 7. Septbr. 1788, 42 Aar. II med ..., begravet 16. Marts 1806, 65 Aar.

Børn: 1. Ane Birgitte, født c. 1779; 2. Søren, født c. 1781; 3. Christian, født c. 1785.

I Folketællingen for 1801 nævnes en 70-aarig, ugift Skoleholder, Anders Nielsen, boende i Sønder Mølle, hvor han formentlig har haft en lille Flok Børn at undervise.

Rubjærg-Maarup.

Der fandtes et Degneboel i Rubjærg 1553, men dets Tilliggende var fordærvet af Sand og 1571 sagdes, at Degnen intet Degneboel havde. Hans Indkomst var da 7 Tdr. Byg, 10 Gæs, 4 Lam og 120 Brød.[1]

[1]) Wulff: Vendelbo Stift, S. 128 f.

Om Kaldet hed det 1690:

»Her er nogle faa, smaa Sandboliger, af hvilke Degnen nyder af nogle 2 Skp., af nogle 1 Skp., hvor der er to i en Bolig, hvilket kan bedrage sig i begge Sogne til 5—6 Tdr. En Del resterer 2—3 Aar af den Aarsag, de er ganske forarmede og øde af den fordærvelige og skadelige Sandflugt, som Aar efter Aar kvæler Væksten.

Af Kvægtienden nyder Degnen 1/6, somme Aaringer 2 Lam og somme 1, undertiden 1 Mk. i Penge. Offer paa de 3 store Højtider 2 1/2 Mk. St. Hansrente nogle smaa Ost, henved 12—13, hvoraf næppe 3—4 kan bekommes noget Aar. Paaskekager skulde være lige saa mange, men Sognefolket har intet at bage dem af.

Pension til Hjøring Skole 1 1/2 Td. Byg og 1/2 Td. Rug.

Degnen har intet Boel, ihvorvel Biskoppen for lang Tid siden har gjort Anstalt derom, men besidder et lidet, skarns, sandfæste Bolig, som skylder til Rubjærg Kirke 1 Td. Byg og Herligheden til Landsdommer Jens Lassen i Fyen«.[1])

Endelig 1724 rejstes en ny Degnebolig tæt nordøst for Kirken i Klitten. Den var paa 6 Fag Bindingsværk og havde kostet 48 Sldlr. 3 Mk. 1 Sk. Heraf ydede Kirken 20, Stiftsøvrigheden 15 Sldlr. og Degnen Resten.

1744 føjedes til: Rum til 1 Ko og 4 Faar i et Jordhus, men ingen Plads til det, der avledes, og Bygningen fra 1724 var allerede brøstfældig.

En lille Have til Kaal østen og sønden for Rollingen, en inddiget Toft til 2 Tdr. Sæd, d. v. s. 6 Skpr. Jord af ringe Bonitet. Intet Tørveskær, uden at Degnen har Ret til at grave aarlig Tørv i Klitbakken, som kaldes Martørv. Drift med Ko og Faar paa menige Mands Fællig.

Indkomst: 9 Tdr. Byg a 5 Mk. = 7 Rdlr. 3 Mk., Offer de 3 Højtider 13—14 Mark; St. Hans Rente 1 1/2 Lp. Ost à 3 Mk. pr. Lp.; Accidenser 4—6 Mk.

---

1) Wulff: Aalborg St. Hist., S. 88.

Med Forordningen af 1737 fik Rubjærg sin første Skole, et 6 Fags Hus, paa Chr. Bødkers Toft. Det bekostedes af Kajholms Ejer Michael Wibe.

Fra denne Tid og indtil 1868 modtog Rubjærg Skole en Del af Lysepengene, der indkom i St. Kathrine Kirke i Hjøring.[1]

Jomfru Anne Margrethe Mønniche stiftede 1815 et Legat paa 300 Rdlr., hvis Rente tillagdes Kommunens Skole- eller Fattigvæsen. Heraf blev Halvdelen før 1829 anvendt til en Skolebygning i Lønstrup.[2]

Indtil da var der vist kun Omgangsskole i Maarup Sogn.

Degne.

Gennem et Hundredeaar har Rubjærg Kirke formentlig været betjent af Løbedegne, d. v. s. Elever fra Hjøring Latinskole. Der kendes kun Navnet paa enkelte af disse, nemlig Søren Eriksen i Hjøring (1652) – Søn af Erik Nielsen, Skrædder i Hjøring,[3] Niels Jensen (1665) og Elias Jensen (1665–68). Sidstnævnte maa antages at være Søn af en Borger i Sæby, Jens .... og Maren Nielsdatter (Gram), Søster til den kendte Borgmester der Hans Nielsen Gram.[4])

Simon Lauridsen Hjøring, 1676–1709.

Han træffes 1668 som Løbedegn til Harreslev og svarede da 2 Mk. i Prinsessestyr (Skat). Først 14. Febr. 1688 skrev han i Biskoppens Edsbog og

---

1) Den samme Begunstigelse nød Raabjærg Skole. Se C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 219.

2) Hjort-Lorentzen: Repertorium V, S. 124.

3) Vennebjærg Herreds Tingbog 7/3 1653, Bl. 42.

4) Personalhistorisk Tidsskrift 10. I, S. 43 f.

betjente da Embedet paa 12. Aar som Substitut for en ældre Degn, hvis Navn ikke kendes, medmindre det skulde være ovennævnte Elias Jensen. 1707 vidnede Simon paa Herredstinget i en Sag om, at Præsten havde ladet sine Kreaturer græsse paa en af Grandernes Baarer.[1]) Han er muligvis Broder til Degnen Peder Lauridsen Hjøring i Øster Brønderslev-Hallund, der virkede omtrent samtidig (1670—1719).

Hans Navn fandtes indskaaret i Degnestolen i Rubjærg gamle Kirke. Død 1709.

Gift I med Sidsel Pedersdatter, død før 1704. II med .... Hendes Navn kendes ikke. Hun blev ca. 1725 begravet inde i Kirken »for hendes salig Mands lange Tjeneste her i Sognene«.

Søn: Christen Simonsen, boende i Rubjærg.[2])

Christian Iversen Dodensig, 1709—10.

Født ca. 1696, Student Aalborg 1708, formentlig Søn af Handelsmand Iver Jensen Dodensig og Maren Pedersdatter, N. Sundby.[3]) Om han 1710 er død eller fraflyttet, vides ikke, men da kaldedes Eftermanden.

Niels Sørensen Løgstør, 1710—47.

Født i Løgstør 1666, død i Rubjærg Februar 1747. Da han kom hertil var der ingen Bolig for Degnen. »Der var hverken Hus eller Ly for mig, langt mindre for Hustru og Børn«. Han boede saa i Hjøring og maatte paa Prædikedagene vandre til Rubjærg.

Imidlertid bortdøde, indberetter han, to gamle

---

[1]) Vends. Aarb. I, S. 169 (1915).

[2]) S. C. Sortfeldt: Rubjerg Sogns H., S. 82 f, 101. Fra denne Bog er en Mængde af de følgende Oplysninger om Rubjærg Sogn hentede.

[3]) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 302.

Mennesker fra et Gadehus under Villerups Gods, og den nye Degn gav aarlig herfor 3 Sldlr. 12 Sk. og svarede kgl. Skat af $2^1/_2$ Skp. Hk. I denne Værring, der nærmest var et Jordhus, boede han til 1721, da han fik Husværelse hos en Mand i Byen ungefær et Aars Tid.

Saa 1724 fik han Degnebolig. Den tilhørende Jord var yderst karrig og bestod af Sandbakker, som N. S. Løgstør »med stor Møje havde jævnet til at saa udi«. Dog kunde den ikke bære saa meget, at han kunde føde »en Kow«. Han maatte derfor købe Foderet til sin Besætning, 1 Ko og 4 Faar. Og Kornet, der avledes, strakte heller ikke til Familiens Forbrug endnu 1743.

Allerede 1720 skrev Præsten om ham, at han var i største Armod, havde ingen Levnedsmidler og endda Hustru og 6 Børn. Niels Løgstør skaffede sig saa Ekstrafortjeneste som Hattemager, og Konen maatte søge til Venner for at bede om Hjælp.

Biskoppen betegnede 1745 N. S. Løgstør som gammel og ubekvem til Undervisning.[1])

1747 skrev Præsten:

»Degnen er gammel og affældig, men uforargelig, og det kunde maaske bidrage til hans Livs Forlængelse, om Sønnen kunde findes saa dygtig og bekvem, at han kunde nyde Kaldet, ihvorvel, som jeg hører, han synger slet. Imidlertid har han begyndt at assistere Faderen, men næppe lever nogen anden ved dette Brød, om han ikke som denne desuden har et Haandværk at hjælpe sin Næring med«.

En Gravsten mindede i mange Aar om ham i Rubjærg Kirke.

Gift 1705 med Frederikke Katrine Frederiksdatter Høeg, død Rubjærg 8. Juni 1756. Hun havde i mange Aar været sengeliggende og intet

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 195 (1922).

haft at forsørge sig med. Børn, der overlevede Forældrene:

1. Søren Nielsen Hjøring, boede 1747 i Løgstør.

2. Frederik Nielsen Hjøring, boede 1747 og 1771 i Løgstør.

3. Peder Ejler Nielsen, Degn her.

4. Dorthe Catrine Nielsdatter, død før 1756, gift med Handskemager Peder Villumsen, Aalborg, der 1756 gav Afkald efter Svigermoderen.

5. Karen Nielsdatter, levede 1771 i Rubjærg Degnebolig hos Broderen, ugift.

Peder Ejler Nielsen, 1747—71.

Formandens Søn. Han fuskede noget i Snedkerfaget 1744, men havde ikke lært det til Fuldkommenhed og brugte det heller ikke, men hjalp i Stedet Faderen.

1752 skrev Præsten:

»Peder Ejler gør mig med Katekisation ingen Hjælp. Derfor gaar det vel saa langsomt med Ungdommens Forbedring. Alligevel er der Tilfredshed med ham, fordi hans Levned er skikkelig og uberygtet, og han sørger trolig og ufortrøden for Moder og Søster«.

I Kirke og Skole har han altsaa været lidet værd, naar han hverken kunde synge eller katekisere.

Biskop Brorson stadfæstede dette 1757 med følgende Ord:

»Ustraffelig i sit Levned, men maadelig i Embedet. Kaldet er saa lidet, at man dertil ingen bedre kan faa, men han gør efter Evne, hvad han kan. Dog opretter Præstens Flid Degnens Mangel«.

Peder Ejler, som hans daglige Navn var, levede ugift og først Moderen, senere Søsteren Karen holdt Hus for ham. Nøjsom maa han have været, for da han døde, var han forholdsvis velstillet. Der var en

Del rede Penge, og han havde Part i 1 Fiskebaad i Lyngby og 2 i Lønstrup.

En gammel Sti mellem Rubjærg og Maarup Kirke, »Peder Ejlers Sti«, har baaret hans Navn til Nutiden. Han døde 30. Maj 1771.[1])

Søren Jensen, 1771–95.

Døbt Vrejlev 9. April 1714, død Rubjærg 17. Febr. 1795, 79 Aar. Søn af Degnen Jens Sørensen Torp, Vrejlev, og Dorthe Rasmusdatter Brønsdorph.

Pastor Mønnich skrev 1782 om ham, at han holdt Omgangsskole og opførte sig vel i Lærdom og Levned, saa der var intet at erindre.

Gift I i Vejby 19. Januar 1746 med Bodil Michelsdatter, f. c. 1725, begravet 20. Febr. 1756, 38 Aar.

II med Karen Hansdatter, død Rubjærg 23. April 1801, 77 Aar. Boede i sin 6aarige Enketid hos Sønnen Hans. Børn:

1. Jens Sørensen, f. c. . ., boede 1795 i Byrum.
2. Bodil Kirstine Sørensdatter, f. c. 1760, gift m. Niels Olsen paa Kæret ved Løkken, Vrensted Sogn.
3. Hans Sørensen Wejbye, døbt Vejby 10. S. e. Tr. 1761; Degn her og senere Skallerup-Vennebjærg, s. S. 183.
4. Ingeborg Sørensdatter, f. 1763, hjemme 1795, var 1801 gift m. Chr. Hjøring, Skoleholder i Sæby, begravet der 15. Marts 1807, 40 Aar.
5. Bodil Marie Sørensdatter, f. 1766, opholdt sig 1801 hos Broderen i Degneboligen.
6. Cathrine Sørensdatter Wejbye, f. c. 1771, tjente 1795 paa N. Elkjær, gift 17. Oktbr. 1795 m. kgl. Landmaaler Gregers Winther, Flamsted.

[1]) Side 190, Lin. 3 og 5 f. o. Hjøring, læs Løgstør.

7. Else Sørensdatter, f. c. 1774, tjente 1795 i Jelstrup Præstegaard.

Hans Sørensen Wejbye, 1795—1810.

Formandens Søn. Havde i nogle Aar forrettet Kirke- og Skoletjeneste for Faderen inden dennes Død. Flyttede 1810 til Vennebjærg. Se S. 183 og 191.

Boe Johannessen Møller, 1810—38.

Døbt S. e. Jul 1754, død 18. Novbr. 1842 af Alderdomssvaghed, Søn af Johannes Boesen Møller og Ane Jensdatter, Vilsted Mølle, og Broder til Søren Møller, der var Kapellan i Hjøring 1777—82.

1/2 Aar gammel blev han faderløs, men Moderen giftede sig Aaret efter med Ridefogeden paa Vaar Jens Nielsen.

Boe Møller træffes som Ridefoged paa Sæbygaard 1782—93, og 1787 var han tillige Forpagter af Lengsholm. 1795 købte han Skaarupgaard i Tolne Sogn, som han atter afhændede 1798.[1]) 1799 boede han i Lengsholm Mølle.

Sin Kirke og Skole passede han, til han var ved 80 Aars Alderen. Først da havde han Hjælpelærer, bl. a. Niels Juel, som var en vældig Sanger, men ellers en sølle Person, der var saa fyldt med Utøj, at Børnene skyede ham. Derefter Christen Nielsen Kravdal (Egebjerg), som senere kom til Lyngby.

Gift m. Johanne Margrethe Nissen, født Aalborg c. 1766; boede 1845 hos Sønnen Johannes i Furreby. Børn:

1. Ottine Amalie Elisabeth Møller, født Skaarupgaard 18. August 1796.

---

[1]) Trap: Danmark 4. V, 103.

2. Anne Margrethe Møller, f. Skaarupgaard 3. Novbr. 1797, død 20. Januar 1828 i Rubjærg.

3. Johannes Nissen Møller, døbt Lendum 3. Juli 1799, Snedker og Husmand i Furreby, død 28. Juni 1875. Gift m. Anne Marie Christensdatter fra Furreby. 5 Børn.

4. Else Bredal Møller, født 10. Febr. 1803, hjemme i Rubjærg Skole 1826.

Skoleholdere.

A. Rubjærg.

Den første Skole i det sandføgne Sogn rejstes 1737 af Kajholms Ejer, Degnen Michael Wibe. Til Skoleholder blev antaget Mathias Truelsen, da den gamle Degn ikke kunde informere Børnene. 1744 klagede Beboerne over, at Truelsen i Skolen spillede Kort med Eleverne i Stedet for at lære dem at regne, skrive og læse, og da han ikke kunde benægte, at han jo havde anvendt nogen Tid til Kortspil, gav den nidkære Provst Mumme ham omgaaende sin Afsked.

Mod Efterfølgeren, maaske Christen Jensen,[1]) var der ogsaa Opposition, og allerede den første Vinter maatte han nøjes med Børnene fra to Hjem, Præstens og Kajholms. De øvrige Børn gik til Mathias Truelsen, som nu dannede en »Friskole«, tagende mere alvorligt fat og dragende Børnene til sig, medens den nye Skolemand maatte fortrække. 1765 fik Truelsen det Skudsmaal, at han var en god Skolemester for en Løn af 6 Rdl. 4 Mk. Han var død inden 1787.

Gift I med Anne Danielsdatter, død 1735. II m. Karen Stephansdatter, død 19. Decbr.

---

[1]) Nævnes 1748; Vends. Aarb. IV, S. 195 (1922).

1760. III m. Kirsten Nielsdatter, død som Enke 1787, 54 Aar.

I Dele af Sognet har der vist stadig være Omgangsskoleholder, men ellers besørgede Degnen nu herefter i Hovedsagen Skolens Gerning ved Siden af Kirkens.

B. Maarup.

Langt tilbage har her været Skolehold, men vist kun Omgangs. 30. Juni 1684 begravedes Søren Sørensen Skolemesters Hustru Mette ..., 57 Aar 2 Mdr. Inden et Aar var gaaet, var han gift igen med Sidsel Nielsdatter, og deres Barn Mette døbtes 5. Juni 1685.

Antagelig har Christian Ludvig Bønsdorph, der 1726 boede i Kajholm, men 1734 i Lønstrup, øvet Skolegerning i Maarup Sogn, inden han sidstnævnte Aar blev Degn i Tornby. Se S. 165 ff.

1742 og fremefter var den omvandrende Skoleholder lønnet af Villerups Ejer. 1748: Laurids Schallerup (»ulastelig«), 1753: Christen Møller og 1757 Willars Christensen.

Fra ca. 1760–76 holdt Claus Christian Bønsdorph Skole. Sidstnævnte Aar forflyttedes han til Jelstrup-Lyngby. Se der.

Saa fulgte Axel Pedersen. Han var født ca. 1750 og kunde læse, skrive og regne. Han gik paa Omgang og fik Kosten samt derudover 3 Rdl. 2 Mk. af Sæby Kirke. 24 Børn.

Gift med Sidsel Jensdatter. Børn døbt i Maarup:

1. Else Marie, 26. Oktbr. 1777; 2. Jens, 1. Septbr. 1779; 3. Mette Johanne, 16. Oktbr. 1781.

Saa vidt det kan ses, efterfulgtes han af Hans Jensen, der 1822 flyttede til Lyngby.

Jelstrup-Lyngby.

I baade Jelstrup og Lyngby fandtes Degneboel 1553. Det første laa til Sejlstrup og havde gammel Rente. Men 1571 synes begge Bolene at være forsvundne, og Degnens Indtægter angaves da til at være 10 Tdr. Rug, 5 Lam, 24 Gæs og 278 Brød.[1])

Efter at Sognene i en lang Aarrække har været betjente af Løbedegne, skriver den første Sædedegn, Oluf Lauridsen Kraft, 1690 om sine Indkomster.

Kornindkomst: 8 Tdr. 3 Skp. Byg. Offer til de 3 store Højtider 3 Sldler. Paaskerente 3 Mk. St. Hansrente 1 Sldler. Af Kvægtienden nyder jeg $^1/_6$, kan beregnes til 5 Mk.

Pension til Hjøring Skole $1^1/_2$ Td. Rug og 2 Tdr. Byg.

Ingen Degnebolig og har jeg mig at beklage, at jeg har ingen Forbedring bekommet efter kgl. Maj.s Lov, og naar jeg ved Rettens Middel har søgt, har jeg faaet Henvisning til at stævne Proprietærerne, hvilket er mig ikke muligt, saasom begge Sognene er Strøgods.[2])

Da denne Degn kom til Jelstrup var der ingen Skole i Sognet, og der lød Klager over, at Børnene ikke kunde faa den fornødne Undervisning. Derfor bekostede Oluf Kraft 1677 selv et Skolehus i Hundelev By for egen Regning, og Sognemændene bevilgede ham en ved Skolen liggende Toft, der yderligere forbedredes ved at nedlægge en Vej, der ikke var strængt fornøden.

Endelig bevilgedes Græsning til 2 Køer, 6 Faar og 2 Svin med Granders Flokke. Desuden skulde han have de sædvanlige Skolepenge af Børnene.[3])

[1]) Wulff: Vendelbo Stift, S. 130.

[2]) Wulff: Aalborg Stift, S. 91.

[3]) I sin Helhed er denne Fundats trykt i Vends. Aarb. I, S. 386. Hofmans Fundationer har kun et kort Uddrag.

Denne Skole var c. 22 Alen lang og 10 Alen bred. Langs hele Nordsiden og den halve Sydside var der Udskud. Den havde Skorsten med Ovn og Kølle, og over Stuerne var der Loft. Bygningen havde kostet 80 Rdlr.

1693 var der Forhandlinger angaaende, at Beboerne skulde overtage Skolen. I den Anledning blev den repareret med en Bekostning af 8 Sldlr. 3 Mk. og 8 Sk. og takseredes herefter til 40 Sldlr.[1]) Men Sagen gik vist ikke i Orden, thi det oplystes senere, at »i Følge Forordning af 29. April 1740 var ved Degneskolens Indrettelse denne Stiftelse i Jelstrup Sogn forandret«.[2])

I Sommeren 1743 byggedes et Hus paa 4 Fag til Degnen at holde Skole i, men Mortensdag dette Aar havde Degnen dog ikke endnu begyndt Skoleholdet, grundet paa, at Væggene i Skolestuen da endnu var raa. Aaret efter kaldes Skolen forsvarlig, dog manglede ½ Trave Tag til Udskuddet.

Degneboligen laa 1744 ved Skolen i Kirkebyen og var paa 5 Fag med Udskud til Nord samt en gammel Lade paa 4 Fag, der var meget brøstfældig, og intet kunde opbevares i den uden Reparation.

Indkomst: 14 Tdr. Byg, Offer 10 Rdlr., uvisse Indtægter 2 Rdlr., 2 Lisp. Brød, 2 Lisp. Ost. Det hele ansloges til 27 Rdlr. 4 Sk. aarlig.

Skolen fra 1743 stod endnu Aar 1800, men trængte sikkert til en Afløser. Da var der 50 Børn fra 5 Aars Alderen, og Skolelønnen 6 Rdlr. 4 Mk. 1864 laantes 400 Rdlr. til Opførelse af en ny Skole i Jelstrup. Den gamle solgtes til Nedbrydning 4/4 1865.

---

1) Vends. Aarb. I. S. 386 f.

2) Hofmans Fundationer IV, S. 349.

Degne.

Som i andre Kirker indenfor 2 Miles Afstand fra Hjøring var her Løbedegne til hen i Tiden efter Forordningen om Sædedegne af 25. Oktbr. 1670. Kun en af hine kendes ved Navn, Oluf Lauridsen (Kraft), som var der 1665 og 1667 og da svarede 1 Sldlr. i Prinsessestyr hvert Kvartal. Han fik senere fast Ansættelse.

Oluf Lauridsen Kraft, 1674—1707.

Han havde altsaa en halv Snes Aar i Forvejen gjort Tjeneste i Kirkerne om Søn- og Helligdage. Endnu 1673 kaldtes han den øverste i Hjøring Skole, da der var Strid om hans Navn.[1]) Først 19. Novbr. 1684 skrev han i Edsbogen hos Biskoppen. Det bemærkedes da, at han besad Embedet paa 10. Aar. Om hans Forhold til Skolehus og Degnebolig se Side 196.

O. L. Kraft havde nogen Irring med Beboerne, og han søgte flere Gange at hævde sine Rettigheder ad Rettens Vej. Saaledes lod han 29. Juni 1685 læse en Landstingsdom af 26. Marts d. A. angaaende fælles Tørvegrøft i Gølstrup Hede.[2])

Det følgende Aar havde han Strid med sit Distrikt om Skoleholdet. Beboerne vidnede, at de havde givet Degnen 3 Vendelboskæpper Korn af Gaarde med 1 Mand og 6 Skpr. af Gaarde med 2 Mand (ɔ: Fæstere). Den Stund, han havde været Skolemester, læste han for Børnene somme Tider 14 Dage, undertiden 3 Uger, og dermed gik de bort, formedelst hans Forsømmelighed, naar hans Kone gjorde Barsel (!).

Et Skolehus havde Snedker Svend Lauridsen i Hundelev afstaaet til Oluf Degn for 1 Td. Rug og 1

---

1) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 306.
2) Vennebjærg Herreds Tingbog 29/6 1685, Bl. 47.

Td. Byg (formentlig fra 1674), for at han skulde sidde der udi og læse for Grandernes Børn, men nu, da han ikke vilde holde, hvad han havde lovet dem, tilbød Svend Lauridsen ham hans Korn igen.

Beboerne hævdede, at de havde ydet Degnen efter gammel Sædvane.[1])

Samme Aar stævnede Kraft for Smaaredsel og Degnerente af Jelstrup, som Sognemændene var uvillige til at yde.

Desuden krævede han Ringepenge for at ringe Morgen og Aften, som Loven tilholdt ham. Der stod ikke, at han skulde gøre det for intet. Beboerne mente, at han skulde besørge Ringningen i Følge sit Degneembede.

Dommeren gav ham dog ikke Medhold i Kravet om Ringepengene.[2])

Ved Siden af sin Kirke- og Skoletjeneste har han sikkert ogsaa været virksom Landmand, og her har hans Hovedinteresse nok ligget fremfor i Skolen, thi i hans Stald stod 4 Heste, 8 Kreaturer, 12 Faar og 2 Svin. Ved hans Hustrus Død 1693 viste Boet et Overskud paa 96 Rdlr. Det var ved denne Lejlighed, at der gjordes Forsøg paa at afhænde den af Kraft 1677 for egen Regning opførte Skole i Hundelev til Bymændene. Den eventuelle Salgssum skulde have været delt mellem Ægteparrets 4 Børn, der alle paa dette Tidspunkt var under 18 Aar.

Gift med Karen Sælgensdatter, død 1693. Børn:

1. Christen Olufsen Kraft, f. c. 1681, død Fladstrand 1748, 67 Aar. Handelsmand der. Han skyldte 1713 for 43 Tdr. Malt til Mads Christensens Bo i Høngaard, Torslev Sogn.[3])

---

1) Saa er det vel, at Degnen selv lader opføre Skole 1677.

2) Vennebjærg Herreds Tgb. $^{18}/_{10}$ og $^{25}/_{10}$ 1686.

3) Børglum-Jerslev Herreders Tgb. $^{20}/_{6}$ 1720 (C. Klitgaard).

Gift I i Fladstrand 8. Juni 1712 med Karen Andersdatter, begr. 13. Septbr. 1715, 55 Aar. II med Ane Marie Simonsdatter. Flere Børn.

2. Axel Olufsen Kraft.
3. Oluf Olufsen Kraft.
4. Johanne Olufsdatter Kraft.

Niels Lauridsen Tecker, 1707—25.

Han havde fra c. 1676 været Kirkeprior (Kordegn) ved St. Katrine Kirke i Hjøring. Her blev hans Hustru 1684 overskældt af Maren Helmersdatter med grove Ord, f. Eks. »Hore og Tæve« og beskyldt for at have Drikkegæster til Huse, men Degnekonen betalte igen med lignende Gloser og sagde bl. a., at Maren var en »Lortso«.[1])

Det ser altsaa ud til, at der er foregaaet nogen Uskikkelighed i Kirkepriorens Hus, og maaske er det derfor, at han søgte Embede paa et mere roligt Sted.

Niels Tecker købte 1689 sal. Borgmester Mikkel Madsen Vendelboes øde Plads og Ejendom i Hjøring, der var pantsat til St. Katrine Kirke for 133 Dlr., for 40 Sldlr., da Kirken ikke havde en Skillings Nytte af den.[2])

Han fik Embedet som en Julegave, thi under 24. Decbr. 1707 skrev Biskop Bircherod:

»Efter Mag. Jørgen Finckenhofs Recommendation (ɔ: Anbefaling) kaldede og beskikkede jeg Klokkeren i Hjøring Niels Lauridsen til at være Sædedegn i Jelstrup-Lyngby Sogne«.[3])

Skiftet efter ham nævner 3 Heste, 1 Føl, 3 Køer, 20 Faar og Lam, 4 Svin og 2 Gæs. I Stuerne fandtes

1) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 335.
2) Vends. Aarb. II, S. 217 (1918).
3) Personalh. Tidsskrift 9. IV, S. 167.

der foruden det strængt nødvendige Bohave, noget Kobber og Tin.

N. Tecker døde i Aug. Maaned 1725 og Hustruen en Maanedstid efter. Hans Bopæl kaldtes »Nalborg«. 1726 indstævnedes deres Arvinger angaaende Degneboligens Brøstfældighed.[1])

Gift m. Anne Christensdatter, død 1725. Børn:

1. Christen Nielsen Tecker, Borgerskab i Hjøring som Købmand 1711, brugte desuden Avling paa Lejejord, der var i »slet Tilstand som en Boelsmands paa Landet«. Død 1720.[2])

Gift m. Anne Lauridsdatter af Hundelev. 2 Børn, Helle og Niels.

2. Kirsten Nielsdatter Tecker, gift med Degnen Jens Christensen, Harreslev. Se der.

3. Maren Nielsdatter Tecker, død 1749, gift med Ole Thomsen, død 1736, Gunderup i Vrejlev.

Hans Laursen Grøntved, 1725–76, døbt Mygdal 15. S. e. Trin. 1696, død Jelstrup 2. Maj 1776, Søn af Laurs Mortensen og Inger Hansdatter af Grøntved. Moderen var fra Kabeltved.

Om Boligforholdene ved Ankomsten hertil skriver han 1743:

Jeg har ikke i dette fattige Kald haft nogen Degnebolig, men fæstet et Gadehus til Vrejlev, som nu er med Fuglsig, Msr. Jens Sand tilhørende, og selv samme opbygt og giver aarlig 1 Rdlr.

Sidst i 1742 blev mig af Patronen[3]) udvist et Gadehus i Jelstrup paa 12 Fag, 4 Fag til Stue, 4 til Gang, Køkken, Bryggers og Bagehus og 4 til Lade,

---

[1]) Børglum-Jerslev Herreds Tgb. $^{5}/_{9}$ 1726.

[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie S. 197.

[3]) Jesper Jespersen til Høgholt som Ejer af Sejlstrupgaard.

alt i een Længe. Huset havde Fyrretømmer og var gammelt og brøstfældigt, baade paa Tømmer og Tag, og ikke af den Størrelse, at der kunde blive Skolestue eller bekvem Degnebolig.

Saa har Patronens Fuldmægtig, Msr. Wilholt[1]), lovet, at det nu straxen skulde blive om- og opbygt til Skole- og Degnebolig.

Til samme Hus kan saas 2 Skp. Byg, knap Maal og ej mere, i en liden Toft, som ligger ved Huset.

Denne Bygning egnede sig altsaa ikke til Formaalet. »Det var ej nyttig at reparere den«. Derfor blev der efter Fogdens Løfte 1743 opsat et nyt Hus paa 8 Bindinger, som var til fornøden Skole og Bolig, udi en Længde, dog hver for sig med Udskud til nørre Side, indrettet og istandsat med Skorsten, Loft, Døre, Vinduer og alt Tilbehør. Se Side 196.

Hermed var Hans Grøntved i sin Levetid eller saa længe, han var Embedet betroet, fornøjet.

»Straxen næst ved« havde han et jordløst Hus i Fæste fra Fuglsig, som han forhaabede Øvrigheden ikke vilde benægte ham, da han derpaa havde anvendt stor Bekostning, og som efter hans Tid kunde være hans Kone og Børn til Tjeneste.

Fra sine gejstlige foresatte fik han følgende gode Skudsmaal:

Sognepræsten, Laurits Lauritsen Thura: »En stille, enfoldig og ædruelig Mand«.

Provst Mumme: »Hans Grøntved er af traktabelt Gemyt og har holdt Skole i Vinter (1742—43), men hvordan har jeg ikke kommet endnu til at erfare«.

Biskop Brorson: »En kjøn Mand i Embede og Levned«.[2])

---

[1]) Antagelig Iver Poulsen Wilholt, der 1722—36 var Medejer af Aastrup, og som døde paa Sejlstrup 1762, begr. 16. Decbr., 70 Aar 2 Mdr.

[2]) Vends. Aarb. IV S. 196 (1922).

Gift i Vennebjærg 30. Oktbr. 1731 med ærlige og gudfrygtige Pige Ellen Pedersdatter af Vester Hedegaard, antagelig Datter af Peder Jakobsen der. Børn:

1. Ejler Hansen Grøntved boede 1776 paa Annexgaarden i V. Hjermitslev.

2. Laurids Hansen Grøntved, f. c. 1754, tjente 1776 Moderen.

3. Ane Hansd. Grøntved, f. c. 1751, 1776 hjemme.

4. Maren Hansd. Grøntved, gift m. Fæstegaardmd. Søren Andersen, Jelstrup.

5. Cathrine Hansd. Grøntved, Husholderske paa Knudseje, gift Skæve 29. Juli 1774 med Degnen Laurits Christensen Bruun, Skæve.

6. Elisabet Hansd. Grøntved, gift I med Møller Christen Madsen, Aastrup, II med Møller Stephan Christensen, Aastrup.

Claus Christian Bønsdoph, 1776—77, var født i Alstrup, Rubjærg Sogn, 22. Oktbr. 1730, Søn af C. L. Bønsdorph, senere Degn i Tornby. Side 165 ff og 180.

Han havde fra c. 1760—76 været Skoleholder i Lønstrup. Degneembedet kom han kun til at betjene et halvt Aars Tid, idet han i Januar 1777 døde af en grasserende Sprinkelsyge (Plettyfus), der ogsaa bl. a. bortrev Præsten og Præstekonen.[1])

Faderen, der var eneste Arving paa hans Side, gav Afkald.

Gift I i Maarup 21. Oktbr. 1764 med Maren Andersdatter, død Lønstrup 23. Marts 1765, 48 Aar 7 Uger 6 Dage. II i Maarup 3. S. i Adv. 1765

---

[1]) Den Viborger Samler Nr. 6, S. 56, 1777.

med Kirstine Dorothe Ducke, sal. Erich Friis' Enke. Ingen Børn. Se Side 179 f.

Michel Sørensen Thura, 1777—81.

Død 30. Novbr. 1781. Søn af Købmand Søren Laursen Thura, Hjøring.[1]) Inden Kaldelsen hertil opholdt han sig i Løkken, maaske som Skoleholder.

Hans Bo var velforsynet med Guld, Sølv og andet Metal, saaledes 8 Sølvskeer mærket J L S — K C D og 7 do. mrkt. J F S — E C D. De samme Navnetræk fandtes ogsaa paa Sølvstob, som endvidere havde indgraveret H J L S — A M S H M; i samme Metal tillige Theske; desuden Tin, Kobber, Messing og Malm. Endelig 5 Bøger i Kvart, 29 i Oktav og nogle Bundter. Der blev er mindre Overskud.

Gift med Maren Hansdatter. Børn;

1. Johanne Katrine Thura, f. c. 1771.
2. Anne Marie Thura, f. c. 1775.
3. Søren Thura, f. c. 1776.
4. Ingeborg Thura, f. c. 1780.

Lars Larsen Lund, 1781—1816.

Død 29. Juli 1821 som Pensionist og fhv. Sognedegn — 92 Aar.

Skifteretten har følgende Tilførsel i den Anledning: 1821 29/7 døde forrige Degn i Jelstrup, nu i Hundelev. Hørte under Fattigforsørgelse, efterlod sig intet.

Om hans Gerning i Skolen hed det Aar 1800: »Degnen, som er en gammel Mand, lærer kun Børnene noget at læse og lidt at skrive, saa han er lidet skikket til Skoleembedet«.

---

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 139.

Der var da 50 Børn fra 5 Aars Alderen. Skolelønnen 6 Rdl. 4 Mk.

Til Trods for de anførte lidet opmuntrende Vidnesbyrd, sled Lund dog med Skolen til 1816, da hans anden Hustru døde, og han afløstes af Peder Jensen, som Aaret efter kaldedes til Torslev i Ø. Han Herred.

Gift I med Maren Magnusdatter, f. c. 1723, død c. 1794. II i Vidstrup 11. Novbr. 1796 m. Enkekone Else Nielsdatter af Tofte, død 30. Novbr. 1816, 72 Aar, Enke efter Jens Knudsen, Tofte, begravet 10. April 1796, 76 Aar. De var gifte 24. Februar 1771 og Jens Knudsen havde tidligere været i Ægteskab med Bodil Christensdatter, begr. 17. Januar 1771, noget over 48 Aar. En Datter af Else Nielsdatter og Jens Knudsen, Bodil Jensdatter, var gift med Gaardmand Lars Jørgensen Kiel i S. Tornby.

150 Rdlr. til Deling mellem Enkemanden og denne Steddatter.

Skoleholdere.

A. Jelstrup Sogn.

Foruden Degnene kendes kun et Par Skoleholdere i Jelstrup, nemlig Christen Christensen, der nævnedes i den Nykøbingske Sag 1727. (Se S. 103.)

Allerede før Degnene tog fat, har der været Skolegang i Sognet, idet en Del Beboere i Hundelev 1643 stævnedes for Penge til Skoleløn (10-24 Sk.).

En Mand svarede i den Anledning, at han ikke havde været med til at fæste den nuværende Skolemester eller lovet Løn til ham.

En anden sagde, at Skolemesteren havde vist hans Dreng hjem igen 3 Gange een Dag og

havde sagt, at han hellere vilde give 3 Mark, end han vilde undervise ham.

En tredje havde ikke Raad til at holde sit Barn i Skole.

En fjerde havde ikke udlovet nogen Løn.[1])

Der var stadig Uro om Skolevæsenet i Jelstrup Sogn. 1716 skrev Biskoppen til Sognepræsten:

Af Skolemesteren i Hundelev[2]) maa jeg med Fortrydelse fornemme den Forsømmelse Forældrene der i Sognene holder med deres Børns Undervisning, hvoraf en Del paaskyder, at de selv underviser, andre, at de holder en Dreng, som skal læse med dem, hvorudover Skolemesteren, som er beskikket for Sognet, mister det, han skulde nyde til sit Underhold.

Derfor skulde Præsten alvorlig tilholde Forældrene at vedligeholde Skolen, som af Beboerne med saa stor Forsorg er indrettet, og ingenlunde tillade saadan vankundig Dreng at foretage det, som han ikke er beskikket til af dem, som bør at sørge for Ungdommens Undervisning.

Det maa andrages for Provsten, at han i sin Visitats det alvorligt efterser, at alting kan holdes ordentlig, at ikke Skolen for den nærværende Selvraadighed skal lægges øde, saa at Efterkommerne skal sukke derover. Men de maa forenes med hverandre om, hvordan Skolemesteren kan nyde sit Ophold.

Det, som af sal. Justitsraad Dyssel[3]) var udlovet til en Skole, maa og erindres, om noget til den kan fravindes.[4])

Fra 1753—61 virkede Jens Thøgersen som Skoleholder i Hundelev. Han havde gode Resultater at fremvise.

---

[1]) Vennebjærg Herreds Tingbog 9/10 1643.

[2]) Hans Navn kendes ikke. Han maa have klaget til Biskoppen.

[3]) Arnoldus Dyssel til Sejlstrup, død 1714.

[4]) Vends. Aarb. IV, S. 196 (1922).

B. Lyngby Sogn.

Her læste Peder Jensen 1745—53, Jens Jacobsen 1755—57 og Peder Olsen 1761, og alle 3 berømmedes for Levnet og Undervisning.[1])

1787 var Willars Sørensen (21 Aar) og 1801 Lars Petersen (28 Aar) Skoleholdere. Sidstnævnte havde i 3 Aar gaaet til Jelstrup Præstegaard for at faa Undervisning, da han havde Lyst til Skoleembedet. Saa havde han holdt Skole fra 1793, regnede og skrev godt og var vel oplyst. Skoleformen var Omgangs. Formentlig virkede han til 1816, da Simon Jensen Rubjerg fik Embedet.

Harreslev-Rakkeby-Sejlstrup.

Om Degnekaldet her hed det 1553, at der intet Degneboel var i Harreslev, men der sagdes at være et i Rakkeby, hvoraf der ydedes 16 Skpr. Byg til Sejlstrup Kirke.

Selvsagt betjentes de tre Kirker, der laa Hjøring saa nær, af Latinskoledisciple derfra, og 1571 indberettedes: Degnen til samme Sogne af Hjøring »skolle«. Hans Løn var 8 Tdr. Byg.[2])

Saaledes har det saa været, saa længe der var Løbedegn. Den første Sædedegn opgav 1690 følgende om Kaldet:

Intet Degneboel, uden et lidet Gadehus, som blev købt forleden Aar og er jordløst og uden Sæd. Ildingsbjerring, »loug« Tørv (Lyngtørv?) i Fælled. Kornindkomsten tilforn 9 Tdr. Byg, men nu formedelst Bøndernes slette og armelige Tilstand kun 7 Tdr. Byg; thi en Del, som forhen har givet, gaar nu omkring og betler deres Brød, og Husene og Gaardene staar ganske øde. Kvægtienden af Sejlstrup

---

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 196 (1922).

[2]) Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stift, S. 132.

Sogn oppebærer Assessor Dyssel; af Harreslev og Rakkeby Sogne har Degnen i Forpagtning af Forstanderen i Aalborg Hospital. Offer 1 Dlr. om Aaret, eftersom de pleje intet at ofre til deres Degn (d. v. s. de tidligere ofte skiftende Løbedegne).

Pension til Hjøring Skole 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg.[1])

1744 havde Præsten Hans Faber ladet bygge en Degnebolig i Sønder Harreslev. Den laa 3—4 Bøsseskud sydøst for Kirken i det østerste af Byen.

Den var paa 9 Fag af Fyrretømmer + en Taske ved østre Ende. Selve Boligen omfattede 7 Fag, nemlig 3 Fag Stuehus, 1 Fag Sengekammer, 2 Fag til Ild- og Arnested, og de sidste to var Tærskeplads og Ladegulv. Den fattedes blot 2 Læs Tag, som i dette Aars Høst skulde blive fremskaffet.

Herforuden var for to Aar siden af Aastrups Ejer[2]) ved vestre Gavl tilsat 4 Fag til Skolehold, de 3 Fag til Skole og et til Køkken, hvorudi var en lille Skorsten. Det hele var solidt, kun manglede Skolestuen Kalkning, men Præsten formente ikke, at Degnen skulde bekoste Skolehusets Vedligeholdelse. Grunden under det vestligste Fag var høj og opfyldt af Sand og Tørv, et saa løst Materiale, at det kunde befrygtes, at Skolen og en Del af Degnens Bolig tog Skade, hvis Underlaget sank.

Der burde indkastes en liden Have sønden til Vinduerne, saa disse kunde bevares uskadte for Kreaturerne og til at sætte Kaal sammen udi. Mod Nord ønskedes en Have, hvori kunde avles 2 Læs Kaal.

Hverken Ager eller Eng hørte til. Tørveskær og Drift til Faar og Fæ havde Degnen i Fælleden.

---

[1]) Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. St. Hist., S. 90.

[2]) Antagelig Greve Chr. Fr. Levetzau til Store Restrup. der 1740 paa Auktion købte Aastrup og Overklit, som han var Ejer af til sin Død 1756.

Lønnen var da 15 Tdr. Byg og 12 Rdl. 3 Mk.

I denne Skole var Materiellet 1765:

1 liden Bibel, 8 Catekismi Forklaringer i brugelig Tilstand, 11 forslidte do., 1 Fyrrebord, staar paa Pæle, 3 Bænke, staar ligeledes paa Pæle, 1 Jernbilægger.

Aar 1800 var Harreslev Skole forfalden, men først 1840 rejstes en ny. Overslaget til denne var paa 648 Rdl. 2 Mk. 8 Sk.

I Rakkeby spores Skolegang fra 1681, og Sognet havde fast Skole 1742. Heri fandtes 1765:

1 halvslidt Bibel, 1 gl. forslidt do., 2 gl. ubrugelige Nye Testamenter, 12 Eksemplarer Spørgsmaal, komplette, nogle A B C'r og Catekismer, 1 Bogskab af Fyr med 3 Rum, 2 Borde, 4 Bænke.

Med Hensyn til Løn var Skoleholderen i Rakkeby vist blevet betænkt fra Skolens Grundlæggelse. Det hed herom 1759:

Til Skoleholderen i Rakkeby giver Ejeren af Sejlstrup aarlig 10 Rdlr., som skal være legeret af sal. Justitsraad Jespersen[1]) til Høgholt. Angaaende samme forefindes ingen Fundats, men alene, at udi Ejerens, Sr. Peder Bierrings[2]) Skøde er det indført, hvorefter vedkommende retter sig, ifølge Sognepræstens Beretning.[3])

Sognet havde 1800 et godt Skolehus og 70—80 skolesøgende Børn.

Sejlstrup havde 1742 kun Omgangsskole, men maa snart derefter have faaet bygget Skolehus, for 1800 betegnedes Sognets Skole som gammel, meget brøstfældig og i yderlig slet Tilstand, medmindre der faa Aar i Forvejen skulde være købt en

---

[1]) Jesper Jespersen, der ejede Sejlstrupgaard fra 1719 til sin Død 1746.

[2]) Ejer 1749—68.

[3]) Hofmans Fundationer IV, Side 350.

ældre Bygning til Skole, thi efter Folketællingen 1787 synes Sejlstrup Sogn ikke at have haft nogen Skole paa dette Tidspunkt.

Degne.

A. Harreslev-Rakkeby og til 1810 Sejlstrup.

Augustinus Jensen Hjøring, ca. 1673-94.

Han kaldtes i Førstningen Substitut, saa der maa vel tidligere have været en Sædedegn, hvis Navn ikke er bevaret. Var 27. Maj 1673 Borger i Hjøring, da han medunderskriver en Erklæring angaaende Gejstlighedens Vandel og Forhold i Menigheden.[1]) Han forekommer en enkelt Gang i Retsprotokollerne.[2])

Jens Gregersen Torup, 1694—1704, Søn af Gregers Jensen, Skrædder i Viborg.[3])

Om hans Kaldelse skrev Biskop Bircherod under 13. Marts 1694 i sin Dagbog:

Beskikkede jeg Jens Gregersen til at være Sædedegn i Rakkeby, Sdr. Harreslev og Sejlstrup Sogne, efter at jeg havde privat examineret ham og til samme Embede nogenledes dygtig befunden saa og ladet ham sin Ed, efter Ritualens Tilhold, for mig aflægge.

Sit første Kaldsbrev havde han fra Kirkernes Patroner, nemlig Fru Kirstine Beck,[4]) sal. Frederik Rodstens, som havde Jus til Rakkeby Kald, og Arent Dyssel,[5]) Assessor i Commercekollegiet, som havde Jus til Harreslev og Sejlstrup Kirker.

Dette var den første Degn, som jeg i mit Stift har konstitueret.[6])

Han boede i Rakkeby.

---

1) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 106.

2) Børglum Herreds Tbg. 19/6 1682.

3) Meddelt af Oberstløjtnant Chr. Bokkenheuser.

4) Til Gl. Vraa m. m.

5) Se Side 205.

6) Personalhistorisk Tidsskrift 9. I, S. 267.

G. i Vrejlev 23. Oktbr. 1694 med Maren Madsdatter af Gunderup, antagelig D. af Degnen der Mads Pedersen og Tove Jensdatter.

Den 3. Juli 1704 holdtes Skifte efter Jens Torup og Hustru, »som begge straks efter hinanden bortdøde«. Børn:

1. Alhede Cathrine, f. 1695; paa Sejlstrupgrd.
2. Tove Marie, f. 1698; i Harreslev Præstegrd.
3. Mette, f. 1701; hos sin Faster Lisbet Gregersdatter i Gunderup.
4. Birgitte Marie, f. 1702; hos sin Mosters Mand Poul Jacobsen i Hjøring.[1]

Christen Jacobsen Paulin, 1704—09, Søn af Præsten ved Frue Kirke i Aalborg Jacob Poulsen og Anna Bering.

Ved hans Tiltrædelse skrev forannævnte Biskop: Confirmerede og beskikkede jeg Christen Jacobsen Paulin til Degn at være i Harreslev-Rakkeby og Sejlstrup Sogne, der han havde forevist mig det Kaldsbrev, som Stedets Patron, Amtmand Dyssel[2]) havde givet ham paa samme Degnekald, og jeg ved Overhørelsen havde fundet ham hertil dygtig.[3])

Gift m. en Enke, da han 4. Decbr. 1695 i Hjøring var Forlover for sin Steddatter Inger Margrete Frederiksdatter, som da ægtede Mads Christensen fra Gaarestrup.

Det vides ikke, om han er død eller forflyttet.

Jens Christensen, 1709—47.

Han er født ca. 1682, Student fra Aalborg 1705, og Søn af Christen Pedersen, som døde i Harreslev hos ham 30. Aug. 1725, 76 Aar.

---

1) Formentlig den Poul Jacobsen, der nævnes i C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 64 og 124.

2) Se foran S. 205 og 209.

3) Personalhistorisk Tidsskrift 9. IV, S. 144.

J. Christensen betegnedes 1741 af Biskop Brorson som »en ringe Degn«, der havde en kristelig Student, Bechmann,[1]) til at tage sig af Undervisningen, og 1745 som »gammel og ubekvem«, da Chr. Bjerregaard[2]) hjalp ham.

1743 skrev Provst Mumme:

»Harreslev Degn ved jeg og ikke katekiserer. Hans Skole holder en Bonde i Harreslev, Niels Thomsen, som har godt Vidnesbyrd, og jeg befandt dette Aar bedre til Skolehold end før. Degnen lever ikke uskikkelig«.

Paa Grund af sin slette Tilstand og ringe Indkomster kunde han kun svare halv Skat.[3])

I hans andet Ægteskab (1726) nedkom hans Hustru 2 Maaneder efter Brylluppet med en Søn. I den Anledning rejste Biskop Thestrup 1729 Tiltale mod ham. Han søgte saa kgl. Benaadningsbrev, hvorfor Sagen udsattes.

Det følgende Aar kom Sagen atter for. Benaadningsbrevet var da udstedt, men Degnen havde ikke kunnet indløse det. Han havde kun faaet Halvdelen af de fornødne Penge skaffet til Veje, men haabede hos medlidende Guds Børn at kunne faa samlet Resten. Hen paa Sommeren havde han dog faaet skaffet 38 Rigsdaler, som han deponerede i Retten.[4])

Jens Christensen blev begr. 23. Febr. 1747, 65 Aar 2 Mdr. Der var et Underskud i Boet paa godt 30 Rdl.

G. I med Kirsten Nielsen Tecker, begr. 20. Aug. 1725, 33 Aar ÷ 3 Mdr. 3 Uger, Degnedatter fra Jelstrup; se Side 200. Deres Bo ved hendes Død viste et Overskud paa 53 Sldlr.

---

1) Morten Lauridsen Bechmann, der 1743—51 var Kapellan og 1751—89 Sognepræst i Byrum paa Læsø.

2) Blev 1747 Degn her.

3) Vends. Aarb. IV, S. 198 (1922).

4) Vennebjærg Herreds gejstlige Justitsprotokol $^{28}/_{3}$ 1729, $^{14}/_{4}$ og $^{19}/_{7}$ 1730.

G. II 23. Oktbr. 1726 i Sejlstrup m. Kirstine Villadsdatter, begr. 30. Marts 1749, 44 Aar ÷ 7 Uger.

Ved Skiftet efter J. C. mødte Enkens »Broder«[1]) Jens Jensen Snedker af V. Brønderslev og meddelte, at han i Henseende til hendes Skrøbelighed saa vel som af Hensyn til de to Børns Legems-Vanskeligheder forærede hende sin Fordring i Boet: en Kakkelovn til 10 Rdlr., som skulde tilhøre hende.

Hun havde bl. a. to andre Brødre, Lars Villadsen, som 1747 boede i V. Vidstrup, og Simon Villadsen, »en gammel Ungkarl«, som 13. Juli 1781 døde i Tolstrup Præstegaard.[2])

Af 13 Børn overlevede kun 2 af hvert Ægteskab Forældrene, nemlig:

1. Niels, døbt 12. Febr. 1721, boende 1747 i Aalborg og kaldtes da Niels Jensen Skammel.

2. Ingeborg, døbt 14. Febr. 1723; g. m. Christen Christensen, Sdr. Harreslev.

3. Villads, døbt 25. Jan. 1733; kaldtes 1760, da han giver Afkald efter sin Søster Else Marie, Villads Jensen Schandrup. 1781 oplystes, at han for 6—7 Aar siden skulde være rejst udenlands.

4. Else Marie, døbt 25. Jan. 1738, død 30. Marts 1760.

De to sidste, af andet Ægteskab, var »begge ganske vanføre«.

Christen Pedersen Bjerregaard, 1747-84, havde fra 1742—45 været Skoleholder i Vidstrup, hvor han efter Provst og Præsts Vidnesbyrd aabenbarede gode Evner; se Side 171.

I to Aar var han Medhjælper hos sin Formand

[1]) Halvbroder?

[2]) Jydske Efterretninger Nr. 1781, Tillæg.

og fik det Skudsmaal, at han var »ganske duelig til at undervise og opbyggelig i Levned«, og senere som Degn røgtede han sit Embede godt baade i Kirke og Skole.[1]) Optraadte 1772 som Fuldmægtig for Chr. Broerholt til Villerup.

Gift I m. Sophie Kathrine Bruun, døbt Sindal . . ., begr. Harreslev 29. Oktbr. 1781, 76 Aar 8 Mdr., D. af Provst Bertel Frandsen Bruun og Hedevig Jensdatter Hagedorn.

G. II i Harreslev 2. Maj 1782 m. Kirsten Laursdatter, begr. 20. Juni 1810, 78 Aar. Børn:

1. Margrethe Hedevig, døbt Vidstrup 1743.

2. Hedevig Margrethe, døbt Harreslev 25. Marts 1746, begr. 21. Juli 1748.

C. P. Bjerregaard havde Søstrene Else, g. m. Anders Olesen i Jelstrup (d. før 1784) og Maren, g. m. Anders Thomsen i N. Bindslev.

Gutzon Nielsen Børglum, 1784—1808, var døbt Ø. Brønderslev 17. Febr. 1754, begr. Harreslev 5. Juli 1808, og Søn af Degnen Niels Knudsen Børglum[2]) og Kirsten Gutzonsd. Kolding.

G. Børglum tjente 1783 paa Hammelmose. Det lød om ham 1800, at han ej var Seminarist, men flittig og skikkelig i Embede og Levnet. Hans Løn som Degn udgjorde 40 Rdlr. og som Skoleholder 9 Rdlr. Hans Bo udviste 14 Rdlr. Overskud.

G. I i Harreslev 8. Decbr. 1784 efter kgl. Bev. m. Ingeborg Katrine Wilsbech af V. Vidstrup, døbt Vrejlev 11. Novbr. 1767, begr. Harreslev 14. Septbr.

---

[1]) Vends. Aarb. IV, S. 198 (1922).

[2]) Søn af Knud Nielsen Børglum i V. Mølle i Lerup, der var Broder til Byfoged Poul Nielsen B. i Hjøring; de var Sønner af Niels Poulsen til Overklit og Maren Knudsdatter og antog Navnet Børglum ca. 1720.

1790. D. af Degnen Otto Hansen Wilsbech og Anne Nielsdatter Friis.

G. II m. Maren Jensdatter Møller.

Børn døbte Harreslev:

1. Kirstine Børglum, 15. Januar 1786; levede 1809, da hun arvede 90 Rdlr. 40 Sk. efter sin afd. Moster Anne Cathrine Wilsbech.

2. Anne Børglum, 6. Aug. 1788, d. 1792.

Disse fik ved Moderens Død udlagt i Varer af Boet for 17 Rdlr. 5 Mk. 10 Sk. hver.

3. Søren Nicolaj Børglum, 14. Juli 1793; levede 1809 ved Skiftet efter Faderen.

4. Ingeborg Cathrine Wilsbech Børglum, født 4. Decbr. 1794, døbt 11. Januar 1795, død Hjøring 28. Maj 1869; g. m. Farver Jens Møller Haugaard, f. 10. Novbr. 1789, d. 6. Maj 1839.

5. Dorthea Christine Børglum, 15. Oktbr. 1797, begr. 4. Novbr. s. A.

6. Jens Møller Børglum, 1. Septbr. 1799. Var 1847 og 1855 Kirkeværge ved St. Kathrine Kirke; fra 1857 Bedemand i Hjøring; død 3. Maj 1865, gift med Karen Elisabet Lund, f. 1800, d. 1861.

7. Christian Børglum, 23. April 1801. Drejer i Hjøring fra 1828, flyttede 1841 til Mygdal og boede 1861 i Hørmested; g. m. Inger Marie Sørensdatter.

8. Anton Magnus Wilhelm Børglum, 3. Juli 1802, begr. 16. Marts 1804.

9. Augustinus Børglum, 6. Januar 1805. Boede 1835 og 39 som Snedker paa Vandsted Mark og 1846 i Vennebjærg; g. m. Ane Nielsdatter.[1])

10. Jacob Christian Børglum, 10. Marts 1808, begr. 15. Maj s. A.

---

[1]) Deres Søn Jens Møller Børglum var Snedker i Vennebjærg, blev Læge i U. S. A. og var Fader til de berømte Billedhuggere Solon Hannibal B., † 1922, og Gutzon Borglum.

Peder Christensen Hesselbech, 1809-18.

Han var Søn af Christen Iversen og Karen Christensdatter i Hesselbæk i Bindslev og tjente 1785 paa Hvidstedgaard.

I Aarene 1795—98 var han Degn paa Hirsholmene, 1798—1809 Kordegn i Skagen og døde her 23. Aug. 1818, 67 Aar gl.

Medens han var i Skagen hed det om ham, at han havde »jævn Indsigt, men maadelige Læregaver«.

G. 23. Septbr. 1798 i Elling m. Anne Lucie Thomine Eriche Wirenfeldt, fremstillet i Tolne Kirke 26. Januar 1769, D. af Jacob Severin W. og Mette Thomasd. Thodberg (se S. 43). 1788 var hun i Kornum Præstegaard, og forud før Brylluppet opholdt hun sig paa Ellinggaard. Hendes Navn forkortes undertiden til Antomine Wirenfeldt. Efter Mandens Død fik hun Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo og døde i St. Hans Sogn 3. April 1823. De havde kun et Barn:

Mette Cathrine Hesselbech, døbt Skagen 15. Septbr. 1801, død St. Hans 8. Decbr. 1872. G. m. Peder Iversen, død som Aftægtsmand paa Aastrup Mark, St. Hans S. 3. Maj 1865.

B. Sejlstrup.

Søren Pedersen, 1810—44.

Ved Embedsledigheden efter Hesselbechs Død kaldedes selvstændig Degn her. S. Pedersen afløstes 1844 af den kendte Thomas Nielsen Bjørnbak.

I sin Fritid synes Søren Pedersen at have haft Interesse for Urmagerfaget.[1]) G. Maarup 17. April 1813 m. Ellen Jensdatter. Børn:

1. Mette Cathrine, døbt Rubjærg 23. Aug. 1813.
2. Jens Peter, døbt Sejlstrup 10. Jan. 1816.

[1]) Vends. Aarb. I, S. 385 (1915).

Skoleholdere.

A. Harreslev.

Forud for Degneskolen 1742 høres kun en enkelt Gang om Skolehold i S. Harreslev, nemlig 1648, da Mette Pedersdatter i Harreslev udlagde Biliam Pedersen, som var Skolemester i Harreslev forgangen Aar, for sin Barnefader. Hun havde i Forvejen faaet 3 Børn.[1])

Senere holdt Degnen Skole, til Tider med Hjælp.

B. Rakkeby.

Den første Skolemester, der nævnes, er Jens Nielsen, hvis Datter Maren 1681 begik Lejermaal med Hans Melsen, og hun havde endda to uægte Børn i Forvejen.[2])

Den 5. Novbr. 1724 stod Johanne Andersdatter aabenbar Skrifte i Sejlstrup Kirke for Lejermaal. Hun udlagde som Fader til sit Barn Otto Christensen Kalum, som var Skolemester i Rakkeby samme Aar.

En mere stabil Skoleholder fik Sognet 1730 i Anders Laursen (Juul), skønt Biskoppen ikke i Førstningen fandt hans Undervisning heldig. Senere blev det bedre og hans Liv var ulasteligt.[3]) I 1760erne flyttede han til Resen ved Skive, hvor han vist bistod Klokkeren, dels med at undervise Børnene, dels i Kirken, og her døde han 6. Juni 1772.[4])

G. i Taars 9. Juli 1730 m. Maren Pedersdatter, begr. Rakkeby 11. Febr. 1756, 57 Aar, D. af Peder Andersen, Græsdal. Børn døbte Rakkeby:

1. Mette, 27. Jan. 1732, g. m. Thomas Oluf-

---

1) Vennebjærg Herreds Tbg. $^{6}/_{11}$ og $^{18}/_{12}$ 1648.

2) Børglum Herreds Tbg. $^{9}/_{8}$ 1681.

3) Vends. Aarb. IV, S. 199 (1922).

4) Meddelt af Forfatteren Lærer E. Poulsen, Løvskal.

sen af Gunderup (S. af Ole Thomsen og Maren Nielsd. Tecker, se S. 200).

2. Birgitte, 20. Marts 1735.

3. Johanne, 12. Jan. 1738.

4. Laurs Andersen (Juul), 20. Maj 1740; blev Amtstuefuldmægtig og Storkøbmand i Skive, arbejdede paa uret Vis med Amtstuens Penge, fik Afsked derfra og fallerede 1831.[1])

5. Peder Andersen (Juul), 24. Marts 1743, død 1772. Overtog Skoleholdet efter Faderen og levede ulasteligt. G. i Rakkeby 8. Oktbr. 1767 m. Sidsel Nielsdatter Bach (2 Børn).

6. Maren, 27. Decbr. 1746.

7. Maren, 6. Febr. 1752.

Thomas Pedersen, der fulgte efter, var født ca. 1748 og fik (1800) følgende smukke Vidnesbyrd af sin Sognepræst: Denne værdige Mand besidder en meget sjælden Færdighed og Sikkerhed i Katekisation.

G. m. Edel Jensd. Kjærgaard; se Side 181.

Flere Børn døde smaa; Jens, Peder og Christen, f. 1781—84, levede.

C. Sejlstrup.

Af Omgangsskoleholdere kendes kun Anders Nielsen, ansat ca. 1745.[2]) Aar 1800 er den 22aarige Christen Madsen i Gang. Han er skikkelig i sin Opførsel, men som Skoleholder »saa som saa«.

Saa fulgte ovennævnte Søren Pedersen, der tog sig af baade Skole og Kirke.

---

1) Bogen om Skive, Side 404.

2) Vends. Aarb. IV, S. 190 (1922).

Dronninglund Herred.

Understed-Karup.

Degnebolig, Skoler og Lønforhold.

Degnen i Understed havde 1555 et Boel og kunde dertil saa 1 Pd. (2 Tdr.) af »alle Haande«, og desuden hørte »3 Læs Eng« dertil. Kirken havde den Jord, Degnen kunde blive hjulpet med. Han fik ikke sin Løn, som den ellers havde været ydet Embedet fra Arilds Tid. Fælleden var taget fra Degneboelet.

Dette Boel svarede 1571 2 Tdr. Byg og 1 Lam i Landgilde. Degnens Indkomst angaves at være 12½ Mark.

I Karup var Degneboelet blevet taget og lagt til Sæbygaard uden Lov og Dom, skønt der havdes Brev og Bevisning derpaa. Ogsaa her bemærkedes, at Kirken kunde afgive Jord til Degneembedet.

1571 var Indtægterne 4 Mk., 2 Lam og 4 Skilling i Kvægtiende.[1])

Degneboelet nævnes 1645, da det svarede ½ Rdlr. i aarlig Landgilde til Understed Kirke. Det beboedes da af Christen Andersen.[2])

1690 slaas Indkomsten af begge Sogne sammen og »bedrager« sig da til 15 Tdr. Korn, »hvis det kunde bekommes, som ikke hidtil er sket, formedelst en Del af de mest formuende Sognemænds, i Synderlighed i Understed Sogn, deres Vrangvillighed, som modvillig og uden al Fornødenhed har forhindret kgl. Maj.s Lov og kristelige Anordning, hvorover

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist., S. 135.
[2]) Vendsyssel Folk og Land I, S. 67.

Degnen lidet over den halve Part har bekommet og det med Tøe (Tidsspilde) og Trætte imod sin Vilje og allerstørste Had og Misundelse, som »jeg fattige Mand« maa lide uden at have givet Aarsag dertil i nogen Maade«.

Kongens Anpart af Kvægtienden nød Degnen Halvparten af. Denne Part havde altid der i Egnen været gammel Degnerettighed og kunde bedrage sig til 1 Rdlr. og nogle Skilling.

Offer paa hver af de 3 Højtider »moxen« 1 Sldlr. Det uvisse kunde ikke regnes over 1—1½ Mk. St. Hans Rente 8—10 Ost a 8 Sk. Paaskerente, om den kunde bekommes, in natura, androg 1 Sldlr.

I Understed Sogn var da en ringe Degnebolig, som af Alders Tid altid havde ligget til Degnen. Den bestod af 7 Fag Rollinghus, 6 Fag Lade og og 4 Fag Fæhus. Jorden var takseret i Matrikulen for 0-6-3-0. Heraf svaredes ordinære Skatter som af andet Bøndergods, aleneste Degnen med halv Skat paa et Aars Tid havde været forskaanet.

Af Avlingen samt det halve Læs Hø, der kunde bjerges, kunde næppe fødes 2 Køer.

Pensionen til Sæby Skole var 1 Td. Rug og 2 Tdr. Byg.[1])

Degneboligen laa i Kallesdal (Karlsdal) ikke langt fra Kirken. Den behøvede 1740 20 Rdlr. til Reparationer.

Indtægterne angaves 1768 at være:

I. Højtidsoffer 11 Rdlr.

II. Accidenser faa; thi ved Bryllupper og Koners Kirkegang ofres til Præsten, men imod Lov og Forordning gaas forbi Degnen. Dog kan dette Offer beregnes til 2 Rdl.

III. Kornindkomsten, hvoraf ⅕ svares til

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. Stifts Hist., S. 77.

Skolen, er ganske ringe, hvilket var sket ved Formandens Efterladenhed og skadelige Akkorder. Fra mange Beboere nød Degnen intet, undtagen det ringe Højtidsoffer, der for Mand og Kone var 2 Skilling. Der betaltes for Pensionskornet efter en billig Takst. Hele Indkomsten i Varer androg 5 Tdr. eller 14 Rdlr. 1 Mk.

IV. Smaarente var ligeledes ved Formandens Efterladenhed kommet ganske af Brug, saa at Bønderne, med faa Undtagelser, ganske nægtede at give noget. Denne Indkomst kunde derfor kun ansættes til $3^1/_2$ Mk.

V. Til Kaldet var ingen Benaadninger eller Tillæg i nogen Maade, thi af Degneboelet, hvis Hk. var 0-6-3-2, svaredes alle kgl. Skatter.

Samlede Indkomster	27 Rdlr.	4 Mk.	8 Sk.
÷ Skolepenge og Skatter	6 —	0 —	8 —
Nettoløn	21 Rdlr.	4 Mk.	0 Sk.

Om Understed Sogns to Skoler vides meget lidt. 1742 var der en Degneskole for Hestvang, Dal, Kvissel, V. Rugtved, Skiftved og Kisby, samt en Skole »paa Fælleden norden Vangen«, den senere Vangen Skole, »under Bakken«, for den øvrige Del af Sognet. Aar 1800 havde den 90—100 Børn.

Karup Sogn havde paa dette Tidspunkt ingen Skole, saa Undervisningen besørgedes ved en Omgangsskoleholder.[1]) Ikke en Gang Aar 1800 havde Karup nogen fast Skole, men nogle Aar efter indrettedes en saadan i »Kirkhuset«, antagelig Kirkens tidligere Tiendelade, der laa lige opad nordre Kirkegaardsdige. Beboerne her havde dog i mange Aar forud taget sig af det bevægelige Skolehold. Senere

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 210 (1920).

flyttede Skolemesteren Katederet fra Kirkeladen til et Hus paa Sydsiden af Kirkegaarden.[1])

Degne.

Oluf Tuesen, — 1677.

Om denne første Sædedegn er kun bevaret, at han boede i Kallesdal og 25. April 1677 stak sin Nabo, Søren Jensen, ihjel med en Kniv; han dømtes 2. Maj s. A. til at miste sit Hoved, men Kroppen maatte komme i Kristenjord.

Da Mestermanden ikke var til Stede paa Tinget, og Dommen saaledes ikke straks kunde udføres, overleveredes Morderen til Eftermaalsmanden, Niels Jensen i Føltved i Skæve Sogn, den dræbtes Broder?

Det bemærkedes udtrykkeligt i Domsakterne, at Oluf Tuesen ikke havde været drukken.[2])

Niels Pedersen (Winther), 1680—94.

Han, der var Søn af Degnen Peder Thomsen i Lendum, betegnedes som Substitut, da han 5. November 1680 underskrev Eden hos Biskoppen. Den 12. Marts 1687 stævnedes han af velbaarne Alexander Hay, en indvandret Skotte, der var Løjtnant og boede i Dal, angaaende Udsæd i nogen Jord.[3])

1694 byttede han Embede med Degnen i Vrensted-Thise; se der.

Jens Gregersen Hals, 1694—1721.

Formentlig Søn af Præsten Gregers Davidsen og Hustru Kirsten Ibsdatter, Hals. Han var Student fra Aalborg 1666,[4]) opholdt sig 1682 hjemme i Hals og blev 1686 Degn i Vrensted.[5])

---

[1]) Vendsyssel Folk og Land VI, S. 6 f.

[2]) Børglum Herreds Tgb. 2. Maj 1677.

[3]) Personalhistorisk Tidsskrift 9. V 128.

[4]) Tauber: Biografiske Notitser, S. 48.

[5]) Flere af efterfølgende Oplysninger om Jens Hals stammer fra Førstelærer A. Jensen, Vrensted.

Jens Hals gjorde sig straks efter sin Ankomst til Vrensted uheldig bemærket. 28. Juli 1687 stævnede han sin Forgænger i Embedet for Gæld[1]) og 15. November s. A. havde han siddet hos Morten Hansen Smeds og drukket med Hejle Sørensen i Sundsted, og da Drikkelaget var forbi, vilde de to Herrer slaas. Slagsmaalet blev dog undgaaet, saa Uenigheden endtes med »Klammen«.

Den 14. Febr. 1688 var der i Anledning af det upassende Optrin nedsat en Ekstraret i Vrensted, ved hvilken begge Parter hver idømtes 3 Lod Sølv i Bøde.

Aaret efter var Degnen indblandet i en anden Sag. Den 28. Febr. holdtes Provsteret i V. Brønderslev Kirke, hvor Hr. Frands Lauridsen Hjort, Vrensted, havde indstævnet Albert Bille til Hammelmose, for at han kunde erklære sig.

Ved næste Retsmøde, 4. Apr., mødte Kvartermester Cort Kukkuk[2]) og fremlagde en Kaldsseddel af følgende Indhold:

Saasom velb. Albert Bille til Hammelmose, boende i Ladegaard, ved sit Indlæg for Provsteretten 28. Febr. havde unddraget Jens Gregersen Hals fra sin Forseelse og begangne Gerninger angaaende Lysenes Antændelses Forbydelse i Vrensted Kirke den 6. Juni 1688 paa en ordinær Maanedsbededag, da Kukkuk gik til Alters, og i samme Indlæg tilstod Bille at have instrueret Degnen om saadan forsætlig Forseelse at begaa, som er imod Loven og Ritualet, og da Albert Bille havde paataget sig Ansvaret for Degnens grove Forseelse, rejste Kukkuk nu Tiltale mod ham og krævede ham tiltalt af Generalfiskalen.

---

1) Jerslev Herreds Tbg. 28. Juli 1687.

2) Regimentskvartermester Curt eller Casper Kukkuk træffes flere Gange 1685—87 som Fadder i Ingstrup. Jvf. C. Klitgaard: Hvetbo Herred I, S. 296.

I samme Retsmøde var ogsaa til Stede Jens Gregersen Hals, der fremlagde et Indlæg fra Bille, som ikke selv kunde møde, da han var syg.

I Skrivelsen erklærede Bille, som han tidligere havde hævdet, at han havde givet Degnen Instruks om kun at tænde Lys ved ordinær Altergang, men ikke specielt at undlade at tænde dem, naar Kukkuk gik til Alters. Naar Degnen glemte at tænde dem hin 6. Juni, var det efter hans Erklæring i V. Brønderslev Kirke 28. Febr. sket af menneskelig Skrøbelighed, og Bille tænkte sig ikke, at Underofficerer og Gemene gik til Alters paa andre Tider end Sognefolkene.

Ved Dommen blev Bille frifundet for Tiltalen.

Baade Bille og Degnen havde tillige beskyldt Præsten for, at han den 20. Febr. var kommet for tidlig til Thise Kirke, skønt hans Vogn var gaaet i Stykker, saa han maatte gaa en Del af Vejen, men Menigheden var endnu ikke forsamlet, da han kom.

Jens Hals havde i denne noget spinkle Anledning faaet en Række Mennesker fra Thise til at skrive under paa, at Præsten var kommet for tidlig til Kirken, men i Retten erklærede Underskriverne, at de egentlig ikke vidste, hvad Degnen havde faaet dem til at skrive under paa. En af dem havde været beskænket, en anden havde slet ikke været i Kirke den paagældende Dag o. s. v., men Degnen havde sagt, at der skete dem ikke nogen Skade ved, at de skrev.

Præsten fremsatte i Modsætning hertil den Paastand, at det var Degnen, som havde været for sent paa Færde. Skolemesteren havde maattet begynde Sangen, og Degnen kom først, da Præsten gik paa Prædikestolen.

Jens Hals hævdede paa sin Side at have været paa Kirkegulvet før Klokken 9, til hvilken Tid Gudstjenesten var ansat.

Selv om der vel nu blev nogenlunde Ro i Forholdet mellem Præst og Degn, saa har Striden dog stadig ulmet, og da Stiftet i Begyndelsen af 1694 fik en ny Biskop, havde denne faa Dage efter sin Ankomst til Aalborg Besøg af Præsten i Vrensted. Biskoppen skriver herom:

»Den 9. Marts 1694 var Hr. Frands Lauridsen (Hjort), Sognepræst til Vrensted-Thise, hos mig med store Klagemaal over sin Sognedegn Jens Gregersen Hals og hans forargelige Modvilje.[1])

Fire Maaneder senere var denne nye Biskop paa sin første Visitatsrejse naaet til Vrensted. Han skrev da:

»Confirmerede jeg i Vrensted Præstegaard et Kaldsbrev, som Jens Gregersen Hals havde bekommet af Fru Lisbeth Bilde, velb. Holger Paxis, til Understed og Karup Degnekald udi Børglum Herred.«[2])

I Understed var hans Halvbroder Balser Jensen Hals da Præst, men tog det følgende Aar sin Afsked.

Flytningen synes at have bragt ham roligere Kaar. Der høres fra nu af intet om ham ud over, at han 1711 maatte stævne Fæsteren af Annexgaarden i Vrangbæk for at faa sin Degnerente.[3])

Jens Hals, der vist døde i Slutningen af Aaret 1721, havde et jævnt Bo. Der var intet af ædle Metaller, men derimod Kobber, Tin og Jernfang. Besætningen bestod af 3 Heste i Alderen 13—16 Aar, 3 Køer, 2 Kalve, 9 Faar, 2 plettede Søer, 2 hvide Grise og 4 Gæs.

Til Deling blev 86 Rdlr. 1 Mk. 6 Sk. Skifte 12. Jan. 1722.

J. Hals, hvis Hustrus Navn ikke kendes, havde efternævnte Børn, der ændrede Slægtsnavnet til Halse.

---

[1]) Personalhistorisk Tidsskrift 9. I, 266.

[2]) Stds. 9. I, 271.

[3]) Børglum-Jerslev Herreders Tgb. 9. Juli 1711.

1. Velfornemme Gregers Jensen Halse, Handelsmand i Fladstrand, hvor han træffes 1709—22. G. med Petronelle Andersdatter.

2. Jens Jensen Halse, f. i Hals 1682; i 20 Aar Kapellan i Mandal og derefter Præst i Nykøbing M.[1])

3. Kirsten Jensdatter Halse, død c. 1719, g. m. Fæstegaardmand Poul Christensen, Lem, 7 Børn, hvorfra flere af Midtvendsyssels nulevende kendte Slægter nedstammer.

Jens Joensen, 1723—43.

Han underskrev Eden 18. Febr. 1723 og har vel fungeret som Degn 1722; derefter høres intet om ham før 1738,[2]) da han nævnes ved en Bispevisitats med den forhaabningsfulde Tilføjelse: Bliver god, og 1741 var han »en flittig Mand«. Han døde 1743 i Armod, saa der intet var hverken til hans Enke eller deres umyndige Børn.[3])

Søren Henriksen Klein, 1744–63,

var næstældste Søn af Præsten Henrik Klein og Hustru Katrine Ravn, Jerslev, og hjemmedøbt 22. Oktbr. 1702.[4]) Student Aalborg 1718, Filosofikum 1719. I sit Levned var han »ganske ustraffelig«, men da han var »døv og tunghørig« maatte han holde en Substitut, som forestod saavel Sangen i Kirken som Arbejdet i Skolen. 1761 var Søren Klein baade gammel og skrøbelig. Han havde været heldig med Val-

[1]) Villads Christensen: Nykøbing paa Mors 1299—1899, S. 245 f.

[2]) Han kaldes da Jens Olesen, hvilket sikkert er en Fejltagelse.

[3]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 209 (1920).

[4]) Jydske Samlinger, 3. III, 505.

get af sine Hjælpere. De var til Nytte og udførte Gerningen for ham paa opbyggelig Maade.[1])

Klein døde 3. Maj 1763.

G. Sæby 14. Novbr. 1758 med Anne Simonsdatter Løgstør, D. af Simon Christensen Løgstør, der 1720 tog Borgerskab i Sæby. Hun døde Sæby 1. Juni 1798.[2]) De havde kun et Barn, Henrich Christian, døbt 23. Novbr. 1760, begr. 8. Febr. 1761.

Axel Sørensen Lyche, 1763—1806.

Hans Herkomt er ikke opklaret. 6. Søndag efter Paaske 1777 døde hans Moder hos ham, 78 Aar gl. Hendes Navn ikke angivet.

Lyche, der var Student fra Aalborg 1752, hørte til de haarde Skolemestre, og hans Virketid indenfor Skolens Vægge blev af den Grund kun kort.

Straks efter sin Ansættelse havde han en Tvist med Skoledistriktet, hvilken dog »blev i det gode afgjort«. Han havde været for streng imod Børnene og dertil forsømmelig og efterladende i Undervisningen, hvorfor han blev irettesat og mulkteret. Derefter skulde han forbedre sig, og Biskoppen ventede sig ogsaa 1764 i Fremtiden »hans Omvendelses værdige Frugter«.[3])

Varig blev hans Forbedring dog ikke, thi to Aar senere, Maj 1766, var det atter galt fat. Beboerne havde igen klaget over deres Degn og Skoleholder.

Ved sidste Visitats (1764?) hed det, at der i Klagen var blevet befalet, at Degnen skulde holde en Karl, som baade Præst og Beboere kunde være tjent med, til at forrette Skoleembedet, indtil Børnene turde

[1]) Vends. Aarb. III, 210 (1920).
[2]) Jydske Efterretninger Nr. 48 1798.
[3]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 210 (1920).

betroes ham selv. »Paa Trods heraf tog han alligevel i Fjor (1765) et Barn fra Sæby paa 12—13 Aar, som holdt Skole en 4—5 Uger til ingen Nytte«. Saa holdtes Børnene hjemme, og Forældrene læste med dem i Stedet. Og dog betaltes den fulde Skoleløn til Degnen i Haab om, at det i Fremtiden skulde vorde bedre. Et Aar betaltes Pengene til Aalborgs fattige Enker. Dette Aar (1766) har velædle Sr. Brønnum, som største Lodsejer, ladet opkræve Skoleløn.

Saa tog Degnen sig for selv at holde Skole igen, hvad ingen med Fortrydelse vilde have set paa, dersom han havde gjort det med nogen Flid og god Omgang, formelder Klagen. Men han omgikkes Børnene endnu med ubarmhjertige Hug og Slag af Pisk eller Tyrepisk, ja deres Bøger kastedes mod Døre og Vægge, smaa og store til største Forskrækkelse.

Dernæst maatte Børnene gøre Degnens Arbejde, hugge Træ, bære Vand, røgte og muge, gaa hans Ærinder, baade i Sogn og uden Sognet.

Ofte har han hverken ladet Børnene læse til eller fra Bords. Han har aldrig holdt Kor (Sang) enten Aften eller Morgen, ikke en Gang spurgt dem, hvem der havde skabt dem. Skolegangen havde kun varet 4—5 Uger før Jul, og efter denne Tid vilde han slet ingen Børn antage i Skolen, uden at han fik Ildebrændsel paa ny. Det kunde Distriktet umulig gaa ind paa. Der havde været leveret Tørv i rette Tid.

Degnen var en frisk Mand, som nok kunde holde ud sammen med gennemvaade Børn, der skulde sidde stille paa en Bænk.

Det var bekendt, hævdedes der, at Ildebrændselet til Vangen Skole var meget lettere, og dog havde man aldrig hørt Klager derfra, langt mindre Forsømmelse.

De 9aarige Børn kunde ikke en Gang deres A. B. C.

Klageskriftet slutter med at oplyse, at der forhen havde været forhandlet med Degnen af Biskop Broder Brorson og Sognepræsten Ole Nicolaj Brodersen Brorson, der senere var død, »denne gode sl. Mand, som altid havde et faderligt Hjerte til os« (ɔ: Menigheden). 10 Underskrifter.

Efter Modtagelsen af denne Skrivelse foranstaltede Biskop Brorson et Møde afholdt i Understed Degneskole. Her indfandt sig efter Ordre 9. Juni 1766 Provst Casper Conrad Rafn, Volstrup, og Degnene Hans Broust, Torslev, og Michel Holst, Volstrup. Denne Kommission skulde undersøge Klagepunkterne angaaende A. Lyches usømmelige Optræden i hans Skolehold og Omgang med Børnene i Skolen.

Naturligvis var ogsaa den anklagede Degn til Stede og tillige alle Anklagerne. Og efter at disse sidste var eksaminerede, befandtes nogle smaa Fejl hos Degnen, hvilke han lovede og helligt forsikrede herefter at ville rette, saa at alle Disputter om Skoleholdet fremtidig kunde blive glemt, ligesom han iligemaade forbandt sig til at holde en skikkelig og duelig Person til Skoletjenesten, som han ikke skulde bruge til andet Arbejde i Skoletimerne eller med nogen Ting forhindre ham fra at opagte Skolen forsvarlig.

Hermed var »de samtlige fornøjede«, og begge Parter lovede, at den hidtilværende Uenighed skulde eragtes for død, hvorimod kristen Kærlighed og god Forstaaelse fremtidig skulde raade.

Herpaa underskrev alle de tilstedeværende.[1])

Selv om Degnens Forseelser reduceredes til nogle Smaafejl, var det dog i Virkeligheden ham, der trak

[1]) Aalborg Bispearkiv, Cap. C, Loc. 7 Fasc. 5; Landsarkivet, Viborg.

det korteste Straa, og Axel Lyche kom sikkert ikke til at holde Skole mere.

Den studerede og i Skolestuen noget koleriske og brutale Mand vendte derefter sine Interesser mod Degnekaldets bakkede og stenede Jord. I Aarene 1786—87 ryddede han et Stykke Jord fuld af Sten til 4 Skpr. Rugsæd, foruden at han planerede adskillige Bakker, og paa det jævnede Areal havde han ligeledes saaet Rug, tillige — en Sjældenhed i hine Tider — opelsket en Lund bestaaende af over 100 Træer samt plantet 8 Frugttræer og sat 185 Favne Dige af Jord og Sten og endelig anlagt en Stenvase over et Morads med 40 Alen lange Diger.

For dette Arbejde tilkendte Det kongelige danske Landhusholdningsselskab ham en Belønning paa 8 Rigsdaler.[1])

Der findes endnu Spor af Axel Lyches Volde og Gærder.

I en Præsteindberetning fra 1800 betegnedes Lyche som »meget affældig«. Han befattede sig ikke med Skolen, men holdt en Karl til at undervise. Denne Medhjælpers Løn var 7 Rdlr. for en Vinter.

Axel Sørensen Lyche døde 3. Oktbr. 1806 »med Rørelse« og efter 43 Aars Tjeneste, 80 Aar gl.

G. I i Understed Præstegaard 18. Septbr. 1763 med Adele Margrethe Reich, født i Gudum Præstegaard 3. Septbr. 1741, begr. Understed 10. Marts 1791, D. af Præsten Gottfred Gottfredsen Reich og Anna Marie Müller, Gudum.

G. II i Understed 23. Oktbr. 1791 med Jomfru Anna Nielsd. Lindgaard, f. Horsens Sogn 18. Maj 1733, tjente 1751 hos Præsten Jacob Holm i Jerslev og blev begravet 2. Febr. 1803, død »af tærende

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 24 1789.

Syge«, 64 Aar, D. af Møller Niels Heilesen og Karen Johansdatter.[1])

Anders Jensen Ajstrup, 1806—23, var Søn af Bønderfolk. Han havde i nogle Aar været Landsoldat og blev 1793 gift med Skoleholderens Datter i Vangen Skole (se Side 232 f.) og arvede Svigerfaderens Embede, som han besad til 1806, da han efter Lyches Død rykkede op i Degneembedet. I Vangen var hans Løn 13—14 Rdlr. aarlig, hvoraf han maatte anvende 5 Rdlr. til Vedligeholdelse af Skolehuset og i Leje af Jord. Hans Skolehold honoreredes med 7 Rdlr. aarlig. Han skrev en smuk Haand og var velskikket til den Gerning, han røgtede. I sine sidste Aar blev han hjulpet af Sønnen Jens Ajstrup. Traditionen siger, at han i Skolen var en skikkelig Mand, der i Middagspavserne lod Børnene gaa op paa Understed Kirkeloft, men formanede dem »ej at blive der for længe, for saa kom »bette Puds« (ɔ: Djævelen) efter dem«.

Døde 27. Juli 1823, 64 Aar.

G. i Understed 7. Decbr. 1793 med Ane Henriksdatter; se ovenfor. Børn døbt Understed: 1. Jens, 26. April 1795, levede 1823 og havde da i nogle Aar været Faderens Medhjælper i Skolen. G. med Johanne Pedersdatter. 2. Henrik, 11. Febr. 1798, konfirmeredes 1812.

Skoleholdere.

A. Degneskolen

passedes under Søren Klein og Axel Lyche vist udelukkende af yngre Personer, der lejedes for en Vinter

---

[1]) Deres syv Børn, blandt hvilke Degnen Ove Jesper Haugaard (Lindgaard), Aasted (se Side 62), antog Slægtsnavnet Lindgaard.

ad Gangen. 1748 og 1751 nævnes Jens Lauridsen, der var »flink og til Nytte«. En unavngiven Skoleholder var 1756 blevet fjernet, fordi hans Hustru kom $1/2$ Aar for tidlig i Barselseng. 1761 fungerede Lars Jensen i Skole og Kirke, Aaret før og lige efter Kleins Død træffes Christen Find i Degneskolen. Maaske er han den Christen Find, der døde som Skoleholder i Valsted 1806. G. med Anna Maria ... Børn: Anne, begr. 9. April 1762, $1 1/2$ Aar, og Christen, døbt 19. Juni 1763. 1801 holdt den ugifte 24aarige Peder Pedersen Skole for Degnen. Han fik 7 Rdlr. i Løn for sit Skolearbejde. Aaret efter flyttede han til Hørby. Se der.

Fra 1806 tog Anders Ajstrup fat som Degn og Skoleholder.

B. Vangen Skole.

Den første Skoleholder, der nævnes her, er Henrik Jensen. Han havde 1. Septbr. 1743 udstedt en Revers til Anders Brønnum, Hørbylund. Der blev senere rejst Tvivl om, hvorvidt dette Dokument var gyldigt, da det var skrevet paa ustemplet Papir, men det godkendtes ved Landstingsdom.[1])

Han var en duelig Skoleholder. 1751 nævnes han i Karup Skole, men senere i Vangen, hvor han stadig fik godt Skudsmaal for sit eksemplariske Levned.[2]) Begr. 3. Septbr. 1795, 78 Aar.

G. Understed 3. Juni 1752 m. Maren Pedersdatter af Kiis, der begravedes Trin. Søndag 1795, 64 Aar gl. Børn døbte Understed:

1. Anne, 23. Jan. 1757, gift med Efterfølgeren i Faderens Embede. 2. Jacob, 26. Maj 1759. 3. Jacob, 5. April 1761, begr. 9. S. e. Tr. 1769, 7 Aar. 4.

[1]) Viborg Landstings Dombog 1736—56, S. 1118.

[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 210 (1920).

Johanne, 2. Febr. 1765, begr. 27. Marts s. A. 5. Palle, 12. Marts 1766. 6. Margrethe, 3. S. i Fasten 1772, begravet 13. S. e. Tr. 1773.

Anders Jensen Ajstrup, 1793—1806.

I hans Tid var der 90—100 Børn til Vangen Skole. Gift med Formandens Datter. Se Degne, Side 231.

Han efterfulgtes af Niels Jensen (Bagterp), der var her til 1812, da han flyttede til Bolle i Dronninglund Sogn og atter 1818 forflyttedes til Sdr. Harreslev, hvor han virkede til 1832, da han tog sin Afsked og blev Husmand. Død 4. Juni 1839, 57 Aar gl.

G. Taars 27. Novbr. 1807 med Ane Andersdatter, f. 1787, D. af Skoleholder der Anders Nielsen og Ane Pedersdatter. Se Side 123. Børn: 1. Jens Christian, døbt Understed 6. Novbr. 1808. 2. Christiane Frederikke, 31. Marts 1814. 3. Martha Sophie Hedevig, 10. Apr. 1816. 4. Ane Johanne Sylvertine, 18. Marts 1818. De tre sidste døbte Dronninglund.

Jens Sørensen Vognsbek, 1812—55, havde været Underofficer og kaldtes 1854 »den ærværdige Olding«. Afsked 1855. Han flyttede da til Lyngsaa til Sønnen Thomas Christian og fulgte 1867 med til Ledet i Karup, død der 1868.

G. Elling 22. Novbr. 1812 med Inger Kirstine Pedersdatter fra Lerbæk, død Ledet i Karup 1868. Børn døbte Understed: 1. Søren Peter, 12. Oktbr. 1813, død 23. Jan. 1814. 2. Søren Christian, 11. Febr. 1815, død 1. April 1838. 3. Peder, 7. Decbr. 1817. 4. Christen, 29. Marts 1819. 5 og 6. Anna Cathrine og Else Marie, født 26. Marts 1821; Else død 1822. 7. Else Marie, 8. Juni 1823, død

17. Febr. 1850. 8. Thomas Christian, 18. Oktbr. 1825, konf. 1840; boede først i Lyngsaa og fra 1867 i Karup.

En Sønnesøn, der bor i København, fører Slægtsnavnet Vognsbek videre. Den øvrige Slægt har bortkastet Navnet.[1])

C. Karup Sogn

fik først meget sent en Skole, saa her vandrede de skiftende Skoleholdere rundt til Storstuerne.

Henrik Jensen, der ellers hører til Vangen Skole, var en udmærket Skoleholder, anføres her 1751. Derimod betegnes Peder Stephansen, der 1756 var Omgangsskolemester, som »unyttig og forsømmelig« og blev afsat for at give Rum for en bedre, som Præsten havde Anslag paa. Denne nye Mand, Thomas Christensen, var dog allerede kasseret 1761, da han befandtes »ringe«,[2]) og en ny atter antages, nemlig Christen Christensen, som var flittig i sin Skolegerning og eksemplarisk i sit Levned. Han boede i »Kirkhuset« og holdt Skole i næsten 40 Aar, formentlig i egen Stue, indtil sin Død 1798 i en Alder af 84 Aar. Efter hans Død betegnede Præsten ham, der var gift med Ane Pedersdatter, som yderlig vankundig, idet han hverken kunde regne eller skrive. Hans Løn var 5 Rdlr. 4 Mk. Sognet havde 1800 kun 20 Børn, men disse kom, af gyldige Aarsager, som Præsten maatte overse, næsten aldrig i Skole. Han afløstes af Mads Nielsen (en Stedsøn?). der 1801 kaldtes interimistisk Skoleholder.

---

[1]) En Del Oplysninger om Understed og Karup Skoler er beredvilligst givet mig af Lærer C. P. Nielsen, nu Lørslev.

[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 210 (1920).

Volstrup-Hørby.

»Er der en Degneboel«, er alt, hvad der 1553 oplystes om Volstrup Degnekald, og 1571 meddeltes videre, at der skyldtes (ɔ: svaredes) deraf 1 Fjerding Smør, og at Indtægten udgjorde 5 Tdr. Rug, 20 Gæs, 62 Brød, 4 Lam, 2 Kid og 8 Skilling.

Ogsaa i Hørby var 1553 Degneboel, hvoraf skattedes med 9 Skilling til Bjørn Andersen[1]) for Fædrift, skønt Degnen havde Brev paa fri Drift og Dom derpaa. 1571 hed det: Degnen haver Degneboels Jord og er dog afsat hans Embede.[2])

I den nærmeste Tid efter Reformationen ser det altsaa ud til, at der har været Degne i baade Volstrup og Hørby Sogne. Men efter at Sæby Latinskole var blevet oprettet, forsynedes de vist med Løbedegne af Skolens Disciple i et Hundrede Aar.

Den 23. Aug. 1670 købte N. Juel[3]) Degneboligen i Volstrup. Det hed herom: Degneboligen skylder aarlig til Sæby Latinskole 1 Fdg. Smør, hvilket udgør 3 Tdr. Hk., hvorfor han selv tilbyder at give for hver Td. Hk. 50 Rdl. Dette Tilbud agtedes for at være til Skolens Profit og blev derfor antaget.[4])

20. April 1689 blev foretaget et Syn over Degneboligen ved Volstrup Kirke i Anledning af den foregaaende Degns Død:

Husene kan staa for et fuldt Syn, undtagen et Læs Tag, som fattes paa nordre Ende af det lidet Hus Østen i Gaarden.[5])

Dette maa have været en midlertidig Synsforretning, eller den er blevet underkendt, for Aaret efter

---

1) Bjørn Andersen Bjørn den Yngre til Stenalt? † 1583.
2) Wulff: Vendelbo Stift, S. 136 f.
3) Søhelten Niels Juel, der ejede Sæbygaard 1668—82.
4) Kronens Skøder II, S. 316, 385.
5) Sæbygaard Birketings Protokol 20/4 1689.

hed det om »den Bolig udi Volstrup, som til Degnebolig var solgt«:

Ladehuset ganske forfalden og raaddent altsammen, som er 5 Bindinger, hvilke staar for Fald og hænger paa Støtter, saa intet af Bygningen til at bygges med igen. Taget kan hjælpes med 5 Læs.

Rollingen er nogenledes ved Magt, saa den kan staa en Tid lang, men Østerenden, som er Kammeret, er forfalden, tilmed er Tømmeret ganske raaddent, saa det staar paa Støtter.[1])

Den ordinære Indberetning af 1690 lyder:

Efter Ligning, gjort af Patronen, velb. Holger Pachs til Sæbygaard, og Præsten, skulde Sognedegnen have i Tiende: 6 Tdr. Rug og 9 Tdr. Byg, men saasom de fleste var meget forarmede, kunde ej bekommes mere end 3 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg. Offer de 3 høje Fester: Af Sæbygaard $^1/_2$ Rdl., af Sognefolkene 3 Mk.; thi der var ganske faa, som ofrede til Degnen, og blev snart slet ingen for Armods Skyld. Med Brudefolk 8—10 Sk., med Børnedaab 4—5 Sk. og ved Koners Kirkegang 4 Sk. i det højeste. Julerenten af Hørby Sogn 5—6 grove Kager (Brød) og et Faarelaar med hver Kage, men af Volstrup Sogn intet. Paaskerente 9—10 smaa Kager og 8—10 Æg med hver Kage. St. Hans Rente 8—10 smaa Ost.

For nogle Aar siden var der til Degnen et Degneboel liggende ved Volstrup Kirke og gav en Fjerding Smør til Sæby Skole, hvilket ved kgl. Tilladelse er solgt til Admiral Juel og af nutidige Patron (ɔ: Holger Pachs) vægres til Degneboel, med mindre Degnen fæster, skylder og gør Arbejde deraf lige med andre hans Bønder, hvorfor han (Degnen) der i Stedet havde destineret (tænkt at fæste) et lidet Hus udi Volstrup By, takseret udi den nye Matrikel for 0-3-2-1, til hvilket aleneste kunde saas 2 Tdr. Korn og avles 2 Føringer Hø. Pension til Sæby Skole 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg.

Dette Hus, som Patronen vilde gøre til et Degneboel, faldt ganske ringe at hjælpe til Levnedsmiddel,

---

1) Sæbygaard Birketings Protokol $^{21}/_{6}$ 1690.

var ganske fordærvet af skadelige Urter, kaldet Brandenborger eller fattig Mands Trusel,[1]) gav ganske lidet igen for det lidet, der kunde saas. Det laa tillige ubelejligt i den Opvartning, som han altid var Præsten skyldig.[2])

Om Ole Skolemesters Hus i Volstrup sagdes 17. April 1669, at det var brøstfældigt. Dets 4 Bindinger stod for Fald og kunde ikke »fares« (istandsættes), for ringere end 18 Mk.

Dette Skolehus maa være gaaet til Grunde, for senere hed det:

I Volstrup Sogn var ingen Skole før 1735, da Kirkens og Sognets Ejer, Fru Kancelliraad Arenfeldt til Sæbygaard efter hendes længe hafte Forsæt endelig paatog sig paa egen Bekostning at bygge et Skolehus ved Volstrup Kirke, hvor tilforn Degneboligen havde staaet. Samme Skole kom til at bestaa af 7 Bindinger og havde nogen Jord og Eng, som Skoleholderen hidindtil (1746) havde nydt fri for alle Udgifter. Der kunde holdes et Par Køer. Fælles Husrum til Foder og Korn.

Skoleholderen nød 10 Rdlr. i Løn af Sognet.[3])

Til Fruens nyfunderede Skole hørte baade Ager og Eng, beliggende Sønden for Kirkebakken og fri for Skyld og Arbejde, efter et Instrument underskrevet af hende selv, og som fandtes i Præstens Forvaring fra 1737.

Skolehuset var i god Stand.[4])

Denne Kirkeskole samlede Børnene fra Tamholt, Øksenhede, Langtved, Skølstrup, Lille Stenshede, Volstrup og Skovsgaard.

1) Gul Okseøje, der paa hin Tid var en Plage i flere Egne af Vendsyssel.

2) Wulff: Aalborg Stift, S. 85 f.

3) Indberetning fra Præsten; Aalborg Bispearkiv, Pakke 407, Landsarkivet i Viborg.

4) Hofmans Fundationer IV, S. 329.

Fru Anne Sophie Pachs betænkte endnu en Gang Skolen, idet hun 26. April 1759 stiftede et Legat paa 100 Rdlr., af hvis Renter 2 Rdlr. hver Mikkelsdag skulde uddeles til de mest trængende og fattige Skolebørn i Volstrup Sogn.[1])

Antagelig stod Fru Anne Sophies Skole til 1842, da en ny rejstes for ca. 800 Rdlr.

I Ørtoft By var af Fru Arenfeldt givet Halvdelen af et Hus til Skole, hvilket nu ved Mortensdagstider 1745 blev repareret og saa godt som opbygget af nyt. Dertil var ingen Jord uden maaske til en Kaalhave. Samme Hus havde een maadelig Stue og et Køkken.

Degnen holdt ingen Skole, men gav 6—7 Rdlr. for at komplettere Lønnen til en Skoleholder, der aarlig erholdt 2 Rdlr. af Skolekassen. Hans samlede Løn for at holde Skole om Vinteren igennem var 14 Rdlr.

Denne Skole betegnedes 1742 som Degneskole og tog sig af de Børn fra Sognet, som Kirkeskolen ikke kunde naa.

Ogsaa i Hørby tales frem i Tiden om Degneboligen, selv om Kirken havde Løbedegne fra Sæby. Den 6. Juni 1685 var Jens Jensen i Hørby Degnebolig af Chr. Larsen Dyester[2]) paa sin Husbonds Vegne indstævnet angaaende Oldengæld af hans Svin, 4 Mark, som han dømtes til at betale inden 15 Dage eller lide Indvisning.

Og 13. Juni s. A. synedes Degneboligen ligeledes paa Foranledning af C. L. Dyester. 2 Bindinger af Rollingen var forfaldne og Taget fattedes 3 Læs Straa. Ladehuset trængte til ca. en Trave Tag, og et

[1]) Hofmans Fundationer XI, S. 570.
[2]) Ridefoged paa Sæbygaard 1685—88; jfr. Personalhistorisk Tidsskrift 9. V, 127 f.

Hus Øster i Gaarden var slet øde. Det havde været paa 8 Fag.[1])

Hørby Sogn fik forholdsvis tidligt Grundlag for et fast Skolevæsen, idet Kirsten Juul til Hørbylund 19. Juli 1669 stiftede et Legat paa 200 Rdlr., senere 225 Rdlr. Courant.

Af Renten heraf skulde 8 Rdl. anlægges og gives til den, som Ungdommen i Hørby Sogn skulde informere paa det, han al mulig Flid skulde anvende paa en kristelig og forsvarlig Opdragelse, saa det sande Guds Kristi Kundskab maatte indplantes og rodfæstes i deres Hjerter og hans Lov og Ære bevidnes ved de smaa og umyndiges Munde, til hvilken Ende han skulde være forpligtet til at holde rigtigt Mandtal paa Ungdommen, han havde under sin Information, og maatte rettelig antegne, hvor vel enhver af dem forfremmes i deres Kristendoms Kundskab.

Fandtes han forsømmelig eller i sit Levned uskikkelig, skulde han straks have Lønnen forbrudt, og Biskoppens Fuldmægtig en anden dygtig og skikkelig Person forordne, som Ungdommens kristelige Optugtelse med bedre Iver og Flittighed vilde iagttage.

Og paa det denne Person kunde des flittigere opvarte sin Tjeneste, gives ham Herligheden af Hørby Degnebolig, som skulde følge Skoleholderen, saa han uden Ægt og Arbejde (Hoveri) kunde bo paa Degneboligen og ikke derved fra sit Embede forsømmes, men desto flittigere og troligere i alle Maader det opvarte.[2])

I en Indberetning fra 1726 meddeltes:

I Hørby Sogn har længe været en Skole, kaldt Degnebolig, bestaaende af tvende Huse, Stuehus og Lade, Have, Jord af Hk. 1 Td. 2 Fk., givet af Jomfru Juul som i forrige Tider har været Ejer af Hørbylund.

[1]) Sæbygaard Birketings Protokol 6. og 13. Juni 1685.
[2]) Hofmans Fundationer IV, S. 327.

Skoleholderen, der nyder Fæstebrevet af Biskoppen, har ganske intet til Løn af Sognet, men faar 8 Rdl., som Jomfru Juul haver lagt til Skolen.

Husene holder Skoleholderen ved Lige, svarer af Stedet som en anden Bonde, undtagen Landgilde og Hoveri.

Ligeledes findes i den anden Ende af Sognet paa velædle Hans Bugges Gods en saakaldt Løbeskole, holdes dog paa et Sted, skønt der ikke er noget Skolehus, men lejes en Stue hos en Husmand, som bor paa et belejligt Sted for omliggende Steder. For samme Hus gives 2 Rdl. i Leje.

Skoleholderen nyder for den Tid, han holder Skole om Vinteren, 10 Rdlr., dertil Skolekassen kontribuerer med 6 Mk.[1])

»Degneboligen« er sikkert blevet fornyet en Gang i 17 Hundredaarene. Som Skole var den 1843 »aldeles forfalden og ubrugelig« og stod for Ombygning. Det skete det følgende Aar. Tegninger og Overslag lød paa ca. 750 Rdlr.[2])

Degne.

Poul Andersen, 1545,
Sognedegn for Volstrup Sogn, indstævnede ovennævnte Aar Godske Vognsen til Stenshede for Kongens Retterting for nogen Jord, som han tog hannem fra i hans Fællig med Vold og Magt og havde ført sin Gødning paa, som Poul Degn mente var Uret.

Godske skulde møde i Aalborg førstkommende[3])..

Ole Thomsen, 1669,
hvis Fader, Thomas Olesen paa Haven, paa Sønnens Vegne 11. Septbr. 1669 indstævnede en Del Bønder

[1]) Indberetning i Aalborg Bispearkiv, Pakke 407.
[2]) Vendsyssel Folk og Land VIII, S. 62.
[3]) Danske Magazin 4. I, S. 169.

fra Sognene for resterende Degnerente og Løn, som denne havde fortjent i forgangne Aaringer.

Otto Nielsen, 1688–89,
kaldedes førstnævnte Aar 21. Febr., men døde sikkert Aaret efter.

Søren Joensen, 1689–1746,
vidnede 1693 i en Proces paa Sæby Byting[1]) og samme Aar ved Sæbygaards Birketing i en Sag mellem Holger Pachs til Sæbygaard og Sognepræsten, Provst Albert Christensen. Degnen vidnede, at Provsten tidligere havde betjent Holger Pachs og Fru Elisabet Bille i Kirken paa Sæbygaard med Sakramentet. Han var selv fulgt med Provsten for at synge.

Men saa forleden Aar havde Hr. Albert sendt ham til Herskabet med den Besked, at Provsten ikke oftere vilde betjene det i Gaardens Kirke, men at det maatte søge Sognekirken i Volstrup.

Tillige vidnede S. Joensen, at den Tid, han gik i Sæby Skole — hvor han altsaa havde studeret — da saa han, at Holger Pachs og Frue søgte Kirken der.[2])

Ved en Visitats 1702 i Volstrup Kirke, hvor Biskop Bircherod tilbragte næsten tre Timer med Ungdommens Tilspørgelse, erfarede han en kendelig Forbedring, og han gik nu fra denne Menighed med langt større Fornøjelse end første Gang, han havde været der i samme Forretning.[3])

Om Degneembedets Afgifter til Sæby Latinskole resolverede Biskoppen 15. Marts 1707:

»Efter Fru Lisbeth Billes idelige Paastaaelser maatte jeg omsider bevilge nogen Moderation paa

[1]) Sæby Tingbog 1693, Bl. 39.
[2]) Vendsyssel Folk og Land IV, S. 40 f.
[3]) Bircherods Dagbog, S. 412.

Volstrup Degns aarlige Pension til Sæby Skole, i Henseende til Sognets Forringelse ved de mange Bøndergaarde, som var blevne øde. Hvorfor jeg udi en Missive (Skrivelse) til Skolens Rektor resolverede saaledes:

At naar samme Degn betaler herefter aarligen 9 Dlr. i Penge, maa det, indtil Tiderne forbedres, derved forblive.[1])

Biskop Brorson skrev 1744, at den gamle Degns Levned var ustraffeligt. Han var »fast uformuende«, men holdt dog Pige og Dreng. Skolen blev betjent af en Stedfortræder, der havde godt Vidnesbyrd.[2])

G. I med Maren Poulsdatter, begr. 28. Jan. 1731, 89 Aar. II i Volstrup 7. Oktbr. 1731 med Elisabeth Rasmusdatter, begr. 6. Oktbr. 1732, 28 Aar. Der kendes ingen Børn.

Michel Nielsen Holst, 1746—1800, født og døbt 31. Juli 1718, begr. her 24. Juni 1800, Søn af Præsten paa Hirsholmene Niels Michelsen Holst og Regitse Dorothea Jensd. Steenfeldt, blev 17 Aar gammel 1735 Student fra Sæby Latinskole. Baccalaureigraden 1736.

Efter Fuldendelsen af sine Studier tog Michel Holst atter over til Holmene, for 1742—43 skrev hans Fader: »Hos mig er min Søn, som er klar fra Akademiet, og formedelst min Alderdom og Svaghed foraarsages at blive hos mig«.[3])

I 5—6 Aar har han da været personel Kapellan hos Faderen.

Aaret efter hans Ankomst var der Visitats i Volstrup. Biskoppen ventede sig Flid af ham og skuffedes heller ikke i dette Haab, eftersom han stadig i

---

1) Bircherods Dagbog, S. 514.

2) Vends. Aarb. III, S. 207 (1920).

3) Jydske Samlinger 4. IV, S. 190 f.

Resten af denne Biskops Tid nævnes som en god Degn og Skoleholder, der levede gudfrygtigt.[1])

G. Volstrup 15. Oktbr. 1749 med Fruens Pige paa Sæbygaard, Ellen Jacobsdatter Møller, døbt Sæby 3. Paaskedag 1713, død Volstrup 2. Aug. 1781, D. af Skrædder Jacob Pedersen Møller og Johanne Pedersdatter.

1787 boede hos dem den 68aarige Ane Løgstør, »en gammel Degneenke«. Se S. 227.

Børn døbte Volstrup: 1. Regise Dorothea 29. Novbr. 1750, begr. 10. Jan. 1751. 2. Niels 9. Juli 1752, begr. 22. Oktbr. s. A. 3. Regise Dorothea 13. Juli 1755, begr. Chr. Himmelfartsdag 1756. 4. Jacob 26. Septbr. 1756, begr. 13. Marts 1757. 5. Johanne Petrine 16. Septbr. 1759, g. Volstrup 20. Juli 1794 med Msr. Hans Fabricius, Degn Ø. og V. Assels paa Mors 1800—02.[2]) Hun arvede 1806 50 Rdlr. efter Oberst Arenfeldt, Sæbygaard.[3])

Otto Diderich Thornschou, 1800—40.
Student fra Aarhus 1789, død 10. Marts 1840, 73 Aar.

Thornschou var samme Aar kaldet til Degn i Storvorde, men maa have foretrukket Embedet her. Han underviste en Del privat, bl. a. Byfoged Brorsons Søn Magdalus Catharus.

Han havde paa sine gamle Dage det Uheld, at et Stykke Hørgarns Lærred, 47½ Alen langt, og et Stykke fint Blaargarns do. paa 26½ Alen, der laa til Blegning paa Kirkegaarden, blev stjaalet Natten mellem 12.—13. Juni 1827.

G. ca. 1800 m. Birgitte Cathrine Lund, død 6. Marts 1830, 67 Aar, D. af den noget omflakkende

---

[1]) Vends. Aarb. III, S. 207 (1920).
[2]) Thisted Amts Aarbog 1928, S. 378.
[3]) Jydske Efterretninger Nr. 79 1806.

Godsejer Thomas Lund og Birgithe Sophie Friis, der sidst boede paa Herregaarden Lund paa Sydspidsen af Mors. I alt havde Faderen Tid efter anden ejet 7 jydske Herregaarde. Moderen henlevede sine sidste Aar i Volstrup Degnebolig hos Datteren og døde der 1810, begr. 29. Maj, 75 Aar. I Dødsannoncen hed det:

Hendes redelige, stille, gudhengivne og virksomme Vandel gjorde hende elskværdig for enhver, der kendte hende, og ved hendes blide Omgang tabte vi (ɔ: Datter og Svigersøn) en øm og uforglemmelig Moder.[1])

Skoleholdere.

A. Volstrup, ved Kirken.

Til Tider synes Degnen ikke at have holdt Skole, men deltaget i Lønning af en Skoleholder. Der tales 1746 om Skolen ved Kirken og Degneskolen. Denne sidste maa paa dette Tidspunkt have været Ørtoft Skole.

Den 28. Juli 1737 stod Jacob Pedersen, der var Skoleholder her ved Kirken den Tid, og Bodil Rasmusdatter, som havde begaaet Lejermaal sammen paa Sæbygaard, aabenbar Skrifte i Volstrup Kirke.

Fra 1746 tog Degnen Michael Holst fat. Da han naaede Støvets Aar fik han Medhjælpere i Skolen, saaledes 1787 Anders Sørensen, der var født ca. 1725 og gift med Mette Christensdatter, født c. 1733 (Børn: Johanne, f. c. 1773, og Rosette) og senere var Anders Jensen Skolemester for ham, samtidig med, at han havde nogen Jord i Fæste. Han var gift med Maren Jensdatter, født ca. 1737.

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 42 1810.

B. Ørtoft.

Mads Skolemester nævnes 1669, da han 11. Septbr. var indstævnet sammen med flere andre for Ydelser til Degnen. Peder Jørgensen fik rosende Omtale 1751—56 og Anders Hansen, som træffes fra 1761, omtales ogsaa vel.[1]) Han døde 27. Septbr. 1816, 82 Aar. Var vist gift 2 Gange. I med Johanne Hansdatter, begr. 4. Juli 1773, 54 Aar. II 8. Novbr. 1778 med Maren Jensdatter Solsbæk, død 11. August 1815, 46 Aar. Sidste Hustrus Moder, Karen Jensdatter, boede hos dem 1787, 80 Aar gammel.

C. Hørby.

Den første, der nød Kirsten Juuls Legat, var sikkert Hans Jensen, der ogsaa tituleres som Degn. Han stævnedes 1687 af Sten Pedersen i Krattet for Gæld for nogle Stude.[2])

I den foran Side 241 nævnte Sag optræder han ogsaa. Provsten havde en Dag sendt ham til Albert Bille, som han traf i Sæby i Niels Pedersens Hus, hvor han sad og drak Brændevin sammen med Toldbetjent Tøttenberg, og begge var dygtig drukne.

Da Hans Jensen traadte ind i Stuen til dem og vilde hilse, fik han følgende Tilraab af Albert Bille:

»Der kommer Hr. Alberts Stævningsmand, han er Skolemester udi Hørby, endda han ikke kan læse sit eget Navn! Hvem har sat dig dertil?«

»Det har Biskoppen og Provsten«, svarede Skoleholderen.

»I Hundsvot og Skolemester ud af Døren!« raabte den vrede Bille, hvorefter Provstens Udsending fjernede sig.

---

1) Vends. Aarb. III, S. 208, 1920.
2) Børglum Herreds Tingbog 11/10 1687.

Denne Tildragelse førte en anden Proces med sig, rettet mod Provsten, men som ogsaa kom til at gaa ud over den stakkels Skoleholder, for han blev grebet og sad i længere Tid arresteret paa Sæbygaard, hvor der, som det synes, ved Trusel blev gjort Forsøg paa at faa ham til at underskrive paa, at han af Albert Christensen var betalt for at gaa til Sæby for at belure Albert Bille og yppe Klammeri med ham. Men det vilde Hans Skolemester ikke erklære, skønt han sad og var »meget bedrøvet« over sin Stilling.[1])

Hans Jensen døde 1716. Hans Bo gav et Underskud paa 10 Rdlr.

Gift med Inger Kirstine Clausdatter, begravet 19. Febr. 1730, 79 Aar. Børn (1716):

1. Ingeborg, g. med Anders Hansen, boende i Gadholt i Understed.

2. Anna, g. med Anders Andersen, boende i København.

3. Johanne, ugift, f. c. 1695.

Den næste var Anders Nielsen, der stadig faar rosende Omtale ved de Brorsonske Visitatser i Fyrrerne og Halvtredserne. 1761 var han 85 Aar gammel, laa syg og havde en Medhjælper. Han havde stedse været en kristelig og duelig Skoleholder. Nævnes endnu 1764, men maa være død faa Aar efter.

Gift med Johanne Hansdatter, der døde som Enke i Broens Mølle i Hørby 1770, begravet 8, April, 80 Aar. Inger Livsarvinger.

Den nævnte Substitut var Christen Thomsen, som havde godt Vidnesbyrd for Skolehold hos Krigsraad Gleerup paa Rødslet. Han varetog Skolen til sin Død 1801, begr. 12. Juli, 69 Aar.

Gift I med Christence Christensdatter,

---

[1]) Vendsyssel Folk og Land IV, S. 38—40.

begr. 24. Juni 1798, 81 Aar. II Hørmested 24. Decbr. 1798 med Dorthea Thyrrestrup paa Høgholt, Degnedatter fra Torslev; se der.

Peder Pedersen, som fulgte efter, var født c. 1777. Han udstedte 22. Decbr. 1803 Deklaration om, at han skulde levere sin Fader Peder Nielsen i Ugerholt i Volstrup aarlig 6 Skp. Rug, 6 Skp. Byg.[1]) Hans Moder, Johane Pedersdatter, døde hos ham i »Degneboligen« 1802, begr. 1. Aug. 72 Aar. Han boede 1826 i Ørtoft som forhv. Skolelærer.

Gift I i Volstrup 31. Oktbr. 1802 med Maren Nielsdatter fra Kragelund. II i Hørby 6. Novbr. 1814 med Kirsten Andersdatter fra Risgaard, begr. 31. Decbr. 1815, 30 Aar. III i Hørby 15. April 1816 med Ingeborg Christensdatter, 30 Aar, som tjente i Volstrup Prgrd., død i St. Ørtoft 8. Juni 1861, 78 Aar, Enke.

Børn: Niels Christian, døbt 3. Jan. 1813, Marie Kirstine, f. 4. April 1817. Johanne Marie, f. Ørtoft 4. Oktbr. 1826.

D. Badskær.

Blandt de Skoleholdere, der virkede i den lejede Stue, kendes Anders Lorentzen, 1756 og 64, vel omtalt. Ved Aarhundredskiftet og en Snes Aar frem virkede Niels Nielsen.

Gift I . . . II i Torslev 7. Novbr. 1805 med Kirsten Marie Sørensdatter. Børn: Af 1. Ægteskab kendes kun Mette Marie, død 1801, 1½ Aar gl. Af andet: 1. Niels Christian, døbt 28. Septbr. 1806, begr. 4. Oktbr. 1807. 2. Johanne Marie, 14. April 1808. 3. Johanne, 17. Juni 1810, begr. 21. April 1811. 4. Johanne, 12. Juli 1812. 5. Karen, 17. Novbr. 1814. 6. Søren, 15. Marts 1817.

---

[1]) Børglum-Jerslev Herreders Skøde- og Pantebog, Bl. 353 b.

Torslev-Lendum.

Degneboel i Torslev 1553. Jens Brandsen[1]) havde taget »3 Læs Eng« fra Kaldet. Lauge Broch var Tjener under Degnen, »ligger neden for Woller«. Degnen gjorde den Gang ogsaa Tjeneste i Hørby.

1571 berettedes, at der intet Degneboel var, men Indkomsten 7 Tdr. Rug, 24 Gæs og 10 Lam.

I Lendum var Degnen 1553 taget til Sejlstrup. Dermed mentes vel Degneboelet. Dog annammede Degnen alligevel den gamle Degnerente, der 1571 opgaves til 6 Tdr. Korn samt 4 Lam og Kid.[2])

Indberetningen fra 1690 er meget kortfattet og gælder vist kun Torslev Sogn. Der angives, at Korntienden var 5 Tdr. Rug. Offer hver Højtid 2 Sldlr. St. Hansrente 1 Sldlr., Julerente 1 Sldlr. og Paaskerente 1 Sldlr.

Af kgl. Majestæt er lagt til et Degneboel de 9 Kirkens Agre i Try Mark og dertil 30 Sldlr., hvorfor der er opbygget 10 Fag baade til Rolling og Ladehus.

Pension til Sæby Skole 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg.[3])

Den særlige Indberetning fra Lendum for samme Aar er sikkert forsvundet.

Fra 1656 tales om Skolehold i Torslev Sogn, men om det var fast eller omgangs vides ikke.

1740 havde Torslev Sogn 3 Skoler, nemlig i Vraa By (Øster Vraa), i Try og Degneskolen i Højstrup og desforuden en Omgangsskole. Højstrup Skole, der laa 1/4 Mil fra Kirken, var 1743 under Reparatian og blev da sat i Stand.

Konsistorialraad Glerup, Præst her 1748—92,

1) Antagelig Fejllæsning for Jens Markvarsen Rodsten til Lengsholm, der nævnes 1526—67?

2) D. H. Wulff: Vendelbo Stift, S. 112 f.

3) D. H. Wulff: Aalborg Stift, S. 74.

stiftede før 1759 et Legat paa 50 Rdlr., hvis Renter skulde tilfalde Torslev Sogns Skolekasse.[1])

Degnen opgav 1768 sine Indkomster til at være:

1. Højtidsoffer, der saavel som et andet Offer er kendelig forringet, siden Ekstraskatternes Paabud, kan i det højeste ej blive mere end 30 Rdlr.

2. Accidenser aarlig 9 Rdlr.

3. Tiende eller Korn, hvoraf betales en Femtedel til Aalborg Skole, kan beløbe sig til 28 Rdlr. 2 Mk.

4. Smaarente, som ved Formandens Efterladenhed var kommet ganske af Brug i Hovedsognet, faas der intet af, undtagen af nogle, som faa Aars Tid har givet nogle faa og smaa Oste, i alt Fald ikke 2 Lispund og af Værd omtrent 1 Rdlr. 1 Mk. Af Annekssognet faas for Smaarente omtrent 2 Rdlr.

5. Til Kaldet er i ingen Maade noget andet Tillæg, af hvad Navn nævnes kan, og ej ringeste Fordel af Degneboligen, som uden mindste Tillæg bestaar alene af 5 Fag Hus, hvorfor og Degnen her frem for andre Steder har stor Kaldsbyrde og Udgift.

De samlede Indtægter udgjorde 70 Rdlr. 3 Mk.

Heraf fragik:

1.	Pension til Aalborg Skole.	5 Dlr.	4 Mk.
2.	Familieskat.	2 -	2 -
3.	Brevbefordring for Lendum	1 -	3 -
4.	— - Torslev	4 -	0 -
5.	For Klokken at ringe, da Degneboligen er en halv Mil borte fra Kirken	2 -	0 -
6.	Smaarente til Substitutten i Lendum	1 -	0 -
7.	Ekstraskat	2 -	0 -
8.	Befordring mellem Kirkerne, hvor der er lang og ond Vej.	12 -	3 -
		31 Dlr.	0 Mk.

Nettolønnen blev efter dette 39 Rdlr. 3 Mk.

[1]) Hofman: Fundationer IV, S. 327.

Foruden Degneskolen i Højstrup By, der vist nævnes første Gang 1656,[1]) havde Torslev Sogn Skoler i Øster Vraa (1729) og Try (1740) samt tillige en Omgangsskolemester. I sidstnævnte By holdtes 19. April 1826 Licitation over Opførelsen af en ny Skole.

Et Legat, stiftet i Tiden 1748—59 af Consistorialraad Jørgen Christoffer Hansen Gleerup, Præst her 1748—91, paa 50 Rdlr., hvis Renter skulde tilfalde Torslev Sogns Skolekasse.[2])

I Ormholts Jordebog nævnes ved Aar 1800 »et saakaldt Skolehus«, Hk. 0-0-3-1, hvorom det yderligere hedder: »Som ej vides ellers, hvor har ligget».

Provst Knud Scot Deichmann, Præst her 1792—1823, stiftede et Legat paa 1000 Rdlr., hvis Renter skulde deles mellem Lærerne i Try, Ø. Vraa, Skoven og Højstrup til lige Deling.

Lendum Sogn har haft Skole fra omkring 1700.

1744 stod Skolen næst Vesten for Kirken med en liden Have. Den var paa 7 Fag og af Fyrretømmer. De 3 Fag til Skolestue, 3 til Skoleholderen og det sidste Fag med en liden muret Skorsten, som gik op gennem Taget. Mod Nord fandtes Udskud og et lidet Rum til en Ko. Huset var vel forsynet med Ler, Vægge og Tag.

Provst Deichmann skænkede 1814 »Bækhuset« i Lendum By af Hk. 0-1-1-1½ til Brug for Læreren der.

Degne.

A. Torslev og fra 1705 tillige Lendum.

Jacob Jensen Sæby, 1677—1735, der underskrev Edsformularen 21. Febr. 1688, men da betjente Embedet paa 11. Aar, var Søn af Jens Jacobsen, Borger i Sæby.[3])

---

[1]) Børglum Herreds Tgb. 16/9 1656.

[2]) Hofman: Fundationer IV, S. 327.

[3]) Sæby Tingbog 5. Aug. 1685.

Den 25. August 1702 holdt Biskop J. Bircherod Visitats i Torslev Kirke og befandt sig tilfreds med en Del af de unge, der mødte til Katekisation paa Kirkegulvet, men andre blev formedelst deres Uvidenhed irettesatte med strenge Ord.[1])

Fra 1705 var han tillige Degn for Lendum. Biskoppen skriver i den Anledning i sin Dagbog for 25. Juni:

»Kom Degnen i Torslev, Jacob Jensen, til mig med et Vocationsbrev, som Fru Kirstine Beck paa Vraa haver givet hannem, til at være herefter tilligemed Degn til Lendum. Hvilket Kaldsbrev jeg ganske gerne confirmerede, saasom jeg dog forhen længe haver ønsket, at bemeldte Sogne, hvilke hidindtil ved to adskillige Degne har været betjent, maatte vorde samlede saavel under een Degns som under een Præsts Administration.«[2])

Jacob Sæby tiltaltes 1726 for Gæld og Huses Brøstfældigheder og blev Aaret efter indstævnet i Anledning af et Overfald paa et Par Eksekversoldater, der var ude i Sognet for at inddrive Skatter, ved hvilken Lejlighed en Sergent Ehrenfried Mørch blev saa forslaaet, at han døde faa Dage efter i Hjøring. Degnens Huskvinde havde hjulpet til og bl. a. slaaet Sergenten i Hovedet med et Mangletræ.[3]) Se videre Side 258.

Da Jacob Degn Paaskedag 1728 var oppe paa Pulpituret i Torslev Kirke med Indsamlingstavlen, knækkede en Bjælke og faldt ned med den ene Ende, saa han og Kirkegængere paa og under »Koret« fik en ordentlig Forskrækkelse, og Præsten maatte standse sin Prædiken.[4])

---

1) Bircherods Dagbog, Side 413.

2) Personalhistorisk Tidskrift, 9. IV, S. 153.

3) Børglum-Jerslev Herreders Tgb. $^{24}/_{4}$ 1727; Hjøring Tgb. 1728, Fol. 531 og 538.

4) Vendsysselske Aarbøger IV, S. 40 (1921).

Ved Tingsvidne blev det 1731 godtgjort, at Jacob Jensen Sæby i over 30 Aar ikke havde betalt sin Landgilde til Herskabet paa Ellinggaard (Jørgen Bille). Tillige skyldte han for kgl. Skat og havde desuden ladet Husene forfalde. Jørgen Bille fik derfor Udlæg i hans tilgodehavende Tiende.[1])

Jacob Sæby fungerede indtil 1735, og det hed da, at hans Virke havde strakt sig over tre Snese Aar.

Iøvrigt haves ingen Personalia om ham. Kirkebogen for Torslev Sogn begynder først 1748.

Hans Andreas Broust, 1735—76, var Student fra Aalborg 1733 og opgav da at være 21 Aar.

Aaret efter sin Tiltrædelse havde han en Efteraarsaften et ubehageligt Besøg, der varede det meste af Natten, af sin drukne Kollega, Andreas Peter Nors, Ugilt, som opførte sig meget støjende og voldsom. Se Side 117.

1739 hed det om ham: Det omvidnes, at Hans Broust hidtil ikke anderledes end anstændig har opført sig ved Embedet. Han har vist sig baade bekvem og villig til Skolehold.[2])

Senere fik Broust stadig smukke Vidnesbyrd. Saaledes fremhæves 1748 hans Ædruelighed, og i det hele, som det siges om han 1764, var han en eksemplarisk Mand i hans Embede og hele Levned og til »besynderlig Velsignelse i Menigheden«.[3])

Økonomisk sad Hans Broust vel i det. Han svarede 1743 fuld Kopskat (4 Rdlr.) og handlede noget med Ejendomme, saaledes udstedte han 17. Juli 1745 Skøde paa Jord til Schack Vittinghof Greve Holck

1) Børglum-Jerslev Herreders Tingbog $^{8}/_{9}$ 1731.

2) Ekstrakt af Sognepræsternes Indberetninger for Vennebjærg Herred 1739.

3) Vends. Aarb. III, S. 213 (1920).

til (Gl.) Vraa. Hans Broust udgav 1764 et Skrift: Skolemetode, der blev trykt i Aalborg.[1])

Han ejede og beboede Højstrupgaard, hvor han døde. Efter hans Død holdt Enken Auktion over sin Mands Gangklæder og Løsøre samt Gaardens Besætning[2]) hvorefter hun 12. Decbr. 1776 skødede Højstrupgaard til Efterfølgeren.[3])

Hans Broust begravedes i Torslev Kirke 14. Juni 1776, 67 Aar. Endnu staar i Kirken en Ligsten, der har dækket over hans og Hustruens Grav i Kirkegulvet. Ved Færdsel er den blevet delvis afslidt i den ene Side. Ved Udfyldning læses følgende paa den:

Velfortjent Æreminde
over
[hæ]derlige og
nu salig
Hans Broust
[Sognedegn] for Torslev
[Menighed], som døde i
[Højstrup]gaard 1776
[og hans æ]gte Hustrue
Mad.
[Sophia] Bloch
[Gjødesdatter Ø]ser.

G. m. Sophia Bloch Gjødesdatter Øser, der døde i Sæby 13. Maj 1777 og begravedes i Torslev Kirke 20. Maj, 58 Aar 8 Mdr. gl., antagelig Datter af Købmand Gødert Øser i Nibe.[4]) Børn:

1. Anders Lassenius Broust, f. i Torslev ca. 1739, konfirmeret 1757, Student Aalborg 1760. Fadder i Horne 1761—62, formentlig Huslærer i Sognet. Kaldes af Elling Præstegaard 26. Jan. 1769, da

[1]) Nyerup: Litteratur-Lexikon.

[2]) Jydske Efterretninger Nr. 2 og 21 1777.

[3]) Skøde- og Panteprotokol, Bl. 229.

[4]) Jvf. Fra Himmerland og Kjær Herred III, S. 290—95 (1919) og C. Klitgaard: Nibe Bys Historie, S. 230.

han er Fadder paa Skaarupgaard. Efter Faderens Død lod Moderen indrykke følgende Avertissement:

En Student Andreas Lassenius Broust, født i Børglum Herred, som for 3 Aar siden skal være rejst til Norge, siges at skulle være død for et Par Aar siden oven for Lille Sand ved Christianssands Stift. Oplysninger ønskes af

Sophie Bloch,
Højstrup.[1])

2. Henrik Kampmann Broust, f. Torslev ca. 1743, konfirmeret 1758. Formentlig opkaldt efter Faderens Studiekammerat, Præsten Henrik Kampmann.

Hans Christensen Thyrrestrup, 1776—1816, var sikkert Søn af Christen Hansen Thyrrestrup, der døde i Degneboligen i Torslev og blev begravet 4. Juni 1790, 76 Aar.

Hans Thyrrestrup boede ligesom Forgængeren paa Højstrupgaard og virkede ogsaa i et langt Aaremaal, idet han døde 27. Marts 1816, 67 Aar. 1778 laante han af Præsten Jens Wadum i Bredkjær 500 Rdlr., der tilbagebetaltes i Snapsting 1783. 1801 købte han et øde Sted kaldet »Bakken« i Torslev Sogn af Inger Wadum paa Knudseje. Htk. 1-0-3-2. Prisen var 50 Rdlr.[2])

G. m. Dorthe Nislev, døbt Naur 26. Maj 1751, død paa Højstrupgaard 27. Maj 1823, D. af Christian Christoffersen Nislev, Præst i Naur, og Oliva Frederiksdatter Richardt. Børn døbte Torslev:

1. Christian Hansen Thyrrestrup, 21. Juni 1778, begr. 30. April 1802; af Højstrupgaard.

2. Oliva Hansdtr. Thyrrestrup, 27. Marts

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 27 1776.

[2]) Skøde- og Pantebog, Pag. 229 og 263.

1780; Husholderske paa Eget 1815, i Aasted Præstegaard 1819, død der 3. Novbr. 1849. »Retsindige og gudfrygtige Jomfru«. Svært Jernkors paa Aasted Kirkegaard.

3. Christen Hansen Thyrrestrup, 23. Juni 1782; død 4. April 1812. Student Randers 1801.

4. Frandsine Margrethe Hansd. Thyrrestrup, 23. Marts 1783; konfirm. 1799. I mange Aar Husjomfru i Sindal Præstegaard. 1827 i Hjøring.

5. Ane Kathrine Hansd. Thyrrestrup, 25. Juni 1785, opholdt sig 1816 paa Høgholt, da hun 13. Novbr. i Hørmested ægtede Faderens Eftermand, Søren Heilesen, der var Lærer i Højstrup 1816—31 og i Mosbjerg 1831—57; død sidstnævnte Sted 3. Februar 1863, 72 Aar. Han var Søn af den i Datiden kendte Skoleholder Heile Andersen, Agersted.

6. Dorthe Hansd. Thyrrestrup, 16. Marts 1790, død 6. Juli 1856. G. 29. Decbr. 1812 med Ungkarl Frederik Hansen, Gydeje; senere boende paa Højstrupgaard, død der som Aftægtsmand 22. Aug. 1856, 72 Aar.

7. Frederik Hansen Thyrrestrup, 11. April 1793; død 28. Jan. 1826; cand. pharm.

B. Lendum Sogn.

Christen Mortensen, 1626, havde Proces med Eskild Pedersen, der havde boet »ved Diget« i Lendum, men som under Sagens Gang var bortrejst.

I Følge Synsvidne af 20. Marts 1626 havde Degnen et blaat Slag bag paa Ryggen, et aabent Saar i Hovedet, 2 aabne Saar paa Næsen, 2 blaa Slag under Øjnene, 2 blaa Slag paa venstre Arm og 2 paa venstre Haand.

Kirsten Christensdatter i Skovsgaard vidnede, at Degnen og Eskild var mødtes i Sten-

heden, og Eskild spurgte da, om det var længe siden, Degnen havde skrevet til Restrup. Saa sloges de med Kæppe. Degnen førte i den Anledning Tingsvidne, der blev kendt gyldigt ved Landstingsdom af 4. Novbr. 1626. Ved Dom 15. Jan. 1627 dømtes Eskild Pedersen til at lide efter Loven.[1])

Men Chr. Mortensen havde endnu en og, som det synes, endda farligere Avindsmand, idet han kort efter havde Tiltale mod Oluf Madsen i Glimsholt, der 28. Sept. 1626, da Degnen kom gaaende hjem fra Lendum til sit Hus, var kommet i Vejen for ham paa Lendum Fælled, da han kom kørende vestfra, og før Degnen opdagede, hvem det var, stak Oluf Madsen til ham med sin Fork og saarede ham og tog en Økse fra ham samt tillige en Skuffe, hvori var forskellige Dokumenter og Breve, nogle Historier, Degnen havde købt i Viborg, og endelig nogle Breve, der skulde til Lengsholm m. m.

Oluf Madsen nægtede det altsammen.

Medens denne Voldssag behandledes paa Tinge, naaede Kejserkrigens Tropper her til Vendsyssel og hidbragte usikre Tilstande, ogsaa i Retsforhold, bl. a. med Afbræk i ovennævnte Sag.

Det ser ud til, at Chr. Mortensen under Sagens Gang er afgaaet ved Døden som Følge af »Spydstikket«, thi 6. Juli 1627 udgik nemlig følgende kongelige

»Oprejsningsbrev for Knud Rodsten til Lengsholm til, som om Gerningen nylig var sket, at forfølge Sagen om Drabet paa hans Sognedegn Christof Mortensen. Han har herom berettet, at en vis Oluf Madsen i Glimsholt har mødt Sognedegnen paa en Vej og overfaldet ham med Hug og Slag.

Oluf Madsen er for samme Gerning af Nævninger oversvoren Stifred, og Nævningeeden har staaet urygget i seks Uger, men derefter skal Oluf Madsen

[1]) Vennebjærg Herreds Tbg. $^{8}/_{1}$ og $^{15}/_{1}$ 1627.

formedelst et Delsvidne have forspildt samme Sag og faaet Stifreden underdømt ved Landstinget.[1])

Et Par Maaneder efter dette Brevs Udstedelse var Sagen atter for paa Herredstinget, og her oversvor Nævningerne igen Stifred over Oluf Madsen.[2])

Peder Thomsen, 1657—99,
svarede 1665 og 68 3 Mk. 8 Sk. i Prinsessestyr. Han var sammen med Skoleholder Jens Pedersen Fæster af Gaarden Huiborg, Htk. 2-0-2-1, og her døde han 1699, begr. 24. Decbr., 69 Aar.

Hustruens Navn kendes ikke. Bl. a. følgende Børn, der er døbte i Lendum:

1. Karen, 10. Oktbr. 1669; 2. Johan, 23. Febr. 1673; 3. Kirsten, 24. Juni 1675; 4. Kirsten, 24. Maj 1676; 5. Anne, 9. Aug. 1679.

Peder Bertelsen, 1699—1702,
Degnesøn fra Bjærgby. Ved hans Kaldelse skrev Biskop J. Bircherod:

17. April 1699 confirmerede jeg Peder Bertelsen til Lendum Degnekald, hvortil han af Patronessen, velb. Fru Kirstine Beck, som og selv personligen mig herom besøgte, var kaldet og beskikket«.[3]) Jvf. Side 140 og 260.

Laurids Bertelsen, 1702—05,
Broder til foregaaende. Da han tiltraadte, skrev Biskoppen i sin Dagbog:

»21. Septbr. 1702 confirmerede og beskikkede jeg efter foregaaende Examen Laurids Bertelsen til at være Degn i Lendum udi sin Broders, afgangne Peder Bertelsens Sted, saasom han dertil var kaldet af Fru Kirstine Beck, som har jus patronatus sammesteds«.[4])

---

1) Kancelliets Brevbøger 1627—29, Side 132.
2) Vennebjærg Herreds Tbg. $^{3}/_{9}$ og $^{17}/_{9}$ 1627.
3) Personalhistorisk Tidsskrift 9, III, S. 83.
4) Personalhistorisk Tidsskrift 9, III, S. 105 f.

1705 forflyttedes han til Bjærgby-Mygdal og virkede der 1732. Se Side 140—43.

Derefter havde Sognet fælles Degn med Torslev Sogn.

Skoleholdere.

A. Højstrup.

Enevold Lauridsen i Skolen i Torslev, antagelig i Højstrup, mødte 1656 i Retten paa Præsteenken Johanne Ottesdatters Vegne.[1]) Sikkert er han den Enevold Lauridsen, Præstesøn fra Sindal, der 1675—1713 var Præst i Raabjærg.

Maaske har saa den unge Degn Jacob Sæby ogsaa virket i Skolen. Da han blev gammel, havde han Hjælp af Hans Augusti Kopmand, som 1727 var Deltager i Overfaldet paa Sergent Mørch, se Side 251. Han havde bl. a. med en Ildklemme knækket en Finger paa Sergenten. Inden Dommen, der lød paa Fredløshed, faldt, var Skoleholder Kopmand og flere af Voldsmændene rømmet fra Egnen.[2])

Almindeligvis holdt Degnen Skole i dette Distrikt efter 1735, men dog træffes Peder Sørensen 1751 og Peder Brembs 1756, maaske samme Person. Han har vel været Medhjælper hos Broust om Vinteren i Skolen og om Sommeren ved Arbejde paa Højstrupgaard.

B. Øster Vraa.

Herfra kendes Christen Jensen Galschyt som Skoleholder i Tiden efter 1729. Han var Degnesøn fra Aasted. Se Side 59.

Niels Christensen befandtes 1748 udygtig til Skolehold, og en dygtigere skulde da beskikkes i

---

[1]) Børglum Herreds Tgb. $^{16}/_{9}$ 1656.

[2]) Børglum-Jerslev Herreders Tgb. April—Maj 1727 og Bl. 257 1729. Jvfr. Vends. Aarb. IV S. 92 ff (1921).

Stedet, men 1751 var N. C. der stadig. 1754 var han afløst af Lars Madsen, som nød god Omtale. Det samme gjaldt Christen Marqvardsen, der virkede i over en Snes Aar derefter og begr. 21. Decbr. 1783, 69 Aar.[1]) Han var gift og havde flere Børn, bl. a. Jens Christensen, konfirmeret 1776.

Saa skiftedes der igen jævnlig, og 1787 var den ugifte Peder Nielsen Skoleholder. Anders Christensen tog fat 1804 og holdt ud til sin Død 26. April 1834, 58 Aar. Gift 13. Febr. 1805 i Skæve med Johanne Christensdatter fra Dybvad. En Søn, Christen Andersen, født 21. Maj 1815.

C. Try.

Var 1748 vakant. 1751 træffes Marqvard Christensen, der ca. 1756 efterfulgtes af Hans Jensen Foldsted, som døde 3. April 1794, 63 Aar. Han havde godt Skudsmaal for Skolehold og Livsførelse.[2]) Gift 8. Oktbr. 1767 med Maren Andersdatter i Ledet, død 11. Febr. 1781.

Børn: Mette Cathrine, døbt 8. Jan. 1769; Margrethe, født og død 1770; Ida, f. ca. 1771, konfirm. 1789; Kirsten, døbt 25. Oktbr. 1772, og Lars, f. 1777, død 1780.

Hans Efterfølger var vist Peder Nielsen, der døde som »tidligere Skoleholder« i Lille Fuglsang 10. Maj 1819, 84 Aar gl.

Søren Mikkelsen, der 1801 betegnedes som Skoleholder og jordløs Husmand, og da var 43 Aar, død 25. Marts 1832, 75 Aar, ægtede 17. Novbr. 1798 Kirsten Andersdatter fra Voldsted, der døde 20. Febr. 1843, 79 Aar.

---

[1]) Vends. Aarb. III, S. 214 (1920).
[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 214 (1920).

D. Vrængmose (Løbedistriktet).

Her var Poul Hansen Skolemester 1663, da han tiltaltes for Lejermaal med en Pige fra Tredholt.[1])

Christen Pedersen fremviste 1748 gode Resultater fra sin Løbeskole.[2]) 1751 konfirmeredes Skoleholderen i Løbedistriktet Jochum Johan Pedersen. Han boede 1763 i Lille Bonden, senere i Fællen og begravedes som Skoleholder 27. Septbr. 1801, 67 Aar.

Gift I i Lendum 3. Juli 1757 med Kirstine Marie Jørgensdatter af Fælget eller Lille Bonden. Hun begr. 14. Febr. 1773, 44 Aar. II i Torslev 7. Novbr. 1773 med Maren Christensdatter, Enke efter Skoleholderen i Lendum Christen Nielsen.

E. Lendum.

Under 7. Aug. 1694 skrev Biskoppen i Aalborg:

»Lod Hr. Peder Bloch i Torslev mig skriftligen vide, at Substituttens Kone i hans Annex Lendum havde ladet sit Barn blive dødt hos sig i Sengen, formedelst, at Klæderne var, der hun sov, kommet for Munden af det. Og vilde han derfor erfare hos mig om det, hvad Kirkens Disciplin angik, saa rigide (ɔ: strengt) med hende skulde forholdes, som med en anden, der havde ligget sit Barn ihjel.

Jeg svarede hannem, at efterdi hun selv vedstod, at Barnet var ved hendes skødesløse Søvnagtighed kvalt under Klæderne, kunde hun ikke fritages for at staa offentligt Skrifte og give tilmed efter Vilkaar en liden Mulkt til de fattige«.[3])

Denne Substitut maa være Degnesønnen fra Bjærgby, Peder Bertelsen, der foran er anført som Degn her. Se Side 140 og 257. Han boede i »Cammer« og var gift med ..... Børn døbte i Len-

[1]) Jerslev Herreds Tgb. Januar 1664.

[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 214 (1920).

[3]) Bircherods Dagbog, S. 295.

dum: Oluf, 1. Decbr. 1689; Gjertrud, 17. Juni 1694. Det var dette Barn, der kvaltes under Dynerne, og som begravedes 5. Aug. s. A., 10 Uger 2 Dage gl.; Gjertrud, 6. Jan. 1696; Jens, 2. Juli 1698; Margrethe, 12. Septbr. 1700.

I de følgende Aar nævnes flere Gange Skolehuset, saaledes 1696 og 97, da Else Olufsdatter og Jens Christensen døde der, henholdsvis 66 og 83 Aar, formentlig forhenværende Skoleholderfolk.

1700 trolovedes Jens Pedersen i Skolehuset med Maren Andersdatter, men 1708 træffes en Christen Justesen som Skolemester. Hans Datter Maren døbtes da 22. Juli.

1737 virkede Anders Frimodt, hos hvem man da formodede Forbedring fra Overflødighed (ɔ: Drikfældighed).

I Fyrrerne kom Christen Nielsen til. Han holdt Katekisation og Bedestund med unge og gamle Onsdag og Lørdag Aften og fik al sin Tid godt Vidnesbyrd for Levnet og Skoletjeneste. Han døde 1772, begr. 31. Marts, 63 Aar.

Gift med Maren Christensdatter, som anden Gang ægtede Skoleholder Jochum Johan Pedersen i Torslev Sogn. Se Side 260.

Børn døbt Lendum: 1. Dorthe, 1. August 1756, begravet 30. Januar 1757; 2. Dorthe Marie, 27. Aug. 1758; 3. Maren, 27. Septbr. 1761 og 4. Kristine, 8. Decbr. 1765.

Niels Thomsen, Skoleholder i Daal, der begravedes 23. Septbr. 1761, 21 Aar, har vist kun betjent en Omløbsskole.

1781 var Jørgen Christensen, gift m. Mette Madsdatter, Skoleholder. Deres Barn, Johanne Marie, døbtes s. A. 24. Juni, men 1782 viedes

Skoleholder Jens Madsen, Kursesgaard (nu Milebakke), født 1754, med Anne Christensdatter i Lengsholm, født 1750. Han betegnedes 1801 som Skoleholder med lidt Jord og døde 12. Aug. 1821, 67 Aar, som »resigneret Skolelærer«.

— Uden at nævne Navne fortæller Forfatteren, Lærer A. Gaardboe nogle Træk fra de sidste Degnes Tid i Lendum, lige efter 1800, bl. a. dette, at en Kone en Dag kom til Degnen og bad ham en Aften efter Solnedgang lukke sig ind i Lendum Kirke, idet hun foregav at ville opsamle noget Sand, der fandtes foran Alteret, og som stammede fra Præstens Støvler. Det skulde anvendes som Helbredelsesmiddel til et sygt Barn, der var forgjort. Konen bad Degnen huske vel paa den paagældende Aften ikke at tale et Ord til hende.

Da hun den bestemte Aften kom, gik hun ind ad den Laage, hvorigennem Ligene blev ført. Efter at være lukket ind, gik hun op til Alteret og skrabede møjsommeligt lidt Sand sammen, medens Degnen stod ved Indgangen.

Da hun var færdig, og Degnen havde lukket den inderste Dør, fremtog Konen et Stykke Børnelinned og maalte dermed 3 Gange paa Døren og spyttede lige saa mange Gange paa Degnen. Og da Yderdøren var lukket, gentog akkurat det samme sig.

De første Kirkesangere i Lendum udlaante flere Gange Messeskjorten, for at forgjorte Børn kunde sove en Nat i den og derved blive helbredet.[1])

---

[1]) Anton Gaardboe: Hørmested og Lendum Sogne, Side 47 f.

Skæve.

Indberetningen fra 1553 oplyste kun: Der er Degneboel, men Degnen faar ikke den gamle Rente, ɔ: Lønnen, som den havde været ydet i katolsk Tid. 1571 opgaves Degnens Udsæd til $2^2/_3$ Tdr. Rug, 1 Td. Byg og 2 Tdr. Havre. Renten (Indkomsten) var 3 Tdr. Rug, 8 Gæs, 86 Brød, 2 Lam, 1 Kid, 1 Gris og 24 Skilling.[1])

Den første Sædedegn opgav 1690 følgende om Kaldet:

»Tiende: 3 Tdr. 5 Skpr. Rug, 2 Tdr. Byg og 7 Mark af Skovhusene i Stedet for Tiendekorn. Af Kvægtiende havde Løbedegnene, som tilforn havdes fra Sæby Skole, altid nydt den halve Part af kgl. Maj.s Kvægtiende, men nu ligger den til Hospitalet i Aalborg.

Højtidsoffer: Det er ganske faa af den gemene Almue, der ofrer til Degnen de 3 store Højtider, efterdi der altid har været Løbedegne før min Tid. Skønt jeg har været her paa trettende Aar, naas næppe nogen Højtidsdag 2 eller $2^1/_2$ Mark. Dog faas af Dybvad og Knudseje hver Højtidsdag 28 Skilling«.

Anden Smaaoffer med Bryllupper, Barselkvinder og Børn kan ikke for noget vist anses, eftersom moxen (næsten) ingen bærer noget frem uden de bare Brudefolk eller den bare Barselkvinde eller den, som Barnet bær, saasom i det ringe Sogn ikke heller falder tit saadant ind, ja vel hele Aar ej et eneste Par Brudefolk.

St. Hans Rente er nogle faa, smaa Ost, som intet vist Tal kan gives paa, efterdi mange give slet ingen Julerente, som Sognefolket i Henseende til, at Kornindtægten baade tilforn og nu har været ganske ringe, har »lagt« til fattige Skolebørn, som tidligere betjente Kirken med Sang, og mig nu efter dem, 8—10 smaa Grovkager og lige saa mange Faarelemmer. Paaskerente som St. Hansrente, af og til, foruden 1 Ol Æg.

[1]) D. H. Wulff: Vendelbo Stift, S. 138 f.

Degnebolig er her ingen af, men jeg maa sidde i et lidet Hus paa 6 Fag, som efter Dr. Foss's[1]) Tilladelse er bygget til et Skolehus paa Kirkens Grund og paa Kirkens Bekostning. Hverken Ildebrand eller Olden, hverken Hø eller Foder, hverken Ager eller Eng, men alene et blot og bart Kaalgaardssted.

Pension til Sæby Skole 2 Tdr. Byg. Desuden maa jeg koste 2 Mark aarlig til en Vogn, som følger med mig at indsamle mit Tiende-Korn.

Først mange Aar efter fik Degnen i Sognet en ordinær Embedsbolig. Det hed herom:

»Til Degnebolig i Skæve Sogn har sal. Jens Todbergs Enke til Knudseje og Dybvad givet 1747 to Bøndersteder, navnlig Tudsborg og Bøggerværksted. Denne Gave har Provsten, Mag. Niels Rothenburg, ved Magt kendt udi Skiftebrevet efter Peder Degn, den 6. Maj 1763«.[2])

Allerede før denne Overdragelse havde Degnen dog beboet de to Ejendomme, der af ham kun betegnedes som Gadehuse. Han havde 1744 istandsat dem, og Udgifterne dertil krævede han da refunderet af Kirkeejeren, Jens Todberg til Knudseje.[3])

Degnekaldets Indkomster var 1768:

1) Højtidsoffer . . . . 21 Rdl.
2) Accidenser . . . . 5 —
3) Tiende. I Stedet for den i Loven allern. anbefalede Tiende nødes af hele Sognet kun 10 Tdr. Byg aarlig, hvoraf $1/5$ aarlig erlægges til Aalborg Katedralskole og betales med Penge, 10 Mark. De øvrige 8 Tdr. beløber sig efter sidste Aars Kapitelstakst (1 Rdl. 3 Mk. 9 Sk.) til . . . . 12 Rdl. 2 Mk.

---

[1]) Biskop Mathias Foss, død 1683.
[2]) Hofman: Fundationer XI, S. 571.
[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 406.

4. St. Hans Rente eller anden Rente faas ikke.
5. Løn for at holde Skole.... 6 Rdl.

44 Rdl. 2 Mk.

Herfra gaar for Cirkulære-Brevenes Befordring, der er det ringe Kald til stor Byrde, da Brevene hveranden Gang maa befordres til Vraa Præstegaard, som er beliggende 3 Mil og derover fra Skæve. Det koster aarlig i det ringeste .... 4 — 2 —

Nettoløn 40 Rdl.[1])

Om Skæve Sogns første Skole skrev Sognepræsten 1690:

»Ingen Skole i Skæve Sogn uden et lille Hus ved Kirken, som Dr. M. Foss paa Kirkens Bekostning paa Kirkens Grund har ladet sætte,[2]) men som der dog ingen Tillæg eller Indkomst er til.«[3])

Denne Kirkeskole laa 1742 ved Degnens Hus, antagelig lidt nordøst for Kirken. Aar 1800 kaldtes den Hugdrup Skole. Desuden fandtes der en Skole vesten for Aaen (Voer Aa) ved Langholts Mark, d. v. s. Karmisholt Skole. Ved Store Spaanheden virkede en Omgangsskolemester for »de omliggende Børn«.

Bønderne antog her efter forudgaaende Overhørelse af Præsten selv en Skoleholder for deres Børn, og denne Ordning havde 1748 været Børnene til ønskelig Forfremmelse.[4])

1798 stiftede Justitsraad Jørgen Gleerup til Knudseje og Dybvad et Legat paa 1114 Rdl. 4 Mk. $12^1/_2$ Skilling, af hvis Renter — omregnet i Nutids-

---

1) Aalborg Bispearkiv, Pakke 420.
2) Mathias Foss var Biskop over Aalborg Stift 1672—83, saa i dette Tidsrum maa Skæve Sogns første Skole være rejst.
3) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalborg Stift, Side 63.
4) Vendsysselske Aarbøger III, S. 212 f (1920).

mønt -- Skoleholderen i Karmisholt fik 9 Kr. 20 Øre og i Spaanheden 6 Kr. 90 Øre.[1])

Om Skolemateriellet vides kun følgende Notits fra omkring Aar 1790:

Til Spaanheden Omløbsskole er leveret en Bibel, som Peder Pedersen i Store Spaanheden har under sin Opsigt og Bevaring, naar den ikke bruges i Skolen eller til Læsning for Bønderne om Helligaftener i Skolens Distrikt.

Degne.

Peder Jensen, 1677—1714,
var den Degn, der afløste de »løbende« Latinskoledisciple. Maaske har han begyndt som saadan, da han havde betjent Embedet i 11 Aar, inden han aflagde den befalede Ed hos Biskoppen 21. Febr. 1688. I sin Indberetning 1690 skildrede han Tilstanden i Sognet og sine vanskelige Kaar i Begyndelsen af sin Virketid.

Fra 1712 havde han sin vordende Svigersøn til Hjælper, til hvem han afstod Embedet 1714, og har formentlig været svagelig. Selv begravedes han 2. Oktober 1732, 67 Aar 11 Mdr. 1 Uge 6 Dage.

G. 15. S. e. Tr. 1680 i Skæve med Lisbet Christensdatter i Holtet. Børn: Karen, døbt 18. Febr. 1683; se Eftermanden.

Peder Christensen, 1714—47,
havde en Strid med Jens Todberg paa Knudseje angaaende Retten til at grave Tørv i Østerheden. Sagen blev bragt for baade Hjemting og Landsting. Sr. Johan Foss, Sæby, mødte paa sin Svoger, Jens Todbergs Vegne.

Degnen kunde fremlægge Bevillingsbrev, dat. 4.

[1]) Hiort-Lorenzen og Salicath: Repertorium V, S. 126.

Oktbr. 1731, fra den forrige Ejer, Generalmajor Stauffenberg, paa tvende Gadehuse, »Bøgversted og Schulsberg«, af Hk. 0-4-2-0, hvilke han sammen med sin Svigerfader maatte bruge og beholde sin Livstid med fri fornøden Ildebrand og Tørveskær i Østerheden. Jvf. Side 264.

Dette Brev var fornyet med Jens Todberg og Hustrus Underskrift 22. Maj 1743.

Dommen ved Landstinget afsagdes 2. Septbr. 1744 i Degnens Favør.[1])

Peder Christensen begravedes 6. Oktbr. 1747, 67 Aar. Han angaves da at have været Degn i 35 Aar, altsaa har han hjulpet Formanden (Svigerfaderen) et Par Aar.

G. 4. S. e. Tr. 1713 i Skæve med Karen Pedersdatter, begr. 26. Oktbr. 1766, 83 Aar 8 Mdr. Datter af Formanden, se foran.

Christen Mortensen Hvas, 1747—59, hørte sandsynligvis til den viborgske Gren af Hvas'rnes kendte og vidtudbredte Slægt. Han var født ca. 1719 og blev 1742 Student fra Ribe. Sine Studier fuldførte han ikke, men kaldedes 3. Oktbr. 1747 til det lille Skæve Degnekald.[2])

Der gik kun et Par Aar, inden Hvas begyndte at gøre sig ufordelagtig bemærket. Han viste Hang til Drukkenskab, men havde dog efter Tugt og Revselse forbedret sit Levnet og vist flittigt Skolehold. 1750 indvikledes han i nogen Kontrovers med sin Sognepræst[3]) i Anledning af, at han da ønskede at gaa til Herrens Bord.

For at faa Sagen jævnet maatte han 19. Jan. 1750

---

[1]) Viborg Landstings Dombog 1736—56, Bl. 661.
[2]) Fr. Hvass: Personer og Familier af Navnet Hvas. V, S. 337.
[3]) Pastor Kampmann.

bede Sognepræsten om Tilgivelse for den Importunitet (Uforskammethed), han havde vist mod denne sin foresatte med Sang og mere i hans Hus. Afbigten havde følgende Ord:

»Da lover jeg og hermed forsikrer sligt aldrig mere at gøre, men beflitte mig paa at være lydig og flittig i mit Embede, kærlig og venlig imod ham (ɔ: Præsten), saafremt dette Forlig ikke skal komme mig til Præjudice (ɔ: være mig til Skade), saa jeg mister min Ret. C. Hvas«.

Men Degnens Løfter blev ikke holdt. Der sagdes om ham 1751, at han ikke var saa flittig og ustraffelig, dersom ikke Præsten holdt des flittigere Øje med ham.[1])

Og 1756 holdtes han stadig kun ved nøje Tilsyn »i Orden«, og Biskoppen ytrede Længsel efter at se de sande Frugter af den Forbedring, som han havde lovet. Ved Visitatsen 3. Pinsedag s. A. satte Biskoppen ham i Rette ved Alteret i Overværelse af Præstens Medhjælpere for begangne Forseelser.

Bispen sagde bl. a.:

»I skal være eders Præst hørig og lydig, thi havde den gode Mand ikke skrevet og talt vel for Eder, havde I ikke været det, I er«.

Den 18. Septbr. 1758 afholdtes Møde i Skæve Degnebolig for at slutte Skiftet efter Chr. Hvas' anden Hustru. Foruden Provst Johan Huusmann, Vrejlev, var tillige mødt Degnen Hans Broust, Torslev, Skoleholder Jens Hansen, Vrejlev, samt Ridefogden Oluf Worm og Ladefogden Mads Andersen fra Knudseje. Ogsaa Sognepræsten og hans Medhjælpere var til Stede.

Alle blev de skammelig trakterede af Hvas, der optraadte med Støjen, Larmen og Banden, saa Retten nødtes til at »imponere« ham Silentium (ɔ: paabyde

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 212 (1920).

ham Tavshed), men altsammen forgæves. Han blev endda værre og værre, endog saa uforskammet, at han udskældte sin Kollega, Hans Broust, offentlig i Retten for Hundsvot, ja, da hans egen Sognepræst, Hr. Kampmann, bad ham holde Mund, »gegegnede« han ham med mange haarde Ord og satte al Ærbødighed til Side og skældte endelig en af Medhjælperne ud for en Løgner.

Efter lang Taalmodighed bevægedes Provsten til at mulktere ham med en Rigsdaler for den aabenbare Formastelse og forargelige Optræden, der fortjente Afstraffelse.

Saa var der tilsyneladende Ro, til Biskoppen atter indfandt sig, 28. Febr. 1759. Efter Visitatsen blev Menigheden spurgt, om nogen havde noget at klage. Hertil svarede Medhjælperne, at de havde ingen Klage ud over det, at Degnen var saa stivsindet mod Præsten.

Biskoppen sagde da, at han havde tilgivet Degnen sin Forseelse, og at denne havde givet en Mulkt paa 2 Rdlr. til fattige Præsteenker, og denne var betalt i Medhjælpernes Overværelse.

Om Degnens Forhold skrev Bispen i sin Visitatsbog:

»Degnen Chr. Hvas har været anstødelig og blev derfor irettesat og mulkteret eller paalagt at betale en Bøde paa 2 Rdlr. til fattige Præsteenker.

Han lovede Forbedring med disse betænkelige Ord, at Jorden skulde vidne mod ham og Herren ramme ham, om han efterdags gav Anledning til noget forargeligt«.

Omtrent samtidig eller kort efter synes Biskoppen at have tilføjet:

»Da han ikke har forbedret sig, saa er der nu sat en Provsteret over ham«.[1])

---

[1]) Ekstrakt af Biskop Brorsons Visitatsprotokol, dat. Skæve Præstegaard, 28. Febr. 1759.

Det synes dog, som om man har tøvet med at lade Degnens Sag behandle ved den gejstlige Ret. Men der kom stadig Klager over hans ulydige og urimelige Forhold imod Læreembedet, hans Forargelse i Menigheden, hans Forstyrrelser under Andagten, hvorved han overtraadte de mange Løfter, som han ofte havde maattet gøre for sine uordentlige Adfærd og Idrætter, og som han baade hemmelig og aabenbart var blevet sat i Rette for.

Der kom Besværinger over hans Fremturenhed fra det værre til det endnu værre. Han viste sig trodsig og forargelig, ja voldsom og overhørig med at ringe Fredsklokken Morgen og Aften — trods Paamindelser ved forskellige Lejligheder.

Det maa vist betragtes som et Slags Forligsmøde, som Degnen indvarsledes til i Skæve Kirke Fredag den 23. Novbr. 1759 om Formiddagen Kl. 11 sammen med Sognepræsten og dennes Medhjælpere. Men Degnen udeblev uden gyldig Grund. Og da de fremmødte havde ventet paa ham i en Time eller halvanden, gik der atter Bud til ham om at møde samme Dag Kl. 1.

Da kom Degnen omsider, men saa sælsomt ridende og med mærkelige Gebærder, onde Ord og Skælden. Hesten afleverede han til en Soldat, Mads Rasmussen fra Kolberg, der ellers laa i Garnison i Helsingør, men havde Orlov. Soldaten var iført blaa Kappe, men havde hverken Gevær eller »Prygel« med sig.

Præsten gik nu Degnen i Møde, men saa lagde denne sig paa Maven tværs over Kirkegaardsdiget og spurgte, om det var Preusserne, der skulde mod Dronningen af Ungarn, eller om det var det preussiske Regiment, han skulde imod, eller den ungarske Krigsarmé?

Hvas løb derefter ind i Kirken med en Hirschfænger ved sin Side og en Pisk i Haanden. Kirkedøren stod til en Begyndelse aaben. Der var Tale om at lukke den, men det hindrede Degnen og Soldaten.

Pastor Kampmann fulgte efter og tillod sig at spørge, hvad denne Pisk skulde til?

Degnen svarede: Skal der ikke Pisk til Øg! Og saa hødede (ɔ: truede) han ad Præsten med den og holdt den op for hans Ansigt, samtidig med, at han gjorde vredagtige Gebærder.

Da der senere blev spurgt, om Degnen kunde høre, hvad Præsten spurgte om, blev der oplyst, at det kunde han nok, hvis han vilde, men han løb frem og tilbage paa Kirkegulvet som en Støver.

Videre forespurgte Præsten, hvorfor han gik med Hirschfænger i Guds Hus?

»Naar jeg ikke bærer den, er jeg ikke en kgl. Majestæts Student!«

Hvas holdt nu Hovedet frem til Præsten og snerrede:

»I-r-r-r-r! I er den arrigste Sværmer, der kan være i et Sogn! I forstaar intet andet end at købe en Hest og Stud! Er en Dreng ved Siden af andre Præstemænd!« Yderligere vrængede han Mund af sin foresatte, gik og »flirede« af hans Ord, ja, »grinede og viste Tænder«.

Præsten holdt sig stadig til Defensiven og sagde ikke noget til Angrebene udover, at han formanede sin Degn til Omvendelse til Gud, hvortil der svaredes:

Jeg haver intet gjort, hvorfor skal jeg saa omvende mig? Men jeg vil Død og Pine til Alters i Morgen!

Hertil svarede Præsten, at der ingen Altergang var denne Dag.

Christen Hvas fortsatte imidlertid sin forvirrede Tale, brugte ofte Eder og blev ved at raabe, indtil Præsten afbrød: Det gør ingen godt at blive her længere!

Saa skiltes Parterne med uforrettet Sag.

Dagen derpaa, Lørdag den 24. Novbr., var Forpagter paa Knudseje, Frederik Wirenfeldt og Hustru Karen Sørensdatter i Kirke til privat Absolution. Ved denne Lejlighed fremstillede Chr. Hvas sig med Magt og vilde ogsaa være til dette Skriftemaal.

Præsten afviste ham, men Hvas paastod at ville absolveres, og i Stedet for en bodfærdig Skriftebøn sagde han:

»Hvorfor vil I ikke berette mig? Er jeg ikke en smuk Mand, en køn Mand? Jeg vil ikke længere løbe efter Næsen«.

Og han fortsatte med flere Ord til Forargelse og Andagts Hindring, ligesom han overdængede Wirenfeldt med ubekvemme Ord.

Præsten indskød: »Lad mig have Fred her i Skriftemaalet og forstyr ikke disse Guds Børn!«

Da Fr. Wirenfeldts Hustru kørte hjem, blev Wirenfeldt tilbage i Vaabenhuset, medens Præsten betjente de andre Konfitenter (ↄ: dem, der bekendte deres Synd i Skriftestolen). Da kom Degnen »løbendes« ind i Vaabenhuset, spørgende:

»Hvorfor staar De her og ikke følger med Deres Kæreste?«.

Og »leendes og grinendes« føjede han til:

»Præsten er vel bange for, at jeg i Dag skal give ham Hug«.

Saa flød Bægeret over. Nu maatte Sagen gaa sin Gang — gennem Provsteretten, der af Biskoppen ansattes til at holdes i Karmisholt Skole 13. Decbr. 1759.

Til Stede her var Præsterne Jørgen Christof-

fer Gleerup i Torslev, der beskikkedes til Sættedommer, og som Assessorer fungerede P. Pedstrup, Sæby, og C. C. Rafn, Volstrup, og endelig A. D. Aspach, Hellevad, som Aktor. Tillige var mødt Degnen Hans Broust, Højstrupgaard, Skoleholderne Jens Hansen, Vrejlev, og Bertel Rasmussen Guldbech, Karmisholt, og endelig Johannes Printz,[1]) Skæve Præstegaard, og Præstens Medhjælpere.

I Hovedsagen blev Chr. Hvas's Livshistorie nu gennemgaaet som foran refereret.[2])

Blandt dem, der afhørtes, var Oluf Bertelsen, som havde tilsagt Hvas til at møde i Kirken 23. Novbr. Degnen protesterede mod, at han skulde afgive Forklaring, eftersom han var hans aabenbare Fjende og Avindsmand. Ved Tilsigelsen havde Degnen sagt:

»Hvad vil du herinde? Gaa ud igen og slaa Sneen af dine Støvler, din Kæltring og Ræv, der intet duer til«.

Da Degnen hørte, at han skulde med i Kirken, svarede han, at han ikke havde Stunder til at forlade sin Skole for at løbe efter Præstens Narreværk. Ja, han talte ilde om Oluf Bertelsen og især om Præsten, der var i Enden heraf, baade først og sidst, skændte længe baade paa Præst og Stævningsmand.

Om Affærerne 23. og 24. Novbr. fremhævedes, at han højligen havde vanæret Gud og Guds hellige Navn ved stor Ondskabs og Ugudeligheds Øvelse, Menigheden til Forargelse og Sognepræsten til Forhaanelse.

---

[1]) Vends. Aarb. XII, S. 32 (1937).

[2]) Denne Sag, der ellers rettelig burde været indført i Børglum-Jerslev Herreders gejstlige Justitsprotokol, blev, da denne Protokol var i Brug andet Steds, affattet paa et løst Læg, som findes mellem Aalborg Bispearkivs Skiftebreve, Pakke XIII Nr. 3.

Som Defensor havde Degnen engageret sin Svoger Peiter Meyer af Sæby.[1]) Denne fremførte en Protest mod Stævningen, men det siger sig selv, at det kun var matte, spagfærdige Indvendinger Forsvareren kunde bringe frem i Retten.

Efter de fremkomne Klagemaal og de foreliggende Akter skønnede Retten, at Degnen Chr. Hvas visselig ingen Skaansel fortjente, men burde miste sit Degneembede og udrede 10 Rdlr. til Aktor.

I Sommeren 1759 havde Hvas laant 50 Dlr. grov Kurant af Krigsraad Jens Jacobsen Gleerup til Rødslet, Dybvad og Knudseje, hvorfor han 8. Juni s. A. udstedte Panteobligation.[2])

---

[1]) Peter Simonsen Meyer var født i Knæverhede 1725, hvor Forældrene, Birkefoged ved Sæbygaard, Simon Jacobsen Meyer og Hustru Kirsten Antonisdatter Bering, da boede.

At Meyer kaldes Svoger til Degnen, maa hidrøre fra, at førstnævnte 1751 og 58 af Cathrine Elisabet Larsdatter var udlagt som Fader til hendes to uægte Børn, Lucie og Lars. Gennem 1750erne har de altsaa formelt været »forlovede«. Cathrine Elisabet, en Sadelmagerdatter, var formentlig Søster til Hvas's anden Hustru, Maren Larsdatter, og muligvis til Johanne Larsdatter, der ligesom Degnekonen var fra Ormholt Mølle, og som 1748 ægtede Skoleholderen Marcus Bering, Dorf.

1757 var Meyer tillige udlagt som Fader til Ane Christensdatters Barn, og 1758 havde han et uægte Barn i Aasted. Ikke saa underligt derfor, at Biskop Brorson betegner ham og Cathrine Elisabet som de mest moralsk uskikkelige i Sæby Menighed. Vends. Aarb. III, S. 207 (1920).

Efter at Prokuratoren i Juleugen 1759 for anden eller tredie Gang havde staaet aabenbar Skrifte i Sæby Kirke, har han sikkert følt sin Prestige i By og paa Land truet, for det følgende Aar, 1760, slog han sig ned paa den noget isolerede Plads, Samsø. Om hans Forhold her kan henvises til Hjorth-Nielsens: Danske Prokuratorer, S. 230.

[2]) Vendsyssel Folk og Land VIII, S. 77.

Den 14. Febr. 1760 erklærede Biskoppen, at han da fra Hvas havde modtaget et Brev, hvori denne tilkendegav, at han fuldkommen havde resigneret og aftrædet sit Degnekald i Skæve og havde afstaaet samme til Student Lars Bruun, med Begæring at lade Sagen falde. Krigsraad Gleerup vilde nok give L. Bruun Kaldsbrev.

Dette Ønske indvilgede Biskoppen i, alt af Medynk over den fratrædende Degn og med Haab om den Forbedring, som Hvas havde lovet.

Dermed var Hvas's Dage i Skæve talte.

G. I i Skæve Kirke 31. Marts 1748 med Sara Marie Jensdatter, Knudseje; begr. 15. Apr. 1749, 29 Aar.

G. II i Torslev Kirke 12. Apr. 1750 med Maren Larsdatter af Ormholt Mølle.

G. III 1759 med Anne Sørensdatter. Forud for dette Giftermaal gik et Vielsesbrev, udstedt 17. Aug. s. A. (Jyske Registre).

Børn: Laurids Møller Hvas, døbt Skæve 17. Febr. 1751.

Gennem Traditionen er den besynderlige Degns Navn naaet ned til Nutiden. I Folkemunde har det nemlig i Skæve Sogn lydt om Præst og Degn i hans Tid:

Det hændte en Valborg Dag (1. Maj), at Degnen Hvas kom op til Præstegaarden i et grumme Vejr. Præstekonen (Valborg Nielsdatter Rothenburg) sagde da til ham: »Hun er hvas i Dag!«

»Ja«, svarede Degnen, »Valborg Tæhs wil jahn baade ræhn' aa blæs'!«

En anden Overlevering beretter:

Hr. Kampmann kom en Søndag til Kirken i et strengt Vejr og sagde da til Degnen: »Hun er hvas i Dag!«

»Ja«, svarede Degnen, »saa haard som Kamp og Sten!«[1])

Laurids Christensen Bruun, 1760–1807. Hans Fader kendes ikke; Moderen, Karen Mogensdatter, døde i Skæve og begr. 10. Maj 1780, 85 Aar.

Bruun var Student fra Aalborg Skole 1751 og tog Baccalaureigraden 1753; begr. Skæve 9. Juli 1807, 75 Aar.

I sine yngre Aar havde han kendt den senere Skoleholder og Digter, Thøger Møller, Bolle. Denne sendte nemlig en rimet Lykønskning, da Bruun 1774 anden Gang fejrede Bryllupsfest, og hvori han udtrykker sine taknemmelige Følelser og fortsætter:

Og hvad kan det heller andet,
Hulde Ven, tillad jeg maa
Melde, jeg var ej i Landet,
Og han paa mit Bedste saa.
Jeg fik Brødet, hvor jeg lever,
Gud ske Lov i Fred og Ro,
Har, hvad jeg til Nødtørft kræver,
Dertil var han Middel jo.

Gud, all' gode Tings Belønner,
Han belønne ham derfor!
Jeg med skyldig Tak det skønner.
Det er hvad, jeg end formaar.
Nu hans Saar, saa vel som mine,
Gud ske Ære, lægte er.
Herren tugter, trøster sine.
Hannem Lov og Ære vær!

L. Bruun var en dygtig og flittig Degn, hvis Forhold var, som de skulde være. Han tog unge Mennesker, »honnette Folks Børn«, i sit Hjem og gav

[1]) Evald Tang Kristensen: Jydske Folkeminder VIII, S. 101. Tæhs = Tese (Feilbergs Ordbog) betyder maaske Smaaskyer i Lighed med Uldtotter; at tese = plukke Uld i Totter.

dem videregaaende Undervisning. Til Tider averterede han om Elever til sin Kostskole.[1])

Det hed om ham 1800, at han havde anvendt al sin Tid med Børns Information og var, uagtet hans høje Alder (68 Aar), endnu meget virksom og duelig. Den offentlige Skole gav ham 6 Rdlr. aarlig.

G. I i Albæk 23. April 1760 med Jomfru Hedevig Sophie Elisabet Pedersdatter i Kringelhede, begr. Skæve 15. Oktbr. 1771, 51¼ Aar.

G. II i Skæve 29. Juli 1774 med Husholderske paa Knudseje Cathrine Marie Hansdatter Grøntved, begr. 27. Decbr. 1811, 70 Aar, Degnedatter fra Jelstrup.[2]) Se Side 202. Ingen Børn.

Christen Pedersen Kiær, 1809—31, havde fra 1793—1809 været Skoleholder i Voersaa. Ved Siden af sit Degne- og Skolekald interesserede han sig for Havebrug og foregik Beboerne med et godt Eksempel med Hensyn til Plantning af Frugttræer og Stikkelsbærbuske.[3])

Han døde i Hugdrup Skole 19. April 1831, 67 Aar. G. I i Albæk 11. Oktbr. 1793 med Enke, Anne Jacobsdatter, hvis første Mand, der ogsaa var Skoleholder, omkom i en sammenstyrtet Brønd i Voersaa sammen med to andre; se under Albæk. Hun, der var fra Agersted, begr. 9. Marts 1796, 43 Aar. G. II i Albæk 22. S. e. Tr. 1796 med Ane Jensdatter i Sønder Klit, død 10. Aug. 1814, 40 Aar. G. III i Albæk 15. Januar 1815 med Tjenestepige Jo-

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 1 1774. Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist., S. 323.

[2]) Ved Skiftet efter hende nævnes Bæster, Køer, Faar, 1 Postvogn, 1 Plov, 1 Harve, 1 Chatol, Dragkister med og uden Skab. (Jydske Efterretninger Nr. 24 1812.)

[3]) Brinck-Seidelin: Hjøring Amt, S. 257.

hanne Laursdatter i Lyngsaa, død i Ø. Brønderslev 24. Novbr. 1857, 80½ Aar.

I sine 2 sidste Ægteskaber havde han mindst 10 Børn, hvoraf flere døde som smaa. De øvrige var:

1. Jens Jacob Christensen Kiær, f. 18. August 1797, død Ø. Brønderslev 24. Jan. 1868, hvor han var Husmand, Skomager og »klog Mand«. G. m. Birte Madsdatter, f. i Søndergaard, Torslev 1805, død Ø. Brønderslev 19. Septbr. 1894. 2. Mads Peter Kiær 1803. 3. Hans Kiær 1811. 4. Andreas Carl Kjær 1815. 5. Laurs Christian Kiær 1816. 6. Ane Cathrine Kiær 1819.

Skoleholdere.

A. Kirkeskolen (senere Hugdrup).

I den Side 265 nævnte Skole virkede bl. a. Christen Skolemester i Knaphuset, der begravedes Skærtorsdag 1698, 36 Aar, og som 1696 viedes til Karen Thomasdatter. Deres Barn, Ingeborg, døbtes 3. S. e. Tr. 1698, altsaa efter Faderens Død.

Her fortsatte senere Degnene.

B. Karmisholt.

Fra Skoleordningen omkring 1742 træffes her Bertel Rasmussen Guldbech, der af Biskoppen karakteriseredes som flittig, duelig og kristelig.

Han blev 1775 et af Ofrene for en Blodgangs-Epidemi, der bortrev 16 af Sognets Beboere, og begravedes 5. Novbr., 50⅔ Aar.

Præsten gav ham følgende smukke Nekrolog:

»NB. Han var i og uden hans Embede en redelig, flittig og veltalende Skoleholder i Skæve Sogn udi 33 Aar. Hans Død beklages baade af mig og mange andre rettænkende«.

G. Skæve 7. Septbr. 1760 med Anne Madsdatter i Skellet; begr. 14. Marts 1781 57 Aar 5 Uger.

Børn: Anne, døbt 1. S. i Adv. 1760, død 1765.

Efterfølgeren var Peder Nielsen Wange, f. 1740, S. af Skoleholder Niels Sørensen W., Asaa. Han besad kun faa Kundskaber, men gjorde sig al mulig Flid for herved at erstatte, hvad der fattedes ham i Bekvemhed og Duelighed. Det hed om ham og de øvrige Skoleholdere 1785: Intet at klage, men de takker Gud, de er, som de er. G. med Anne Jensdatter, død 1798, 62 Aar. Børn: Dorthe, f. c. 1767. Anna, f. c. 1770, g. 1800 med Skoleholder Jens Hermansen, Vestengaarden, Voer Sogn. Se Side 298.

Søren Laursen Bjerringgaard, f. c. 1779, S. af Skoleholder Lars Bjerringgaard og Valborg Nielsdatter, Dorf. Han boede 1800—1806 i Sæby, var 1808 paa Knudseje og blev 1809 Skoleholder i Karmisholt, død 1848.

Gift I . . . . II i Skæve 3. Novbr. 1805 med Mette Marie Jørgensdatter, død Skæve 11. Decbr. 1854, 72 Aar. Foruden mindst et Par Børn, født i Sæby, var følgende født i Skæve: 1. Ane Cathrine, 2. Maj 1809. 2. Jørgen Christian, 19. Okt. 1817. 3. Bertel 1826.

C. Spaanheden

var oprindelig Omløbsskole.

Peter Andersen havde 1756 et godt Lov.[1]) Senere fulgte Jens Jensen, født c. 1739. Han var gift med Berte Marie . . . . De havde en Datter, Hanne, der fødtes ca. 1777.

Lars Nielsen, der begyndte 1799, 24 Aar gl., havde været Landsoldat ved det jyske Infanteriregiment. Han syntes 1800 ved Vejledning at kunne blive bekvem og duelig. Efter Akkord var Lønnen dette Aar 4 Rdlr. Han fungerede til 1837, da Lars

[1]) Vendsysselske Aarbøger III 212 (1920).

Nicolaj Andersen afløste ham. G. i Skæve 1804 med Mariane Sindalsdatter fra Aunkjødt Mølle. Hun døde som Enke i Stagsted 31. Okt. 1863.

Bl. a. følgende Børn: 1. Ane Cathrine, f. 26. April 1815. 2. Niels Johannes, f. 29. Marts 1817. 3. Axel, f. 22. Marts 1820.

Albæk-Voer.

Der var ingen Degnebolig, hverken i Albæk eller Voer 1553, men i begge Sogne havde Kirkerne Jord, som kunde udlægges dertil. Af Albæk Sogn fik Degnen kun 1 Skilling af hver Mand. Og 1571 fattedes ogsaa Degneboel i begge Sogne. Degnens Rente af Albæk var da 10 Mark Penninge og af Voer 6 Tdr. Rug og Havre og 16 Gæs.[1])

Faa Aar efter fik Sæby Latinskole Lov til at hæve Degnelønnen mod at forsyne Kirkerne med Sang ved en Discipel fra Skolen.

1602 forsøgte Biskop Jacob Jensen Holm at faa ansat en Sædedegn i Sognene, hvilket Fru Ingeborg Skeel satte sig kraftigt imod, idet hun skriftligt udtalte: »Jeg vil ikke have nogen bosiddende Degn her ved Gaarden«.[2])

Denne Løbedegnsanordning varede til 1684. Den første Sædedegn, Niels Mikkelsen Find, skrev om Forholdene 1690:

»Jeg, som er Studiosus og har været Degn her i 6 Aar, nyder for nærværende Tid: Af Patronen, Baronen Hr. Jens Juul, er for 2 Aar siden tillagt aarlig 12 Tdr. Rug og 12 Tdr. Byg. Halvparten af Kongens Kvægtiende, 2—3 Lam, 4 Gæs og 5 Sletdaler.

Der er ganske faa af den gemene Almue, der ofrer noget, da de ikke har været vant dertil, fordi

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St. Hist., S. 140 f.

2) Vends. Aarb. IV, S. 329 f (1922).

ingen Sognedegn har været før min Tid, men smaa Børn fra Sæby Latinskole og siden Substituter, og nyder jeg hver Højtidsdag 1 Sldlr. $1^1/_2$ Mk. Anden Smaaoffer med Bryllupsfolk, Barselkvinder og Børn kan ej regnes højere end 1 Sldlr. 8 Skilling. St. Hans Rente med Ost og Skillinger derfor 1 Sldlr. 12 Sk. Paaskerente med Kager og Æg og Skillinger derfor 1 Sldlr. 8 Sk. Offer af Voergaard 2 Mark og af Rugtved 2 Mark.

Degnebolig er her aldeles ingen af, tilmed heller ingen fri Husværelse, ej heller tillagt nogen Hjælp dertil, uden hvad Husværelse jeg skal leje hos en Dannemand for mine egne Penge.

Pension til Sæby Skole 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg, hvilket er sat ganske højt for mig imod det lidet, jeg kan bekomme af Bønderne, som er næppe 6 Tdr., fordi man ikke kan faa det hos Sognemændene, blandt hvilke nogle er uvillige, andre, ja en stor Del, forarmede.

Vognleje for Kornet til Sæby Skole var 2 Sldlr. 2 Mk. Husleje 7 Sldlr. For Skydsfærd mellem Kirkerne 3 Sldlr.«[1])

I en Indberetning fra 1744 sagdes, at Albæk Degnebolig laa ved Kirken og var i nogenledes Stand. Den var da for 2 Aar siden forundt Degnen fri for Afgift af Major Reedtz til Voergaard.

Degnens Indkomster var 1742:

1. Højtidsoffer . . . . 39 Rdlr.
2. Accidentser. . . . . 15 —
3. Tiender: I Stedet for samme bekommes aarlig af begge Sogne 12 Tdr. Rug og 12 Tdr. Byg, hvoraf den ene Trediedel svares til Aalborg Katedralskole og betales udi rede Penge med 8 Rdlr. Resten, som er 8 Tdr. Rug og 8 Tdr. Byg, kan efter Af- og Tilgang i Priserne

1) D. H. Wulff: Bidr. til Aalborg Stifts Hist., S. 60 f.

sættes til 1 Td. Rug 10 Mk. og 1 Td.
Byg 7 Mk. . . . . 22 Rdlr. 4 Mk.
4. St. Hans Rente haves ingen.
5. Den mig gunstigt tillagte Skoleløn 5 —
81 Rdlr. 4 Mk.
Heraf afgaar for »Cirkulair-Bre-
venes« Befordring i Herredet,
som aarlig beløber . . . . 1 — 4 —
Nettoløn 80 Rdlr. 0 Mk.

1781 var Lønnen ændret til:
1. Højtidsoffer . . . . 48 Rdlr.
2. Korn . . . . 40 —
3. Kornpenge . . . . 10 —
98 Rdlr.
Fragaar til Aalborg Skole 8 Rdlr.
Familieskat . . . . 2 — 2 Mk. 10 — 2 Mk.
87 Rdlr. 4 Mk.
Desuden fragik yderligere af Lønningen en Enkepension: 8 Rdlr. 4 Mk. 9 Skilling.

Albæk Sogns ældste Skolehus laa i Søraa, og 1690 byggedes et i Voersaa.[1]) Paa dette Tidspunkt fandtes ogsaa et Skolehus i Voer Sogn, men uden alt Tillæg eller Indkomst (Jord, Have og Løn). 1829 fik Søraa en ny Skole med 14 Fag Bindingsværk.[2])

Sognenes Skolevæsen er baade ved denne Tid og senere blevet betænkt. En Fundats, dateret Birkelse 18. Jan. 1742, lyder saaledes:

»For 16 Aar siden ved min salig Fader Ove Jespersen Haugaards[3]) dødelige Afgang (1726)

1) Vendsyssel Folk og Land VII 30.
2) Aalborg Stiftstidende, Nr. 47, 1829.
3) Oplysninger om denne Legatstifter, der var født i Aaby 1640 og som døde i Kærskov (Kirkeskov), Albæk Sogn, 7. Juni 1726 over 86 Aar, findes i Personalhistorisk Tidsskrift 10. IV, S. 224 f.

erindrede jeg ham under hans Svaghed, om han ikke havde destineret en liden Kapital til gudeligt Brug, hvortil han svarede, jo 200 Rdlr., som kan være mellem Gud og dig, ligesom det har været mellem Gud og mig, hvorom jeg da paa samme Tid ej mere bemoyede (ɔ: besværede) ham.

Men næste Martini (Mortensdag), som den salig Mand havde ladet Skolen opbygge i Lyngsø (Lyngsaa) i Albæk Sogn, samledes jeg med Sognepræsten J. Steenfeldt og tvende Mænd og uddelte bemeldte Kapitals Rente 10 Rdlr., dels til Skolemesterens Løn, dels til fattige Børns Undervisning, som søgte Skole fri, dels Skolens Reparation, som siden er ombygt med Skorsten, Jernkakkelovn og andre Fornødenheder. Og saaledes derefter i 16 Aar«.

Ifølge Lov om Skolers Indretning udarbejdedes saa 13. Jan. 1742 en Fundats, hvorefter Renten af Kapitalen, 10 Rdlr. aarlig, skulde deles med 7 Rdlr. til Skoleholderen, 1 Rdlr. 2 Mk. til Hjælp for de allerfattigste, som søgte Skole, 4 Mk. til Bøger og endelig 1 Rdlr. til Skolehusets Reparation med Tømmer, Sten og Vinduer.[1]) Mads Haugaard.

Endelig skænkede Birkedommer L a n g e b e k,[2]) antagelig i 1790erne, et Legat paa 100 Rdlr., af hvis Renter Skoleholderen i Voersaa skulde have 2 Rdlr., medens andre 2 Rdlr. anvendtes til Skolebøger for fattige Børn i Voersaa Skole.[3])

Samtiden skrev anerkendende om Legatstifteren, men Eftertiden fortalte, at han i Voer Kirke havde ombyttet Oberst Arenfeldts Sølvsporer med et Par forsølvede, der senere kom til at ligne forrustet Jern.[4])

P. Langebek, der var født 2. Decbr. 1743, døde

---

[1]) Hofman: Fundationer IV, S. 323 f.

[2]) Peder Larsen Langebek var 1767—70 Ridefoged paa Boller og derefter Foged paa Voergaard, hvor han 1782 tillige fik Birkedommerbestillingen og samtidig blev Birkefoged og Skriver ved Sæbygaards Ting.

[3]) Hiort-Lorenzen og Salicath: Repertorium V, S. 112.

[4]) Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III, S. 74.

i Sæby 23. Septbr. 1796, hvor han begravedes under Kirkegulvet.

Den sidste Maaned, han levede, havde han en Fejde med Thomas Dall, der 1768—72 var Fuldmægtig paa Sæbygaard og senere Prokurator i Sæby[1]).

Voer Sogn behøvede 1746 tre Skoler, og der fandtes ikkun to, meddeler en Indberetning. Den første, Agersted, var »sat paa Gaden« for snart 40 Aar siden af Bønderne, da disse med Støtte fra Herskabet paa Voergaard selv byggede Skolen. Tømmeret var lutter Bøg med Undtagelse af Loftet, der var af Fyr. 1746 var Skolen imidlertid saa raadden, at Bymændene ikke saa, at nogen Reparation kunde hjælpe. Den maatte derfor opsættes af ny. Og da der ikke fandtes Inventarium, hverken af det ene eller det andet, behøvedes altsaa baade Hus og Inventar. Bygningen skulde være paa 6 Fag. Hele Udgiften beregnedes til 64 Rdlr. 1825 var der Licitation over Opførelse af en 10 Fags Bindingsværksbygning i Agersted til Skole samt en Lade »paa 3 Gulve«.

Det andet Skolehus laa vesten for Voergaard midt paa Heden i Fjerdingen og var af Mændene for 9 Aar siden opbygt, altsaa c. 1737. Voergaards Herskab gav et Bøgetræ dertil. Skolen bestod af 4 Fag og et Udhus ved Vesterende. Alt det udvendige, Stolper og Løsholter, var af Bøg. Bjælker, Sparrer og Remstykker af Fyr. Loft var der intet af uden nogle Bøgestykker. Seks smaa Vinduer. Selve Bygningen, der jo var forholdsvis ny, befandtes ogsaa at være i god Stand, uden nogle Fodtræer, saa naar den fik nogen Hjælp, kunde den en temmelig Tid være denne Fjerding til Nytte. Udgift: 31 Rdlr. 4 Mk. 4 Skilling.

Den tredie Fjerding, Idskov, »havde til Dels

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 60—66, 75, 78 og 79, 1796.

ingen Skole haft«, hvorfor behøvedes et Skolehus som det i Agersted.

Naar Skolerne kom i Stand, haabede man ogsaa, at der kunde faas duelige Skoleholdere.

Degne.

Niels Mikkelsen Find, 1684—1705, stammede sikkert fra Holstebro og var muligvis Søn af Mikkel Jensen Find, som var Kapellan der 1633. Student fra Viborg 1665. Resignerede Embedet til Fordel for Efterfølgeren. Biskop Bircherod skrev herom:

»Confirmerede og beskikkede jeg hæderlig Studiosum, Laurids Jensen Krog til Albæk Degnekald, hvortil han havde Patronen, Etatsraad Holger Reedtzs Vocationsbrev, saasom den forrige Degn, formedelst Alderdom og svagt Syn, Embedet godvilligen for hannem afstaaet.«[1])

N. Find døde i Sønder Mølle i Sevel Sogn og begravedes 25. Aug. 1707, 67 Aar gammel.

Laurids Jensen Krog, 1705—25, fik altsaa Embedet overdraget af Forgængeren, med hvem han sandsynligvis var beslægtet. Han var privat Student 1695 og døde 5. Maj 1725, 47 Aar.

Ved Skiftet efter ham nævnes hans Halvsøskende, nemlig:

1. Bodil Nielsdatter, g. m. Peder Hansen paa Holmsland ved Ringkøbing.

2. Anne Nielsdatter, g. m. . . .

3. Øllegaard Nielsdatter, g. m. Løjtnant Genthermann, boende i Daugaard ved Horsens.

I Krogs Bo var Sølv, Kobber, Tin, Messing, Stueur med Slagværk i Futteral, 60 Bøger, og i Stalden

[1]) Personalhistorisk Tidsskrift 9, IV 154.

4 Køer og 8 Faar. Dog var der et Underskud paa ca. 26 Rigsdaler.[1])

G. m. Maren Hansdatter Guldberg, der overlevede ham. Se nedenfor. Ingen Børn.

Hans Christian Svane, 1725—32, var født ca. 1694, Søn af Forpagter paa Langholt, Horsens Sogn, senere Køb- og Raadmand i Kalundborg, Hans Eliasen Svane og Maren Hansdatter Guldberg. Maaske er hun identisk med Formandens Enke.

H. C. Svane døde 28. Febr. 1732, 38 Aar. G. Albæk iflg. kgl. Brev 6. Marts 1727 med sit Søskendebarn Margrethe Dorothea Bie, der første Gang nedkom lovlig tidlig. Præsten erklærede i den Anledning, at ingen agtede noget usædvanligt ved Konens Barselseng. For Slægtsskabs Skyld skulde han efter Midler og Biskoppens Billigelse afgive et Tribut til Sæby Hospital.[2])

Børn: Ingeborg, f. 9. Oktbr. 1727, Laurids, f. 15. Marts 1729 og Hans, f. 4. Oktbr. 1731.

Antonius Jensen Sneebang, 1732—62.

Ved første Visitats, 1738, havde han »intet bestilt uden Sangen«, men 1747 holdt han flittig Skole og rostes siden herfor saa vel som for en kristelig Livsførelse.[3]) Han døde 1762, begr. 14. Decbr., 55 Aar.

G. I Albæk 23. S. e. Tr. 1736 med Apollone Jacobsdatter Møller i Præstegaarden, døbt Sæby 24. Juli 1705, D. af Skrædder Jacob Pedersen Møller og Johanne Nielsdatter, jfr. S. 119 og Læsø. Hun døde 19. Aug. 1742. G. II Albæk

[1]) Aalborg Bispearkiv, Pakke X, Nr. 2.

[2]) Jydske Registre Nr. 27 pg. 176.

[3]) Vendsysselske Aarbøger III, 215 (1920).

24. Juni 1744 med Sara Ottesd. Mørch, begr. 2. Marts 1780, 82 Aar, D. af Birkedommer Otte Jørgensen og Karen Bertelsdatter Luft i Voersaa.

Børn døbt i Albæk: Jens, 19. Juni 1738, boede 1777 i Understed, da han arvede 30 Rdlr. efter sin Moster i Jelstrup (jfr. S. 119). Jacob Peder, 1. Jan. 1740. Baltzer, 31. Juni 1741, Degn i Raabjerg. Se Side 14.

Christen Lauritsen Spliid, 1763—64, var født 28. Aug. 1731 og døde 5. Decbr. 1764, Søn af Præsten her Laurids Bjørn Spliid og Anne Cathrine Steenfeldt.

I hans korte, næppe toaarige Embedstid faldt en Visitats, ved hvilken han fik Ros.[1]) G. Albæk 15. Juni 1763 med Sara Pedersdatter Mørch, D. af Peder Sørensen Hollænder eller Mørch. Hun havde 1801 et jordløst Hus i Albæk og ernærede sig af Spind og Vævning. Hendes Tjenestepige, den 56aarige Mette Christensdatter, drev samme Haandtering.

Sara Mørk begravedes 30. Juli 1808, 76 Aar. Ingen Børn.

Jacob Otto Hübertz, 1764—88, født i Christiania 23. Juni 1734, S. af Købmand Peter Jacob H. og Dorthea Lassen. Student Aalborg 1754; 2. Eksamen 1755; Attestats 1758. Død 31. Marts 1788.[2]) Om hans Virksomhed er ikke fundet Vidnesbyrd ud over, at han 1787 havde 3 Elever fra Aalborg til Privatundervisning i sit Hus.

G. med Jomfru Anna Cathrine Spliid, død Aalborg 13. Febr. 1799, 68 Aar, efter 4 Ugers Syge-

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 215 (1920).

[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 14 1788. Jfr. Lengnick: Slægten Lassen.

leje,[1]) D. af P. C. Spliid, Præst i Durup, og Johanne Elisabeth Bruun.

Børn: 1. Dorthe Lassen Hübertz, født 30. Jan. 1767; opholdt sig i Hammer Præstegaard, da hun 28. April 1789 iflg. Kongebrev ægtede Købmand Christen Christensen, Aalborg.

2. Peder Hübertz, født 29. Decbr. 1768. Havde 1790 Kondition paa Kyø.

3. Hans Peder Hübertz, født 30. Jan. 1771, Præst og Provst Ikast 1824—34, Præst Gjellerup 1834—48.

Sønnerne gav 1790 Afkald for Arv, 157 Rdlr. 4 Mk. 14 Sk., Datteren for 78 Rdlr. 5 Mk. 7 Sk.[2])

Enoch Christian Green, 1788—1800, født i N. Sundby 1751, Søn af Degnen der Enoch Enochsen Green og Anne Kirstine Arreboe,[3]) Student Aalborg 1772. Dansk Skoleholder i Sorø c. 1782, i Aalborg 1783—88.[4]) Han ønskede 1786 at have 2—4 af Latinskolens Elever i Kost og Logi samt at give dem Undervisning i Kristendom, Skrivning og Regning, eventuelt i Begyndelsesgrundene i Latin, Fransk og Tysk.[5]) Hans Løn var da ca. 110—113 Rdlr. Død Albæk 25. April 1800. G. med Anne Marie Bøhm.

Bl. a. følgende Børn, de tre sidste født Albæk: 1. Enoch Enochsen Green, f. c. 1782. Student Aalborg 1801; Huslærer hos Proprietær Svejstrup paa Gettrup, hvor han døde 1812.[6]) 2. Claus Green, f. 20. Septbr. 1789. 3. Margrethe Elisabeth

---

1) Jydske Efterretninger Nr. 13, 1799.
2) Vendsyssel Folk og Land VI, S. 87 f.
3) Petresch Christensen: Nørresundbys Historie II, S. 323.
4) Anton Jørgensen: Aalborg Skolevæsen gennem 200 Aar, S. 17.
5) Jydske Efterretninger, Nr. 34, 1786.
6) Den Viborger Samler, Nr. 60, 1812.

Green, f. 14. Jan. 1793. 4. Emanuel Green, f. 11. Marts 1794.

Thomas Just Jermin, 1800—04, født c. 1753, S. af Dr. Henrik Jermin, der boede i Aalborg som Læge 1756—63, og Ane Sophia Barbara Eccardt (Eichhardt).[1])

Han træffes som Skytte paa Sohngaardsholm 1780, da han efterlyser en Hund.[2]) 1787 var han Værtshusmand i Vestergade, Aalborg, og averterede godt Herregaardssmør. 1795 blev han Skoleholder i Nørre Tranders. Her fik han 1800 det Skudsmaal, at han ikke var Seminarist, men derfor ikke mindre duelig Skoleholder paa Landet, helst (c: især) han med Flid opagter sit Embede og lærer ordentlig.[3])

Medens han var i N. Tranders havde han Sag med Prokurator Rommedahl[4]) angaaende et Salær.[5])

Saa rykker da Th. J. Jermin 1800 ind i Albæk Degnekald. Men han har sikkert ikke kunnet indstilles i rette Forhold til Kirke og Skole. For pludselig opsiger han Embedet, idet han sender Biskoppen følgende Skrivelse:

Da den ublide Skæbne ved Højesteretsdom, mit Embeds Indkomster betræffende, har sat mig i en beklagelig Forfatning, og jeg ser, at jeg ikke for Fremtiden kan nyde mit nødtørftige daglige Brød hos en Menighed, som stedse har og nu viser Uvilje mod mig for største Delen, saa overleveres i Dag mit Kaldsbrev til Deres Højærværdighed med min underdanigste Taksigelse for hver en Naadesbevisning, som mig af Dem er beted i dette mit Embede og

[1]) A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd, Aalborg, S. 283 og Tillæg II, S. 15.

[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 42, 1780.

[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 413 b.

[4]) Se Side 89—91.

[5]) Viborg Landstings Dombog 1788—97, 477.

med allernaadigst Bøn til Deres Højærværdighed, at det af mig hafte Embede af en anden maatte forsynes, da jeg herved ganske frasiger mig samme uden at nyde mindste Del af Kaldet fra Dato, udover hvad jeg til Dato af Korn fra 1804 har fortjent, ligesom jeg og ikke fra Dato af staar til mindste Ansvar for Embedets Førelse, men samme bliver mig ganske uvedkommende.

Albæk Degnebolig, 30. Juni 1804.

Allerunderdanigst T. Jermin«.

Snarest er Jermin flyttet tilbage til Aalborg, hvor han i alt Fald 1809—19 boede i St. Hansgade. Han drev lidt Handel, bl. a. med »sødt, gult Smør«, gode røgede Aal og »Kartøfler« til billig Pris. 1819 gjorde han Opbud, og der holdtes Auktion over hans Ejendele, hvorefter han flyttede til Kattevadsgade.

Vistnok hele sit Liv har han siddet i trykkende Omstændigheder. Sine Indkomster søgte han stadig at stimulere ved Jagt. Han havde to røde Mynder, som han efterlyste (Dusør 6 Rdlr.) og senere averterede til Salg. Der gik næppe nogen Hare eller Raa fra dem. 1826 udbød han til Salg:

»Et Garn, hvormed kan fanges Urhøns, Agerhøns og Bekkasiner, og Harer, naar man har en Hund, som staar for dem, eller naar man ser dem i Sædet. Garnet kan bruges i Hede, Kær og Eng, paa Stubager og mellem Kartofler og Boghvede.[1])

1829 kunde han anvise, hvor 26 levende Agerhøns var at købe.[2])

Den jagtinteresserede Degn døde i Aalborg 26. Jan. 1833.

G. Aalborg V. Frue 30. Septbr. 1782 m. Dorthe Kirstine Christensdatter Thisted.

Børn: 1. Henrik Jermin, døbt V. Frue 21. Marts 1785. Maaske den Henrik J., der 1811 var For-

1) Borchs Avis, Nr. 84 1826.

2) Aalborg Stiftstidende, Nr. 67 1829.

valter paa Bjørnsholm og i 1820erne boede som Arvefæster i Dollerup; 1827 til 1834 Ejer af Bundgaard i Jetsmark, død 1863. Gift med Christiane Theil, f. 1789, d. 1862.

2. Jens Jermin, døbt Budolphi 13. Jan. 1789, død 4. Juni 1795.

3. Niels Jermin, døbt Budolphi 13. Jan. 1789, død 23. Jan. 1789.

4. Anne Marie Jermin, døbt V. Frue 1. Juli 1791, død Aalborg 1823, gift med Naalemager Adolph Siegfried Sylvester; 3 Børn i Alder 3—8 Aar.

5. Frederica Fernandine Jermin, døbt N. Tranders 17. Maj 1795, død 1818.

Jacob Christensen, 1804—38.

Havde antagelig forud været Skoleholder og fortsatte efter 1814 som Kirkesanger og Skolelærer. Han skal være født 14. Juni 1776 og døde 9. Marts 1838, men angaves da at være $66^1/_2$ Aar.

Paa en Almissesamler i Albæk Kirke staar:

Visdommens Bog, Kap. 4.

(Kære, lad ikke den fattige lide Nød i sit Liv og Forhold.) Og derunder i Monogram: J. C. 1805.

Det er sikkert Jacob Christensen, der har ladet denne »Lade« forfærdige, som han jo selv skulde ombære, og hvorved han satte sig et varigt Minde.

Gift I Albæk 15. Februar 1805 med Ane Pedersdatter, født 24. Decbr. 1779, død 18. Jan. 1828, 49 Aar. II Ane Johanne Christensdatter. Børn fødte i Albæk:[1])

1. Jens Jacob Christensen, 3. Juli 1805.

2. Christian Peter Christensen, 25. Juli 1806; blev Bagermester i Sæby og Kirkeværge; gift

[1]) Efter Meddelelse fra afdøde Redaktør Anton Jakobsen, Sæby.

med Ane Hansen fra Fyn; hun opholdt sig 1834 i Albæk.

3. Mikkel Christensen, 15. Decbr. 1808.

4. Ane Johanne Christensdatter 19. Juni 1811.

5. Chr. Christensen, 9. April 1815.

6. Karen Marie Christensdatter, 18. Febr. 1819.

7. Margrethe Elisabeth Hillebrandt Christensdatter, 20. Maj 1823.

Skoleholdere.

A. Albæk Kirkeskole.

Udover Degnene kendes ingen Skoleholdere her. Snebang holdt flittig Skole hele sin Embedstid. Det samme gjaldt og Hübertz. Om den sidste var der 1785 »intet at erindre«. Jacob Christensen benyttede i sine sidste Aar Ole Peter Jørgensen (senere Lærer i Ørum og Agersted) som Medhjælper.

B. Lyngsaa.

Hans Michel nævnes som gift Skoleholder her 1720, men 1722 omtales Jacob Skolemester, begge efter Albæk Kirkebog. Christen Steffensen havde med Flid »gjort sit Embede« i en Række Aar og fik rosende Omtale.[1]) Han døde 1749, 68 Aar.

Christen Andersen, født 1721, fortsatte derefter indtil 1787, ligeledes rosende omtalt. Han var efter Forlydende paa den Tid forholdsvis godt stillet økonomisk set. 1786 købte han en Ejendom i Lyngsaa af Lars Axelsen Schioldan for 100 Rdlr. Ejendommen blev senere erhvervet som Skolelod til Embedet. Nævnte Aar udlaante han 200 Rdlr. til Hejle Jørgensen i Krogen, Albæk, der satte sin Skude »Ørre-

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 215 (1920).

den« i Pant. Fartøjet lastede 28 Favne Brænde og sejlede særlig paa København.[1])

G. m. Margrethe Jensdatter. Børn: N. N., født 12. Decbr. 1751; Anne, f. 24. Maj 1756; Anders, f. 3. Decbr. 1757, død 28. Marts 1775, 18 Aar. »Han omkom ved Asaa, da han druknede i den overmaade stærke Strøm, som var dette Aar om Natten mellem 28. og 29. Marts« (Kbg.); Maren, f. c. 1760, g. m. Lars Pedersen, Gaardbeboer i Lyngsaa, hos hvem Christen Andersen 1787 boede som Enkemand.

Hans Mortensen havde 1788 overtaget Skoleholdet. Vidnesbyrd om ham kendes ikke. Han døde 11. Septbr. 1819, 65 Aar. G. 16. Juli 1788 m. Anne Rasmusdatter, der tjente Madam Hübertz og døde 31. Decbr. 1814, 63 Aar.

H. Mortensen havde i sine sidste Aar Mads Jensen Bodum som Hjælper. I Kaperkrigens første Aar var denne Jæger ved det jydske Jægerkorps. Han var en alsidig Mand, der tog Del i adskilligt uden for Skolen. Saaledes var han Dyrlæge, medens Hustruen var Jordemoder.

M. J. Bodum udmærkede sig i sin Skole ved heldig og utrættelig Flid og fortrinlig Duelighed og agtedes som en værdig Skolelærer.

Det af Provst Ole Secher i Søften udsatte og af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab uddelte Sølvbæger for Salttilvirkning, i hvilken ogsaa Bodum tog aktiv Del, opbevaredes hos ham og følgende Skolelærere.

I Sommeren 1815 fik Bodum Kaldsbrev paa Embedet, og den følgende Sommer blev Skolen flyttet for at undgaa Sneens Sammendyngning paa den.[2])

---

[1]) Vendsyssel Folk og Land VIII, S. 83.

[2]) Denne og en Del af de følgende Oplysninger fra Tiden efter 1814 stammer fra Albæk-Voer Skolekommissionsprotokol 1815-34.

Af samme Aarsag havde flere Beboere i Lyngsaa maattet flytte deres Huse. Hvis ikke Flytningen skete, maatte det befrygtes, at Sneen ganske vilde nedtynge den skrøbelige Skolebygning. Mads Bodum havde selv, uden for Skoletiden, hver Dag i en længere Periode deltaget i dette Flyttearbejde. Flytningen kostede 390 Rdlr.

G. 11. Decbr. 1811 i Albæk med Sidsel Hansdatter, med hvem han havde flere Børn, hvoraf nogle døde som smaa.

C. Voersaa.

De første Skolemestre ved Skolen fra 1690 kendes ikke, men 1718 træffes Jacob Skoleholder. Maaske er han identisk med Jacob Skoleholder, der lærte i Lyngsaa 1722. Gift med Ane Jensdatter. Deres Søn Jens døbtes 26. Oktober 1718.

Den næste, der kendes, er Mads Svendsen, som fungerede ved Bispevisitatser 1747—64. Han fik almindeligvis rosende Omtale, men 1756 var han dog forfalden til Drik.[1])

Den ansete Arkæolog J. J. A. Worsaae var en Sønnesøn »af en for sin Skønhed bekendt Skolelærerdatter i Landsbyen Voersaa, der havde sluttet en sværmerisk Kærlighedsforbindelse med en ikke mindre smuk spansk Skibskaptajn, som, efter at være strandet i Efteraaret 1779 med et meget stort Skib i Kattegat, var halvdød drevet i Land i en Baad paa Kysten ved Voersaa, hvor han for sit forulykkede Skibs Skyld i længere Tid maatte opholde sig.

Da Spanieren senere var rejst, og da Følgerne af den gensidige Tilbøjelighed ikke udeblev, indførtes den 16. Juli (1780) i Kirkebogen en Bonde i Sognet som Barnefader til Drengen Jens Worsaae.«[2])

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 215 (1920).

[2]) J. J. A. Worsaae: En Oldgranskers Erindringer 1821—47, S. 13 f.

Albæk Kirkebog siger derom: 1780, 16. Juli, døbt Jens, uægte, Maren Jensdatters Barn i Voersaa. Udlagt Barnefader, en Karl fra København ved Navn Jens Hansen.

Maren Jensdatter var født ca. 1756 og antagelig Datter af Jens Nielsen og Maren Hansdatter af Voersaa, der begge var Faddere ved Barnedaaben.

Jens Nielsen, der muligvis er den Jens Nielsen, som 1758—75 var Birkeskriver ved Voergaard Birketing, var afgaaet som Skoleholder inden 1784, da Christen Nielsen passede Voersaa Skole.

Skoleholder Chr. Nielsen var 25. September 1792 sammen med to andre Mænd fra Byen gaaet ned i en Brønd, der styrtede sammen om dem, og de omkom alle tre.

G. Albæk 3. Novbr. 1784 med Anne Jacobsdatter af Agersted, født ca. 1753, død 9. Marts 1796. Børn født Voersaa: Anna, 5. Aug. 1785; Jacob, 19. Jan. 1788; Christine, 14. Jan. 1793 (efter Faderens Død).

Aaret efter ægtede Anne Jacobsdatter Chr. Pedersen Kiær, som varetog Skoleholdet i Voersaa til 1809, da han forflyttedes til Skæve Degneembede. Se Side 277.

Efterfølgeren var Jørgen Olesen. Hans ved Skoleloven af 1814 tillagte Jord (1 Td. Ld.) havde næsten ingen Værdi. Derfor tillagdes ham aarlig 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg samt 46 Rbd. 12 Sk. N. V., og endelig fik han 1 Rdlr. af Langebeks Legat. Fra 1822 tillige Søren Henriksens Legat. 1845 havde han til Medhjælper Lærersønnen fra Idskov, Jens Jacob Olesen, som 1849 ansattes som Lærer i Nr. Sundby, men samme Aar forflyttedes til Aarhus, hvor han døde som Overlærer.

G. m. Anna Nielsdatter. Børn: Ole Peter Jørgensen, født 3. Septbr. 1816, død i Aalborg 26. Jan. 1894, Hjælpelærer i Albæk 1834, Lærer i Ørum 1839, Agersted 1840. G. m. Kirstine Rafn, Præstedatter fra Haverslev (Albæk), født 2. April 1814, død Aalborg 2. Septbr. 1918.

D. Søraa.

Efter de biskoppelige Vidnesbyrd gjorde Anders Larsen god Fyldest 1747—61. 1764 havde Hans Andersen taget fat og fik da Ros. Afsked 1792. Han døde 1. Maj 1831 $88^1/_2$ Aar.

G. Albæk 22. S. e. Tr. 1765 m. Anne Pedersdatter Krog i Søraa, død 26. Decbr. 1814, 83 Aar. Børn: Anders, født 7. Juni 1768; Sidsel, f. 1771, g. m. Eftermanden; Christen, f. 1791, død 1793.

Jens Jensen, der begyndte 1792, naaede at blive »Jubellærer«, idet han holdt ud til 1842, da A. E. Dahlhus afløste ham.

Ved den nye Skolelovs Ikrafttræden 1814 bemærkedes, at han havde en forholdsvis stor Jordlod, hvorfor han ikke fik tillagt mere end 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Forud havde Jorden været hans eneste Løn.

Skolen var 1817 brøstfældig, men mentes at kunne staa et Aar til ved Hjælp af nogle Læs Tag. Den stod dog videre til 1827, da den var »næsten ubrugelig«, og det bestemtes at rejse en ny, hvilket skete 1829.

G. Albæk 14. Aug. 1792 med Formandens Datter, Sidsel Hansdatter, død 6. Juni 1834, 63 Aar. Vist ingen Børn; dog døde i Skolen 27. Novbr. 1808 Niels Jensen og Sidsel Hansdatters toaarige Slegfredbarn.

E. Agersted.

1729 var Poul Johansen Skoleholder, da et Barn og hans Hustru, Johanne Jørgensdatter, døde. Hun blev 29 Aar.

Mads Andersen havde som Skoleholder Visitats 1747—64. Han boede i Slyngborg. Fik anerkendende Omtale.[1])

Anders Andersen, født ca. 1732, kaldes 1787 »afgaaet Skoleholder«; gift med Else Hejlesdatter, født ca. 1825. Deres Søn, Hejle Andersen, hos hvem Moderen boede 1801, overtog Faderens Gerning og blev en meget anset Pædagog i Datidens vendsysselske Skoleverden. Han blev 1797 tilkendt den højeste Præmie for Aalborg Stift, 20 Rigsdaler, for de Skoleholdere paa Landet, der lærte Børnene at regne og skrive. Det hed derom:

»Hejle Andersen har i de 15 Aar, han har været Skoleholder paa Stedet, daglig haft 15—60 Børn i sin Skole til Undervisning, af hvilke den største Del har lært at regne og skrive.

I de sidste 3 Aar har 41 Drenge- og Pigebørn lært at skrive og 10 af Drengene lært at regne.

De indsendte Prøver er ganske læseligen skrevne, og i Regnekunsten gaar Prøverne til Regula de Tri med Brøk.[2])

I en Indberetning 1800 kaldtes han præmieret Skoleholder, en særdeles duelig Landsbyskolelærer, der i sit Embede forenede utrættelig Flid med ualmindelige Gaver til at undervise Børn.

Hans Løn var da 16 Rdlr. aarlig, og 80 Elever i Alderen fra 4 Aar nød Undervisning hos ham.[3])

Saa længe han levede, udmærkede han sig ved heldig Flid. Ved sin Død 2. Novbr. 1823, 65 Aar 8 Mdr. 2 Uger 6 Dage, betegnedes han som Skolelærer og Selvejer-Husmand i Slyngborg.

G. m. Malene Sørensdatter; boede i 1830 i Slyngborg. Børn fødte Agersted: 1. Søren Hejle-

---

1) Vendsysselske Aarbøger III, S. 215 (1920).
2) Jydske Efterretninger, Nr. 35 1797.
3) Vendsyssel Tidende, Nr. 106 1935.

sen, 27. April 1791, død 1861, Elev Bolle Skole 1801, Lærer Højstrup 1816, Mosbjerg 1831. 2. Johanne, 1. Aug. 1794, g. m. Snedker Christen Christensen. 3. Anders Hejlesen, f. 27. Jan. 1798, demitteret Snedsted 1818, Lærer i Trankjær og efterfulgte 1824 Faderen i Agersted. Død 6. Jan. 1837. G. m. Cecilia Olesdatter Falsterbo. 4. Anna, 1. Marts 1801.

F. Vestengaarden.

I Tiden før 1665 holdtes i en Række Aar Skole i Voer Sogn af Knud Christensen, der døde som Degn i Ørum 1686. Se der. Muligvis har Voergaards Herskab underholdt ham ved Skolehold vesten Gaarden.

Saa kendes ingen før Jens Olufsen, nævnt 1724 og 29. 1735 døde Søren Hansen i Skolen Vestengaarden, 68 Aar. Peder Nielsen fik Ros af Biskoppen 1764, og Ole Nielsen døde som Skoleholder 7. Maj 1771.

1742 døde Johannes Hermansen af Vesterskov 90 Aar. En Søn af ham var Herman Johansen, g. m. Karen Jensdatter i Mosen, hvis Søn Jens Hermansen, født 17. Novbr. 1758, 1790 var Skoleholder i Gaardsholt, men snart efter flyttede til Vestengaarden, hvor han døde i December 1818. Ved Ordningen 1814 tillagdes ham 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg samt 24 Rbdlr. N. V. paa Grund af, at han kunde besaa den Skolen tilliggende Jord. Sognepræsten foreslog det dobbelte, men blev nedstemt.

G. I i Albæk 30. Decbr. 1790 med Johanne Thorsdatter i Fjemtrang, begr. 12. Juni 1800. II i Skæve 2. Novbr. 1800 med Anne Pedersdatter fra Karmisholt Skole (se Side 279), begr. 4. Novbr. 1801, 33 Aar; døde i Barselseng. III i Voer 24. Okt.

1802 med Maren Poulsdatter i Høsen, død inden 1842. Et Par Medlemmer af det store Tyvekomplot aflagde et natligt Besøg i hendes Hus 1833.[1]).

Der var Børn i alle tre Ægteskaber, men de fleste døde som smaa.

G. Idskov.

Niels Christensen, f. ca. 1719, fik 1747—64 god Omtale af Biskop Brorson og regnedes for den bedste Skoleholder i Pastoratet. Han fungerede endnu 1787, men døde 7. Marts 1796 i Bunken som »forrige Skoleholder i Idskov«, 77 Aar.

G. I . . . . . II Kirsten Pedersdatter, født ca. 1718. I første Ægteskab var en Datter Karen, født ca. 1747.

Jens Jensen fortsatte. Ved Loven 1814 tillagdes ham 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg samt 48 Rbdl. N. V. Ingen Jord. Han virkede til 1816, da han meddelte, at han formedelst Alder og Svagelighed ikke længere fandt sig skikket til at blive i sit Skoleembede, men ønskede at entlediges derfra mod en passende Understøttelse.

I Pension tilstodes ham aarlig 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 20 Rbdlr. N. V. til Brænde. Han kunde blive boende i Skolen, til Efterfølgeren, Jens Hansen fra Vestengaarden, der var antaget paa Prøve, endelig tiltraadte.

Da hans Hustru døde 1818 nedsattes Pensionen til 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 15 Rbdlr. N. V.

Denne Pension blev Skolekommissionen dog 1820 enig om at være for høj, idet man ikke mente, han behøvede saa meget, eftersom han var Skrædder og kunde gaa omkring hos Folk og fortjene betyde-

---

1) Vendelboerne, der hjalp sig selv, S. 222.

ligt ved Skræddersyning, og desuden havde han nu kun sig selv at forsørge.

Hans Pension nedsattes derefter til $1^1/_2$ Td. Rug og $1^1/_2$ Td. Byg samt 10 Rbdlr. N. V. til Brændsel aarlig. G. m. Anne Sophie Jensdatter, der døde i Bunken 9. Juni 1818, 69 Aar.

Dronninglund.

Intet Degneboel, lød det 1553, uden hvad den datidige Degn havde opbrudt til $^1/_2$ Pund Korn (1 Tønde Korns Udsæd). Men 1571 havde Degnen Jord, hvori han kunde saa: 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre, og der var Eng til 10 Læs Hø. Derudover var hans Indkomster 20 Tdr. Rug.[1])

Om Forholdene 1690 skrev den daværende Degn:

Bønderne her vil hverken tiende til mig efter Loven, ikke heller fornøje mig for min Tiende paa Skæppe.[2])

Hver Offerdag: 3 Sldlr. 1 Mk. og nogle Sk., derudi beregnet de to Hovedgaarde Hundslund og Skovsgaard,[3]) hvoraf Herskabet ofrer 1 Sldlr. I Stedet for Oste i de gode Tider faas nu $^1/_2$ Skp. Rug, men ikke en Fjerdepart giver. Med Paaskerenten er det ligesaadan.

Degneboligen, kaldet Tvedensgaard, har velb. Fru Ramel[4]) undt Frihed for Skyld og Landgilde, Ægt, Arbejde og Tiende min Livstid; ellers skatter jeg af Stedet som en Bonde i alle Maader. Gaarden er et »Ensæde« for sig selv og var ganske øde, den Tid jeg kom dertil; men jeg har bygget ny »Radling« (Stuehus) paa Stedet og et andet nyt Hus, men Laden og Fæhuset ligger hartad paa Jorden. Dens Takst i

---

1) Wulff: Vendelbo Stift, S. 145.

2) Altsaa hverken levere Neg fra Marken eller aftærsket Korn.

3) Senere Dronninglund og Dronninggaard.

4) Kansler Peder Reedtz' Enke Anna Ramel, der efter sin Mands Død ejede Godset 1674—90.

Matrikulen er 3-2-2-0, der er meget højt efter Jordens Beskaffenhed, som duer ikke meget.

Pension til Aalborg Skole 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg, hvoraf betales Penge 7 Sldlr. 3 Mk., som er meget tungt, af Aarsag, Bonden vil ingenlunde høre, han skulde tiende til Degnen efter Loven, og det, som er det værste, naar man med Lov og Ret søger ham derfor, da har Hjemretten her til Dags dømt mig derfra, saa jeg ikke kan faa noget Aar 11 Tdr. Korn.[1])

Her var Degnen bosiddende indtil 1740, da Jacob Sewerin til Dronninglund rejste en ny Degnebolig i Ørsø. Denne bestod af 5 Fag Rollingshus, som var føjet til det af Prinsesse Sophie Hedevig 1719 i samme Fjerding indrettede Skolehus, der var paa 7 Fag. Desuden fandtes et andet lidet Hus paa 10 Fag, som var til Lade og Fæhus, alt i forsvarlig Stand.

Der var ingen Have uden den, som var lagt til Skolen, men Ager og Eng til 6 Skp. Hk., Tørveskær samt fri Drift til Kreaturer, af hvad Slags det var, nød Degnen tillige med Bønderne i Skoven.

Han betalte alle kongelige Skatter, endskønt det sagdes, at der tilforn havde været fri Degnebolig.

Hans »visse Indkomster« androg 30 Tdr. Rug, som hvert Aars Mortensdag skulde leveres, men Leveringen var uregelmæssig.

De tre Højtidsdages Offer beløb sig til 40 Rdlr., undertiden mere eller mindre. Akcidentser ved Bryllup, Barnedaab eller Ligbegængelse kunde ikke regnes højere end 10 Rdlr. Smaaredsel eller anden Rente, hvad Navn det kunde have, nød han intet af, skønt han burde have kunnet regne med en saadan Indtægt.

Fra 1768 haves følgende Opgørelse over Degnekaldets Indkomster:[2])

---

[1]) Wulff: Aalborg Stift, S. 49.

[2]) Aalborg Bispearkiv.

	Rdlr.	Mk.	Sk.
1. Juleoffer	22	»	»
2. Paaskeoffer	20	»	»
3. Pinseoffer	19	»	»
4. I Stedet for Degnetrave 24 Tdr. Rug à 2 Rdlr.	48	»	»
5. Bryllup og Begravelse	16	»	»
6. Barnedaab og Kirkegangskone	9	»	»
	134	»	»

Heraf fragaar:

1. Kgl. Skatter af 6 Skpr. Hk.	1	5	»
2. Skattekorn af samme	»	4	»
3. Folke- og Familieskat	2	3	»
4. Ekstraskat af 5 Personer	5	»	»
5. Saltskat af 6 Personer	»	3	»
6. Landgilde til Herskabet	2	»	»
7. Pension til Aalborg Skole	5	1	
8. Til Klokkeren i Dronninglund[1]	6	1	8
	23	5	8

Degnens Nettoløn blev altsaa 110 Rdlr. 8 Sk.

Ved Embedsledighed 1790 forenedes Degne- og Kapellankaldet, en Ordning, der gjaldt til 1831.

Som adskillige andre Steder i Vendsyssel havde det store Dronninglund Sogn Skolevæsen før Aar 1700. Det hed herom 1690:

Trende smaa Huse er vel opbyggede til Skolehuse, det ene i en By Hjallerup, det andet i Asaa og det tredje, som er det ældste, ved Jespersgaards Græsgaard, lidt sønden for i Siden af Skoven og nu meget brøstfældigt. Men endnu er intet vist Korn eller Penge af Øvrigheden eller af Bønderne paalagt eller tillagt til nogen Skoleholder videre end som hver for sine Børn betale. Husene er fri for Stedsmaal (Indfæstning), Arbejde og Afgift.[2])

Altsaa har Dorf det ældste Skolevæsen i Sognet. Naar Skolen 1690 betegnedes som »meget brøstfældig«, maa den sikkert være opført senest i Slutningen af

[1]) Paa Grund af Afstanden fra Ørsø til Kirken har han altsaa haft en Mand til at besørge Ringningen.

[2]) Wulff: Aalborg Stift, S. 48 f.

Lindenov'rnes Tid (1581—1672). Mulig kan ogsaa Asaa Skole stamme fra samme Periode. Hjallerup opførtes 1687 af Anna Ramel.[1]) I Tiden mellem 1690—1719 fik Ørsø ogsaa en Skole, og sidstnævnte Aar forsynedes endvidere Bolle, Thorup og Geraa sammen med de fire fornævnte Byer med Prinsesse Sophie Hedevigs nye, solide Skoler.

Af Prinsessens Fundats, der er dateret paa hendes Fødselsdag 28. Aug. 1719, skal anføres følgende i forkortet og delvis sammenarbejdet og moderniseret Stil:

Til Ungdommens bekvemme Skolegang og for at Børnene ikke formedelst en lang og besværlig Vej skal forsømme at komme i Skolen eller ganske udeblive, er der i Dronninglund Sogn opbygt syv nye Skolehus med Jord til Kaalhauge. Hver Skole bestaar af 7 Fag Bindingsværk med Straatag, det udvendige Tømmer af Eg, det indvendige af Fyr, og med Skorsten og Bagerovn. De 4 Fag er til en god Skolestue indrettet, hvori en tjenlig Jernkakkelovn, Bænke og Hylder rundt om og et Bord midt i Stuen.

Dertil en dansk Bibel, saa og 5 Stykker Salmebøger med det nye Testamente udi et Bind. Disse Inventarie- og Undervisningsmidler følger stedse Skolen og overleveres de skiftende Skoleholdere ved afholdt Syn.

Tag, Vægge, Vinduer, Loft, Døre og Laase skal Skoleholderen vedligeholde. Sker der Skade paa Skolehuset ved Ildebrand formedelst hans, Hustruens eller hans Folks Uagtsomhed, skal han være ansvarlig herfor efter Loven. I andre Tilfælde, ved Ild, Storm eller Ælde, paahviler Vedligeholdelsen Dronninglunds Ejer.

Skolerne er:

1. I Bolle By, næst Jep Madsens Gaard, paa en Plads sønden Byen, 24 × 8 Favne, hvorpaa er Plads til Bygning og Kaalhauge.

---

[1]) Vendsyssel Folk og Land V, S. 194; jfr. Noten S. 300.

2. I Hjallerup paa den saakaldte Jens Nielsens øde Plads, hvis Længde og Bredde er 13 × 13 Favne.

3. I Torup, norden Ejler Jensens Plads, kaldet Norborg, en Bygge- og Haveplads paa 20 × 8 Favne.

4. Lige norden Dorf Mølle paa Jens Sørensens Agerende 25 × 8 Favne.

5. I Ørsø ved den forrige Skole og Have, mellem Skoven og Hans Kolds Hus i Ørsø 50 × 10 Favne.

6. I Asaa vest for Niels Skrædders Hus, bygget paa Clemen Bertelsen og Jens Christensens Gaards Grund, kaldet Nedergaard, 20 × 12 Favne.

7. Geraa Skole mellem Jens Larsens Lade og Niels Pedersen Skrædders Hus, lige mod Vejen, 17 × 10 Favne.

Til Skolemester skulde udsøges »dygtige Subjekter«. Ingen maatte antages uden at være vel oplyst og funderet i Kristendom og maa med ren dansk Tungemaal kunne undervise, læse i danske Bøger og skrive nogenlunde god Skrift. Især saas hen til, at de var gudfrygtige, ærlige og uberygtede Personer. Før Kaldsbrev meddeltes og Ansættelse fandt Sted, skulde der fremvises Pas, Attest og Skudsmaal.

Af Instruksen hidsættes:

Skolemesteren skal til første Anhang tilholde Børnene og Ungdommen at vænnes til Gudsfrygt. Dagen skal begyndes og endes med Sang. Han skal lære dem at kende Gud, at bede og forstaa deres Katekismus og at lære at læse perfekt i Bibelen.

Han skal omgaas Børnene og »traktere dennem lempelig«. Han, hans Hustru og Folk maa ikke give onde Forargelser og Eksempler, »at han ej med den ene Haand river ned, hvad den anden bygger op«.

Fornemmelig tillades det ikke, at udi Skolerne holdes Kro eller lystige Forsamlinger. Heller ikke maa han have Købmandsskab. Sker det, skal Va-

rerne konfiskeres, og desuden var anden vedbørlig Straf efter Loven at forvente.

Børnene skal tilholdes til flittigt at komme i Skolen og møde i Kirken alle Søn-, Fest- og Prædikedage, og der lade sig undervise. Er der for lang Vej, kan Skolen søges i Stedet for til »Siungen« og Læsning. Er Forældrene genstridige skal Præsten formane dem. Foruden i Kundskab til Salighed skal de informeres i Regne- og Skrivekunsten. Der skal holdes Skole baade Vinter og Sommer, da Skoleholderen faar Løn for hele Aaret, og holdes daglig Register over dem alle, om de er flittige eller forsømmelige, hvorvidt de forfremmes, og gives Agt paa deres Nemme.

Lønnen er »aarlig Station og Besoldning«, nemlig det nye opbygte Skolehus med Kaalhauge Plads, til fri Beboelse. Skolestuen er alene forbeholdt Ungdommens Undervisning og den almindelige Forsamlings Bøn og Sang. Dertil nyder Skoleholderen fornøden Brændsel, 3 Læs Brænde, 60 forsvarlige Læs Tørv, frit leveret. Endelig 20 Rigsdaler, 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg.

Sognepræsten skal tilse Skolen mindst 4 Gange om Aaret for at »fornemme, hvorledes Skolemesteren sit Embede forestaar«. Arbejder han ikke flittig og vel, skal han uden Naade afsættes.

Der gives Bestemmelser om, hvad der skal synges Morgen og Aften, og hvilke Bønner, som skal benyttes, ligeledes Bordbønnen før og efter Madpavserne, hvorunder Børnene staar op. Saa længe Sangen varer, staar enhver op paa sin Plads. Medens Bønnen læses, falder alle paa Knæ. Børnene skal, hvis de kan, skiftes til at læse Bønnerne med høj og tydelig Røst, saa andre kan forstaa det, medens Skolemesteren retter eventuelle Fejl. Fornemmelig hver Søndag Aften læser Skolemesteren af Bibelen for menige Mænd.

Naar han læser i Skolen, skal han være langsom og udføre alting med en ren og tydelig Røst og formane og tilvænne Børnene til det samme. Og hvad de lærer udenad, og siden skal læse igen, skal være

ligesom det staar i Bogen, ikke et Ord forandre, fratage eller tillægge.

Børnene skal begynde med at lære Bogstaverne, siden stave og læse, dette maa flittigt paadrives, førend der skal læres udenad i Katekismus og dennes Forklaringer, thi ellers forstaar de ikke, hvad de læser.

Bøgerne skal være ABC, Katekismus Evangelium, Davids Salmer, samt Salme- og Bønnebog. Andre Bøger med gammel Stil maa ikke anvendes.

Der læses baade For- og Eftermiddag. Har nogle Nemme derudover kan de lære at skrive og regne, men Børnelærdom gaar forud for alle andre Ting.

Hvis der findes Børn, der af Undseelse, paa Grund af slette Klæder eller den fattige Føde, de skal spise, ikke tør komme i Skole, ligeledes paa Grund af Svaghed, da skal Skolemesteren undervise dem i Husene 2 Gange om Ugen.

Med Alvor skal han lære Børnene Tugt og gode Sæder, at de holde sig rolige, naar Præst, Degn eller Skoleholder underviser dem, naar der bedes eller synges. De skal staa blandt hverandre uden Trætte og Trynge, uden Latter og Leg, besynderlig uden Skænden, Banden og utugtige Ord, Skarnsremser og Viser og fordrage hverandre udi al Godhed, altid at sige Sandhed, naar der spørges om noget.

Skolemesteren skal i alle Ting foregaa Eleverne med et godt Eksempel og hverken han selv, Hustru eller Børn vise Forargelse, hverken i Ord eller Gerninger. Børnene skal læres med Sagtmodighed og ikke med Hug eller umaadelig Overskændelse. Findes der Rebeller iblandt, skal de angives for Forvalteren og Præsten, som saa skal sætte dem i Rette.

Dagen før hver Prædikedag skal Skolemesteren formane til Kirkegang den følgende Dag, selv følge med, og naar der ringes sammen føre sin Discipelflok opad Altergulvet og se nøje, at de skikker sig vel.

Skoleholderen skal leve ædruelig, skikkelig og aldrig holde nogen Drik eller Haandtering, hvorved hans Embede kan forsømmes.

Han maa ikke bortrejse, dog, dersom høj For-

nødenhed udkræver det, da med Forvalterens og Præstens Tilladelse, men kun een Gang om Aaret.

Som Lærer maa han ikke straffe ubetænksomt og ikke elske den ene over den anden, thi Hendes kongelige Højhed lønner lige meget for enhver, enten den er rig eller fattig.

— I 1740erne indberettedes, at Skolerne var velholdte og godt forsynede. I Forhold til, som der den Gang byggedes i Vendsyssel, var det solide Skoler, at Prinsessen lod opføre. De stod i et Aaremaal, som flere af Præstegaardene heroppe, i samme Tidsrum. Ved 1800-Tallet nævnedes ved dem alle, som hørende til Skolebygningen, »en Taske«,[1]) antagelig tilbygget af Patronen. Med denne og enkelte andre mindre Ændringer foretagne af Skoleholderne selv stod de i deres Form fra 1719, til de faldt eller blev afløst af mere tidssvarende Rum: Geraa 1821,[2]) Asaa og Ørsø 1848, Dorf 1849, Thorup 1851 (nedbrændt), Hjallerup 1855, og Bolle 1856.

Da Anordningen af 29. Juli 1814 kom, var der hvert Sted »7 Fag funderet Skolehus med Taske«. Derforuden anføres følgende specielt for hver Skole:

Til Bolle Skole var tilbygget 3 Fag af Skoleholderen og opført 8 Fag til Fæ- og Ladehus, der i alt syntes tilstrækkelige til Skolestue, Bopæl for Læreren med Familie samt fornødent Udhus. De private Bygninger blev erhvervede for 160 Rdlr. N. V. Ved Skolen var 7 Tdr. Ld. Agerjord og i Byens Fælled 10 Tdr. Ld. til Tørveskær og Græsning. Der var da 50—64 Børn.

Foruden selve Skolen havde Hjallerup 5 Fag Udhus og Lade, som af Skoleholderen var opført privat. Hertil trængtes en Tilbygning paa 2 Fag til Lærerens Bekvemmelighed og 2 Fag Udhus til Fu-

---

[1]) Udbygning, Kvist.

[2]) Borchs Avis Nr. 24 1821.

rage og derpaa holdende Kreaturer. Tæt østen for Skolen laa 3½ Td. Ld. Agermark, en Kærlod til Græsning paa 2½ Td. Ld. og en Hedelod paa 1¼ Td. Ld. Desuden laa vest for Skolen 1½ Td. Ld. Mark, en Eng paa 3 Tdr. Ld. og en Tørvelod paa ½ Td. Ld., der var privat Ejendom. Disse Tillæg købtes for 600 Rdlr. 40-54 Børn.

I Thorup havde Skoleholderen tilbygget 5 Fag og en Taske til hans Kreaturer. Derfor betaltes 200 Rdlr. Naar nogen Brøstfældighed blev afhjulpet, var Skolen anordningsmæssig. 40—61 Børn.

Ved Dorf Skole var 3 Fag privat til Værdi 150 Rdlr. Herudover vilde behøves til Ud- og Tørvehus 4 Gulve almindeligt Bondehus, der ansaas for tilstrækkeligt til Lærerens Kreaturer og Avl af Skolelodden, som bestod af 7 Tdr. Ld. Middeljord, tæt nord for Skolen. 40—50 Børn.

Af Ørsø Skoles Bygninger tilhørte 8 Fag Lade og Udhus, det sidste noget gammelt, Skoleholderen. Det erhvervedes til Embedet for 125 Rdlr. Der burde føjes 2 Fag til Skolen og ligeledes et Par Fag til Lærerfamiliens Bekvemmelighed. 40—75 Børn.

Skoleholderen i Asaa havde tilbygget Skolen en Taske samt rejst 4 Fag Udhus og Lade, ligeledes med Taske. Det tilbyggede købtes for 200 Rdlr. I Marken var 2¼ Tdr. Ld., bedste Jord og i Heden 4 Tdr. Ld. til Græsning. Disse Arealer fandtes utilstrækkelige. Derfor købtes en af Skoleholderen privat ejende Eng, »Kongeengen« paa 2—3 Tdr. Land, der af ham med megen Bekostning var opdyrket, og nu var som Egnens bedste Jord. Den købtes for 560 Rdlr. N. V. 40—50 Børn.

I Geraa havde Skoleholderen føjet en Taske til Skolen og ejede desuden 5 Fag Ladehus. Jorden bestod kun af 2 Tdr. Ld. Mark og 4 Tdr. Ld. Hede.

Dette var for lidt. Derfor gjordes Akkord med Skoleholderen om at købe hans for Tiden til Margrethes Hus liggende Marklod paa 3 Tdr. Ld., med tvende Tiender, der var forbundet med Skolelodden og bemeldte Hus's Englod, beliggende i Geraa nye Enge, ca. 1—2 Tdr. Ld. For Huset betaltes 100 Rbdl. S. V. og for Jorderne 400 Rbdlr. Beløbet skulde først betales et Aar efter Lærerens Død eller ved Fraflytning. 40—50 Børn.

Melholt gamle Skole var opført paa Gadejorden, og Hus og Have laa, hvor nu Mejeriet har sin Have. Paa Udskiftningskortet er her angivet Skolehuset med Have.[1])

Senere søgte Melholts Børn i mange Aar Asaa Skole, og først 1852 fik Byen igen en Skole i Vester Melholt mellem Fielgaard og Melholtsgaard.

Som Fadder i Sønderkær 1752 nævnes Niels Poulsen, Skolemester i Melholt.

Degne.

Ejler Kjeldsen, 1665—1668,

svarede 1665 3 Rigsort[2]) og 1668 3 Rigsort 8 Skilling hvert Kvartal i Prinsessestyr.

Peder Nielsen Crondal, 1682—1736.

Peder Crondal, der var født i København ca. 1651, boede i Gaarden Tveden ved Dorf. Som nævnt S. 300 angav han, at denne Gaard var øde, da han kom hertil. 1690 havde han bygget en ny Rolling, og i Skiftet efter hans første Hustru siges, at han havde forbedret Gaarden i Treaaret 1698—1701. Sammesteds

[1]) Paa Pladsen vesten for Skolen holdtes i Fællesskabets Tid Grandestævne, og her mødtes gennem Aarhundrederne de gamle Melholtboere for under deres Oldermands Ledelse at raadslaa om Ting af fælles Interesse.

[2]) 1 Rigsort = $^1/_4$ Rigsdaler = 24 Skilling = 1 Kr.

siges, at Fru Anne Ramel havde undt ham Frihed for Skyld, Landgilde, Ægt, Arbejde og Tiende. Denne Lempelse var bortfaldet, da Enkedronning Charlotte Amalie overtog Godset, hvorover han var kommet i ikke ringe Gæld til Herskabet, saaledes for Plovbæster, Sædekorn og Brøstfældigheder ved Bygningerne 88 Rdlr. 4 Mk. 14 Sk. og desuden 7 Aars Restance for Skyld og Landgilde 88 Rdlr. 3 Mk., ialt 137 Rdlr. 1 Mk. 14 Sk. Maaske denne Sum dog ved Ansøgning til Enkedronningen kunde blive eftergivet.

24. Aug. 1700 indstævnedes han for resterende Pension til Aalborg Skole for Aarene 1698–99, en Restance, der androg 16 Rdlr.

Crondal var blevet Enkemand 23. Jan. 1698, men først 20. Juni 1701 holdtes Skifte, grundet paa, at han da atter agtede at indtræde i Ægteskab. Ingen af Børnenes Frænder var til Stede, og det vidstes ikke, hvor de opholdt sig, skønt Degnen havde ladet forespørge nu paa 3 Aars Tid.

Han tilbød at give hver af de 3 Døtre i Mødrenearv 100 Sldlr. og yde dem Ophold indtil deres eventuelle Giftermaal.

I et Postscriptum paa et Brev af 10. Marts 1740 til Biskop Br. Brorson, Aalborg, skrev Præsten i Dronninglund P. L. Traven: Peder Crondal, den gamle Degn, døde den 22. Februar i sin Alders 89 Aar og nogle Maaneder.

G. I med Else Jørgensdatter, født i Skaane, død 23. Jan. 1698.

G. II c. 1701 med Else Christensdatter, død efter 1740.

Børn: 1. Margrete Pedersdatter Crondal, f. c. 1685; levede 1701.

2. Maren Pedersd. Crondal, f. Decbr. 1687, begr. 4. Marts 1717, død i Barselseng. G. I m. Skovrider Hartmann i Skjellet, 1 S. 2 D.; II m. Niels Jensen i Søraa.

3. Helle Pedersd. Crondal, f. ca. 1690; levede 1701.

Mogens Nielsen Wingaard, 1736—51, f. Aalborg 9. Decbr. 1701, begr. Dronninglund 5. Maj 1751, S. af Felbereder Niels Christensen Leere og Anne Gregersdatter (død 2. Juni 1732).[1]) Student fra Aalborg Skole 1719, ved hvilken han 1722 blev Hører i 1. Lektie og Kantor, 1729—32 i 2. Lektie og 1732—36 i 3. Lektie. 1735 tog han Baccalaureigraden og blev det følgende Aar Degn her.[2])

Mogens Wingaard boede ikke vedblivende som sin Forgænger i Tveden, men fik 1740 en ny Degnebolig i Ørsø i Forbindelse med den derværende Skole, ved hvilken han de søgne Dage skulde virke.

Indtil 1738 havde han intet udrettet i den Henseende uden at tage Vare paa Sangen, men da begyndte han at tage sig af Skolegerningen. 1741 var han »ikke uflittig«, holdt 1744 Skole »til stor Opbyggelse« og havde 1747 godt Vidnesbyrd baade for sit Levned og Skoleforhold.[3])

M. Wingaard havde mange Børn og var stærkt forgældet, hvorfor han 1743 kun formaaede at svare halv Kopskat. Han døde 1751.[4]) Ved hans Begravelse talte Provst Broder Brorson over Ordet: Om de retfærdige skal I sige, at det skal gaa dem vel, thi de skal nyde deres Gerningers Frugt (Es. 3, 10).

---

1) Aalborg Skifteprotokol 1731—50, Bl. 226.
2) H. E. Hundrup: Lærerstanden ved Aalborg Skole II, S. 43.
3) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).
4) Ikke 1756, som anført i Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).

G. Aalborg 27. Juni 1724 med Johanne Knudsdatter, f. ca. 1705, død 9. Juli 1752, D. af Købmand og Kirkeværge Knud Christensen, død 1735, og Mette Henriksdatter, død 1736.[1])

Børn, de syv første døbte Aalborg Budolphi:

1. Niels Wingaard, 23. Septbr. 1724.

2. Mette Wingaard, 28. Maj 1726; begr. 12. Marts 1727.

3. Mette Wingaard, 29. Decbr. 1727; begr. 4. Aug. 1731.

4. Anne Wingaard, 27. Marts 1730; begr. 9. Aug. 1731.

5. Knud Wingaard, 17. April 1732; stod offentlig Skrifte i Dronninglund Kirke 1751 for Lejermaal med Mette Pedersdatter, Ørsø.

6. Mette Wingaard, 25. Febr. 1734.

7. Christopher Mumme Wingaard, 6. Aug. 1735; begravet Dronninglund 6. Febr. 1738, $1^1/_2$ Aar.

8. Peter Lorentz Wingaard, døbt Dronninglund 7. Novbr. 1740.

Christen Thomsen Andrup, 1751—77, døbt Sæby 29. Novbr. 1721, død Ørsø 21. Febr. 1777, S. af Rektor Thomas Andrup og Helvig Kirstine Melchiorsdatter Hjardemaal. Da han 1735 blev Student fra Faderens Skole, var han kun 13 Aar, den yngste Student, der er udgaaet fra Sæby Latinskole. 1736 tog han Baccalaureigraden, og 12. Jan. 1740 blev han Kordegn ved Sæby Kirke, et Embede, som han 1743 maatte afstaa til sin Broder Melchior Christian Andrup. Hans Hustru kom i Barselseng to Dage efter Brylluppet, og dermed var han færdig som Kordegn. 1744 var han

[1]) A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd, Aalborg, S. 252.

Medhjælper hos sin Svigerfader Magister Niels Jørgensen Rotenburg, Præst i Sæby. 1750 opholdt han sig i København og kaldtes da Student. Endelig tiltraadte han 1751 Degneembedet i Dronninglund, hvor han virkede til sin Død. 1753 var hans Løn 200 Rdlr. og 8 Læs Ildingstræ, antagelig baade som Degn og Skoleholder.

Christen Andrup betegnedes i den første Del af sin Embedsperiode her som en duelig Skolemester, men var 1757 »syg af Hypocondrie« og 1761 stadig saa svagelig, at han maatte have Hjælp til sin Virksomhed saavel i Kirken som i Skolen, henholdsvis af Skoleholderen i Dorf, Marcus Bering, og sin Søn,[1]) se Side 40 f og under Skoleholdere i Ørsø.

I Begyndelsen af Aaret 1757 havde Andrup en Strid angaaende en Begravelse 30. Jan. s. A., ved hvilken Axel Sørensen og Hustrus Lig fra Melholt stededes til Jorde.

Ved denne Lejlighed optraadte en Jens Ibsen fra Melholt paa en saadan Maade, at han senere paa Foranledning af Forvalter Roosen blev tiltalt derfor ved Birketinget. Bonden hørte til Vraa Gods, og Grev Holcks Forvalter Jens Kjærulf[2]) mødte paa Tinget som Forsvarer for ham.

Jens Ibsen skulde have sagt nogle ærerørige og gruelige Ord, og tre andre havde brugt Mund under Jordpaakastelsen med »en Hoben uanstændige Ord med Gluffer og Gloser«, altsammen saavel mod Herskabet som mod Degnen. Bl. a. havde de sagt, at Herskabet paa Dronninglund var et Kæltringherskab. Der havde været saadan Tumult, at Andrup maatte

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).

[2]) Jens Bertelsen Kjærulf; C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 179.

holde op med Sangen, »aleneste for deres grove Opførsel«.

Flere i Ligskaren fra Melholt var misfornøjede. De havde ikke kunnet faa Sang nok, mente de. Men Degnen hævdede, at de bare skulde have givet sig tilfreds. Hvad der var blevet forsinket, skulde nok være blevet oprettet, hvis Følget kun vilde have givet ham Tid til »at opkaste eller opslaa Salmerne«. Ja, det skulde have faaet mere end Sang nok, »om det for Knurren havde villet vente og tage derimod«.

Blandt Anklagerne paa Degnens Side mod Melholtboerne var Ole Nielsen i Ørsø og Niels Pedersen Kjærulf,[1] Teglbrænder af Øster Mølle.[2]

Andrups Hjem har været forholdsvis velforsynet. En Skifteauktion efter hans Hustrus Død anfører bl. a. følgende Indbogenstande:

Tin, Kobber, Messing, Malm, Jernfang, Trævarer, Stueur, Vind- og Bilæggerovne, Spejle, Dragkister, Chatoller, Borde, Stole, Skabe, Kister, en Haandkværn med Hjul, Drev og alt tilhørende, en Rulle saa godt som af Eg med behøvende Stokke, Linned, Sengeklæder, Sengesteder, Bøger i adskillige Sprog og Videnskaber, musikalske Instrumenter som Cymbal, Citrinque, Viol de Cyr, Houbois o. s. v., ligeledes beslagne og ubeslagne Vogne, Slæder, Harver, Hestetøj, Heste, Køer, Faar, Svin m. v. som til Ind- og Udbo behøves.[3]

Gift Sæby ifølge Kongebrev 8. April 1743 med Cathrine Elisabet Rotenburg, døbt Sæby 20. Septbr. 1724, død Ørsø 22. Maj 1769, D. af Sognepræst Niels Rotenburg og Anna Larsd. Wraae. Børn:

1. Thomas Andrup, døbt Sæby 10. Apr. 1743,

---

1) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 304.

2) Efter afdøde L. Th. Fogtmanns Uddrag af Dronninglund Godsarkiv.

3) Jydske Efterretninger, S. 319 (1770).

død Mosbjerg 19. April 1790, Skoleholder Ørsø 1760-83, Degn Mosbjerg 1783-90; se Side 40 og under Ørsø.

2. Jørgen Andrup, døbt Sæby 27. April 1744, begr. stds. 27. Juli 1746.

3. Niels Georg Andrup, Farversvend, opholdt sig 1777 og 1782 i Sæby og 1793 i København.

4. Lodovicus Virgilius Andrup, døbt København St. Nicolaj 5. Febr. 1750, levede 1770, men var død 1793.

5. Christian Conrad Andrup, døbt Dronninglund 2. Jan. 1752, var hjemme 1770, paa Thurebyholm 1777, senere i København, død 7. Apr. 1786; Toldbetjent; gift; 1 Barn.

6. Niels Rotenburg Andrup, døbt 24. April 1753, begr. 1754.

7. Melchior Andrup, døbt 14. Juli 1754; opholdt sig 1777 og 1782 paa Bangsbo, 1788 i Fladstrand, hvor han døde 1791; gift der 25. Maj 1785 med Anna Marie Johansd. Gjurup, død 1791.

8. Anna Cathrine Elisabet Andrup, døbt 17. Septbr. 1755, opholdt sig 1777 paa Løvenborg; gift I med Hr. Jens Jessen i København. II Aalborg 3. Maj 1815 med Købmand H. H. Sauerbier.

9. Helvig Christine Andrup, døbt 31. Oktbr. 1756, begr. 10. Jan. 1757.

10. Else Christiane Andrup, konfirmeret Dronninglund 1776, tjente 1793 som ugift i København.

11. Beata Marie Andrup, opholdt sig 1777 i Sæby, d. Aalborg 9. Apr. 1828, 66 Aar, g. der 26. Septbr. 1792 med Vinhandler Jens Møller, død 1814.

Hans Jochumsen Thellemann, 1777–94. Der vides intet om Thellemanns Herkomst eller Embeds- og Livsforhold udover, at han to Maaneder efter sin Død var udlagt som Fader til Maren Jensdatters Barn i Ørsø, døbt 4. Maj 1794 Johanne Marie. Han begravedes 12. Marts 1794, 57 Aar gammel. G. I med .... II med Ane Marie Sams, begr. 19. April 1810, 63 Aar. Hun boede da hos en Datter paa Try Hede. Børn:

1. Maren Christine Thellemann, f. c. 1770, Fadder paa Drgd. 1789 og 1791 hos »den sorte Møller« ved Dronninglund.[1])

2. Hans Jørgen Thellemann, f. c. 1772, konf. 1787. Maaske den Jørgen Tilleman, der 1831 var Kirkeværge for Aalborg Vor Frue.

3. Christian Carl Thellemann, f. c. 1774, Student Aalborg 1796 og opholdt sig 1798 som Studiosus i Lunderager Præstegaard.

4. Margrethe Cathrine Thellemann, hjdbt. 2. Febr. 1778, d. 1815, g. 6. Aug. 1803 med Enkemand, Husf. Jørgen Simonsen, Try Hede (g. I med Else Margrethe Hansdatter). 2 Børn.

5. Johanne Severine Thellemann, hjemmedøbt Ørsø for Svagheds Skyld 28. Marts 1785, død 4. Jan. 1821, 40 Aar; g. 4. Novbr. 1803 med Niels Olsen, Stagsted, senere Lille Melvad.

Carsten Friis Weyrum, 1794–1831, født Aalborg 15. Juli 1761, død Drld. 25. Decbr. 1838, S. af Købmd. Peder W. og Elisabeth Johanne Carstensdatter Friis, Student Aalborg 1782, cand. theol. 1787, ordineret 7. Aug. 1789, og s. A.

---

[1]) En ung Mulat, Raiapa Mohamed, Brigaderen havde med sig hjem fra Indien og som 1778 døbtes Carl Wilhelm; g. 1790 og fik da Drld. Mølle i Fæste. Fundet død paa Marken 1796; vist ihjelslaaet; 38 Aar.

pers. Kap. i Torslev-Lendum, 24. Septbr. 1790 res. Kapellan Dronninglund. Hans Kaldsbrev, udstedt af Brigader William Halling, findes i Østvendsyssel Museum, Sæby.[1]) Kapellanlønnen var 150 Rdlr. aarlig og Offer de tre Højtider, hvorimod han selv maatte forsyne sig med Husværelse og alle andre Fornødenheder. Fra 1794 var han tillige Degn, men 1803 nedlagdes Kapellaniet. Han gav sig ikke af med Skolehold og havde i sine senere Aar Hjælp af sin ældste Søn ved Sangen i Kirken

I Modsætning til de to foregaaende Degne boede Weyrum hele sin Tid i Strædet. Her havde han 1835 et natligt Besøg af Stortyven Rasmus Knar m. fl., der kravlede op paa et Halvtag og gennem nogle Jernstænger rakte ind paa Loftet og tog 10 Ost, som de gemte paa Dronninglund Kirkegaard, først under nogle kasserede Gravsten, senere i et Buskads, indtil de fik Tid til at dele Rovet, hvis Værdi ansattes til 7 Rdlr.[2])

G. I 20. Juli 1791 med Anna Christine Hinning, født København 24. Jan. 1764, død Drld. 14. Marts 1812, D. af Skrædder Carl Christian H. og Anna Johanne Arneth. II 11. Septbr. 1812 med Dorthe Cathrine Kortbech fra Thisted, f. ca. 1763, død Drld. 2. April 1831, efter næsten et Aars Svaghed og 11 Dages haarde Lidelser.[3])

Børn døbte i Dronninglund:

1. Peder Gustav Weyrum, døbt 30. Septbr. 1792, død her 11. Aug. 1840. Var Klokker, Graver og tildels Kirkesanger. Han stillede 1827 sin Gaard Torsvadhede til Auktion[4]) og boede senere i Lille Lun-

---

[1]) Vendsyssel Tidende, Nr. 206, 210 og 214, 1921.

[2]) Niels Adelstorp: Vendelboerne, der hjalp sig selv, S. 225, 304 og 332.

[3]) Aalborg Stiftstidende Nr. 55 1831.

[4]) Aalborg Stiftstidende Nr. 78 1827.

den og har endnu Efterslægt i Dronninglund Sogn. G. I 24. Novbr. 1815 med Jomfru Marie Margrethe Bach i Lunderager Præstegaard. G. II 19. Jan. 1832 med Enke Ane Sophie Pedersdatter i Strædet (da 28 Aar). 4 Børn.

2. Carsten Friis Weyrum, døbt 23. Marts 1794, begr. 1. Febr. 1795.

3. Ane Johanne Weyrum, døbt 6. Jan. 1796, død i ung Alder.

4. Christine Linde Weyrum, døbt 16. Septbr. 1798, gift med Farver N. C. Fagernes, Aalborg.

Skoleholdere.

Prinsesse Sophie Hedevigs Skoleholderembeder var eftertragtede Stillinger, hvortil Aarsagen er let at se. Lønnen ved disse Skoler var nemlig efter Tidsforholdene god. Den var fast og sikker, og der var ikke Tale om nogen ny Akkord for hver Sæson. Hvor saadant var Tilfælde, var Lønnen vekslende. I det store Sogn udrededes af Godsets Kasse de 20 Rdlr., der udgjorde den aarlige Løn + gode Naturalier. Og Boligen var anstændig og solid. I mange andre Sogne var Boligforholdene snevre og usle, men de dronninglundske var standsmæssige og moderne.

Ikke saa underligt derfor, at disse syv Skoleholdere hørte til Eliten af den Tids landlige Pædagoger. De stod baade et og flere Trin højere end deres Kolleger nordenfjords. Her i Dronninglund fandtes gennem et Aarhundrede forud for Loven af 1814 det betydeligste Kuld af Skoleholdere, som Landsdelen, ja, en langt videre Kreds, i dette Tidsrum formaaede at opvise. Otte af dem rykkede op i Degnekald. Det er enestaaende mange fra et Sogn. Og en af dem skabte sig Navn af Oplysningstidens Digter i Vendsyssel.

A. Asaa.

Niels Kristensen, der kaldes »fordum Skoleholder i Asaa«, da han begravedes 2. Juni 1727, var formentlig en af de faa Skoleholdere, som havde haft Ansættelse før Prinsessens Tid. Han var født i Vadum Fogedgaard 2. Febr. 1655 og Søn af Kristen Laursen og Elisabet Christensdatter.

G. I 1682 med Helvig Melchiorsdatter, død 1688. II med Johanne Jensdatter, 3 Sønner. III 1708 med Ida Frandsdatter, der begravedes 3. Onsdag i Fasten 1799, 72 Aar, 1 Barn.

— Forinden denne Skoleholders Død var Jørgen Pedersen Holmer traadt til, idet han nævnes her fra 1723, efter forud at have virket i Ørsø. Han begravedes Allehelgensdag 1737.

Jørgen Holmer var født i Hjelmerup, Verninge Sogn paa Fyn, og døbt 11. Juni 1693 som Søn af Rytterbonde Peder Jørgensen (Holmer), død 1729, og Hustru Valborg Clausdatter, f. 1667, død 1697.[1])

— Niels Sørensen Wange, der fulgte efter, stammede fra Vang i Torslev Sogn. Han var en duelig og fortræffelig Skoleholder samt kristelig i sit Levned.[2]) 1768 havde han sin Svigersøn til Medhjælper og er antagelig død faa Aar derefter.

G. med N. N., der døde i ung Alder. Børn:[3])

1. Peder Nielsen Wange, Skoleholder i Karmisholt, Skæve, se Side 279.

2. Søren Nielsen Wange, boede 1788 paa Læsø.

---

[1]) Efter Meddelelse fra Læge F. Feddersen, Tranegaardsvej, Hellerup.

[2]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).

[3]) Jydske Efterretninger, Nr. 9 1788.

3. Karen Nielsdatter Wange, f. ca. 1740, gift med Efterfølgeren.

4. Johanne Nielsdatter Wange, ægtede den næstfølgende Skoleholder, Poul Jensen, se nedenfor.

5. Ida Nielsdatter Wange opholdt sig 1788 i Asaa Skole.

— Jens Hansen Møller havde assisteret Formanden (sin Svigerfader) fra ca. 1768 og kaldtes da »adjungeret Skoleholder«. Begr. 3. Marts 1782, 53 Aar.

Af en Brudesang, skrevet af Thøger Møller, Bolle, fremgaar, at J. H. Møller, der ikke var Vendelbo, i ung Alder mistede Forældrene, og at hans Hustru tidlig var blevet moderløs.

G. 25. Septbr. 1768 i Dronninglund med Karen Nielsdatter Wange, se ovenfor, begr. 4. Decbr. 1808, 67 Aar. Datter: Margrethe Jensdatter Møller, døbt 9. Juli 1769.

— Poul Jensen arvede vist Skoleholdet ved at ægte Jens Møllers Svigerinde. »Upaaklagelig i Skolehold og ustraffelig i Liv«. Han døde 1790, begr. 28. Novbr., 31 Aar.

G. med Johanne Nielsdatter, antagelig Datter af Niels Sørensen Wange.

— Ole Madsen høres der intet om udover, at han 1792 ægtede Ane Jensdatter af Ørsø og fik følgende Børn døbt: Mads, f. 1773, og Jens Christian, f. 1795.

— Henrik Iversen, 1796—1827; død 17. Febr. 1827, 70 Aar. Var fra Skjellet. Fik Ros for sin Skole. G. I Drld. 31. Okt. 1790 m. Maren Pedersdatter fra Try, begr. 4. Novbr. 1792, 27 Aar. II i Voer 18. Jan. 1793 m. Sophie Madsdatter af Togaarde.

III i Dronninglund 22. Jan. 1797 med Maren Pedersdatter af Sønderled. Børn:

1. Iver Henriksen Skjellet, lærte hos Faderen 1810; Lærer i Hou 1817, i Vadum 1822.

2. Peder Christian Henriksen, døbt 10. Marts 1799, ejede 1821—25 Roeslund i Hellevad Sogn og boede 1834 og 1845 i Ørum Anneksgaard. G. I Dronninglund 28. Septbr. 1821 med Pige Marie Jacobsdatter fra Asaa Mølle; II 13. Maj 1834 m. Enke Johanne Marie Christensdatter (g. I med Gaardmand Mogens Sørensen, Ørsø).

3. Maren Henriksdatter, f. 1802. G. 7. Novbr. 1823 med Rokkedrejer i Asaa Jens Brøndlund Winkel.

B. Bolle.

Niels Bisgaard nævnes som Skoleholder i Bolle fra 1726. Han er antagelig den første Skolemester ved 1719-Skolen der, i hvilken Stilling han erklæredes for duelig. Tillige var han i sine sidste Aar Skriver ved Dronninglund Birketing, et Hverv, der indbragte ham 8 Rdlr. aarlig. Han døde 1751, 67 Aar gl.

G. med Ane . . . ., som nævnedes 1726.

Der indkaldtes 1786 til Skifte efter Ide Dorthea Pedersdatter, som havde været gift med en Skoleholder i Dronninglund Sogn. Maaske er hun Niels Bisgaards anden Hustru.

— Jens Olsen, der afløste Bisgaard, fik 1762 Ulsted Degnekald. Se der.

— Laurits Sørensen Bjerringgaard, 1762—64, se under Dorf.

— Thøger Jensen Møller, 1764—85, var den mest kendte af Prinsessens Skoleholdere. Han

var utvivlsomt Sønderjyde af Fødsel. I ung Alder blev han forældreløs. En Overlevering vil vide, at han flygtede til Vendsyssel, hvor han i alt Fald 1747 havde Ophold i Hjallerup Kro hos de første Krofolk paa Stedet der, Peder Justesen og Gjertrud Larsdatter. Han skrev selv derom:

»Jeg var som de vilde Ravne,
vidste intet Steds at havne«,

og saa tog de sig af ham.

I en Række Aar har han sikkert faret paa Søen, og 1758 blev han som livsfarlig syg taget til Huse hos en Skipperfamilie i København. Det hed derom i et Digt:

»Jeg var elendig, af alle forladt,
fattig og fremmed, med Pine besat.
Ingen, nej ingen vild' huse mig arme,
men de af Medynk sig lode forbarme«.

Hvor Th. Møller de følgende Aar opholdt sig, er ikke oplyst. 1762 var Dorf Skoleholderembede blevet ledigt ved Marcus Berings Forflyttelse. En Ven af Th. Møller, Degnen i Skæve, L. C. Bruun, se Side 276 f, gjorde ham opmærksom derpaa, han søgte og fik Kaldet. Kun tre Aar faldt hans Virke der, og saa skete det, der den Gang nærmest var uhørt, han byttede Embede med Laurids Bjerringgaard og kom til Bolle, et Bytte, der sikkert har været foranlediget af Godsforvalter Roosen, hos hvem Møller efter Familietraditionen var en Slags Sekretær. Det var godt at have en saadan Pennens Mand som Møller i Nærheden af Godsets Skriverstue.

Som en litterær Tak for Embedsbyttet skrev Møller en Sang ved L. Bjerringgaards Bryllup, hvori han udtrykte sin Taknemlighed:

»Vi skifter i Venskab med Villie Bo,
jeg flytter med mine, gør Plads for I to,
de os deres Sted overlader.

Enhver kommer ind i den anden hans Høst.
Jeg haver, næst Gud, i mit Hjerte den Trøst,
hverandre vi derfor ej hader.

Jeg har og til hannem den Tro og Tillid,
han skjuler de Fejler, som jeg i min Tid
begik her, med Kærligheds Kaabe.
Jeg drev kun saa sagte, thi Børnen' var smaa.
Kan Luther saa sagt' som Melanchton ej gaa,
saa gaar de dog kærlig tilhobe«.

Selv om Møller kalder sig ustuderet, rakte hans Kundskaber langt ud over almindelige Skoleholderes paa den Tid. Utvivlsomt har han i nogle Aar søgt Latinskole eller privat søgt videregaaende Uddannelse. Han er en belæst Mand, ikke ukendt med Latin, han oversætter fra Tysk, kan sikkert ogsaa Hollandsk, da han anfører Citater fra hollandsk Litteratur. Den norske Digter Tullin citeres, og Møller henviser til Holberg og Wadskjær, der begge var hans noget ældre samtidige, og af hvilke han var paavirket.

Thøger Møller var en yndet Poet, og hans Smaadigte er bevaret i et Antal af 65. De har lydt saavel i Sorg som Glæde rundt om i Datidens Vendsyssel, i Borgenes Sale som i Hytternes lavloftede Rum.

Om denne poetiske Skoleholder, »Vendsyssels første Digter«, kan iøvrigt henvises til Vendsysselske Aarbøger XII, S. 17—48 (1937), hvor der tillige findes en Oversigt over hans bevarede Digtning.

Bolle Skole ses af Regnskaber i Dronninglund Godsarkiv at have været favoriseret i Th. Møllers Tid fremfor de seks andre Skoler. Til 2 nye Vinduer i Bolle Skole medgik 1769 2 Skiver (Tavler) Glas. Naar der fornyedes Ruder i de andre Skoler, hjalp man sig ved at anvende »smaa Stumper Glas«.

Tilbehøret i Skolestuerne var ikke overdaadigt, men Bolle havde dog rigeligst af Prinsesseskolerne,

saa ogsaa paa dette Omraade var den digtende Skoleholder begunstiget.

Skolernes ordinære Undervisningsmidler er nævnt Side 303. Desforuden havde Bolle ogsaa en Bibel, og i en Inventariefortegnelse for Dronninglund Gods, dateret Eskjær 1. Septbr. 1775 og undertegnet C. F. Roosen, nævnedes som ekstraordinære Bøger hos Thøger Jensen Møller: Dr. Arents sande Kristendom, Paradises Urtegaard, Pontoppidans Spørgsmaal, Katekismus.

Disse Bøger anskaffedes 1768 til Dobbeltmordersken Ane Hansd. Colding, der da sad i Dronninglund Fængsel, til Brug ved hendes Omvendelse, før hun skulde bestige Byrvang Galgehøj ved Hjallerup.

Naar Møller saaledes med Hensyn til sin Skoles Udstyr og Forsyning nød særlig Bevaagenhed, havde dette uden Tvivl sin Aarsag i, at han stod i et meget godt Forhold til Roosen, som har sat Pris paa ham og hans kvikke Pen.

Skønt den Skole, Thøger Møller virkede i, hørte til de allerbedste i Vendsyssel, skønt hans Lejlighed var bedre indrettet end Skoleholderes i andre Sogne og Lønnen flere Gange større end de allerfleste Kollegers, de ydre Forhold altsaa moderne og opfyldende mere end Tidens Krav, alt dette til Trods, saa har han dog vist ikke kunnet leve Livet uden Bekymringer. I alt Fald synes det, at han har maattet savne Glæden over Skolestuens Resultater. Han var jo en Mand med dyb Alvor, en Personlighed, der har følt sin Livsopgave, Skolegerningen, tyngende svær.

I et Digt til en Kollegas Bryllup omsætter han Luthers Ord om en Skolemesters Gerning paa Rim og gør dem til sine, idet han siger:

»Vel sandt, hvad Luther skrevet ha(a)r,
den, Skolestøv en halv Snes Aar
har aandet, Skolen styrer
med nidkær Flid og god Forstand,
man efter Døden billig kan
henregne blandt Martyrer«.

Til Sammenligning kan anføres, hvordan Kingo et Hundrede Aar senere mindedes sine Skoledage i Slangerup. Han skrev derom:

»Den Vej, som var til Skolegang,
den faldt besværlig mig og lang,
og kortede min Glæde«.

Th. Møller var ganske sikkert sin Tids mest estimerede Skoleholder i Vendsyssel, og det har utvivlsomt været Planen, at Møller skulde have afløst Christen Andrup i Degnestolen i Dronninglund Kirke. Naar det ikke skete, skyldes det sikkert den Omstændighed, at hans Velynder, Forvalter Christian Frederik Roosen, havde forladt Dronninglund i Unaade, hvorved hans Yndling, Møller, vel ogsaa er kommet til at træde i Skygge hos det Moltke'ske Herskab og blevet forbigaaet, da Andrup døde 1777.

Thøger Jensen Møller var den første af sin Stand i Aalborg og Viborg Stifter, hvis Død omtales i Datidens Presse med et Par anerkendende Ord, nemlig:

»Den 7de Oktober 1785 døde i Bolle Skole Thøger Møller, 53 Aar.

Han har det Vidnesbyrd af alle, der kendte ham, at han var en duelig, from og trofast Lærer«.[1])

G. Vadum 2. Septbr. 1762 med Maren Jensdatter, døbt 27. Decbr. 1736, begr. 25. April 1806, D. af Jens Pedersen og Mette Jensdatter i Vadum Mølle. Børn:

1. Anne Kirstine Møller, f. 1765. Den 1. Juli 1789 døbtes hendes med Ungkarl Søren Si-

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 42 1785.

monsen, da tjenende i Hjallerup, avlede Barn: Sophie Hedevig, der 1801 var Plejebarn hos Skoleholder Peder Michelsen i Hjallerup. G. I 29. Septbr. 1790 med Enkemand Simon Pedersen fra Skoven i Ulsted. G. II 1802 med Enkemand Jørgen Larsen af Bolle, hvor hun da ogsaa opholdt sig.

2. Jens Møller, født og død 1767.

3. Jens Thøgersen Møller, døbt 21. April 1771, død 29. April 1845. Efterfulgte Faderen.

4. Mette Kirstine Møller, døbt 11. Septbr. 1774, levede 1787.

— Jens Thøgersen Møller, 1785—1812, overtog sammen med Moderen Faderens Embede. De drev det endog saa vidt, at de havde Kostskole for fornemme Folks Børn. Skoleembedet sad han officielt inde med til 1812; de sidte 5—6 Aar dog formentlig ved Hjælp, hovedsagelig vist ved C. Kaalund, der senere omtales. J. Th. Møller havde nemlig da lagt sig efter Landvæsen og blev tillige beæret med Tillidsposter. Saaledes var han i mange Aar Kirkeværge, 1815—18 stemmeberettiget Medlem af Skolekommissionen, et Hverv, han dog snarest trak sig tilbage fra, antagelig af Hensyn til en Skolestrid efter 1814. I det hele taget var Jens Møller en agtet og anset Mand i det store Sogn. Han var f. Eks. at træffe som Fadder paa Dronninggaard, saa han havde en fornem Omgangskreds.

Efterhaanden blev Jens Thøgersen Møller Handelsmand med Landejendomme i ret stor Stil. Fra Hjemmet var hans økonomiske Forhold gode. Og med sin Hustru fik han 697 Rigsdaler Sølv i Arv, hvorfor han kvitterede 30. Juli 1801. Han købte først 30. Oktbr. 1806 3 Gaarde, deriblandt Vestergaard i Bolle og 3 Huse, med ialt 10 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. Hk.

og for 4000 Rdlr. fra Dronninglund Gods. Der skulde aarlig, ifølge Prinsessens Fundats, svares 1 Fdk. Rug og 1 Fdk. Byg af hver Td. Hk. samt 24 Skilling til Brænde i Skoleløn. 1812 baade købte og solgte han Ejendomme, vel nærmest for at afrunde Vestergaard, der fra nu af blev en Proprietærgaard og Slægtens Stamgaard. Blandt Erhvervelserne var Koldsgaarden, nu Thøgersminde, som han 1831 overlod Sønnen Thøger, og 1834 overdrog han Vestergaard til sin yngste Søn Søren. Den havde da Hk. 7-6-2-0.[1])

G. Dronninglund 30. Septbr. 1798 med Mette Sophie Sørensdatter, Lunderager Prgd., D. af Søren Gregersen og Maren Christensdatter, Søraa. Børn:

1. Maren Thøgersd. Møller, hjemmedøbt 18. Decbr. 1799; g. 2. Juni 1820 med Gaardejer Bertel Jensen, Store Bouet, f. 1786.

2. Thøger Jensen Møller, døbt 11. Juni 1801. Var godt lært, læste meget, en god Sanger og Sognefoged gennem mange Aar.

G. I 3. Febr. 1826 med Inger Marie Hansdatter fra Try, død 2. Septbr. 1834, 33 Aar. G. II 10. April 1835 med Mette Margr. Hansdatter fra Bolle, død 19. Decbr. 1863, 52 Aar.

3. Else Marie Jensdatter Møller, døbt 24. Juli 1803; g. 29. Decbr. 1830 med Jens Jensen af Langbak.

4. Gjertrud Marie Kraft Jensd. Møller, hjemmedøbt 25. April 1808, begr. 9. April 1809.

5. Søren Jensen Møller, hjemmed. 8. Jan. 1810, død 1893. Ejer af Bollegaard. G. 9. Novbr. 1837 med Karen Nielsdatter fra Melholtsgaard, f. 1811, død 1878.

---

[1]) Meddelt af Viceinspektør Værnfelt, Aalborg.

— Niels Jensen Bagterp, 1812—18. Var født ca. 1768 og fra 1799 Substitut hos Degnen Wodskov, St. Olaj (se S. 110) og 1806—12 Skoleholder i Vangen, Understed Sogn (se S. 233). I Modsætning til, hvad der ellers var Tilfældet, søgte han bort fra et af Prinsessens Embeder og kom 1818 til Sdr. Harreslev som Lærer og Kirkesanger. Han tog Afsked 1832 og døde som Husmand sammesteds 4. Juni 1839, 57 Aar. G. med Ane Andersdatter. Søn:

— Jens Chr. Nielsen, født i Understed 1808, tog 1830 Lærereksamen fra Snedsted og blev 1832 Lærer i Allindelille paa Sjælland.

— I den sidste halve Snes Aar forud for den nye Skolelov træffes paa forskellige Steder Christian Kaalund, der Tid efter anden assisterede ved flere af Sognets Skoler, saaledes hos Jens Møller i Bolle, inden denne helt blev optaget af Bollegaards Drift, og hos den snart firsaarige Jens Ejlertsen i Geraa. Da han nogle Aar senere fik Bolle-Embedet tages han med her.

Chr. Kaalund var døbt i Øland Kirke 9. Febr. 1783, S. af Sognepræst Jens Christian K. og Cathrine Magdalene Svendsen[1]), og af Digteren Kaalunds Slægt. Han opholdt sig 1807 paa Thorupgaard, 1808 i Dorf og 1817 i Geraa, hvor han kaldtes Substitut. 1818 overtog han Embedet i Bolle, hvor han virkede til sin Død 25. Maj 1839. C. Kaalund førte Dagbog over sin Bedrift. Det ses af denne, at han havde en Række Bistader staaende i sin Have foran Skolens Vinduer. Han beretter bl. a., at Skolegangen undertiden var helt standset i Ugevis paa Grund af stærkt Snevejr.

---

[1]) Danmarks Adels Aarbog 1908, S. 230.

Gift Dronninglund 31. Juli 1807 med Kirsten Thøgersdatter. Børn:

1. Jens Christian Kaalund, f. i Thisted 16. Decbr. 1806, d. 1813.

2. Christiane Kaalund, hjdbt. Dorf 16. Febr. 1808, død Hellevad 30. April 1881; gift med Husmand Christen Andersen.

3. Jensine Cathrine Kaalund, født Geraa 15. Septbr. 1817, død i Vartov Hospital.

4. Thøger Frederik Kaalund, f. Bolle 13. Febr. 1819, boede i Hellevad Sogn, men døde i Hollensted, Hallund Sogn, 18. Jan. 1901.

5. Albrekt Philip Kaalund, f. og d. 1822.

C. Dorf.

Anders Pedersen Bleggrav døde i Dorf gamle Skole 29. Novbr. 1723, 75 Aar. Han er muligvis den første Skoleholder her, hvor der fandtes Skole 1690. Kirkebogen har følgende om ham:

Født i Bleggrav i Jetsmark Sogn, S. af Peder Andersen og Else Jensdatter. G. i 35 Aar m. Anne Ottesdatter, D. af Præsten i Volstrup Otto Jacobsen og Lisbet Pedersdatter. Ingen Børn.

— Christen Laursen nævnes fra A. Bleggravs Død. Han var født 1699 og begr. 2. S. e. Paaske 1738, altsaa i forholdsvis ung Alder, og maaske har han været svagelig, for 1729 nævnedes Mads Christensen som Skolemester, vel nok Medhjælper hos førstnævnte.

G. i 17½ Aar med Mette Andersdatter, begravet 21. S. e. Tr. 1739. 2 Døtre.

— Levi Madsen, 1738—47, blev Degn i Ulsted, se der.

— Marcus Bering, 1747—62. Fik stadig Ros som en fortræffelig Skolemester, der førte et kristeligt Levned.[1])

1762 forflyttedes han til S. og N. Kongerslev som Degn og Skoleholder.[2]) Han siges da at have været Skoleholder i Dronninglund Sogn i 21 Aar, saa han har formentlig haft nogen Hjælpelærervirksomhed, inden han kom til Dorf. Han betegnedes som ustuderet.

M. Bering døde 22. Novbr. 1789, 68 Aar. G. I 1748 i Torslev m. Johanne Larsdatter fra Ormholt Mølle, død 1757. Jvf. S. 275.

G. II . . . ., død 1786.

G. III 1787 med Jomfru Anna Cathrine Berg paa Kongstedlund.

Mindst 12 Børn. Følgende blev voksne:

1. Kirsten Bering, døbt 12. Febr. 1750.

2. Johanne Margrethe Bering, døbt 25. Febr. 1752; var 1789 ugift og tjente da i Aalborg.

3. Dorthe Johanne Bering, døbt 14. Juli 1754, opholdt sig 1789 i Albæk i Vendsyssel.

4. Jens Christian Bering, døbt 12. Decbr. 1756; havde 1789 Ophold i England.

5. Frederik Christian Bering, døbt 4. Oktbr. 1760; 1789 i København.

6. Jacob Severin Bering og

7. Antony Severin Bering, der begge opholdt sig i Aalborg 1789.

— Thøger Jensen Møller, 1762—64; byttede og kom til Bolle, se S. 322.

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).

[2]) Klavs Gerding: Hellum Herred, S. 290, og Fra Himmerland og Kjær Herred I, S. 392 f (1914).

— Laurits Sørensen Bjerringgaard, 1764—94, var født ca. 1737, død 6. Juli 1794. Om Slægtsforhold se under Thorup. Student Aalborg 1758, tog Baccalaureigraden 1760, afløste 1762 Jens Olsen i Bolle, byttede 1764 med Th. Møller og kom hertil. Jfr. Side 322.

Sidstnævnte Aar fejrede Bjerringgaard Bryllup, efter at Byttet var sket, og Thøger Møller sendte da et takkende Digt, hvori han i højstemt Stil, spækket med mange bibelske Udtryk og Vendinger, ønskede Brudeparret al Himlens rigeste Velsignelse.

G. Dronninglund 6. Maj 1764 med Valborg Nielsdatter, begr. 12. Juli 1807, 70 Aar. Som Enke boede hun stadig i Dorf Skole hos en Søn. Børn døbte i Dronninglund:

1. Else Bjerringgaard, konf. 1781, 1793 i Lunderager Præstegaard, 1809 i Ørsø. G. I 18. Novbr. 1798 med Enkemand Jens Jensen, Ørsø; g. II 29. Oktbr. 1813 med Ungkarl Hans Nielsen, født i Skjellet, da Bryggersvend i København.

2. Anne Marie Bjerringgaard, 10. S. e. Tr. 1766.

3. Peder Christian Bjerringgaard, 10. Febr. 1768; levede 1787 og 1801 som ugift i Dorf Skole.

4. Jens Christian Bjerringgaard; Fadder 1786.

5. Bertel Bjerringgaard, 1771; Efterfølger.

6. Søren Bjerringgaard, 15. Maj 1774, død lille.

7. Ingeborg Bjerringgaard, 8. Okt. 1775.

8. Søren Bjerringgaard, 1809 Skoleholder Karmisholt, se S. 279.

9. Ingeborg Bjerringgaard, 17. Decbr. 1783; var 1801 hos Broderen Bertel og døde i Ørsø 18. April 1841.

— Bertel Larsen Bjerringgaard, 1794—1825. Formandens Søn, død 28. Jan. 1825.

G. I med Dorthe Sørensdatter, f. i Ørum 27. April 1778, død 16. April 1821. G. II 26. Decbr. 1821 i Skæve med Pige fra Knudseje Mette Christensdatter Rod (44 Aar).

Barn af første Ægteskab: Anne Marie Bjerringgaard, født 10. Marts 1815.

D. Geraa.

Her blev først Skole 1719. Den første Skoleholder, Jens Laursen Bromann, var født i Aabybro 1673, S. af Laurs Andersen Bromann og Inger Jensdatter Møller. Han var i 4 Aar i N. Sundby Skole; derefter forskrevet til Norge til Kragerø, saa hos Præsten Morten Jensen i 4 Aar, derfra til Arendal i 5 Aar, der gift med Malene Thomasdatter af Aalborg og avlede 7 Døtre, fra Arendal til Kristiania i 12 Aar. Endelig beskikket af Prinsesse Sophie Hedevig til Skolemester i Geraa, og dette Embede altid upaaklagelig forestaaet. Død 1728, begr. 15. Decbr., 55 Aar gl.

Muligvis har der efter J. Bromann fungeret en Skoleholder, hvis Navn ikke er bevaret.

— Fra 1730erne træffes Christen Nielsen, der begravedes 29. Aug. 1780, 71 Aar. Han var maaske fra Jerslev Sogn. Biskoppens Vidnesbyrd om ham gaar ud paa, at han var duelig, ja fortræffelig i Skolen og førte et kristeligt Levnet.[1])

G. med Ane Sørensd. Wange, død 22. Maj 1786, 80 Aar. Fra Wange i Torslev og Søster til Skoleholder Niels Sørensen Wange i Asaa. Se S. 319.

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 23 (1925).

— Jens Ejlertsen, 1780—1821, død 10. Oktbr. 1822, 80 Aar. Privat ejede han et Hus med Jord, som han havde fri for al herskabelig Afgift samt tiendefri, saa længe han og Hustru levede.[1]) Sit Skolearbejde fik han Anerkendelse for. Den saakaldte gamle Geraa Skole havde i Begyndelsen af 1820erne Besøg af Tyveknægten Christen Knar, antagelig i Jens Ejlertsens sidste Leveaar.[2])

G. Dronninglund 21. Oktbr. 1779 med Johanne Jørgensdatter fra Søraa, død 4. Maj 1831, 72 Aar. Børn:

1. Mette Marie Jensdatter Ejlertsen, dbt. 10. Juni 1780, g. 22. Maj 1809 med Gaardmand Laurs Jakobsen, Geraa.

2. Christian Ejlertsen, døbt 25. Maj 1783; demitteret fra Blaagaard Seminarium 1805 med første Karakter. 1805—59 Lærer i Veddinge og Organist ved Adlersborg Kirke; død paa Ourø 6. Jan. 1879.[3])

3. Karen Marie Jensd. Ejlertsen, døbt 30. Marts 1788, død 1818. Gift.

E. Hjallerup.

I den gamle Skole i Hjallerup, før Prinsessens Tid, kendes Niels eller Jens Skolemester, hvis Søn Anders begravedes 3. Marts 1717, 8 Aar, og der taltes 1724 om den gamle Jens Skoleholder, g. med Anne Jensdatter. Antagelig som afgaaet. Fra 1723 kendes Jens Govertsen, der optraadte i to Perioder i Hjallerup. I første Omgang nævnes han 1723—27. Se senere.

Fra 1732—36 træffes Mrs. Mogens Madsen Vogelius, formentlig Præstesøn fra Hjardemaal.

---

[1]) Dronninglund Jordebog Nr. 19 1785.

[2]) Vendelboerne, der hjalp sig selv, S. 309.

[3]) Anders Petersen: Den jonstrupske Stat, S. 83.

Maaske har han ogsaa været i Geraa. For det hed om ham, da han 1736 blev Degn i Hundstrup—Østerild, at han var en skikkelig Mand, der i mange Aar havde været Skoleholder ved Dronninglunds Skoler. 1742 skrev den stedlige Provst: Degnen Mogens Vogelius mener Gud det vel, og jeg med ham er fornøjet. Han er tillige Skoleholder.

Vogelius døde 3. Juli 1750, 49 Aar gl.

G. I i Skærum 24. Maj 1726 med Charlotte Augusta Christiansdatter Sandhøj, død 1738, D. af Husfoged paa Dronninglund Christian S. og Anna Christensdatter (g. I i Skæve 26. Oktbr. 1718 med Præsten der Hans Gertsen Mumme).

G. II Else Margrethe Nielsd. Juel, begravet 3. Juli 1743, 42 Aar.

G. III 13. Decbr. 1743 med Maren Jacobsd. Thorup. Enke efter foregaaende Degn i Hundstrup Ole Jensen Hillerslev og atter gift med den efterfølgende Degn Peder Agerholm. Børn:

1. Hans Mumme Vogelius, døbt Skærum 8. Juni 1727.

2. Mads Vogelius, døbt Dronninglund 11. S. e. Tr. 1732.

3. Et spædt Barn, begravet 1734 i Dronninglund Kirke.

4. Lorentz Vogelius, hjemmedøbt i Lunderager Præstegaard 6. Septbr. 1735.

5. Niels Christian Vogelius, født Hundstrup 1741.

De tre første, navngivne Børn levede alle 1742, da de arvede deres Halvbroder, Studiosus Christian Mumme, der døde i Grønsund Færgegaard.[1])

[1]) Thisted Amts Aarbog 1913, Side 36—38.

— Lars Thomsen Bjørnstrup nævnedes første Gang 4. S. e. Paaske 1741. Han hed egentlig Lars Thomsen Kjærulf og var Søn af Thomas Larsen K., der 1705 boede i Gaarden Bjørnstrup, og som senere var Vejmester, Skovrider og Kromand i Ørsø. Moderen var Mette Christensdatter Dahlin. Skoleholderen tog altsaa Navn efter Fødegaarden. Han begravedes Søndagen før Palmesøndag 1742, 38 Aar.

G. m. Anne Cathrine Ellern; Søn: Thomas Larsen Bjørnstrup, dbt. 3. Sept. 1742. Døde 1798 i Løgtholt, Dorf Fjerding[1]). Hans 3 Sønner antog Navnet Løgtholt og har stor Efterslægt i Hals Sogn.

— Jens Govertsen havde vist, da han anden Gang tog fat, assisteret L. Bjørnstrup. 1751 kvitterede han for $1^1/_2$ Aars Løn, 12 Rdlr., for at have passet Birkeskrivertjenesten, og 1753 kaldtes han adjungeret Birkeskriver ved Dronninglund og Hals Birketing.

Ved Visitatsen 1747 kaldtes J. Govertsen duelig, 1752 ved Alder og ulastelig i hans Embede, men 1754 var der blevet klaget over ham, og der blev fremsat Forslag om, at han i sin Alderdom skulde have en Substitut, for at Skolegangen i Hjallerup kunde have den ønskelige Fremgang. Det ses dog ikke, ved det følgende Bispebesøg, om Forslaget blev realiseret. Der siges kun, at han var ringere end de andre Skoleholdere, hvortil dog tilføjes: Dog gaar det an med ham, at han er nyttig, og 1761 kaldtes han nogenlunde passabel, om han end ikke kunde sammenstilles med Kollegerne[2]). Snarest har han vel saa fungeret til sin Død med en Hjælper.

---

[1]) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 340.

[2]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 24 (1925).

J. Govertsen betegnedes 1757 som den nærmeste fødte Værge og Formynder for Sergent Peder Sørensens afdøde Hustru i Albæk, Johanne Rasmusdatter.

I den Anledning skrev Govertsen 8. Decbr. 1758: »Jeg skulde vel mødt ved Skiftet i Albæk, men var lovligt undskyldt, hvorom og Ole i Kringelhede fik Besked, men jeg har opspurgt, at han samme glemte at berette.

Ved ej heller endnu at kunne tage Møde ved samme til 15. Decbr. af Aarsag, at jeg haver intet Helbred dertil og ved mig ingen Dag fri for Sengen.

Altsaa faar min Svoger for Visheds Skyld udvælge sig en anden i mit Sted; thi jeg tror, at samme Skifte ikke er af stor Værdi, naar hans Gæld først bliver betalt, og han nyder hans Begravelsesomkostninger med den salig Kone med videre, og der er ej anden Arving end den salig Kones Sønnebarn[1]).

G. m. Mette Jørgensdatter født i Marie Magdalene Sogn 2. Novbr. 1684, D. af Degnen Jørgen Rasmussen og Elisabet Christensdatter.

I sit 4. Aar kom hun til København med sin Faster og blev der til sit 12. Aar, kom saa hid hos Majorinde Schack og blev hos hende i 14 Aar. Var g. m. Underfyrværker Laurids Laursen i 5 Aar; 1 Søn. Siden g. m. Jens Govertsen i 8 Aar og fødte ham 2 Sønner og 2 Døtre. Begr. 5. S. e. Paaske 1728.

Af Børnene kendes kun: Jørgen, dbt. Dronninglund 5. S. e. Tr. 1724, og Kirsten, dbt. Kristi Omskærelsesdag 1727.

— Jens Jensen, der var født 1715, nævnes i Hjallerup Skole fra 1769, men har muligvis været her nogle Aar før. Han fik 1771 udbetalt 1 Rdl. 2 Mk.

---

1) Voergaards Skifteprotokol 1742-76, Bl. 182.

af Kirkeblokkens Penge for Ligkister og Lagener, saa han har antagelig tillige været Haandværker. Kaldes iøvrigt hæderlig og veloplyste Mand.

J. Jensen døde 12. Marts 1774. Hans Medbroder i Bolle, Thøger Møller, skrev et Digt ved hans Død.

G. I 21. Maj 1764 m. Ingeborg Rasmusdatter med hvem han havde været trolovet i 21 Aar. Hun døde 27. Juni 1769. Da skrev Thøger Møller ogsaa et Digt.

Der var ingen Børn i det femaarige Ægteskab. Ved Skifteindkaldelsen efter hende indvarsledes særlig hendes to Brødre, Jens og Oluf Rasmussen, der for rum Tid siden havde forladt deres Fødestavn, og ingen vidste, om de var i Live, ej heller, om de havde efterladt sig Arvinger[1]).

G. II 21. Febr. 1770 m. Johanne Larsdatter fra Dronninglund. Hun var født 1725 og havde tjent Kammerraad Roosen og Forpagter Wirenfeld paa Dronninglund, begge i 5 Aar. Ogsaa ved denne Lejlighed skrev Th. Møller et Digt. Efter J. Jensens Død (1774) ægtede hun anden Gang 1. Novbr. 1779 Simon Jørgensen af Kraderup i Hellevad Sogn.

— Sr. Søren Christensen Dahl var kun ansat i faa Aar, og der haves intet Vidnesbyrd om ham.

G. m. Oliver Olufsdatter. Barn: Oluf Peter, dbt. 10. Aug. 1777.

— Peder Michelsen, som varetog Skoleholdet 1779—1810, begyndte som Urtegaardsmand og steg 1765 til Klokker, en Stilling han fik i Medgift med Hustruen, hvis Fader, Jørgen Abrahamsen, havde været dens Indehaver indtil sin Død 1765.

[1]) Jydske Efterretninger Side 416, 1769.

Som Klokker fik Michelsen 1771 4 Mark for Vedligeholdelse af Haxthausens Begravelse. Han var Fæster af et Hus med Jord i Hjallerup Fjerding. Huset var dog 1795 udlejet til en anden[1]). Han døde som »afgangen Skolelærer« 18. Juni 1829, 91 Aar.

G. m. Maren Jørgensdatter, død 8. Marts 1820, 79 Aar. Børn:

1. Casper Herman Gottlob Pedersen, dbt. 10. Septb. 1775, hjemme 1787.

2. Jørgen Pedersen, dbt. 5. Novbr. 1777, efterfulgte Faderen.

3. Magdalene Dorthea Pedersdatter, dbt. 29. Marts 1783; hjemme 1787.

1801, da ingen af Børnene var hjemme, havde Skoleholderparret hos sig som Plejebarn, den 12-aarige Sophie Hedevig Sørensdatter, Skoleholder Thøger Møllers Datterdatter; se Side 326.

— Jørgen Pedersen fortsatte fra 1810 i samme Skole i dens sidste Periode, indtil 1848. Han døde 1856, 78½ Aar gammel, af Brystsvaghed, hos sin Søn i Ørsø. Han gav 26. Maj 1834 paa sin Hustrus Vegne Afkald for hendes Arv efter hendes afdøde Broder Jens Pedersen ved Skjellet, til Fordel for dennes Enke Ane Margrethe Christensdatter.

G. Dronninglund 28. Febr. 1810 m. Mette Pedersdatter. Børn:

1. Peder Michael Jørgensen f. 11. Jan. 1813, Lærereksamen 1836 og Lærer i Beder 1838.

2. Magdalene Dorthea, f. 31. Marts 1814.

3. Jens, f. 6. Jan. 1816.

4. Jacob, f. 10. April 1818.

---

[1]) Dronninglund Jordebog Nr. 19.

5. Casper Herman Gottlob Jørgensen, f. 20. Juni 1820, demit. Snedsted 1844 (1. Kar). 1848 kaldet til Faderens Eftermand, men foretrak senere paa Aaret Ørsø, hvor han var Lærer til 1862. G. 27. Sept. 1850 m. Jomfru Julie Madsine Saugmann. (25 Aar).

F. Thorup.

— Peder Larsen var sikkert den, som 1719 flyttede ind i Prinsessens nye Skole, senere kaldet Nordborg. Han maa faa Aar efter være afgaaet, for 1728 var Niels Tycho Skoleholder. Denne forflyttedes 1737 til Ulsted Degneembede. Se der.

— Christen Thomsen Daael, der fulgte efter, og som var duelig, kvitterede for Løn 1. Febr. 1751.

— Christen Hansen Winde, 1752—54. Præstesøn fra Saltum, blev 1754 Degn paa Gjøl og 1771 i Vrensted; se der.

— Niels Jacobsen Kaas, 1754—58, forflyttedes til Ingstrup og blev senere Degn paa Mors. Se under Ingstrup.

Aaret forud for Kaas' Tiltræden var der kommet nyt Herskab til Dronninglund, hvilket bevirkede Ændring i mange Forhold paa Godset, bl. a. med Hensyn til Kaldelse af Skoleholdere ved Prinsessens Skoler.

Det gav sig ogsaa til Kende, da Kaas traadte til. Sognepræsten havde ved Chr. Windes Bortrejse anbefalet og indstillet N. Kaas til Efterfølger, men Grev Moltke bad Forvalter Roosen om at efterse Fundatsen, »om der tilkom Præsterne den Myndighed at indstille 3 Personer, da Greven ellers ikke vilde dele sin Jura med Præster eller taale deres Indgreb,

thi »man saa daglig,« skrev Greven, »at naar man engang af Godhed gav Præsterne en Fingers Bredde, at saa vilde de straks have Haanden fuld af Skyldighed,« hvorpaa Hr. Brorsons Memorial var en ny Prøve.

Denne Memorials Ordlyd kendes ikke, men efter at Forvalteren havde undersøgt Fundatsens Bestemmelser og svaret Greven, skrev denne 26. Juli 1754:

»Efterdi Dronninglund Godsers Skolefundation af 28. Aug. 1719 ej giver Dronninglund Sogns Præster større Adgang, mindre Privilegium eller Myndighed, ved forefaldende Skoleholdervacancer at bringe 3 Subjekter i Forslag end ved kgl. Lov og Forordning i dette Tilfælde overalt er fastsat og i Praxis, saa vil jeg efterdags af ham, Hr. Roosen, forvente ved kommende Vacancer Suplicanternes Memorialier indsendt og deraf alle Tider vælge den dueligste, naar jeg paa mit Grevskab, Baroni eller Allodialgodserne ikke har nogen ved Haanden, som jeg vil have forbedret, forflyttet eller befordret.

Vedkommende Præster skal og maa nødvendig eksaminere den, jeg agter at vælge, men naar de ikke har noget paa Personen at sige, og den desuden efter Fundatsen med alle behørige Kvalifikationer er forefunden, saa skal den med mit Kaldsbrev forsynes.

Denne Gang, og da Niels Kaas med saa skønne og eftertrykkelige Recommendationer og Attester er forsynet, gør jeg mig en Glæde deraf i Herrens Navn at kalde Niels Kaas til den vacante Skoleholdertjeneste i Thorup, og kan Kaldsbrevet af Forvalteren ekspederes og til min Underskrift indsendes og Hr. Brorson derom Besked meddeles.«

Med denne Sags Akter fulgte en Afskrift af Prinsessens Fundation. Hertil føjede Greven følgende Anmærkning:

»Dette, som er ligelydende Copi af Originalen, meddeles Niels Kaas, Skoleholder for den øverste Halvdel af Dorfs Fjerding, til allerunderdanigst Efter-

levelse, alene han selv iagttager Instruksernes 4. Post, at indrette og forandre Bønnen for det kgl. Herskab saaledes, som det nu for nærværende Tid ske bør.

Frederiksborg Slot, d. 27. Aug. 1754.

A. G. Moltke.«

Som man ser, har N. Kaas været særdeles velanbefalet fra tidligere Konditioner.

— Sr. Søren Sørensen Bjerringgaard, 1759—95, var Broder til L. S. Bjerringgaard i Bolle og Dorf (Side 321 og 331). De var født i et lille Hus uden for Aalborg og døbte i Budolphi Kirke, Søren 14. Jan. 1737 og Laurits 8. Juni 1739. Forældrene var Søren Sørensen, Avlskarl paa Bjerringgaard, hvorefter Børnene tog Navn, og Else Lauridsdatter. Moderen døde i Thorup hos Sønnen 5. Juni 1772, »ungefæhr 80 Aar«.

Thøger Møller, Bolle, skrev Digte i flere Afdelinger ved hendes Død.

Ved Thorup Skole fik Bjerringaard 1764 opsat en Brønd af Bøgeplanker. I en Inventarieliste fra 1775 nævnedes som staaende i hans Skolestue en To-Skippund Bilægger.

S. Bjerringgaard døde 1795, 57 Aar.

G. m. Ane Sophie Jensdatter, begr. 18. Marts 1792, 67 Aar. Børn døbte i Dronninglund:

1. Jens Christian Sørensen Bjerringgaard 5. S. e. Tr. 1765.

2. Anders Sørensen Bjerringgaard 6. Maj 1770. Blev Efterfølger.

— Anders Sørensen Bjerringgaard, 1795—1813. Formandens Søn. Var hjemme i Skolen 1787 og har vel nok assisteret Faderen i dennes sidste Leveaar, samtidig med, at han selv uddannedes til Skolegerningen. Han døde 1813.

G. Dronninglund, 2. Dcbr. 1792 m. Mariane Hansdatter fra Hønborg f. c. 1762. Ægtede Eftermanden. Børn dbt. Dronninglund:

1. Søren Andersen Bjerringgaard, 22. Sept. 1793, konf. 1810.

2. Hans Andersen Bjërringgaard, 10. Fbr. 1799, g. Dronninglund 2. Okt. 1829 m. Mette Sophie Jensdatter fra Gl. Kirk.

3. Anne Sophie Bjerringgaard, 11. Apr. 1803.

— Søren Poulsen Bindslev, 1813—52, ægtede 20. Apr. 1814 Formandens Enke, den 43-aarige Mariane Hansdatter, som døde i Thorup 17. Okt. 1853, 83 Aar. Han selv døde 22. Novbr 1852, 72 Aar og kom altsaa til at virke i omtrent 40 Aar under den nye Skolelov.

I Ægteskabet var kun en Søn, Poul Sørensen, født 11. Aug. 1815, der levede ugift og som Tjenestekarl, saaledes 1857 i Sulsted, 1858 i Hallund hos den dengang kendte Gaard- og Handelsmand Poul Jensen (Smed Pool), der bl. a. eksporterede Kreaturer til Norge, 1859 i Ørum o. s. v.

G. Ørsø.

I Ørsø taltes i 1720erne om en Sr. Henrich Christian Riber, der boede i det gamle Skolehus i Ørsø. Dette har altsaa staaet forud for Prinsessens Skole, og muligvis har Riber været Skoleholder der.

Den første i Prinsessens nye Skole var Christen Mortensen, der bgr. 29. Dcbr. 1726. Han var født i Aalborg »af ægte Forældre«.

G. I m. Karen Kristoffersdatter af Nørre Sundby.

G. II c. 1711 m. Maren Hansdatter af Ørsø, Datter af Hans Michelsen og Anne Eriksdatter. (G. II m. Eftermanden.)

I Chr. Mortensens Ægteskaber var der en halv Snes Børn, hvoraf mindst Halvdelen døde som unge, og der kendes ingen, som naaede voksen Alder.

— Morten Strelou fik Embedet ved at ægte Formandens Enke, der døde 1738 og begr. 2. S. e. Tr., 55 Aar. Han selv begravedes Nytaarsdag 1739, 39 Aar gl. Biskoppen var ikke tilfreds med ham 1738, maaske var Strelou svagelig. Han døde jo Aaret efter.

G. m. ovennævnte Maren Hansdatter; 1 Barn.

— Efter Strelous Død overtog Mogens Wingaard Skoleholdet sammen med Degnetjenesten i Modsætning til de tidligere Degne, der ikke befattede sig med Skolearbejde. I Slutningen af sin Virketid fik han Sønnen Knud Wingaard ansat som Skoleholder, men da dennes Vandel ikke var moralsk uangribelig, maatte Kaldet afstaas til Efterfølgeren i Degneembedet. Jvf. S. 311 f.

— Christen Andrup (se Side 312ff), der også paa Slutningen af sit Liv fik en Søn, Thomas Andrup, til Hjælper. Denne fortsatte efter Faderens Død (1777) til 1784, da han fik oprettet følgende Kontrakt med Degnen i Mosbjerg-Hørmested:

»Da jeg, Severin Kliim, nu i 46 Aar har været Degn i Mosbjerg-Hørmested og tillige forrettet Skoleholder-Embedet i Mosbjerg, alt uden Klage og Tiltale, men formedelst Helbred og tiltagende Alderdom naturligvis mere svækkes, og jeg finder Skrøbelighed ved at rejse den lange og helt besværlige Kirkevej mellem Sognene, som særdeles om Vinteren er saa ond.

Og saa har Sr. Thomas Andrup, Skoleholder i Ørsø, som er i saa nær paarørende Slægt med min Kone, som hendes Søskendebarns Søn, tilbudt sig at være Adjunkt med Ekspektance, skønt han har mere Løn, hvor han er, end der kan bydes ham her.«

Andrup skulde saa udføre alle Degneforretningerne og holde Skole i Hørmested. Lønnen herfor var 6 Rdlr. + 1 Td. Rug aarlig samt Degnekornet af Tislum By og Tislum Bunker og endvidere Godtgørelse for Befordring til Mosbjerg Kirke. Jvf. Side 40.

— Da Th. Andrup 1784 forlod Skolen, traadte Christen Nielsen Lyngbye til og fortsatte til 1793. Forud havde han været Klokker, og maaske beholdt han denne Stilling, mens han var Skoleholder, for efter at han havde taget Afsked, boede han fremdeles i Ørsø som Husmand, Ringer og Graver og 1808 Klokker. Begr. 14. Fbr. 1808, 55 Aar.

G. m. Johanne Hansdatter, ingen Børn, men 1787 havde Parret et Plejebarn, Else Ottesdatter.

Ved hans Død nævnes to Halvsøskende, Laurits Nielsen og Karen Nielsdatter, der begge var i København. Boet havde Underskud, 1 Rdlr.[1]).

— Jens Pedersen Bang var Skoleholder Maj 1793 og fungerede til Udgangen af 1812, og han kaldtes Skoleholder emeritus, da han døde 11. April 1815, 79 Aar gl.

G. Dronninglund 24. Novbr. 1793 m. Margrethe Rasmusdatter, død 23. Juni 1844, 97 Aar gl., paa Løgtved Mark. 1801 nævnedes Karen Larsdatter. »Hendes Datter, 19 Aar, ugift.«

---

1) Dronninglund Skifteprotokol, 1800—19, Pg. 340, 402.

— Christen Thomsen Nørskou begyndte Gerningen Nytaar 1813 og fortsatte under den nye Lov. Han maa have været svagelig, da han allerede i Trediverne havde en gift Hjælpelærer, Jesper Jepsen, der 1841 overtog Embedet[1]).

C. Nørskou døde 3. Sept. 1862, 79 Aar.

G. m. Maren Knudsdatter; 1 Barn, Anne Marie, hjdbt. 24. Marts 1813.

Hellevad—Hellum—Ørum[2]).

»Intet Degneboel« lød det 1553 baade for Hellevad og Annexer. 1571 ligeledes, og det beklagedes da, at Sognene laa saa langt fra Købstad, at de ikke kunde forsynes med Løbedegne derfra. I Hellevad var Degnens Indkomst 4 Tdr. Rug og 3 Lam; i Ørum 4 Tdr. Korn, og i Hellum 5 Tdr. Rug og 3 Lam[3]).

Niels Mortensen Kjærulf til Hejselt gav 1673 til Ørum Kirke 100 Slettedaler, hvoraf Degnen nyder 4 Mark aarlig for at holde den Kobbertavle ren, der hænger i Kirken, og som giver Meddelelse om Legatet[4]).

---

[1]) Ogsaa J. Jepsen maatte resignere og fratraadte 1848. 1854 stod han tiltalt ved Børglum Herreds Politiret for Betleri i Serreslev Sogn.

[2]) Hellevad - Hellum og Hallund var fra Reformationen til 1578 eet Pastorat. Nævnte Aar blev Hallund Annex til Ø. Brønderslev, og Ørum forenedes med Hellevad og Hellum, en Ordning, der bestod til 1819, da Ørum blev et Pastorat for sig, men sidstnævnte Sogn vedblev fra 1578 at have særskilt Degn til 1722. 1859 overførtes Hellum til Jerslev, og Ørum kom tilbage til Forbindelsen med Hellevad. Saadan har Ordningen været siden. Degnenes Virkeomraade har saaledes været noget vekslende gennem Tiderne.

[3]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo St. Hist. S. 142 og 156.

[4]) Hofmans Fundationer IV S. 292.

Om Hellevad og Hellum hed det 1690:

Tiendeyderne anlangende, da, som denne Egn i sig selv mesten er skarp, er Sognene af ringe Tilstand og en stor Del øde, hvoraf Degnen ikke har kunnet bekomme sin Rettighed efter Loven, ej heller vil de, som har Raad dertil, lade sig dertil forstaa, ihvorvel Dom til Tinget derpaa er taget.

Derfor er Degnekornet lidet og kan ikke bedrage sig med Rug og Byg over 10 Tdr.

Af Kvægtienden har Degnen tilforn af Arilds Tid haft $^1/_6$ fri, men nu for 15 Aar siden er samme $^1/_6$ af Biskoppen lagt til Aalborg Hospital, saa Degnen nyder intet deraf videre, end han af Hospitalsforstanderen kan have den Anpart i Forpagtning for visse Afgift til sin egen Skade.

Offer til hver Højtid 2 Sldlr. 1 Mk., Paaskerente havde den daværende Degn ikke bekommet uden 10 Kager (ɔ: Brød) og med hver Kage 10 Æg.

Et Hus, hvortil ingen Jord var, havde Degnen paa egen Bekostning ladet bygge.

Ildebrændsel intet.

Pension til Aalborg Skole: 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg, dog i Stedet derfor i Penge 6 Sldlr. aarlig[1]).

Og om Ørum lød det samme Aar:

Kornindkomsten 5–5½ Tdr., eftersom Sognemændene ej vil lade sig forstaa at give efter Loven, skønt der haves Dom derpaa.

Kvægtiende intet. $^1/_6$ som Degnen før havde deraf, er for 15 Aar siden lagt til Aalborg Hospital.

Offer til hver Højtidsdag 1 Sldlr.

Paaske- og St. Hans Rente er ganske lidet og snart intet i disse Tider at bekomme.

Her er ikke ringeste Hus for Degnen, som bor i Lejehus, og han nærer sig ikke som Degn, men mere som Bonde; kunde ellers ingenlunde subsistere.

Pension til Aalborg Skole 1 Td. Rug; derfor Penge 7 Mk.[2])

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. St. Hist. S. 44.

2) Stds. Side 44 f.

Der var ikke noget Skolevæsen 1690, end ikke et Skolehus, hed det, uden det, som Degnen paa egen Bekostning havde ladet bygge ved Hellevad By for Enden af en Ager, som tilhørte Præstegaarden[1]).

Om dette Spørgsmaal meddelte Sognepræsten 1735 følgende:

Som jeg ved min Ankomst til Kaldet (1733) fandt alting i slet Stand, saa var der dog intet, der gik mig saa nær til Hjerte, som jeg fandt et selvraadigt Sognefolk, en vankundig Ungdom halvt hedenske Børn, da der var de, som var 9 Aar gamle og ikke endnu havde begyndt at lære deres A B C. Gud ved, hvad Møje jeg faar at sammensanke og overtale nogle Skoleholdere til Byerne at fange an med de saa nyttige Catekisationer.

Aarsagen til alt dette var:

1. Intet Skolehus var nogensinde blevet oprettet i nogen af disse 3 Sogne, og naar de intet har lært, hvordan skulde de saa forstaa Catekisation og Prædiken?
2. Skole har jeg faaet holdet om Vinteren i Byen siden min Ankomst, men straks efter Jul har de begyndt igen at kaste Skolen, da en Del forklaget, at de ikke kunde formaa at holde Skolemester længere. En Del havde ikke Raad til at have Børnene hjemme, de skulde ud i Tjeneste, og saa kunde 3 Mænd eller 4 ikke alene underholde Skoleholderen med Kost og Løn.
3. Skoler var det højt fornødent, at der blev oprettet, i Hellum, som kunde være midt i Sognet, en i Ørum, som burde være i Byen, 2 i Hellevad, d. v. s. en i Allerup og en i Lem By for den søndre Del af Sognet[2]).

Den næste Indberetning om Forholdene kom ca. 1742 og var ligesom den foregaaende fra Pastor Peder Kjeldsen Paludan, der ejede og beboede Roeslund og bortforpagtede Præstegaarden.

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. St. Hist. S. 43.

[2]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 27 f. (1925).

Indberetningen lød:

1. I Hellevad havde ingensinde ligget noget Skolehus, og derfor havde der været slet Skik med Børnenes Skolegang, og der behøvedes absolut for Hellevad, som var det vidtløftigste af de tre Sogne, 2 Skoler.

   Sognepræsten havde sammen med Dannemænd udset de bekvemmeste Steder at være i Lem By, naar Jorddrotten vilde give sit Minde til den Jord, Skolen kunde sættes paa, og for den nordre Skole, kunde Huset ikke agtes bekvemmeligere at vorde sat end udi eller ved Allerup By, maaske øst for Byen paa Fælleden. Det vilde kunne rejses for 10 Rdlr. pr. Fag.

   Christian Dahlmann, som opholdt sig i Agersted, kunde agtes bekvem at antage som den ene, og Niels Sørensen, værende i Kjærskov, kunde vorde duelig at antage som den anden Skoleholder.

2. I Hellum Sogn havde ingen Skole nogen Sinde været bygt. Saa vil det Skolehus, der nødvendig behøvedes, sættes mellem Byen og Krattet i Hellum Gyde, som det aller bekvemmeste Sted. 10 Rdlr. pr. Fag. Til Skoleholder vidstes ingen duelig Person. En ny Skole rejstes 1856.

3. Ikke heller i Ørum havde der været bygget noget Skolehus, saa man havde maattet døje meget med den Undervisning, de arme Børn har skullet have. Men den bekvemmeste Plads til Skolehuset at sættes paa, baade for Børn sønden som norden for Aaen, eragtedes at være ved den vestre Side af Ørum Kirkegaard. Udgiften 10 Rdlr. pr. Fag. Ingen duelig Skoleholderperson var i Sognet[1]).

Men endnu 1806 havde Hellevad Sogn kun een fast Skole, som var alt for utilstrækkelig i Forhold til Sognets vide Omfang. Derfor skænkede Jørgen Glerups Enke, Inger Vadum, Knudseje, dette Aar 500 Rdlr. til Skolevæsenets Forbedring.

---

1) Aalborg Bispearkiv, Pakke 407, Landsarkivet Viborg.

I et Møde vedtoges, at den nye Skole skulde ligge vestligst i Allerup By. Til dette Distrikt skulde saa høre Skinderhuset, Skindbjerg, Bovet, Træholt, Gjedbak, Stenbakken, Lyngsroe, Mosen, Oddingen, Allerup Led, Foltved, Fælden, Fældens Hus, Rimmen, Allerup By, Store og Lille Holskov af Knudseje Gods, Qvindbjerg, Krogdal og Lunden af Kjølskegaards Gods samt Roeslund, Roeslunds Hus, Korslund og det tilhørende Hus, Stentinget og Røgelhede.

Af Gavekapitalen anvendtes 200 Rdlr. til en Skolebygning af Bindingsværk, hvortil kom Pligtarbejde. Denne Skole fornyedes til Grundmur 1857. Renten af de øvrige 300 Rdlr. = 12 Rdlr. henlagdes til Løn for Skoleholderen sammen med Skolepenge: 1 Mk. af Steder med 1 Td. Hk. og derover, 6 Sk. af Boel og 4 Sk. af jordløse Huse. Hertil kom 1600 Stk. Knoptørv (Skudtørv), 5580 Stk. Sandtørv og 10 Læs Lyng, »forsvarlige Bondelæs«.

Nogle af de længst fraliggende Steders Børn kunde eventuelt søge Spaanheden Skole i Skæve Sogn[1]), se Side 279.

Den gamle Skole i Lem fra 1740erne fornyedes 1846 med en Bekostning af 720 Rdlr.

Samme Aar solgtes ved Auktion Sognets ovennævnte første Skole. Den bestod af 16 Fag Bindingsværk og et Udhus med tilhørende Jord af Hk. 0—3—0—$1^1/_2$ af god Bonitet og i god Gødningskraft. Der var saaet 1 Td Vintersæd[2]).

[1]) »Fundatser og Gavebreve 1768—1805« og »Om Degne og Skoleholdere 1775—1806 i Aalborg Stift«, Nr. 85. Landsarkivet i Viborg.

[2]) Aalborg Stiftstidende, Nr. 88 1846.

Degne.

A. Hellevad.

Christen .... omkring 1576.

Han havde en Søn, Jens Christensen, der begr. 20. Aug. 1662, 86 Aar, og som levede ugift.

Niels Lauridsen — ca. 1620 —

Om ham vides saa godt som intet, men han skal have haft »en noget stridbar og rapmundet Hustru, Anne Jensdatter«.

I Ugen før St. Hans 1618 havde hun været i Skænderi med Østre Jens Jensen i Allerup, hvem hun havde bebrejdet, at han havde taget en Ager fra dem, og det endte med, at den vrede Kvinde sagde til Østre Jens, at han skulde faa et »Djævelsmod« og en Ufærd. Da saa Jens fik Uheld med sit Kvæg, og Hexe grasserede andre Steder, beskyldte han Degnekonen for ved Hexekunster at have forvoldt, at han mistede sit Kvæg.

Inden ret længe gik da det Rygte, at Anne Degnekone var en Hex, der blev ført til Sejlstrup, hvor hun i Fruerstuen blev taget i Forhør af Lensmanden, Anders Friis, i Overværelse af en Del Beboere fra Allerupegnen. Jens Jensen mente, at Anne ved Trolddom havde forvoldt, at han havde mistet meget af sit Øg og Kvæg. Anne sad derefter fængslet paa Sejlstrup Hovedgaard i 21 Uger.

Imens samlede Østre Jens Beviser mod hende.

Vidnerne havde godt nok hørt Rygterne i et Par Aar, men de kendte ikke noget til, at hun gav sig af med Trolddom, og flere kunde godt betegne hende som en Dannekone. Det var aabenbart, at Beskyldningerne stammede fra hin Junidag 1618, da hun mundhuggedes med Østre Jens.

Samtidig mødte Degnen med 20 Vidner, der ikke vidste andet om hans Hustru, end hvad der anstod en ærlig Dannekvinde.

Herimod blev Jens Jensen stadig ved at staa fast paa sine Trolddomsbeskyldninger, men hans Udtalelser var uklare.

Saa opkrævedes Kirkenævn (12 af Hellevad Sogns agtede Mænd), der 20. Juli 1620 frikendte hende.

Det var naturligvis en Skuffelse for Østre Jens, og han indankede Sagen for Landstinget, men her frikendtes hun ogsaa, foreløbig, d. v. s. indtil Sagvolderen kunde begrunde sin Sigtelse bedre, men denne Hexehistorie endte dog med Anne Degns Frikendelse.

For Jens Jensen var Afslutningen ikke helt billig. Foruden Tab af Besætning og eventuelt andre Udgifter, f. Eks. til Rejser, maatte han desuden i Sagsomkostninger udrede 11 Kurantdaler[1]).

Anne Jensdatter, der var født i Tranget i Taars, blev 79 Aar gammel og bgr. 25. Fbr. 1651. Hun havde været gift med Niels Lauridsen Degn i 20 Aar, derefter med Jens Andersen i 8 Aar og endelig med Niels Smed i 14 Aar.

Erik Degn, c. 1629–c. 1649,

kaldtes ogsaa Erik Skolemester.

Maaske var han blevet reduceret fra Degn til Skoleholder, for 3. S. i Advent 1651 gjorde han i Hellevad Kirke offentlig Afbigt sammen med Jens Christensen (forannævnte Degnesøn?) for deres forargelige Omgængelse med Svenskerne, hvilket maatte være sket under Invasionen 1644.

1) Vends. Aarb. I S. 35 f (1915); XI S. 32 (1935) og Jydske Samlinger 5. I, 466.

Da hans Hustru døde 1649, benævnedes hun Else Degnekvinde, vel et Tegn paa, at Degneparret ikke nød særlig Agtelse.

Han var antagelig g. II . . ., for 9. Maj 1666 begr. hans Svigermoder, Karen Andersdatter af Hellevad. Da kaldtes han Erik Skolemester.

Hans Eriksen, ca. 1649—67.

Kan være Formandens Søn. Han var svagelig og afstod 1667 Embedet til sin Svigersøn Morten Pedersen Albæk. Han boede som de foregaaende Degne i Allerup og levede endnu 1670.

Morten Pedersen Albæk, 1667—75,

havde formentlig været Substitut hos Svigerfaderen. 1668 havde han en Proces med en Del af Beboerne om Degnerente[1]), og 1675 stævnede Axel Olufsen (Mørk), Røgelhede, ham for Gæld[2]). Afsat iflg. Landemodesdom 1675 for Tyveri, Drukkenskab og sit Embedes Forsømmelse.

G. Hellevad 21. S. e. Trin. 1667 m. Birgitte Hansdatter, D. af Forgængeren. Børn døbte Hellevad:

1. Karen, 24. S. e. Trin. 1668; 2. Else, 19. S. e. Tr. 1670; og Peder, 21. S. e. Tr. 1673.

Ogsaa Morten Albæk boede i Allerup.

Christen Rasmussen, 1675—1713.

Han var den første af Degnene, der boede i Hellevad. Den 24. Aug. 1700 var han indstævnet for resterende Pension til Aalborg Skole for 1698—99, 2 Rdlr. 3 Mk. Han klagede ved samme Lejlighed over Mangel af Degnebolig.

---

1) Jerslev Herreds Tbg. $^{30}/_{1}$ 1668.
2) Stds. $^{4}/_{2}$ 1675.

Ved sin Afgang skrev han følgende:

Formedelst høj Alderdom og stor Svaghed har jeg, paa den høje Øvrigheds Naade mig forladendes, sluttet Kontrakt med Studiosus Jens Nørholm og afstaaet mit Degnekald til hannem[1]).

Hellevad, 22. Sept. 1713. Christen Rasmussen.

G. m. Gjertrud Nielsdatter. Børn bl. a.: Kirstine Christensdatter, død 26. Decbr. 1714; g. m. Eftermanden.

Jens C. Nørholm, 1713—35,

var Student fra Aalborg 1713.

J. Nørholm havde som nævnt Akkord med sin Forgænger, Svigerfaderen, om Overtagelse af Embedet. Efter hans første Hustrus Død, 26. Decbr. 1714, holdtes 20. Jan. 1715 Skifte i Hellevad By. Boet gav et Underskud paa 10 Sldlr. 2 Mk., som Jens Nørholm lovede at betale. Tillige erklærede han at ville forsørge den afdødes Forældre ved sit eget Bord eller levere dem efter Kontrakten aarlig 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg og udi rede Penge 3 Sldlr.

Dermed var de gamle fornøjede og derhos forsikrede, at det lidet af ringe Bohave, de kunde efterlade sig, om Jens Nørholm dem overlevede, da skulde hannem høre til.

Degnen beboede et lidet Hus, Præsten tilhørende, og hvoraf der aarlig svaredes Afgift. 26. Maj 1723 fik han Fæstebrev paa Ørum Sogns Kvægtiende[2]).

Ole Hortulan, 1736—40,

var Søn af Podemester i Aalborg, Anders Kristensen, og Maren Sørensdatter[3]) og blev Student fra Aalborg Skole 1724, 21 Aar gl. Det er muligt, at han i Tiden, indtil han kom til Hellevad, har været

[1]) Aalborg Bispearkiv, Capsa A., Loc.?, Fasc 5.
[2]) Aalborg Hospitals Fæsteprotokol, 1720—69, Bl. 101.
[3]) Imm. Barfod: Den falsterske Gejstlighed I S. 229.

en Tur i Norge, hvorfra han i alt Fald hentede sin Hustru.

Hortulan mødte straks nogen Forhaandsuvilje. Det ses i en Kancelliskrivelse af 15. Septbr. 1736 til Biskoppen. Denne havde spurgt, hvorledes han skulde forholde sig, da der var gjort Protest af Sognepræst Peder Paludan mod Kaldelsen, bl. a. fordi der i Kaldsbrevet var indført, at det Hus i Hellevad, som forrige Degn havde beboet, skulde den nykaldte Degn beholde som Degnebolig, men Sognepræsten hævdede, at samme tilhørte ham.

Der resolveredes, at Kaldelsen maatte blive, som sket var. Hvad Sognepræstens formentlige Rettigheder til bemeldte Hus angik, henvistes dette Spørgsmaal til Lands Lov og Ret.

Boligforholdene for Degnene her var i en Periode elendige, og Hortulan boede ligefrem til Leje.

Denne nye Degn var en urolig Natur, fordrukken og beheftet med andre Laster. Allerede Aaret efter, at han var kommet hertil, klagede Præsten over, at Hortulan ikke havde bragt sin Kaldelse i Orden. Han vilde ikke lade sig overhøre, inden Kaldsbrevet udstedtes, vilde ikke katekisere med Ungdommen i Vaabenhuset, ikke svare Amen under Gudstjenesten, ikke gaa Præsten til Haande og udføre hans Befalinger, ja, udeblev undertiden helt fra Kirken, rejste bort uden Tilladelse og opførte sig i det hele taget utilbørligt.

Resultatet heraf blev, at Degnen indstævnedes for Provsteret i Hallund Kirke, men saa ilede han til Præstegaarden, gjorde ydmygt Afbigt og gav skriftlig Forsikring om at ville herefterdags leve skikkeligen.

1739 havde han atter levet i Drukkenskab og ført forargeligt Levned. Saa afgav han en ny Erklæ-

ring, der lovede, at der ej mere skulde findes Brændevin, af hvad Slags der nævnes kunde, i hans Hus, og at han skulde leve ædrueligt og omgaas sin Hustru, som Guds og Kongens Lov paabød det.

To Dage senere skrev hans Hustru, Johanne Bloch, et Brev, »hans velplagede Hustrus Skrivelse af 15. Maj« kaldtes den senere under Retsforhandlingerne, et Dokument, som Pastor Paludan kun fremviste i Retten til Eftersyn, og som ikke blev indført i Justitsprotokollen — »for sine Aarsager«.

Hortulan holdt imidlertid ingen af sine Forsikringer. Hver Gang, det var galt fat med ham, kom han med nye Bønfald, som han maaske Dagen efter handlede stik imod.

Tre skriftlige Afbigt satte han sit Navn under i Maj Maaned 1739.

I det sidste hed det:

»Jeg bliver ved at gøre saa mange Løfter . . . . men forpligter mig: at holde mig fra ondt ved Sværgen og Banden, hverken direkte eller indirekte; hverken inden eller uden for mit Hus at bruge nogen Slags Brændevin; at bo hos min Hustru med Forstand som hos et meget skrøbeligt kvindeligt Redskab; hver Helligdag efter Sidsttjeneste undervise Ungdommen m. m.

Dersom jeg nu herefterdags befindes forsømmelig eller forargelig, beder jeg Assessoren (ɔ: Præsten) ikke have nogen Medynk eller Forskaanelse med mig, men frit anklage mig for rette Øvrighed.«

Tilsidst frasagde han plat sit Embede, og der skredes da til Provsteret imod ham.

Retsmøderne blev holdt i Hallund Kirke. Her blev hans syndefulde Liv gennemgaaet. Foruden de tidligere anførte Forseelser kan nævnes, at han var i ondt Rygte for anden Mands Hustru, Kirsten Simonsdatter. Hende vilde han »ej holde sig fra«, og han beskyldtes for at være Fader til hendes Barn.

Første Pinsedag 1739 havde han siddet og »fyldt sig« med Brændevin i Kirstens Hus. Derimod sloges han med sin egen Kone. Yderligere havde han forødt de fattiges Tavlepenge og nogle Kollekter. Disse Penge, der var fremkommet ved Indsamling og Ofring i Kirkerne, havde Hortulan drukket op Hans Liv havde været henlevet i Liderlighed, og der verserede ærekrænkende Rygter om ham.

I et Brev til Biskoppen skrev Pastor Paludan 26. Febr. 1740 om Degnen:

»Knægten« har været værre, siden han kom hjem fra Aalborg, end han var tilforn. Han har jaget Konen paa Døren med »Prygel« over Nakken. I Dag har han solgt alt, saa han har gjort Konen elendig, arm, nøgen og husvild, uden den liden Retirade, hun har til mit Hus.

Hvad Erstatning man faar for de forødte Tavle- og Collektpenge, ved jeg ikke[1]).

Der meddeltes sluttelig, at 18. Maj skulde Dommen afsiges over »den ugudelige Degn« i Hallund Kirke. — Det skete dog ikke.

Den 10. Marts 1740 skrev Provst Frauen, Dronninglund, til Biskop Brorson, bl. a.:

Der er intet vissere, end der jo er Fejl, ja store Fejl hos dem begge.

Jeg har den Frygt, at om Hortulan som et ufrugtbart Træ blev staaende endnu et Aar, at han da herefter blev den samme og derover til mere Forargelse, ej alene for Menigheden, men han kunde opvække andre til Dovenskab og Obstinasighed, til Forargelighed for andre, der betjener Degneembeder.

Fra Hortulans Hustru havde Provsten modtaget et Brev, »fyldt med Ach og Ve«. »NB.«, tilføjer Provsten: »men den gode Kone kunde være det ganske foruden. . . . . Der er intet vissere, end jo Hortulan har fortjent Straf og det i højeste Grad.«

---

1) Aalborg Bispearkiv, Pk. 314, Kirkesyn. 1702—1803.

Nu rykkede Hortulan, 7. Juni, frem med en Skrivelse til Biskoppen, hvori han højligt beklagede sig, bl. a. over, at grundet paa den slette Medhandling, han havde været Genstand for, var hans Hukommelse næsten borte. Han ønskede Tilladelse til at lade indsamle en Collekt til hans retfærdige Sags Tilendebringelse og ansøgte om et Skjul paa et andet Sted med sin fattige Kone, om Brødet ogsaa kun var halvt saa godt, men hos ærlige Folk.

Han kunde altsaa tænke sig at blive forflyttet.

Videre hed det i den lange Jeremiade:

»Tænk paa min Uret! Tænk paa min Anklagelse uden mindste Aarsag! Tænk paa denne Forfølgelse! Tænk paa, at det faldne skulde oprettes, at det ikke mere skulde falde om!« o. s. v

Sagen blev Gang paa Gang opsat, men endelig 9. Juni 1740 faldt Dommen, der naturligvis lød paa: Afsættelse. Desuden skulde den afsatte Degn betale 8 Rdlr. til Processens Omkostninger[1]).

Om hans Bortrejse fra Sognet haves følgende Oplysninger fra Slutningen af et Brev til Biskop Brorson, Aalborg, fra Pastor Paludan, dat. Roeslund, 3. Okt. 1740:

— — — Oluf Hortulan angaaende, da tog han straks Afsked fra mig anden Dagen efter, at hans Dom var falden, og det uden hans Kones Nærværelse, med hende han ingen Afsked vilde tage, men da han rakte mig Haand til at sige Farvel, og jeg begyndte at formane ham til Omvendelse, brast han i saa overflødig Graad, at han ikke kunde tale et Ord og gik saa bort med det samme.

Gud ved, hvor han er blevet af! Aldrig har jeg spurgt noget til ham siden, uden han efter Spargement skulde have ladet sig hverve til Soldat, og langt fra jeg har givet ham nogen Permission til at rejse. Men der er intet til Hinder for, at Eftermanden kan faa Kaldsbrev.

---

1) Hele denne Sag er udførligere refereret i min Artikel: Ole Hortulan i Vends. Aarb. I, S. 350—67 (1916).

Derudover vides meget lidt om Degnens senere Skæbne. 1743 træffes han staaende ved et Infanteriregiment i Rendsborg[1]), og i Aalborg Skifteprotokol findes et Skifte efter hans Søster, Anna Kirstine Andersdatter Hortulan, (g. m. Podemester Sr. Kristen Larsen Møller), hvori oplyses, at hendes Broder Oluf da (1749) var Soldat ved det bornholmske Regiment, et Liv, der aabenbart passede ham langt bedre end Degnetjenesten.

G. m. Johanne Bloch, en norsk Præsteenke. Ingen Børn i Ægteskabet med Degnen. Om hende, se under den følgende Degn.

Thomas Montagne, 1740—42.

Fra 11. Juni 1740 var der altsaa ingen Degn.

Et Par Maaneder senere henvendte den bortrejste Degns tilbageblevne Hustru sig i et Brev til Biskop Brorson og meddelte, at hendes Søn var kommet hjem fra København med velforrettet Sag, d. v. s. efter nogle Aars Ophold ved Aarhus Latinskole havde han nu taget Studentereksamen. Denne Student, Thomas Montagne, var en Søn i hendes første Ægteskab med Hans Thomasen Montagne, Præst i Strinden i Trondhjems Stift[2]).

Medens Hortulans Sag stod paa, skrev Provst Frauen 10. Marts 1740 et Brev til Biskoppen angaaende Provsteretssagen. Det hed deri bl. a.:

Jeg nægter ikke, at jeg jo ynker hende (ɔ: Johanne Bloch), men jeg beklager højlydt hendes eneste Søn (ɔ: Thomas Montagne), der endnu gaar i Aalborg Skole og skal til Academiet til Sommer, og som er født af en Fader, som han ligner i godt, saa vidt som jeg, et Menneske, kunde se, da

---

[1]) Barfod: Den falsterske Gejstlighed I, S. 230.

[2]) Efter Meddelelse fra Arkivar Finne-Grønn, Oslo.

han var her i mit Hus nogle Gange, at han vil slægte Faderen, som var en Mand, der gik frem i Gudsfrygt.

I Brevet til Biskoppen beklagede Johanne Bloch sin Elendighed. Hun ønskede dog ikke Hortulans Tilbagekomst. Der var ingen i dette Land, der kendte hendes Nød og Trang eller vidste, hvad hun havde lidt og udstaaet.

Derfor bad hun Bispen, der i Breve havde udtalt sin Medfølelse med hende, skænke hendes eneste Søn Hellevad Degnekald, siden det havde været Guds Vilje, at hun ikke længere vidste nogen Ægtefælle. Saa kunde hun hos ham nyde sit Brød.

Hun udbrød til Slut:

»Jeg fattige og nødtrængende Kvinde beder om et lidet Brød for mig og mit faderløse Barn, indtil Gud i sin Barmhjertighed med Tiden vil give min Søn et bedre Brød, paa det jeg ikke skal dø af Hunger, jeg, der ikke kan fortjene Brødet med Hænderne. Jeg kunde ikke komme til mit fædrene Land igen, da det smertede mit Hjerte at efterlade Mand og eneste Barn.«

Madam Johanne Bloch (Hortulan) var ihærdig og energisk for at naa sit Maal. Hun mødte personlig hos eller sendte Bønskrivelser til Præst, Provst og Biskop, samt hos Kirkens Patron.

Nogle Dage efter, at hun havde afleveret Brevet paa Bispekontoret, vandrede hun til Gl. Vraa for der hos Patronen at tale Sønnens Sag. Gennem Grevindens Pige, som hun kendte, kom hun i Forbindelse med Grev Holck. Johanne Bloch bragte paa Tale, at hun havde hørt, at en gammel Degn, 4 Mil sønden Fjorden, skulde have Kaldet. Det Rygte troede hun dog ikke paa, da vedkommende Degn tidligere havde ejet Gods her paa Egnen i hans Ungdom, men nu godt nok havde et slet Degnekald[1]).

---

[1]) Der sigtedes til Jacob Frandsen Hjort, Præstesøn fra Vrensted, der 1713 blev Student fra Aalborg, og som

Greven mente ikke at kunne imødekomme hende og kalde Hortulans Stedsøn uden at gøre Pastor Paludan Fortræd.

Det troede den kvindelige Fortaler dog slet ikke. Det vilde derimod ske, hvis Jacob Hjort kaldedes, hævdede hun. Og General Levetzau paa Store Restrup, der havde anbefalet Hjort, kunde sagtens forskaffe sin Degn et bedre Kald paa sit store Gods, afsluttede hun.

29. Aug. s. A. sendte Sønnen sin Ansøgning til Biskoppen. Den oplyser bl. a.:

»Jeg har en stakkels forladt Moder, Johanne Hortulan, hvilken har saadan en Mand, som Vin har gjort til en Spotter og stærk Drik til en unyttig, og, som mig er forebragt, nu skal udkastes som en unyttig Gren af Guds Kirke, hvorfor jeg af saadanne slette Tidender af Medynk over min stakkels fremmede Moder paa dette Sted, var længe ligesom sat uden for mig selv, ej vidende, hvad jeg skulde gøre.

Til sidst gjorde jeg mig saa dristig at tilskrive Deres Højærværdighed om at ville ynkes over mig fattige faderløse og forladte Barn, at ville forunde mig at være Dørvogter i Guds Hus, give mig et ringe Degnekald i hans Stift, hvoraf jeg kunde række min stakkels fattige Moder Haand, at hun ikke skulde, som tilforn har haft en honnet Præstemand, nu i sin Alderdom tage Stodderstaven i Haanden eller henfalde ganske til Desperation.

Jeg er ej i den Tilstand, at jeg det allernødvendigste kan hjælpe mig selv, langt mindre hende, som aleneste smerter mig; thi som jeg nu havde endt min Eksamen i København, maatte jeg som en fattig Karl tage en Kondition hos en Præst i Vejerslev-Houlbjærg, Laurits Fussing, hvor jeg nu er og skal ikkun

1716—25 ejede Kjølskegaard og 1725—30 Nørre Ravnstrup. Han boede endnu 1733 i Ørum Sogn, sad 1735 »til Huse i Lem« i Hellevad Sogn, blev 1736 Degn i Buderup-Gravlev og 1737 i Skivum-Giver. Død der 1772.

have 20 Sldlr. om Aaret for at læse med 6 Børn, hvortil Stiftsprovsten i Aarhus har recommenderet mig. Ellers har jeg ingen, der kan anbefale mig, uden Gud og et godt Testamonium.

Vejerslev Præstegaard, 29. Aug. 1740.

Thomas Montagne[1]).

I et Brev, dat. 13. Sept. 1740 skrev Johanne Hortulan til Biskoppen, at hendes Søn var i en »Smok« Præstemands Hus, men for en meget ringe Løn, 20 Sldlr. Han skulde læse med 6 Børn og ofte prædike i 3 Kirker.

Hun fortsætter:

»Jeg havde den Glæde at høre ham prædike. Hans Forkyndelse var Præsten og andre Guds Børn, som hørte ham, meget fornøjet med. Hans Hjerte er meget godt imod mig. Han belover, ofte med Taarer paa Kind, at han ikke er i den Tilstand at kunne hjælpe mig i min Vestand. Hans Løn er saa ringe, at naar han skal have nødvendig til daglig slet Linned og ulden, kan han ikke faa en Klædning paa hans Krop for al hans Møje, endskønt han var selv for sin egen Person fornøjet, men hans Omsorg er saa stor for mig.

Af alle de, der søger Hellevad Degnekald, er vel ingen mere trængende end min Søn i Henseende til min Tilstand. Vel har Jacob Frandsen 6 Børn, men derhos har han dog sit Brød og en god Degnebolig. Han har og Venner, kan og hjælpes med Tiden, siden Generalen er hans Patron og kan hjælpe ham paa sit eget Gods.

Gud ske Lov jeg ikke rejste til Norge, min eneste Søster er død. Jeg havde ikke flere Søskende, der levede. En Præst, der var mit Søskendebarn, der var jeg i 3 Aar, før jeg kom her over.

Min Søn tilbyder, at han godvillig vil undvære Biskoppens Kaldsbrev et helt Aar, indtil Præsten selv skriver, at han er fornøjet med ham. Assessor Paludan har bevist min Søn meget godt i sit Hus, tvende Gange han var hjemme, især bevist mig overmaade

[1]) Aalborg Bispearkiv; Pakke 314; Kirkesyn 1702—1803.

godt, endskønt jeg ved vel Assessoren er vred paa mig, at jeg ikke fulgte hans velmente Raad og rejste til Norge.

Johanne B. Hortulan.«

Kort Tid derefter maa Th. Montagne være ankommet til Pastoratet og været belavet paa at tage fat paa Sang og Undervisning, for 3. Oktober 1740 skrev Assessoren til Biskop Brorson:

»Om Montagne har jeg det Haab, at han bliver duelig til Skoleholder og vænnet til den Maade, som Bønderbørn vil omgaas paa.

Bønderne skal straks blive advarede at sætte deres Børn til Skole hos ham, saa mange som bekvemmelig kan søge Degnens Skole, saa snart jeg er blevet forvisset om, hvor han kan faa Logement i Vinter, da her ingen Degnebolig er. Ikkun fra den halve Del af Hellevad Sogn kan Børnene bekvemt søge Skole hos Degnen.

De to andre Skoler, som jeg her har givet mit Forslag om, har jeg aldrig hørt ringeste Ord til fra Hr. Provsten, at være enten approberet eller ikke, og dersom det gaar over Styr, vil det blive lidet eller intet bevendt med Skolevæsenet for den største Del af mine Sogne.

For det første ser jeg nok, at der blev lige saa meget af med de to Skoler i Vinter, som har været nu siden Skoleordningens Begyndelse, og dersom Degneboligen, der skal bygges, ikke bliver sat ved Lem By, gør det i lige Maade Bryderier i Projekten.«

Saa fulgte i Brevet det Side 357 anførte Afsnit angaaende Hortulans Afsked med Pastor P. K. Paludan. Og der sluttedes med, at nu var der altsaa intet til Hinder for, at Montagne kunde faa sit Kaldsbrev og Collats, jo før jo bedre, at Degnen i Skoleembedet kan vorde indsat, da Bønderne ellers tager en Dreng dertil.«[1])

---

[1]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 314, Kirkesyn 1702—1803.

Det følgende Aar 1741, besøgte Biskop Broder Brorson Hellevad Kirke, og da næredes der godt Haab om den nye Degn[1].

Men kun 3 Vintre kom Montagnes Virke til at strække sig over. Han har sikkert ikke kunnet være Bønderbørn til Behag. Mod Slutningen af 1743 kaldedes nemlig Eftermanden.

I Aarene derefter har Montagne vist studeret videre. Fra 1740ernes Slutning haves følgende Oplysning om hans Færd:

I Christiansand opholdt sig ca. 1750 Hr. Thomas Montagne, en Trønder, der i nogle Aar havde studeret Filologi i København og senere informeret fornemme Folks Børn i Christiansand.

Det var et fordringsfuldt og uroligt Menneske, der kom i Strid med al Verden, men ved formaaende Venner, mod Biskoppens Ønske, blev Konrektor.

Som saadan kom han i heftig Strid med Skolens Rektor, Nicolaj Femmer, og med Mesterlektiens Disciple, saa at Biskop Jacob Kærup maatte sætte ham under Provsteret hvorover han blev meget misfornøjet[2]).

1750 blev han Subkonrektor ved Ribe Latinskole og 1761 Raadmand og Byfoged i Ringkøbing. Heller ikke her var han heldig, idet han 1771 en Tid var suspenderet og 1772 fik en Landstingsdom over sig for falske Ægteskabsattester »en billig Revselse (ɔ: Bøde: 490 Rdlr.) for saadan nedrig Gerning[3])«. 1785 havde han vægret sig ved at give Oplysning om nogle Arrestanter i Ringkøbing Arrest og blev derfor af Amtmanden tildelt en alvorlig Irettesættelse og Advarsel for Fremtiden[4]).

---

1) Vendsysselske Aarbøger VI, 26 (1925).

2) A. Faye: Christiansand Stifts Bisper og Gejstlighed, S. 348.

3) H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer, 1660—1869, S. 231.

4) Fogtmanns Reskripter 1785—86, S. 441.

Som Byfoged ivrede han stærkt imod, at Bønderne røg Tobak paa Gaderne i Ringkøbing[1]).

Han døde 7. Febr. 1790[2]). Moderen døde hos ham i Ringkøbing og begravedes 15. Jan. 1760.

G. m. Anna Jensdatter Foss, f. 1730, d. 1821, D. af Sognepræst Jens Lauridsen F., Sønderho, og Mette Margrethe Engelstoft[3]).

Jens Jørgensen Seidelin, 1743—45, var født i Vonsild ved Kolding 1. Okt. 1719, S. af Præsten Jørgen S. og Cathrine Valdemarsdatter. Student Aalborg 1739. Blev Degn her 1743, men maa have studeret videre, for 29. Juni 1745 blev han cand. theol. og en Maanedstid senere kaldedes han til Præst i Ulsted.

Det var i Skolens Brydningsaar, at Seidelin kom til Hellevad, i den Periode, da Degnene paalagdes ogsaa at være Skoleholdere. Han indberettede 1744 om Kaldet, at der stod et Hus vest for Hellevad By, ikke langt fra Kirken, og bestaaende af 9 Fag. Det var af tvende Degne efterladt i ganske slet Tilstand, men nu lovede Jens Seidelin efterhaanden at forbedre det. Det stod paa Enden af en Ager, der var Præstegaarden tilhørende.

Der var hverken Ager eller Eng dertil, men kun en Kaalhave.

Men saasom Jens Nørholm, skrev Seidelin, havde haft en halv Tønde Skyld i Fæste af Hellevad By, havde han (Nørholm) ladet sætte en liden Lade, men efter hans Død var Fæstet af Kjølskegaards Ejer taget fra Huset og lagt til et andet Sted. Derved var Laden slet forfalden og faldt ogsaa undertiden

---

1) Danske Kancellis Supplikprotokol 1761 II 443.
2) Ringkøbing Tingbog, Side 274.
3) Patriciske Slægter II, S. 133.

af sig selv, saasom den ej gjordes nødig, efterdi der ej var Avling til Degnehuset.

Med Hensyn til, at Degneboligen stod paa Præstens Ager, bemærkede Pastor Paludan, at han for at undgaa Vidtløftigheder havde ladet Degnene bo i Huset, der var rejst paa Præstegaardens Mark. Men 3 Degne havde faaet det »smurt ind« i Kaldsbrevet og Collats. Det var Synd, skrev Præsten, at Degnen skulde holde en gammel forfalden Lade vedlige, naar han ingen Avling havde.

Degnelønnen var 1744:

30 Tdr. Rug, 1½ Td. Byg og 1½ Td. Havre, samt 20 Rdlr. i Offer.

Som Degn og Skoleholder fik Seidelin Skudsmaalet: En duelig Mand i sit Embede[1]). Han døde i sit Præstekald 1750, kun 30 Aar gammel, og nedsattes 21. Juni i Kirkegulvet i Ulsted Kirke.

G. Hellevad 1. April 1746 m. »ædle Mademoiselle« Elisabeth Catharina Pedersdatter Steenfeldt af Bredkjær, f. Langholt, Skæve 6. Maj 1726, død i Barselseng 27. Maj 1768 (g. II Hellevad 15. Aug. 1755 m. Hospitalspræst Sixtus Sixtussen Aspach, Aalborg) D. af Peder Mathiasen S. og Dorothe Gundersdatter Thorup.

Børn døbt Ulsted:

1. Peder Steenfeldt Seidelin, 1. S. e. Fastelavn 1747, død Kjøbenhavn 16. Jan. 1817, hvor han var Læge[2]).
2. Cathrine Dorothea Seidelin, 2. S. e. H. 3 Kgr. 1748, død Kjøbenhavn 1818, G. 29. Fbr. 1788 m. Jens Christian Green, Parykma-

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 26 (1925).

[2]) De korte Oplysninger om Børnene Nr. 1, 2 og 4 er meddelt af stud. med. Mogens Seidelin, der har tilvejebragt meget betydelige Samlinger til Slægtens Historie.

ger og Inspektør ved Garnisons Arbejdsanstalt, Kjøbenhavn.

3. Oluf Nicolaj Seidelin, 27. Decbr. 1748; 1765—92 Fuldmægtig og Ridefoged paa Knivholt; 1792—1801 Forpagter af Bannerslund; 1801 Borgerskab i Sæby som Købmand, hvor det gik tilbage for ham, saa hans Gaard med Løsøre blev solgt ved Auktion 1805 til den »nye Byfoged«. 1806—07 var han Skoleholder i Lille Løjtofte paa Lolland og fik der Skudsmaalet: Rosværdig Flid og han anvender alt til Børnenes bedre Undervisning. 1808—16 Degn i Rødby, hvor han fik følgende Vidnesbyrd af Præsten 1811: Ingen Aarsag til Misfornøjelse, men man kunde ønske en hurtigere Fremgang; 1813: Anvender megen Flid, god og ordentlig Opførsel. 1814 bemærkedes, at han da var gammel og affældig og uskikket til at forestaa en saa betydelig Skole (107 Børn), hvorfor han skulde afgaa med Pension. 1816 kaldtes han Klokker i Rødby og fik da 20 Rbdlr. i Gratification. Kort efter flyttede han til København, hvor han døde i Trinitatis Sogn 17. Sept. s. A., 68 Aar gl.[1])
G. Elling 6. Juni 1792 m. Jomfru Ane Kathrine Kampmann, f. 16. September 1744, død 29. Juli 1831 i Trinitatis Sogn i København, hvor hun boede i trange Kaar hos Familien, skønt hun var sikret 100 Rdlr. i Enkekassen[2]). Hendes Bo, der vurderedes til 17 Rbd. 1 Mk. 8 Sk., udleveredes sammen med Resten af den hende tilkommende Pension (ca. 18 Rbd.) til hendes Svigerinde, For-

---

[1]) Efter velvillig Meddelelse fra Landsarkivar Hans Knudsen, København.

[2]) Stamtavle over Slægten Kampmann, men et Eftersyn i Enkekassens Arkiv i Rigskarkivet har givet til Resultat, at der intet kunde findes om hendes Indskrivning til Enkehjælp.

pagter Kampmanns Enke, Maren, hos hvem hun vel har levet sine sidste Aar.

4. Jens Seidelin, 10. S. e. Tr. 1750. Student Aalborg 1770, Sognepræst Arrild; Magister.

Niels Iversen, 1746—94,
hjdbt. Tornby 27. Jan. 1720, S. af Præsten Iver Iversen Ærøe og Maren Sørensdatter Højberg.

Han opgav sin Løn til:

Mit Degnekorn med Smaarente som i Kornet er indakkorderet, som beløber sig efter Kornprisen aarlig at regne.................. 57 Rdlr. 5 Mk. 8 Sk.
Offer de 3 Højtider........... 24 — » — » —
Accidentser................. 13 — » — » —

94 Rdlr. 5 Mk. 8 Sk.

Deraf fragik Pension til Aalborg Skole 5 Rdlr. 1 Mk., Ekstraskat af mig, Kone og Søn 3 Rdlr., Familieskat 1 Rdlr. 4 Mk. 12 Sk. Til den, der forretter Degnetjenesten i Hellum Kirke, som jeg nødes til at holde, formedelst der er tvende Præster 5 Rdlr. = 14 Rdlr. 5 Mk. 12 Sk.

Rest 79 Rdlr. 5 Mk. 12 Sk.[1])

I sin Færden den første Snes Aar var N. Iversen vel anset. Han levede skikkeligt og gjorde sit Embede troligt og var opbyggelig baade som Degn og Skoleholder[2]). Og fra hans ældre Aar, 1785, hed det:

Niels Iversen, Hellevad, hvor Skole holdes, er ganske upaaklagelig og fører et ordentligt og skikkeligt Levned. Han er villig til Katekisation, saavel i Kirken, naar det fornødiges, som og i Skolen, der af ham selv endnu, saa vidt kan paaskønnes, med forsvarlig Alvor forrettes. Ungdommen var, nævnte Aar, nogenledes til at gøre Rede for sin Børnelærdom[3]).

[1]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 420, Landsarkivet, Viborg.
[2]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 26 (1925).
[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 314; Kirkesyn for Aalborg Stift 1702—1803.

Dronninglund Godsregnskab fra 1761 indeholder en Udgiftspost paa 16 Rdlr. 2 Mk. 4 Sk., som var betalt Degnen Iversen, Hellevad, for at han kurerede Christen Laursen og Hustru, Daal, der ved deres iboende Gaards Brand blev saa meget forbrændte[1]).

G. m. Christiane Christiansd. Aall, dbt. Hjøring 20. Marts 1726; begr. Hellevad 29. Decbr. 1792, D. af Kapellan og Rektor Christian Nielsen Aall og Anne Sofie Henriksd. Kjærulf. 6 Børn, hvoraf følgende blev voksne:

1. Iver Nielsen Iversen, dbt. 16. Decbr. 1752, begr. Hellevad 18. April 1793.
2. Cathrine Margrethe Iversdatter, indd. 21. April 1759.

Efter Hustruens Død bekendtgjorde Niels Iversen følgende:

Hellevad.

Niels Iversen, Degn, har skiftet med sine Børn efter sin Hustrus Død og forbyder at betro hans Søn Iver Iversen og Datter Cathrine Margrethe Iversdatter noget uden hans Haands Underskrift. Sker det, bliver det til egen Skade[2]).

Degnen havde en Broder, Mathias Iversen, som 1778 var Bedemand i Aalborg, og en Søster, Jomfru Maren Høeberg Iversen, der døde i Vennebjærg nævnte Aar. Hun havde arvet 140 Rdlr., som var forbrugt paa 10 Rdlr. nær, der medgik til hendes Begravelse[3]).

N. Iversen bgr. 29. April 1794, 75 Aar gl.

---

1) L. Th. Fogtmanns Uddrag VIII, S. 31.

2) Jydske Efterretninger, Nr. 16 1793.

3) Jydske Efterretninger Nr. 31 1778.

Niels Pedersen Thorum, 1794—97, var født i Møgelthorum, Thorum Sogn i Salling 1755 som Søn af Peder Skrædder og Else Mehlsdatter. Hverken Faderen eller Moderen hørte til de egentlige Hovbønders Kreds. Da Sønnen var et Aar gammel, blev han faderløs, og faa Aar efter forsvandt Moder og Barn fra Egnen.

Den unge Niels menes at være kommet i Tjeneste paa Herregaarden Kjeldgaard i Nabosognet, hos Familien Stjernholm, og der begyndt sin Uddannelse som Herskabstjener. Han havde derpaa Kondition i Nykøbing, Mors, saa hos Landsdommer Lautrup paa Helligkildegaard i Hvidbjærg Sogn paa Thy og blev derefter Tjener i Kjøbenhavn, først hos Politimester J. Th. Flindt og senere hos Konferentsraad C. F. Jacobi.

Her kom den tidligere Stiftamtmand i Aalborg, Grev von der Osten, en Dag paa Besøg, og Thorum benyttede da Lejligheden til at bede Gæsten lægge et godt Ord ind for sig hos Biskoppen i Aalborg angaaende et Degneembede i Stiftet.

Denne Anbefaling, sammen med Herskabernes, hjalp, og 1794 blev Niels P. Thorum kaldet til Degn i Hellevad—Hellum og Ørum, og i Juni Maaned tiltraadte han Embedet.

»Ved sit milde, rolige Væsen vandt han snart Anerkendelse saavel hos sin Sognepræst som hos de finere Familier i Egnen, men faldt som et Offer for en rovlysten Nabo[1])«.

---

[1]) Efter cand. mag. J. C. Hansen, Viborg, der i Skive Folkeblad 27.-28. April 1931 har skrevet et Par meget interessante Kronikker om den sympatiske Degns tragiske Endeligt. En Del af Forhørsresultaterne er hentet fra disse Artikler.

Sognepræsten, Andreas Christian Ginge, skrev i Kirkebogen følgende udførlige Beretning om det grufulde Mord:

»Lørdag Morgen, den 8. Juli (1797) Kl. 7 kom to Mænd fra Hellevad By til Præstegaarden og berettede, at Degnen laa død paa Marken tæt ved Sydenden af den Driftager, der mod Nord stødte til Degneboligen, og som han havde i Leje fra Præstegaarden.

Præsten ilede da med de to Mænd til Stedet, fandt Degnens Lig og 3 Alen derfra liggende hans røde, tykke Nathue og 3—4 Favne borte hans Kæp. I Huen fandtes Blod, dog intet Hul i den som af skarpe Instrumenter.

Et Par andre Mænd kom snart til. Nogle af dem troede at finde Tegn paa, at Heste havde dræbt ham, thi

1. der fandtes ganske tidligt om Morgenen 5 Øghøveder opkoblede og gaaende løse paa Marken, som om Degnen kunde have optaget dem i sit Korn og villet bringe dem hjem,
2. der fandtes mange Steder i Rugen, som stod paa den søndre Ende af Driftsageren, altsaa nærmest op mod den dræbte, hvor løse Kreaturer havde nedtraadt Kornet, og
3. der saas mange Tramp af løse Heste omkring den døde.

Præsten undersøgte den døde noget nøjere og fandt da oven i Hovedet nogle Hug som af et skarpagtigt Instrument. Der laa Haar omkring Liget, og under Halsklædet saas meget Blod, og Ansigtet var knust.

Hr. Ginge satte tvende Mænd ved den døde, og med en Mand af Hellevad By — just Faderen til den senere paagrebne, mistænkte Morder — ilede han skyndsomt hen til Degneboligen.

Degnens gamle Husholderske fortalte, at Thorum, hvad Tid kunde hun ikke egentlig bestemme, var kommet til hendes Kammerdør og sagt:

»Der var en, som kaldte ind af Vinduet til mig, at der var Høveder løse i mit Korn. Jeg gaar ud at faa dem af. Pas paa, om nogen gaar ind!«

Præsten fortsatte sin Beretning:

Nu tog jeg den førommeldte Gaardmand af Hellevad med mig for at se os om uden omkring Huset, og ved første Øjekast saa jeg, at et Vindue paa Vesterenden – der, hvor den dræbte havde sit Sovekammer – stod paa Klem, og ved at aabne samme faldt det mig mistænkeligt i Øjnene:

1. En rød Tegnebog liggende paa Gulvet, aaben, med nogle Breve udi, ovenpaa noget Linned.
2. Kufferten staaende paa Klem og med et Skjorteærme udhængende og flyttet fra sit Sted ved Væggen.
3. Hovedpuden samt Dynen og Halmen af Sengen nedpultret til Fødderne.

Heraf var det nu tydeligt nok, at den døde var dræbt, og at Morderen havde bemægtiget sig hans Penge.

De fornødne Anstalter blev nu øjeblikkelig føjede. Boet skulde forsegles, og Døren blev aabnet. Nøglen fandtes liggende paa Bordet indenfor. Hurtigst muligt afgik Bud til Provsten og Herredsfogden.

Rettens Betjent, Byfogdens Fuldmægtig, besigtigede Degnens afsjælede Legeme, hvorpaa befandtes mange Huller i Hoved og Ansigt, og Benene derudi knust. En Tand laa tværs i Munden, og ved at lette Halskluden over Hagen saas Halsen tværs overskaaren.

Mandag den 10. Juli maatte alle Mandspersoner af Hellevad Sogn og alle Fruentimmere af Hellevad By lægge Haand paa den døde. Liget blev om Eftermiddagen obduceret af Distriktskirurgus Nicolas, som beskrev alle nærmere Detailler, og samme Dags Aften maatte Jacob Nielsen, Hellevad, som den, der paa forskellig Maade havde gjordt sig mistænkt, lægge Haand paa sit formentlige Offer.

Og ved Politiforhøret som Tirsdag og Onsdag derpaa blev holdt hos Sognefoged Lars Christensen i Røgelhede, viste det sig tydeligt, at man ikke havde forfejlet Hovedmanden, skønt han maaske kunde have Medhjælpere og Medvidere. –

Herudover kan tilføjes: En Søndag, medens Degnen var i Kirkerne, syntes der at have været Indbrud i

Degnens Sovekammer. Man vidste, at Jacob var i Pengenød. Han havde Besøg af en af sine Kreditorer, Svend Gade fra Try, en Mand, der havde haft en Del Samhandel med Jacob og Faderen. Allerede ved denne Lejlighed faldt der Mistanke paa Jacob Nielsen (Hellevad) som Gerningsmanden til Indbruddet.

Degnens Husholderske var den 76-aarige Anne Landvad. Hun »hylede højt« om Morgenen, da der var banket paa Døren, og man gav hende de uhyggelige Oplysninger, og det endte med, at hun fik et Chock.

Inde i Thorums Stue var alt i Uorden. Det var oplagt, at her var begaaet Tyveri, thi saaledes kunde den afdøde, efter sin bekendte Karakter, aldrig have forladt Stuen. Ligeledes var det ogsaa vist, at der forelaa Mord[1]).

Mag. J. C. Hansen, der har gennemgaaet Forhørsakterne nøje, skriver:

»Det blev naturligvis Pastor Ginge, og hans Kapellan, Gabriel Ferdinand Flor, der til en Begyndelse maatte tage sig af den skrækkelige Mordsag. Den middelalderlige Baareprøve, hvorved alle Sognets mandlige og tillige Hellevad Bys kvindelige Beboere, en for en, maatte frem og lægge Haanden paa den dræbte og sværge sig fri for Skyld i hans Død, var saaledes sikkert Præstens Værk.

Og de mødte alle, undtagen een, den mistænkte Jacob Nielsen (Hellevad), der straks efter Udaaden var taget til Hjøring Marked, hvorfra han endnu ikke var kommet. Han havde selvsagt ingen Hast med at komme hjem. Saaledes havde han et langt Ophold i Landevejskroen »Pælen«[2]). Her var han i Handel med Heste, kom i Slagsmaal og optraadte som Knivstikker og saarede en Mand, saa Blodet flød.

Rygtet om Degnens Død var da naaet til Hæstrup. Naar Talen faldt derpaa, klagede Jacob sig stadig over, at han var i saadan Pengeforlegenhed.

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 57 1797.

[2]) Ved Hæstrup Skole eller Vandmølle.

Alles Tanker i Hellevad var imidlertid henvendt paa ham. Man vidste, at han var paa Vej hjem, og for at fremskynde hans Hjemkomst, sendtes Poul Christensen i Lem (se Side 226) og tre andre Bymænd til Hest ad Hjøring for at faa fat i Jacob og føre ham direkte til Degneboligen — til Baareprøve.

De fire beredne Udsendinge traf den eftersøgte nord for Jerslev. Han medførte to Heste, som han havde købt paa Markedet i Hjøring, og var i Selskab med Svend Gade fra Try, der var i Handel med Jacob om den ene Hest (Komedie?).

Da Poul Christensen meddelte Jacob i hvilket Ærinde de 4 Mænd var redet ham i Møde, skiftede han gentagne Gange Farve, noget, der gentog sig, saa snart Talen kom til at dreje sig om Mordet paa Degnen. I denne Sag mente Jacob dog, at han nok skulde klare sig.

Det blev sent paa Eftermiddagen, inden de 4 Bymænd kom tilbage med Jacob til Degneskolen, hvor Folk ventede i Spænding. Og der var aandeløs Stilhed, da Jacob efter en kort, indtrængende, alvorlig og bevæget Formaning af Præsten blev ført hen for at lægge sin Haand paa Degnens Lig og sværge sig fuldfri i hans Død.

Det var, som ventede Beboerne, at Degnens Saar atter vilde aabne sig og hans Blod atter flyde, saa snart hans Lig berørtes af den formodede Morders Haand, saa denne fældedes ved en Gudsdom.

Jacob svor, men hans Holdning var vaklende, et Forhold, der bestyrkede Mistanken, og Præsten erklærede ham for anholdt, og der sattes Vagt ved ham.

Ved fortsatte Undersøgelser fandtes bl. a. at mangle følgende i N. Thorums Gemmer:

1. Et stort, gammeldags Lommeur af massivt Sølv, med en meget udgraveret Sølvkæde. Timetegnene var romerske Tal, og Uret viste tillige Dato. Desuden laa ved Uret en gammel Staalkæde, hvorved hængte emallierede Berlokker og Urnøgler og en liden Bog af Messing.
2. Et Par Sølvspænder.

For Tilvejebringelse af disse Værdisager udlovedes en Ducør paa 10 Rigsdaler.

Samtidig efterlystes Ejeren til en Sum Penge, indsvøbt i blaat Papir, tabt Mordnatten øst for Øster Mellerup, antagelig af en Mand paa Vej mod Hjøring Marked[1]).

Gerningsmændene maa hurtigt være blevet bange for at have Tyvekosterne hos sig, for et Par Maaneder efter bragte Datidens eneste nordjyske Avis følgende Nyhed, skrevet af Prokurator Calundan paa Kjærsgaard i Hellevad Sogn:

Da mine Folk høstede Rug, gjorde min Forkarl, som Formand for syv andre, med sin Høle Indhug i noget Linned, der ved vidnefast Eftersyn fandtes at være en gammel Lærredspose, der øjensynlig ved Henslængningen havde været blodig. Deri laa en Del Kobberpenge samt nogle Sølvmønter af forskellige Sorter, mellem 7—8 Rigsdaler.

Endvidere en mindre, udsyet Pose af Størrelse som en Tobakspung, foret med rødt, hvori fandtes et Sølvlommeur med Kæde og et Par Sølvskospænder og nogle større slebne Kobberknapper som til en Overkjole[2]).

— Det var jo saa aabenbart, at det var Degnens frarøvede Ting, den modnende Rugager havde dækket over.

Her oplystes samtidig offentlig, at den arresterede og for Mordet mistænkte var Jacob Hellevad.

— Imidlertid var Øvrigheden fra Sæby kommet til Stede Dagen efter Baareprøvens Afholdelse. I to Dage i Træk holdtes der nu Forhør hos Sognefogden i Røgelhedegaard. Al Mistanke samlede sig efterhaanden om Jacob Nielsen, Hellevad, som Hovedmanden, Han havde i flere Aar været Soldat, var gentagne

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 65 1797.
[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 73 1797.

Gange tiltalt og havde faaet Domme over sig. Han var ugift og opholdt sig hjemme hos Faderen, Niels Jacobsen, ogsaa en Person med et daarligt Rygte.

Jacob havde Gang paa Gang overdænget Degnen med Skældsord og Forbandelser, fordi denne ikke vilde have, at Jacobs løsgaaende Heste stadig gik og vadede i Kornet paa Degnemarken.

Blandt Vidnerne under Forhøret var Jens Andersen Brønnum, Karstenskov, der, sent om Aftenen forud for Mordnatten, havde talt med Jacob. Hellumlunds Hyrdepige og flere havde set ham om Eftermiddagen, en endog tæt ved Hellevad.

Jacobs Forklaringer var usikre og til Tider selvmodsigende. Han havde tilbudt en Mand fra Allerup Penge, for at denne skulde afgive falske Udsagn for Retten.

Trods alle Beviser, bl. a. var Jacobs Søster Maren kommet til at afgive kompromitterende Vidnesbyrd om Broderen, benægtede Jacob alt, men alligevel dømtes han baade ved Herreds- og Landsting til Fæstningsarrest paa Livstid. Denne Dom appellerede han til Højesteret, der forandrede Straffen til 2 Aars Tugthus. Disse 2 Aar afsonede han i Viborg Tugthus, hvor man, da han havde været der et Stykke Tid, med Forventning saa hen til den Dag, at man kunde lukke ham ud gennem Tugthuset Port og sende ham til Vendsyssel igen. Der havde under dette toaarige Ophold i Fængslet lydt mange Klager fra Betjentenes Side over ham og hans Opførsel. Glæden inden Tugthusets Mure var dog ikke varig. Den hellevadske Forbryder maatte nemlig atter gæste det skumle Sted.

Med Undren kan der ses hen paa Nedsættelsen af Jacobs Straf, skønt han var kendt skyldig, for i saa Tilfælde var efter den Tids Opfattelse eneste mulige Dom Livsstraf. Desværre er Højesterets Præmisser

ikke bevarede. Magister Hansen formoder, den mærkelige Dom skyldes det Syn paa Sagen, at Jacob sikkert havde haft medskyldige, der jo slap helt fri, og i saa Tilfælde vilde det være uretfærdigt at lade den ene lide fuld Straf.

Efter Hjemkomsten fra sine Tugthusophold tog Jacob atter Bopæl i Hellevad og blev gift med Else Marie Sørensdatter. De boede 1817 i Jacobsgaards Hus, da deres 6-aarige Søn, Jacob, druknede i en liden Dam ved østre Ende af Laden.

Jacob Nielsen Hellevad, døde 6. Decbr. 1825, 60 Aar gl. Han kaldtes da Fæstehusmand paa Peder Kusks Gadelod. I Kirkebogens Anmærkningsrubrik er ved Dødstilførslen anført:

»Paa ham hvilede en stærk Mistanke for Degnen Thorums Mord, som skete Natten mellem 7—8. Juli 1797.«

Hustruen døde 30. September 1833, 56 Aar. Om hende hed det:

»Hun var Almisselem og Enke efter den bekendte Jacob Hellevad, der havde bygget og døde i samme Hus, Jacobs-Huset.

Hun var en skikkelig Kone, havde i mange Aar et svageligt Helbred og døde af Vattersot.«

Tre Aar hengik, inden Niels Thorums Bo blev opgjort færdig, idet Skiftet efter ham først afsluttedes 1800. Det viste sig da, at ifølge Testamente havde N. Thorum uddelt følgende Summer til sin Slægt og Hjemstavn:

1. De fattige i Røgel i Thorum Sogn	50	Rdlr.
2. De fattige i Ejsing Sogn...........	50	—
3. Hans Moders kvindelige Søskendebarn eller hendes Arvinger	50	—
4. Hans øvrige Slægt	400	—
Ialt....	550	Rdlr.[1]

[1] Jydske Efterretninger Nr. 10 Tillæg 1800.

En anden af de mistænkte var som nævnt Svend Gade fra Try. Traditionen beretter, at han paa sit Dødsleje, da Præsten var hos ham, aabenbarede sin Andel i den grufulde Gerning. Hans Husholder havde staaet og lyttet til Skriftemaalet, hvis sørgelige Indhold derved blev bekendt.

Indtil ca. 1880 laa en stor rødlig Sten paa den gamle Degnemark. Den benævnedes »Degnens Sten«. sagde man, fordi en Degn var blevet myrdet tæt ved den. En ny, tilflyttet Ejer og Beboer af Ejendommen vilde have Stenen fjernet. Egnens Folk advarede Stenkløveren. Der vilde ske noget, dersom man ødelagde Rødstenen. Men den sprængtes, og det sidste synlige Minde om den stygge Misgerning forsvandt. Og Hellevad Sogn blev et ejendommeligt Mindesmærke fattigere.

Jens Pedersen Slottwed, eller
Jens Peter Palmer, 1800–46.

Efter Niels Thorums Død har der altsaa været en treaarig Vacance, af hvilken Grund uvist, inden ovennævnte kaldedes.

Denne, der i 40 Aars Alderen tog Navneskifte fra Slottwed til Palmer, var født i Sindal Sogn 9. Aug. 1770[1]), maaske i Østergaard i Fielsted, men Faderen, Peder Christensen, maa saa senere være flyttet til Gaarden Slottwed, som Sønnen tog Navn efter.

13 Aar gammel træffes han som Elev i Seden Skole ved Odense, hvorfra han 12. Maj 1783 skrev et Brev[2]) til Hjemmet i Slottwed, hvori han gjorde Rede for Metoderne og Undervisningen i den fynske Landsbyskole[3]).

---

1) Erslews Literaturlexikon II S. 615.

2) Trykt i Vendsyssel Tidende Nr. 21 1939, jvf. Nr. 91 s. A.

3) Skolemanden, der søgtes Belæring hos, var Peder Krag, som 20. Juni 1770 fik Collats som Degn og Skoleholder i Seden og døde 1783, 61 Aar.

Efter sit Studieophold paa Fyn fik Jens Pedersen Slottwed et Job som Skoleholder i Dvergetved, hvor han virkede 1791. 1793—96 var han Elev paa Blaagaard Seminarium og dimitteredes derfra sidstnævnte Aar med første Karakter.

Derefter blev han Lærer ved Seminariet under et Vikariat $^{1}/_{2}$ Aar og fik saa Ansættelse ved Aarhus Skolevæsen. Her fortsatte han sine Studier og tog 1800 Studentereksamen[1]. I 6—7 Maaneder dette Aar var han Organist i Æbeltoft, hvorefter han kaldedes til Degn for Hellevad, Hellum og Ørum Menigheder og Skoleholder i Hellevad.

Kort efter Ankomsten hertil købte han Gaarden Stentinget. Denne Gaard, der laa udenfor Fællesskabet, var eftertragtet af Folk udenfor Bondestanden, og Beboelseslejligheden passede netop for »en honnet Familie«. Her boede han 5—6 Aar, og senere i Kronborg-Stedet, nærmere By og Kirke.

Her blev Degnen, der var en særdeles kraftig Mand, Nabo til Formandens Morder. Naar han mødte den skulende Jacob, sagde han ofte:

»Har De ikke Lyst til at gaa løs paa mig ligesom paa Thorum? De kan bare komme an!«

Saa listede den fordægtige Kumpan af.

Ved Aar 1808 antog han Efternavnet Palmer, men saa sent som 1816 underskrev han sig dog Slottwed-Palmer.

Til Palmers Omgangskreds hørte Claus Lyche, der 1800—27 ejede Kjølskegaard. Traditionen siger, at der var Slægtskab mellem Degnen og Lyche'rne. Dog var det maaske snarere Palmers Hustru, der stod i Familieforbindelse med Lyche-Slægten.

Der fortaltes paa Egnen for en Menneskealder siden, at Lyche drev Løjer med den Hellevad Degn,

---

1) A. Petersen: Den jonstrupske Stat, S. 250.

naar denne kom paa Besøg. Ved slige Lejligheder bestilte den skalkagtige Herremand, der ellers var en human og afholdt Godsejer, hvis det var muligt, en mindre tillokkende Forret i Køkkenet, saaledes engang Melpandekager, iblandet med Byghaser.

Naar saa Retten blev serveret, beklagede Lyche med den alvorligste Mine, at Bordet den Dag tilfældigvis kun bød paa en meget jævn Middagsmad, nemlig Bygmelspandekager.

»Aha«, udbrød saa Palmer, »det er min allerkæreste Spise!«

»Ja, saa skal de værsgod tage fat,« opfordrede Lyche.

Men da Degnen, efter at have smagt paa Bagværket, tog meget forsigtigt paa de hasede Klatter, føjede Lyche til:

»Nu skal De s . . spise, det var jo ligefrem Deres Livret!«

Naa, efter denne Spillen Komedie, kom næste Ret, og denne opvejede altid de Mangler, der eventuelt kunde have været ved Forretten.

J. P. Palmer var en energisk Mand, hvis Interesser strakte sig langt uden for Skolestue og Skolelod, f. Eks. til Samfundsforhold og Litteratur, og han havde en poetisk Aare.

Fra den Periode, han var i Aarhus og Æbeltoft, spores hans Pen i Maanedsskriftet Clio, hvor han skrev om meget forskellige Emner, saaledes behandlede han »Negernes Religion, Skikke, Diæt og Religion«, »Morten Luthers Enkes Brev til Christian den Tredie«, »Niagara« og »Varulven«.

Her i Hellevad skrev han »Nogle Blade om Blaagaard Seminarium«, som udkom 1807. Derefter tog han fat paa sit Hovedarbejde, nemlig Udarbejdelsen af en Læsebog for Børneskolen: »Dansk Børneven«,

efter Rochow, en Bog efter tysk Mønster, der udkom første Gang 1809 og i nye Udgaver 1817 og 1825. Den findes endnu hist og her i Hjem omkring hans Virkekreds.

Biskop Balle skrev om den: »Den har saare meget fornøjet mig, og jeg finder den passende Læsning«.

Tid efter anden skrev Palmer en Del Smaadigte, der mest blev trykte i aalborgske Aviser. Adskillige af dem er nærmest epigrammiske.

Han var imod Ordensvæsenet, hvilket han 1818 gav Udtryk i følgende:

Underligt.

Hæng Perler paa en So
og — kan Du tro? —
man hende ærer.
Skil ædel Mand ved Pragt
og se — Foragt
man ham beskærer.

Med Henblik paa Mennesker, der bagtaler eller fører ondsindet Sladder, skrev han dette Vers, der jo godt kan have haft lokal Adresse:

Blæksprutterne.

Hvo sprutte vil paa Næsten Skarn,
Blæk, Sværte eller sligt,
den er et ret uartigt Barn
og synder mod sin Pligt.
Thi hver sin Næste elske bør,
og Skam faa den, det ikke gør!

Og sin Antipati mod Jagt antydede han i disse Linjer:

Jægeren.

Naar Jægeren farer Egnen rundt
til liden Gavn,
da passer jeg saa glad min Dont
i Herrens Navn.

Og Donten min mig giver Brød
og Hus og Ro.
Den Tanke er mig honningsød:
Jeg tjener tro[1]).

Ved Nytaarstide for han i Harnisk over, at Pavestolen i Efteraaret 1820 havde anordnet en Bods- og Bedefest fra 15.—24. Sept. d. A.

I et Udfald mod Paven i den Anledning betegnede han denne som »aandelig blind«, »en Mørkhedens Sol«, som den hellevadske Poet snarest mulig ønskede bort fra Jorden.

Tillige ivrede han mod »de Romaner og Galaner«, hvormed han antagelig tænkte paa de romanske Folkeslag og Paavirkning fra dem, særlig fra Italien, og anbefalede en Collekt, en Bøn om Forskaanelse derfor.

Paa Grundlag af dette Angreb tog en anden Skribent til Pennen og skrev et Vers, der i noget ændret Skikkelse har holdt sig i Folkemunde her i Midtvendsyssel ned til vore Dage. De lød oprindeligt:

Naar en vis Jens Peter Palmer
synger — eller bræger — Psalmer,
gør han efter Evne Pligt.
Men naar slig en Klerkehale
vil mod selve Paven gale,
mod Romaner uhumsk tale
og Collekter anbefale,
maa man korse sig for sligt![2])

Datiden formodede, at Verset var skrevet af den viborgske Forfatter Thomas Wissing Heegaard, Klokker ved Domkirken der.

Ogsaa i Udlandet vakte Palmers Angreb paa den katolske Kirkes Overhoved Opsigt.

---

1) Disse tre Digte stod i »Vennen i ledig Stund« Nr. 13 1819.
2) Den Viborger Samler Nr. 18 1821.

»Hamburger Correspondent« gik saa vidt, at den skrev, at en vis Jens Peter Palmer havde udfordret Paven paa Liv og Død, og formodede, at der nu udstedtes en pavelig Bandbulle mod den formastelige Degn.

Da Frederik den Sjette 1824 gæstede Nordjylland skrev Palmer en begejstret Hyldestsang til Kongen. Den blev ogsaa sunget ved et Par af denne Konges senere Besøg i Aalborg[1]).

Ogsaa til Pris for den jævne Mand stemte han sin jo ikke altid lige velklingende Lyre, f. Eks. til 19. Maj 1825, da Byhyrden i Hallund, Christen Jensen i Ledstedet fejrede Fødselsdag.

Ved Siden af den rimede Produktion skrev Palmer en Gang imellem en Prosaartikel, og han fungerede ogsaa i enkelte Tilfælde som sin Egns lokale Meddeler af almindeligt Nyhedsstof.

Af Artiklerne kan nævnes en om Viborg Snapsting, en Termin, ved hvilken der betaltes Renter og mange Pengeaffærer afgjordes. Palmer peger bl. a. paa det sunde i, at der er god Balance imellem Indtægt og Udgift og anbefaler i saa Henseende Sparsommelighed.

Som et Eksempel paa at være sparsommelig anfører han en Tale, Forpagter Follerup paa Asdal i sin Tid holdt til den nykaldede Pastor Fabricius, Skagen, da denne lige efter at være kommet i Embedet rejste til Asdal for at laane en Klat Skillinger til at etablere sig for.

Da sagde Anders Follerup til Præsten: »Vedst du hvad min Bror? Da jeg etablerede mig her paa Asdal, købte jeg mig en sort Lerpotte til at lave min tarvelige Mad i og en Træske til at søbe denne min simple

---

1) Trykt i Vendsyssel Tidende, Nr. 91 1939.

Mad med. Gak du bort og gør ligesaa! Var dig vel for Gæld!«

1830 lød det med Henblik paa Palmers Skolevirksomhed, at han »ikke var heldig i at undervise Børn«[1]).

I Foraaret 1833 havde Palmer det Uheld, at en staalgraa Chenille, en Kjole og en Vest, alt nyt, en Nat blev bortstjaalet fra hans Skolestue.

J. P. Palmer virkede til 1846. Han var da 76 Aar. Efter Afskeden flyttede han til en Søn i Gaaser, hvor han døde 22. Juni 1855, 85 Aar gammel.

G. Aarhus Domsogn 9. Aug. 1797 m. Jomfru Margrethe Torstensdatter Lyche, der døde i Højstrup Skole 7. Decbr 1838, 69 Aar gammel.

Børn:

1. Karen Marie Palmer, født 1798, rejste 1. Maj 1816 til Sønderup Præstegaard; g. m. Blikkenslagermester Brøndersle v, Frederikshavn.
2. Peter Esbach Palmer, f. 29. Juli 1802. Lærereksamen Snedsted 1827; s. A. Huslærer i Ugilt Præstegaard. 1831 paa Kathrineberg ved Holbæk.
3. Lise Kathrine Palmer f. 11. Jan. 1805; ugift.
4. Anne Højlund Palmer, f. 16. Juni 1809, d. Hellevad 3. Juli 1825 af Tæring.
5. Poul Palmer, f. 10. Okt. 1813. Lærereksamen Snedsted 1832; s. A. Huslærer Nørre Elkjær; 1833 Lærer Vesterø, Læsø; Højstrup i Torslev 1834 og Gaaser 1839.

B. Hellum.

Søren Jensen, 1806—11,
senere Degn i Ø. Brønderslev-Hallund, se der.

---

1) Cancelliets Skrivelse af 20. Juni 1830.

Peder Michelsen Gjerrild, 1811–57, født i Karleby Sogn paa Djursland. Han døde i Pilgaardsbro, Hellum, 22. Sept. 1875, omtrent 96 Aar gl. Præsten bemærkede i Kirkebogen ved hans Død, at han tilhørte Baptistsamfundet.

G. I i Voer Kirke 2. April 1811 m. Ingeborg Christensdatter af Agersted, død 15. Juli 1820, 30 Aar gl.

II m. Ane Cathrine Simonsdatter, død 5. Decbr. 1844, 52 Aar, af Tæring.

Børn:

1. Michel, f. c. 1812, død 1830.
2. Inger Margrethe, f. 19. Novbr. 1821; g. 6. April 1847 m. Jens Peter Münster, Skræddermester i Nibe, f. c. 1820.
3. Marie, født 9. Aug. 1823.
4. Hans Frederik, f. 31. Marts 1825; Gaardejer i Hellum; g. m. Kirstine Pedersdatter af Kræmmergaard.
5. Henrik Adolf, f. 26. Jan. 1827; Gaardejer i Snabhede; g. m. Ansine Pedersdatter af Kræmmergaard; begge døde i Svennum.
6. Johanne Kathrine, f. 10. Maj 1829; g. m. J. A. Møller, Lærersøn fra Aasendrup.
7. Caroline, f. 26. Sept. 1831, død 13. Febr. 1896; i de sidste 30 Aar blind og nød Alderdomsunderstøttelse i Pilgaard Mølle, ugift.
8. Dinnes Michael, f. 19. Sept. 1833, Sadelmager i Hellum; g. 26. Okt. 1877 paa Raadhuset i Sæby m. Else Kathr. Nielsen af Lille Mølholt.
9. Bolette Hedevig, f. 18. Jan. 1836, død 28. Novbr. 1882 i Vodskov, hvor hun var Husholderske.

C. Ørum.

Thomas Degn, c. 1600.

Han kendes kun fra følgende Kirkebogstilførsel: 1684, 31. Marts, begr. den gamle Christen Thomsen i Ørum, salig Thomas Degns Søn, velkendt viden om.

Knud Christensen, 1665—86, født i Taars. Han havde i mange Aar været Skoleholder i Torslev og Voer Sogne. Betjente Degneembedet her troligen og vel i 21 Aar (Ørum Kbg.).

Han hævdede, at $^1/_6$ af Kvægtienden altid havde fulgt Degnen[1]).

Det hed om ham 1684: »Knud Christensen er jævnlig svag og skrøbelig, bor desforuden udi Lejehus for Afgift til Husbonde og har en ganske ringe Indkomst af det eneste, lille Sogn med hans Hustru.«

Han døde 1686 og blev begr. 29. Febr., 57 Aar gl.

G. m. Birgitte Madsdatter, der anden Gang i Ørum 21. p. Tr. 1687 ægtede Anders Olesen fra Hjøring.

Lars Christensen, 1686—1722. Begr. 30. Decbr. 1722, 85 Aar gl.

Den 24. Aug. 1700 indstævnedes han for resterende Pension til Aalborg Latinskole, 4 Rdlr. 1 Mk.

I Aaret 1718 rejste L. Christensen Tiltale mod Hans Hansen i Tveden, der havde sagt, at Degnen stjal af Kirkens Tømmer og af selve Fattigblokken. Denne Angivelse var sket til Præsten og Kapellanen i 2 Vidners Overværelse, men i Retten kunde H. Hansen ikke føre fornødent Bevis for sine Beskyldninger, som derfor kendtes magtesløse.

G. m. Sidsel . . ., som 1704 var Fadder i Ørum.

---

1) Jerslev Herreds Tgbg. $^{15}/_3$ 1666.

Skoleholdere.

A. Hellevad Sogn.

Der har sikkert kun været praktiseret Omgangsskolehold i de tre Sogne, før Loven af 23. Jan. 1739 gav fastere Bestemmelser.

I Lem holdt Christian Dahlmann Skole ved Aar 1736, formentlig kun en Vinter eller to. Han stod nævnte Aar aabenbar Skrifte for Synd mod det 6. Bud, senere virkede han i Tornby, 1737—41, Vidstrup 1742 og Agersted 1743. 1752 var han i Hjøring[1]).

G. I m. Anne Laursdatter, II i Tornby 23. p. Tr. 1752 m. Kirsten Jørgensdatter af N. Tornby.

Efter at N. Iversen var blevet Degn, overtog han Skolearbejdet, som siden da er blevet varetaget af hans Efterfølgere.

Først sent fik Allerup Skole. Den første af Omgangsskoleholderne, der kendes, er Frederik Christian, som 1735 stod aabenbar Skrifte i Hellevad Kirke for Overtrædelse af det 6. Bud med Mette Andersdatter. Senere holdt han Skole i Hallund, se der.

Formedelst Synd mod det 3. Bud, Afhold fra Guds Ord og Sakramentet, stod Daniel Skoleholder i Allerup 1737 aabenbar Skrifte i Hellevad Kirke. Dermed var han formentlig færdig med Skolehold paa denne Plads.

1744 træffes Niels Sørensen fra Kærskov, der fik Ros.

Saa kendes ikke Navn paa nogen Skoleholder før Hans Nielsen Lyngsaa, der var her 1808 og døde 12. Novbr. 1811, 33 Aar.

---

[1]) Jvf. C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 359, jvf. foran Side 348.

G. i Volstrup 26. Decbr. 1808 m. Margrethe Pedersdatter fra Store Ørtoft.

Christoffer Pedersen Aaen, fik Kaldsbrev 1812. Han flyttede 1846 til Serreslev, antagelig som Pensionist.

G. m. Maren Nielsdatter, død 23. Febr. 1859, 72 Aar, i Serreslev, hvor hun opholdt sig hos Husmand Jens Hansen fra Aa Hede. Hun begr. paa Hellevad Kirkegaard.

B. Hellum Sogn

havde vist kun Omgangsskole til henimod Aar 1800. Men da Biskop Bircherod 1702 besøgte Hellum Kirke, traf han dog her tvende unge Personer, hvilke var i den bibelske Lære over Formodning bevandrede[1]).

Det var en ualmindelig Berømmelse for denne Tid.

1744 fik en unavngiven Skoleholder Ros. 1747 var der dog Mangler ved Skolegangen, som senere rettedes. Derefter kom Arild Pedersen. Han var oprindelig Skytte paa Sneumgaard ved Ribe. Kom saa til Hellum og blev 1735 g. m. en Datter fra Kirkegaard, paa hvilken Gaard han boede godt en halv Snes Aar. Saa tog han fat som Skoleholder og var 1751 til Opbyggelse for Beboerne.

1744 stod han og Hustru offentlig Skrifte i Kirken, fordi deres Barn var død i Sengen hos dem.

G. i Hellum 13. Febr. 1735 m. Anne Jensdatter.

I Tiden 1735-44 havde de 6 Børn, hvoraf de 4 døde som smaa. De to andre var: 1. Peder, dbt. 7. Juni 1738 og 2. Sophia Maria, dbt. 14. Juni 1741.

Efter Midten af 1750'erne kom Claus Hansen Bang til Sognet, hvor han i alt Fald var 1757-64.

---

[1]) Bircherods Dagbog S. 412.

Han havde Interesse for Kirurgi og Lægevæsen og holdt tillige Skole, saaledes i Em. Under sit Ophold her ruineredes han af en Brand, ved hvilken han og Familie nær var omkommet. Han skal være flyttet herfra til Skæve, men døde paa Læsø. Se under Omtalen der.

1761 traf Biskoppen Christen Sørensen, der da havde virket nogle Aar, men snart efter forlod Skoleholdet. Ved hans Død gav Sognepræsten ham følgende Nekrolog:

1797, 17. Sept. begr. Christen Sørensen, født ved Hjøring, 80 Aar gl. For 50 Aar siden kom han hertil fra Torslev Sogn, hvor han og Hustru var Gaardbeboere, og fik Krogshauge. 6 Aar var han Skoleholder og siden efter 14 Aar Substitut, men de sidste 10 Aar har han faaet de fattiges Penge. I de sidste 6 Aar har han ernæret sig af at vogte Kvæg og at betle. Sidst vogtede han hos Hr. Calundan[1]), hvorfra han Lørdag den 9. Sept. blev ført til Klyngen og døde der 12. Sept.

Den Peder Christensen Krogshauge, som Biskoppen omtalte 1764, er antagelig Søn af ovennævnte Chr. Sørensen. Over ham havde Beboerne klaget, at han intet lærte Børnene, og da han blev befundet at være ganske unyttig og ubekvem til at undervise Børn, blev han »udsat« fra Skoleembedet.

Siden fik man en Skoleholder fra Dronninglund, som der var godt Haab om. Hans Navn kendes ikke, men maaske fortsatte han Aarhundredet ud, i alt Fald er ingen anden truffet.

Albert Philip Kaalund, 1804-05. Om ham se under Gaaser, Ø. Hassing Sogn.

Derefter fulgte de to Degne, Søren Jensen (1806-11) se Side 383 f. og Peder Michelsen Gjerrild, 1811-57.

---

[1]) Paa Kjærsgaard i Hellevad.

C. Ørum Sogn.

Fra 1686-87 kendes som Skoleholder Jens Nielsen, der ogsaa havde undervist i Ø. Hjermeslev, Tolstrup Sogn, se der.

En Skoleholder, hvis Navn ikke nævnes, omtales 1744 rosende, men 1747 var der Mangler, som dog samme Aar bragtes i Rigtighed, saa Skoleholderen 1751 var til Opbyggelse, men 1756 havde Skolemesteren ganske simpelt forladt Skolen. 1761 var Bertram Erlandsen »en god Skolemester« i Ørum Sogn. Dog var han ikke blivende, for 1764 var Christen Ivarsen traadt til og betegnedes som skikkelig og ulastelig[1]).

Niels Lauridsen, der nævnes fra 1773, kaldtes Skoleholder med Jord. Det hed om ham 1785, at han gjorde sit Embede med al Vindskibelighed, viste ingen Forargelse enten i Lærdom eller Levnet, ej heller mangledes paa Kundskab til Ungdommens Undervisning[2]), men 1800 skrev den efterfølgende Præst: N. L. er en simpel, til svært Arbejde udygtig Bonde og maadelig Skoleholder[3]).

N. Lauridsen begr. 10. Maj 1808, 69 Aar.

G. 1. Jan. 1773 m. Ingeborg Pedersdatter, født 1. Maj 1723 i Højstrup, Torslev Sogn, D. af Peder Christensen og Maren Nielsdatter. 10 Aar gammel kom hun ud at tjene og var paa forskellige Steder, sidst som Stuepige paa Ormholt, hvorfra hun fulgte med Jomfru Birgitte Kirstine Kjeldsen[4]), og efter 5 Aars Tjeneste hos hende blev hun gift med N. Lauridsen, Skoleholder i Ørum.

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 27 (1925).
[2]) Aalborg Bispearkiv; Kirkesyn 1700-1820.
[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 413 b, Landsarkivet, Viborg.
[4]) Om hende se Jydske Samlinger 3. III S. 511.

I sine sidste Aar havde hun et meget svagt Helbred og var en stor Korsdrager, indtil Gud lindrede hendes Lidelser ved en stille og rolig Død, som indtraf 27. Marts 1803, 79 Aar 11 Uger (Ørum Kbg.).

Da der indkaldtes til Skifte efter hende, vidste hendes Mand ikke af, at hun havde nogle Udarvinger[1]).

1778 var Skoleholder Anders Svenstrup Fadder i Ørum Kirke, og han døde her i Sognet 1792, 88 Aar gl. Om han har givet sig af med Skolehold her vides ikke med Sikkerhed.

Den sidste Skoleholder var Christen Lauridsen Trane, der virkede fra 1804-28. Han var født i Tværsted. Paa hans Tid var Skolen af Bindingsværk. 1825 fandt han i en Grusgrav tæt vest for Ørum Skole en pragtfuld Guldfingerring, der indsendtes til Nationalmuseet.

C. L. Trane døde som Almisselem i »Ørum gamle Skole«, den 26. Okt. 1855, 86 Aar.

G. I m. Maren Olufsdatter, bgr. Ørum 7. Apr. 1804, 42 Aar.

G. II i Hellevad 5. Juli 1805 m. Maren Christensdatter af Kirkeskoven.

Børn fødte Ørum:

1. Ole Christian Trane, 31. Marts 1806, g. Dronninglund 30. November 1828 m. Maren Pedersd. Dahl, f. 1804.
2. Lars Christian Trane, 31. Jan. 1807.
3. Simon Peder Trane, 10. Marts 1809.
4. Mette Marie Trane, 21. Jan. 1812.
5. Margrete Trane, 9. Juni 1815. Begr. 1816.
6. Inger Trane, 9. Juni 1815.

---

1) Jydske Efterretninger Nr. 29, 1803.

Børglum Herred.

Vrejlev-Hæstrup.

I Indberetningen 1553 nævnes intet om Vrejlev Degnekald, derimod, at Hæstrup Sogn ikke havde noget Degneboel, og at Degnen der levede »udi Armod«. Degnens Kvægtiende af begge Sogne toges dengang af Klosteret, til Skade for Degnen.

1571 bemærkedes udtrykkeligt for Vrejlev Sogn, at der var ingen Degnebolig. Det var for saavidt heller ikke nødvendigt, som Sognet betjentes med Løbedegn fra den nyoprettede Hjøring Latinskole. Degnelønnen, der altsaa kom Latinskolen til Gode, var 14 Tdr. Byg. For Degnetjenesten i Hæstrup ydedes 3 Tdr. Byg.[1])

Efter 16 Hundredaarenes Krige klagedes der stærkt over tiltagende Fattigdom i Sognene.

Degnen skrev 1690:

»Jeg har ingen Degnebolig, mindre Jord eller noget a parte Beneficium (Begunstigelse), men alene et lidet Boel tilhørende Vrejlev Kloster, hvoraf jeg lige med en anden Bonde skatter og skylder«.

Om sin aarlige Indkomst af Korn, kunde Degnen intet sikkert sige, thi Sognene var fast øde med mange Stakler, der i dette Aar (1690) armede sig om at have lidet. De havde senere hverken at æde eller saa og gik fra Stederne. Han plejede at naa 16 Tdr. 1 Skp. Byg af begge Sognene, hvoraf fragik 5 Tdr. til Sæby Skole.

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St. Historie, S. 146 f.

»Gid jeg i tilkommende Aar kunde naa Halvdelen deraf«, udbrød han, »det ser svær slet ud«.

Offer paa de tre store Højtiders Dage og ekstra, 3 Sldlr. eller 14 Mk.

Af Paaskekager var der til dette Aars Paaske bekommet 4 foruden $^1/_2$ Ol Æg. Om der senere paa Aaret kunde ventes mere, vidste han ikke.

St. Hans Renten ventede han ikke vilde give mere end $^1/_2$ Lispund Ost.

Af Kvægtienden fik han intet; den gik til Klosteret og Hæstrupgaard.

Fruen paa Klosteret Peder Juels Enke, Helvig Krabbe, lod hver Vinter holde Skole tre Steder i Vrejlev Sogn,[1]) formentlig ved Kirken, i Rønnebjærg og i Gunderup eller Guldager. 1740 var der kun to Skoler i Vrejlev, de to først nævnte, og en i Hæstrup, »noget norden for Vadet«. Denne sidste søgtes ogsaa af Børn fra Vrejlev og St. Olaj Sogne.[2])

Degne.

A. Vrejlev.

Svend Jensen (Skriver), ca. 1630—ca. 60 boede 1621 i Tollestrup, 1630 og 1656 i Gunderup. Han var tillige Skriver ved Børglum Herredsting og Vrejlev Birketing, en Kombination af Embeder, der var ulovlig, men tolereredes antagelig paa Grund af Mangel paa skrivekyndige Folk.[3])

1637 havde han Sag for Birketinget angaaende Degnerente, Kager (Brød), Æg og Ost, som han mente delvis at mangle for syv Aar fra Haurholm. Yderen deraf, Peder Simonsen, hævdede, at Degnen ikke tilkom mere end to Skæpper Byg. Saadan havde han

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. St. Hist., S. 72.
[2]) Vends. Aarb. III, 218.
[3]) C. Klitgaard: Herredsfogder og Skrivere, S. 43.

svaret i Fjendernes Tid (Kejserkrigen). Og da nu Degnens Kone tilmed var død, og han var blevet ene Mand, fandt P. Simonsen det unødvendigt at svare ham de omstridte Naturalier.

Degnen vandt sin Sag ved Birket og ligesaa ved Herredstinget, hvorefter Stridsspørgsmaalet videreførtes til Landstinget, i hvilken Anledning der optoges Tingsvidne ved Børglum Herredsting. Ifølge dette vidnedes af 8 Mænd, som huskede indtil 60 Aar tilbage, at Degnen for sin Kirketjeneste af Haurholm tidligere havde faaet 2 Skp. Byg ved Jul, Æg og Kager til Paaske og 28 Skilling til St. Hans.

Disse Ydelser dømte Landstinget 8. Novbr. 1637 Peder Simonsen til at levere, samt betale 3 Mark i Faldsmaalsbøde efter Loven, fordi han havde siddet Dommen overhørig og ikke rettet sig efter dens Indhold.[1])

Svend Jensen eller Svend Skriver, som han ogsaa kaldtes, var død før 1662.

G. m. Anne Ovesdatter, død før 1637. Flere Børn.[2])

Mads Pedersen, ca. 1660—95, begr. 11. Juli 1695, 60 Aar. Han var Søn af Peder Laursen Knivsmed i Hjøring, antagelig den Peder Knivsmed, der 1638 dømtes fredløs for Manddrab og som døde 1671.[3])

Mads Pedersen boede i Gunderup og ejede samtidig Faderens Hus i Troldgyde i Hjøring[4]). Han optraadte 1673 paa Præsteenken Anne Pedersdat-

---

1) Viborg Landstings Dombog 1637 A Bl. 223 og 485.

2) Børglum Herreds Tbg. $^{21}/_{8}$ 1638.

3) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 64 og Hjørring Tbg. $^{26}/_{8}$ 1704.

4) Børglum Herreds Tbg. $^{29}/_{4}$ 1673.

ters Vegne angaaende Restancer til hendes afdøde Mand, Rudbech Christensen Humble.

G. I m. Tove Jensdatter, begr. 4. Decbr. 1688, 58 Aar.

G. II Vrejlev 10. Marts 1690, m. Lisbet Gregersdatter, da tjenende Fru Helvig Krabbe som Fadeburspige, D. af Skrædder i Sct. Mogensgade i Viborg, Gregers Jensen.[1] Hun levede 1696. Jvf. S. 209.

Jochum Bergen, 1695–1712.

Han blev kaldet af Oberstinde Helvig Krabbe og betegnedes da som teologisk Student[2]). Maaske stammede han fra en von Bergen-Slægt, der i et Par Hundrede Aar havde boet i Hjøring. Han boede 1710 i »Vandmøllen i Vrejlev«.

Biskoppen holdt 5. Sept. 1702 Visitats her og skrev derom:

Af Almuen og af dem, hvilke til Overhørelse burde at fremkomme, var den største Del borte. Og de, som fremstillede sig, var moxen (næsten) alle helt grove og vankundige.

Jeg lod derudover haarde Truselsord falde til Forældrene og Husbønderne i Sognet; forglemte ej heller at give baade Præsten og Degnen alvorlige Erindringer om deres Embeders Pligt«.[3])

G. Vrejlev 8. S. e. Tr. 1697 m. Inger Sørensdatter i Vandmøllen. Børn:

Sophie Jochumsdatter Bergen, dbt. Marie Bebudelsesdag 1700, begr. 1. Febr. 1706.

Jens Sørensen Torp, 1712–24 f. 1689, bgr. 3. April 1724, S. af Guldsmed Søren Rasmus-

---

1) Viborg Skøde- og Pantebog Nr. 1 346 jvf. 72. Efter Meddelelse fra Oberstleutnant Christian Bokkenheuser.

2) Personalhistorisk Tidsskrift 9, II. 145.

3) Bircherods Dagbøger, S. 413.

sen og Maren Jensdatter,[1]) Aalborg. Student fra Aalborg 1710. Boede i Guldager. Ved Skiftet efter ham var der Underskud.

G. Vrejlev 26. Sept. 1713 m. dydædle Møe Dorthe Rasmusdatter Bønsdorph.

Børn døbte Vrejlev:

1. Søren Jensen Torp, hjdbt. 7. Apr. 1714, Skoleholder i Vejby; se S. 183 og 191.
2. Johanne Jensd. Torp, Dom. Rog. 1716.
3. Anne Jensd. Torp, 4. S. i Adv. 1718.
4. Christian Georg Jensen Torp, Dom. cant. 1721. Skoleholder Løkken; se under Børglum-Furreby-Vejby.

Hans Pedersen Sundby, 1724—28, f. ca. 1698, Stud. Aalborg 1721; bgr. 5. April 1728, 31 Aar. I Skiftet efter ham nævnedes bl. a. et Sølvbæger med Amor crucifixus vivit[2]) paa og Aarstallet 1708. 2 Sølvskeer m. J. S. T. — D. R. B.[3]) 2 do. med Inskription: Hans Povelsen og Mette Erichsdatter.[4] Desuden Kobber, Tin, Messing, Stentøj og Glas, samt en Del Bøger. En Del af afdødes Gangklæder gav Enken sin Mands Fader og Broder, som var hart trængende dertil, undtagen en hvid Klædes Kjortel med sorte Opslag.

I Degneboligen i Guldager fandtes følgende Rum: 1 Stue, 1 Lillestue, 1 lidet Kammer, Køkken og Bryggers.

---

[1]) Begr. i Jegindø Kirke, 24. Jan. 1738, 81 Aar, 7 Mdr., 6 Dage.

[2]) Den korsfæstedes Kærlighed lever.

[3]) Jens Sørensen Torp — Dorthe Rasmusdatter Bønsdorph.

[4]) Disse Skeer maa have tilhørt Hans Poulsen (Møller), der var Forpagter paa Vrejlev Kloster 1705 og døde som saadan 1716, 50 Aar, og Hustru Mette Erichsdatter, død paa Klosteret og begr. i Vrejlev Kirke 21. Maj 1748, 91 Aar. Jvf. Trap: Danmark. 4. V S. 206.

Besætningen bestod af 2 Heste og et Føl, det sidste i Foder paa Hæstrupgaard, 1 gammel og 2 unge Køer. Der blev 51 Sldlr. til Deling.[1])

G. m. Formandens Enke, Dorthe R. Bønsdorph, g. III i Vrejlev 5. S. e. Tr. 1724 m. Eftermanden.

Børn døbt Vrejlev:

Jens Hansen Sundby, Palmesøndag 1725, se under Skoleholdere her.

Niels Pedersen Widsted, 1728—44, f. ca. 1700. St. Aalborg 1721. Boede i Guldager. 1738 ventedes, efter Præstens Haab, at han vilde blive en god Degn,[2]) men han omtales ikke senere. Maaske har han været sygelig.

G. Vrejlev, 1. S. e. Tr. 1728 m. Form.s Enke. Ingen Børn.

Søren Thomsen Holm, 1745—60, f. 1718, St. Aalborg 1742 og boede i Guldager; bgr. Trin. Sdg. 1760, 43 Aar.

S. Holm havde Visitats samme Aar, som han ansattes, uden at der da sagdes noget om ham. 1748 var han ædruelig og skikkelig i Embede og Levned og fik ligeledes Ros 1751. Da holdt han ikke selv Skole, men besøgte ugentlig Skolerne og katekiserede der.[3]) 1756 beskyldtes han for at have været i Ord for Drukkenskab, men Provsten roste ham dog for Afhold det sidste Aar.

Degnen lovede 1756 Biskoppen en bestandig Forbedring, og hans Løfte var uden Tvivl af Hjertet, mente Bispen. Men, o, ve! Ved næste biskoppelige Besøg 1760 lød det: Søren Holm blev for Liderligheds (Drikfældigheds) Skyld auktioneret, men han

---

[1]) Aalborg Bispearkiv, Pakke X Nr. 18.
[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 217 (1920).
[3]) De følgende Degne her havde det paa samme Maade.

døde samme Dag, som Biskoppen kom til Sognet for at visitere.[1])

Han havde en Broder, Villads Thomsen, der var Fadder hos ham 1748.

G. Vrejlev, 11. S. e. Tr. 1747 m. Kirstine Marie Hansdatter fra Aabenterp; død i Guldager, bgr. Trin. S. 1774, 50 Aar. Af deres fire Børn døde de tre som smaa, den fjerde var:

Johan Henrik Holm, dbt. 11. S. e. Tr. 1751.

Peder Nors, 1760—66,

d. 1770, bgr. Dom. Rog., 56 Aar; St. priv. 1737. Bispen nærede Haab om, at han vilde blive til Opbyggelse.[1]) 1766 afstod han Kaldet til Efterfølgeren. Ugift?

Otto Hansen Wilsbech, 1766—78,[2])

dbt. i Brønderslev 27. Sept. 1716, bgr. Vrejlev 27. Apr. 1778, S. af daværende Forpagter paa Nibstrup Hans Ottesen W. og Inger Katrine Kruse. Der haves intet Vidnesbyrd om hans Embedsforhold.

G. m. Anne Nielsd. Friis, f. ca. 1737, død i V. Vidstrup, bgr. Maarup 20. Jan. 1791, 53 Aar.

Børn, de fem sidste døbte Vrejlev:

1. Hans Ottesen Wilsbech, f. o. 1763, tjente 1792 paa Aasen ved Øster Porsgrund i Norge,[3]) var 1801 Skoleholder i Gjerpen, død i Taars 27. Juli 1828 som Indsidder hos Gaardmand Poul Christensen paa Østerheden. Gift med Maren Bowmann, f. o. 1760, d. i Bamle 1810. En Datter Anne Friis Wilsbech, f. o. 1798.
2. Ingeborg Kathrine Wilsbech f. o. 1765, bgr. Vrejlev 30. Nov. 1766, 1 Aar.

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III 217 (1920).
[2]) Personalhistorisk Tidsskrift, 10, III, S. 146 f.
[3]) Jydske Efterretninger, Nr. 22, 1792.

3. Ingeborg Kathrine Wilsbech, 11. Novbr. 1767, d. i S. Harreslev 6. Sept. 1790; g. m. Gutzon Nielsen Børglum, Sdr. Harreslev. Jvf. S. 213.
4. Otto Nicolaj Ottesen Wilsbech, 5. Aug. 1770; bgr. 7. Marts 1773.
5. Helvig eller Hedevig Ottosd. Wilsbech, 1. Apr. 1772; opholdt sig 1792 i Aalborg. G. I i Sejlstrup 1. Aug. 1794 m. Clemen Abraham Jessen, Præst, Harreslev; II i Harreslev 29. Apr. 1803 m. Laurids Mathiesen Rimmen, Degn i Vrejlev; se senere. Hun døde i Guldager Skole 15. Apr. 1846 som Husholder hos Lærer Lars Bjørnbak.
6. Anne Katrine Ottesd. Wilsbech, 11. S. e. Tr. 1774; opholdt sig efter Forældrenes Død paa Sejlstrupgaard og døde 21. Febr. 1792 i Aalborg Budolphi, hvor hun befandt sig for at lære Fruentimmernetheder.[1])
7. Otto Ottosen Wilsbech, hjd. 9. Juli 1778, d. Vester Vidstrup, bgr. Maarup 19. Maj 1786.

Niels Michelsen Wadum, 1778—1802, bgr. 5. Maj 1802, 60 Aar.

Om hans Gerning foreligger saa godt som intet, kun fra 1785 hed det, at han arbejdede tilfredsstillende.[2])

N. M. Wadum opgav sin Indkomst saaledes:

Korn	66 Rdl.	4 Mk.	0 Sk.
Degnekornspenge	6 -	-	-
Offer	36 -	-	-
Accidentser	6 -	-	-
ialt	114 Rdl.	4 Mk.	0 Sk.

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 22, 1792.
[2]) Aalborg Bispearkiv, Pk. 315, Kirkesyn 1700—1820.

Fragik til Aalborg Skole	4 Rdl.	1 Mk.	0 Sk.						
Cons. o. Fam. Skat	1 -	3 -	2 -						
Skolehold	4 -	- -	- -						
Klokkeringn.	2 -	- -	- -						
Enkepension.	9 -	5 -	6 -	=	21 -	3 -	8 -		
					Rest 93 Rdl.	0 Mk.	8 Sk.		

Med Justitsraad Erik Wilsbech til Rønnovsholm havde han 1781 et Stevnemaal angaaende Jord til Degnens iboende Sted i Guldager af HK. 0-1-2-0. Denne Jord havde Herremanden ladet pløje og ført sig Avlen til Nytte.

Der blev dog opnaaet Forlig:

Justitsraaden overlod Arealet til Degnens fri Rettighed med Frihed for Afgifter, ligesom hans Formænd havde haft det, og ikke være ham imod i nogen Maade.

Derimod afstod Wadum sin Degnetrave af Haurholm, 13-0-3-2, som Wilsbech herefter skulde oppebære.

G. m. Maren Christensd. Riberholt. Børn døbte Vrejlev:

1. Niels Christian Wadum, hjd. 29. Aug. 1784, tjente 1814 paa Rønnovsholm. »Hængte sig selv 7. Novbr. 1834 formedelst Konens liderlige og skamløse Opførsel. Han var noget skørhovedet. 50 Aar«. (Vrejlev Kbg.). G. Vrejlev 30. Okt. 1814 m. Johanne Petersdatter, tjenende paa Rønnovsholm.
2. Marie Anne Wadum, Fastelavnssøndag 1788, død Ugilt 3. Febr. 1864; da g. m. Aftægtsmand Jens Larsen i Lørslev.

3. Michael Wadum, 21. Novbr. 1790, død 25. Maj 1836.

Laurits Mathiesen Rimmen, 1802–44, f. ca. 1775, død Guldager 5. Novbr. 1844.

Student Aalborg 1796. Fik til første Eksamen non cont. til Hovedkarakter, fordi han fik 0 i Hebraisk.[1]

Gennem Traditionen hed det om ham, at han var en studeret Mand og meget bedre til at »præke« end Præsten. Naar han kom paa Prædikestolen, sagde han: I Dag faar vi en Præken![2]

Foruden sin Degnebolig drev Rimmen en privat Ejendom, Rimmensholm, tæt ved Embedsboligen. 1828, da han ønskede den afhændet, averterede han følgende:

Mit Ejendomssted, Rimmensholm, kan faas til Købs til næste Majdag. Bygningerne for faa Aar siden af mig opbygt af nyt og stærkt Ege- og Fyrretømmer og til Dels murede Vægge, velindrettet og forsikret. H. K. 5 Skpr., men dertil 32 Tdr. Land.

Saas aarlig: 10–12 Tdr. Korn, avles 28–30 Læs Enghø foruden Kløver paa Baarerne. Mergel midt paa Ejendommen, let tilgængelig. Kan holdes 2 Heste, 4-5 Køer og 12–16 Faar. Knuptørv i Mængde, af bedste Art. Godt Brøndvand i Gaarden. God Have med Buske, Planter og unge Frugttræer af fineste Sorter.[3]

1839 blev Ejendommen igen udbudt, og da bemærkedes om den, at den egnede sig »for en Enke uden for Bondestanden«.

G. i Harreslev 29. April 1803 m. Hedvig Wilsbech (E. e. Præsten Clemens Abraham Jessen, jvf. S. 398), død 14. April 1846 i Vrejlev.

[1]) Tauber: Biografiske Notitser.

[2]) Evald Tang Kristensen: Det jydske Almuesliv, 2. Hovedb. VI, S. 284.

[3]) Aalborg Stiftstidende, Nr. 26, 1828.

Efter Rimmens Død lod Enken paa sin Bopæl bortsælge 1 Egetræs Dragkiste, 1 Chatol, 1 Ko, forskellige Bryggersredskaber, 1 Rulle m. m.[1])

I Ægteskabet var 7 Børn, alle døbt Vrejlev, hvoraf følgende blev voksne:

1. Otto Clemens Rimmen, 4. Decbr. 1803, konf. 1818.
2. Andreas Rimmen, 22. Febr. 1809, konf. 1824.
3. Erike Marie Hedevig Rimmen, født 20. Sept. 1810, 1845 hjemme i Guldager, død i Hospitalet i Mosbjerg 16. Febr. 1866; g. m. Snedker Sixtus Nicolaj Milling, f. p. Skaarupgaard 27. Juni 1806, død Mosbjerg 27. Febr. 1865 som Fattiglem.

B. Hæstrup.

Søren Christensen, —1669, kaldtes »Degn til Hæstrup«. Han døde 5. Juni og bgr. i Hjøring 8. Juni 1699, 82 Aar.

G. m. Anne Andersdatter, død 17. Juni, begr. Hjøring 20. Juni 1699, 72 Aar.[2])

Skoleholdere.

A. Kirkeskolen.

Selv om der opgives at være tre Skoler i Vrejlev 1690, kendes dog ikke Skoleholdernes Navne.

Den første, der kendes med Sikkerhed i Skolen ved Vrejlev Kirkes østre Dige, er Johannes Pretzmann, som nævnedes 1745, da han forflyttedes til Boddum-Ydby, hvor han virkede til 1773, og hvorfra Vidnesbyrdene om ham var stærkt varierende.[3])

---

[1]) Hjørring Amtstidende, Nr. 22 1845.
[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 334 f.
[3]) Thisted Amts Aarbog 1918, S. 67.

Jens Hansen Sundbye, Degnesøn herfra, se S. 396, afløste Pretzmann og fik stadig et meget godt Skudsmaal og anbefaledes 1760 af Biskoppen til et bedre Levebrød (vel nok et Degnekald), for under ham var Ungdommen fortræffelig.[1])

Han begr. Dom. Rogate 1763, 37 Aar.

G. m. Anne Hansdatter; Børn: Dorthe Margrethe, dbt. 2. S. i Adv. 1762.

Som Skoleholder i Vrejlev nævnedes 1766 Jens Jensen, g. m. Mette Jensdatter. Søn: Jens, dbt. 4. S. e. Tr. 1766.

Han var 1782 afløst af Villads Pedersen. Denne »var som Skoleholdere i Almindelighed paa den Tid strengagtig«, skrev en Søn af ham. Se nedenfor. Men Villads Pedersen hørte til Børglum Herreds allerdygtigste Skoleholdere dengang. 1802 tildeltes han som Nr. 1 en Bog som Flidspræmie, hvoraf der kun uddeltes fire i Herredet.[2])

Ovenantydede Søn har skildret, hvorledes Livet formede sig for ham i Vrejlev Kirkeskole i 1790erne. Da slig autentisk Skildring af Forholdene i et Skoleholderhjem fra før 1800 er yderst sjælden, anføres den her:

Jeg er født i Vrejlev Skole 20. Maj 1789. Jeg var i mine første Alders Aar, jeg tror fornemmelig i det tredie, meget plaget af Bindelse eller Forstoppelse, hvorover jeg blev omsider næsten en Vanskabning, thi i Sengen laa jeg saa uafladelig paa Ryggen, seende efter Vinduerne, saa at Hovedet kom til at sidde ganske skævt, og man havde nær ikke faaet det drejet tilbage, at jeg kunde holde det lige. Hovedet var det eneste Lem, som havde Grøde i sig — mit øvrige Legeme voksede næsten intet — og blev

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 218 (1920).

[2]) Nød- og Hielpe-Bog for Bondestanden af Carl Gottlob Rafn. Kjøbenhavn 1800.

uforholdsmæssigt stort, og var jeg saaledes et Skrækkeværk for hver, der saa mig.

Mit eneste Underholdningsmiddel (ɔ: Næring) i denne lange Tid var alene sød Mælk, men af denne kunde jeg ogsaa rumme en god Slurk.

Alle Midler til Helbredelse var frugtesløse, indtil endelig mine Forældre blev raadede, at jeg skulde drages gennem en Rønnebærkvist. Da dette skete, blev jeg ligesaa ualmindelig rask og sund, som jeg før havde været en Usling. Jeg blev nu saa ualmindelig stærk og sund og dejlig af udvortes, at hvem fremmed, der kom, var endog begærlig efter at se mig.

Jeg var eenfoldig, som jeg er endnu (1819), og ualmindelig bange for Folk, indtil jeg kendte dem godt. Kom en fremmed, krøb jeg afsides ind i en Krog.

Fader var, som Skolelærere i Almindelighed paa den Tid, strengagtig, dog ikke mod mig, men naar han skændte paa de andre i Skolen, blev jeg dog saa bange, at jeg næppe kunde røre et Lem paa mig.

Da jeg var naaet 7-8 Aars Alder, fik jeg et indvortes Tilfælde, som jeg plages med endnu den Dag i Dag.

Som jeg en Dag sad i Skolen og skulde have været ude at forrette et naturligt Ærinde — og jeg nylig havde i et andet Ærinde været ude — sagde derfor min Fader blot til mig:

»Anders! Hvor vil du nu hen igen? Du har jo nylig været ude!«

I min Enfoldighed kunde jeg ikke sige ham, hvorfor jeg netop da skulde ud, og jeg blev altsaa siddende i 3-4 Timer. Og fik Men, der ikke siden har været til at rette.

Da jeg var 9 Aar kom jeg i Tjeneste som Faaredreng. Da kendte jeg ikke Korn fra Græs, ja end ikke Verdenshjørnerne, saa snart jeg var fjernet $^1/_4$ Mil fra Skolestuen — fordi jeg aldrig havde været undervist i nogen Ting uden for en Dør, og dog kunde jeg læse og skrive og regne Reguladetri.

Først da jeg var 15 Aar afløstes jeg fra Hyrdekæppen og kom som Skriver til Forvalteren paa Vrejlev Kloster. Og fra jeg var 17 Aar og indtil nu

(1819, da han var 30 Aar), har jeg været ved Aalborg Amtstue.[1])

Til Trods for, at Villads Pedersen maaske var Nr. 1 blandt Herredets dygtigste Skolemestere, har Sønnen dog, synes det, følt, at der tiltrængtes visse Reformer ved Undervisningen i Faderens Skole. Den har sikkert været ham for ensidig, uden tilstrækkelig Hensyntagen til det praktiske Liv. De enkelte Metoder, man fulgte, var stivnede. De frugtbringende Impulser, der senere er kommet til, var endnu ikke mærkbare dengang.

V. Pedersen holdt ud i sin Skole til ind i Begyndelsen af 18 Hundredaarene. Han synes ikke død i Vrejlev Sogn.

G. Ugilt 1. Aug. 1782 m. Ane Petersdatter i Ugilt Degnebolig, bgr. Vrejlev 14. Maj 1800, 40 Aar.

Børn døbte Vrejlev:

1. Maren Johanne Villadsdatter, 13. Sept. 1783.
2. Maren Villadsdatter, 6. Marts 1785.
3. Peder Villadsen, 1. Jan. 1787.
4. Anders Villadsen, 24. Maj 1789 (f. 20. Maj). Skrev om sin Barn- og Ungdom og om Faderens Skolegerning. Se foran S. 402. Flyttede fra Aalborg til Melhaugens Mark i Serreslev, hvor han blev Selvejerhusmand og døde 28. Okt. 1845 af Brystsyge. G. m. Ane Marie Hansdatter. En Søn var Caspar Villadsen, Sagfører i Hjøring, 1868–1904.[2])
5. Ane Villadsdatter, 8. Jan. 1792, død i Kalum 24. Febr. 1863 hos en Søn Bertel Thomsen. G. m. Thomas Bertelsen.
6. Christen Villadsen, 20. Novbr. 1795.

---

[1]) Anders Villadsen: Sjælens Udødelighed og Bibelens Ægthed, S. III. Aalborg 1819.

[2]) H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer, S. 347.

7. Jens Villadsen, 30. April 1797.
8. Mads Villadsen, 14. April 1800, død Serreslev 3. April 1874. Lærereksamen Snedsted 1823. Lærer Serreslev. G. I Serreslev 30. April 1824 m. Ane Christensdatter, Underaare; II m. Ane Sophie Pedersen, død 7. Maj 1855, 45 Aar, 1 Md.

Denne Egnens dygtigste Skolemester fik til Efterfølger en Jens Nielsen.

Den Skole, de begge virkede i, laa lige op ad det østre Kirkedige, og Børnene benyttede Kirkegaarden som Legeplads. Det kan bl. a. den Dag i Dag ses paa en stor flad Gravsten, der minder om en tidligere Ejer af Vrejlev Kloster, Birkedommer Peter Friderichsen. Den blev benyttet som Glidebane, og dens Inskription er saa godt som fuldstændig afslidt, skønt den kun har ligget siden 1804. Den gamle Skole ved Kampestensdiget stod til 1846, da den styrtede sammen, bl. a. under Vægten af Sædekorn paa Loftet.

Jens Nielsen var g. m. Dorthe Pedersdatter. De havde mindst 14 Børn, hvoraf de fleste blev voksne.

B. Rønnebjærg.

Her blev Thomas Christensen 1745 paamindet om sin Efterladenhed og lovede Forbedring. 1751 fortjente han stadig Paamindelse og Rettelse, men paa den Maade var han dog til Nytte.[1])

18. S. e. Tr. 1755 viedes i Vrejlev Skoleholder i Rønnebjærg, Enevold Jensen og Enken Bodil Larsdatter. Han har vel kun undervist nogle faa Vintre.

Jens Christensen nævnedes 1756–60 som opbyggelig i sit Embede, og han stræbte endda efter

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 217 (1920).

at tiltage. Maaske er han den Jens Christensen, der 1745 var i Hæstrup og da fortjente godt Skudsmaal.[1])

1. Sdg. i Adv. 1761 bgr. Poul Mogensen, Skoleholder i Rønnebjærg, 56 Aar. Han kan altsaa kun have været der en kort Tid, vel en Vinter.

En Christen Thomsen Ingstrup kan være Søn af ovennævnte Thomas Christensen. Han var her 1766—68, da to Børn døbtes. G. m. Karen Christiansdatter.

Mads Nielsen Holbech tog fat fra 1769 og døde i Embedet 1791, bgr. 19. Marts, 51 Aar. Der var intet at kritisere over hans Skolegerning.

G. m. Marie Antonette Henriksdatter, som efter Mandens Død flyttede til Bistrup og døde der 1792. Børn:

1. Zidsel Madsd. Holbech, f. c. 1762, g. m. Jens Christensen i Aalborg.
2. Anne Margr. Madsd. Holbech, f. c. 1765; tjente 1792 i Sukkerhuset i Aalborg.
3. Niels Madsen Hesberg Holbech, f. c. 1766, oph. sig i Lilholt i Mygdal.
4. Jørgen Henrik Madsen Holbech, døbt Vrejlev 27. S. e. Tr. 1769. Skræddersvend København.
5. Anne Sophie Madsd. Holbech, dbt. Vrejlev 2. Pinsedag 1773; hos Moderen 1792.
6. Lovise Madsd. Holbech, f. c. 1775; tjente 1792 hos Kordegn Thomas Helmich, Hjøring.

Ved Skiftet i Bistrup repræsenterede Christen Pedersen Grønlund de fraværende Arvinger.

Peder Engelbreth Fix, Degnesøn fra Tolstrup, død paa Aarup Hede 28. Novbr. 1821, 52 Aar.

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 217 (1920).

g. m. Mette Jensd. Munch; født i Vejby; død som Almisselem i Poulstrup 15. Juni 1840, 72½ Aar. Foruden et Par Børn, der døde spæde, var der følgende i Ægteskabet, de 6 sidste født i Vrejlev:

1. Maren Riber Fix, ca. 1792; 2. Palemon Pedersen Fix, 1793; 3. Jens Pedersen Fix, 1795; 4. Niels Christian Pedersen Fix, 1798; 5. Margrethe Helvig Pedersd. Fix, 1800; 6. Christian Pedersen Fix, 1802; 7. Karen Pedersd. Fix, 1804; 8. Gregers Pedersen Fix, 1806.

C. I Guldager

nævnedes Hans Nielsen som Skolemester 1649.[1]) I 17 Hundredaarene boede Degnene her, men der holdtes vist ikke egentlig fast Skole før 1844, da den senere saa bekendte Lars Nielsen Bjørnbak kom hertil.

D. Hæstrup.

Jens Christensen fortjente 1745 godt Skudsmaal, se S. 405.

Fra 1748—53 kendes Jens Andersen, som var ulastelig i sit Embede. G. I 2. Juledag 1748 m. Anne Jørgensdatter. II 3. Pinsedag 1753 m. Anne Michelsdatter fra Nørtjæred. Børn: 1. Jørgen, 1749; 2. Mette, 1750; 3. Niels, 1751.

Efterfølgeren, Henrich Nielsen, havde et godt Vidnesbyrd fra Præsten, men Bønderne var ikke tilfreds med ham, hvortil Biskoppen bemærkede, at hverken hans Forhold i eller udenfor Skolen var Skyld deri (1756). Han rostes dog 1760 som et kristeligt og gudfrygtigt Menneske, men paa Grund af hans mellem Stunder paakommende Svagheder var

[1]) Hjøring Tbg. 1649, fol. 14 b.

han ikke saa skikket til Skolehold, hvorfor han holdt en god Hører ved Navn Lars Christensen.[1])

G. Vrejlev Allehelgensdag 1754 m. Kirsten Madsdatter. Børn, dbt. Hæstrup: Kirsten, 1755; Peder, 1762.

Om Christen Sørensen, f. ca. 1735, var der intet at sige, hans Resultater i Skolen var stedse tilfredsstillende. Det hed om ham 1800, at han var en værdig og fortjent Skoleholder, som i 38 Aar havde haft med dette sure og slet lønnede Arbejde at bestille. Hans Løn derfor var 8 Rdlr. 4 Mk. aarlig.

Skolen, der var i middelmaadig Tilstand, søgtes af 40-50 Børn.[2])

G. I m. Anne Nielsdatter, begr. 1773, 41 Aar; g. II i Maarup 18. S. e. Tr. 1773 m. Kathrine Andersdatter fra Lønstrup. Børn: Else Kirstine, 1765; Christiana, 1768; Ane, 1776; Niels, 1778; Anders, 1780; Johanne, 1784.

En Mand af den kendte Høyen-Slægt, hvortil hører Kunsthistorikeren N. L. Høyen, og som stammede fra et Par yderst fattige, men stræbsomme og retskafne Forældre i Højene i St. Olaj Sogn, sad fra 1801-04 paa Katederet i Hæstrup.

Skoleholderen var Lars Larsen Høyen, dbt. St. Olaj 24. Jan. 1768, S. af Lars Christensen[3]) og Maren Mikkelsdatter. L. L. Høyen opholdt sig 1793 paa Aastrup, antagelig som Skriver, saa i Hæstrup Skole, derpaa atter i St. Olaj Sogn.

G. m. Kirsten Svendsdatter. Børn:

1. Svend Larsen Høyen, f. Olaj, 6. Maj 1796; dem. Jonstrup 1817, Lærer i Randers 1820, Jelstrup

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 217 (1920).

[2]) Vendsyssel Tidende, Nr. 106, 1935.

[3]) Muligvis den Hjælpe-Skoleholder, Lars Christensen, der omtales rosende ovenfor.

1826 og Kirkesanger og Lærer Torpmagle ved Frederiksværk, hvor han døde 1. Maj 1838. G. Vrejlev 2. Juledag 1820 m. Inger Marie Helgesen i Lund Prgd.

2. Lars Larsen Høyen, f. Olaj 2. Juni 1799; død lille.
3. Ane Marie Laurence Høyen, f. Olaj 12. Okt. 1800.
4. Laurits Larsen Høyen, dbt. Hæstrup, 4. Juli 1802; dem. Snedsted 1824. Derefter Huslærer paa Haurholm og 1827 Lærer i Mygdal. Død der 20. Juli 1840; g. m. Else Christensdatter af Gjøgaard, Mygdal. 5 Børn.
5. Søren Esbensen Høyen, f. Olaj 3. Marts 1805, Bendrejer og Husmand N. Bindslev og Nørre Hede, Astrup. Død sidstnævnte Sted 16. Fbr. 1865. Han brugte ikke altid Navnet Høyen; g. Bindslev 26. Fbr. 1833 m. Ane Marie Nielsdatter. Flere Børn.

Lars Jensen Solholt virkede fra 1805-12. G. Hæstrup 9. Okt. 1803 m. Birgitte Poulsdatter fra Pælen i Vrejlev S. Af deres fire Børn døde to som smaa; de to andre var: 1. Else Marie, dbt. 16. Fbr. 1806; 2. Jens Christian, dbt. 24. Sept. 1809.

Han afløstes af Jens Nielsen Krustrup, som var her endnu 1836. G. m. Birgitte Pedersdatter. Børn bl. a.: Ane Sophie Jensd. Krustrup; dbt. 18. Marts 1813, konf. 1828.

Børglum-Furreby-Vejby.

Degnen i Børglum havde 1553 sit Degneboel ifølge kgl. Majestæts Befaling, men fik ikke den gamle Degnerente. Derimod havde Furreby ikke noget Degneboel. Vejby nævnedes slet ikke dette Aar, men Sognet havde tidligere bevislig haft et Degneboel, der aarlig gav en Tønde Korn. 1553 var det taget og lagt til Sejlstrup.[1])

1690 hed det: Tilforn, da Bønderne var ved Magt, nød Degnen 20 Tdr. Byg, men nu stod en Del af Gaardene øde, de fleste var forarmede, saa der var mange, som hverken havde at æde eller saa, hvorfor nu næppelig kunde bekommes 16 Tdr. Byg.

Offeret til de tre høje Fester beløb sig kun til 1 Sldlr. af Patronen og af Sognefolkene 3 Mk.; thi der var ganske faa som ofrede til Degnen, og der blev vel snart ingen for Armods Skyld. Af Brudefolk ofredes 8-10 Skilling, ved Børnedaab 4-5 Sk. og med Koners Kirkegang 3 Sk. Paaskerente 10-12 smaa Kager og 8-10 Æg med hver Kage. St. Hans Rente 10-12 smaa Ost.

Af Furreby havde hverken været ydet Paaske- eller St. Hans Rente i mange Aar.

1) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo St. Hist., S, 148.

Patronen til Børglum, velb. Christian Reedtz, havde givet et Værsted ved Navn Frøkjær til Degnebolig, som var sat i den nye Matrikul for Hk. 2-4-3-0, hvoraf Degnen svarede Kvartalsskat, Konsumtions- og Familieskat, Kop- og Ildstedsskat, Kornskat og andre Skatter.

Der var et lidet Ladehus af 4 Fag og et lidet Høhus og et Raalingshus af 8 Fag, et Jordhus til Fæ og en Stald til Øgkreaturer af 2 Fag.

Marken var vaad, sid og kold, thi den laa moxen (ɔ: næsten) i Kæret, hvoraf Stedet havde sit Navn. Naar vaade Foraar indtraf, var der en Del af Jorderne, som ikke kunde saas for Vand. Der var 6 Agre som laa saa »sidt«, at de sjælden kunde saas, udi hvilke ellers saaedes $1^1/_2$ Td. Havre, o. s. v.

Pension (Afgift) til Sæby Skole 4 Tdr. Byg, og derforuden havde Patronen godvillig udlovet 2 Tdr. Rug, et Løfte, han havde opfyldt i to Aar, paa det, at Bønderne kunde blive forskaanede for at give Degnen Trienten (ɔ: Trediedelen) efter Loven.

Det faldt Degnen meget besværligt at vogne saa meget Korn, nemlig 4 Tdr. Byg og 2 Tdr. Rug, til Sæby, seks Mil, en meget lang og besværlig Vej, formedelst de mange Aaer og Bække, som var derimellem.[1])

Ovennævnte Degneboel (Frøkjær) kom dog senere ved Chr. Reedtz' Fallit fra Degne- til Birkeskriverembedet, men en af de følgende Patroner, Generalbygmester L. Thurah lagde det tilbage 1754, da Degnen tillige skulde være Organist ved Børglum Kirke, som Underhold for den nye Dobbeltjeneste.

I 1740'rne var Børglum Degnebolig i god Stand.

Degnelønnen i Børglum var mod Slutningen af 17 Hundredaarene:

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. St. Hist., S. 69 f.

Korn	62 Rdl.	4 Mk.	« Sk.
Offer	30 —	« —	« —
Accidentser	10 —	« —	« —
	102 —	4 —	« —
Fragaar:			
Pension til Aalborg Skole	5 —	4 —	« —
Kons.- og Fam.- Skat	1 —	3 —	« —
Pens. til Helmichs Enke	9 —	3 —	3 —
Restløn	85 Rdl.	5 Mk.	13Sk.[1]

Baade i Furreby og Vejby har Degnene i Børglum haft Substitutter, der fungerede for dem som Stedfortrædere i de respektive Kirker med Kirkesang. Lønnen for denne sekundære Kirketjeneste har formentlig kun været nogle faa Rigsdaler.

Børglum Sogn havde ikke nogen Skole før efter Lov af 23. Januar 1739, et forholdsvis meget sent Tidspunkt efter Sognets Størrelse og set i Sammenligning med andre Sogne i Landsdelen. 1742 nævnes en Degneskole, der samlede Børnene fra Børglum By, Fristrup, Vittrup og Stenbjerggaard, og derforuden en Skole for den øvrige Del af Sognet, vist beliggende ved Klosteret, eller muligvis kun en Omgangsskole i Skøttrup. Senere nøjedes man med een fast Skole, der, hvad Undervisningen angik, henimod Aar 1800 var i dybeste Forfald.

Skoleholdet her var dog blevet funderet nogle Aar forud, thi efter Codicil af 15. Marts 1730 gav Stiftamtmand Christian Reitzer (død $^{29}/_{2}$ 1736 begr. i Børglum) tillige med sin Hustru Marie Schou (død $^{28}/_{12}$ 1730) 200 Rdlr. til en dansk Skole

[1]) Pakke i Landsarkivet Viborg indeholdende Fundationer og Gavebreve 1768—1805 og Indberetninger fra Degne og Skoleholdere i Aalborg Stift 1775—1806.

for Børglum Sogns Ungdoms Undervisning i Christendom.[1])

Aar 1800 var der i Børglum et Skolehus paa 9 Fag med murede Vægge.

Skoleholderens Løn paa den Tid var:

3 Tdr. 6 Skp. Rug, 2 Tdr. 4½ Skp. Byg og i Penge 15 Rdlr. 4 Mk. 12 Skilling, samt C. Reitzers Legatrente.

Med samme Kapital som Chr. Reitzer i Børglum stabiliserede Handelsmand Svend Thomsen Lund[2]) i Løkken 1739-40 Skoleholderens Løn i Furreby, altsaa 200 Rdlr., hvilken Sum stod hos Vrejlev Klosters Ejer, af hvem Renten, 10 Rdlr., aarlig udbetaltes til Skoleholderen.

Ligeledes var 1747 af samme givet 200 Rdlr., hvis Renter aarlig skulde deles til fattige Skolebørn i Furreby Sogn.

Disse 200 Rdlr. skulde efter Stiftamtmandens Foranstaltning ved Skiftet efter ovennævnte Svend Thomsen Lund være fastsat i Kalum Nørgaard, saaledes, at denne Gaards Ejere og Beboere stedsevarende beholdt Kapitalen og deraf svarede aarlig 10 Rdlr., hvilke Stedets Præst modtog til Uddeling.

Gavebrevet derom skulde være tinglæst ved Jerslev Herreds Ting 1748, men 1759 fandtes ikke nogen Kopi deraf i Stiftskisten.[3])

I Furreby første Skole, der bestod af 6 smaa Fag, fandtes 1753 3 Vinduer i hver Side af Skolestuen. I denne stod 2 Borde, 4 Bænke og en Lerpottekakkelovn. Skolehuset betegnedes af Skoleholderen som fugtigt, og Væggene var da raadne.

---

[1]) Hofman: Fundationer IV 325 f.
[2]) Død 1747, Jydske Samlinger 4. III, S. 65 ff.
[3]) Hofman: Fundationer IV, S. 326.

Skoleholderen skrev i Indberetningen om Boligforholdene, at i den Stue, hvor han havde sit Værelse, var tre Vinduer og intet andet deri, som Herskabet havde indført.

Den første Skole i de tre Sogne rejstes ca. 1690 i Vejby paa Foranledning af Fru Ide Sophie Skeel, velb. Christian Reedtz' til Børglum Kloster, som da gav et Skolehus »til Skolebørn derudi at informere«. Om de to andre Sogne i Pastoratet hed det samtidig, at disse ikke havde noget egentligt Skolehus, »men aleneste 2-3 Skoleholdere, som gik omkring med Børnene fra et Sted til et andet«.[1])

Vejby Skole havde 1800 en Lerpottekakkelovn. Lønnen til Skoleholderen var 13 Rdlr. 2 Mk. 3 Sk. Præsten sluttede sin Indberetning om dette Sogns Skolevæsen:

»Man finder sjældent 20 Børn forsamlede formedelst Forældrenes ubetænksomme Selvraadighed!«

1841 opførtes en ny grundmuret Skole, efter Overslag for 441 Rdlr. 4 Mk. 14 Sk., i hvilken Sum dog ikke var medregnet Udgiften til Tag, der vel leveredes af Bønderne.[2])

Degne.

A. Børglum.

Søren Bertelsen Aalborg, c. 1650-83, boede 1669 med sin Hustru i Vittrup.[3]) Han døde 1683, da hans Eftermand udnævntes.

G. m. Anne Sørensdatter.

Børn: Et Drengebarn, dbt. 3. Pinsedag 1651. Navnet ikke indført.

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalborg St. Hist. S. 69.
[2]) Aalborg Stiftstidende Nr. 125 1841.
[3]) Hjørring Tingbog 1670, fol. 38.

Christen Nielsen Torslev, 1683-88, havde fra 1672 været Kapellan i de tre Sogne, men hans Løn var kun 12 Sldlr. aarlig.[1]) Da derfor Søren Aalborg døde, udvirkedes, at C. Torslev ogsaa fik Degnetjenesten for sin Livstid, hvorved hans Indkomster jo væsentlig forbedredes med den sædvanlige Degne- Rente og - Rettighed.

Paa Kaldsbrevet,[2]) der er udstedt af Christian Reedtz til Børglum Kloster, bemærkede Biskoppen, at Ungdommen ved hans sidste Visitats »gjorde for deres Saligheds Kundskab hel god Forhaabning til al Fornøjelse«.

C. Torslev fratraadte Degneembedet 1688, se nedenfor, men fortsatte som succederende Kapellan. Efter Sognepræstens Død skulde han jo være traadt i dennes Sted, men det skete ikke, maaske af den Aarsag at han da var 67 Aar. Han boede i Frøkjær der i Mtr. 1688 stod til H. K.: 2-4-3-0 og døde der 1698, bgr. 2. Sept., 80 Aar.

G. m. Kirsten Christensdatter, E. e. Christen Mortensen Kræmer i Børglum By. Hun overlevede ham og døde 1715, bgr. 2 Marts, 84 Aar.

Børn (1-3 Stedbørn):

1. Christen Christensen Kræmer, se Efterfølgeren.
2. Else, død før 1741; efterlod 4 Døtre bl. a. Maren Christensdatter i Jerslev.
3. Mette Marie, død i Viborg i 1730'erne; 1 S. og 1 D.
4. Maren, f. o. 1675; g. m. Thomas Jensen i Klæstrup.
5. Christen Christensen Torslev, f. o. 1688; var 1698 i Norge; død før 1741 i Randers.

---

[1]) Wiberg: Præstehistorie I, S. 248.

[2]) Trykt i Vends. Aarb. V, S. 338 ff (1924).

6. Kirsten, f. c. 1680; g. m. Chr. Jensen i Børglum.[1])

Christen Christensen Kræmer, 1688-1727.

I Chr. Torslevs Kaldsbrev[2]) som Degn var det bestemt, at hans Stedsøn skulde være hans Efterfølger, og da Torslev 1688 trak sig tilbage fra Degnetjenesten, blev C. C. Kræmer hans Afløser og aflagde Degneeden 12. Juni s. A.

Biskop Bornemann tvivlede ikke paa 1683, da Kræmer fik Ekspestance paa Embedet, at han jo under Stedfaderens Manuduktion og Undervisning skulde blive til Overtagelsestiden dagligen dygtigere og dygtigere.

Efter C. Torslevs Afgang eksaminerede Biskoppen 15. Maj 1688 Kræmer i Sang og Børnelærdom og ved Visitats i Furreby Kirke 28. Maj s. A. havde Bispen »fornummet videre Prøver« paa den vordende Degns tilstundende Embedstjeneste.

C. C. Kræmer lovede til hver Aars St. Mortenstide til Sæby Skole at levere 2 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg. Ligesom Stedfaderen beboede han Frøkjær og maatte som ham svare aarlig deraf: Landgilde 48 Skilling og Arbejdspenge 2 Rdlr., Afgifter, som baade Fader og Søn havde Døje med at svare[3]) grundet paa deres »slette Efne«.

De biskoppelige Forventninger om Chr. Kræmer holdt dog ikke Stik under den følgende Biskop, for ved en Visitats i Furreby 1699 fandtes »her hos de unge en uforsvarlig Ruditet (Uvidenhed) i deres Kristendomskundskab og hos Almuen en barbarisk Uskikkelighed«, og samme Tilsynsmand skrev 1707,

---

[1]) Børglum-Jerslev Herreders Tingbog $^{27}/_{4}$ 1741.
[2]) Vendsysselske Aarbøger V, S. 338 f (1924).
[3]) Vendsysselske Aarbøger V, S. 340 (1924).

at Ungdommen i Børglum da »i deres Kristendom var nogle elendige Stympere« og Menigheden i det hele taget af et uskikkeligt Væsen.[1])

Ogsaa paa Kræmers private Liv var der noget at udsætte, og senere, i hans ældre Aar, anklagedes han for grov Uskikkelighed, og Sognepræsten, Henrik Sørensen Brunow, vilde have ham dømt fra Embedet. Saa galt gik det dog ikke, men 1725 var hans Hustru hos Biskoppen for at tale Mandens Sag. Og da raabte og skreg hun saadan, at Bispen maatte imødekomme hendes Ønsker og Krav og love, at Degnen ikke skulde miste Embedet, naar han kunde faa Godsejeren til at antage en Person til at holde Skole. Denne Ordning maa have fundet Sted. To Aar efter døde Christen Degn, 64 Aar gammel, begr. 21. Decbr. 1727.

G. m. Maren Jørgensdatter, bgr. 9. Jan. 1735, 60 Aar.

Børn, foruden fire, der døde spæde:

1. Christen, dbt. 19. Marts 1702 i Furreby Kirke »fordi Moderen der fødte Barnet«. Degn Hirsholmene 1739-53.
2. Mette Kirstine, dbt. Børglum 6. Maj 1708.

Jens Thomsen Helmich, 1727-37, født ca. 1700, Student Aalborg 1719. Embedet her overtog han et halvt Aarstid inden Forgængerens Død, idet han underskrev hos Biskoppen 13. Maj 1727.

Efter 10 Aars Virke forflyttedes han i Sommeren 1737 til Vrensted. Se der.

Thomas Ebbesen Sandholt, 1737-57, f. i Aalborg, død i Børglum 1757, bgr. 10. Juni, 48

---

[1]) Bircherods Dagbog, S. 352 og 522.

Aar, Søn af Skrædder Ebbe Poulsen, der bgr. m. Ligprædiken paa St. Jørgens Kirkegaard, Aalborg, 4. Novbr. 1736, 45 Aar 9 Mdr. 14 Dage. Moderen, Kirsten Poulsdatter, boede som Enke i Vestergade i Aalborg og døde 30. Maj 1752. Hun havde 3 Sønner og 3 Døtre.[1])

Th. Sandholt svarede 1743 4 Rdlr. i Kopskat. 1748 laante han 140 Rdlr. af Forpagteren paa Bannerslund Christen Jensen Møenboe (Jvf. S. 69). Fordringen derpaa var ikke slettet i Pantebogen 1804, da Forskrivningen indkaldtes.[2]) Og 2. Okt. 1749 skødede han et Boel, Lægger-Versted kaldet, beliggende i V. Brønderslev til Niels Sulsted for 165 Rdlr. kurant.[3]) I hans Tid, 1754, lagdes Frøkjær atter under Degneembedet, men Birkeskriveren, Christen Christensen, skulde dog, som hidtil, bebo Stedet indtil sin Død,[4]) der indtraf 1765.

1741 maatte baade Sognepræsten og Sandholt høre Bebrejdelser for, at Menighederne var meget vankundige. 1748 var han uden Forargelse i sit Levned, dog efterkom han kun under Præstens idelige Tilsyn og Driven sit Embede upaaklageligt. Ved en senere Visitats sporedes Bedring i hans Forhold.[5])

G. I. . . . . . med Mette Marie Hvid, bgr. 9. Okt. 1752, 38 Aar.

G. II. 29. Sept. 1753 i Børglum m. Mette Graa af Aalborg.

Børn dbt. Børglum:

1. Ebbe Sandholt, 23. Novbr. 1738, bgr. Juledag 1740.

---

[1]) Aalborg Skifteprotokol 1731-50, Bl. 699.
[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 77, Tillæg. 1804.
[3]) Skøde og Pantebog for Børglum-Jerslev Herred, Bl. 65.
[4]) Hofman: Fundationer III, S. 332.
[5]) Vends. Aarb. III, S. 220 (1920).

2. Abraham Martinus Sandholt, Mikkelsdag 1740, konfirm. 1755.
3. Ebbe Sandholt, 16 S. e. Tr. 1742, boede 1792 i København i god Stilling.
4. Lassenius Sandholt, Sexagesima 1745; var Kæmner i Arendal, gift Kristiansand 15. Sept. 1774 med Kathrine Christoffersdtr. Rasch.
5. Inger Kirstine Sandholt, Dom. lætare 1748; d. s. A.
6. Inger Magdalene Sandholt, 9. S. e. Tr. 1749, død 12. Marts 1792 hos Jens Christensen i Kirkholm i Vejby. Hun var 1763 Fadder hos Degnen i Børglum. Senere havde hun været i Ægteskab med afdøde Hyrekusk Peder Lund, København, om hvis Slægt der ellers intet vidstes. De sidste to Aar havde hun som Enke opholdt sig paa Hjemegnen. Hendes Bo udgjorde 14 Rdlr. 4 Mk. 14 Sk., der medgik til Begravelsen.

Børn:

a. En Søn, . . . Lund. Hans Opholdssted kendtes ikke ved Moderens Død, han var over 20 Aar.
b. Kirstine Magdalene Lund, f. ca. 1785. Dette Pigebarn kunde altsaa ikke forsørges af Dødsboet, men Skifteforvalteren forventede, at Slægten vilde tage sig af det. Der tænktes herved paa afdødes to Brødre i Kjøbenhavn og Norge.[1]

Otto Diderich Skak Dagnes, 1757-1805, født i Ribe 6. Maj 1733, som Søn af Musikantsvend i Lemvig, senere Degn i Nørre Nissum, Jacob Hansen Dagnes og Hustru Zidsel Carlsd. Mulvad.[2]

O. Dagnes kaldedes 1757 baade til Degn og Organist, og han betegnedes senere som »en god San-

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 14 1792.

[2]) E. Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie, S. 170 og 751.

gere og Orgelmester«, der ellers levede et ædrueligt og skikkeligt Levned.[1])

Fra Birkeskriver C. Christensens Død 1765 havde han Ret til at bebo og bruge Ejendommen Frøkjær. Hans Interesse for Landbrug maa ikke have været stor eller have tabt sig, for 1778 bekendtgjorde han:

»Det mig som Organist ved Børglum Kirke tillagte Sted, Frøkjær, er jeg sindet til fra 1. Maj 1778 at overlade til Forpagtning eller Fæste paa min Livstid eller paa visse Aar. H. K. 2-4-3-0 — God Eng og Jorden i god Brug«.[2])

Dagnes betegnes mærkværdig 1789 som Orgelmester i Aalborg. Hvis det ikke er en Fejltagelse, maa han hurtigt have trukket sig tilbage til Børglum.

En Søster til Børglum-Degnen, Karen Dagnes, var Billedhuggeren Bertel Thorvaldsens Moder,[3]) og en Broder, Carl Dagnes, var Organist ved St. Katrine Kirke i Hjøring.

Otto D. S. Dagnes døde 30. Marts 1805.[4])

G. I i Børglum 29. Juni 1758 m. Formandens Enke, Madam Mette Graae, bgr. Børglum 14. Juni 1776, 47 Aar.

G. II i Vilsted 22. Okt. 1777 m. Jfr. Margrethe Kirstine Møller, f. 1738, Søster til Degnen B. J. Møller, Rubjerg. Se Side 192. Død Nibe 23. Jan. 1818.[5]) Dette Ægteskab var barnløst.

Børn af første Ægteskab, døbt Børglum:

1. Thomas Sandholt Dagnes, 4 S. e. H. 3 Kgr. 1759, bgr. 29. April s. A.

---

1) Vendsysselske Aarbøger III, S. 221 (1920).

2) Jydske Efterretninger, Nr. 5 1778.

3) Personalhistorisk Tidsskrift 6. VI 162.

4) Den Viborger Samler, Nr. 30/1805.

5) Jydske Efterretninger, Nr. 9, 1818.

2. Jacob Dagnes, 16. S. e. Tr. 1760. Krambodsdreng Aalborg død der 18. Sept. 1779, 19 Aar.
3. Oline Dagnes, 1. Novbr. 1762; g. m. kgl. Løber, senere Mundskænk, Jens Østrup.
4. Thomas Sandholt Dagnes, Sexagesima 1765.
5. Charlotte Amalie Dagnes, Septuagesima 1767, død 17. Decbr. 1836 »efter et retskaffent Liv, prydet med sjælden gudhengiven Tænkemaade; g. c. 1799 m. Christen Justesen, Degn og Forligelseskommissær i Nibe. Han døde 14. Jan. 1836, 64 Aar. De boede i store Torvegade.[3])

Johannes Andreas Wiberg, 1808-22, f. i Viborg 19. Sept. 1780, S. af Dansemester Mathias Andreas W. (død 1803) og Mariane Louise Wagner (død 1795). 1791 sattes han i Fødebyens Latinskole, hvorfra han blev Student 1797. Tog derefter Artium og Philosophikum, var 1799 Substitut i Tømmerby-Lild.[1]) Rejste 1804 til Kbh. og tog samme Aar anden Eksamens philosofiske Del.

Københavns Bombardement 1807 og deraf følgende uheldige Omstændigheder var Aarsag i, at han efter i to Aar at have forberedt sig til teologisk Embedseksamen nødtes til at forlade Universitetet.

Han kom saa 1808 til Børglum, og her var han foruden Degn, Organist og Skoleholder, tillige delvis Præst, da den derværende Pastor Albrechtsen var for gammel og svagelig til at prædike selv.[2]) Han boede i Frøkjær.

I Efteraaret 1823 blev Wiberg Kantor ved Vor Frue Kirke i København, i Sommeren 1823 Synge-

[1]) Thisted Amts Aarbog 1914, S. 29.
[2]) Jydske Samlinger, 2 III S. 45.
[3]) Aalborg Stiftstidende, Nr. 18 og 203, 1836 og T. V. Færgemann: Nibe Købstad, S. 26.

lærer ved Metropolitanskolen og 1833 Lærer i Messesang ved det kgl. Pastoralseminarium.

I 1832 skrev han Messemelodier til Fadervor o. s. v., ledsagede med Anmærkninger om Præstens Forretning for Alteret (Andet Oplag 1843).[1]

J. A. Wiberg døde i København 26. Juli 1843.

G. m. Juliane Marie Gjøhr, d. i København 17. Okt. 1838.

Børn født i Børglum; Nr. 9 dog i København:

1. Ludvig Nicolaj Wiberg, hjd. 20. Aug. 1809, d. 15. Maj 1815.
2. Louise Jacobine Wiberg, 24. Maj 1811; d. i Søborg Skole 31. Decbr. 1855; g. i København 12. Sept. 1845 m. Lærer Henrik Hansen Mangor, Søborg, d. i Aarhus 25. Marts 1886.[2]
3. Sophie Frederikke Wiberg, hjd. 7. Maj 1812, bgr. 18. Maj s. A.
4. Nicoline Sophie Wiberg, 17. Novbr. 1813.
5. Wilhelmine Frederikke Wiberg, 10. Novbr. 1816.
6. Edvard August Wiberg, 3. Marts 1819.
7. Emilie Mathia Wiberg, 14. Marts 1820.
8. Julie Andreetta Wiberg, d. 25. Decbr. 1821, 1 Aar gl.
9. Julie Hansine Wiberg, f. i København 4. Marts 1828; g. m. Karl Julius Sønnichsen, der Tid efter anden ejede Vangs Mølle, Brønderslev Kro, Hellumlund, Ulstedbo, Oxholm (1852-60), Linderumgaard (1872-73), forskellige Ejendomme i København og sidst Carlsberg ved Hillerød.[3]

---

[1]) Indbydelsesskrift fra Metropolitanskolen 1840, S. 49-50, og Erslev: Forfatterleksikon III 529.

[2]) Brock-Bredal: Stamtavle ved P. J. Schmidt, (5. Udg.) S. 126.

[3]) Jydske Samlinger, 2. III 44 f.

B. Furreby.

Det ser ud til, at hvert af de tre Sogne har haft sin Degn, eller i hvert Fald Substitut, indtil omkring Aar 1700.

I Furreby nævnedes 1670 Anders Sørensen Degn, hvor »Degn« dog muligvis kun er et Tilnavn. Han havde daarligt Rygte, idet han var impliceret i en Tyverisag,[1]) og 2. April 1700 bgr. Bertel Sørensen Degn af Furreby, 60 Aar.

1731 havde Søren Nielsen, Degn i Løkken, brugt usømmelige Skældsord (Skælm) mod Søren Christensen Rask[2]) fra Kajholm i Jens Christensens Hus i Løkken og tiltaltes derfor, men Sagen forligtes.[3])

Og 2. Marts 1735 bgr. Christen Nielsen Degn af Løkken, 59 Aar.

C. Vejby.

Anders Jensen, Degn til Vejby, der var født i Skjøttrup, blev bgr. 25. Novbr. 1662 i Børglum Kgd., »da han havde levet i Verden 93 Aar«.

Christen Andersen, Degn i Vejby, stævnede 1661 for Degnerente. Han var antagelig Søn af ovennævnte og har vel fungeret nogle Aar før dennes Død.

Den 3. Maj 1752 bgr. »den gode, gamle Substitut i Vejby, sl. Jens Christensen, 75 Aar, da han i 52 Aar havde forestaaet Degneembedet sammesteds[4]) og »imidlertid tjent troligen og trende Præster til Fornøjelse«.

Han boede »paa Løth« og kaldtes 1722 Degn. Ogsaa han kan være Søn af Formanden.

---

1) Jydske Samlinger, 5. I 459.

2) 1754-69 Degn paa Hirsholmene, se Side 88 f.

3) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. $^{21}/_{6}$ 1731.

4) Børglum Herreds Tbg., Marts 1661.

G. 19. Juli 1716 i Vejby m. Bodil Lauridsdatter. Børn døbt Vejby:

1. Søren, 14. Fbr. 1717; 2. Christen, 3. Aug. 1719; og 3. Maren, 26. Apr. 1722.

Skoleholdere.

A. Degneskolen

i Børglum By. I denne har sikkert kun Degnen Sandholt drevet Skolehold. Fra 1754, da Degnene tillige skulde betjene Orgelet, blev de fritaget for at holde Skole.

Saa var der ikke nogen Børglum Byskole, før den energiske J. A. Wiberg 1808 forenede Skoleholdet med Degne- og Organisttjenesten.

B. Kirkeskolen

blev formentlig rejst ved Midten af 17 Hundredaarene og laa ved Klosteret. Den var ved Slutningen af Aarhundredet Sognets eneste Skolehus, med meget slette Skoleforhold.

Mads Svendsen kaldtes 1748 nyantaget og »flittig og ulastelig«. Maaske har han afløst Sandholt. Han var 1765 Formynder for Husmand Niels Madsens Børn i Vejby.

Han begr. 22. Marts 1774, 69 Aar 10 Mdr.

G. i Furreby, 12. S. p. Tr. 1755 m. Bodil Pedersdatter af Furreby. Børn bl. a. Svend, Maren og Peder f. 1756-58.

Saa fulgte en studeret Skoleholder, Peder Brøndlund, der var Student fra Aalborg 1772. Han havde maaske øvet Skolehold i Løkken, før han kom her i 1774. Kun godt et Par Aar kom han til at virke ved Klosterets Skole. Saa fik han Degnekaldet i Durup-Stenild, hvorfra han 1793 forflyttedes til Strandby-Bjørnsholm-Malle, hvor han døde 1811, bgr. 26. Juli, 58 Aar.

Blandt Fordringshaverne i Boet, der var ordentlig situeret, nævntes Skoleholder Axel Siørup, Ranum, der som Substitut i Kirke og Skole tilkom 8 Daler 2 Skilling. Til Deling mellem Enke og Børn blev godt 192 Rdl.

G. Furreby 1. S. p. Tr. 1774 m. Mette Marie Christensdatter, som overlevede ham. Børn:

1. Christen Pedersen Brøndlund, dbt. Furreby 26. Novbr. 1774. Var 1801 Omgangsskoleholder i Raabjerg Sogn og da entlediget Dragon ved Det Randerske Regiments Landkorps (Se S. 19), stod 1811 ved de annekterede Batailloner og havde 1812 Garnison i Hals Skanse. Han gav Afkald paa Arv efter Faderen til Fordel for Moderen.[1])
2. Peder Pedersen Brøndlund, dbt. Børglum 10. p. Tr. 1776, var 1811 Kirkesanger og Skoleholder i Tisvilde. Han gav ligesom Broderen Afkald paa fædrene Arven.
3. Ane Pedersdatter Brøndlund, f. c. 1778, tjente 1811 paa Korsøgaard.
4. Mariane Pedersdatter Brøndlund f. c. 1780, bgr. Strandby 31. Maj 1810.
5. Helene Cathrine Brøndlund, var 1811 hos Moderen.

Med den følgende Skoleholder, Willum Petersen Lund, traadte det børglumske Skolevæsen ind i en ynkelig Forfaldsperiode. I den Menneskealder, han sad i Embedet, har han vist saa at sige ikke holdt Skole. Dog blev han 1785 slaaet i Hartkorn sammen med Pastoratets andre Skoleholdere og fik Skudsmaal med dem, at der intet var i Vejen.

---

1) Gislum Herreds gejstlige Skifteprotokol, 1778-1814 Bl. 205.

Aar 1800 fik han af Sognepræsten den meget forbeholdne Ros: »Maaske ikke uduelig«. Samtidig bemærkede Præsten:

»Den Sædvane, at Skoleholderne skal, naar de modtager Korn eller Tørv, traktere med Brændevin, kan alene ved en allernaadigst Anordning hæves«.

Om hans Skole lød det to Aar senere:

»Børnene søger ikke Skolen, men hver By (ɔ: Børglum, Fristrup, Skøttrup og Vittrup) holder Omgangsskole, mest (ved) en halvvoksen, ukyndig Dreng, og de, som ikke vil eller kan bidrage hertil, er udelukkede fra denne meget maadelige Undervisning«.

Først paa Aaret 1802 var Provst Knud Schott Deichmann, Torslev, paa Visitats i den vestlige Del af Børglum Herred. I Almindelighed var han vel tilfreds med Skolegang og Resultater. Alligevel fandt han dette at erindre:

Underdanigst Pro Memoria!

— — — Hr. Albrechtsen i Børglum har paa de aarlige Konduitelister anmeldt, at Skoleholderen i Børglum, Lund, ikke holdt Skole, og at Beboerne selv befriede ham fra Skoleholdet.

Ved Visitatsen spurgte jeg Skoleholderen, om der kom nogle Børn i Skolen, hvortil han svarede, at det var faa, da de var saa smaa, hvilket ikke kunde have nogen Rimelighed, at de alle skulde være smaa i et saa stort Sogn, hvis Hartkorn er over 300 Tdr., og hvor der er fire store Byer. Hans egen til mig leverede Liste angiver over 60 af den ukonfirmerede Ungdom.

Da Skolen ligger tæt ved Kirken, gik jeg, efter at Visitatsen var til Ende, ind i Skolen, som jeg fandt opfyldt med adskilligt Skramlerier. Der var ikke engang Kakkelovn i Skolen, og hidtil i Vinter, nemlig medio Februar, havde der endnu ikke været Børn i Skolen.

Hr. Albrechtsen sagde, at Bønderne var aldeles ikke for at sende deres Børn i Skole til ham, og de holdt selv Skolemester til deres Børn i Husene, men det var alene de formuende, der kunde gøre det.

Denne Uskik har været i en Tid af ca. 25 Aar. Da har Skoleholderen oppebaaret Skolelønnen, uden imidlertid derfor at gøre nogen Tjeneste som Skoleholder.

For yderst uforsvarlig anser jeg det, og det var en Skændsel, om man vilde ladet det være uanmeldt. Fordi en Misbrug og Uskik har varet en Tid lang, bør den dog ikke altid vedvare. Men det eneste man kan sige:

Skolen, som ligger ved Kirken, ligger en Del ubelejlig af Sognets Beboere, da det er for langt for nogle af Børnene at gaa til denne Skole om Vinteren.

Der burde være tvende Skoler i saa stort et Sogn, da, om Børnene søgte denne ene, det ikke vilde være muligt for Skoleholderen at kunne bestyre den, eftersom Folkemængden er henimod 700 og altsaa Børnene i Forhold derefter, og dette kunde dog bekvemmeligst ske, naar Skolen, som nu ligger ved Kirken, blev flyttet og kom til at ligge mellem de tvende Byer Skøttrup og Vittrup, hvilke Byer da kunde afgive Jord til den nuværende Skoleholder, som bor ved Kirken.

Skolen for de tvende andre Byer, Børglum og Fristrup, kunde bestyres ved Degnen i Børglum By.

Een Skole er over alt for lidt i saa stort og folkerigt Sogn.

Den nuværende Degn er en gammel Mand, som skal have været i Embede i 45 Aar og skal stedse have været befriet for at holde Skole. Naar han engang ved Døden afgaar, burde den Forandring at ske. Men for, at Ejeren af Børglum Kloster ikke skal gøre nogen Vanskelighed der, vilde det være nødvendigt, at der derfor erholdes en Cancelliresolution.

Torslev Præstegaard, 26. Fbr. 1802.

Knud Schott Deichmann.

Fra 1803 forelaa atter Indberetning fra samme Provst om en Visitatsrejse. Han skrev da bl. a.:

»Skolevæsenet i Børglum staar paa en meget slet Fod. I dette Sogn, som er stort og folkerigt, er kun een Skole, hvor der ikke engang holdes Skole, da den meget sjældent søges, og der er fire Byer i Sognet.

Der burde i det mindste være tvende, som meget bekvemmeligen kan lade sig gøre, naar Degnen ved Vakance blev paalagt at holde Skole; thi nærværende er en meget gammel Mand.

Forrige Ejer, Cancelliraad Qvistgaard,[1]) lovede mig i afvigte Sommer (1802) med Haand og Mund at gøre alt til Skolevæsenets bedre Indretning i Børglum og naar Vakance ved Degneembedet indtraf at Degnen da skulde paalægges at holde Skole.

Men nu er en anden blevet Ejer, nemlig Hr. Rasmussen,[2]) som ligeledes har lovet at gøre alt, hvad der staar til ham for at fremme den gode Sag, men han er upriviligeret.

Deres Højærværdighed er altsaa eneraadende og kan paalægge Degnen at holde Skole i Børglum By og den derved nærmestliggende By, hvis Navn jeg tror er Vittrup, thi Degnen har der ligesom i Vrejlev været befriet for Skolehold.

Torslev Præstegaard, 26. Januar 1803

Knud Schott Deichmann.«[3])

I en Visitatsberetning fra det følgende Aar, dateret 8. Fbr. 1804, skrev Provsten:

»Der er godt grundet Haab om, at Skolevæsenet i Børglum nu vil blive bekvemmere indrettet for Sognet end hidtil.«

Provstens Forhaabning om Ændring i Skoleforholdene til det bedre synes delvis at være blevet opfyldt de paafølgende Aar. 1807 træffes der nemlig en Skoleholder i Skøttrup. Lund fortsatte vel med Sognets østlige Del, indtil den nye Degn og Skoleholder kom (1808), og han døde som forhenværende 15. Fbr. 1821, 76 Aar.

W. P. Lund var g. m. Anne Margrethe Sø-

---

[1]) Ejede Klosteret 1800 og fremefter og Tid efter anden paa Sjælland Vibygaard, Ringstedkloster m. m. Gods.

[2]) Antagelig den store Godsspekulant, Arent Hassel Rasmussen, men Handelen synes at være gaaet tilbage.

[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 314, Kirkesyn i Aalborg Stift 1702-1803, Landsarkivet i Viborg.

rensdatter Hegert, som døde 25. Decbr. 1822 90 Aar. Ingen Børn, men 1787 havde Parret to Plejebørn Charlotte Galmejer og Peder Andersen, begge 11 Aar.

Børglum Sogn var nu skolemæssig set delt i to Distrikter nemlig

C. Byskolen,

der laa i Børglum By, og hvor altsaa den energiske J. A. Wiberg samlede Børnene fra Børglum og Fristrup, og

D. Vestre Skole

i Skøttrup, der tillige søgtes af Børn fra Vittrup, og som til første faste Lærer fik Ole Thomsen Hovalt, Skoleholdersøn fra Vejby, dbt. der 1. S. i Fasten 1784.

Straks efter at han var tiltraadt Embedet, fik han fra Ingstrup et saakaldt Bindebrev.[1]) Han fandt senere den tillagte Løn for ringe og søgte om Tilladelse til om Sommeren at lade Skolen passe af en Substitut, saa at han selv kunde drive sit Haandværk. I Slutningen af 1820'erne var han »ikke altid saa ordentlig i Levemaade, som kunde ønskes.«[2])

O. T. Hovalt døde 14. Decbr. 1842.

G. m. Marie Cathrine Jensdatter Lund, D. af Skipper Jens Lund og Hustru Johanne Larsdatter, Aalborg.

Børn fødte i Skøttrup:

1. Johanne Kirstine Hovalt, dbt. 18. Okt. 1812.
2. Karen Marie Hovalt, 24. Jan. 1815.
3. Thomas Olesen Hovalt, 1. Marts 1817; boede i Vittrup, g. 9. April 1839 m. Marie Kirstine

---

[1]) Sprog og Kultur II S. 146.
[2]) Kancelliskrivelse af 26. Juni 1830.

Nielsdatter, D. af Niels Nielsen Østergaard i Vittrup.
4. Christian Olesen Hovalt, 24. Marts 1819.
5. Oline Marie Hovalt, f. og d. 1821.
6. Jens Christian Olesen Hovalt, 15. Juni 1822.
7. Frederik Olesen Hovalt, f. og d. 1825.

E. Furreby.

Den første Skoleholder, som virkede i Furreby Sogn, efter at der var skabt Betingelser for Skolehold, blev Knud Nielsen Schytte, en studeret Mand, der havde haft en uheldig Introduktion som Degn i Vraa. Se der.

Efterfølgeren, Christian Georg Torp, var Degnesøn fra Vrejlev, se S. 394, og har sikkert betjent Embedet fra 1745. 1753 skrev han:

»I den Stue, hvor jeg haver mit Værelse, er trende Vinduer i Stuen og slet intet videre, som Herskabet har indført.«

Fire Gange havde han Bispevisitats og fik i Almindelighed Skudsmaalet »ulastelig og flittig,« men 1757 blev han dog sammen med Pastoratets andre Skoleholdere formanet til mere Drift og Flid i deres Skoleembeder.[1])

Han holdt ud til sin Død 1788, bgr. 2. Pinsedag.

G. 1749 i Furreby m. Maren Christensdatter Colding, bgr. 30. Fbr. 1788, 75 Aar. Børn: Anna Torp, f. ca. 1756; g. m. Eftermanden,

— Skoleholdersønnen fra Vejby, Ove Thomsen Hovalt, holdt Skole her 1788-94. Sin Uddannelse

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger III S. 221 (1920).

havde han sikkert faaet hos Faderen. Hvordan han var i sit Embede, foreligger der intet om.

I Sept. 1814 var han Professionist og Fæstehusmand i Ø. Hornum og foregav da at ville rejse til København, men var ikke vendt tilbage efter Jul. Man fandt det derfor ikke usandsynligt, at der var tilstødt ham et Uheld i en eller anden Henseende, hvorfor der søgtes Oplysning om ham.[1])

G. Furreby 4. April 1789 m. Anna Christiansdatter Torp, D. af Formanden i Embedet. Børn, bl. a.:

Thomas Christian Ovesen Hovalt, dbt. 30. Oktober 1793.

— Jens Baltsersen var Skoleholder her i de følgende 26 Aar. I sin Ungdom havde han været Herskabstjener. Tillige havde han staaet i Snedkerlære. I Aaret 1813 vaccinerede han 47 Børn.[2]) Hans Løn var 13 Rdl. 2 Mk.; $6^1/_2$ Skp. Rug, $1^1/_2$ Td. Byg og 17 Læs Sandtørv, samt Svend Thomsens Legatrente.

Sognepræsten skrev om ham: Han er ikke uduelig, men af ringe Gaver.

Skolehuset i Furreby paa hans Tid var paa 9 Fag, deraf 3 til Skolestuen, der kun havde 2 Fag Vinduer. Et tredie Fag var af Bymændene paa egen Haand udtaget, formedelst Brøstfældighed, og Aabningen tilklinet.

Skolestuens Bohave var tvende Borde med tilhørende Bænke, begge Dele paa Pæle, samt en Kakkelovn af tynde Mursten, hvilken ansaas for meget usikker (ɔ: brandfarlig).

De øvrige 6 Fag stod til Skoleholderens Raadighed. Skolen og Skoleholderens Beboelse lignede tilsammen en sædvanlig Bondebygning.

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 11 1815.
[2]) Collegial-Tidende for Danmark og Norge 1814, S 564.

Denne jævne Skole var beliggende nordligst i Furreby, altsaa paa det ubekvemmeste Sted i Sognet, hed det, om alle Sognets Børn skulde søge dertil. Thi Løkken — der havde ligesaa mange Børn som Furreby og behøvede af Hensyn til dens Næringsvej ved Handel, Skibsfart, Orlogstjeneste m. v. en fortrinlig Undervisning — var derved udelukket fra Skolen, ikke for Vejens Længde, der kun var $^1/_8$ Mil, men formedelst en mellem Løkken og Furreby løbende Bæk af 12 Alens Dybde og 20 Alens Bredde, kun forsynet med Gangtræ eller Spang, hvilket farlige Sted Børn ej paa egen Haand kan passere. Men denne Vanskelighed kunde let hæves, naar Skolen blev flyttet ned til denne Bæk, hvor en hidtil udyrket Fælled kunde uden nogen Anke afgive Plads dertil, og Skoleholderen kunde da holde Øje med Børnene over Bækken, og saa fik alle Sognets Børn mindre end $^1/_{16}$ Mil at gaa. Over Tuer og Brinke burde jævnes en Skolesti.[1])

Faa Aar efter Aar 1800 flyttedes Skolen vist fra Kirken og ned paa Fælleden for at blive Nabo til den dybe, brede Bæk.

Jens Baltsersen druknede paa Havet den 27. April 1820, saa det ser ud til, at han ogsaa har drevet Fiskeri. Det var under den saakaldte »store Sø«, vel nok en Slags Springflod med en forfærdelig Brænding over Revlerne. Dønningerne, der bar Baadene, var saa høje, paastod de gamle Fiskere, der havde oplevet det mægtige Højvande, at de fra en Bølgeryg kunde se Gravene paa Furreby Kirkegaard.

G. 7. Fbr. 1803 i Furreby m. Mette Jensdatter.[2])

---

[1]) Vendsyssel Tidende, Nr. 106, 1935.

[2]) Baltsersens Efterfølger, Jens Jakobsen, (1820-22) er Stamfader til afdøde Redaktør Anton Jakobsen, Sæby, Medstifter af Historisk Samfund.

De havde et Par Børn, der døde som smaa.

— Enten har der samtidig været to Skoleholdere i Furreby Sogn eller ogsaa har J. Baltsersen fratraadt Embedet et Par Aar, for 1. Febr. 1801 var Jørgen Christensen, 36 Aar, ugift Skoleholder i Løkken, og 1802-03 var Jens Christian Bjergen Skoleholder der.

Han var født i Sæby 2. April 1783, S. af Snedker Lars Christensen Bierring og Hustru Johanne Cecilia Jacobsd. Mørch. 1803 blev han Privatlærer i Sæby og tog 1808 Lærereksamen fra Jonstrup m. 1. Karakter. Samme Aar kaldtes han til Lærer og Kirkesanger i Kirkeværløse. Død 3. Jan. 1851.

G. m. Ingeborg Siwertsen, f. p. Island 1789, d. i Utterslev 31. Aug. 1858. 3 Sønner, der alle blev Lærere.[1])

F. Vejby.

Den første Skole i de tre Sogne rejstes ca. 1690 i Vejby paa Foranledning af Fru Ide Sophie Skeel, sal. Christian Reedtz', som da gav et Skolehus »til Skolebørn derudi at informere«.

De første Skoleholdere maa antages at have været de Side 423 nævnte Substitutter, der ogsaa betegnedes som Degne.

Fra 1746 træffes Søren Jensen (Torp), som 1771 blev Degn i Rubjerg, se Side 183, 191 og 395, altsaa Broder til C. G. Torp i Furreby, Side 430. I sin Skolestue var S. J. Torp flittig og ulastelig.[2]) Hans Bolig bestod 1756 af Skolestue, Dagligstue, Nørre Kvist og Bryggers. Boet ejede da intet i ædelt Metal. I Stalden stod en gammel Ko og 3 Faar.[3])

[1]) Den jonstrupske Stat., Side 49.
[2]) Vendsysselske Aarbøger III, S. 221 (1920).
[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke XII Nr. 30.

G. 2. Paaskedag 1746 i Vejby; jvf. S. 191. Foruden de der anførte Børn kan nævnes Bodil Kirstine, dbt. 11. p. Tr. 1750.

1771 traadte Thomas Andersen Hovalt til. Han var dbt. Stenum 16. Juli 1734, begr. Vejby 19. Fbr. 1809, S. af Degnen Anders Davidsen Hovalt og Hustru Mette Marie Larsdatter.

Ths. Hovalt var først Skriver, vel nok paa Hjermeslevgaard eller Hammelmose, og derefter Skoleholder i Stenum 1761-71, da han forflyttedes hertil. Sognepræsten skrev om ham 1782, at han var stærk og munter, og at han fortjente Agtelse saavel for hans Embeds Førelse som for hans Forretning som Forsanger, naar Degnen var fraværende. Hans Løn var 13 Rdl. 2 Mk. 2 Sk.

Præsten tilføjede:

Man finder sjældent 20 Børn samlede, formedelst Forældrenes ubetænksomme Selvraadighed.

Hovalt hørte 1802 til Herredets allerdygtigste Skoleholdere. Han var da en af de fire, der dette Aar som Opmuntring og Anerkendelse tildeltes en 1800 udkommen Bog: Nød- og Hielpe-Bog for Bondestanden.

Vejby Skole havde 1800 en Lerpottekakkelovn. Denne Skolebygning fornyedes 1841. Afløseren, der var grundmuret, ansloges til 441 Rdl. 4 Mk. 14 Sk.

G. I i Em 28. Marts 1760 m. Johanne Ovesdatter af Vollerup, bgr. Vejby 30. Jan. 1782.

G. II i Vejby 10. April 1782 m. Maren Olesdatter fra Taars, D. af Ole Nielsen og Karen Christensdatter. Denne opholdt sig 1787 hos Datteren i Vejby.

Børn, med Undtagelse af Nr. 1 og 2, dbt. i Vejby:
1. David Thomsen Hovalt, Skoleholder i Em, se der.

2. Ove Thomsen Hovalt, Skoleholder i Furreby 1788-94, se S. 430.
3. Christoffer Thomsen Hovalt, 22. Jan. 1772, d. 14. Jan. 1827; Bommand og Husmand ved Børglum Klosters Bom i Fristrup. Frosset ihjel i stærkt Snefog paa Vejen fra Vrensted. G. I ...... II i Børglum 13. Novbr. 1818 m. Enke Ane Nielsd. Lynge fra Aalborg, d. 28. Sept. 1837, 64 Aar.
4. Jens Thomsen Hovalt, 24. Okt. 1773. 1793 var han i Lære hos Tømrermester Knud Tomra i Aalborg, der i Jan. 1794 efterlyste ham. Han var taget hjem for at faa en foregivet Svaghed paa det ene Ben lægt, men mødte ikke igen til den aftalte Tid. Grunden dertil var, hævdede J. Th. Hovalt, at han endnu ikke var rask. Han logerede da, i Begyndelsen af 1794, paa Hornumgaard.

   Boede 1798 og 1804 i Løkken, var 1808 Fæster af Vester Sterup Mølle og døde der 29. Marts 1820, 46 Aar.

   G. I m. Mette Jensdatter, bgr. Furreby 19. Juni 1798, 34 Aar.

   G. II m. Maren Terkildsdatter.

   Foruden nogle Børn, der døde som spæde, var: Terkel Jensen Hovalt, dbt. Furreby 20. Sept. 1801, d. Sterup 19. Fbr. 1818.
5. Mette Marie Thomasd. Hovalt, Alm. Bededag 1776.
6. Ole Thomsen Hovalt, Skoleholder og Lærer ved Børglum vestre Skole. Se S. 429.
7. Johanne Marie Thomasd. Hovalt, 29. Jan. 1788.

— Den sidste Skoleholder, inden 1814-Loven, var Christen Madsen.

Vrensted-Tise.

Der var Degnebolig 1553, men Degnen skete Uret paa en Eng, hvoraf han ikke fik efter Loven, skønt han havde Brev derpaa.

1571 anførtes, at Degnen kunde saa 2 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg, 3 Tdr. Havre og avle 16 Læs Hø. Hans Indkomst var 8 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 3 Lam.

Indberetningen 1690 lød: Formedelst den skadelige Havsandflugt er Fælliget næsten øde. Tilmed har Misvækst nu i nogle Aar vedvaret, saa Sognefolkene er forarmede og ikke kan give Korn og Rettighed efter Loven. Degnen tog derfor imod, hvad de godvilligt kunde afstedkomme, hvilket af begge Sognene bedrager sig til 4 Tdr. Rug, 13¼ Tdr. Byg. Kvægtienden, Kongens Anpart, nydes der intet af, thi den kom fra Degnekaldet i Biskop Foss' Tid og blev lagt til Helligaandsklosteret i Aalborg. I Penge faar Degnen til Mikkelsdag 5 Sldlr.

Offer til Jul, 7 Mk.; Paaske, 5 Mk. og Pinse 4 Mk., thi saasom det ikke tilforn der i Sognene havde været brugelig at ofre, gaar mange forbi og ikke ofrer til Degnen, synderlig af Kvindekønnet.

Af Ost til St. Hans gives ganske faa og smaa, somme Tider ingen, thi Græsningen er moxen øde af Sandflugten. I de to sidste Aar havde J. G. Hals ingen bekommet i Vrensted Sogn, faa i Tise. Og af Julerenten o. s. v., en halv Gaas og 6 smaa Brød, som for faa Aar siden blev givet i Vrensted, giver Bonden nu (1690) intet og vil heller ikke give noget derfor, men henregner det i Kornet. Paaskerenten aftager efter Tidernes Besværligheder, saa, hvor der boede to paa en Halvgaard, giver de hverken Ost, Jule- eller Paaskerente.

Fra Hammelmose ydes intet uden Offer, men

Mølleren i Hammelmose Mølle, som tilforn, indtil 1686, gav Formanden aarlig 5 Skpr. Mel, har nu paa det fjerde Aar ikke givet uden 2 Skpr., vægrede sig endog derved og intet vilde give, ja, sagde Ydelsen slet af og gav Fuldmægtigen Befaling til, at der intet skulde gives.

En gl. Degnebolig i Vrensted By, ikke langt fra Kirken, hvorpaa Degnen bor, nyder han fri for Skyld og Landgilde, men den var ganske højt i den nye Matrikul taxeret for 4 Tdr. 2 Skp. Hk.

Ildebrændselet er omtrent øde af Sandflugt, og faa Sandtørv er at bekomme.

Til Degneenken penseres aarlig 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 2 Paaskekager og medfølgende Æg samt 2 Ost.

Pensionen til Aalborg Skole andrager 1 Td. Rug og 4 Tdr. Byg, der betales med 6 Sldlr. 3 Mk.[1])

I 1740erne var Degneboligen i god Tilstand.

Om Hovedsognets Skolevæsen hed det 1690:

Udi Vrensted er 1677 opbygget et Skolehus, men der er slet intet tillagt til Skoleholderen. Derfor bestemtes 3. April 1685, at Sognemændenes halve Kirketiende skulde gives til Vrensted Skole, aarlig 4 Tdr. Byg, som ogsaa Aaret derefter blev leveret. Men da velb. Albret Bilde blev Kirkernes Ejer, gik de 4 Tdr. Byg fra Skolen, saa den derefter intet nød.[1])

1735 indberettede Sognepræsten:

Udi Vrensted Sogn er for nogle og tredive Aar siden oprejst et Skolehus og hidindtil vedligeholdt af Sognemændene, hvilke havde belovet af hver hel Gaard 1 Skp. Byg og af en halv Gaard $^1/_2$ Skp. Dog er nu paa nogle Aar Leveringen deraf udebleven, hvorudi den høje Øvrighed let kan befale, at Skolemesteren ikke skal gøre sit Embede med Suk.

Ellers har Skoleholderen aparte af hvert Barn, som søger Skolen og lærer at læse, 1 Sk. ugentlig, og 2 Sk. af dem, han underviser i Regning og Skriven.

Et lidet Stykke opbrudt Jord af Sognemændene er ham tillagt paa henved 2 Tdr. Sæde, men som han selv skal dyrke det paa sin egen Bekostning og

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalborg Stifts Hist., S. 46 f.

bestjæles af de modvillige Sognefolks Kreaturer, saa var Præsten vis paa, at Skoleholderen ingen Profit havde af den Jord.[1])

1807-08 var der Planer om at ombygge Vrensted Skole og bygge en ny Skolebygning i Aasendrup. Men Planen blev ikke gennemført.

Først den 16. Apr. 1826 var der Licitation over Opførelse af et nyt Skolehus i Aasendrup, der iflg. Overslag vilde koste 286 Rbdlr. Sedler. Samtidig var der Auktion over den gamle Skolelade i Vrensted.[2])

Tise Skolevæsen hører til det allerældste i Vendsyssel. Om dets Oprettelse berettes:

»Hr. Otto Scheel skal efter et gl. Skolebrev have givet 300 Rdlr. til en Skole i Thise Sogn, som baade af bemeldte Herre er underskrevet og forseglet, saa og af hele Sognets Beboere.

Der ydes to smaa Skæpper Korn af Gaarde, halvt Rug og halvt Byg. Ellers er der i Følge sidste Forordning forfattet en Skoleligning, saa der til Skolemesterens Belønning faas af Sognet 2 Tdr. $3^1/_3$ Skp. Rug, 2 Tdr. 7 Skp. Byg samt 16 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., hvoraf svares af Biskoppen i Aalborg til hver Snapsting 15 Rdl. 3 Mk. 8 Sk.«[3])

Fundationen stadfæstedes paany paa Hammelmose 2. Juli 1671 af Legatstifterens dalevende Børn og Søsterbørn: Margrethe Skeel (sal. Henrik Ramels til Bækkeskov), Ide Skeel (sal. Fr. Rantzaus til Asdal), Holger Bille til Burholt, der tillige optraadte for Broderen Otte Bille paa Hvilshøjgaard, samt Albert Bille til Langholt.[4])

Der nævnedes heri 300 Rdlr., som var givet til Tise Skole, og hvoraf den aarlige Rente skulde

1) Vends. Aarb. VI, S. 36 (1925).
2) Borchs Avis, Nr. 84, 1826.
3) Hofmans Fundationer IV S. 312.
4) Hofmans Fundationer IV S. 309.

anvendes til en Skolemesters Løn. Saaledes var det endnu 1690. Endelig hørte da til Skolehuset »en liden Have«, som tilforn havde været fri for Matrikulen, men senere takseredes den for H. K. 3 Fdk., hvoraf derefter maatte betales Skat.[1])

Præsten indberettede 1735:

Udi Tise Sogn er en Skole af sal. Hr. Otte Skeel med Sognemændenes Hjælp Anno 1626 saaledes indrettet, at Skoleholderen uden Knur og Suk underviser baade fattige og velhavende Børn saavel i Guds Kundskab som Regning og Skriven.[2])

Degne.

Peder Jensen, —1630, 1636—
sluttede 1630 Forlig med Helle Vollesen i Vrensted og nævnedes samme Aar i en Markskeltrætte mellem Vrensted og Aasendrup Bymænd. Han stævnede 1636 for Degnekorn, men indstævnedes samtidig selv for Gæld til Maren Christensdatter i Vanggaard i Vrensted.[3])

Christen Olufsen, 1649—57,
var der 1. Fbr. 1649, stævnede senere paa Aaret for Degnerente. Død 1657. Skifte 8. Novbr. d. A.[4])

G. i Ingstrup 19. Sept. 1652 m. Karen Christensdatter af Skjulsmark, der 1660 var g. m. Eftermanden.

Anders Jensen, ca. 1660—ca. 74,
blev Student fra Aalborg 1654. Han er muligvis Søn af Jens Smed i Serreslev og den Anders Jensen, der af Svenskerne blev tvunget til at følge dem

[1]) D. H. Wulff: St. Bidr. til Aalborg St.s Hist. S. 46.
[2]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 36 (1925).
[3]) Jerslev Herreds Tbg. $^{13}/_{1}$ og $^{3}/_{6}$ 1630 og $^{24}/_{3}$ 1636.
[4]) Jerslev Herreds Tbg. $^{25}/_{10}$ 1649 og $^{1}/_{3}$ 1660.

fra Aalborg til Jerslev, hvor han maatte være Oppasser for en Kornet. Han gav dog ikke Fjenden Oplysninger, men hjalp sine Landsmænd og talte deres Sag.[1])

Han hævdede i Retten, at $^1/_6$ af Kvægtienden altid havde fulgt Degnen.

Hans Søster, Bendet Jensdatter, boede i Ulhøj i Serreslev og var I g. m. Niels Hansen, død 1662; g. II 1662 m. Mikkel Sørensen.[2])

Endnu i Matrikulen 1688 stod Anders Jensen som Bruger af Degnebolet, der havde H. K. 4-2-0-0.

G. m. Formandens Enke, Karen Christensdatter.

Christen Andersen, —1686,
kaldtes 1687 forrige Degn; muligvis Formandens Søn. Han stævnedes da af nedennævnte J. G. Hals,[3]) og har sandsynligvis hjulpet Faderen med Gerningen.

Jens Gregersen Hals, 1686—94,
hvorefter han byttede Embede og kom til Understed. Om hans videre Forhold, se Side 222-26.

Niels Pedersen (Winther), 1694—1737,
havde først virket i Understed-Karup 1680—94. Se Side 222.

Den 7. Aug. 1697 holdtes gejstlig Ret i Jerslev Kirke, hvorhen da bl. a. var stævnet Niels Pedersen, Degn i Vrensted. Denne havde den 23. Juni s. A. til Assessor Dyssel, Sejlstrup, berettet om en Jagt, der Dagen før havde fundet Sted nord paa Vrensted Mark af Anders Jensen i Oddersgaards

[1]) Jydske Samlinger, 5 I S. 225 f.
[2]) Jerslev Herreds Tbg. $^{15}/_3$ 1666, $^{23}/_3$ 1670 og $^{26}/_2$ 1674.
[3]) Jerslev Herreds Tbg. $^{28}/_7$ 1687.

Mølle, som ogsaa var indstævnet tillige med Mogens Jensen i Torsmark. Ogsaa Sognepræsten i Vrensted, Frands Lauridsen Hjort, var indkaldt for at vidne, om ikke han havde set Jægerne komme ridende med »bysse«, Hunde og to Harer m. v.

Den 28. Juni havde Degnen paa Vrensted Kirkegaard fortalt til Dyssel, at han havde set, at de paagældende bedte en Hare og red den ind i Præstegaarden til Hr. Frands.

I Retten ændrede Niels Pedersen sin Forklaring til, at han ikke havde set, men hørt berette derom af andre.

»Højædle Peder Motzfeldt udi Vraa« afgav Erklæring om, at den 16. Juli var Anders Jensen kommet til hans Ladefoged, Frederik Bodewig, og havde bedt ham mægle til Gunst for sig hos Assessor Dyssel.[1])

Niels Pedersen Winther blev bgr. 1. Juni 1737, 77 Aar 9 Mdr.

G. m. Anna Sophie Jørgensdatter, D. af Skomager i Vordingborg Jørgen Thomsen, efter hvem der holdtes Skifte der 1714. Hun døde i Hjøring 3. Fbr. 1752 hos en Søn, som da var Kapellan der. Ved Skiftet et mindre Underskud.

Børn ifølge Vennebjærg Herreds gejstlige Skifteprotokol:

1. Frands Winther, afgangen som Sergent ved Holmen i København. Efterladt en Datter, Sophie, i sit 8. Aar.
2. Jacob Arendt Winther, f. 1709, Kapellan i Hjøring, Præst og Provst i Bjærgby.[2])

---

[1]) Gejstlig Justitsprotokol for Børglum-Jerslev Herreder, 1678-1799, Bl. 62 ff.

[2]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Hist. S. 332, 361.

3. Arnoldus Winther, Borger og Handelsmand i Arendal.
4. Mette Kirstine Winther, g. m. Skipper Johannes Bramejer, Barbo ved Arendal.
5. Dorethe Margrethe Winther, g. i Børglum 14. Decbr. 1740 m. Garver Hans Bache, Barbo.

Jens Thomsen Helmich, 1737—57, var Student fra Hjøring Latinskole 1727, Degn Børglum 1727—37, bgr. 10. Okt. 1757, 51 Aar 5 Mdr. 13 Dage. Se Side 417.

J. Th. Helmich var forholdsvis velstillet. Han holdt saaledes 1743 baade Karl, Pige og Dreng i sin Tjeneste, og 1754 udlaante han 650 Rdlr. til Christopher Wibe i Kajholm og 1755 yderligere 98 Rdlr., og 1757 var Gælden steget til 800 Rdlr., hvorfor Helmichs Svigersøn fik Pantebrev paa Kajholm.[1])

I sit Degne- og Skoleembede karakteriseredes Helmich som »skikkelig, ædruelig og flittig«. I Vrensted førte han vist Kirkebogen, da der begynder en anden Haandskrift ved hans Død.

G. I i Børglum 9. Maj 1728 m. Karen Sørensdatter Kjær, Datter af en Broder til Frederik Kjær, Børglum Kloster, nemlig Søren Christensen Kjær, der i nogle Aar træffes som Fiskeriudreder i Nibe. Hun døde 17. Apr. 1748, 44 Aar 2 Mdr. 3 Dg.

G. II i Gedsted 9. Jan. 1750 m. Margrete Nicolajsdatter Holst, bgr. 14. Okt. 1768, 58 Aar 10 Mdr. 3 Uger 6 Dage, i Vrensted. Hun var D. af Sejlmager i Aalborg, Nicolaj Lorentsøn H., der bgr. i Gedsted Kirke 31. Okt. 1746, 68 Aar.[3])

---

[1]) S. Chr. Sortfeldt: Rubjerg Sogn i gamle Dage, S. 35 f.
[2]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 35 (1925).
[3]) Medd. af Lektor Sixhøj, Viborg; jvf. Wiberg I 428.

Børn: 1-5 dbt. Børglum, 6-12 i Vrensted:

1. Thomas Jensen Helmich, 29. Maj 1730.
2. Mariane Jensd. Helmich, 9. Sept. 1731, død Hjøring 5. Fbr. 1810; g. m. Kordegn der, Steen Pedersen Dyrskjøt.
3. Anders Kjær Helmich, 21. Juni 1733. Han bortkastede Slægtsnavnet Helmich og kaldte sig kun Anders Kjær (Kier); antagelig var han opkaldt efter Morbroderen Anders Kjær, (Se Side 126, Note 2). Han træffes 1765—71 som Ridefoged paa Sejlstrup, fik derefter Bevilling som Overretsprokurator[1]) og flyttede til Aalborg, hvor han virkede til sin Død 1805. Var i Perioder Raadmand, konstitueret Byfoged og Postmester, men mod hans Virksomhed rejste sig en Opposition, der endte med en Retssag, som først afsluttedes ved Højesteret i hans Disfavør.

   G. i Aalborg m. Jfr. Anna Bach Rodschou, død 12. Juli 1804, 61 Aar; »denne paa mit lange Sygeleje saa bedrøvelige Skilsmisse«, skrev Kjær i Dødsannoncen,[2]) saa han har aabenbart været svagelig i sine sidste Aar.
4. Dorthe Margrethe Jensd. Helmich, 2. Okt. 1735; g. i Vrensted 27. Okt. 1756 m. Jens Christensen Lund i Kajholm, senere Borger i Hjøring.
5. Søren Jensen Helmich, 27. Okt., 1738, d. 8. Decbr. s. A.
6. Kirstine Jensd. Helmich, 16. Novbr. 1739; bgr. Hjøring 2. Okt. 1804, da hun boede til Huse hos sin Søster, Madam Dyrskjøt. G. m. .... Christensen, Vordingborg.
7. Johanne Jensd. Helmich, 8. Jan. 1741, bgr.

[1]) H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer, S. 180.

[2]) Jydske Efterretninger Nr. 57 1804.

Hjøring 6. Juli 1808; g. 1770 m. Christian Pedersen Mørch, Degn i Flade, se Side 76 f.[1])

8. Christence Jensd. Helmich, 8. Jan. 1742; bgr. 10. Fbr. 1743.

9. Frederik Kjær Helmich, 15. Marts 1744, d. Skive, bgr 7. Okt. 1774. Var Forpagter paa Herregaarden Fredsholm ved Nakskov, da han udnævntes til Byfoged i Skive, Herredsfoged i Nørre, Rødding og Hindborg Herreder, Dommer ved Aasted og Krejbjærg Birker samt over Øen Fur. G. m. Anna Beatha Jensdatter. 1 Søn: Jens Mathias Helmich, f. Skive 1774.

10. Ulrich Jensen Helmich, 8. Maj 1746; Borgerskab i Hjøring 1776 som Bogbinder; boede senere i Ingstrup, hvor han døde 1807. G. m. Maren Nielsdatter.

11. Karen Jensd. Helmich, 28. Marts 1751, d. 16. Marts 1768 hos Moderen i Vrensted.

12. Nicolaj Jensen Helmich, 20. Jan. 1754; død ung. 1782 oplystes følgende om ham:

Nicolaj Helmich, født i Vrensted, skulde for en Del Aar siden være rejst til Holland og derefter saa vidt vidstes ej skrevet hjem til nogen af sine Venner.

Der blev da forespurgt i Holland, og Bogholder paa Rentekammeret, D. Clignet, erklærede 22. Aug. 1776, at en Person Nicolaj Helm eller Helmich, som havde faret med Kaptain Hans Laurents, der førte Skibet »Johanne Antonia«, skulde være bortdød.

I Aaret 1769 tillagdes ham i Arv efter Moderen en Arvepart paa godt 149 Rdlr., og denne maatte hans Arvinger nu iflg. kgl. Bevilling dele.[2])

---

[1]) Jvf. J. J. Rubak: Slægten Mørck, S. 13.

[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 23 1782.

Jens Frantzen Kløhn, 1757—62, nævnes i et Skifte, 6. Aug. 1748 i Næstved, som Søn af Organist der, Frantz Johansen Kløhn, om hvem det vides, at han som Trompeter paa Flaaden den 2. Sept. 1712 blev kaldet til Organist ved St. Mortens Kirke i Næstved. Fr. J. Kløhn var g. II m. Karen Frandsdatter, som var Stedmoder til Jens Kløhn, hvis Fødsels- eller Daabsdato hverken har været at finde i Næstved St. Peders eller Bremerholms Kirkebøger. St. Mortens Kirkebøger i Næstved mangler.[1])

Jens Kløhn blev Student 1730 og derefter 1. Lektiehører ved Latinskolen i Viborg, hvor han ejede en Gaard i St. Mathiasgade og nogle Boder i Rosenstræde. Imidlertid kom en Forordning om, at den, der ikke havde taget teologisk Eksamen, ikke kunde være Hører. Og da dette var ham umulig, maatte han forlade Skolen, men udnævntes saa 23. Decbr. 1741 af Viborg Magistrat til Organist ved Graabrødre Kirke, samtidig med, at han ogsaa spillede i Asmild Klosterkirke, med Løn 40 Rdlr. + hvad han fik for Opvartning ved Bryllup og Barnedaab, 1757 blev han af Oberst Jens de Poulson kaldet til Degn og Organist ved Børglum Kirke,[2]) en Post, der dog straks blev ændret, i alt Fald for Degnetjenestens Vedkommende, for han kom til at fungere som Degn i Vrensted-Tise. Han skrev i Biskoppens Edsbog, angaaende Vrenstedembedet, den 27. Novbr. 1757.

Ved den eneste Visitats, der holdtes i Kløhns Tid, skrev Biskoppen om ham, at han var ulastelig i sit Embede. Han døde 1762, bgr. 3. Juni, 56 Aar 4 Mdr 3 Uger 5 Dage.

---

[1]) Efter velvillig Meddelelse fra Landsarkivar Hans Knudsen København.

[2]) Jydske Samlinger I, IV S. 401.

G. I i Viborg 12. Novbr. 1744 m. Gjertrud Kristine Christensd. Hersom, D. af Kbmd. Christen Pedersen H., Viborg, og Mette Jensd. Kolbæk. Hun døde 1745, bgr. 10. Sept.

G. II i Mariager, 8. Marts 1748, hjemme i Huset, m. Anne Sophie Friedlieb, f. 1722, D. af Mag. Philip Henrich F., Provst i Mariager, og Christine Elisabeth Bornemann.[1])

Efter Kløhns Død forlod Enken Egnen. Ingen i Vrensted vidste hvorhen, og 1797 fremkom følgende Efterlysning:

Dersom Madame Ane Sophie Kløhn, født Friedlieb, der i Aaret 1762 rejste fra Vrensted som Enke efter Jens Kløhn, Degn der, endnu lever i enlig Stand uden at have været gift, indkaldes hun 1. Jan. 1798 til at møde for at modtage sin Andel i Pensionen.

Erik Silkemann.[2])

Børn, Nr. 1-5 dbt. i Viborg, 6 i Vrensted:

1. Frands Christian Kløhn, 3. Sept. 1745; bgr. 4. Apr. 1754.
2. Gjertrud Kirstine Kløhn, 15. Juni 1749.
3. Philip Henrik Friedlieb Kløhn, 3. Okt. 1751; bgr. 4. Fbr. 1752.
4. Anna Maria Christina Kløhn, 11. Juni 1753.
5. Christina Elisabeth Kløhn, 8. Sept. 1754.
6. Jens Poulsen Kløhn, 20. Maj 1759. I Kirkebogen staar kun Jens, men han kaldte sig altid senere som voksen Jens Poulsen K. Det er altsaa Faderens Velgører, Obersten, der her er blevet æret ved Opkaldelse. Jens P. Kløhn blev 1791 kaldet til Skoleholder i Tjæreby, 1798 til Kordegn i Skelskør og endelig 1809 til Degn i Boes-

---

[1]) Fra Viborg Amt, 1937, S. 47 f.

[2]) Jydske Efterretninger Nr. 84 1797.

lunde, hvor han døde i April 1813.[1]) Gift i Tjæreby 11. Juli 1791 m. Enke Mette Cathrine Altover, f. Krossing, der døde i Skelskør 1847. Flere Børn, hvoraf Johan Peter Kløhn, dbt. Tjæreby 1793, Student Slagelse 1809, var Lærer og Kirkesanger i Sæby fra 1833 til sin Død 1847.

Henrik Stampe, 1762—71.
Se Øland.

Christen Hansen Winde, 1771—93.
Se Gjøl.

Erik Nielsen Silkemann, 1793—1806.
Se Øland.

Martin Dietz, 1807—18.

I den Artikel som Byretssekretær, Chr. Petresch-Christensen, skrev i Vends. Aarb. 1917, og hvilken Afhandling paa adskillige Punkter danner Grundlaget for nærværende Artikel, bemærkede han, at der om Dietz kunde skrives et helt Værk, endda i flere Bind. Det vil derfor ikke være nogen let Opgave paa faa Sider at give nogen fyldestgørende Skildring af denne Mands Liv og Forhold.

Martin Dietz var født i Tønder 28. Aug. 1765, som Søn af Hvervningsofficer Johan Georg Dietz og en Hattemagerenke, Mette Marie Mortensen. Farfaderen skal have været en Prins Johan Georg, død ca. 1766, der igen var en Søn af Fyrst Johan Georg, født ca. 1650. Slægten skal iøvrigt oprindelig stamme fra Tyrol og være adlet 1585.[2])

---

[1]) A. Petersen: Sjællands Stifts Degne, S. 140, 224.
[2]) Efter Optegnelser af Arkitekt O. Dietz, København.

Martin Dietz.

Faderen døde under en Hvervningsrejse i Tyskland en Maanedstid inden Sønnens Fødsel. Derfor blev denne opdraget hos Slægtninge i Tønder, kom 6 Aar gl. i Skole og klarede sig godt i Skrivning og Regning. Senere gik det ikke saa godt med Latinen. Denne fritoges han saa for, og det bestemtes, at han skulde være Skolemester. Inden han fyldte 18 Aar, bestod han forskellige Prøver til 1. Kar. m. Udmærkelse.

I de følgende Aar havde han Huslærerplads hos Familier i Sønderjylland, paa Als og Ærø. Og 1792 fik han Tilbud fra Aalborg om det Jacob Sauerbier fradøde Embede som Skrive- og Regnemester, hvis Løn var 70 Rdl. + Skolepenge, der androg noget mere.

Efter et Par Aars Forløb drog han ogsaa herfra, skønt hans Virksomhed dog tilsyneladende var for-

løbet godt. Han flyttede da til Randers, hvor han betegnedes som »Tysk-Dansk Skolelærer« ved »Den Kirketerpske Skole«, og hvor det til en Begyndelse gik godt, men senere dalede hans Agtelse, Skolen kom i Forfald, og han gjorde sig efterhaanden umulig paa denne Plads.

Dietz søgte saa nordpaa igen og fik Forbindelse med Cancelliraad J. Qvistgaard til Børglum Kloster, der kaldede ham til Degn for Vrensted-Tise, et godt Kald, som han ogsaa til at begynde med røgtede til fuld Tilfredshed. Men hans økonomiske Forhold synes stadig at have været trykkende. Og disse forværredes 1809 ved at Degneboligen brændte.

Sognefogden i Vrensted lod i den Anledning indrykke et Opraab i Aviser til Hjælp for Dietz, vist conciperet af Dietz selv, der med rørt Hjerte takkede for de 33 Rdlr., der indkom.

I Anledning af Branden skrev Biskop Jansen i et Cirkulære dat. 1. September 1809 til Provsterne, at det ved Tingsvidne og Attest fra Sognepræst Segelcke var bevist, at Sr. Dietz' hele Degnebolig, med alt hvad han ejede, den 21. Juli ved en pludselig opkommende Brand var blevet lagt i Aske, Degnen med sin talrige Familie var derved sat i den kummerligste Forfatning, som opfordrede Bispen til at anbefale ham ikke alene til hans Ordensbrødre, men i Almindelighed til Gejstlighedens, til Degne og Kirkesangere og andre kristeligsindedes og formuendes Understøttelse ved at yde et Bidrag til den ulykkelige og højsttrængende Mand.

Provst Obel, Tolstrup, medgav Cirkulæret et Par anbefalende Ord og Bøn om en Gave .... »snarest ske kan, thi han trænger haardt. Han har allerede begyndt at bygge, og Tømmeret er overmaade dyrt og snart ikke til at faa for Penge.«

Men Dietz nøjedes ikke med disse to Talsmænd. Man sporede allerede paa dette Tidspunkt Degnen med Anlæg for Juraen. Han henvendte sig til selve Cancelliet og anholdt om, at den ved Rescript af 8. Maj 1751 Degnene i Sjælland Stift tillagte Brandhjælp af 2 Mk. af hver Kirke i Stiftet ogsaa maatte forundes ham. Og under 29. Decbr. 1809 bevilgedes, »at bemeldte Degn maatte til Vrensted Degneboligs Opbyggelse af hver Kirke i Aalborg Stift forundes 2 Mark.«[1])

Det blev senere oplyst, at han allerede 1809 var paa Kant med sine Foresatte. Dette Aar var der i Vrensted Møde om en ny Skoleordning. Provst O b e l var til Stede, og der drøftedes Bygning af to Skoler i Sognet med Dietz som Lærer ved den ene. Saa snart han erfarede dette, begyndte han at modsætte sig den tagne Beslutnings Udførelse, ja, gik saa vidt i sit Skriveri til sin Biskop, at han vovede at true med Protest mod Skolens Udflyttelse og videre Ulemper, hvilket ses af Biskop Jansens Skrivelse, saalydende:

I Anledning af tvende Breve, jeg har modtaget fra Degnen Dietz i Vrensted, det ene af 8. Fbr. og det andet af 12. Marts d. A. (1810), vil jeg ikke undlade at melde:

At det efter hans Kaldelse og Collats samt Cancelli-Collegiets Resolution og det allernaadigst approberede Reglement for en bedre Skole-Indretning er hans og enhver Degns Pligt, hvad enten han er kaldet til Skoleholder eller ikke, at holde Skole, saa snart det behøves, og Sognet bliver forsynet med faste Skoler.

Hvad hans Trusel angaar med Protest mod Skolens Nedbrydelse og Udflyttelse samt al videre Ulempe, da vil jeg raade ham for hans egen, saa vel som for hans Kones og Børns Velfærds Skyld, at han

[1]) Liber daticus I for Øster Brønderslev-Hallund, Bl. 50 b og 56 b.

viser den tilbørlige Lydighed mod højere og lavere Foresatte og deres Foranstaltninger og derhos stræber at overvinde den Genstridighed, der er ham saa egen, og hvormed han letteligen kan styrte sig i den Armod og Nøgenhed, som han nu er reddet ud af. —

Aalborg Bispegaard, den 23. Marts 1810.

R. Jansen.

I Aarene 1811 og 1812 paadrog han sig strenge Irettesættelser for sine ubeføjede Skriverier og Indblanding i en Lærerkaldelse ved Tise Skole.

Dietz havde altsaa ikke holdt Skole i Vrensted, skønt det hed om ham, at »han var meget duelig til Skoleembedets Førelse, hvilket han havde forestaaet i mange Aar, først i Holsten, siden som Skolelærer i Aalborg og Randers, hvorfra han hidkom i Aaret 1807.«

I Begyndelsen af 1815, da den nye Skolelov var traadt i Kraft, skulde ogsaa dens Bestemmelser føres ud i Livet i Vrensted, og disse, med de to faste Skoler, kom i høj Grad paa tværs af Dietz' Interesser. Han indsendte derfor »paa Beboernes Vegne« Forslag om kun een fast Skole, nemlig i Vrensted By, og en Omgangsskole i Aasendrup »som denne By har haft fra Arilds Tid«, og hvormed »den havde været overmaade vel tjent, da der udi samme Omgangsskole var dannet adskillige duelige Subjekter, hvoraf Skoleforstanderen, Poul Jensen, kunde tjene som Bevis«.

Han hævdede, at Planen med de to Skoler var for stor en Byrde for Sognet »særlig i denne vanskelige Pengetid, da Bondens Varer var i saa lav Pris og Købmandens i saa usigelig høje Priser«.

Og han fik Beboerne til at indgive en Besværing over den paatænkte Nyordning, hvorom det bl. a. hed, at den »blot var for at chikanere Degnen«, da een Skolelærer godt kunde bestride Skolen. Dietz

vilde bygge en ny Skole i Vrensted By, naar han maatte faa Degneboligen og den tilliggende Jord, og han saa kunde blive fri for Skolehold, mod dertil at holde en duelig Substitut, der havde Kundskaber, og som han selv yndede. Det hed videre:

»Saalænge man kan huske, har Vrensted By og Sogn ikke haft saa god og duelig en Degn, da han er en føjelig og forligelig Mand, der hjælper enhver med sin ringe Formue, saafremt han finder det overensstemmende med Ret og Billighed, hvilket er hele Omegnen bekendt. Vores Degn er ikke egennyttig eller vindesyg, uagtet han er en fattig Mand, der sidder med en svag Kone og mange Børn. Han har ladet Degneboligen opbygge to Gange formedelst Ildsvaade.« Han »er en ædelmodig Mand«.

Saaledes lagde Dietz Beboerne en Mængde Indvendinger i Pennen mod den nye Skoleordnings Gennemførelse.

Skolekommissionen betegnede i Møde 12. Oktbr. Degnens Forslag og Indlæg som »utidigt og anordningsstridigt.« »Hvorvidt han fortjente den Ros, han i Ansøgningen havde tillagt sig selv, vilde formodentlig oplyses ved den mod ham befalede Justitssag«. Han havde »sammenskrevet det hele for at udøse sin Harme over sin Biskop, Kirke- og Skolepatron samt Sognepræst, der ikke kunde andet end misbillige hans uafladelige Vinkelskrivning og Almuesmandens Forførelse, samt i Tanker at bringe Sognets Beboere bag Lyset, ved paa denne træske Maade at tilvinde sig et hæderligt Vidnesbyrd.«

Henvendelsen, der gjaldt Cancelliet, blev underskrevet af nogle og tredive Beboere. Senere tilstod 6 af Underskriverne, at Degnen havde forfattet Andragendet, uden at de havde anmodet ham derom.

For 9 af dem underskrev Degnen selv, »hvilket han dog skønt havde udeladt« (at bemærke).

Saa snart Skolekommissionen havde holdt Møde, anede Dietz Uraad, eller han havde hørt Rygter om Mødets Resultat, for 20. Oktober var en ny Skrivelse fra ham paa Vej til Cancelliet. Han betegnede Kommissionens Fremgangsmaade som »inqvisatorisk«.

At Biskoppen ikke var ham god, var jo en Sandhed, som Cancelliet kendte, »da det varede næsten halvandet Aar, inden de fik nogen Degn i den afdødes Sted, fordi Bispen ikke vilde antage hans Kaldsbrev. Det er bekendt, at jeg underskrevne blev kaldet til dette Degneembede 7. Okt. 1806.«

Han ønskede Degnegaarden, for at hans Kone, som siden den ham overgangne Ildebrand var beheftet med Slag, og hans mange smaa ikke skulde blive husvilde efter hans Død, saa meget mere, da han formedelst Brande har tvende Gange opbygget Degneboligen og dermed tilsat sin Formue.

Efter at Kommissionen havde gjort sig bekendt med Degnens anden Skrivelse til Cancelliet, fremsatte den med Dato 10. Jan. 1816 følgende Bemærkninger:

Degnen »har søgt at sætte Kommissionens Forhold under 12. Okt. i et saadant Mørke og at male dens Indberetning saa falsk, at Kommissionen, hvis Ære herved var krænket, maa anse det for et ikke alene unyttigt, men endog skadeligt Foretagende af den at befatte sig med Oplysninger og Erklæringer angaaende hans evige Skriverier, da den, kendende Frugtesløsheden af de tvende strenge og alvorlige Irettesættelser, som det højkongelige Danske Cancelli under 2. Marts 1811 og 18. Jan. 1812 har tilkendt ham for hans aldeles upassende Forhold, ubeføjede Klager og Attestudstedelser til Sessionen, har Grund til at formode, at han, som allerede har vovet at gøre dens Troværdighed tvivlsom, fremdeles vil gøre det og indvikle Skolekommissionen i et uendeligt Skriveri.« — —

Dietz havde lagt »en besynderlig Vægt« paa Forvalter Handbergs Nærværelse i Mødet 12. Okt. I den Anledning skrev Godsejer Hillerup til Børglum Kloster:

»Jeg ejer kun omtrent $^2/_3$ af de indkaldte Beboeres Gaarde, følgelig bortfalder Dietz' usandfærdige Opgivende, at jeg er deres (han vil sige alles) Husbonde, hvorfor de ikke kan modsige (fordi Forvalteren er til Stede).

At jeg tager min Fuldmægtig med ved denne og flere Commissionsmøder, sker for at skrive, da Præsten er aldrende og skriver langsom.

Bønderne agter desuden i denne og i enhver Henseende, i Følge Dietz' Lære, kuns lidet deres Husbonde eller Foresatte, men i deres varme Vennelag med ham bifalder enhver Plan, han forelægger dem.«

Ved Gennemgangen af den Dietz'ske Skrivelse til Cancelliet bemærker Skolekommissionen i sin Erklæring desangaaende:

Han skulde skamme sig over sit Forslag om en Substitut, som han yndede, og som havde Kundskaber. Moraliteten nævner han ikke, uagtet dennes Mangler nedbryder mere end Kundskaben opbygger. Han betænker ikke, at Danske Lov 2-15-12 siger, at Substitutten skal antages med Provstens og Præstens Samtykke, og at Degnen selv skal lønne sin Substitut.«

Dietz vilde opføre en ny Skolebygning, men i Virkeligheden derfor have Skøde paa Degnegaardens Areal, der er af Hartkorn $4^1/_2$ Td. Altsaa var der ikke nogen Gave til Sognet ved den Handel; tværtimod.

Paa Degneboligens Bygningers Opførelse, hævdede Degnen, at han formedelst Branden havde tilsat sin Formue, — skønt det dog er noksom bekendt, at han ingen havde, da han kom hertil, — og han nævnede ikke den Bygningshjælp han fik af Brandkassen, hvorudi Bygningerne var assurerede,

den Brandhjælp, som Reskr. af 29. Decbr. 1809 tilstod ham af alle Kirker i Aalborg Stift, samt hvad goddædige Mennesker skænkede ham. Desuden var han ved Canc. Skr. af 15. Juli 1809 forundt 15 Rdlr. for Bygningerne, naar samme i forsvarlig vedligeholdt Stand afleveredes.

Commissionen mente, det var indlysende, at Værdien af Degnegaardens Bygninger alene var større end den Skolebygning, Degnen vilde lade opføre. At bortgive Degnegaardens Bygninger med dens fortrinlige, gode Agerlod, Eng, Tørvelod, Kær og Hede for en Skolebygning vilde følgelig være og blive et stort, evigen uopretteligt Tab for Beboerne. Og det kaldte Degnen »at virke til almen Vel uden egennyttige Hensigter, heri følgende dem, som giver afskyelige Laster Navn af skønne Dyder«.

Den 1. Juni 1816 meddelte Cancelliet, angaaende Degnen Dietz' Forestillinger med Henblik paa Skoleforholdene i Vrensted, at der paa disse »ikke kunde være at agte«.

Slaget var altsaa tabt for Dietz, og der blev efterhaanden Stilhed om hans Navn i den Protokol,[1] hvorfra Oplysningerne om hans Forhold i denne Skolestrid er hentet.

For at bøde paa de utilstrækkelige Indkomster kastede Dietz sig over Vinkelskriveri og oparbejdede sig Tid efter anden en ret omfattende Prokuratorvirksomhed, og han forsøgte sig ogsaa i Lægekunsten.

Men ved sine juridiske Forretninger kom han i alvorlig Konflikt med Amtmand Sporon i Hjøring, en Strid, der endte med, at Amtmanden klagede til Can-

---

[1]) Skole-Commissionsprotokol (»Skoleprotocol«) for Vrensted-Thise 1815-1941, Bl. 4-23.

celliet, som 1815 beordrede anlagt Justitssag mod ham. I over to Aar samledes Bevismateriale mod Degnen. Foruden for Vinkelskriveri anklagedes han for »Falsk, falsk Ed, Forledelse til falsk Forklaring, falske Klager over Embedsmænd og Forledelse af Hoveribønder til Opsætsighed mod deres Husbonde«.

Den 9. Jan. 1818 mødte Herredsfogden med en Underofficer og tre Soldater for at anholde Dietz og føre ham til Sæby, skønt han laa til Sengs. Efter Dietz' Opgivelse havde der ved denne Aktion samlet sig 200 Beboere for at yde ham Støtte. Sognepræsten, der var Øjenvidne til Optrinet, havde derimod kun set »nogle faa nysgerrige«.

Efter nogen Parlamenteren kørtes saa til Sæby, hvor Herredsfoged Boeck stillede i Udsigt, at Sagen skulde være tilendebragt i Løbet af 4-5 Uger. Men Affæren svulmede op og antog et Omfang, som ingen kunde forudse.

Grundet paa Svaghed blev Dietz tillige med Hustruen indkvarteret hos en Skomager, Christian Schioldan, hvor han havde et anstændigt Værelse med varm Spise. Senere kom ogsaa nogle af Dietz' Børn i Pension hos Skomageren, hvor det gik ret frit til. Dietz modtog saaledes Besøg og gik Tur for sit Helbreds Skyld. Dette blev dog efter nogen Tids Forløb Herredsfogden for meget, og han fik udvirket, at Dietz skulde føres til Hjøring Arrest.

Da Dietz og Familie fik Kundskab om denne Overflytning, blev der stor Staahej. Dietz vilde ikke føres til Hjøring, med mindre han saa en kgl. Ordre derfor. Hans Hustru fik et Krampetilfælde, snørede et Tørklæde om Halsen og rallede med Tungen. To Døtre talte om »at stikke« og en Søn om at skyde. Der blev saadan Tumult, at den konstituerede Herredsfoged, Leutnant Mørck, anmodede om at faa

sammenkaldt Sæby Borgervæbning. En Del af denne mødte ogsaa, men i meget uens Beklædning, saaledes var Chefen i Møllerdragt, »ham i Møllerskjorten«, og et af Korpsets Medlemmer, Ths. Christian Mathiasen, var en af Dietz' ivrigste Tilhængere og Datteren Agate Maries Tilbeder. Der udviklede sig nu indbyrdes Slagsmaal med et forfærdeligt Mudder og Skubberi.

Dietz erklærede, at man ikke fik ham levende til Hjøring for at være under Amtmandens Kontrol, og Flertallet af den Sværm, der havde samlet sig paa Gaden og i Gaarden, gav tydelig til Kende, at den tog Degnens Parti. En Følge heraf blev, at man opgav Transporten.

Derefter fortsatte Dietz sit ret frie Fængselsliv, omgivet af Familie og Venner, der jævnlig kom med Forsyninger. Og Sympatien for ham voksede, samtidig med, at der bredte sig de vildeste Rygter, saaledes bl. a. om, at Amtmanden havde ladet hans Hus afbrænde, og at der var gjort Forsøg paa at faa ham af Dage ved forgiftet Medicin.

Angaaende Degnens nedbrændte Hus haves følgende Beretning, der øjensynlig er konciperet af Dietz selv eller en af hans gode Venner:

»Natten mellem 24. og 25. Maj afbrændte Degnen Dietz' Bolig i Vrensted, som han af ny sidste Aar havde ladet opføre, med alt deri værende Bohave, undtagen et Skab og et Chatol, som den 4. Maj ved Rettens Middel blev udtagen og ført til Hjøring, efter Sigende for Skatter.

Denne smukke Bopæl havde staaet ubeboet siden 10. Januar og var ikke assureret, saa den brave Mand med Familie har lidt et uopretteligt Tab.

Enhver, som kender denne retskafne og veltænkende Mand, vil vist beklage hans og Families haarde Skæbne.

At Ilden var paasat er næsten udenfor al Tvivl, men Gerningsmanden er endnu ikke opdaget.

Sundstedgaard ved Vrensted, den 2. Juni 1818.

Christen Simonsen,
Lægdsmand.[1])

Ved denne Brand mistede Degnefamilien altsaa alle sine Ejendele, en Begivenhed, der var vel egnet til at skabe Medynk og Sympati overfor Dietz og hans.

Ret længe fik Dietz dog ikke Lov til at nyde Roen hos Schioldan. Et Par Dage efter blev der nemlig rekvireret en Afdeling Militær fra Aalborg, en Underofficer og 20 Menige, der anførtes af Leutnant Mantzius. Da Rygtet om dette Udkommandos Ankomst naaede Sæby, begyndte Hovedpersonerne i Dietz-Dramaet at forskanse sig. Degnens Dør fik paasat Laas med Nøgle og blev tillige forsynet med en Skodde. Skomager Schioldans Læredreng blev sendt ud i Byen for at hidkalde Degnens Venner til Undsætning. Svigersønnen derimod drak sig saa knippelfuld, at han senere aldeles intet sansede af de følgende dramatiske Optrin. Andre gik straks i Gang med Forsvarsforanstaltninger. F. Eks. blev der i Schioldans Gaard samlet Sten, hvoraf nogle bragtes op paa Tagryggen for derfra at kunne benyttes som Kasteskyts mod Soldaterne.

Da Kommandoet kom, gik Føreren et Par Gange til Dietz for at forhandle med ham. Tredie Gang havde Delingen taget Opstilling paa Gaden foran Bygningen. Dietz' Garde var ogsaa paa Tæerne. Der kastedes med Sten over Huset mod Soldaterne ude paa Gaden, ligesom der ogsaa saas Kampesten i Luften, kommende ude fra Marken, og baade Ven og Fjende ramtes. I

[1]) Borchs Avis, Nr. 82, 1818.

Forhørene derom berettedes, at der blev »et umaadeligt Spektakel«. Det manglede ikke paa opildnende Tilraab, og Mængden blev saa nærgaaende, at Leutnant Mantzius maatte værge for sig med sin Sabel. For en Sikkerheds Skyld blev Brandsprøjten gjort klar.

Mod Aften gik Soldaterne i Kvarter i Købmand Aabels Gaard paa Adelgade, medens en Forstærkning paa Dietz' Side gik til Ro som Vagtmandskab i Schioldans Lade, hvis der skulde ske noget uforudset.

Dietz trakterede nu sine Forsvarere med Smørrebrød og Brændevin, »fordi de havde vist sig saa dygtige«, og han sendte et Ekspresbrev til en Prins, fra hvem han ventede paa Svar. Om Aftenen passerede Patrouiller rundt i Gaderne med Musik i Spidsen. En fordægtig Rytter paa en sort Hest havde i Nattens Løb haft Forbindelse med Dietz. Der manglede altsaa heller ikke et mystisk Moment i Sagen.

I sin Raadvildhed havde Leutnant Mantzius sendt en Stafet med Underretning om Ekspeditionens Forløb til Aalborg, hvor Landgreve Vilhelm af Hessen Kassel havde Kommandoen. Denne Beretning blev straks videresendt til Kongen, der omgaaende stillede 2 Kavalleriregimenter til Disposition. Saa stor Udrykning mentes dog ikke nødvendig, men uopholdelig afsendtes 200 Mand af 2. jyske Infanteriregiment mod Sæby, under Anførsel af Kaptain Stricker.

28. August 1818 marscherede Styrken ind i Sæby. Da en Officer og nogle Soldater kom til Skomagerens Hus, var Dietz forduftet, og væk var ogsaa Skomageren, hvem Madam Dietz, da han vendte tilbage, spyttede i Ansigtet, fordi han paa en saa vigtig Dag kunde forlade sit Hus.

Om Aftenen blev Dietz fundet i et Madskab eller

Spisekammer og sammen med flere af den Dietz'ske Familie og andre anholdt. Alle Arrestanterne blev ført til Kbmd. Aabels Gaard, som imidlertid ikke havde Rum til dem, hvorfor adskillige, saaledes f. Eks. Dietz selv, maatte henligge lænkede paa Fortovet Natten over. Svigersønnen, Ths. Chr. Matthiesen, havde forklædt sig som Kvinde og slap paa den Maade for Anholdelse til 3. Sept., da han blev antruffet under noget Halm i en Lade.

Foreløbig blev Militæret i Sæby. Der nedsattes en Kommission til at behandle Sagen og Tumulterne. (»Oprøret« eller »Besættelsen i Sæby«, som det næsten kuriøse Optrin ogsaa er blevet kaldt af Eftertiden).

Alle de sigtede samledes efterhaanden i Købmandsgaarden, ialt 51, hvoraf nogle dog kunde løslades efter det første Forhør.

Men 20. Sept. flyttedes Dietz og de mest implicerede til Aalborg, hvor Forhørene fortsattes i Kbmd. Jens Raschs Gaard ved Østeraa.

Dietz undgik altsaa Hjøring og kom i Hovedvagten paa Nytorv i Aalborg. Forholdene her var ikke saa frie og behagelige som hos Schioldan, og han klagede paa allerhøjeste Sted. Godt nok havde Regimentskirurg Wandall attesteret, at Dietz skulde have frisk Luft og Motion, samt god Forplejning, hvortil hørte et Par Piber Tobak og 2 Snapse Kornbrændevin daglig. Men der menes ikke, at disse Lempelser i alle Tilfælde er blevet efterfulgt.

Først et Aarstid efter kunde Kommissionen afsige Dommen, der afsagdes 27. Juli 1819. Martin Dietz blev dømt til at have sin Haand, Ære, Boeslod og Embede forbrudt, og alle hans »løgnagtige og til Dels ærerørige Beskyldninger mod Amtmand Sporon og mod en Snes andre nærmere anførte Personer kendte døde og magtesløse«, foruden, at han blev

tilpligtet at betale Sagens Omkostninger m. v. Hans Hustru og Datteren Agate Marie dømtes til at hensættes i Viborg Tugthus 1 Aar og Sønnen Frederik sammesteds i 8 Mdr. og de to Svigersønner, J. Nørhalne og T. Chr. Matthiesen, henholdsvis 2 og 6 Aar. 39 andre fik lignende eller mindre Straffe. 2 frikendtes.

Sagen kom for Højesteret, hvis Dom først faldt et Par Aar senere, nemlig 2. April 1821. Den var betydelig mildere. Dens Udmaalinger var følgende:

Dietz skulde bøde 3 Mk. og desuden 43 Lod Sølv samt hensættes i Viborg Tugthus i 3 Aar og have sit Degneembede forbrudt. Hans Hustru blev frikendt. Th. Chr. Matthiesen fik 1 Aars Arbejde i Københavns Fæstning. Vand og Brød Straf idømtes Jens Nørhalne i 6 × 5 Dage, Agate Marie i 2 × 5 og Frederik i 5 Dage. Med Hensyn til Mortifikationer og Salærer m. v. stadfæstedes iøvrigt Kommissionsdommen.

Sigtelsen for Dietz' Vedkommende lød paa: Falsk Vidnesbyrd, Vinkelskriveri, Almuens Forførelse til løgnagtige Klager samt Opsætsighed mod Øvrigheden, Forlokkelse til at aflægge falsk Vidnesbyrd, at have ført løgnagtig Klage over Embedsmænd og Stifter af Uordener i Sæby 22.-28. August 1818.[1])

Dietz kom dog ikke til Afsoning i Viborg Tugthus, »for hans Avindsmænd«, som han udtrykte sig, »frygtede for, at han der skulde faa det for godt«, og saa førtes han til Tugthuset paa Christianshavn. Da Straffen 1824 var udstaaet, rejste han atter til Vendsyssel og genoptog sin gamle Yndlingsbeskæftigelse med Prokuratorvirksomhed.

1826 var der Brev i Jerslev Herreds gejstlige Brevtaske til M. Dietz, saa da har han opholdt sig der i Herredet.

---

[1]) Borchs Avis Nr. 49-50, 1821.

Den 2. Juni 1827 fik han Skøde paa Gaarden Kovstrup i Gærum. Men længe fik han ikke Lov til uantastet at drive sit Landbrug, hvortil han havde Hjælp af Datteren Inger Marie og hendes Mand. Allerede den følgende Sommer var hans Navn gentagne Gange fremme. Uvejrsskyerne trak til sidst sammen, og 10. Okt. 1828 var Frihedens Dage atter talte for ham.

Den 30. Juli 1828 var Dietz[1]) indstevnet til Forhør i Frederikshavn i Anledning af en opstaaet Mistanke om, at han skulde have affattet en falsk Kvittering paa en af Christen Sørensen i Sønderhaven i Taars til afdøde Gaardmand i Rønnebjærg Jens Chr. Jensen[2]) udstedt Panteobligation, stor 400 Rbdl. Sølv underskrevet 15. Juni 1824. Obligationen var borte, men kom for Lyset efter J. Chr. Jensens Død, med Paategning om at være kvitteret.

Dietz mødte ikke, men sendte en Skrivelse, hvori han anførte, at han paa Grund af Svagelighed var forhindret i at være til Stede, noget, som han formente støttedes af en Attest desangaaende fra Pastor Severin Jørgensen, Flade. Retten fandt dog ikke Attesten for retsgyldig og indkaldte Degnen til nyt Møde, saafremt han ikke kunde fremlægge Attest fra Distriktslægen.

Men slige Udflugter hjalp naturligvis ikke i Længden. Et Par Maaneder senere var det forbi. Derom oplyser et Forhør, der afholdtes i Frederikshavns Politiret 8. Novbr. 1828. Her vidnede Politifuldmægtig Johs. Kahlen[3]) at han 10. Okt. om Aftenen mellem

---

1) Hovedkilderne til denne Retssag er Frederikshavns Fogedprokol 1824-31 og Politiprotokol 1825-31, samt Amtmandens Kopibog.
2) Selvejergaardmand i Rønnebjærg, død 25. Maj 1828, 65 Aar.
3) Født i Fladstrand som S. af Kbmd. og Opsynsmd. ved det kgl. Kornmagasin Johan Henrik Kahlen og Ane Kirstine Jensdatter Lisberg. Han var g. I m. Ane Kirstine Meyer, død 1825, og II m. Jomfru Marie Meulengracht Brønnum paa Tidemandsholm.

7 og 8, sammen med By- og Herredsfoged Flindt,[1] Frederikshavn, Krigsraad Spärck,[2] Herredsfoged i Børglum Jerslev Herreder, og Steffen Nielsen, der var Kusk for dem, ankom til Kovstrup, hvor der straks blev taget Forholdsregler til at bemægtige sig M. Dietz tillige med hans Papirer.

Da Rettens Folk var ankommet til Gaarden, forklarede tilstedeværende Fruentimmere, at M. Dietz var til det s. D. stedfundne Sæby Marked, hvorfra han endnu ikke var hjemkommet.

Ved en Hændelse hørte Kahlen, medens Fogden var beskæftiget med ved en Undersøgelse at forvisse sig om, hvorvidt Degnen virkelig var fraværende, et af Fruentimmerne sige til et andet: »Tag, grib eller red Sækken med Papirerne«!

Dette bidrog til, at en slig Sæk med Papirer blev forefundet i et Værelse paa den anden Side af Gangen og bragt ind i Dagligstuen paa modsat Side, hvor Fogedforretningen skulde afholdes.

Efter omtrent en Times Forløb kom Dietz hjem, og ved høfligen saavel at hilse paa Fogden som Krigsraad Spärck erkendte han desuden, at begge var ham bekendte.

Fogden bød derefter de tilstedeværende Fruentimmere, nemlig Dietz' Kone, hans gifte Datter og Tjenestepigen, at gaa til Side, saasom han havde noget at tale med Dietz om.

Denne Fogdens Begæring blev omsider opfyldt, hvorefter Fogden tilkendegav Dietz sit Ærinde om at paalægge ham med personlig Arrest.

---

[1]) By- og Herredsfoged Frederikshavn 1826-32. Henrik Flindt, død 12. Decbr. 1832, 40 Aar. G. m. Frederikke Malling, »hans nette lille Kone«.

[2]) Johan Albert Sp. Herredsfoged Børglum H. 1825-55; død Hjøring 1865. G. m. Rebekka Bistrup.

Da dette var forkyndt Dietz, lagde Kahlen Mærke til, hvorledes Dietz ved en hurtig Vending, idet han gik op og ned af Gulvet, søgte at slippe gennem Døren ud i Køkkenet, hvilket, saa vidt det erindredes, blev forhindret af Krigsraad Spärck.

Dette gav imidlertid Aarsag til, at Dietz straks derefter brugte en Del grove Talemaader eller Skældsord mod Krigsraaden, hvilke, saasom der var saa mange Stemmer, Vidnet ikke bestemt kunde huske, men sikkert erindrede, at Dietz erklærede Spärck for »en slet Karl« og senere for »en nederdrægtig Karl«.

Forretningen fortsattes derefter med Protokoltilførsel m. v. Herunder bemærkede Johs. Kahlen atter Tumult og erfarede, at Dietz' gifte Datter sprang ud i Køkkenet med den anholte Sæk, der var placeret ved Bordet, og hvori var Papirer.

Hun blev straks eftersat af Kongens Foged, hvem Dietz fulgte lige i Hælene, hvilket dog blev forhindret af Krigsraad Spärck ved at tilbageholde Dietz ved Døren ud til Køkkenet. Døren fløj derefter til, og Fogden var saaledes, enten i Køkkenet eller Brygerset i Mørket, ene med Datteren for at redde Sækken med Papirerne.

Idet Dietz saaledes blev tilbageholdt af Spärck, greb Dietz ham i Kjolekraven, hvorfor Kahlen maatte ile Krigsraaden til Hjælp. Mens han foretog dette Angreb, for Madam Dietz samt Svigersønnen og endnu en tredie ind paa ham, sigende: »I vil dog vel ikke myrde den gamle Mand m. m.«

Kahlen anmodede nu de tre om enten at være rolige eller forføje sig ud af Stuen. Svigersønnen traadte da til Side og gik udenfor. Madam Dietz blev derimod skubbet Overende, saa hun faldt hen imod Sengen.

Derefter gav Kahlen sig atter i Lag med Dietz

for at faa ham til at slippe Spärck, »da denne saaledes var taget fat, at han ikke kunde med synderlig Virkning bruge sin ihændehavende Stok«. Dette lykkedes, men Dietz sprang igen frem og greb om Spärcks Stok. Nu kom Kongens Foged, efter at han havde sikret sig Sækken. Han rev straks Stokken fra Dietz, og Spärck gav Degnen »et Par Smaaslag« over Skulderen eller Armen med den, »paa sin militaristiske Maade«.[1]) Dietz kvitterede for denne Omgang ved at give Krigsraaden en Lussing, og hævdede ogsaa at være blevet trakteret med Stokken i Ansigtet. Noget lignende skulde forresten ogsaa være blevet Herredsfoged Flindt til Del.

Under dette Haandgemæng i Stuen var Bordet væltet, og Fogedprotokollen og Blækhuset, saa vel som hvad der ellers stod eller laa paa Bordet, faldt paa Gulvet.

Videre forklarede Johs. Kahlen, at han vel ikke havde set, som det var sagt, at Dietz havde slaaet Spärck i Ansigtet, men han tvivlede ikke om, at Dietz i sin yderlige Forbitrelse, jo var sindet til at tilføje Spärck hver mulig Overlast. Han bekræftede tillige, at Fogedforretningen derefter blev fremmet under en Del Eder, Forbandelser og Skældsord af Dietz, og havde bl. a. lagt Mærke til, at Dietz sagde til Kongens Foged: »Fy, fy! At De vil befatte Dem med sligt!«

Og til Krigsraad Spärck: »De tager Dem Sagen saa heftig, fordi De har faaet saa mange Flæskepandekager af Jens Storgaards Enke!«

Derefter fremstod Kusken, Steffen Nielsen, der nærmest forklarede i Overensstemmelse med Fuldmægtigen. Dog havde han ikke i Detailler set Deg-

[1]) Der sigtes vel nok til, at J. A. Spärck var Premierleutnant ved det fynske Infanteriregiment, da han $^{12}/_{12}$ 1825 beskikkedes til Herredsfoged i Børglum Herred.

nens Angreb paa Krigsraaden og heller ikke, at Dietz trakterede denne med Ørefigener. Han havde flere Gange hørt Dietz raabe op om, at han ikke vilde lade sig arrestere, selv om der endogsaa kom 200 Mand.

Steffen Kusk beklagede, at han paa Grund af en daarlig Haand og et beskadiget Knæ ikke med sine fysiske Kræfter kunde yde den Hjælp, han burde.

Af det, der var fremført ved Retsmøderne i Sommerens og Efteraarets Løb 1828, fremgik, at Dietz i Følge Forhør i Børglum Herred af en Mette Marie Christensdatter var sigtet for at være den afdøde J. Chr. Jensen 200 Rbdlr. skyldig, hvilket Dietz dog protesterede mod Rigtigheden af, og der taltes om et falsk Skøde, som nu var returneret fra Rentekammeret.

Heroverfor hævdede Dietz, at Fejlen var paa den afdøde J. C. Jensens Side, og at hvis denne ikke i Mindelighed havde faaet Sagen berigtiget angaaende de falske Dokumenter, kunde han maaske været udsat for at have endt i Slaveriet.

Krigsraad Spärck begærede derefter Forretningen fremmet, ved at Fogden belagde Dietz med personlig Arrest og forseglede Sækken med Papirerne. Den kunde saa igen aabnes i Dietz' Paasyn.

Dietz protesterede stadig. Førend han saa nogen kgl. Ordre eller Amtets Resolution iflg. kgl. Ordre, var han ingenlunde villig til at følge Kongens Foged som Arrestant til Frederikshavn og Dagen derefter til Hjøring, og dersom han med Magt skulde transporteres, vilde det ingenlunde være imod Lovgivningen at bruge Nødværge, tilmed da man havde bemægtiget sig Sækken med Papirerne efter at Klokken var $^1/_4$ over 8 om Aftenen. Det ansaa Dietz for Vold og Ran og forlangte derfor en Fogedkendelse.

Fogden fastholdt sin afgivne Erklæring.

Da imidlertid M. Dietz stadigen vedblev at erklære ikke at ville være Fogden følgagtig, uden at Eksekutionen iværksattes med Magt, saa Fogden sig nødsaget til at forskaffe sig Assistance, og da denne ankom, maatte Dietz vige og blev transporteret til Frederikshavns Arrest. Næstedagen førtes han til Hjøring.

Krigsraad Spärck, i hvis Jurisdiktion Kriminaliteten var begaaet, og under hvem Sagen skulde have været paadømt, begærede en anden Dommer udmeldt, og Amtet beskikkede da Byfoged Selgen Poulsen, Hjøring, til Sættedommer. Og denne maa da have ført Sagen til Ende, men de deraf flydende Dokumenter har ikke kunnet findes. Anklagen lød for Dietz' Vedkommende paa: Falsk og for, sammen med sine Kvindepersoner i Kovstrup, Overfald paa Øvrigheden, medens Chr. Sørensen, Sønderhaven, sigtedes for Svig.

Formentlig har Sagens Akter udgjort et selvstændigt Læg, der i Tidens Løb er gaaet tabt.

Følgelig kendes Dommen ikke.

Hvorlænge Dietz derefter sad fængslet vides ikke, men han maa være dømt efter Anklagen, for den 14. Juli 1830, snart to Aar efter at Øvrigheden afhentede ham i Kovstrup, sad han endnu i Frederikshavns Arrest, afsonende sin Straf, idet nemlig Maleren M. Rørbye, der denne Sommer gæstede Byen, fik Lov til at besøge ham i Cellen og veksle nogle Ord med ham.

Rørbye skrev i den Anledning i sin Dagbog, efter lige forud at have aflagt et Besøg hos Captain Flindt:

Paa Tilbagevejen gik vi ind i Byens Arrest og saa der den berygtede Degn Dietz, en gammel Mand med et stygt Hoved og vist en stor Lurendrejer, da han hele den Tid, hvori vi talte med ham, forestillede

sig som den uskyldigste Mand under Solen, der blev gjort Uret af alle og fornemmelig af hans Dommere.[1])

Antagelig har Dommen lydt paa 3-4 Aar, for først den 15. Marts 1833 blev Kovstrup solgt af Tiendekommissær Borgen[2]) efter Amtets Bemyndigelse, vel nok paa Grund af Skatterestance. Den havde da H. K. 4-5-0-2. Det lyder i Traditionen, at Dietz og Familien ikke vilde fraflytte Gaarden, selvom den var solgt, og Kongens Foged maatte atter til Kovstrup for at tale haardt til den i Virkeligheden i Forvejen meget prøvede Familie.

Et Aarstid eller saa var Dietz endnu heroppe, saaledes opholdt han sig 1834 hos Thomas Jensen i Vrensted, men snart flyttede han til København, og saa var hans omtumlede Tilværelse i Vendsyssel afsluttet.

I Hovedstaden opnaaede Dietz en aarlig Understøttelse paa 200 Rdlr. fra den kgl. Chatolkasse. Men han var stadig utilfreds, og hans Kaar var sikkert ogsaa usle. Gang paa Gang tryglede han Kongen om Gratialer, i den Grad endda, at det til sidst betydedes ham at standse sin Strøm af Ansøgninger, i modsat Fald vilde han miste sin Pension.

Som et Kuriosum kan nævnes, at han 1834 ansøgte om Stillingen som Inspektør ved Københavns Tugt- Rasp- og Forbedringshus, men uden Held.

Samme Aar forsøgte han Udgivelse af sin Livshistorie, men kun første Hefte udkom. Maaske en Fortsættelse er forhindret af Hensyn til, at Regeringen ikke ønskede, at Sæby-Affæren skulde frem i Dietz' Belysning, skønt han i sin Forhaandsomtale hævdede, at Skildringen skulde blive »den nøgne Sandhed.

---

[1]) Martinus Rørbye: Rejsedagbog 1830, S. 38.

[2]) Svenning Wilhelm Borgen, der fra 1803 havde været Forvalter paa Aastrup og senere Forpagter af Møllen der.

Han, med talrige Familie, var, uden egen Brøde og uforskyldt, fra at være en velhavende Mand, nedtrykt i den yderste Armod«.

Bogen havde det kendte Motto:

»I Tønder er jeg født
og samme Steds opdragen.
I Vrensted var jeg Degn,
der er nu hele Sagen«.

Vel nok for at bøde paa de knappe Indkomster paabegyndte han Udgivelsen af et Ugeblad:

Den jydske Degn Martin Dietzes

AFTENUNDERHOLDNINGER

Et Ugeblad til Moro for Publicum.

Det begyndte med et Digt: Lykønskning til Kongens 70 Aars Fødselsdag 28. Januar 1838. Udgivet af M. Dietz. Trykt og forlagt af L. Jacobsen, Springvandsgade 14.

Da der var udkommet 25 Numre, udkom en (Ny Suite), der i alt Fald naaede til Nr. 22, men naaede vist ikke ind i anden Aargang.

Økonomisk set var det stadig gaaet tilbage for Dietz, skønt han med sin Hustru arvede nogle Ejendomme i Aalborg. Men de var begge opvoksede i en Købstad og altsaa Bymennesker og har vel nok været upraktiske overfor de landlige Forhold i Vrensted. Kan hænde, at det Landvæsen, hvoraf de dog skulde indbjerge en ikke ringe Indkomst, har fundet meget lidt Interesse hos dem.

Brandene synes derimod ikke at have forvoldt ham det Tab, han vilde give det Udseende af.

Men straks efter, at Parret var flyttet til Vrensted, begyndte Kaperkrigens Dyrtid, og senere fulgte Statsbankerotten med Katastrofe for saa mange paa Pengevæsenets Omraade.

Dietz' Biograf, Chr. Petresch Christensen, anser ham for Kværulant, men bemærker, at han sikkert til en Begyndelse har følt sig i høj Grad forurettet. Han havde baade trofaste Venner og arge Fjender. Hans Hustru og Børn viste ham inderlig Hengivenhed og en kraftig Slutten op om ham, da Aktionen satte ind, og disse, saa vel som mange af Vennerne, satte deres Velfærd paa Spil for at yde ham den Støtte, de formaaede. At denne Opofrelse senere blev baade ham og dem selv til Skade, var paa sin Vis beklageligt.

Stadig havde han graverende Beskyldninger mod sine overordnede, og han hylede over, at han stedse var den forfulgte Uskyldighed. Det var andre, som maatte bære Skylden for hans Ulykke, hævdede han, Betragtninger, der forgiftede hans Sind mod Samfundets Ordenshaandhævere.

Det var hans Færden udenfor Kirken, der blev fældende for ham. Disse Fakta vil sikkert aldrig kunne rokkes. En anden Ting er, at det kan beklages, at hans Yndlingssyssel, det juridiske Emne, kom i den Grad til at føre ham paa Afveje, saa han endte sine Dage paa den sociale Afgrunds yderste Rand. Han døde i København 16. Aug. 1843 under de fattigste Omstændigheder. Hele hans Bohave bestod da kun af nogle gamle Sengeklæder og noget Træskrammel uden Værdi.

G. i Aalborg 5. Juli 1793 m. Skoleholder Niels Jensen Møllers Enke, Ane Marie Salomonsdatter Hübertz, der døde i København 1836.

Med hende fik Dietz 1795 en Arv. Han bekendtgjorde derom, at hans Hustru, iflg. Testamente af 9. Marts 1793, var indsat som eneste Arving efter Kleinsmed Jørgen Ejlertsen, Aalborg. I den Anledning indkaldte Dietz eventuelle Fordringshavere i

Boet. Afdødes Sted i Bispensgade kunde købes ved Henvendelse til tysk og dansk Skoleholder i Randers, M. Dietz.[1])

I de tre Aar, Dietz afsonede sin Straf paa Christianshavn, fik Ane Marie Hübertz aarlig 20 Rigsbankdaler Sølv i Understøttelse. Børn:

1. Inger Kirstine Marie Dietz, f. Aalborg 8. Fbr. 1794, d. lille.
2. Inger Marie Dietz, f. Randers 16. Sept. 1795, d. i Frederikshavn 12. Juli 1875. Til Stede i Sæby og Aalborg 1818. Var med i Optrinene i Kovstrup 1828. Boede senere i Frederikshavn, først i Donnerhuset i Fiskerklyngen, senere i Kroghuset. Hun betegnes som værende af Middelstørrelse, ernærede sig som »klog Kone«, kurerede saaledes Børn for Engelsk Syge, ansaas som meget lægekyndig overfor udvendige Skader og Svulster, og hendes Salver betragtedes af mange som absolut helbredende.[2])

   Hendes flere Gange nævnte Mand, Jens Larsen, var 1837 sindssyg. En Søn, Lars Dietz, arbejdede ved Frederikshavns Havn og omtaltes i en Sang af Translatør W. Møller.
3. Agathe Marie Dietz, f. 3. Sept. 1798, d. Jelstrup 16. Novbr. 1834. Kærligheden til Th. Chr. Mathiasen (Side 457 f.) maa være kølnet, for nogle Aar senere ægtede hun Mads Sørensen Hundelev i Jelstrup og havde med ham 3 Børn, der hver tillagdes 20 Rbdlr. ved hendes Død.
4. Frederica Catomine Dietz, f. 1899. Var vist i København allerede 1818 og støttede Forældrene, da de 1834 tog Bopæl der.
5. Mette Marie Dietz, f. 21. Marts 1800, d. lille.

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 17, 1795.

[2]) Efter Meddelelse fra Organist P. Chr. Pedersen, Frederikshavn; jvf. Otto Hammerich: Fra Fladstrand til Frederikshavn, S. 56 f.

6. Johan Frederik Dietz, f. 8. Fbr. 1802. Pastor Segelcke siger om ham under Retssagen, at det kun stod maadeligt til med hans Religionskundskab og øvrige Dannelse, og at han havde vænnet sig til en vederstyggelig Banden.

Han boede først i Fristrup (1825), men senere »paa Løth« (1835 og 37) i Børglum Sogn og var Murermester og Husmand. G. 12. April 1825 i Børglum med Ane Christensdatter. Fra dette Par nedstammer en agtet Efterslægt.

7. Mette Marie Dietz, f. 24. Juli 1804, d. N. Sundby 24. Fbr. 1880; g. m. Jens Jensen Digmand, Gæstgiver i N. Sundby f. 6. Jan. 1807, d. Aalborg 22. Sept. 1883.[1])

8. Hansine Christence Dietz, f. 5. Sept. 1806, d. Vrensted, 9. Okt. 1814.

9. Salomon Thielsen Dietz, f. 12. Decbr. 1811, bgr. 24. Apr. 1812.

Skoleholdere.

A. Vrensted.

Antagelig har Jørgen Andersen, der nævnedes som Skolemester her 1674,[2]) virket i den 1677 nyrejste Skole. 1686 var han afløst af Niels Christensen.

1721 nævnedes Christen Andersen som Skoleholder sammen med Degnen. Han har sandsynligvis været Substitut her og døde 8. Apr. 1735, 60 Aar.

Efterfølgeren var Christen Jensen, ogsaa kaldet Christen Skolemester, der endnu 1748 var Hører hos Degnen og da havde godt Vidnesbyrd.[3])

G. m. Kirsten Andersdatter. Børn dbt. Vrensted: 1. Peder, 16. Aug. 1739; 2. Jacob, 11. Fbr. 1742 og 3. Maren, 30. Marts 1744.

---

[1]) Chr. Petresch-Christensen: N. Sundby II 170.

[2]) Jerslev Herreds Tbg. $^{15}/_{1}$ 1674.

[3]) Vends. Aarb. VI, S. 36 (1925).

Den næste, der kendes, Jens Jensen Winther, Degnesøn fra Bindslev, se Side 13 og 184, var her i 1760'erne og atter igen i en Periode i 1780'erne, da han troligen »beopagtede« sit Embede. Han synes saaledes at have ernæret sig ved tilfældige Job.

G. m. Anne Nielsdatter; Børn bl. a. Niels, dbt. 30. Okt. 1763.

Fra 1770 optræder Christen Andersen Hovalt, Degnesøn fra Tolstrup, dbt. Stenum, 1. Sept. 1740; se der.

G. Tise 28. Novbr. 1769 m. Anne Christensdatter. Af 6 Børn dbt. i Aarene 1770-80 blev kun een voksen, Anders Christensen Hovalt, dbt. 20. Fbr. 1774. Var 1799 Guldsmedesvend, da han ægtede Ane Andersdatter paa Voerbjerggaard, hvorfra han samme Aar efterlyste 2 bortstjaalne Hestplage.[1] Derefter boede han nogle Aar i Horsens Mølle, ejede 1805-6 Horsens Kirke. Blev II G. g. 1804 m. Enke Kirsten Thomasdatter i Kalum Nørgaard, som han derved kom i Besiddelse af. 1814-16 Ejer af Herregaarden Aas. Død 26. Marts 1816 i Kalum.

Efter at J. J. Winther saa atter havde haft fat en halv Snes Aar kom ca. 1793 Jens Jensen Møller den Ældre. Han havde tidligere været Podemester og Møller ved Ellinggaard og boede 1787 i Gaarden Koldnaae i Elling Sogn. Død Vrensted 29. Juli 1808, 81 Aar.

G. m. Else Jensdatter, bgr. Vrensted 7. Maj 1799, 77 Aar, der var Søster til Johanne Jensdatter, g. m. Husmand og Skrædder, Erik Sørensen, Saltum.[2] Børn: Birgitte Marie og Christen Møller, født henholdsvis ca. 1776 og ca. 1772, samt

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 92 1799.
[2]) Jydske Efterretninger, Nr. 51 1791.

Jens Jensen Møller den Yngre, f. ca. 1762, der ca. 1793 efterfulgte Faderen ved Vrensted By-skole. Solgte 1816 en ved Skolen beliggende Lade med Kvist til N. F. Hillerup, Børglum Kloster, for 150 Rbd. 1820 kaldtes han autoriseret Vaccinator, og Vrensted Kirkebøger viser, at han har vaccineret en Mængde Børn. Det hed om ham 1800, da der var 80 Børn i Skolen, at han læste godt, katekiserede taaleligt og regnede og skrev nogenlunde, og 1815: »Jens Møller er 48½ Aar og besidder fornøden Dygtighed til Skoleembedet, hvilket han har forestaaet i 20 Aar«.

G. m. Mette Marie Christensdatter, d. 1837. Om hende skrev Præsten 1800: »Husmoderen, den retskafne og gudfrygtige Kvinde, har lidt Regning og Skrivning«. 10 Børn, blandt hvilke var:

1. Jens Christian Møller, se under Aasendrup.
2. Mette Kirstine Møller, dbt. 21. Fbr. 1796; g. 21. Marts 1824 med Stud. H. K. Ahrensbach, Org. og Lærer, Børglum.
3. Niels Mollerup Møller, dbt. 5. Apr. 1801; g. Vrensted 24. Fbr. 1824 m. Maren Christensdtr.

B. Aasendrup.

Denne Landsby med de driftige Slægter, som foruden deres Landbrug tillige drev Skudehandel eller gik til Søs, havde selvsagt særlig Brug for Skoleundervisning.

Nogen fast Skole rejstes dog ikke før hen mod Aar 1790. Den blev godt nok kaldt en »Omgangsskole«. Men Omgangen bestod i, at Skoleholderen skiftevis gik rundt til Beboerne og fik Kosten. Lønnen for Skolearbejdet ydedes efter privat Akkord. Skolen søgtes af Børn fra Aasendrup og fra nogle af Vrensted Udflyttere. Dietz anførte i et af sine Indlæg, at den havde været »fra Arilds Tid«. Skolekommis-

sionen hævdede, at den kun var noget over 30 Aar, men den var for 3-4 Aar siden (1810-11) repareret i søndre Side. Dens Format som Skole betragtet var minimal, idet den kun bestod af 4 smaa Fag. Skolestuens Længde og Bredde androg 5³/₄ Alen og Højden til Bjælken henved 2¹/₂ Alen. I denne Hytte havde Beboerne endda 1815 tilladt et aldrende Fruentimmer at have sin Seng og Kiste med øvrige Boskab.

I denne Skole havde ovennævnte Jens Christian Møller været Skoleholder, inden han drog til Snedsted, hvorfra han tog Eksamen 1817, og her faldt siden hans Hovedvirke. Han var født i Elling (Ellinggaard?) 15. Decbr. 1792 og ansattes 1818 som Lærer i Lyngby. Da Faderen døde 1821 som Lærer i Vrensted, fik han 7. Marts dette Embede, men 11. Juli s. A. blev Embedet givet til en anden og Møller tvangsforflyttet (»overtalt« dertil) til Aasendrup, hvor han døde 10. Juni 1876.

Hans Virke her faldt altsaa efter Folkeskolens Oprettelse 1814 og forbigaas derfor i dette Værk.

C. Tise.

Det vides ikke, hvem der begyndte Undervisningen i denne Vendsyssels først funderede Skole.

11. Juni 1681 beskikkede Biskoppen Anders Thomsen til at være Skoleholder i Tise, og han betjente Embedet til 1717, da han 10. Okt. afstod det til sin Søn, Christen Andersen, mod, at denne gav Faderen, der døde ca. 1730, Underhold Resten af hans Levetid. Skolehuset, han beboede, blev 1868 ansat til H. K. 0-0-3-0; tidligere var det skattefri.

G. m. Ane Thomasdatter, død før 1730. Børn:

1. Thomas Andersen, død i København uden Livsarvinger.
2. Thomas Andersen.
3. Christen Andersen, se nedenfor.

4. Maren Andersdatter g. m. Anders Christensen, Hougaard, Tise.
5. Kirsten Andersdatter, g. m. Laurs Pedersen i Stenum.
6. Johanne Andersdatter, g. m. Niels Christensen i Tise.
7. Valborg Andersdatter, g. m. Peder Nielsen i Ø. Hjermeslev.
8. Karen Andersdatter, g. m. Laust Pedersen i Østergaard i Manne.[1])

Christen Andersen, S. af foregaaende, blev Skoleholder 1717.

I et Brev fra Biskop Thestrup af 10. Maj 1728 til Sognepræsten, Magister Ejler Christian Dyssel, anføres: »Af Tise Skoleholder fornemmes, at ikkun faa lader deres Børn komme til Skole, da de Fattige dog bør undervises uden Betaling«.

For at bøde paa dette Forhold skulde Degnen gøre Optegnelse, saa Skoleholderen deraf kunde vide, hvem der skulde holdes til Skole efter Præstens Anstalt, »saa de ej forsømmer den Lejlighed, de har til at blive undervist, som de gavmilde Fædre saa gudelig har sigtet til«.[2])

Han skildredes 1748 som en kristelig, aldrende Mand og flittig i sit Embede. I Slutningen af 1740'erne havde han et Søgsmaal med Forpagter Thomas Thomsen paa Hjermeslevgaard angaaende 188 Rdlr. med Renter, som Thomsen skyldte ham.

Ved Børglum Herreds Dom af 9. Maj 1748 dømtes Th. Th. til at betale, og denne Dom stadfæstede Viborg Landsting 6. Maj 1749.[3])

Fra 1753 havde han sin Søn Anders adjungeret,

[1]) Børglum-Jerslev Herreds Tbg., 8. Juni 1730.
[2]) Personalhistorisk Tidsskrift, 11. III S. 33.
[3]) Landstingets Dombog, 1736-56, S. 958.

og sammen med denne, der skulde være hans Efterfølger, holdt han 1757 stadig flittig og opbyggelig Skole. Endnu 1761 roste Biskoppen ham for hans mangeaarige gode Tjeneste, men han var nu blevet skrøbelig og syntes ikke selv at have givet sig videre af med Undervisningen. Han ejede 2 Huse i Tise, som han 1765 solgte til sin Søn Anders.[1]) Han bgr. 26. Okt. 1765, 77 Aar.

G. I m. Maren Nielsdatter, død i Barselseng, bgr. 25. Fbr. 1735, 25 Aar.

G. II i Saltum 23. Okt. 1735 m. Ane Christensdatter i Drustrup, bgr. 26. Novbr. 1765, 72 $^{5}/_{12}$ Aar.

Deres tre første Børn døde som smaa; de øvrige var:

1. Kirsten Christensdatter, dbt. 8. Fbr. 1733.
2. Anders Christensen, dbt. 23. Febr. 1735; efterfulgte Faderen.
3. Christen Christensen, dbt. 28. April 1737; se nedenfor.
4. Thomas Christensen, dbt. 30. Novbr. 1738.

Anders Christensen, se ovenfor, havde været Medhjælper hos Faderen. 1766 købte han et Stykke Jord af sin Broder, Christen, se nedenfor, hvorefter han selv dyrkede sit Landbrug.

Christen Christensen, se ovenfor, ejede, udover den Jord, han solgte til sin Broder, Anders, selv $^{1}/_{2}$ Td. H. K. Det hed om ham 1785, at han upaaklageligen forrettede sin Tjeneste, og Aar 1800, at han læste godt, katekiserede taaleligt over Katekismus og skrev og regnede nogenlunde.

G. m. Karen Simonsdatter, der betegnedes som retskaffen og gudfrygtig og hjalp sin Mand med Regning og Skrivning. Børn: Anna, dbt. 12. Septbr. 1767, bgr. 27. Sept. 1778 og Else Christensdatter, dbt. 14. Oktbr. 1770.

---

1) Børglum-Jerslev H. S. & Pbg.

I 1939 indgik til Hjemstavnsmuseet i Try fra en Antikvitetshandler et Skrift- og Prenteøvelsesstykke, undertegnet: Else Christensdatter, Tise Skole, den 12. Marts 1784. Teksten er en Afskrift af 1. Cor. 13.

Det er Skoleholderdatteren fra Tise, der har efterladt sig et skriftligt Minde, som nu er i Tise Byskole.

Antagelig er det ved Skoleholderskiftet efter Chr. C., at Dietz søgte paa afgørende Maade at blande sig i Besættelsen af Embedet, en Iver, der 1811-12 indbragte ham et Par drøje Irettesættelser fra Biskoppen efter Cancelliets Ordre.[1])

Efterfølgeren var Peder Hansen, der virkede til 1854. Paa hans Gravsten staar, at han var Skolelærer og Kirkesanger i 54 Aar. Det har dog vist ikke været i Tise. For 12. Fbr. 1808 opholdt han sig i Sulsted, og senere samme Aar kaldes han Inderste i Ajstrup.

Han var Søn af »Hans Timmerman og Hustru i Ajstrup« og døbtes 1. S. e. P. 1779. Død Tise 1858.

I en Biografi om den kendte Lærer og Politiker Ove Larsen Grønborg (1815-80) hedder det om Skoleforhold i Tise i 1820'erne:

»Skolegangen var aldeles betydningsløs for ham. Den gamle Skolelærer (P. Hansen) havde ikke Spor af aandelig Indflydelse paa Børnene og de faglige Kundskaber indskrænkede sig til en Smule Skrivning og Regning«.[2])

G. Ajstrup 12. Fbr. 1808, m. Maren Pedersdatter, der overlevede ham. De havde 10 Børn. Ældst af dem var:

Hans Pedersen, født Ajstrup, 9. April 1808; demit. Snedsted Sem. 1831. Lærer i Hvidbjerg, Hassing H., Ty.

---

[1]) Jvf. S. 451 og Goldschmidts Dagbog, S. 121.

[2]) L. Bøgeskov: Tre Gennembrudsmænd, Side 10.

Tolstrup-Stenum.

Baade 1553 og 1571 hed det om Tolstrup Pastorat: Der er intet Degneboel. Sidstnævnte Aar var Degnens Indkomst 5 Tdr. Byg.[1])

I den fyldigere Indberetning fra 1690 hed det:

Intet Degneboel uden alene et lidet Hus paa Grandfællig, som er slet intet til, enten Ager eller Eng.

Kornindkomst 12 Tdr. Byg. Offer paa hver Højtidsdag 2 Sldlr. St. Hans Rente, som bestaar i Ost, er vel en sædvanlig Rettighed, men bekommes ikkun af faa, naar de selv vil.

Julerenten bekommer jeg intet af, uden af nogle faa i Tolstrup Sogn, som giver Kager (Brød) og intet andet.

Paaskerente, Æg og Kager, har og været af Arilds Tid en gammel Rettighed, men bekommes dog ikkun paa faa Steder, saasom de fleste er enten forarmede eller uvillige det at udgive.

Den Trient, som Loven tilholder Degnen, har jeg endnu ej kunnet bekomme.

Ildebrændsel har jeg ganske intet videre, end Sognemændene tillader mig at grave hos dem.

Peder Christensen Hjøring.[2])

Endnu 1743 hed det: Intet Degneboel, langt mindre Tillæg af Ager og Eng, men Degnen maatte fæste et Sted i Stenum tilhørende Grev Holck til Vraa. Der havde daværende Degn boet i 5 Aar.

Christoffer Skeel til Birkelse stiftede 10. Marts 1699, kort forinden han døde, en »Dansk Skole«

[1]) D. H. Wulff: Vendelbo Stifts Historie S. 150.

[2]) D. H. Wulff: St. Bidr. til Aalborg Stifts Hist. S. 52.

i Tolstrup, og til Skolemesterens Værelse og Ophold henlagdes en Bolig i Tømmerby, som Niels Sørensen[1]) havde beboet af H.K. 0-6-3-2. Skylden androg 1-5-1½ Byg. 28. Juni s. A. gav Anders Skeel til Hammelmose 20 Rdlr. til et nyt Skolehus' Opførelse.[2])

Om Skoleforholdene i Pastoratet berettede Præsten Nicolai Boesen 1735:

»Er Anno 1696 den 15. Novbr. udi Tømmerby en Skolebolig af sal. Otte Skeel oprettet, af H. K. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., hvilken Bolig med al sin Tillæg den sal. Herre har Skoleholderen der (de kgl. paabudne Skatter undtagne) kvit og frit forundt.

Derforuden har han og formaaet samtlige Sognemændene udi Tolstrup foruden Betaling af deres egne Børn ogsaa at yde af hver hel Gaard 1 Skp. Korn, Halvdelen Rug og Halvdelen Byg til fattige og uformuende Børns Undervisning.

Men som alle Ting formedelst Tidens Ælde forværres og aftager, saa er det ogsaa hermed tilgaaet, thi den nuværende Skoleholder beklager sig højligen, dels at Msr. Jørgen Birch, Forpagter paa Mellerup, som Tolstrup Konge- og Kirketiender af sal. Kammerjunker Skeel til Birkelse sin og Kones Livstider forundt, har i nogle Aar hos samme Skoleholder for nævnte Tiender efter erholdende Dom gjort Indførsel, dels ogsaa at Bønderne, alle Eringringer uagtet, efter deres skriftlige Løfter ej i mange Aar har betalt det udlovede Korn, hvorudover han ej derved kan subsistere, men paa anden Maade til Skolebørnenes Skade maa søge Brødet til sig og sine.

Udi Stenum Sogn er ingen Skole eller Skolebolig. Det vil sandelig og blive vanskeligt, at der i samme lidet Sogn, som bestaar alene af 16 hele Gaarde, alt Strøgods, noget Skolehus kan blive oprettet.

Men som Sognepræsten hver Vinter hidindtil har

---

[1]) Han boede der ogsaa 1683, da den anden Matrikul udarbejdedes, og er den samme som Jens Sørensen (Side 491).

[2]) Birkelse Arkiv.

antaget en dygtig Karl til deres Børns Undervisning for en vis Løn, nemlig 3 Rdlr. foruden Kosten, som han ugentlig hos enhver især har bekommet, saa var det og det bedste, at det paa samme Maade herefter forbliver, naar der alene af hver Gaard aarligen blev givet 6 Sk. til Sognets fattige Børns Undervisning«.[1])

Og 1743 indberettedes om samme Forhold:

Det Hus, som Hovalt og Formand tilforn havde bygget paa Grandfællig paa egen Bekostning i Stenum og boet udi, havde Holger Skeel nu ladet indrette til Skolehus, hvor Hovalt efter sin højgunstige Øvrigheds Befaling holder Skole.

Under 5. Maj 1744 skrev H. Skeel:

Hvad Tolstrup angaar, da ved jeg ej rettere, end udi samme By af mig er bygget et godt Skolehus for Ungdommen, som formentlig kan indrettes til Degnebolig og af Degnen holdes Skole deri.

Med Hensyn til Stenum oplyste Skeel, at han havde talt med Sognepræsten Hr. Anders, som havde sagt, at der var et Hus, hvorudi kunde holdes Skole. Derfor gjordes det ikke nødvendigt at bygge i dette Sogn.[2])

Gehejmeraadinde Regitze Sophia, Baronesse af Gyldenkrone, salig Holger Skeels til Stamhuset Birkelse m. m., tillod 1765 Ø. Hjermeslev Bymænd at opbygge et Skolehus i Byen, hvortil baade Legatstifteren og Sognepræsten havde contribueret, paa 6 Fag med Udskud langs nordre Side, østre Ende og om paa søndre Side til Skolestuen, med dertil lagt og indhegnet Have.

Denne Bygning skulde til evig Tid uforandret være et Skolehus, hvortil nu (1765) var beskikket

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 33 f (1925).

[2]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 405 b, Landsarkivet, Viborg.

og beboedes af Jørgen Thomsen af Vedsted, som sin Livstid skulde være forpligtiget at undervise Ø. Hjermeslevs Bys Ungdom, og ved hans Afgang maatte en anden bekvem og dygtig Person dertil af Stamhus-Herren til Birkelse beskikkes.

Og paa det, at de skiftende Skolemestre kan subsistere (ɔ: have Udkommet) havde Gehejmeraadinden af egne Midler foræret til Skolemesterens Underholdning 200 Rdlr. klingende Mønt, hvoraf $4^1/_2$ % aarlig i to Terminer, Paaske og Mikkelsdag udbetales til vedkommende Skolemester, der saa skulde være villig til at modtage 4 fattige Børn i Skolen at undervise i deres Christendom og Børnelærdom uden nogen Betaling eller Skoleløn i nogen Maade.

Skoleholderen skulde undervise baade Vinter og Sommer.

Desuden var der forfattet en Beregning over Beboernes Ydelser i Penge, Korn, Hø, Halm samt Skoletørv. Efter denne Ligning svarede Beboerne 7 Rdlr. 4 Mk.; 1 Td. 2 Skp. Rug; 1 Td. 7 Skp. Byg; 4 Læs Hø á 31 Lispund; 6 Læs Halm á 25 Lispund; samt 28 Læs Tørv. Tillige fik Skoleholderen 3 Rdlr. 2 Mk. af Tolstrup Kirkes Lysepenge. Og endelig fik han fri Græsning om Sommeren til en Ko og seks Faar.

Skolehuset var opbygt af nyt og i fuldkommen god Stand. Skolestuens Del vedligeholdt Beboerne. Den øvrige Del holdt Skoleholderen derimod selv i Orden. Var der Brøstfald ved en Skoleholders Fraflytning, skulde han svare dertil.[1]

Den 20. April 1769 skænkede Sognepræsten Jens Lassen Jessen tillige med sin Hustru Maren Budtz Berg 100 Rdlr., hvoraf Renten skulde gives til Skoleholderen i Stenum til hans Løns For-

[1]) Hofmans Fundationer, XI (Supplement) S. 559-62.

bedring, at han des bedre og villigere kunde opagte Ungdommens Undervisning.

Og 7. Maj s. A. skænkede de to Legatgivere 100 Rdlr., der stod i Præstegaardens Gaard og Grund, og af hvis Rente, 4 Rdlr., der skulde købes 6 nye Testamenter aarlig og uddeles til de 6 Konfirmationsbørn, som viste størst Lyst til at lære at kende Gud, + Biblen og andre gudelige Bøger til Beboerne.[1])

Det synes, som om de to Legatkapitaler paa en eller anden Maade er blevet fordoblede, idet de to Kapitaler nu tilsammen angives at udgøre 800 Kr.[2])

Stenum Skole havde 1800 en Kakkelovn af Lergryder.

I Foraaret 1817 var der Licitation over en ny Bygnings Opførelse ved Tolstrup Skole, der laa lige op af det søndre Kirkegaardsdige, til Fæhus, Faaresti, Tørvehus og Lade.[3])

Degne.

A. Tolstrup.

Peder Terkelsen, 1628—61.

Begr. 3. Jan. 1661, 81 Aar. Boede i Tømmerby. Han vidnede 1635, at han havde været Degn der i 7 Aar. 1642 krævede han Beboerne i Tolstrup-Stenum for Degnerente.

Peder Thomsen, 1661—80.

Begr. 15. Sept. 1680. Svarede 1664 i Prinsessestyr i hvert Kvartal 3 Rigsort. I Krigsstyr maatte han 1676 og 77 udrede 4 og 3 Mk, og 1679 halv Krigsstyr 24 Skilling. Ildsted og Kvægskat 1677

---

[1]) Stds. S. 552-55.
[2]) Hiort-Lorenzen og Salicath: Repertorium V S. 128.
[3]) Jydske Efterretninger Nr. 51 1817.

1 Mk. 16 Sk. Han havde da en Ko. P. Thomsen hævdede 1666, at $^1/_6$ af Kvægtienden altid havde fulgt Degnekaldet.

G. m. Karen Pedersdatter, der antagelig var Datter af Formanden.

Børn dbt. Stenum:

1. Thomas. Dom. Quinquagesima 1664.
2. Rasmus, 2. Maj 1669.
3. Peder, 22. Marts 1773.
4. Boull, 12. Maj 1677.

Niels Nielsen, 1680—
underskrev i Edsbogen 10. Sept. 1680, men 24. i. s. M. underskrev en anden for samme Embede, og N. Nielsen fik Ansættelse i Aaby; se der.

Peder Christensen Hjøring, 1680—1710.
Embedet synes i Tiden 1689 til henimod Aar 1700 at have været delt, saaledes, at en Substitut varetog Degnetjenesten i Stenum. Se senere.

P. C. Hjøring ydede 1684, 85 og 87 aarlig 2 Rdlr. i Kop- og Kvægskat og 1688 det samme Beløb i Kop- og Ildstedsskat. Boede i Tømmerby Annex. Var 1700 indstævnet for resterende Pension til Aalborg Skole, 2 Rdlr. 3 Mk.[1])

Han døde 1710, bgr. 1. Decbr., 63 Aar. G. i Tolstrup 23. Apr. 1681 m. Formandens Enke, Karen Pedersdatter, død inden 1699.

G. II i Tolstrup 23. Apr. 1702 m. Bodil Nielsdatter, bgr. 3. Juni 1710, 35 Aar.

G. III i Tolstrup 1. Okt. 1711 m. Sinde Jakobsdatter, bgr. 14. Apr. 1713 (g. II m. Jeppe Christensen, der II ægtede Else Heilesdatter).

---

[1]) Børglum-Jerslev Herreders gejstl. Justitsprotokol 1678-1799, Bl. 73.

I første og sidste Ægteskab var ingen Børn. Med Bodil Nielsdatter havde han tre: Christen, Maren og Karen. Dem skulde han give en kristelig Optugtelse eller til Arv efter deres Moder, 22 Sldlr., som var paa hver Søsterlod: 5 Sldlr. 2 Mk. Ved Skiftets Slutning efter ham bemærkedes der: Efter at have lovet dette tog den salig Mand sig igen en anden Kone, Signe Jakobsdatter, med hvilken han ikkun levede syv Ugers Tid.[1])

Marcus Christian Zeuthen, 1711—24. Forflyttet til Jerslev, se der.

Andreas Davidsen Hovalt, 1724—48, dbt. Ørum 17. Fbr. 1706; bgr. 16. Apr. 1748, 44 Aar, S. af Sergent David Hovalt og Hilleborg Andersdatter Hals. Navnet skreves paa den Tid almindeligvis Havold, undertiden med dobbelt w.

1738 og 1741 blev baade han og Sognepræsten dadlede for Menighedens Vankundighed. Degnen havde »haft Lyst til Drik, men var 1745 blevet rettet og holdt da flittig Skole«.[2])

Men kort før sin Død begik han en Forseelse, idet han under en Præstevacance 1747 havde faaet 4 Børn »indsunget« til Skrifte og Guds Bord uden forudgaaende Skolegang og Konfirmation.

For »denne sin store Forbrydelse« o. s. v. lovede Hovalt 3. S. i Adv. 1747:

1. At vise mere Flid og tage sig i Agt for slig Forargelse,
2. straks at betale til Skolekassen i Tolstrup-Stenum dobbelt saa meget som han havde modtaget i Gratiale og

[1]) Aalborg Bispearkiv, Skiftepakke VII Nr. 7.
[2]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 32 (1925).

3. at lønne en dygtig Skolemester til Skolehold i Stenum, som Sognepræsten skulde have Indseende med, særlig, at ingen blev antaget, som ikke var bekvem og dygtig.[1])

Den tilforordnede Substitut blev formentlig Sønnen Thomas, der i alt Fald var Skoleholder i Stenum en halv Snes Aar. Jvf. Side 434. Hovalt overlevede kun Affæren et halvt Aars Tid. Svarede 1731 2 Rdlr. 2 Mk. til Genrejsningen af København og 1743 4 Rdlr. i Kopskat.

A. D. Hovalts Navnecifre, A. D. H., findes indskaaret paa en Almissesamler i Stenum Kirke.

G. I m. Mette Lauridsdatter, bgr. 24. Aug. 1737, 30 Aar 5 Maaneder 1 Uge.

G. II m.. . . . .

Børn dbt. Stenum:

1. Mette Marie Hovalt, 18. Apr. 1729; levede 1746.
2. Gidsel Hovalt, 11. Maj 1732; død før 1746.
3. Thomas Hovalt, 19. Juli 1734; Skoleholder her og i Vejby; se S. 434.
4. Christen Hovalt, 1. Sept. 1740; Skoleholder i Vrensted; se S. 473.
5. Anne Hovalt, 13. Jan. 1743; død før 1746.

Ægedius Ebbesen Sandholt, 1748—52.
Se under Agersborg og Ulsted.

Christen Thomsen Vedsted, 1752—74.
Se under Jetsmark.

Palle Pedersen Fix, 1774—1814,
f. i Elling 1743, som Søn af Degnen der Peder Fix og 4. Hustru Karen Lauridsdatter (Se S. 47).

---

[1]) Aalborg Bispearkiv Capsa C, Loc. 7, Fasc. 5.

Blev i sit 14. Aar af sin Stedfader sat i Aalborg Skole, hvor han 1756 fik følgende Skudsmaal: De Prøver, han har aflagt, svarer vel nok til det fortræffelige Hoved, han er berømt for, men ikke aldeles til den Fremgang, som han efter den ham meddelte Attest skal have gjort.

1757 hed det kort og vittigt om ham: En fix Discipel.[1])

Imidlertid gik der, trods de gode Forhaabninger, 10 Aar, inden han 1766 blev Student. Derefter var han nogle Aar Skoleholder i V. Brønderslev, hvorefter han fik Degnekaldet i Tolstrup.

P. Fix ansaas for at være en streng Skolemester, der søgte at holde god Orden. Ikke alene skulde der være Stilhed, naar han var i Skolestuen, men ogsaa naar han forlod den. Det sidste var ikke altid saa let gennemførligt for ham.

Hen ad Midten paa de lange Borde stod et Stativ til at stille Tabeller og andet op imod. Det sad løst og kunde tages af. Palle Degn, eller i forkortet Form blot Pa'le, brugte det til Tider som Signal. Naar Børnene læste i Kor, saa der ikke var Ørenlyd, behøvede Mester bare at ryste med Opstanderen. Den overdøvede alt, og der blev Ro i Klassen.

Mens Degnen en Dag var ude at fodre, hændte det, at en Skarnsdreng agerede Skoleholder og lod Stativet klapre. Denne Larm kunde høres helt ud i Kostalden, saadan dundrede det, og Palle Degn kunde ikke lide saadanne selvbestaltede Skoleholdere. Han listede derfor ind.

I det øverste af den lave Dør ind til Skolestuen var anbragt en lille Rude, hvorigennem der udefra kunde holdes Øje med eventuelle Spilopmagere eller

---

[1]) Aalborg Skoles Elevprotokol, 1756— S. 201.

Urostiftere. Hvis Palle ad den Vej opdagede Uregelmæssigheder, eller at nogen havde forladt sin Plads, kunde der ventes Straf.

Engang var Glasset faldt ud, maaske ikke af sig selv, for Drengene havde »et godt Øje« til det. De kaldte Ruden for »Pal'es Yw«. De værste Rødder i Flokken morede sig nu med at stikke Pegefingeren ind gennem den glasløse Aabning. De vilde »stek Pal'es Yw uk«. Til alt Uheld traf det sig nu netop, at en Pegefinger en Dag i bogstavelig Forstand traf Skolemesterens Øje, da han som sædvanlig vilde tilse Auditoriet.

Synderen og hele Klassen blev bestyrtet over det sælsomme Træf. Der vilde sikkert følge en meget streng Afstraffelse, og der ventedes i aandeløs Stilhed.

Da Degnen endelig, efter en tilsyneladende lang Ventetid, kom, var hans ene Øje vaadt. Det var øjensynligt, at det havde været Genstand for Badning.

Men det befrygtede Forhør med paafølgende Exekution udeblev fuldstændig. Der nævnedes overhovedet intet om den kedelige Hændelse.

Men næste Dag var der nyt Glas i Aabningen.

Palle Fix kaldtes 1778 velstuderet. Han prædikede og katekiserede godt og holdt forsvarlig selv Degneskolen. Og det hed endvidere om ham, at han gjorde sin Sognepræst gode Tjenester ved at prædike for ham, især i Annekset.[1])

Han døde pludselig 30. Okt. 1814.

G. V. Brønderslev 24. Novbr. 1769 m. Maren Engelbrechtsd. Riber, d. i Høgsted 15. Okt. 1825, 92 Aar. Børn:

1. Peder Engelbrecht Fix, dbt. V. Brønderslev, 4. Novbr. 1770. Skolelærer i Rønnebjerg; død

[1]) P. Christensen: Smaatræk og Skitser, S. 168 f.

som entlediget paa Aarup Hede, Vrejlev S., 28. November 1821, 52 Aar. Se S. 406.

G. m. Mette Jensdatter; død som Almisselem i Poulstrup, 15. Juni 1840, 72½ Aar gl. Hun var født i Vrejlev Sogn.

2. Andreas Palæmonsen Fix, dbt. Tolstrup 8. Okt. 1775. Husmand i Lille Aabenterp; g. 1817 m. Else Christensdatter af Ø. Hjermeslev.

B. Stenum.

Christen Jensen Liebach, 1809—42, var S. af Fæster og Hjulmand Jens Stephansen og Hustru Kirsten Andersdatter af Libak, en Bebyggelse sydøstligst i Vrensted Sogn.

Chr. Liebach havde i sin Ungdom lært Hjulmandsfaget hos Faderen, og lejlighedsvis syslede han ogsaa senere med denne Profession. Ved Siden af Skolelodden, som tillagdes ham ved Loven af 1814, ejede han et Hus med Jord i Stenum af H. K. 0-5-0-¼. Hans Besætning bestod af 4 Køer, 2 Kvier, 2 Stude, 1 Studekalv, 1 So, samt nogle Faar og Lam. Indendørs var hans Bohave jævnt og solidt.[1])

C. Liebach erindres gennem Efterslægten som en meget flittig Mand. Saaledes tærskede han sit Korn ved Maaneskin og strikkede Hoser til sine Børn, saa snart han havde en ledig Stund. Han døde 7. Aug. 1842, 56 Aar.

G. Stenum 16. Decbr. 1809 m. Ane Marie Pedersdatter, d. 19. Aug. 1835, 54 Aar. Hun var svagelig og sengeliggende sine sidste Aar.

Mindst 13 Børn, hvoraf flere døde som smaa eller ganske unge. Voksen Alder naaede følgende, alle født i Stenum:

---

[1]) Aalborg Stiftstidende Nr. 162 1842.

1. Peder Christensen Liebach, 15. Sept. 1810. Lærte efter Konfirmationen Landvæsen, efter Tradition paa Rævkjærgaard, og blev Forvalter der. Senere Forvalter paa Agersvold ved Jyderup. Læste saa i nogle Aar Jura, kom derefter tilbage til Agersvold som Forpagter og Godsforvalter. Nød megen Agtelse i Landbrugskredse, blev Landvæsenskommissær og udnævntes til Kammerraad. Som Rentier var han Regnskabsfører ved et Gasværk i København. Død 17. Fbr. 1889.

Kammerraaden var en dygtig Administrator, og da han tjente godt ved Forpagtningen af den sjællandske Herregaard, efterlod han sig en større Formue, som han testamentarisk delte mellem sin Søn, sin Husbestyrerinde og sine vendsysselske Slægtninge, blandt hvilke ca. 30 hver fik et Par Tusinde Kroner.

G. m. Ane Margrethe Sofie Ehlers, Grossererdatter fra Københavns Vesterbro, f. 4. Novbr. 1808, d. Kbhvn. 16. Aug. 1875.

2. Jens Christensen Liebach, 14. Aug. 1813, Gaardmand i Østergaard i Rakkeby; g. i Em 17. Fbr. 1842 m. Johanne Jacobsdatter.
3. Johanne Christine Christensd. Liebach, 7. Okt. 1817; d. 25. Sept. 1889; g. m. Peder Jensen, Ø. Hjermeslev, d. 8. Maj 1879.
4. Marie Christensd. Liebach, 2. Fbr 1822; g. m. Gaardejer Peder Kr. Præstegaard, Kongsbak i Jetsmark.
5. Anne Cathrine Christensd. Liebach, 15. Decbr. 1824; g. m. Gaardmand Anders Sørensen, Rendbæk.
6. Hylleborg Christensd. Liebach, 21. Sept. 1828; g. m. Landsbyspillemand, Anders Nielsen Nørgaard, Filholm.

7. Christine Christensdatter Liębach, 21. Okt. 1830; g. m. Indsidder og Arbejdsmand, Christen Jensen, Jetsmark.

Skoleholdere.

A. Tolstrup.

1683 træffes Jens Sørensen, Skolemester, der døde 1715, 63 Aar. Han var gift. Se S. 480, 493.

Der rejstes 1722 Tiltale mod Søren Mortensen, Skoleholder i Tømmerby, for Vold overfor Christen Andersen af Stenum.[1]

1728 beskyldte han en Mand, Oluf Nielsen, for at have stjaalet Kærver paa Marken for 6 Aar tilbage. Søren Skoleholder fik dog ikke noget ud af Beskyldningen. Han maatte gøre Afbigt og bøde 1 Rdlr. til de fattige og $2^1/_2$ Rdlr. til Oluf Nielsen, saa det var en flov og forholdsvis dyr Historie. Han maa heller ikke have yndet Situationen, for 23. Decbr. s. A. var han rømmet fra sit Skolehus med sine Ejendele, Indbo og Besætning. Han havde 2 Heste, 1 Ko og 3 Faar.

Det oplystes ved denne Lejlighed, at han havde boet i Stedet i mange Aar som Skoleholder, men uden Fæstebrev fra Ejeren, Stamhuset Birkelse.[2]

Han maa dog have fortrudt Flyttet, da han atter mødte i Retten i Vinteren 1729.[3]

G. m. Maren Jensdatter.[4]

Efter ham har antagelig Degnene taget fat paa Skoleholdet her.

---

1) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. $^{10}/_{12}$ 1722.
2) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. $^{4}/_{10}$, $^{9}/_{12}$ og $^{23}/_{12}$ 1728.
3) Stds. $^{3}/_{3}$ 1729.
4) Stds. $^{5}/_{12}$ 1726.

B. Ø. Hjermeslev.

Dom. Cantate 1686 viedes Skoleholder i Ø. Hjermeslev, Jens Nielsen, til Ingeborg Rasmusdatter af Ørum. Samtidig med Giftermaalet maa J. Nielsen være flyttet til Ørum, hvor han beboede et Boel m. H. K. 0-4-0-1, og hvor han bgr. 4. Fbr. 1687, kun 31 Aar.

»Han var født ved Kolding, en Mand af gammel Dyd og Tro og Ungdommen en meget god Vejleder«. (Ørum Kirkebog).

Denne unge, lovende Mand havde altsaa ogsaa undervist Børn i Tolstrup Sogn, sandsynligvis som Omgangsskoleholder.

Det faste Skolehold i Ø. Hjermeslev begyndte fra Aar 1765. Jørgen Thomsen Vedsted var den første Skoleholder i den nye Skole, men han flyttede 1767 til V. Brønderslev og Christen Thøgersen kom til. Denne fortsatte til sin Død 1808, bgr. 15. Maj, 62 Aar 5 Mdr. 1 Uge 1 Dag.

I en Indberetning fra Sognepræsten 1800 fik han følgende særdeles hædrende Omtale:

»Han har været Skoleholder i 32 Aar. Er meget duelig og retskaffen. Regner og skriver godt og underviser Børnene herlig«.

G. Em 17. Novbr. 1774 m. Gjertrud Hansdatter. 6 Børn, bl. a. følgende, dbt. Tolstrup: 1. Jens, 14. Jan. 1776; 2. Cathrine, 11. April 1779; 3. Johanne Marie, 8. Jan. 1786.

Den Skoleholder, der passerede 1814-Loven, var Peder Thomasen Rakkeby, dbt. 21. Juni 1782, død 24. Novbr. 1825, S. af Skoleholder i Rakkeby Thomas Pedersen og Edel Kirstine Jensd. Kjærgaard. Han var altsaa Dattersøn af Degnen Jens Laursen Kjærgaard i Skallerup. (Se 217).

G. Tolstrup 7. Juni 1811 m. Cathrine Christensdatter, D. af Formanden i Embedet. Søn Thomas Christian, dbt. 27. Apr. 1812.

C. Stenum

havde 1665 Erik Pedersen som Skolemester.

G. m. Maren Christensdatter; et Barn Maren, dbt. 1. S. i Adv. 1665.

1676 viedes i Stenum Skoleholder Jens Sørensen og Kirstine Jensdatter. Deres Barn, Jens dbt. 28. Maj 1676. Jvf. S. 491.

Den næste, der kendes Navn paa, er Jens Olesen, som var her 1748, da der var et Par Begravelser i hans Slægt. Saaledes døde hans Moder, 64 Aar gl. Navnet ikke angivet. Han var rosværdig i Embede og Vandel, og det samme gjaldt Chr. Christensen 1753. 1756 var Lars Poulsen fra Brolund »nyttig i Skolen«, og Peter Clausen karakteriseredes 1760 som »en god Skolemester«.[1])

Ole Sørensen Mygdal var her 1773 og boede da i Stenum By. Den Karen Mygdals, der begr. i Stenum 16. Marts 1777 var antagelig hans Moder. Ved Siden af sin Skole interesserede han sig stærkt for Plantningssagen. Hans Iver i saa Henseende paaskønnedes 1784, idet han da af det kgl. dsk. Landhusholdningsselskab tildeltes som Belønning Selskabets 2. Sølvmedaille eller 10 Rigsdaler samt i Betragtning af Egnen et Tillæg paa 5 Rdlr. for i Aarene 1779-81 at have plantet 302 Piletræer og opelsket 11 Æbletræer af Kerner.[2])

1788 fik han Ansættelse som dansk Skoleholder

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VII S. 33 (1928).
[2]) Københavns Adresseavis Nr. 104 1784.

i Vor Frue Sogn i Aalborg. Det hed ved hans Ankomst dertil:

»Den antagne Skoleholder til Frue Skole i Aalborg er kommet og tager mod de Børn, som vil komme til ham for at undervises i deres fornødne Lærdom«.[1])

O. Mygdal fik ubetinget Anerkendelse fra sit Tilsyn, og han stod sig altid godt med Beboerne i sine Skoledistrikter.

Han døde i Aalborg 15. Juli 1804, 67 Aar gl.

Ved hans Bortgang lød det:

»Her gemmes Støvet af en hæderlig Medborger, der, som duelig Skoleholder i en lang Række af Aar, opofrede sin Tid, sine Kundskaber og sine Kræfter paa den saa virksomme som møjsomme Syssel at danne de unge til deres kommende Bestemmelse som christelige, sædelige og duelige Borgere.

Ved et tarveligt Udkomme vidnede han i sit Kald, stille, ufortrødent, utrættelig og uskrækket af langvarige Lidelser......«.

En Ven og Kollega skrev et Sørgedigt ved hans Død.

G. I i Stenum m. Maren Christensdatter, bgr. 25. Maj 1777, 39 Aar 3 Mdr.

G. II i Stenum 9. Okt. 1778 m. Johanne Hostrup f. i Vilsted 17. Apr. 1732, D. af senere Degn i Ø. Brønderslev-Hallund, Peder Christensen Hostrup og Karen Jensd. Iversen. Johanne Hostrup, med hvem Ægteskabet var barnløst, hjalp sin Mand i Skolen. Jvf. Ø. Brønderslev-Hallund.

I første Ægteskab var tre Børn, dbt. i Stenum:

1. Søren Christian Mygdal, 25. Sept. 1774; bgr. 7. Okt. s. A.
2. Maren Mygdal, 5. Novbr. 1775, bgr. 17. s. M.

---

[1]) Jydske Efterretninger Nr. 33 1788.

3. Christen Mygdal, 15. Juni 1777. Student Aalborg 1793. Blev Copist i Vandkommissionens Sekretariat og 21. Apr. 1812 kgl. Fuldmægtig ved samme Kontor. Død i København 12. Maj 1841.
   G. m. Mette Margrethe Fæster.
   Hans Efterslægt lever endnu.

Efter Ole Mygdals Bortrejse 1788 var Niels Ottesen Skoleholder til 1809, da han blev udlagt som Fader til et uægte Drengebarn, som Mariane Madsdatter fik døbt i Stenum Kirke 1809.

N. Ottesen døde som »Almisselem og forrige Skoleholder i Stenum«, den 24. Marts 1838.

G. I m. Johanne Marie Christensdatter, død 1791.

G. II m. Anne Marie Christensdatter (g. I . . . .). Ingen Børn.

Første Hustrus Søskende var:

1. Peder Christensen Ladefoged, Lønstrup.
2. Christen Christensen, der for til Søs fra Lønstrup, og
3. Mette Christensdatter, g. m. Ebbe Stausholm, boende i Skien i Norge.[1]

1809 forenedes Degne- og Skoleholderembedet. Se om Christen Jensen Liebach. S. 489.

Vraa-Em-Serreslev.

Hverken 1553 eller 1571 fandtes noget Degneboel i Vraa. 1571 ydedes Degnen i Løn 12 Tdr. Byg, 11 Gæs, 4 Lam og 132 Brød.[2]

1690 indberettede Degnen:

---

[1] Jydske Efterretninger Nr. 9 1791.

[2] D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo Stifts Hist. S. 152.

Da Almuen tilforn var ved Magt udgjorde Tiendekornet for Vraa 6 Tdr., for Em 2 Tdr. og for Serreslev 6 Tdr. Byg. Af Gadehusene, hvis Beboere dengang mest var tiggende, kunde nydes 4 Mk. 8 Sk. Den halve Part af kgl. Majestæts Kvægtiende af Vraa og Em ligger til Aalborg Hospital. Den anden Halvpart faar Degnen, til hvis Lod kan falde 1-2 Lam, 2-3 Gæs og 4-5 Mk., og Kongens Anpart af Serreslev ligger til Aalborg Hospital.

Fordi Sognefolkene ikke af Alders Tid er vant til at ofre til Degnen, kan denne Indkomst i det højeste beløbe sig for en Højtidsdag til 2 Mk. Andet Smaaoffer med Bryllupsfolk, Barselkvinder og Børn falder sjældent og kan ikke regnes for noget vist. St. Hansdagsrente med Ost eller Skillinger derfor var ganske ringe og kunde ikke regnes højere end 2 Mk. et Aar. Julerente fik Degnen i Serreslev af 4-6 Gaarde, af hver en liden Grovkage og et Faarelaar. Paaskerente med Kager og Æg, 2 Mk. i Penge beregnet.

Degnen havde ingen vis Bolig haft, men af Kirkernes Forsvar var beskikket et Boel, som Degnen herefter, naar det fra Bonden blev ledigt, skulde nyde. Hidtil havde han boet i et lejet Hus. Og der var hverken Ildebrændsel, Foder eller Hø, Ager eller Eng.

Der pensioneredes til Sæby Skole med 6 Tdr. Byg aarlig og til Vognleje for at føre det til Sæby 1 Rdlr.[1])

1743 oplystes, at Degneboligen laa $^1/_4$ Mil fra Kirken, antagelig i Nr. Vraa, og var i forsvarlig Stand.

Den stod 1800 i Forbindelse med en Skole, men var da i maadelig Forfatning.

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. Stifts Hist. S. 66.

I 17 Hundredaarenes sidste Halvdel var Degnelønnen:

Korn, ansat i Penge	55 Rdlr.	3 Mk.	00 Sk.
Offer paa Højtiderne	33 —	0 -	00 -
Accidentser	12 —	0 -	00 -
Skoleløn efter Ligning	5 —	4 -	00 -
	106 Rdlr.	1 Mk.	00 Sk.

Fragaar:

Til Aalborg Skole	5 Rdlr.	3 Mk.			
Consumtions- og Familieskat	2 —	3 -			
Skoleholderens Løn i Korn og Penge	15 —	4 -	23 —	4 -	00 -
			82 Rdlr.	3 Mk.	00 Sk.
Til Enken			8 —	1 -	14 -
		Nettoløn	74 Rdlr.	1 Mk.	2 Sk.

I de tre Sogne var der 1690 kun et lidet Skolehus i Sdr. Vraa, som Sognemændene selv havde bygget og holdt ved Lige, men der var intet Tillæg dertil.

1743 samlede denne Skole Børnene fra ovennævnte By tillige med Grønnerup og Foldbjærg. Den var 1800 kun i nogenledes Stand. Da var Skoleholderlønnen 9-10 Rdlr., 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. 5 Skp. Byg, Græsning til 2 Køer og 4 Faar, samt 8 Læs Knoptørv og 24 Læs Hedetørv. Der var 26-30 Børn. Undervisning som i Nr. Vraa, se nedenfor.

Skolen i Nr. Vraa stammede antagelig fra Tiden efter Skoleloven af 23. Jan. 1739. Til denne var Degnene knyttet. Den var 1800 »maadelig« og fornyedes 1826. Inden 1814-Loven var Lønnen her som Skoleholder kun nogle faa Rdlr., ingen Græsning og blot 9 Læs maadelige Tørv. 14-16 Børn, der foruden Reg-

ning og Skrivning lærtes i den befalede Lærebog og Catekismus og Uddrag af Birchs Bibelhistorie, hvilken Plan ogsaa fulgtes i Pastoratets tre andre Skoler.

I Em fandt vist ikke ordinær Undervisning Sted før efter 1700. I alt Fald hed det 4. Sept. 1702 ved en Bispevisitats i Em Kirke:

En uforsvarlig Ruditet (Uvidenhed) fandtes hos Sognefolkenes Børn, saavel de fuldvoksne som de mindre.[1])

En Skole for hele Sognet var dog rejst ved Kirken 1743. Dens Tilstand var 1800 mindre god, men den stod dog alligevel til 1817, da der rejstes en ny.[2]) Lønnen bestod 1800 af 4 Rdlr. 4 Mk., 3 Tdr. 5 Skp. Rug, 1 Td. $3^1/_2$ Skp. Byg, Græsning til en Ko, 25 Læs Hedetørv. 32 Børn, der lærtes som i Nr. Vraa.

For Serreslevs Vedkommende var der endnu ingen Skole 1746, men Sognet behøvede en saadan, hed det. Efter gode Dannemænds Sigelse agtedes det tjenligst at lægge den ved Kirken paa fælles Ejendom. Den var beregnet til 70 Sldlr. Et halvt Hundrede Aar efter var Bygningen blevet sløj, men den stod til 1826 og afløstes da af et Bindingsværkshus, dels af murede, dels med klinede Vægge.[3]) Løn 1800: 7 Rdlr., $2^3/_4$ Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg; 30 Læs Hedetørv og 10 Læs Knoptørv. Omtrent 54 Børn.

Ved Rescript af 26. Aug. 1803 til Biskoppen over Aalborg Stift i Anledning af nogle Capellaniers Nedlæggelse bestemtes det bl. a.:

I Henseende til Vraa-Em-Serreslev Sognekald, at Vraa og Em maatte blive eet Sognekald og Serreslev eet, hvis Sognepræst skulde erholde Annexgaarden (ɔ: Nørhaven) til sin Bolig, samt at det halve

---

1) Bircherods Dagbog ved Molbech, S. 413 (Noten).

2) Jydske Efterretninger, 1817 Nr. 51.

3) Borchs Avis, Nr. 40 1826.

af Serreslev Kongetiende, hvilken hidtil har været tillagt Sognepræsten, maatte tilflyde Skolevæsenet der, og den anden Halvpart tillægges Sognepræsten paa Hirsholmene i Betragtning af de ringe Indkomster, der er tillagt dette Embede.

Degne.

I Løbedegne.

Degnekaldet i Vraa blev i Lighed med andre Sogne indenfor et Par Miles Omkreds efter Reformationen betjent af Disciple fra Hjøring Latinskole. Dog hed det 1571: »Dignenn gaar till skolle i Olboriig«.[1] Af Hjøring-Disciplene kendes følgende:

Daniel Jensen v. Bergen — i 1620'erne og igen 1639—

Søn af Købmand i Hjøring Jens Jørgensen von Bergen og Lisbet Danielsdatter Chrysostomus, født o. 1610, St. Roskilde 1630, Hører Hjøring omkring 1635 og blev Kapellan og Degn i Vraa o. 1639; død 1663-69. Paa fædrene Side skal han stamme fra en Borgmester i Hamborg, og hans Moders Farfader var Biskop Oluf Chrysostomus, Hjøring.

G. m. Anna Olufsdatter, D. af Oluf Lauridsen i Stade. Børn, Ordenen noget usikker:

1. Jens Danielsen v. Bergen, var 1684 Fæster i Sdr. Vraa og 1722 i Nygaard i Serreslev.
2. Lisbeth, f. 1655; g. 1677 m. Præsten Jens Pedersen Poulstrup i Rær-Vigsø-Hansted og flyttede som Enke til Arendal. Hun førte Slægtsnavnet Blegh.
3. Anders, f. ca. 1661. Var 1701 Skoleholder og Vinkelskriver paa Asdal i Øjested Sogn ved Arendal, 40 Aar gl. Kaldte sig ogsaa Blegh.

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo Stifts Hist., S. 153.

4. Oluf; var maaske den Tjener Oluf Danielsen, som 1692 rømte fra Amtsskriver Peter Klein.
5. Jørgen; 6. Peder og 7. Anna, om hvilke kun vides, at de levede 1668.[1])
8. Sofie, levede 1660, vist død før 1668.

Herman Nielsen –1653, 1654– har muligvis afløst D. v. Bergen, i alt Fald forrettede han Pinsedag 1653 Degnetjeneste i Vraa Kirke og betegnedes andet Steds som Degn til Vraa Kirke.

Søren Erichsen, –1664– kaldtes da udtrykkelig Løbedegn af Vraa og Em Sogne og svarede i Prinsessestyr 2 Rigsort.

II Sædedegne.

A. Vraa-Em.

Jens Gertsen (Hertzberg), c. 1662–1717, f. ca. 1632, uvist hvor, d. 2. April 1717, 85 Aar. 10. Juli 1662 indgik han Kontrakt med Rektoren i Hjøring om at betjene Degnekaldet mod at svare aarlig 6 Tdr. Byg til Latinskolen. Han aflagde først Degneeden 27. Jan. 1685. Havde da »haft Embedet i 23 Aar«. Han betegnedes 1684 som Substitut og boede paa Oberstleutnant J. D. Wittbergs Enke Fru Catharine Vittinghofs Gods. Da holdt han en Ko. Sammen med to andre var han 1688 Fæster af en Gaard i Sdr. Vraa af H. K. 7 Tdr. 1690 og 1704 opgives: Ingen Degnebolig. 1692 og 99 boede han i Nr. Vraa paa Kirkens Grund (Kopskat), og 1711 betegnedes han som ældgammel.

G. m. Mette Heilesdatter, der 1684 tjente ham som Pige. 1692 nævnes hun som Degnens Hustru, men 1699 betegnedes han som Enkemand

---

[1]) C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie, S. 32, 317.

og betalte kun Kopskat for sig selv og en Tjenestepige. Der var nemlig kommet til at staa Gny om Mettes Navn. 1841 skreves derom:

»I Aaret 1691 blev Kapellanen Jens Sørensen Kok i Vraa actioneret for Løsagtighed, da Præstekonen Nytaarsaften overrumplede Degnens Kone i hans Seng, og han maatte afgaa fra Tjenesten.

Denne forargelige Historie læses meget udførlig og vel meget efter Naturen i Landemodeprotokollen«.[1])

Efter denne Skandale synes Parret at have været separeret nogle Aar eller Mette ligefrem at have forladt Hjemmet (1699). Men 1704 skattede Degnen igen sammen med »sin Hustru«, der 1711 atter benævnedes Mette Heilesdatter. Da var der hverken Børn eller Tjenestefolk hos dem, »saasom de sad selv til Huse«.

Fra Mandens Død (1717) levede Mette i usle Kaar. 1718 med en Datter (Marie) hos sig »udi slet Tilstand«. 1719 ene, da Datteren var blevet gift.

Mette Heilesdatter afsluttede sin noget omtumlede Tilværelse 1728 og begr. paa Vraa Kirkegaard 19. S. e. Tr., 67 Aar gl.

Jens Gertsen (Hertzberg) og Mette Heilesdatter havde disse Børn:

1. Niels Jensen Hertzberg f. 7. Fbr. 1693, gik 1709 til Alters i Hjøring og førte da Navnet Hertzberg. Blev St. fra Hjøring Skole 1711, var Hører der 1716-19. 1719 personel Kapellan i Eids Præstegæld, Norge, 1733 Sognepræst for Viborg Graabrødre. Atter til Norge 1744 som Sognepræst for Voss, men byttede s. A. dette Kald med Finnaas. D. i Bergen 17. Okt. 1764.

   N. Hertzberg rostes som en god Prædikant og

---

[1]) Tauber: Biogr. Notitser om Studenter fra Aalborg I S. 47.

for Kyndighed i Lægekunsten, men han var fattig og forgældet.

G. m. en norsk Præstedatter, Dorthea Cathrine Harboe.[1])

2. Gert Jensen Hertzberg, f. 1695, bgr. Hellum 8. Juni 1738, 43 Aar. Fæster eller Forpagter paa Hellumlund. G. Vraa 22. S. e. Tr. 1718 m. Kirsten Jensdatter, Sdr. Vraa, formentlig D. af Jens Hansen Smed, der var Forlover.
3. Anna Jensd. Hertzberg f. ca. 1696; bgr. 24. Apr. 1714, 18 Aar.
4. Marie Jensd. Hertzberg, stod 1717 Fadder i Hjelmsted, trol. 4. Jan. 1719 i Vraa m. Niels Poulsen af Stenum; g. 2. Juli 1719.
5. Else Jensd. Hertzberg, dbt. 21. Maj 1704, bgr. 8. Sept. 1706.
6. Søren Jensen Hertzberg; stod baade 1730 og 1732 aabenbar Skrifte i Vraa Kirke, henholdsvis med Karen Mogensdatter og Maren Lauridsdatter for begaaet Letfærdighedssynd.

Jens Sørensen Lund, 1717—32.

Student Aalborg 1717, da 29 Aar. Var 1718 »udi meget fattig Tilstand«, saa han døjede med at udrede den paalignede Kopskat for sig selv, sin Hustru og sit Barn: 2 Rdlr. 2 Mk. For de to efterfølgende Aar fik han Skatten eftergivet, og hans Forhold var slette.

1723 stævnede han paa Præstens Vegne, saa han maatte have haft juridiske Interesser.[2]) Han har ogsaa interesseret sig for Flasken mere end godt var.

---

[1]) Wiberg III S. 557; Kirkehist. Saml. 3 II, 72, 90; J. F. Lampe: Bergens Stifts Biskopper og Præster eft. Ref. I 203; Jydske Samlinger 1 II 31; IV 335, 350 f, 393; VI 221-29; Niels Hertzberg: Familien Hertzberg (Oslo 1932).

[2]) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. 8/4 1723.

Den 13. Fbr. 1729 var han saa drukken, at han ikke kunde forrette sit Embede i Kirken, hvorom Sognepræsten indberettede til Biskoppen, der suspenderede ham.[1])

Sagen synes bilagt, antagelig med en Mulkt. 1731 paalagdes han 3 Rdlr. i Brandskat i Anledning af Københavns Genopbygning efter Storbranden 1728. 1732 forsvandt han fra Egnen.

G. m. Bodil Mortensdatter. Børn:

1. Et Barn, der nævnes i Skattemandtallet 23. Jan. 1719.
2. Kirsten Jensd. Lund, dbt. Vraa 23. Juli 1719.

Bent Hansen Kamp, 1732—35.

Student Nykøbing F. 1725, 24 Aar gl. B. Kamp pantsatte 1733 sit Løsøre til Skudehandler Hans Jensen Smidt, Løkken, for 98½ Rdlr. Hans Enke stævnedes 1740 til Betaling af Restgælden, 9 Rdlr.[2]) Han var død inden 13. Jan. 1735, men Vraa Kbg. har ikke nogen Tilførsel om hans Dødsfald.

G. m. Anne Rasmusdatter; se Efmd.; Børn:

1. Agnete Bentsd. Kamp, dbt. Vraa 15. Maj 1733.

Knud Nielsen Schytte, 1735—41.

Student Hjøring. Lovede 1738 Biskoppen »at være flittig«.[3]) 1. Sdg. e. Paaske 1741 blev han udlagt som Barnefader af Pigen Karen Sørensdatter, »nuværende i Stenvad«, hvad der medførte hans Afsked.

Hvordan han senere hutlede sig igennem, fremgaar bl. a. af følgende Brudstykke af en Indberetning fra Provst Mumme 1743:

---

[1]) Bispens Kopibog 1723-31, Bl. 274 b.

[2]) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. Bl. 134.

[3]) Vendsysselske Aarbøger III S. 219 (1920).

Hr. Poul Friis[1]) i Rubjærg har nu meget længe været syg og kommer næppe mere til sit Embede.

Prædiken og Katekisation har han imidlertid besørget ved Knud Schytte, som før var Degn i Vraa. — Senere blev Schytte Skoleholder i Furreby. Se S. 430. Her døde han allerede 1744, bgr. 4. S. e. P. 30 Aar.

G. Vraa 17. Fbr. 1735 m. Anne Rasmusdatter, sl. Kampes. Børn dbt. Vraa:

1. Jørgen Knudsen Schytte, 16. p. Tr. 1737, bgr. s. A.
2. Christiane Susanne Knudsd. Schytte, s. D.
3. Mette Rostock Knudsd. Schytte, 12. Aug. 1739.

Enken giftede sig 3. Gang i Furreby Kirke Sexagesima 1745 m. Anders Andersen, Furreby.

B. Serreslev.

Christen Nielsen, før 12. Maj 1631, boede i Underaare. Præsten Hans Hansen Rosenberg i Skallerup stævnede 1639 Peder Olufsen Smed i Øster Brønderslev for Korn og Penge, som han havde oppebaaret for meget af Hr. Hans som Arv til Degnens 3 Børn efter deres sal. Farmoder Berete Christensdatter.[2]) Peder Smed var Værge for disse Børn.[3])

G. m. Berete Olufsdatter, der senere ægtede Eftermanden.

Niels Sørensen, 1631—50, boede i Kalum.[4]) 1640 løb han fra Hustru, Hus og

---

[1]) Præst Rubjærg 1704-44. Wbg. II S. 655; S. C. Sortfeldt: Rubjærg Sogn S. 57-65, Vends. Aarb. I S. 158, 391 ff.; III S. 200ff.; IV S. 81 og flere Steder.

[2]) Jerslev Herreds Tbg., 11. Juli 1639.

[3]) Om Børnene se senere under Degnen Jens Jørgensen.

[4]) Jerslev Herreds Tbg., 12. Maj 1631.

Hjem, hvorfor Lensmanden Just Høg paa Børglum Kloster (Degneboligen hørte altsaa under Børglum Klosters Gods) krævede ham dømt til at miste sin Boslod.[1]) Han kom dog igen, og 1650 rejstes der Tiltale mod ham, fordi han havde avlet et Barn med en Pige, Anna Christensdatter i Serreslev, der beskyldte ham for, at han havde gaaet i hendes Faders Hus og der krænket hendes Jomfrudom. Hans Hustru var da levende.[2]) Han blev saa afskediget og dømt til at betale 25 Rdlr. i Lejermaalsbøde.[3]) Tre Mænd lovede at betale Pengene og indstævnedes i den Anledning af Lensmanden paa Børglum Kloster.[3]) Han blev antagelig skilt fra Hustruen, der ægtede Efterfølgeren.

Jens Jørgensen, 1650—ca. 70, nævnedes i Efteraaret 1650, fordi han tilholdt sig Degnekaldet i Serreslev,[4]) hvilket vel vil sige, at han ikke var endelig beskikket.

Han red da en Aften ned til Kalum med en lang Jerntyv for at tage Livet af ovennævnte Degn, Niels Sørensen, hvorfor der rejstes Tiltale mod ham. Han blev dog Degn og boede i Kalum,[5]) hvor han ogsaa boede 1663, da hans Hustru Birgitte (Berete) Olufsdatter var død og var blevet begravet i Serreslev Kirke. Han fik nævnte Aar Arveafkald af hendes Børn af 1. Ægteskab mod at betale dem 50 Slettedaler til Deling. Børnene, der var født i Underaare, var Søren Christensen i Viborg, Niels Christensen, som var udenlands, og Anne Chri-

[1]) Anf. St. 30. Apr. 1640.
[2]) Anf. St. 30. Maj og 12. Sept. 1650.
[3]) 22. Maj 1651.
[4]) Anf. St. 17. Okt. 1650.
[5]) Jerslev Herreds Tbg., 7. Aug. 1651.

stensdatter, som var g. m. Johan Gytler i Skive, Kaptain des Armes under Oberstleutnant Barnekow.

Til den 1664 udskrevne Prinsessestyr paalagdes han 3 Rigsort Kvartalet.

Registreringen af Jens Jørgensens og Hustrus Fællesbo viste, at han havde 2 sorte Hopper, 2 Aaringer, 2 Køer, 3 Kvier, 1 Tyrekalv, 5 Faar, 2 Lam, 1 Væder, 1 Galt, 1 So, 3 Grise, 2 Galtpoge, 3 gamle og 8 unge Gæs, men Indboet var fattigt, og der var Underskud i Boet.[1])

Jens Laursen, ca. 1670–92.

Han boede ogsaa i Kalum og angav 1675, at 1/6 Part af Kvægtienden af Serreslev Sogn altid havde fulgt Degnen.[2]) Han havde 1677 en Tjenestekarl, der var bortløbet, og 1678 stævnede han for Degnerente for 1675–77.[3]) Boede 1688 paa sal. Niels Mørks Arvingers Gods. Død 9. Apr. 1692.

G. I m. .... Pedersdatter, Søster til Jens Pedersen i Høgsted og Christen Pedersen i Underaare.

G. II m. Maren Christensdatter, for hvem Anders Nielsen Mørk, Stedets Ejer, var Lavværge.

Første Kuld Børn:

1. Jens Jensen, 25 Aar i 1692.
2. Laurids Jensen, 22 Aar. } Værge Jens Pedersen, Høgsted.
3. Anne Jensdatter, 19 Aar. }
4. Peder Jensen, 9 Aar; Værge Christen Pedersen, Underaare.

Andet Kuld Børn:

---

1) Stds. 15. Okt. 1663.
2) Jerslev Herreds Tbg. 5. Juli 1677.
3) Stds. 21. Marts 1678.

1. Anne Jensdatter, 2 Aar. Hendes Værge blev Morbroderen Oluf Christensen i Nørre Haven.

Jens Laursens Besætning bestod af 1 brunt Øg, 1 graa Hest, 1 sortringet og 1 sortbroget Ko, 1 grimet og 1 sort Stud, 1 liden sorthjelmet Kvie, 8 Faar, 5 Lam, 1 Væder, 2 Svin, 3 Gæs og 1 Gase.

Boets Værdi udgjorde 7½ Rdlr.[1])

Søren Simonsen, var der 1710 og 1723 og boede 1713 »paa Bakken«. 1720 stævnede han paa Præsten Mag. Jørgen Bergs Vegne Folk i Vraa Sogn for Overtrædelse af Sabbaten.[2])

Han var i Foraaret 1723 sammen med en Bysbo, Mogens Lauridsen Rørmand, fra Underaare henne hos Jens Hansen ved Aalborgledet. De blev uenige og kom i Klammeri, hvilket endte med »Haandgreb«, d. v. s. Søren og Mogens sloges paa gammeldags Vis og bl. a. gensidig trak hinanden i Haaret, og Enden blev, at Mogens tog saa haandfast paa Degnen, at denne brækkede det ene Ben og »10-12 Dage efter samme Benbrud bortdøde«.

De var kommet op at skændes om deres Skoleholderi, hvad der kunde tyde paa, at Mogens Rørmand ved Siden af sit Haandværk[3]) ogsaa har drevet Omgangsskolehold.

Der blev nu afholdt Forhør, hvorunder det oplystes, at Søren Degn havde begyndt Haandgribelighederne.

De var begge Naboer til Herredsfogden, og denne Omstændighed var til Held for Mogens, thi Herredsfoged Anders Larsen, paa hvis Stavn de begge boede, resolverede, at det stedfundne Drab var sket

---

[1]) Skifte i Aalborg Bispearkiv Pk. IV Nr. 22.

[2]) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. Sept. 1720.

[3]) En Rørmand var en Mand, der lavede Rør til Væve.

i Nødværge, som Mogens saaledes »skulde have været foraarsaget til«.[1])

Trinitatis Søndag s. A. maatte Mogens Rørmand frem til offentlig Skriftemaal i Serreslev Kirke. Under Gudstjenesten skulde han stille paa Kirkegulvet for at paahøre en skrap Formaning af Præsten.[2])

G. Serreslev 15. Okt. 1710 m. Malene Pedersdatter ved Aalborgledet. Han kaldtes da Substitut af Kalum.

Hans Pedersen Bieverskov, ca. 1723—44, S. af Herreds- og Birkeskriver i Børglum H. og Vrejlev B. Peder Jensen B. og Anne Børgesdatter. 1708 var han konstitueret Herredsskriver i Børglum-Jerslev Herreder. I sit Degneembede lovede han 1738 at være flittig. Begr. 23. Fbr. 1744, 72 Aar.

G. Serreslev 1738 m. Maren Thomasdatter.

C. Vraa-Em-Serreslev.

Hans Hansen Bang, 1741—92,
f. i Vang Prgd. i Thy 1713; bgr. Vraa 5. Juni 1798, S. af Præsten Hans Nielsen B. og Mette Madsdatter Rostoch.

H. H. Bang blev Jubellærer idet han sad i Embedet i 51 Aar. Biskoppen betegnede ham som en kristelig Mand og trofast Skoleholder.

1743 svarede han 4 Rdlr. i Kopskat og havde da baade Karl og Pige i sin Tjeneste. 1761 skødede han en Markjord i Hellum til Krigsraad Gleerup og 1763 et Gadehus til Søren Pedersen i Hellum.

Formedelst Alder og Skrøbelighed tog han sig i 1780'rne en Substitut, Jens Jensen Brønstrup, der anerkendtes som hans Successor.

---

1) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. 8. Apr. 1723.

2) Serreslev Kirkebog 1718-65, S. 215 b.

Bang forbeholdt sig af Degneboligen i Nr. Vraa, til sin egen Brug, følgende: Dagligstuen, Vestre Stue, en liden Kælder paa vestre Side og Loftet over samme, hvilke Rum han skulde have i sin Livstid uden nogen Betaling fra Mikkelsdag 1792. Af Degneindkomsterne skulde Brønstrup udrede til Bang 20 Rdlr. foruden Brændsel, samt Foder til en Ko.[1]) Overenskomsten kom kun til at gælde i to Aar, da Brønstrup døde 1794.

G. m. Dorthe Christensdatter, f. 1704; bgr. 10. Okt. 1781. Børn dbt. Vraa:

1. Hans Hansen Bang, 11. Aug. 1743, bgr. 12. Aug. 1748.
2. Mads Bang, 23. Marts 1746, d. Aalborg 10. Juli 1824, hvor han var Købmand.

Jens Jensen Brønstrup, 1792—94, f. i Aalborg 1735, S. af Jens Jensen og Maren Pedersdatter, der begge levede 1756.

Hans fattige Forældre satte ham 1748 i Aalborg Skole og underholdt ham med saavel Hjælp af Skolens Stipendier som ved Ugepenge fra Godtfolk i Aalborg. Han fik stadig rosende Omtale fra Skolen, hvorfra han demitteredes 1758.[2])

I Slutningen af 1780'rne kom han til Vraa for at assistere H. H. Bang som Successor og tjente ham som »en ret Sædedegn«. 1792 overtog han paa eget Ansvar Degnetjenesten. Se S. 508 f.

J. J. Brønstrup d. 1794, bgr. 22. Aug., 49 Aar. Ugift.

H. H. Bang, 1794—98.

Efter Brønstrups Død har han formentlig overtaget Embedet igen, maaske ved Hjælp af Substitutter.

---

[1]) Pakke i Landsarkivet m. Fundationer og Gavebreve m. m. ang. Degne og Skoleholder, Nr. 47.

[2]) Aalborg Latinskoles Elevprotokol 1756 — pg. 1.

Emanuel Gleerup, 1798—1837, f. i København 24. Juli 1769, d. Vraa 15. Apr. 1837, S. af Grosserer Lauritz G. og Ane Elisabeth Hasselbalch. Privat Student fra Aarhus 1790; tog senere to Examina. Han var 1800 »upaaklagelig i Lerdom og Levnet«.

Medens han var i Vraa, har han været i Besiddelse af et af sin Fader affattet Slægtsregister, som blev benyttet af Litteraten Arnold Bugge Jespersen, der døde samme Aar som E. Gleerup.[1])

I mange Aar havde han sin Søster, Johanne Elisabeth Gleerup, i Huset. Først efter hendes Død 1819 giftede han sig.[2])

G. Vraa 27. Apr. 1825 m. Jfr. Margrete Gleerup, der da var 47 Aar, D. af senere Postmester i Hobro Albert Andersen G. og Maren Hansd. Hopp; Margr. Gleerup døde i Vraa 1879, 102 Aar gl.

Skoleholdere.

A. Nr. Vraa; Degneskolen.

Her virkede fra Skoleloven af 1739, der bestemte at Degnene skulde holde Skole, de skiftende Degne. Antagelig er Hans Hansen Bang den første Degn, der tog fat som Skoleholder. Se videre S. 508.

B. Sønder Vraa.

Fra 1740'rne træffes Grenaderen Mogens Frederik Losen som Skoleholder i Sdr. Vraa og omtaltes i denne Tid med smukt Vidnesbyrd.[3])

Han havde bl. a. gjort Tjeneste ved Militæret i Kbhvn. og mødte med Friseddel fra sin Kaptain der.

[1]) C. Klitgaard: Personalhist. Tidsskrift 6 I S. 174 ff.
[2]) Johannes Caroc: Slægten Begtrup, S. 36.
[3]) Vendsysselske Aarbøger. III S. 219 (1920).

G. Vraa 3. Juledag 1740 m. Maren Sørensdatter af Nr. Vraa. Børn dbt. Vraa:

1. Pors Hammer Mogensen Losen, 24. p. Tr. 1747.
2. Bodil Mogensdatter Losen, 8. p. Tr. 1751; g. m. Etmd.

Efter Mogens Skoleholder gik Embedet over til Svigersønnen, Mathias Jensen fra Rubjærg f. c. 1745. Om hans Skoleforhold foreligger intet Vidnesbyrd.

Aar 1800 anholdt Toldinspektør C. J. Thaarup, Hjøring, et Anker Kornbrændevin, som Skoleholder Mathias Jensen, Sdr. Vraa, havde købt. Mathias klagede til Generaltoldkammeret, der gav Toldinspektøren »en Næse«.[1])

I Skoleindberetningen for nævnte Aar anførtes om M. Jensen: »Er drikfældig og efter indgivet Klage ventes han suspenderet«.

Efter sin Afskedigelse flyttede Mathias til Nr. Vraa, hvor han døde 1806, bgr. 12. Juni, 61 Aar.

G. Vraa 18. Okt. 1772 m. Bodil Mogensd. Losen, med hvem han havde mange Børn, men de fleste døde som smaa. Følgende blev voksne:

1. Malene Mathiasdatter, dbt. Fastelavnssøndag 1782; g. 24. Marts 1804 m. Enkemand Poul Iversen fra Sdr. Mølle i Skallerup, f. 1750, S. af Iver Poulsen i Sdr. Mølle og Anne Kirstine Andersd. Sand.
2. Niels, 10. p. Tr. 1784. 3. Mogens, 7. p. Tr. 1791. 4. Peder, 9. Aug. 1795.

Christen Johansen virkede fra 1801 til 1814, da han døde, 6. Novbr., 49 Aar gl.

---

[1]) Hjøring Toldkammers Journalsager 1800.

G. m. Mette Christensdatter, f. c. 1779. Børn, der ikke døde spæde:

1. Johannes Christensen, f. 1801.
2. Anne Cathrine Christensdatter, dbt. 26. Marts 1807.
3. Christen Christensen, dbt. 27. Sept. 1812; d. Vraa 23. Aug. 1864.
   G. 13. Novbr. 1835 m. Gjertrud Marie Friis Møller; dbt. Dronninglund, 10. Okt. 1813, D. af Laurids Jensen Møller.

C. Em.

Af Skoleholdere kendes Johan Ovesen, som nævnedes 1745 og 48 som »ulastelig i Embede og Levned«.

Claus Hansen Bang (1753) se S. 387 f og under Læsø.

Jens Mogensen var 1756 nylig kommet hertil og virkede til sin Død 10. Marts 1785. Han havde godt Skudsmaal fra Provst Jakob Holm i Jerslev. Ved Visitatsen 1760 omtaltes han meget rosende.[1])

Hans Moder, Maren Mortensdatter, blev bgr. i Em 5. Apr. 1762, 74 Aar.

J. Mogensen havde nogle Søskendebørn sønden Aalborg Fjord, men ingen Børn.[2])

G. m. Maren Pedersdatter, der døde 1785 hos en Svoger, Skovfoged Lars Christensen, Skovhuset, Tranget;[3])

Efterfølgeren, David Thomsen Hovalt, vir-

---

1) Vends. Aarb. III S. 219 (1920).
2) Jydske Efterretninger Nr. 12 1785.
3) Stds. Nr. 5 1786.

kede til 1815. Han var Skoleholdersøn fra Vejby (S. 434) og var Murer om Sommeren. 1777, da han var 20 Aar, gav Faderen ham følgende Pas:

Nærværende min Søn, David Thomsen Hovalt, som er født i Stenum og der saa vel som i Vejby, hvor jeg nu er Skoleholder, hos mig opdraget uden at have tjent Bønder, gives herved Pas.

Vejby Skole, d. 8. Dec. 1777. Thomas Hovalt.

1800 hed det om ham: »Er ikke Seminarist, men en god Mand; dog har han ingen Gaver til at informere Børn«.

Efter Skoleloven af 1814 skulde udarbejdes en ny Skoleplan, og den 16. Jan. 1815 holdtes i den Anledning Møde i Vraa Prgd., og der tilførtes da Skolekommissionsprotokollen.

»Da Em Sognebeboere stedse har vist Uvilje til Skolevæsenets Fremme, paa den angivne Grund, at Skoleholderen ikke kunde besørge Ungdommens rigtige Undervisning af Mangel paa de fornødne Kundskaber, en Lærer bør have, saa blev bemeldte Lærer, som var til Stede, tilspurgt, om han vilde fratræde Embede eller underkaste sig den Undervisning, der var befalet, hvortil han svarede, at han vilde underkaste sig Eksamen, enten for Amtsprovsten eller hvem, der hertil beskikkedes«.

Efter Eksamen i Em Skole 5. Apr. 1815 tilføjedes i nævnte Protokol:

Børnene synes ikke at have gjort synderlig Fremgang, hvortil Skolelærerens Uduelighed for en Del er Aarsag, dels ogsaa, at Børnene af Mistillid til Læreren, ikke havde søgt Skolen saa flittigt, som de burde.

Baade i Juni, Juli og Okt. var der atter Eksaminer i Em Skole. Kommissionen fandt ved disse Besøg intet at erindre paa Skoleholderen, der havde indfundet sig, men ingen af Børnene var mødt til de tre Overhøringer.

Efter disse besynderlige Prøver nedlagde Hovalt Embedet, og Jacob Nielsen, Vollerup, kom til at fungere, »indtil en ordentlig Skolelærer kunde blive kaldet«.[1])

Mange Aar senere skrev en Lærer i Skolens Embedsbog:

David Hovalt købte ved Aarhundredets Begyndelse en Gaard i Em, der gik i Arv til en Søn og senere en Sønnesøn.

Hovalt skrev en god Haandskrift, regnede godt og havde nogen Kundskab i Lægevidenskab, Farvning, Garvning og Biavl. Af Honningen lavede han Mjød, som han solgte for 10 Skilling Potten, naar den var et Aar gl.

Han blev forholdsvis velhavende og har sikkert i det praktiske Liv været en dygtig Mand.

D. Hovalt døde som Aftægtsmand hos en Søn den 27. Jan. 1845, 84$^1/_2$ Aar gl.

G. m. Karen Bertelsdatter. Børn dbt. Em:

1. Johan Christian Davidsen Hovalt, Christi Omskærelsesdag 1788.
2. Johanne Davidsd. Hovalt, 15. Aug. 1790.
3. Bertel Davidsen Hovalt f. 7. Jan. 1793, d. som lille.
4. Bertel Davidsen Hovalt, 9. S. e. Tr. 1796. Overtog Faderens Gaard, der atter gik i Arv til en Søn.
5. Anne Marie Davidsd. Hovalt, dbt. 13. Fbr. 1799.

D. Serreslev.

Side 507 er nævnt, at to Personer i Serreslev trættedes om deres Skoleholderi. De var rimeligvis Omgangsskoleholdere. Søren Simonsen, der betegnedes som Substitut, mistede Livet efter dette

---

1) Vraa og Omegns Avis Nr. 18 1934.

Skændsmaal. Han havde vel holdt Skole i Kalum. Kontraparten, Mogens Rørmand, gik sikkert rundt til Gaardene i den østlige Del af Sognet. Dette skete 1723.

Den næste Skolemester, der høres om, er Lars Christian Skoleholder, som var der 1743.

G. m. Karen Pedersdatter. 1 Barn: Christian, dbt. 3. Juni 1743.

Christen Christensen Find, Degnesøn fra Ingstrup, se der, kom hertil ca. 1744 og døde 1769, bgr. 11. Juni, 68 Aar. Han karakteriseredes som »en Natanael«, altsaa et meget smukt Vidnesbyrd.

G. I 1731 i Ingstrup m. Ingeborg Nielsd., død før 1735.

G. II 2. Juli 1765 i Jerslev m. Maren Larsd. i Jerslev Prgd., bgr. 30. Juli 1767, 34 Aar. Børn:

1. Niels Christensen Find f. ca. 1735; efterfulgte Faderen.
2. Søren Christensen Find, bgr. 29. Okt. 1780, 13³/₄ Aar.

Niels Christensen Find, Formd.s Søn, f. ca. 1735, bgr. 16. Fbr. 1806, 71 Aar. »Han var ikke Seminarist, men upaaklagelig i Lærdom og Levned«.

G. m.................. Børn:

1. Ingeborg Nielsdatter Find.

Villads Pedersen, 1806-23. Forflyttet fra Vrejlev. Se S. 402. Afgik til Juleferien 1823 og døde 2. Marts 1824, 71 Aar. Den Side 498 anførte Løn fik han 1815 forhøjet til 6 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 30 Rbd. N. V.+20 Læs Skudtørv à. 20 Snese og 20 Læs Sand- eller Lyngtørv à 16 Snese.

Om Villads Pedersens Hustru og Børn, se S. 404. Her skal yderligere tilføjes:

6. Christen Villadsen; g. Mygdal 14. Nov. 1820 m. Inger Sørensdatter, D. af Søren Mortensen paa St. Kobbersholt. De havde 3 Børn: 1. Søren Villadsen, Ejer af Houen; 2. Ane Marie Villadsen, g. m. Garver Hans Peder Andreasen Kaas, Hjøring; og 3. Karoline Villadsen, g. m. den bekendte Lærer Lars Møller-Lund, Skallerup.

8. Mads Villadsen, Side 405, kaldedes som nævnt til Faderens Efterfølger og varetog Embedet fra efter Nytaar 1824 og bestred det til 1871. Død 3. Apr. 1874 paa Vraa Sønderhede.

G. II i Vraa 15. Juni 1833 m. Ane Sophie Pedersdatter, Sdr. Vraa.

Jerslev-V. Brønderslev.

1553 angaves, at Degnen havde et Boel, men 1571, at Degnen intet Degneboel havde, skønt Sognet laa saa langt fra Købstaden, at det ikke kunde besørges af Skolen. Degnens Indkomst var da 5 Tdr. Rug og 3 Lam.[1])

1690 hed det derimod:

»Et gammelt Degneboel i Jerslev By straks ved Kirken, som hidtil har været fri for Matrikulskat, er nu efter Landmaalingen taxeret for 1-4-3-1. Dets tilliggende Jord bestaar af 14 Stykker. Deraf er 1/4 ubrugelig, saasom den ligger i Fædriften og kan ikke dyrkes. Den Jord, som ligger i Marken, kan saas med 3 Tdr. hart Korn. Til samme Degneboel er et lidet Stykke Eng, en Fjerdingvej borte, som ligger paa Alfarvej og bedes paa af de rejsendes Kreaturer,

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Vendelbo Stifts Hist., S. 156 f.

baade først og sidst om Aaret. Der kan bjerges 2 smaa Kvaker[1]) Hø.

Ildebrændsel er snart øde og opgravet. Nogle Sandtørv er endnu at bekomme«.

Videre indberettede Degnen Søren Pedersen Gay 1690:

»Saasom Misvækst udi i nogle Aar har kontinueret, kan Bonden ikke give mig min Trient efter Loven, men maa tage imod, hvad den fattige Bonde godvillig vil give og kan afstedkomme, som beløber sig til 7 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, og formedelst forarmede Folk paa adskillige Steder udi begge Sognene, som er gaaede fra Hus og Hjem, er mig fragaaen 2 Tdr. Byg.

Kvægtienden, Kongens Anpart, hvis Halvdel tilforn fulgte med Degnekaldets Indkomster, nyder jeg aldeles intet af enddog mine Medbrødre samme halve Part har for Penge haft udi Leje af Forstanderen paa Helligaands Kloster i Aalborg. Samme Kvægtiende blev taget fra Degnene i sl. Dr. Foss's Tid.[2])

Offer til Jul, Paaske og Pinse 6 Sldlr. Mange gaar forbi af Uformuenhed, en Del af Modvillighed, andre afstaar mig godvillig 1-2 Sk. Uvisse Offer: En Brudgom ofrer undertiden 2 Skilling, undertiden 4 eller 6, Bruden i lige Maade. Brudefolkenes Skare til Kirken 1 Sk. pro persona af dem, som er deres Venner, de andre, som ofrer med dem, gaar forbi Degnen. En Barselkvinde ved hendes Kirkegang 2 Sk. og den, som følger med hende, 1 Sk., de andre, som ofrer med hende, gaar Degnen aldeles forbi. Naar en Bondekone bærer et Barn til Kirke og holder det over Daaben, kan hun ofre mig 1-2 Sk., hvilket sker sjældent, de, som bærer Vidne om Daaben, somme 1 Sk., somme intet.

Paaskerenten aftager efter disse besværlige og vanskelige Tiders Tilstand og det formedelst Misvæxt, saa at Bonden er saa arm, at han ikke kan give mig sædvanlig Smaaredsel, og derforuden er der de 3 Parter af begge Sognene, som holder sig til, at de ikke har nogen Tid givet Smaaredsel og heller

---

[1]) Et Kvaklæs er »et lidet ringe Læs«.
[2]) Jvf. Side 265.

ikke vil give. I St. Hansrente gives faa og smaa Oste og undertiden slet ingen, saasom Græsningen er ganske slet og langt besiddende.

(Endelig) nyder den gamle Degn efter indstændig Begæring og Øvrigheds Kendelse og min Tilladelse for sin Svagheds Skyld Halvdelen af Kaldets Indkomst og Degneboelets Jord.

Til Aalborg Skole penseres aarlig 3 Tdr. Rug og 3 Tdr. Byg, hvorfor betales med Penge 9 Sldlr.« [1])

1744 indberettedes, at Degneboligen stod strax ved Kirken. Den bestod af to Huse, Rollingen paa 8 Fag og Lade, Stald og Fæhus ligeledes paa 8 Fag, begges Tilstand nogenledes og kunde sættes i forsvarlig Stand med 4 Tylvter Tømmer og 16 Læs Tag. Desuden var et lidet Hus strax østen for Degneboligen, som Degneenken beboede, paa Degneboligens Grund og hørte dertil.

Ager og Eng af H. K. 1-4-3-1, en »Kalhauge«, fri Uddrift til Kreaturer i Byens Fælled, samt Lyng og Tørveskær.

Af Korn modtoges 25 Tdr. Hver Offerdag indkom 10-12 Rdlr. og i Accidenser 10 Rdlr.[2])

Kaldets Indtægter udgjorde 1768:

Højtidsoffer	54 Rdlr.	0 Mk.	0 Sk.
Accidenser	16 -	0 -	0 -
Degnekorn	67 -	4 -	0 -
For noget Smør af nogle Smaasteder i Skoven	4 -	0 -	0 -
Rente nyder Degnen ellers ingen af uden af 5-6 Steder, som kun kan regnes for Værd af..........	1 -	0 -	0 -
	142 Rdlr.	4 Mk.	0 Sk.

Herfra skal drages:

Pension til Aalborg Skole.....	7 Rdlr.	4 Mk.	0 Sk.			
Familieskat....	3 -	3 -	8 -			
Ekstraskat	2 -	0 -	0 -	13 -	1 -	8 -
			Nettoløn[3])	129 Rdlr.	2 Mk.	8 Sk.

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. Stifts Hist. S. 56-58.
[2]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 405, Landsarkivet, Viborg.
[3]) Aalborg Bispearkiv Pk. 4-20, Landsarkivet, Viborg.

Fra 1739-1814 kom hertil den meget beskedne Løn som Skoleholder.

Der høres om Skolehold i Jerslev fra 1631; men om hvornaar den første Skole er rejst, er der ikke hidtil truffet noget. 1690 var der i Sognet et ringe Skolehus, ved hvilket Skoleholderen intet videre nød, end hvad Sognefolkene ham godvillig vilde meddele. Derfor holdtes heller ikke Skole om Sommeren, fordi Skoleholderen i saa Fald maatte være af Mangel paa Underholdning i sin egen Næring.[1])

Om Skolevæsenet i Jerslev Sogn indberettede Sognepræsten 1735:

1732 er opbygget et Skolehus i Jerslev By paa samme Sted, hvor det forrige Skolehus havde staaet, men som i nogle Aar havde været ganske øde. Den nye Skole er opbygget af Sognemændene, som har givet enten rede Penge, Tømmer, Tag eller Arbejde, men nogle var dog modvillige og havde intet bidraget til dets Opbyggelse.

Der ligger ingen Jord til Skolehuset. Ildebrændsel har Skoleholderen i Bymændenes Fælled, een Skilling nyder han ugentlig for hvert Barn at læse for, og en ganske ringe Del af Sognefolkene giver ham, hvad Kærve de vel har engang udlovet til ham, saa han beretter mig, han i dette Aar ikke har faaet uden 2 Tdr. og 4 Skpr. Skolekorn og kan lidet vente sig det resterende. Thi nogle er meget fattige, andre synes, siden de ikke har Børn, eller Skolen er dem for langt bortliggende (som er vist), vil de ej give noget vist aarligt, men 2 Skilling om Ugen til Skoleløn for deres Børn. . . .

Der er intet Tillæg til Skolehusets Vedligeholdelse.[2])

1737 var der endnu i Jerslev Sogn kun eet Skole-

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalb. Stifts Hist. S. 56.
[2]) Vendsysselske Aarbøger VI S. 31 (1925).

hus, der stod i Jerslev By strax ved Kirken paa den gamle Skoleplads, og som blev opbygget ved den største Del af Sognefolkets Hjælp, Anno 1732, som gav nogle Traver Tag m. v. og arbejdede derved, da den gamle Skole var bleven øde og ingen Bygninger laa paa Skolepladsen i lang Tid.

»Samme Skolehus er bygget af Fyr- og Grantømmer, dog uden Loft af Brædder og Jernkakkelovn. Det bestaar af 4 Fag og et Udhus ved den ene Ende og ellers i skikkelig Stand.

Men det Hus, som ligger straks ved Degnens Hus, synes han kunde være tjenlig til at holde Skole i for Børnene i Sognet. Dog, som der højligen er fornøden een Skole til i Sognet, saa blev overvejet, at den bekvemmeligst kunde bygges østen for Sterup Mark ved Hummelheden«.

Der krævedes nogen Reparation paa Skolehuset i Jerslev med Skorsten op gennem Huset, Borde og Bænke og Stenovn, samt nyt Loft og andre smaa Brøstfældigheder.[1])

I Skoleløn fik Degnen Aar 1800 aarlig 6 Rdlr., 3 Mk., 7 Sk. og 38 Læs Tørv. Skolen bestod da af 4 Fag Bindingsværk med klinede Vægge. Skolestuen opvarmedes af en Lerkakkelovn.

I Vester Brønderslev Sogn høres om Skolehold fra 1630, men muligvis har dette foregaaet der nogle Aar forud. Det foregik i V. Brønderslev By i en Ejendom, som tilhørte Jørgen Grubbe til Vedbygaard.

1640 omtaltes det første faste Skolehus. Det laa ved Kirken og var vist opført 1638. Dette Aar, 16. Juli, oprettedes nemlig en Kontrakt mellem Skolemesteren (da Lars Sørensen), se senere, og Sognemændene, men en enkelt af Gaardmændene vilde ikke efterkomme den. Tingbogen melder derom:

[1]) Aalborg Stiftsarkiv, Pakke 407, Landsarkivet, Viborg.

»Lars Nielsen i V. Brønderslev stævnede Christen Jensen, Vrangdrup, for Dom, at eftersom V. Br. Sognemænd efter kgl. Maj.s og Øvrighedens Befaling, først Gud til Ære, og deres Ungdom til Forfremmelse og Forbedring udi deres Salighedssag, der i Sogn og By holder en almindelig Skole og en Skolemester, som kan lære og undervise deres Børn udi deres Katekismus, Børnelærdom og andet, hvad dertil hører. Da til samme Skoles Ophold haver de samtlige i Sognet vedtaget en aarlig Genant (Ydelse) og Vished til Skolemesteren at udlægge, som af Sognemændene er indlagt paa hver Gaard 2 Skpr. Rug, paa hvert Boel 1 Skp. Rug aarlig at udgive Skolemesteren Allehelgensdag.

Nok af Sognemændene er hannem samtykt i Tørvebjerring 1 Læs Tørv til Vintervarme af saa mange, den haver Heste og Vogn, eftersom den skriftlige Kontrakt af 16. Juli 1638 omformelder, og som er læst inden Tinge og paaskrevet og af Sognepræsten og Sognemændene underskrevet og forseglet. Og ibl. a. findes Christen Jensen i Vrangdrup for 2 Skpr. Rug til aarlig Udgift efter som Kontrakten videre bemelder«.[1])

Og derfor mente Lars Nielsen, at Christen Jensen burde dømmes til at betale, hvad han ogsaa blev.

Disse Stridigheder viser altsaa Skoleholderlønnen for V. Brønderslev Sogn fra 1638-39, der vel nok var Norm et Hundredaar frem i Tiden.

1649, 23. Aug. toges der Syn over Skolehuset, hvor der var brudt Hul paa Taget, saa stort, at et Menneske kunde krybe igennem det. Se videre under Morten Pedersen.

1690 erklærede Sognepræsten, at der i V. Brønderslev kun var et ringe Skolehus, og Skoleholderen nød intet videre, end hvad Sognefolkene frivilligt vilde give ham, hvorfor der da heller ikke holdtes

[1]) Jerslev Herreds Tbg. 25. Juni 1640.

Skole om Sommeren, da Skoleholderen paa Grund af manglende Underhold selv maatte være om sin Næring, og under saadanne Forhold har der næppe været fast Skole.[1])

Sognepræsten, H. Klein indberettede 14. Maj 1709 til Biskoppen, at Skolen i V. Br. var i slet Tilstand, om Vinteren faa Børn, om Sommeren slet ingen i Skolen, og kun de, der havde Børn, bidrog til Skoleholderens Løn. Men hvis der blev paalagt Sognemændene at yde noget, kunde Skolen nok komme i Stand.[2])

Den følgende Sognepræst Jacob Holm den Ældre skrev 1735, at Sognefolkene da holdt V. Brønderslev Skole vedlige, og Skoleholderen da var tillagt $^1/_2$ Skp. Korn af hver Hel- og Halvgaard, samt frit Tørveskær, da han skulde læse for de fattige Børn uden Betaling, men af de andre nød han en Skilling om Ugen i Skoleløn.

Præsten mente, at Skoleholderen kunde leve af Lønnen, naar han fik det fastsatte Korn, men nogle, især Boelsmændene, var efterladende i saa Henseende.[3])

Samme Præst indberettede 1737 i Anledning af de forestaaende Skolelovsforhandlinger, at der i V. Brønderslev var et gammelt forfaldent Skolehus uden Inventar, og Skolen havde ingen sikre Indkomster. Hvis Huset blev istandsat eller næsten af nyt opbygget, hvad der vilde koste ca. 70 Rdlr., kunde Sognet nøjes med denne ene Skole.[4])

Den 28. Fbr. 1742 lod Skolepatronen Holger Skeel paa Birkelse affatte en Designation vedrø-

---

1) D. H. Wulff: Stat. Bidr. til Aalborg Stifts Hist. S. 56.
2) Aalborg Bispearkiv, Pk. 412, Landsarkivet, Viborg.
3) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 31 (1925).
4) Aalborg Stiftsarkiv, Pakke 407, Landsarkivet, Viborg.

rende V. Brønderslev Skoleholders Aflønning, og denne Bestemmelse blev 8. Novbr. s. A. approberet af Stiftsøvrigheden.

I Følge Designationen skulde Skoleholderlønnen være 5 Rdlr. 12 Sk. aarlig i Penge, samt 3 Tdr. 6 Skpr. Rug og 1 Td. $2^2/_3$ Skpr. Byg, hvilket skulde betales med Halvdelen til Paaske og Resten til Mikkelsdag.

I Introduktionspenge af formuende Folks Børn skulde betales 4 Sk. af hvert, og i Skoleløn af disse Folks Børn skulde betales 1 Sk. ugentlig, indtil de lærte at regne og skrive og derefter 2 Skilling.

Skoleholderen fik fornødent Ildebrændsel til Skolen, Offer til de tre Højtider og ved Bryllupper, Barnedaab og Barselkvinders Kirkegang, hvilke Ofre han skulde modtage i Degnestolen.

Endelig skulde han i en Kasse modtage Tavlepenge til Underhold og Bøger for Sognets fattige, medens de gik i Skole, samt aarlig 4 Sk. af hver Tjenestekarl og 2 Skilling af hver Tjenestepige.[1])

Under 14. Okt. 1767 gjorde A. Skeel til Nibstrup vitterlig, at han, af christelig Kærlighed, Guds Navn til Ære og Ungdommen udi V. Brønderslev Sogn til Undervisning, havde paa egen Bekostning opbygget et nyt Skolehus ved V. Brønderslev Kirke.

Paa det, at Skoleholderen kan, ved at have sit skikkelige Udkomme, tilholdes nøje at opfylde de hannem paaliggende Pligter og i et og alt at opføre sig, som en redeligsindet Skoleholder og anstaar, gav Hr. Skeel 150 Rdlr. til bemeldte Skole, hvoraf Renten skulde udbetales til Skoleholderen hver Paaske og Michaeli med 7 Rdlr. 3 Mk. hver Gang og skulde være som en Hjælp til at forbedre Skoleholderens

---

1) Birkelse Godsarkiv.

Løn, hvorimod Skoleholderen skulde være villig til at undervise Vinter og Sommer.

Og skulde Vinteren blive saa streng, at V. Brønderslev Bys Børn ej kan komme til Skolen, skal Skoleholderen være pligtig, om Beboerne forlanger det, saalænge Vinterens Strenghed med Føje kan siges at forhindre Skolegangen til Kirken, da at læse med Sognets Ungdom udi en Stue i V. Brønderslev By, som hannem dertil af Skolepatronen vorder anvist, men som Sognefolkene skulde forsyne med Ildebrændsel.

Den Del af det ved V. Brønderslev Kirke opbygte Skolehus, som til Skolestue er indrettet, holder Sognet forsvarlig i Stand. Den anden Del, der er beregnet til Skoleholderens Bekvemmelighed, skal han selv vedligeholde.

Findes der ved en Skoleholders Afgang Brøstfældigheder paa hans Lejlighed, tages der forlods af hans Bo til Istandsættelsen.[1])

V. Brønderslev Skole bestod i Aar 1800 af 4 Fag Bindingsværk med murede Vægge, og der fandtes en Jernkakkelovn i Skolestuen. Skolelønnen var da 16 Rdlr. 5 Sk.; 3 Tdr. 2 Skp. Rug og 5 Tdr. Byg; 31 Læs Knubtørv og 15 Læs Sandtørv; 80 Lpd. 14 Pd. Halm. Desuden 5% af A. Skeels Legat fra Nibstrup paa 150 Rdlr.[2])

Degne.

A. Jerslev-V. Brønderslev.

Niels Svendsen, før 1642.

Der vides intet om hans Forhold som Degn. Hans Arvinger, Børn, var 1655:

1. Christen Nielsen, afløste Faderen.

---

[1]) Hofman: Fundationer XI (Supplement) S. 55-59.
[2]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 413 b.

2. Jens Nielsen, ogsaa Degn her.
3. Maren Nielsdatter og
4. Sofie Nielsdatter.[1])

Christen Nielsen, ca. 1642—55.

Formandens Søn. Han nævnes i Tingbogen 1642 og 1649 og synes ca. 1655 at have overladt Degnetjenesten til Broderen.

Jens Nielsen, ca. 1655—85.

Broder til foregaaende, f. ca. 1626, bgr. 19. Maj 1698, 72 Aar. Han og Søsteren Sofie havde 1655 været i Lars Mikkelsens Hus i Svennum og lovet Inger Christensdatter, at Jens skulde forlove sig med hende og lade sig vi til hende, saa snart han kunde faa Fæste paa Degnekaldet, og han havde under Æresfortabelse og Mened forpligtet sig til at holde sit Løfte, som var medunderskrevet af 2 Mænd den 16. Fbr. 1655.

I Retten fremlagde Lars Mikkelsen Forpligtelsen, som Degnen heller ikke vilde benægte at have givet fra sig. Han havde en Nat i Juli Maaned været kørende til L. Mikkelsens, da denne og Hustru var i Seng, og havde stjaalet 2 Sække Korn.

Degnen sagde, at han ikke havde taget Kornet uden Tilladelse, men at Beskyldningen vidnedes ham paa af Had og Avind. Til Trods herfor lod Lars Mikkelsen dog Degnen tiltale for Ran.[2])

Jens Nielsen Degn vidnede, at $^1/_6$ af Kvægtienden af Jerslev Sogn altid havde fulgt Degnekaldet.[3]) Hans Degneboel var af H.K. 1-4-31. 1684 havde han 1 Fole, 1 Ko og 2 Faar.

---

1) Jerslev Herreds Tbg. 11. Okt. 1655.
2) Jerslev Herreds Tbg., 12. Juli 1655.
3) Stds. 15. Marts 1666.

I 29 Aar forestod han Embedet, men lod det vist i de senere Aar varetage af sin Svigersøn, der blev hans Efterfølger. Han døde 1698, bgr. 19. Maj, 72 Aar. Efter hans Død blev hans Bo ved gejstlig Ret i Hallund Kirke krævet for en Restance paa 11 Rdlr. 3 Mk.[1])

G. m. Inger Christensdatter. Ved en Barnefødsel i Præstegaarden 3. Decbr. 1687 nævnedes to Jordemødre: Kirsten Villadsdatter, Taars, og Mette Nielsdatter, Jerslev, samt den gamle Degnekvinde Inger Christensdatter og andre Kvinder af Sognet.

Børn: En Datter, Dorthe, g. m. Eftermanden.

Søren Pedersen Gai, 1685—1711, var Student og stammede antagelig fra Sæby. Ved Tiltrædelsen maatte han afstaa Halvdelen af Lønnen til Forgængeren i Embedet (Svigerfaderen). 1685 havde han 1 Plag og 1 Ko og 1687 1 Ko og 2 Faar. 1700 indstævnedes han for 11 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk.,[2]) og 1708-09 stævnede han selv for resterende Degnerente. Gai drev Brændevinshandel, maaske ogsaa Brænderi.[3]) Han havde en fornem Omgangskreds i Adel, Præst, Herredsfoged m. fl.

Han døde 1711, bgr. 12. Maj, 53 Aar, og efterlod sig jævnt Boskab. I Stalden stod 4 Heste, 2 Køer og 4 Faar. Der blev kun et mindre Overskud.[4])

G. Jerslev 21. Fbr. 1686 m. Dorthe Jensdatter, D. af Formd. i Embedet, bgr. 19. Decbr. 1720, 62½ Aar. Børn dbt. Jerslev:

1. Anne Sørensdatter Gai, ca. 1688; g. m. Jens Jensen i Høholt.

---

[1]) Gejstlig Justitsprotokol 1678-1799 Bl. 23.
[2]) Anf. Sted.
[3]) Børglum-Jerslev Herreders Tbg. $^{17}/_{1}$ 1707 og $^{13}/_{2}$ 1710.
[4]) Aalborg Bispearkiv, Skiftepakke VII a Nr. 8.

2. Karen Sørensdatter Gai, 17. Juli 1690; g. Jerslev 23. Okt. 1708 m. Laurs Pedersen i Hult, Søn af Peder Larsen Dyrskjøt i Kneer. Jvf. Vends. Aarb. VI S. 126 (1925).
3. Peder Sørensen Gai, 25. Jan. 1692; levede 1705.
4. Jens Sørensen Gai, 28. Okt. 1694. Fik senere Faderens Embede.

Kjeld Andersen Nors, 1711–14.

Præstesøn fra Nors, Student Viborg 1688, opholdt sig 1693 i Jerslev Præstegaard, vel nok som Huslærer. Senere boede han nogle Aar i Gaarden Skarvad paa Kraghede i Ø. Brønderslev Sogn, hvor der holdtes Beværtning for vejfarende. I den Anledning skrev Biskop Bircherod i sin Dagbog, 22. Jan. 1700:

Provsten i Jerslev Herred, Anders Jensen, consulerede mig skriftlig, om et gejstligt Værgemaal maatte Kjeld Andersen Nors, Studiosus, nu i et Krohus vohnhafftig, betroes.

Jeg svarede affirmative (bekræftende) hertil, at saafremt Manden ellers fandtes at være vederheftig eller vilde for samme Formynderskabs Antagelse stille fornøjelig Kaution..........[1])

Værgemaalet gjaldt en af afdøde Skoleholder i Ø. Brønderslev, Burchard Olufsens Børn.

Det synes at være gaaet ned ad Bakke med ham, økonomisk set. I Jerslev drev han Degnekaldets Jord, da der ved Skiftet efter ham tales om hans Avling og Kreaturer. Boet gav et Underskud paa 169 Rdlr.

Kirkebogen oplyser, med Tilføjelse af et NB., at han bgr.' 23. Novbr. 1714, 52½ Aar.

G. Jerslev 20. Marts 1699 m. Agnete Fischer vist fra Kbh., der var Søster til Præstekonen Marie Fischer i Jerslev, samt til Cathrine Fischer, gift

---

[1]) Personalhistorisk Tidsskrift, 9. III S. 88.

med Sekretær i Tyske Kancelli Francisçus v. Hagen. Agnete Fischer boede endnu i Jerslev 1718.

Børn døbte Ø. Brønderslev:

1. Kristine Catrine Kjeldsd. Nors, 21. Sept. 1699; levede 1714.
2. Dorthe Kjeldsd. Nors, 16. Sept. 1700; levede 1714.
3. Margrethe Charlotte Kjeldsd. Nors, 10. Fbr. 1702; levede 1714.
4. Kirsten Kjeldsd. Nors, 7. Juni 1703; død lille.

Jens Sørensen Gai, 1714—23.

S. af den næst foregaaende Degn og dbt. 28. Okt. 1694. Student Sæby 1715. 1720 stævnede han for Degnerente. Han var svagelig og allerede 1721 fik en Nabodegn Succession paa Embedet. J. Gai bgr. 24. Decbr. 1723, og Dagen efter indsattes Efterfølgeren. Der var en Del Gældskrav til Boet. Til Stede ved Skiftet var Jens Nielsen, Østre Skole.

G. m. Ane Sørensdatter, »en Dannekvinde«, for hvem Forpagteren paa Aas, Laurs Christensen Bjørn, var Lavværge.[1])

Marcus Christian Diedricsen Zeuthen, 1723—44,

var født i København 28. Maj 1685, som Søn af Købmand Didrik Marcussen og Maren Christiansdatter Zeuthen, 1708 blev han privat Student og 1710 Degn i Tolstrup-Stenum, se Side 485. 1721 fik han Løfte paa Kaldet i Jerslev ved J. Gais Afgang, se foran. 1726 stævnede han for resterende Korntiende og Smaaredsel.[2])

---

[1]) Aalborg Bispearkiv, Skiftepakke IX Nr. 31.

[2]) Børglum-Jerslev Herreds Tbg. 1726, Bl. 160b—169.

M. Zeuthen holdt ikke Skole og har altsaa som nogle af Degnene i Børglum, Vrejlev og Flade været en Slags Overlærer. 1738 og 41 havde han Bispevisitats. Ved den sidste var han skrøbelig, men havde dog været flink til i Forening med Præsten at oplære Menigheden.[1])

1742 blev han dømt til at betale 4 Rdlr. i Bøde til Jerslev Sogns fattige, fordi han ikke havde brugt justeret Maal, naar han modtog Tiende, men havde anvendt forskellige hjemmelavede Maal som Halmløbe, Træskaale o. lign., hvorover Beboerne havde klaget.[2])

Han svarede 1731 3 Rdl. i Brandskat til Kbhvn. og 1743 4 Rdlr. i Kopskat. Han døde 1744.

1909 kom en anselig Ligsten til Syne ved Gravning af en Grav paa Jerslev Kirkegaard tæt uden for Kirkedøren. Siden har denne Sten en Tid staaet op mod Kirkemuren, derefter i en Aarrække gjort Tjeneste som Bro over Vejgrøften uden for den østre Stente. Efter nogle Aars Ro der blev den taget op og bl. a. brugt som Underlag ved Brændekløvning. Derved sprængtes Stenen i mindst fire Stykker, hvoraf kun de tre Dele er bevarede. Dens Inskriptionsflade bærer tydelige Mærker af Sliddet fra Tiden, medens den agerede Brodække.

Den gamle Sten har dækket over Marcus Christian Zeuthen, og den læselige Indskrift i latinske Majuskler lyder i lidt korrigeret og udfyldt Form saaledes:

Her under hviler
et i Livet forenet,
i Døden adskilt
efter Døden igen samlet

---

[1]) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 30 (1925).
[2]) Børglum-Jerslev Herreds Tbg. 1740, Bl. 69.

Ægtepar.

S^l^ Marcus Christian Dideriksen Zeuthen,
Sognedegn for Jerslev og V. Brønderslev,
er født den 28. Maj 1685
af ædle og velfornemme
Sr Diderik Marcusen, Negotiant i Kjøbenhavn,
og
ædle og gudfrygtige
Mad^me^ Maren Christiansdatter Zeuthen,[1]
var gift med
Sophia Nielsdatter Iversen.
Med hende avlede han
5 Sønner og ? Døtre.
— — — — — *ved Jerslev Kald 20 Aar*
— — — — — *[døde] d. 7. Maj 1744*
— — — — — — *Ægtemage,*
Sophie Nielsdatter Iversen,
[født i Tolstrup] Præstegaard, 14. Juni 1690,
Datter af velærværdige og højlærde
— — — — *Sognepræst sammesteds*
— — — — -- *[og] gudfrygtige Matrone*
Anne Pedersdatter Brøndlund.
Kom i Ægtestanden 1712,
i Enkestanden 1744,
hvorudi
hun forblev indtil hendes Dødstid, som var
Aar 1762 den 14. September.

Saa far da Verden vel.
Vi har nu Hvile fundet.
I evig Herlighed
vi har alt Sejren vundet.

Vort Øje er fra Graad,
vor Fod fra Snublen fri.
Vi gangen er til Gud
den søde Himmel[sti]

---

[1] Begravet Jerslev, 12. Marts 1734, 89 Aar.

G. Tolstrup 8. Sept. 1713 m. Sophie Nielsd. Iversen, Præstedatter fra Tolstrup, bgr. Jerslev 22. Sept. 1762, 73 Aar.

Børn, der blev voksne, de 3 første døbte i Stenum, de 3 sidste i Jerslev.

1. Dieteriche Marie Zeuthen, 14. Jan. 1714; g. m. Levi Madsen, Skoleholder i Dorf og sen. Degn Ulsted, se der.
2. Anna Brøndlund Zeuthen, 10. April 1718; levede 1742.
3. Peder Zeuthen, 1. Maj 1721. Var 1741 paa Vrejlev Klosters Godskontor og fra 1743 Ridefoged paa Langholt, hvor han endnu var 1760. Landfoged paa Læsø 1763—84.

   Han var en energisk Mand, der forstod at samle sig en Formue. Allerede 1748 kunde han laane Penge ud, og 1779 købte han for 19.300 Rdlr. Herregaarden Villerup, som han ejede til sin Død, der indtraf paa Læsø, 13. April 1784.

   G. Horsens (Kær H.) 31. August 1756 m. Johanne Lindgaard fra Horsens Mølle.
4. Maren Zeuthen, 6. Juli 1724. Se Eftermanden.
5. Niels Zeuthen, 20. Marts 1728; 1753 Fuldmægtig paa Vrejlev Klosters Godskontor. G. Jerslev 29. Dec. 1756 m. Anne Pedersdatter paa Nibstrup.
6. Abel Cathrine Zeuthen, 26. Febr. 1730. D. Aalborg 23. Novbr. 1779. »Hun var formedelst Afsindighed indsat her i Daarekisten (ɔ: i Aalborg), hvor hun havde været paa 21. Aar.[1])

Mathias Heinsvig, 1744—65,

født 1714, Søn af Frants Nielsen Heinsvig,

---

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 47—1779.

Degn i Aaby, og Mette Marie Arentsdatter. Student Aalborg 1735, paa Betingelse af, at han for Fremtiden viste større Flid og stræbte efter at gøre bedre Fremgang.[1])

Han fik til Stadighed et godt Skudsmaal, saavel for sin Degne- og Skolevirksomhed som for sit Levned.[2])

1760 udstedte han en Panteforskrivning til Jens Iversen i Mellem Hjulskov paa 99 Rigsdaler mod Pant i et Brændevinstøj, en Dragkiste, Egekiste, Kakkelovn, Klokke med Hus, 1 Seng med tilhørende Klæder, 3 Bæster, 3 Køer, en beslagen Vogn med Hestetøj, en Trævogn med Hestetøj, Plov og Harve osv.

M. Heinsvig døde 1765, 52 Aar gammel.

Ved Skiftet efter ham var der ca. 47 Rdlr. til Deling. G. Jerslev 12. Sept. 1743 med Formandens Datter, Maren Zeuthen, der anden Gang ægtede Degnen i Jelstrup Lars Lund (jvf. S. 204) og døde 25. April 1793.

Med Heinsvig havde hun 9 Børn, hvoraf følgende, der alle var dbt. i Jerslev, blev voksne.

1. Marcus Christian Heinsvig, 9. Aug. 1744, konf. 1760, Student Aalborg 1763. Død hos sin Broder Nicolaj Christian i Overklit Mølle, begr. 6. Marts 1787.
2. Frants Heinsvig, 2. Sept. 1750. Amtsprokurator i Skien, 1792 Overretsprokurator i Kristiansand. Dømtes 1801 til at have sin Bestalling forbrudt og synes 1802 at have forladt Norge.
3. Mette Marie Heinsvig, 12. Novbr. 1752, levede 1796, g. m. Søren Petersen i Nibe, der skal være død før 1794.

---

1) Universitetsmatriklen II, S. 566.
2) Vendsysselske Aarbøger VI, S. 30 (1925).

4. Nicolaj Christian Heinsvig, 25. Maj 1755, boede 1787 og 1796 som Fæster i Overklit Mølle.
5. Sophie Heinsvig, 13. Apr. 1757. Havde 1793 som ugift Ophold i Hjemmet i Jelstrup Degnebolig; levede 1796.
6. Arendt Heinsvig, 13. Jan. 1760; boede 1793 paa Jernværket Egeland ved Arendal.
7. Niels Heinsvig, 14. Aug. 1763. Købmandskarl i Aarhus. 1792 skulde han være rejst til Kina.

Laurids (Lars) Sørensen Wedsted, 1765—73,
var Student fra Aalborg 1753. Inden han blev Degn havde han vist haft Tilknytning til Birkelse og stammede sandsynligvis fra Vedsted. I de Aar, han var her, haves der ikke Vidnesbyrd om ham fra gejstlige Overordnede. Han døde 1773, 40 Aar gl.

G. Aaby iflg. Kgbr. 8. Maj 1767 m. Else Sørensdatter Møller, d. Sæby 16. Fbr. 1784, 57 Aar. Børn:
1. Et dødf. Barn, bgr. 17. Juli 1768.
2. Anne Johanne Wedsted, dbt. 3 Fbr. 1771.

Niels Thomsen Gyssing, 1773—81,
var 1759—64 Ridefoged paa Nibstrup. 1764 laante han 600 Rdlr. af Anders Skeel til Birkelse, hvorfor der stilledes følgende Pant: 1 Egeskab, 1 sølvbeslagen Hirschfænger med Spænde, 1 Tombaks Lommeur, 1 blaa Klædes Kjole og hvid Vest, 1 grøn Klædes Kjole med Vest, 5 Sølvskeer, 6 do. Teskeer og Tang, 1 Par Sølv-Skospænder og 5 Knæspænder.

Laanet har vel været anvendt til Overtagelse af en Ejendom eller Forpagtning.

1777 laante han af Else Møller, sal. Lars Wedsteds, nu i Sæby, 88 Rdlr. med Pant i 2 Bilæg-

gere, 1 Kobber Bryggerkedel, 1 Dragkiste, 9 Sølvspiseskeer, 2 Par Sølvskospænder, med mere Løsøre.[1])

Den 6. Apr. 1772 var N. Gyssing Fuldmægtig paa Birkelse.[2]) Han døde 3. Decbr. 1781, 52 Aar.

G. Horsens Kirke (Vends.) 27. Maj 1774, iflg. Kgbr. af 2. Fbr. s. A. m. Jomfru Cathrine Margrethe Kaath, dbt. Aaby 2. Pinsed. 1749. Datter af Johan Kaath (Kaht) og Sophie Elisabet Buschhagen. Hun opholdt sig 1767 paa Nibstrup, da hun i Jerslev Kirke stod Fadder for Natmandens Barn, og ved sit Giftermaal paa Langholt.

Børn, dbt. Jerslev Kirke:

1. Charlotte Gyssing, 5. Juni 1775.
2. Gjertrud Sophie Gyssing, 15. Juni 1777.
3. Lisbeth Kirstine Gyssing, 24. Maj 1779.

Niels Christian Schiønning, 1781—99, havde inden sin Ankomst til Jerslev bl. a. været Gartner og Skoleholder i Aalborg.[3])

Der er ikke truffet Vidnesbyrd om Schiønnings Virke i Jerslev og V. Brønderslev. Han døde 1799, bgr. 23. Maj, 62 Aar.

G. I Aalborg Bud. 26. Fbr. 1764 m. Dorthe Pedersdatter, bgr. Jerslev 25. Juli 1783, 50 Aar.

G. II Hellevad 28. Aug. 1784 m. Ane Sophie Nielsd. Mørk, død Jerslev 9. Marts 1820, 58 Aar. D. af Niels Mikkelsen Mørk, Roeslund i Hellevad, tidl. Ejer af Slettingen i Hellum, og Johanne Larsdatter.

Børn, hvoraf 1—3 dbt. i Aalborg V. Frue og 4—5 i Jerslev:

---

[1]) Børglum-Jerslev Herreds Skøde- og Pantebog 1777, Bl. 220b.
[2]) Jydske Efterretninger, Side 176, 1772.
[3]) Jydske Efterretninger, Side 30 og 151, 1773.

1. Lars Christian Schiønning, 1764, d. som Husmand i Jerslev 17. Jan. 1829, 65 Aar.
2. Petronelle Kirstine Schiønning, 17. Okt. 1769; g. Jerslev 26. Juni 1790 m. Jens Sørensen, Jerslev.
3. Niels Christian Schiønning, 30. Juli 1771. Boede som Skomager og Husmand i Flyvbjerg Hedehuse. D. 21. April 1821, 52 Aar; g. Jerslev 10. Novbr. 1793 m. Dorthe Sørensdatter paa Heden.
4. Niels Michael Schiønning, 7. Maj 1786. Var 1844 Ejer af en Parcel i Dronninglund Sogn. 1845 vilde han sælge sin Gaard i Agersted, og 1849 boede han i Vestergaard i Lem. (HK. 1-1-1-0), der da var til Auktion for Gæld.
5. Christian Peter Schiønning, 11. Marts 1799. Lærereksamen Snedsted 1829, 1. Kar. Derefter Hjælpelærer i Hillerslev. 1832 Lærer i Skjoldborg, 1833 i Hjortdal og 1838 i Albæk, hvor han døde 1842.

Søren Jensen Fischer, 1799—1808.

Der haves kun korte Oplysninger om ham. Straks efter hans Ankomst til Sognet laa et uafhentet Brev paa Aalborg Posthus med 26 Rdlr. til ham.[1]) I Indberetning 1800 hed det: Søren Fischer, 36 Aar, er baade Degn og Skoleholder og velskikket til sit Embede. I Skolen var der dengang 70-80 Børn, der undervistes i ABC, Luthers Katekismus, Lærebog, Den christelige Religion, samt i Regning og Skrivning.[2]) Ved hans Død skrev en Slægtning:

»Den 28. Decbr. 1808 døde efter 4 Ugers Sygdom min Svoger, Hr. Søren Fischer i Jerslev Degne-

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 83 1799.
[2]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 413 b, Landsarkivet, Viborg.

bolig og Degn der, til stor Sorg for hans efterladte, moderløse 7-aarige Datter.

Sejlstrup, 30. Decbr. 1808. P. B. Rafn.[1])

Denne Annonce stemmer ikke med, hvad der er oplyst fra anden Side, at Degnen skulde være druknet i en Dam ved Musted.[2])

I hans Dødsbo anførtes bl. a.: Sølv, Tin, Kobber, Messing, Jerngryder, Kakkelovne, Sengeklæder og Sengesteder, gode Mandsklæder af ulden og linned, et Chatol, en Dragkiste, Borde, Stole, Spejle, Linned og Dækketøj, nogle gode Bøger, 2 sorte Vognheste, 3 Køer, 2 Kvier, 5 Faar og 1 Væder, 2 Vogne, 1 Plov, 1 Harve, 1 Kane m. v.[3])

G. paa Eget iflg. kgl. Till. 11. Juli 1800 m. Jfr. Christiane Cathrine Rafn (Ravn), dbt. Tolstrup 7. Maj 1777, bgr. Jerslev 18. Fbr. 1805, D. af Pastor Oluf Hansen Rafn og Christence Pedersd. Bering. Børn, dbt. Jerslev:

1. Hedevig Christence Fischer, 7. Juli 1801; d. Hjøring 29. Aug. 1877; g. Raabjerg 19. Okt. 1825 m. Jensenius Bergh, Kbmd. i Hjøring, f. 9. Marts 1797, d. 24. Sept. 1865.
2. Jens Fischer, 12. Okt. 1803; d. lille.

B. Jerslev.

Niels Linde Deichmann, 1809—21.

Se under Saltum (i Bind II).

Skoleholdere.

A. Jerslev.

Oluf Skolemester i Jerslev stod 1631 indstævnet af Mogens Kaas til Frøstrup, af hvem

---

1) Jydske Efterretninger, Nr. 3 1809.
2) Jydske Samlinger, 1, IX, S. 329.
3) Jydske Efterretninger Nr. 10 1809.

han havde fæstet et Boel i Klæstrup, men ikke efter Løfte tiltraadt det. Oluf mødte ikke i Retten.[1])

19. Juli s. A. vidnede han paa Tinget. Han var sikkert da en yngre Mand, og han holdt ud i næsten to Menneskealdre.

G. m.....

Han havde mindst følgende Børn:

1. Thomas Olufsen, f. c. 1628; d. 1697. Afløste Faderen som Skoleholder i Jerslev Byskole, der vist nærmest gik i Staa efter hans Død og ikke rigtig kom i Gang før 1732, da der rejstes en ny Skole, og efter Degnen Zeuthens Død 1742, da Degnene selv holdt Skole.
2. Burchart Olufsen, f. c. 1636, d. 1695. Skoleholder i Ø. Brønderslev, se der.
3. Niels Olufsen, f.c. 1639; Skoleholder i Hallund, se der.
4. Peder Olufsen, f. ca. 1645, d. 1698. Boede i Jerslev By, hvor han havde en Gaard i Fæste af H. K.: 2-0-0-2.
5. Hans Olufsen, der boede i Hjulskov.

B. Sterup

havde vist ikke fast Skole før efter Loven af 1739. 1748 nævnedes Jacob Jerslef som Skoleholder og 1751—60 Jacob Pedersen Molboe, hvilke rimeligvis er identiske. Begge fik Ros for deres Gerning. Jacob Skoleholder døde i Sterup 1790, bgr. 19. Decbr. 81 Aar.

G. Ugilt 13. April 1738 m. Kirsten Jensdatter af Linderumgaard, der bgr. 11. Febr. 1781, 99 Aar.

Han efterfulgtes af Michel Nielsen Steenstrup, Degnesøn fra St. Hans-St. Olai, se S. 106, ved 1756 var han Skoleholder i Gjurup, 1759-61 Hus-

[1]) Jerslev Herreds Tbg. $^3/_2$ 1631.

lærer paa Kjølskegaard og derefter Skoleholder i Rønnebjerg, inden han ca. 1770 kom til Sterup. Se S. 111. Som Skoleholder var han »meget duelig«.

M. Steenstrup maa have haft en Strid om Løn eller Skolegangsforhold, thi 1788 udgik der fra Kancelliet til Stiftamtet i Aalborg et Promemoria angaaende, at Skoleholderen i Sterup ikke, imod Brug og Sædvane saavel i denne som de øvrige Landskaber i Stiftet, kan paalægges noget Skolehold om Sommeren, medmindre Beboerne i Skoledistriktet vil tillægge ham saadanne Indkomster, at han og Familie der af kan have den nødtørftige Udkomme, saasom han og de øvrige Skoleholdere i Stiftet, der ej tillige er Sognedegne, er saa ringe aflagte, at de ikke uden at fortjene noget ved en eller anden Haandtering om Sommeren kan have nødtørftigt Underhold.

Fra disse Skolers Indretning ɔ: 1739 har der ikke heller været paalagt længere Skolehold end fra Efterhøsten til Foraaret.

Heller ikke af ham er der i hans Tid, 20 Aar, blevet fordret videre førend nu.[1])

1804, da han kaldtes forrige Skoleholder i Sterup, skødede han sit Hus til Datteren Maren. Det bestod af 4 Fag og en Taske for søndre Ende og var bygget af Fyr og Bøg med klinede Vægge og Straatag.

Med Huset fulgte som Inventar alt, hvad derudi var af Kister og Gangklæder paa det Vilkaar, at hun ydede ham og Hustru Aftægt og bekostede deres Begravelse »paa en kristsommelig Maade efter befindende Omstændigheder«.

M. N. Steenstrup døde 27. Maj 1819, 89 Aar gl. som fhv. Skolelærer.

G. I Tornby 8. Apr. 1761 med Maren Pedersdatter, bgr. 19. Maj 1771, 34 Aar.

[1]) Fogtmanns Rescripter 1787-88, S. 262.

G. II Jerslev 22. Novbr. 1771 m. Ane Hansdatter, død 9. Novbr. 1821, 80 Aar gl.

I begge Ægteskaber var der mindst 11 Børn. Kun følgende naaede Konfirmationsalderen:

1. Niels Michelsen Steenstrup, dbt. 20. p. Tr. 1762; se nedenfor.
2. Ingeborg Michelsd. Steenstrup, f. 1763, konf. 1782.
3. Johanne Marie Michelsd. Steenstrup, dbt. 2. Juli 1769, konf. 1787; g. I 16. Apr. 1799 m. Jens Andersen af Ø. Mellerup, bgr. 16. Febr. 1800, 47 Aar; g. II 29. Juli 1800 m. Christen Laursen f. Ø. Mellerup, der døde 27. Sept. 1833, 74 Aar, som Aftægtsmand.
4. Mariane Michelsd. Steenstrup, dbt. 5. Novbr. 1775; konf. 1791.
5. Maren Michelsd. Steenstrup, dbt. 10. Marts 1779; konf. 1794, se ovenfor.

Niels Michelsen Steenstrup, Frms.' Søn, se ovenfor, var Skrædder i Hjemegnen indtil ca. 1803, da han blev Skoleholder her, vist først som Medhjælper, for 1807 kaldtes han endnu »konstitueret Skoleholder«. Død 18. Aug. 1833, 70 Aar.

G. Skæve 27. Novbr. 1796 m. Anne Bertelsdatter af Nødbakken. Hun døde 1845 som Enke og Almisselem i Sterup By og var da 78 Aar. Børn bl. a.: Michel Nielsen Steenstrup, dbt. 23. Sept. 1807.

C. Vester Brønderslev.

Den første Skoleholder, der haves Navn paa her, er Niels Hansen, som antagelig var kommet hertil fra Em 1626. 1616 opholdt han sig paa Stougaard ved Tørring og drog derfra til Rosenholm,

hvorfra han 1618 fik Afskedspas af Holger Rosenkrantz. Saa tjente han Kaptain Abraham Bjerring paa Kongsgaard ved Ebeltoft i $1^1/_2$ Aar til 30. Dcbr. 1620. Endvidere havde han Bevis fra velb. Hans Schade paa Rolsegaard, dat. 25. Maj 1624, og fra Sognepræsten i Knebel, ligeledes som de to sidste Steder paa Mols, Hr. Albert Jensen, dat. 23. Maj 1625, samt endelig Vidnesbyrd af Sognemændene i Em, hvor han havde opholdt sig nogen Tid, dat. Em 9. Oktbr. 1626.[1])

Antagelig havde han været Skriver paa de forskellige Herregaarde, og han syntes at have været en ret bemidlet Mand, hvad der just ikke var almindeligt for Skoleholderes Vedkommende. Af en Regning i hans Bo saas saaledes, at han havde haft følgende Gældsbreve:

Gert Bryske til Margaard og Vedø 34 Dlr.;[2]) Christen Jensen i Tise $6^1/_2$ Dlr.; Thomas Christensen i Sulsted 14 Mk.; Niels Nielsen i V. Brønderslev $5^1/_2$ Dlr.; Thomas Nielsen i Klæstrup 8 Sldlr. og 3 Skp. Byg og Christen Sørensen i V. Brønderslev 5 Sldlr. I Boet var ogsaa 2 Sølvskeer, og endvidere havde han en Del Stude udstationeret i Omegnen, saaledes 1 i Lørslev, 1 i Svennum, 1 i Tise, 1 i Nørgaard i Vrensted, 1 i Kalsensgaard og 1 Kvie hos Hans Skrædder i V. Brønderslev.[3])

Niels Hansen, der tillige var Foged over Jørgen Grubbes Gods her i Egnen, hørte altsaa næppe til den Kategori af Skoleholdere, som var Murer om Sommeren og Skolemester om Vinteren, men trods de tilsyneladende gode økonomiske Kaar, hvorunder

---

1) Dette Afsnit stammer i Hovedsagen fra C. Klitgaard: Vester Brønderslev Sogns Historie S. 97 ff.

2) Satte hele sin Formue over Styr og var 1624 umyndiggjort.

3) Jerslev Herreds Tbg. 19. Fbr. 1632.

han og Hustru, Maren Thomasdatter, levede, ramte Ulykken ham dog ved et Tilfælde.

St. Stephansdag 1634 kom en Karl, Peder Jensen, som tjente hos Herredsfoged Peder Selgensen (Kjærulfs) Enke, Inger Hansd. Mørk i Saltumgaard,[1]) ind til Maren Mortensdatter, der holdt Krohus i V. Brønderslev, og noget efter kom Skolemester Niels Hansen derind og fik sig en Kande Øl. Sandsynligvis blev det ikke ved den ene Kande, og da Peder Jensen spurgte Skolemesteren, om de skulde brydes, tog denne i ham, satte ham over for sig ved Bordet, skænkede for ham i et Stob og bad ham drikke med sig. I modsat Fald skulde han slide Kanden itu paa ham.

Peder Jensen vilde ikke lade sig lumpe af Skolemesteren, og saa røg de sammen paa Gulvet og fik hinanden i Haaret, men pludselig faldt Karlen om, uden at nogen havde set, at Skolemesteren havde gjort ham nogen Skade.

Skolemesterens Hustru kom nu til, og da hun løste den døde Karls Klæder op, saa man, at han havde faaet et Knivstik i Bugen. Der blev saa taget Syn over Liget, og paa første Retsdag derefter blev der paa Jerslev Herreds Ting, hvor Lars Dyrskjøt, Aagaard i Ørum, som Fuldmægtig for Fru Birthe Lindenov, forfulgte Sagen og opkrævede Sandemænd til ved Landstinget at sværge deres Tov over Skolemesteren, som var blevet sat i Fængsel paa Hjermeslevgaard.[2])

N. Hansen tilstod sin Forbrydelse baade for Præsten, der besøgte ham, og paa Tinget, og Sandemændene kendte ham skyldig, saa Udsigterne til at bjerge Livet var ikke lyse. Men han gjorde dog Forsøg der-

---

1) Jvf. C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 363.

2) Jerslev Herreds Tbg. 8/1 og 9/2 1635.

paa. Hans Hustru gik op til Thorsmark, hvor Ridefogden til Hjermeslevgaard, Christen Hansen, boede, og hun gav denne indflydelsesrige Mands Hustru, Anne Jensdatter, et Sølvstob, for at hun skulde faa sin Mand til at hjælpe Niels Skolemester til sin Fred igen.[1])

Endvidere lod Skolemesteren sig 3. Juledag syne af 4 ansete Mænd — Niels Baggesen Kjærulf til Kornumgaard, Christen Jensen i Burholt, Jens Nielsen og Oluf Sørensen i V. Brønderslev — for at de skulde se den Skade, som han foregav, at sal. Peder Jensen havde gjort ham i Slagsmaalet, og de saa da, at der bl. a. var revet en Lok af hans Haar, og at han havde to Saar paa venstre Haand.[2])

Og endelig tog Skolemesteren Stokkenævn af 24 Dannemænd tillige med de Mænd, som den Dag Tinget søgte, om hvorledes han havde skikket sig »i By og uden By, til Kirke, til Ting, til Stævne, i Forsamling og uden, og hvorledes han havde omgaaedes dem« i den Tid, han havde været hos dem. Og saa svarede først Stokkenævningerne af V. Brønderslev og senere de andre, at saa meget Niels H. havde været i deres Omgængelse . . . . . »havde han forholdt sig mod dennem som en ærlig trofast Danneınand sømmede og burde at gøre og opholdt sig mod dennem uden Oprør, Parlament, Klammeri eller Trætte, troligen og vel . . . . . førend nu en kort Tid siden den ulykkelige Tilfald, som omvundet er, sig haver paa St. Steffensdag (disver) tildragen mellem ham og en Dreng af Saltum«.[3])

Paa Tinget 8. Jan. s. A. fremkom Christen Pe-

---

1) Anf. St. $^{24}/_{12}$ 1635.
2) Jerslev Herreds Tbg. $^{22}/_{1}$ 1635.
3) Anf. St. $^{29}/_{1}$ 1635.

dersen i Hobro og tilbød paa Niels Hansens Vegne Sølv, Penge, Bod og Bedring for Manddrabet.[1])

17. Febr. svor Sandemændene for Jerslev Herred altsaa deres Tov over Niels Hansen paa Viborg Landsting, og 19. Fbr. derefter faldt Dommen i Henhold hertil paa Jerslev Herreds Ting, hvor Herredsfogden Peder Jensen Kjærulf tog 8 Meddomsmænd til sig (Peder Thomsen Galskyt i Kornumgaard, Lars Dyrskiøt i Aagaard i Ørum, Niels Madsen, Musted, Niels Nielsen paa Nejst, Lars Moustsen i Hjermeslev, Søren Sørensen i Paihede, Christen Nielsen i Vrensted og Jesper Christensen i Østergaard), og de dømte Niels Hansen til at straffes paa hans Hals.[2])

Før Domfældelsen skete, gav Skolemesteren til Kende paa Tinget, at han skyldte Niels Baggesen Kjærulf i Kornumgaard 7 Dlr. i Rest paa en Hest samt Niels Brask i Aalborg Betaling for $^1/_2$ Td. Byg og 2 Slettemark. Endvidere fremstod, inden Dommen blev afsagt, Jens Madsen i Binderup paa sin Husbond Jørgen Grubbes Vegne og spurgte Skolemesteren, om han ikke havde oppebaaret mere af Jørgen Grubbes Tjenere end hans Regnskab viste, samt om han skyldte den gode Mands Fogeder eller Fuldmægtige mere, end Opskriften viste, i saa Fald skulde han bekende det, nu da den visse Død var ham saa nær. Skolemesteren bekendte da, at han havde et Par Klædesbukser med 3 Lag Snore og saa gode som 8 Dlr. samt en kortere Laas liggende hos Christen Pedersen i Hobro, men Sadelen paa den sorte Hest, som var anholdet, tilhørte Lars Nielsen i V. Brønderslev.

---

1) Jerslev Herreds Tbg. $^8/_1$ 1635.
2) Anf. St. $^{19}/_2$ 1635.

Niels Skolemester havde altsaa forsøgt at flygte efter Drabet.

Da den dødsdømte var en bemidlet Mand, blev der nedlagt Paastand om, at der forlods af hans Bo skulde udredes Omkostningerne ved hans Domfældelse paa Herredstinget, Sandemandstovet i Viborg og til Skarpretteren for hans Henrettelse; men Jens Madsen i Binderup, der skulde varetage Jørgen Grubbes Interesse i N. H.'s Boslod, protesterede imod, at Skarpretteren fik mere Betaling, end han skulde have i Følge den mellem ham og Herredsmændene sluttede Kontrakt, og denne Paastand godkendte Dommeren.

Skolemesteren blev saa halshugget, og Jørgen Grubbe fik den Del af Fællesboet, der tilkom ham, deriblandt en Lovbog vurderet til 10 Mk.; i Slutningen af April holdtes der Skifte efter ham. Imidlertid havde Christen Sørensen i Krogen stævnet hans Enke for hendes Anpart af Niels Hansens Gæld til ham for 1 Hørlagen, barket Læder til et Par Sko og 2 Dages Møgagen.[1]

Forøvrigt sørgede Enken, Maren Thomasdatter, ikke længe. Henrettelsen fandt Sted sidst i Marts, og før 25. Juni s. A. var hun gift med Niels Mortensen i V. Brønderslev, der i Decbr. gjorde Krav paa Tilbagelevering af det Sølvstob, som Maren havde givet Chr. Hansens Hustru i Thorsmark paa Betingelse af, at hun skaffede hendes Mand sin Fred igen. Denne Sag kom 1636 for Landstinget,[2] hvis Dombog ikke er bevaret.

Hans Eftermand i Skoleholdet blev antagelig Lars Sørensen, S. af Søren Nielsen i Sterup, der var Skoleholder i V. Brønderslev 1640, og som dette

[1]) Jerslev Herreds Tbg. Marts-Juli 1635.
[2]) Anf. St. $^{24}/_{12}$ 1635 og Landstingets Justitsprotokol 1636 Bl. 102.

Aar blev g. m. Karen Andersdatter, D. af Anders Ludvigsen i V. Brønderslev, med hvem han var beslægtet i 4. Led.

Lars Sørensen var her ikke længe som Skolemester, thi i Sommeren 1642 beklædtes Stillingen af en Niels Pedersen, der ikke hørte til de gode Børn.

30. Sept. 1642 havde Christen Hansen, Thorsmark, indstævnet Skolemesteren med Landstingsstævning for at paahøre Vidneudsagn, og til samme Tid var indstævnet en Mængde Personer for at aflægge Vidnesbyrd.

V. Brønderslev Sognemænd erklærede sig da over følgende Spørgsmaal:

»Om deres Skolemester, Niels Pedersen, har skikket sig saa udi sammen sin Bestilling med Lærdom og Undervisning, Skriven og Læsen saa vel som i Regnekunsten, som det sig en god, from og læragtig Skolemester egner, bør og anstaar, saa at han Skolen og Sognemændenes Børn fremdeles kan betjene eller ej, saavel og ringet Fredens Klokke, som han sin Løn for optaget haver, og om i Skolehuset er befundet Drik og Sværmeri, Perlament og Slagsmaal«.

Mændene svarede, at Skolemesteren var borte fra Skolen hele Uger, og han holdt Drik og Sværmeri og førte Trætte til Herredsting og Landsting, hvorfor en Del af Sognemændene havde taget deres Børn af Skolen og holdt Skolemester til dem i deres Huse. Ligeledes havde han forsømt Klokkeringningen, naar han var borte, og han drev Prokuratorvirksomhed.

Samme Dag indstævnedes han for Dom angaaende, om han ikke burde ryddeliggøre Skolen, efter at det var bevist, at han ikke passede Skolegerningen, og endelig indstævnedes han for Dom angaaende, at han havde ladet sig forlyde med, at han havde slaaet en Karl ihjel i Skaane, hvorfor han

burde fremvise Sandemandsed for, at han var svoret til sin Fred og havde betalt Sonebod.

Skolemesteren mødte ikke paa Tinget, hvorfor Sagen opsattes i 3 Uger, men i den meget defekte Tingbog kommer den ikke igen senere.

Af Tingbogen for 12. Jan. 1643 ses, at Skolemesteren havde klaget til Lensmanden Jørgen Orning paa Aastrup Slot over de Beskyldninger, som Chr. Hansen i Thorsmark havde fremsat mod ham, og 9. Marts indstævnede saa Lensmanden Chr. Hansen til at bevise Klagemaalenes Rigtighed paa Tinget.

Niels Jensen Mørk i Hellum Vestergaard mødte paa Lensmandens Vegne og fremlagde hans Brev, dat. Aastrup, 30. Novbr. 1642, saalydende:

»Hilsen med Gud!

Vide maa I, Niels Jensen i Hellum, at Chr. Hansen i Thorsmark har været hos mig og beklaget, at der skal være en Karl i V. Brønderslev ved Navn Niels Pedersen, som skal have gjort et Manddrab i Skaane og siden kommet her og oppebaaret en Bod af hans Slægtninge,[1]) og beretter Chr. Hansen, at han ikke skal være svoren til nogen Bod, hvor Gerningen er sket. Tilmed har Niels Pedersen tjent i V. Brønderslev for en Skolemester, og nu, han skal være kommet af Tjenesten, skal han have truet og undsagt Chr. Hansen paa hans Liv, hvorfor I skal lade ham stævne til Tinge med hvad Breve, han kan have sig udi saa Maade med at befri, at saadant maa straffes, om han ikke haver rigtig Besked, at han skal være svoren til Ed . . . . «.

Chr. Hansen mødte ikke paa Tinget, men 20. Apr. 1643 havde Jørgen Orning indstævnet Skoleholderen for Dom ang. et Manddrab, som han havde begaaet i Skaane, og ang. hvilket han ikke havde fremlagt Bevis for, at han i Henh. til Skaanske Lov var ble-

[1]) Niels Pedersen synes altsaa at have været fra denne Egn. Slægtninge skulde efter Loven deltage i Sonebod.

vet dømt af 15 Mand til sin Fred og til Bod. Han burde derfor paagribes og føres til Stedet, hvor Drabet var foregaaet, og straffes paa sin Hals.

Niels Pedersen mødte ikke paa Tinget, og Sagen opsattes i 14 Dage, hvorpaa 11 Mænd 4. Maj vidnede, at N. P., fordum Skolemester i V. Brønderslev, havde krævet Bod hos sine Frænder og tigget til Bod af fremmede for dette Manddrab.

Han mødte heller ikke denne Gang i Retten og udeblev ligeledes 1. Juni s. A., da han domfældtes for sit Falskneri med Bodspengene. Sandsynligvis er Jorden i denne Egn da blevet ham for hed.

G. m. Karen Christensdatter, der nævnes i Tbg. 4. Maj 1643, men hvis senere Skæbne er ukendt.

Den følgende Skolemester var Peder Poulsen, der 14. Sept. 1643 af en Pige i V. Brønderslev blev udlagt som Fader til det Barn, hun redte til Barsel med, og han er maaske i den Anledning afgaaet fra Stillingen, hvorefter der ikke høres noget om Skolemestre før 1648. I Mellemtiden var der jo Krig.

31. Aug. 1648 stævnede Morten Skolemester i V. Brønderslev en Mand for Betaling for $^1/_2$ Td. Øl, saa han har maaske som saa mange andre — ogsaa Degne — søgt at bøde paa de smaa Indkomster ved at holde Ølsalg. Hans Navn var Morten Pedersen, og han virkede her i en lang Aarrække baade som Skoleholder, Ringer og Kirkebetjent. Det Side 521 antydede Indbrud hos ham var foretaget af to Kvinder fra Himmerland, som tiltaltes i den Anledning og tilstod, at de havde stjaalet Brød fra Skolemesteren, hvorefter de forvistes fra Vendsyssel under Straf af deres Hals' Fortabelse (Tbg.), 24. Marts 1653 stævne-

des han for Brohavre og 26. Okt. 1654 for en Bog i 3 Bind, som han havde laant af Chr. Nielsen i Gunders Mølle i Tolstrup Sogn. 1659 solgte han en Tønde saltet Kød, og 17. Maj 1660 stævnede han Sognemændene for resterende Skoleholderløn. Det var jo i den fattige Tid efter Svenskekrigen, da Krig, Misvækst og Kvægpest havde ruineret mange af Beboerne. 1677 fik han 1 Dlr. 3 Mk. for at renholde Kirken, Messeklæderne m. v. og »i anden Maade Kirken at opvarte« (Kirkens Regnskab). Han nævnes endvidere i Stillingen 1678, men døde antagelig inden 1684, da Kirkebogen begynder. Hans Hustrus Navn er ikke fundet; muligt er hun død tidligt, thi 28. Apr. 1653 stævnes Maren Nielsdatter »tilholdende« i V. Brønderslev Skole for Barnefødsel udenfor Ægteskab, og 27. Maj 1675 nævnes en Peder Christensen og Hustru, Johanne Mogensdatter i Skolehuset.

25. Jan. 1683 var der en Laurids Mortensen i Skolen, som paa Tinget forligtes med en Mand, med hvem han i Drukkenskab havde haft Klammeri. Det var antagelig Morten Pedersens Søn. Han havde 22. Decbr. 1689 en Datter, Margrete til Daab. Men 11. Novbr. 1688 var Christen Nielsen, Skolemester, Fadder. 1694-96 havde Anders Andersen i Skolehuset Børn til Daab. Christen Nielsen bgr.'s som Skolemester 9. Marts 1710. Der synes altsaa at være nogen Usikkerhed med Hensyn til Skolepersonerne i Tiden omkring 1700.

Jens Sørensen, der fulgte efter, havde 1711 lidt Penge tilgode i Boet efter Degnen Søren Pedersen Gai i Jerslev, fordi han havde udført Kirkesangertjenesten under Degnens Sygdom og i Vacançen efter hans Død.

G. m. Bodil Mortensdatter. Maaske Datter af Morten Pedersen. Børn: Christen, dbt. 28. Juli 1715 og Morten dbt. 5. Maj 1717. Jens Skoleholder virkede ikke ret længe, for Efterfølgeren Henrik Jørgensen blev begr. 26. Decbr. 1719, 50 Aar.

1720 tiltraadte Hans Willumsen Wium. Han var født o. 1687 og blev bgr. i V. Brønderslev 27. Marts 1768. Han omtaltes 1740 af Biskoppen som en duelig Skoleholder og ligeledes 1750 for »Flid og Ustraffelighed«, men det tilføjedes, at han da var blevet gammel. 1760 havde Hans Wium sin Søn, Hans, Hansen Wium, f. V. Brønderslev 1727, bgr. stds. 26. Jan. 1777, til Medhjælper, og Biskoppen fandt ham dertil vel oplagt.[1])

Imidlertid var Beboerne i V. Brønderslev langt fra saa tilfredse med Skoleholderen og hans Søn, som Biskop Brorsen synes at have været, og 1767 klagede de saavel til Skolepatronen som til Sognepræsten, Jacob Holm i Jerslev, og forlangte den gamle Hans Wium afskediget. De skrev i Klagen, at han fra Ungdommen af havde været stærkt hengiven til Nydelsen af Brændevin, og at denne Last havde taget Overhaand med Aarene. Dels formedelst Alderdom, men fornemmelig for sin liderlige og strafværdige Levemaade havde han ikke, »saaledes som ske bør«, nu i nogle Aar har været i Stand til at undervise vore Børn, men har ladet det komme an paa en sin ikke fra Faderen vanslægtet Søn, da den rette og gamle Skolemester jo snart altid, naar han har en Skilling i Hænde, søger sin Fornøjelse i umaadelig Brændevinsdrikken, til hvilken han altid har været og endnu i sin Alderdom er saa hengiven, at hans

---

[1]) Vends. Aarb. VI S. 30 (1926).

elendige Krop formedelst Drik maa lade sig nøje med Pjalter til Skjul.

Deres Velbyrdighed og Velærværdighed har selv set, i hvilken sælsom Dragt han har mødt i Kirken. Den var jo Betlerens, hvorfor vi beder, at den gamle Skoleholder maa vorde afsat, og ydmygelig beder vi, at han af Skolens Indtægter maa nyde en aarlig Pension, saa han ikke i sin høje Alderdom skal lide for stor Mangel«.

Klagen blev sendt til Biskoppen, der beordrede Provsteretten i Jerslev Herred til at afsige Dom i Sagen. Denne Ret blev i Aug. sat paa Nibstrup, og den gamle Skoleholder mødte her og bad om Naade for sine Forseelser og sin ofte imod Kammerherre Skeel udviste Trodsighed og Tværhed, og han tilbød at afstaa Embedet og lovede Bod og Bedring.

Den skrøbelige Skolegerning var dermed til Ende, men Kammerherren, der havde Medlidenhed med Staklen, gav ham frit Husly i et Hus i V. Brønderslev for Resten af hans Levetid.[1])

G. m. Inger Hansdatter, med hvem han i Aarene 1721-29 havde 6 Børn til Daab i V. Brønderslev Kirke.

Jørgen Thomsen Wedsted, 1767—69 og 1772-1814. Se Side 492 og under Aaby Sogn i Bd. II.

Palle Fix, 1769-72; se Side 486-89.

---

[1]) Jerslev Herreds gejstlige Justitsprotokol.

Øster-Brønderslev-Hallund.

For begge disse Sognes Vedkommende lød det saavel 1553 som 1571: Intet Degneboel. Degnens Løn var sidstnævnte Aar: Af Ø. Brønderslev 7 Tdr. Rug, 4 Lam og 20 Gæs; af Hallund 2 Tdr. Rug og 2 Lam. Det tilføjedes for dette Annex, at Embedet var Købstæderne saa langt fraliggende, at det ikke kunde betjenes fra Latinskolerne.[1])

I Degneindberetningen fra 1690 hed det:

»Udi Ø. Brønderslev Sogn skal være 24 Gaarde, naar Bjerringer, store og smaa, bliver sammenlagte, i Hallund 17 Gaarde, hvoraf skulde vel efter Loven nydes $^{1}/_{3}$ saa meget, som Sognepræsten bekommer af Tiende af alle Slags Korn, hvilket maaske kunde beløbe sig til henimod 20 Tdr. Men som Misvækst nu i nogle Aar har kontinueret (vedvaret), kan Bonden ikke give mig Korn og Rettighed efter Loven, men [jeg] maa nødes til at tage imod, hvad de godvillig kan afstedkomme, af een Part 2 Skpr., af een Part 1 Skp. og af andre $^{1}/_{2}$ Skp., efter som somme Gaarde besiddes af en, somme af to og andre af 3 eller 4 Familier, hvilket kan bedrage sig tilsammen til 13 Tdr., hvoraf dog næppe de to Parter kan bekommes, af Aarsag, at mange er ganske forarmede, andre slet øde og gaar med Bettelstaven.

Kvægtienden, Kongens Ret, hvis halve Del tilforn fulgte Degnekaldet uden Afgift, nyder jeg nu intet af, videre end jeg med visse Penge aarlig betaler til Hospitalet i Aalborg.

Offer til de tre store Højtider 3 Sldlr. og somme Tider 7 Mk. St. Hans Renter bestaar i Ost, henved 30 af begge Sogne, ganske smaa, hvoraf dog ikke Halvparten noget Aar kan bekommes. Paaskekager lige saa mange og paa lige Maade.

Pension til Aalborg Skole 4 Tdr. Korn af Rug og Byg, hvorfor gives 6 Sldlr. aarlig.

Paa egen Bekostning har jeg, da jeg kom til Tjenesten, ladet med Bevilling opbygge paa Kirkens

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Historie S. 158 f.

Fortov nogen Husværelse, hvortil er dog ingen Ejendom uden en liden Kaalgaard.

Peder Lauridtzøn Hiøring.[1])

Om Degneboligen indberettes 1743, at den da for ca. 60 Aar siden var af Peder Lauridsen Hjøring opført paa fælles Grund og til det vestre Kirkedige. Rollingen var 10 Fag, Stald og Udhuse 6 Fag med Indkørsel paa et lidet brolagt Gaardsrum, samt Brønd i Gaarden og en liden indhegnet Plads til Kaal.

Bygningerne var da middelmaadige, og der var hverken Jord eller Eng til Embedet.

De tidligere Degne havde paa egen Bekostning brudt i Heden et lidet Stykke sandet Jord, hvorudi kunde saas 4 Skpr. Korn, mest Havre, hvoraf i tørre Aar igen intet indhøstes.

Juli 1744 angaves, at der nu var Græsning og Foder til 1 Ko og 2 Faar. Lønnen udgjorde da aarlig Højtidsoffer 9-10 Sldlr., 16 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, Accidentser 7–8 Sldlr., 3 Lpd. Brød, 4 Ol Æg, 2 Lpd. Ost, 10 Læs Foder fra Hollensted. Flæsk og Gæs fik han derimod ikke af disse Sogne.

Hele Lønnen ansloges alt ialt til ca. 70—80 Rdlr.

1768 androg Lønnen:

	Rdl. M. Sk.
1. De tre Højtidsofre, som af mange ikke bekommes i Henseende til andre store Byrder..	20-0-0
2. Accidentser, hvoraf hele Fjerdingaar næppe falder een siden i disse smaa Sogne sjældent er Bryllup eller Barnedaab, og ved Koners Introduktion gaar de fleste her Degnen forbi..........................	2-0-0
3. Tienden er liden efter Sognenes Størrelse, og behøver jeg selv samme til min og mine fattiges Ophold, siden ej mindste Avling er til Degneboligen, og det kommer	

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Aalb. Stifts Hist. S. 51.

an paa Kornprisen, efter den Erfarenhed jeg har haft i Embedet, da den hos mange bliver uvis, siden Degnen ej maa tælle, og Proprietærerne langt fra vil sige god derfor		Rdl. M. Sk. 20-0-0
4. For Smaarente, som ikke af $^1/_{10}$ Part ydes		2-0-0
5. Af Skolen har jeg ej nær det, jeg kan lønne og føde en Hører for, og de faa Skillinger, jeg kunde tilkomme, er ganske uvisse, og intet faas af fattige		0-0-0
		44-0-0
Herfra gaar:		
1. Kgl. Ekstraskat af 6 Personer	6-0-0	
2. Cons. og Familieskat	1-5-0	
3. Saltskat	0-3-0	
4. Pension til Aalborg Skole	4-0-0	
		12-2-0
Tilbage		31-4-0

Af hvilke jeg ikke uden Nød og Nap og at laane mig frem kan føde og opholde mig, Hustru og 3 Børn og en gammel Moder paa 82 Aar og holde Degneboligen ved Lige. Den koster mig aarlig en Del. Foruden Folkeløn, som hver Fardag stiger.

Om Ø. Brønderslev Degneskoles Oprindelse haves følgende Oplysninger ved Sognepræsten:

Fra Indberetning 1690: En Skole i Ø. Brønderslev, hvortil Sognepræsten med Sognefolket har fordum lagt noget vist, nemlig af hver Helgaard 2 Skp. Byg, Halvgaarde og Boel i Forhold dertil og Sognepræsten $^1/_2$ Td. Byg aarlig.

Og fra Indberetning 1709:

Ø. Brønderslev danske Skole har fordum baaret Prisen for alle omliggende Landsbyskoler af sin Flor og stærke Søgning. Men nu paa nogle Aar, da Gudsfrygt hos mange desværre er i andre Maader kommet i kendelig Affældighed, har dette Gudsfrygtigheds Værksted og mærkelig aftaget.

Vel havde Forfædre for mere end 60 Aar siden vedtaget at give aarlig noget lidet Korn til samme Skole, nemlig Præsten $^1/_2$ Td. Byg, som ej hidtil har

fejlet, en Helgaard 2 Skpr. og Halvgaarde og Boel 1 Skp., gammelt Maal, og desuden forsynet Skoleholderen og Børnene med fornødent Brændsel og betalt a parte for deres Børns Lære, saasom Kornet gaves alene for de fattige Børn, men nu vil de fleste, fornemmelig de, der har ingen Børn, næppe enten for Truen eller Tiggen give en Kærne.

Dog har Sognepræsten, ved alle mulige Midler, faaet Skolen forsynet, og den har endnu en skikkelig Person, som kan lære Børnene baade Tysk og Dansk.

Men nu kan man ej længere overtale ham til at blive, saasom han ej kan subsistere (have Underhold), uden man ved sin højgunstige Øvrigheds Sigelse og Myndighed kan faa Sognefolket bragt til efterskrevne Conditioner og Poster:

1. At enten de har Børn eller ikke, de saa maa obligeres (paalægges) at give deres udlovede Korn aarlig og forsvarlig og det med det anordnede nye Maal.
2. At de, der har Børn at holde til Skole, maa holdes til at give ugentlig af hver, der skriver og regner, 2 Sk., af de andre 1 Skilling.
3. At de maa efter Præstens og en Mands Sigelse af hver By i Sognet paalægges at holde Skolehuset vedlige og hver Hel- og Halv-Gaard og Boel give aarlig i rette Tid 1 Læs Tørv til Skolen.
4. At de maa forpligtes at holde deres Børn imellem 5 og 15 Aar flittig til Skole eller jo saa længe, som de kan faa nøjagtig og nødvendig Grund og Forstand om deres Saligheds Kundskab. Eller om de deri er fortrædne og vrangvillige, da enten at holdes fra Kristi Absolution (Skriftemaal og Altergang) eller alvorligen anses, indtil de viser Føjelighed.[1])

Videre indberettes 1737:

»I Ø. Brønderslev Sogn strax ved Kirken er staaende paa Kirkens Grund et gammelt forfaldent Skolehus uden noget Inventarium, og der kan fremvises gamle Breve og Dokumenter fra 1630 paa samme Skoles Opsættelse, hvilken Skole Sognefolket er be-

---

1) Vendsysselske Aarbøger XV, S. 126 f (1943).

tjent med. Den behøver nødvendig Reparation, saa godt som af ny.«

Skolehusets Bekostning ansaas af Fyrretømmer udvendig og Grantømmer indvendig at andrage 60 Rdlr. Skoleholderens Løn var da af hver Gaard 2 smaa Skpr. Byg aarlig.

1743 hed det:

»Der holdes ikke Skole i Degneboligen, men i det paa Østersiden staaende Skolehus. I denne Skole blev der holdt Skole i Vinteren 1741-42, som forestodes af Degnen Peder Hostrup med en Substitut til Hjælp, paa det, at naar der var noget for Degnen selv at forrette, at da Ungdommen ikke skulde gaa bort fra Skolen.«

Den 24. Juli 1742 skrev Degnen, at Skolen siden Paaske mestendels havde staaet tom for Børn, hvormeget Forældrene erindredes derom. Hans Løn var ogsaa udebleven. Derfor henstillede han til Præsten, at der sørgedes for Ilding og Foder, saadan som andre Skoler fik, og at Skolen repareredes, saa Børnene kunde sidde og have tilstrækkeligt Lys og Varme.

Det følgende Aar bemærkede Præsten om Skolebygningen, at den i Virkeligheden var ganske brøstfældig og i slet Stand, ja, saa godt som øde. Der var intet Brændsel, og Græs og Foder manglede ogsaa. Denne skrøbelige Bygning er vel saa i Aarene derefter blevet afløst af en ny, som stod til 1841, da Skole Nr. 3 rejstes, efter Overslag for 634 Rdlr.[1])

Paa Kraghede var Skole før Skoleloven af 1739 kom. Byen hørte under Gl. Vraa og Burholt, hvis Ejere saa havde Pligt til at opføre og vedligeholde Skolen.

Beboerne derude lønnede og antog Skoleholderen, og den Person, som indtil da havde været Skolemester, var nu af Bymændene for sin Ubekvemhed

[1]) Aalborg Stiftstidende Nr. 61, 1841.

opsagt fra samme Brød, saa at de nu behøvede en anden, hvortil ingen endnu (1742) var antagen.

»Og som jeg (ɔ: Sognepræsten) endnu er ubekendt, ved jeg ej heller nogen at anbefale dertil, men imidlertid tvivler jeg ikke paa, at i Fald de faar et habilt Menneske, og D'hr. Lodsejere vil se samme hjulpen til en skikkelig Subsistence (Underhold) og tilholde Beboerne snart at være sig om en, saa og at give hvad de lover ham, som af Lodsejerne til ydermere Vished maatte tillige underskrives og stadfæstes, at han jo vel kan bo uden Nød.«

I Hallund oprettedes omtrent samtidig med i Ø. Brønderslev, altsaa ca. 1630, en Skole, som Sognefolkene støttede paa lignende Maade som Hovedsognet.

Der haves nogle Smaatræk fra Hallund Skoles Start: 1636 tog Peder Nielsen Kjærulf, Ø. Hebelstrup, Tingsvidne, at det Skolehus, som stod i Hallund, var bygget og opsat paa menige Granders Gade og Fællig i Hallund By. 1642 tiltaltes Peder Glarmester i Jerslev for Ran, fordi han havde udtaget 2 Vinduer i Hallund Skole uden Forlov, og 1655 tiltaltes Hallund Sognemænd for det, de var paalagte til Hallund Skoles Bekostning.[1])

1690 kunde Ydelserne til Skoleholderen ikke faas hos mange for Armods Skyld, vel nok en Følge af de mange Krige, dette Aarhundrede havde bragt.

Indberetningen 1709 sagde, at Hallund i mange Aar havde haft en Sogneskole med Skolehus og -holdere ved og havde endnu, men med lige Afgang i Ydelserne og Besøget dertil. Men disse Skavanker kunde bringes i Stand, saafremt man kunde erholde den høje Øvrigheds gunstige Assistance ligesom foran meldt (Side 553) for Hovedsognets Vedkommende.[2])

---

1) Jerslev Herreds Tbg. 21/7 1636, 21/4 1642 og 17/5 1655.
2) Vendsysselske Aarbøger XV S. 127 (1943).

Ved Tiden, da den første Skolelov kom, var Skolen brøstfældig og behøvede saa stor Reparation, som den næsten skulde opsættes af ny.

Den bestod af smaa 4 Fag. Bekostningen ved Fornyelsen, med Fyr- og Grantømmer ud- og indvendig, ansloges til omtrent 40 Rdlr. Skolen laa midt i Hallund By og fornyedes flere Gange paa samme Plads, sidst 1854.

Efter 1739-Loven arbejdedes der paa en Skoleordning for hele Sognet, og 1742 var et Forslag færdigt, som gik ud paa, at der kun skulde være een Skole for hele Sognets Ungdom, ligesom det hidtil havde været indtil April Maaned d. A., da den sidste Skoleholder døde. Siden havde der ikke været Skolehold, og ej heller endnu ($^{28}/_{7}$) nogen antagen, ej heller vidstes nogen dertil at kunne foreslaas.

Skoleholderens Løn var heller ikke endnu reguleret eller blandt Sognefolket reparteret, som Forordningen befalede største Lodsejer. Den afdøde Skoleholder havde beklaget sig derover til Sognepræsten, kort før han døde.

»De fattige Skoleholdere faar ej deres Ret, medmindre Lodsejerne vil være dem derudi behjælpelige, da de ellers maa gøre deres, paa Landet især saa haardt fornødne, Arbejde sukkende. Lysten tabes, og de, hvilke Inspektionen over Skolen er betroet, ej heller saa skikkelig kan regere, at de observerer deres Plads, som ske burde«.

Forslaget med den ene Skole i Hallund Sogn vandt dog ikke udelt Bifald. Snart beklagede Hollensted sig og anførte, at det var umuligt i de korte Vinterdage at faa Børn, helst smaa, saa lang en Vej til Skolen, som og synes urimelig og meget difficil (vanskelig), og derfor var det at forudse, at der vilde blive forsømt meget.

Præsten havde derfor anbefalet største Lodsejer, Jesper Lyche at foreslaa, at Skolen kom til at ligge ved et Hus ved Hollensted Vad, da Halvdelen af Børnene saa kun havde $^1/_4$ Mil til Skole, og Skoleholderen ved samme Hus, naar det blev valgt til Skolehold, var bedre holden i Henseende til noget lidet Jord, som dertil hørte, saa det maatte ham forundes. Herpaa svarede Skoleholderen, at han vel saa, at dette var nyttigt, men at det nu engang af Øvrigheden var besluttet, at Skolen skulde være i Hallund By.

Heroverfor anførte Præsten, at nævnte Øvrigheds Ordre burde kasseres, eller at Skoleholderen underviste skiftevis i Hallund og Hollensted. Samtidig gjorde han opmærksom paa, at Bedeklokken Morgen og Aften ikke var blevet ringet siden Paaske.

Præsten anmodede nu Sognefogeden og Sognemændene om at foranledige Ringningen, der altsaa havde været udført af den afdøde Skoleholder, sat i Gang, men de havde ikke Tid til at foretage noget og heller ikke Raad til at betale.

Forhandlingerne resulterede i, at Skolen for Hallund Sogn foreløbig i de næste hundrede Aar fik Lov til at indtage sin gamle Plads fra ca. 1630.

I Hollensted høres først om Skolehold efter Aar 1800.

Degne.

Anders Jørgensen, 1635–67, der 1660 var Stævningsmand, hævdede 1666 i Retten, at $^1/_6$ af Kvægtienden af Sognet altid havde fulgt Degnen. Han begr. 22. Okt. 1667, 59 Aar gl., efter i 32 Aar at have betjent sit Embede som Degn og Skolemester i Ø. Brønderslev. Om hans ægteskabelige Forhold kendes intet, dog var det formentlig hans Datter, der ægtede Eftermanden.

Peder Lauridsen Hjøring, 1667—1718. Han nævnes i Tingbogen 1671 og 1680, og 1684 optraadte han paa Tinget paa Sognepræstens Vegne. 1684 og 1689 stævnede han Hallund Sognemænd for resterende Degnetiende i Henhold til Loven, men 1700 var han selv indstævnet for Provsteretten for ikke indgaaet Pension til Aalborg Skole. Han svarede 1677 Skat af 2 Ildsteder og een Ko, og i Anmærkning til Kop- og Kvægskat 1685 hed det om ham: »Har ingen Degnebolig eller noget at avle paa og derfor heller intet Formon (Fortrin)[1]) eller Creatur«.

Død 17. Juli 1719, 76 Aar. I hans Bo, der gav et Overskud paa 417 Rdlr., var der bl. a. en Del Sølv og rede Penge. Hans Børn førte Navnet Brøndlund.

G. m. Karen Andersdatter, død 1714, sandsynligvis Datter af Formanden i Embedet. Børn, født Ø. Brønderslev:

1. Anders Pedersen Brøndlund, f. 27. Novbr. 1670, død 1703. Degn i Ulsted, se der.
2. Lars Pedersen Brøndlund, dbt. 26. Decbr. 1672, begr. Aalborg Vor Frue, 17. Juli 1732, Borger og Handelsmand i Aalborg. G. Budolphi 26. Jan. 1714 m. Anne Adriansd. v. Horn (Søster til Daniel v. Horn i Aalborg). Havde 2 Sønner og 2 Døtre. Sønnerne blev Præster.
3. Kiersten Pedersd. Brøndlund, dbt. 8. Nov. 1674, g. m. Lars Larsen, Degn i Horsens-Hammer, se der.
4. Jørgen Pedersen Brøndlund, dbt. 26. Nov. 1676, havde boet i Thisted, var død før 1719.
5. Peder Pedersen Brøndlund, dbt. 6. Juli 1679, bgr. 20. Jan. 1739. Degn her; se Efterfølgeren.

---

[1]) Kalkars Ordbog I, 671; Feilbergs Ordbog I, 349.

6. Anne Pedersd. Brøndlund, dbt. 7. p Tr. 1681; opholdt sig hjemme 1719, men var da svagelig. Begr. 5. Apr. 1723.
7. Karen Pedersd. Brøndlund, dbt. 1. S. i Fasten 1683, død som lille.
8. Claus Pedersen Brøndlund, dbt. St. Hansdag 1684; begr. 23. Aug. 1697.
9. Karen Pedersd. Brøndlund, dbt. 15. p. Tr. 1685. Tjente 1719 i København.

Peder Pedersen Brøndlund, 1718—39. Formandens Søn, se foran, bgr. 20. Jan. 1739. Han har sikkert uddannet sig hos Faderen. Der haves ingen Oplysninger om hans Færden og Virksomhed. Han svarede 1731 3 Rdlr. i Brandskat til Københavns Genopbygning.

G. Ø. Brønderslev 23. Okt. 1720 m. Johanne Jensd. Husbond, Præstedatter fra Tolstrup, dbt. der 10. Sept. 1679. Hun bgr. 14. Dec. 1741. Børn: Jens Pedersen Brøndlund, dbt. 5. S. e.Tr. 1721

Peder Christensen Hostrup, 1739—48. Se under Horsens-Hammer.

Niels Knudsen Børglum, 1748—88. født i Vester Mølle i Lerup ca. 1719, død her 26. Maj 1788.[1]) Søn af Knud Nielsen Børglum og Sara Mortensd. Mygind. Student fra Viborg 1744.

Ved sin Ankomst til Kaldet her vakte han straks gode Forhaabninger, og det viste sig da ogsaa senere, at baade Præst og Menighed var vel fornøjet med ham (1751). Han var skikkelig, føjelig og uden Forargelse (1756) og holdt flittig Skole om Vinteren (1756 og 60), og han nævnes stadig som ustraffelig i Embede og Levned.

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 23, 1788

Mod Slutningen af hans Embedstid hed det om ham, at han stedse havde været i og uden Embedet en kristelig og skikkelig Mand, men nu i sin Alderdom var han meget skrøbelig. Imidlertid blev intet af Embedet forsømt. 1779 var saaledes »Menighedernes Ungdom i deres Kundskaber velbegrundet«. I sine sidste Aar havde han til Hjælp en Substitut, der tog sig af Skolearbejdet (1785. Se S. 566).

G. m. Kirsten Gutzonsd. Colding, f. ca. 1716, d. Sdr. Harreslev 1789, bgr. 10. Juli, 73 Aar. D. af Herredsskriver Gutzon Nielsen Colding og Sophie Feilcke. Kirsten Coldings Far-Far var Niels Sørensen (Colding), Degn i Kolind paa Djursland, efter hvilken By hans Efterkommere førte Slægtsnavnet Colding. Degnen i Kolind, der var g. m. Maren Gutzonsd. Münster, havde 22 Børn, hvoraf de 16 døde smaa.

Børn, 2—6, døbte i Ø. Brønderslev:

1. Dødf. Barn, bgr. 20. Juli 1749.
2. Mariane Nielsd. Børglum, 20. Dec. 1750. Tjente 1784 paa Roeslund og ægtede der 20. Juli 1784 gevorbne Soldat, Ungkarl fra Ø. Brønderslev, Thomas Jensen. Hun døde 8. Okt. 1819 som Enke i Krathuset i Ugilt.
3. Knud Nielsen Børglum, 27. Aug. 1752, d. N. Sundby 27. Maj 1806. Told- og Consumtionsbetjent der. Blev Natten mellem 4—5. Jan. 1799 paa sin Post ved Østerport voldsomt overfaldet af to ubekendte Personer. Der blev straks udlovet 10 Rdlr., senere 50 Rdlr. som Belønning for Oplysninger, der kunde føre til Paagribelse af Gerningsmændene, men vist forgæves.[1]

   G. I m. Ane Margrethe Haven, f. 27. Marts 1753, d. 25. Apr. 1790.

[1]) Jydske Efterretninger, Nr. 4 1799.

G. II m. Kirsten Sørensdatter.

4. Gutzon Nielsen Børglum, 27. Febr. 1754. Degn Sdr. Harreslev 1784—1808. Se S. 213 f.
5. Christian Nielsen Børglum, 16. Febr. 1755, bgr. 23. Maj 1756.
6. Sophie Nielsd. Børglum, 22. Febr. 1756, bgr. 27. Maj s. A.

Niels Frost, 1788—1811, tidligere Skoleholder i Jetsmark, se der.

Søren Jensen, 1811—57, var Søn af Skoleholder Jens Laursen, Hallund, født 1775, dbt. 28. Apr. Han har sikkert faaet sine Kundskaber hos Faderen. Han var allerede 1806—11 Degn og Skoleholder i Hellum (Side 383) og kaldedes 1811 til Degn for Ø. Brønderslev og Hallund og som Skoleholder førstnævnte Sted. Han var trofast i Skolen, og Sangens Gave havde han i Arv efter Faderen. Død 1. Aug. 1857, 82 Aar.

G. I m. Anna Jensdatter, død 28. Apr. 1831, 53 Aar. Hendes Fader Jens Christoffersen døde hos hende i Skolen. Hun fungerede gennem mange Aar som Jordemoder.

G. II i V. Brønderslev 27. Dec. 1831 m. Else Christensdatter, dbt. i V. Brønderslev 6. Apr. 1788, d. Ø. Brønderslev 24. Okt. 1864.

Børn, 1—3 dbt. i Hellum, de øvrige i Ø. Brønderslev:

1. Ane Kirstine Sørensdatter, f. 4. Apr. 1807, d. i Ø. Brønderslev 30. Marts 1841, 34 Aar.
2. Ida Cathrine Sørensdatter, 19. Nov. 1809.
3. Johanne Marie Sørensdatter, 15. Jan. 1811. konf. 10. Apr. 1825.
4. Charlotte Amalie Sørensdatter, 30. Maj 1813.

5. Anne Cathrine Sørensdatter, 26. Dec. 1815, g. Ø. Brønderslev 20. Sept. 1845 m. Jacob Andersen af Tylstrup Hede, dbt. Jerslev 18. Sept. 1803.
6. Jens Nicolaj Sørensen, 27. Dec. 1818, d. 14. Marts 1819.
7. Jens Nicolaj Sørensen, 2. Maj 1820.

Skoleholdere.

A. Degneskolen ved Kirken.

Den første Skoleholder i Ø. Brønderslev By, der vides, er Degnen Anders Jørgensen (se Side 558), han kaldes da ogsaa flere Gange Anders Skolemester. [1])

Jens Jensen Pors. Med Henblik paa ham oplystes 1671, at i Kirkens Regnskabsbog var Skolehuset skrevet til Indtægt for en Sletdaler og skulde følge Skolemesteren fri, saa længe der var en Skolemester deri, eftersom det dertil var bygget og funderet. Datum 28. Apr. 1637. Gunde Lange.[2]) ɔ: Lensmanden.

1675 havde han en Pige, Anna Thomasdatter til Huse, hvem han senere ægtede.[3]) Han afgik fra Skolen i Slutningen af 1680erne. Bgr. 1716, 75 Aar. G. m. ovennævnte Anne Thomasdatter, d. 1720, 78 Aar.

Burchard Olufsen hørte til en Lærerslægt. Faderen, Skoleholder Oluf Olufsen, Jerslev, havde tre Sønner, der alle blev estimerede Skoleholdere, nemlig foruden i Ø. Brønderslev tillige i Jerslev og Hallund. Sammen med Anders Jørgensen og Jens Pors har han sikkert hørt til

1) Jerslev Herreds Tbg. $^{18}/_{1}$ 1649 og $^{12}/_{9}$ 1650.

2) Jerslev Herreds Tbg. $^{9}/_{2}$ 1671.

3) Stds. $^{27}/_{5}$ 1675.

de Skoleholdere i Ø. Brønderslev, hvorom der i Tiden før 1700 gik Ry i Vendsyssel, og vel dem, der i en Aarrække havde V. Brønderslev Kirkes Bibel fra 1555 til Skolebrug. B. Olufsen bgr. 14. Nov. 1693 i sin Alders 51. Aar og Embeds 10. Aar.

G. Ø. Brønderslev 21. p. Tr. 1689 m. Johanne Christensdatter, der senere ægtede Eftermanden.

Børn, dbt. Ø. Brønderslev:

1. Anne Burchardtsdatter, 21. p. Tr. 1690.
2. Oluf Burchardsen, 20. p. Tr. 1691.
3. Burchard Burchardsen, Hellig 3 Kongersdag 1694, altsaa efter Faderens Død. Boede paa Kraghede. Bgr. 16. Dec. 1759.

Skiftet efter Burchard Olufsen viste jævnt gode Forhold. Der var i rede Penge 77 Sldlr. Desuden 1 Sølvbæger, 8 Dusin Sølvknapper, Tin, Kobber og endelig det almindelige Bohave. Hele Værdien ansattes til ca. 156 Sldlr. Gælden androg kun ca. 4 Sldlr. Børnene, der arvede ca. 25 Sldlr. hver, skulde i 10 Aar blive hos Moderen imod, at hun fik Renten af denne Arv, 3 Sldlr. (= 2 Rdlr.) aarlig, men hun blev hurtig klar over, at det var for lidt og besværede sig derover til den gejstlige Skifteret. Herredsprovsten, der var hendes Sognepræst, Jens Pedersen Brøndlund, fandt dog, at Sagen burde stilles i Bero, »indtil Moderen med en Ægtefælle kunde vorde forsynet«, hvilket var »formodeligt«, og ret hurtigt derefter ægteviedes hun 6. S. e. Paaske 1695 til Niels Lauridsen, der overtog Skoleholderiet. Han synes at have været en agtet Mand. Et af hans Børn blev saaledes baaret til Daaben af Provstinden. Johanne Christensdatter havde Slægtninge i Søndergaard i Hollensted, over hvilke der har ligget en Gravsten paa Hallund Kirkegaard.

N. Lauridsen maa enten være flyttet eller gaaet over i anden Stilling.

Børn, dbt. i Ø. Brønderslev:

1. Jens, 2. S. e. Paaske 1696.
2. Maria, 24. Juni 1697.

Niels Pedersen nævnes 1710, da hans Søn Peder fødtes og døde. G. m. Karen Pedersdatter.

Sandsynligvis har en eller flere af Degnen Peder Hjørings Sønner i Perioden holdt Skole og udfyldt de Huller, der her findes i Skoleholderrækken, f. Eks. Anders, inden han drog ud til andre Egne.

Iver Andersen Brøndlund, Degnesøn fra Ulsted, se der. 1728 lejede han et Stykke Jord fra en af Gaardene i Byen (Tbg. 1729 Bl. 322 b.) Begr. 29. Juli 1739.

G. m. Else Pedersdatter, der døde 4. Decbr. 1737, 56 Aar,

Et Barn dbt. Ø. Brønderslev:

1. Karen Iversd. Brøndlund, Fastelavns Søndag 1725.

Hans Efterfølger var formentlig Frands Arnoldus Rasmussen Snæring, hvis Virke varede hen i 1740erne, indtil Peder Hostrup har ment at kunne være alene.

Forinden havde Snæring været Tjener hos Major Obenhausen paa Lundergaard, blev saa 1724 Kromand i Vester Brogaard og boede senere i Kaas og Lille Bisgaard i Jetsmark, men 1729 og 1736 i Saltum Sogn, hvorfra han 1739 kom til Ø. Brønderslev. Flere Gange optraadte han paa Herredsfogdens Vegne og ernærede sig iøvrigt ved Sagførervirksomhed ved Siden af anden Beskæftigelse. 1742

kaldtes han reduceret Skoleholder i Ø. Brønderslev. Han døde i Tolstrup 1756, bgr. 28. Apr., 57 Aar.

G. Jetsmark 20. Juni 1725 m. Ide Sophie Johansd. Sartorius, Degnedatter fra Jetsmark, d. Tolstrup 14. Jan. 1757, 59 Aar.

Børn dbt.:

1. Else Cecilie Frandsd. Snæring, 11. Jan. 1725.
2. Frands Thestrup Snæring, 11. Febr. 1726, bgr. 10. Maj 1731.
3. Cidsel Marie Frandsd. Snæring, 12. Juni 1729, bgr. 2. Juli s. A.
4. Johannes Sartorius Snæring, 30. Maj 1731.
5. Zidsel Marie Frandsd. Snæring, 1. Marts 1733.
6. Mette Cathrine Frandsd. Snæring, 25. Juli 1734.
7. Johannes Frandsen Snæring, 7. Okt. 1736.
8. Rasmus Frederik Snæring, 7. Apr. 1738, bgr. 1. Juni s. A.

Saa holdt Degnene, baade Hostrup og Børglum selv Skole, indtil sidstnævnte i sin Alderdom lønnede en Hjælper (Substitut), saaledes 1785, da Anders Andersen fungerede i Skolen og fortjente Ros for sin Flid og Skikkelighed. Han tjente endnu Degnen 1787, var da 31 Aar og ugift. Han vist ligefrem tjente Degnen og deltog i alt andet Arbejde ved Siden af. Ogsaa Niels Frost forrettede selv Skoletjenesten og til fuld Tilfredshed indtil det sidste Par Aar, han levede, da han til Medhjælp havde Niels Christian Thomsen, der siden blev Lærer i Hollensted og Sterup, og som her øvede Børnene i Læsning, Skrivning og Regning.[1]) Søren Jensen, 1811—57, betjente ogsaa selv Skolen.

[1]) Vendsysselske Aarb. IV, S. 119 f, (1921).

B. Kraghede.

Om Skoleholdet her, se S. 555.

Anders Christensen, der døde paa Kraghede 1727, 57 Aar gammel, er den første af Skoleholderne, der er truffet her. Ca. 1742 blev en Skoleholder her kasseret af Bymændene, men hans Navn kendes ikke.

1745 var Thomas Olufsen her og omtaltes 1760 anerkendende for sit Skolehold.[2]) Men dette Aar havde han en kedelig Affære. Mod Slutningen af Aaret stod nemlig »Karen Sørensdatter, en Enke, som i nogle Aar havde været til Huse i Kraghede Skolehus, aabenbar Skrifte for begaaet Løsagtighed med ham«.

G. Ø. Brønderslev 5. Nov. 1769 m. Maren Larsdatter. Børn, døbt Ø. Brønderslev:

1. Maren, 26. Nov. 1769, bgr. 3. Dec. s. A.
2. Lars, 26. Dec. 1771.
3. Anne, 5. Dec. 1773.
4. Oluf, 4. Aug. 1776.
5. Poul, 12. Dec. 1780
6. Kirsten, 14. April 1782.
7. Jens, 31. Juli 1785.

Th. Olufsen var 1779 afløst af Anders Andersen. G. m. Inger Marie Andersdatter. De havde 1779 15. Juni en Søn Anders Christian til Daab. Anders Skolemester har vist byttedes noget med Christen Madsen om at holde Skole, for han nævnedes saaledes 1782 og 1790, medens Chr. Madsen kaldes Skoleholder 1780 og 1786, da han stod Fadder hos sin Broder, Desiderius Madsen i Ø. Hebbelstrup.

---

[1]) Vends. Aarb. VI, S. 29 (1925).

Chr. Madsen, som vist var ugift, døde 1792, bgr. 2. Okt., 69 Aar. Han var fra Larsgaard i Ajstrup. Han fik 1785 det Skudsmaal, »at der intet hos ham var at laste. Han arbejdede det bedste, han kunde.«

Efter Chr. Madsens Død tiltraadte Christen Sørensen, en moralsk uheldig Person, i Skoleembedet. 1799 klagede Beboerne til Sognepræsten Hans Adolf Brorson. De kunde ikke forstaa, at den gejstlige Øvrighed havde saa stor Langmodighed, efter som de dog ofte nok havde klaget i Forvejen.

Deres Anke gik ud paa, at Skolemesterens forhen lønlige Lejermaal nu var blevet til offentlig Horeri »og vores Skolehus er blevet til et aabenbart Horehus«.

De haabede, eftersom de før havde givet Sognepræsten fuld Besked, at Skoleholderens Maitresse ej alene af Skolen, men og af Sognet maatte forvises.

Beboerne truede med, at hvis Skoleholderen ikke fik Rejsepas til Mikkelsdag, agtede de at søge paa højere Steder.

Kort efter meddelte Biskoppen til Provsten Jac. Holm, Jerslev, at han hidtil havde udsat Brugen af Tvangsmidler mod Skoleholderen, da denne havde indgivet Ansøgning om at maatte ægte Ane Margrethe Christensdatter, som havde udlagt ham til Barnefader, men da Biskoppen nu havde erfaret, at samme Ane var en gift Kone, kunde dette for Menighedens Forargelse ingenlunde tillades, tilmed da Skoledistriktet havde indgivet en skarp Klage over ham til Præsten, baade for Horeri og andet uordentligt Levned, og derfor saa Bispen sig nødsaget til at gaa frem efter Loven. Sognepræsten skulde i Vidners Nærværelse forhøre Skoleholderen, om han havde noget at sige til sit Forsvar, og hvis Klagen fandtes i Overensstemmelse med Sandheden,

skulde Præsten forkynde Skoleholderen sin Afsked. Som Vidner ved Forhøret var til Stede Degnen Niels Frost, Ø. Brønderslev og Proprietær Christen Pedersen Krøg, Hvilshøjgaard.

Skoleholderen havde intet at svare til Klagen. Derpaa blev Beboerne tilspurgt, om de havde været tilfredse med ham, før han begik den skammelige Gerning at bedrive Hor?

De svarede, at de var ilde tilfreds med ham, da han passede andre uvedkommende Ting, ogsaa naar han sad i Skolen.

Dernæst blev Skoleholderen foreholdt, om han ikke var erindret af sin Sognepræst? Han svarede: Jo!

Præsten blev spurgt, om han derefter havde fundet nogen Forbedring hos ham. Svaret var: Slet ingen!

Saa fik Chr. Sørensen Meddelelse om, at han maatte forlade Embedet fra næste Mikkelsdag. (Jvf. S. 572.)

Jacob Hansen, 1806—16, da han forflyttedes til Gandrup, se der.

C. Hallund.

Laust Rasmussen var antagelig den første Skoleholder ved Skolen, som rejstes her ca. 1630. Allerede 1640 maatte han stævne for sin Degnerente (Skolepenge)[1]. Maaske er den Anne Christensdatter, der døde 1672 i Skolen, 71 Aar gl., hans Enke eller en Slægtning af ham eller Efterfølgeren.

Niels Olufsen, der optraadte her 1660 som ca. 20-aarig, var Broder til Thomas og Burchard Olufsen, se S. 370 og 563. Ved Siden af sin Skolegerning var han »klog Mand« og lavede bl. a. Medicin mod Koldsyge. Han bgr. 23. Maj 1699, 60 Aar.

[1]) Jerslev Herreds Tbg. $^{23}/_{7}$ 1640.

G. m. Birgitte Erichsdatter, d. 1720. Vist ingen Børn, der blev voksne, men hun maa have været gift før, for 1689 bgr.' Skoleholder Niels Olufsens Stifsøn Peder, som forleden den 20. Aug. ulykkelig omkom under et Læs Hø i Ø. Brønderslev Hede, 24 Aar. 1680 bgr.' et 3-aarigt Barn og 1715 en Datter Marie, 66 Aar, der døde i Vrængmark i Torslev.

I den følgende Snes Aar kendes kun Navnet paa en enkelt Skoleholder, nemlig Jens Olufsen, der var g. m. Maren Pedersdatter og som 2. Pinsedag 1718 havde et Barn Maren til Daabs.

I 1720erne virkede Peder Pedersen, der bgr. 17. p. Tr. 1728, 28 Aar. Han havde H. 3 Kgrs. Dag 1725 ægtet Anne Jensdatter, der døde 23. April 1753, 75 Aar. To Børn døde 1727 og 1737.

Frederik Christian Skoleholder havde Barn til Daab i Hallund 1732. 1735 stod Mette Jensdatter aabenbar Skrifte i Hellevad Kirke for Synd mod det sjette Bud med Frederik Christian Skoleholder. 1739, da han havde Barn til Kirke i Ørum, kaldtes han Frederik Christian Soldat og har vel tillige været Soldat.

Han efterfulgtes af Gude Jensen, død efter ca. 5 Aars Virketid 1742.

G. I Hallund 2. Paaskedag 1737 m. Sidsel Andersdatter, død s. A.

G. II Hallund Marie Bebudelsesdag 1738 med Skrædderpige Birgitte Larsdatter. I de to Ægteskaber var de to Børn: Sidse Hedevig (d. 1742) og Maren, dbt. 4. S. e. Paaske 1739.

Efter Gude Jensens Død (1742) blev Frederik Christian atter Skoleholder her, og han forbedrede

sig, saa han 1745 og 1760 omtaltes anerkendende i alle Maader ved de biskoppelige Besøg.

Ved hans Død 1780 skrev Sognepræsten, at han havde været Skoleholder i Hallund i 37 Aar, men til sidst »betlede«. Han var 70 Aar 3 Mdr.

G. m. Mette Jensdatter, d. 1776, 67 Aar. D. af Jens Jensen og Maren Christensdatter i Bastrupdal. Moderen døde »udi Hallund Sogneskole« 1752, 84 Aar gl.

Fr. Christians og Mettes Børn døde som smaa.

Jens Laursen, der fulgte efter, boede oprindelig i Hammer Sogn, men flyttede 1784 til Hallund og virkede saa som Husmand og Skoleholder og fra 1809 tillige som Kirkesanger til hen mod sin Død, 29. Nov. 1817, 78 Aar. I hans Skolehold »var der intet at laste«, hed det 1785, »han aagrede det bedste, han formaaede, med det lidet, der raadedes over«. Hans Sangstemme skal have været usædvanlig smuk. Ved hans Bortgang skrev hans ældste Søn, Lars:

Til Retfærd, Dyd og hellig Pligt
Du danned' os hernede.
Retskafne Fader! (O, dit Bud
Skal aldrig hos os slettes ud!)

Nu er din Aand i hine Egne,
Dit Legeme i Jorden blegne.
En Trøst vi samles hisset der,
Hvor ingen Skilsmisser mere er.

G. m. Anne Marie Madsdatter, d. 18. Nov. 1824, 72 Aar. Børn:

1. Lars Jensen, der antog og førte Slægtsnavnet Hallund, f. ca. 1771; hjemme 1788. Fra 1816 Lærer ved Fattighusskolen i Aalborg, ogsaa kaldet Hr. Hallunds Skole eller »Den indbyrdes Undervisnings-Skole«, fordi denne Metode først anvend-

tes her i Aalborg, senere »Ny Grotums Skole«, der nedlagdes 1821, hvorefter han var paa Ventepenge med 300 Rbdlr. aarlig indtil 1825, da han kaldedes til Lærer i Ø. Uttrup. Da hans Løn her var mindre end i Aalborg, fik han aarlig derfra et Tilskud paa 60 Rbdl.

L. J. Hallund døde 5. Marts 1844 af Brystvattersot og Alderdomssvaghed, 74 Aar.

G. m. Else Nielsdatter. Flere Børn.

2. Søren Jensen, f. ca. 1775. Degn Hellum og Ø. Brønderslev, se S. 562.
3. Christen Jensen, f. ca. 1782. Hjalp Faderen i hans Alderdom og overtog Embedet efter ham. G. Hallund 4. Debr. 1818 m. Malene Sørensdatter, d. 3. Maj 1838, 49 Aar, af en smitsom Sygdom, der denne Sommer lagde 5 voksne Personer i Graven. Flere Børn.
4. Jens Jensen, f. ca. 1785, havde lært Skrædderhaandværket og boede hos Faderen, saa længe han levede. Senere Skrædder i Vrejlev Sogn. En Prenteforskrift skrevet af ham, dat. Hallund Skole 14. April 1800, er endnu bevaret. Død paa Hjabelund Mark 11. Aug. 1838, men »egentlig fra Høgsted.«

   G. Vrejlev 25. Juli 1819 m. Johanne Olesdatter.
5. Kirstine Jensdatter, opholdt sig i Hjemmet til efter Faderens Død.

D. Hollensted.

Det første Tegn til Skolehold her haves fra 1811, da Christen Sørensen (Gaaser) var Omgangsskoleholder. Maaske er han identisk med den Side 568 nævnte uheldige Christen Sørensen. Han havde dog 1814 faaet en Afløser, om hvem Sognepræsten da indberettede:

»Som Omgangsskoleholder i Hollensted, der ogsaa er i Hallund Sogn, men saa langt fraliggende, at Børnene ikke kan besøge denne Skole, har Jens Mortensen udmærket sig lige saa meget med Flid og Held i Henseende til Børnenes Undervisning som ved et sædeligt Forhold.

Desværre! Denne unge Mand døde i den sidste Uge af det forløbne Aar. Og næppe vil der mere kunne faas et ret dueligt Subjekt til Undervisningen for en saa ringe Løn som den, han nøjedes med. Dog haaber jeg (ɔ: Pastor Jermin), at Amtsskoledirektionen vil drage Omsorg for, at der i Fremtiden kan blive en fast Skole.«[1])

I Kirkebogen kaldtes han Jens Mortensen Aistrup. Han blev 26 Aar gl.

Efterfølgeren blev Niels Christian Thomsen, der havde hjulpet Degnen Niels Frost, og som 1833 forflyttedes til Sterup. Han fik gode Skudsmaal.[2])

---

1) Præsteembedets Liber daticus 1806—15.

2) Vends. Aarb. IV, S. 119—21 (1921).